This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

W. DREYER

NATURFOLKENES LIV.

Digitized by Google

5.

HARVARD UNIVERSITY

VE RI TAS

LIBRARY
OF THE
PEABODY MUSEUM OF AMERICAN
ARCHAEOLOGY AND ETHNOLOGY

BOUGHT FROM
DUPLICATE FUND

Received August 29th, 1946

Digitized by Google

Digitized by Google

2821

NATURFOLKENES LIV

POPULÆR ETHNOGRAFI

AF

W. DREYER

MED FARVETRYK OG ILLUSTRATIONER

»FREM«
DET NORDISKE FORLAG
BOGFORLAGET: ERNST BOJESEN
KJØBENHAVN 1898

Digitized by Google

Ethg. D 825 nF
Duplicate Fund
8-29-46

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

Digitized by Google

INDHOLD.

	Spalte
Indledning	1
Ildlændere	5
Patagoniere	21
Pampas-Indianere	31
Araukanere	34
Sydamerikanske Indianere	33
Botokuder	36
Bakaïrier	53
Ottomaker	70
Nordamerikanske Indianere	79
Cosjimi-Indianere	101
Præri-Indianere	105
Mandaner	110
Nordvest-Indianere	125
Pueblos-Indianere	141
Polar-Folk	149
Eskimoer	151
Tschuktscher	181
Korjæker	187
Ostjaker m. fl.	189
Lapper	190
Afrikas Befolkning	
Almindelig Oversigt	207
Afrikanske Dvergfolk	210
Kaffere	224
Negere	242
Bechuanere	263
Batokaer	264
Manganjaer	265
Muata Jamvos Rige	269
Balubaer	272
Bakubaer	272
Kongofolk	273
Monbuttuer	276
Niam-Niam	278
Fan'er	290
Dinkaer	293

	Spalte
Bongoer	296
En afrikansk Monark	299
En afrikansk Folkefest	308
Massajer	319
Tuareger	327
Austral-Asien	337
Malajer	338
Orang Punan	339
Nikobarer	341
Dajaker	343
Hovaer	353
Battaker	354
Polynesiere	354
Maorier	391
Melanesiere	397
Fijianere	397
Ny Caledoniere	407
Ny-Hebriderne	408
Salomonsøerne	408
Ny-Britannien	409
Ny-Guinea	412
Tasmanien	414
Andamanerne	415
Australnegere	415
Asiatiske Folk	438
Arabere	439
Forindien	445
Bagindien	447
Aïnos	449
Centralasiatiske Nomader	458
Mongoler	460
Kirgisere	461
Turkmener	468
Kalmukker	469
Afslutning	477

Digitized by Google

FARVEBILLEDER TEGNEDE AF KARL JENSEN.

1. En Dobbeltkano fra Sydhavsøerne.
2. Massaj-Krigere i Fremrykning. Motiv efter Dr. Peters.
3. Kongen taler til Folket (Dahomey). Motiv efter Forbes.
4. Skattene bæres forbi Kongens Telt. Motiv efter Forbes.
5. Nordamerikanske Indianere jager Bisonokser paa Snesko. Motiv efter Catlin
6. Botokuder har nedlagt en Hjort.
7. Unge Kvinder overbringer Gaver af Barktøj til en polynesisk Høvding. Motiv efter Wood.
8. Menneskeoffring ved et Tempel paa Fijiøerne. Motiv efter Williams.
9. Typetavle.

Samme Kunstner har endvidere tegnet en stor Del af Tekstillustrationerne.

Digitized by Google

DET NORDISKE FORLAG

»FREM«

TYPETAVLE.

1. Ung Beduinhøvding (efter J. Østrup). 2. Nikobarer. 3. Dajak. 4. Lap. 5. Tschuktscher. 6. Scioux-Høvding (Præriindianer). 7. Aino. 8. Botokudekvinde. 9. Østgrønlænder (efter Kapt. Holm). 10. Haida-Indianer. 11. Ildlænderinde med Barn. 12. Australnegerinde. 13. Polynesierinde. 14. Melanesier. 15. Ung Mand af afrikansk Dværgstamme. 16. Tuareg. 17. Kaffer. 18. Neger fra Guineakysten. 19. Massaj.

Digitized by Google

NATURFOLKENES LIV.

Populær Ethnografi af W. Dreyer.

Til alle Tider har det interesseret at faa Besked om andre Folkefærds Levesæt og Sæder, og efterhaanden som Civilisationen skrider frem, og Kløften mellem de saakaldte »Naturfolk« og de civiliserede Folkeslag uddybes, samler Interessen sig mere og mere om de førstnævnte.

Den europæiske Kultur, der særlig i dette Aarhundrede har bredt sig over saa store Strækninger af vor Klode, har en udjævnende Indflydelse. Den gør Forskellen mellem de enkelte Nationer mindre og mindre, i det ydre som i det indre, og den staar i Begreb med næsten over alt at paatrykke Befolkningen sit i det hele og store saa ensartede Præg. Selv Naturfolkene tvinges mere og mere ind under dens Indflydelse, for saa vidt de da ikke smelter hen og forsvinder ved Berøring med den.

Som Følge heraf er der i de sidste Aartier fra den Videnskabs Side, der beskæftiger sig med ukultiverede eller ejendommeligt kultiverede Folkefærds Liv og Sæder, udfoldet en feberagtig Virksomhed for i den ellevte Time at samle Materiale, medens det endnu er Tid. Snese af Ekspeditioner er blevne udrustede for i Verdens mørkeste Afkroge at granske de indfødte i deres endnu uberørte Tilstand; Hundreder af Bøger er blevne skrevne paa Grundlag af det saaledes oplyste, og store Samlinger af Vaaben, Redskaber o. l. er blevne indlemmede i Staternes ethnografiske Museer. Sprogene er undersøgte af lærde Forskere, de forskellige Former af religiøs Tro og af Overtro er blevne sammenstillede og belyste, kort sagt et uhyre Arbejde er blevet sat ind paa den Opgave: at trænge til Bunds i Naturfolkenes materielle og aandelige Liv.

Der skal her i dette Arbejde gøres et Forsøg paa at fremlægge en Del af de Resultater, man saaledes er kommen til, idet vi haaber at kunne gøre det paa en saadan Maade, at det vil kunne fange og vedligeholde Interessen selv hos dem, der gaar til Læsningen uden Forkundskaber.

Betydningen af et mere indgaaende Kendskab til »Naturfolkene er dog ikke alene, ja end ikke i første Linje den, at man lærer en hel Del om deres Liv og Færden, Sæder og Skikke; Hovedsagen er den, at man derigennem vil kunne tilegne sig en bedre Indsigt i noget, der vel maa siges at vedkomme os alle, i Menneskeslægtens, i vort eget Folks Udviklingshistorie.

Naar man uden Hensyn til forudfattede Meninger vil søge at trænge ind i Menneskets Fortid, naar man ønsker at danne sig Billeder af de Udviklingstrin, der har ført det til dets nuværende Standpunkt, er der to — kun disse to — Veje at gaa: Man kan søge dels i tidligere Tiders Litteratur, dels i Overleveringer og Sagn fra Fortiden, Oplysninger om de senest gennemløbne Udviklinger, og naar disse Kilder — meget snart — stopper op, kan man gaa længere tilbage ved at fremdrage de Levninger, forhistoriske Tider har efterladt. Man kan ad Arkæologiens — Oldforskningens — Vej undersøge svundne Tiders Kultur og Liv. Eller man kan søge uden for vor Nutidscivilisations Raaderum, ud til de af den upaavirkede Folk og Stammer, hvis Liv og Tankesæt giver os, naar den fornødne Forsigtighed i Jævnførelsen anvendes, ligesom Spejlbilleder af de Udviklingstrin, vore egne Forfædre har gennemløbet. Vi ved af Historien og af Oldgranskningen, at den Tid har været, da Folkene her i Norden f. Eks. levede et Jæger- og Fiskerliv med kun Sten, Træ og Ben til Raadighed for Redskaber og Vaaben, og naar vi vil danne os et anskueligt Billede af, hvorledes dette Liv har formet sig, hvorhen kan vi da vende os med mere Haab om Udbytte end til Folk, der den Dag i Dag staar paa et lignende Trin i Udvikling?

Det er den Vej, vi skal ind paa her; gennem en Række Billeder af mere eller mindre »vilde« Folkeslags Liv skal vi søge at forstaa, hvorledes Udviklingsgangen har været, den, der har ført til det forholdsvis høje Trin, vi, der jo hører til et af Verdens mest fremskredne Folk, staar paa.

Men forinden vi lader Tæppet rulle op for de

Digitized by Google

skiftende Billeder, maa der siges et Par Ord om Sagen i sin større Almindelighed. Først maa vi da gøre opmærksom paa, at naar vi her taler om »Naturfolk«, om Liv i »Naturtilstanden«, maa dette paa ingen Maade opfattes, som om vi faar et Billede af Mennesket i dets oprindelige Tilstand at se. Ingenlunde!

Selv det mest raa, det lavest staaende Folk, vi kan henvise til som endnu levende paa vor Klode, bærer bestemt Vidne om en lang Udvikling. Alle har de baade paa det aandelige og det materielle Omraade gjort en Række Erobringer, der hæver dem højt over et »oprindeligt« Trin. Alle har de uddannet sig et Sprog, ofte nok et i vore Øren skurrende og hæsligt, ofte nok fattigt i Ordforraad og Udvikling, men dog stedse fuldt tjenligt for deres Behov, fuldt skikket til at udtrykke alt, hvad de kan ønske at give Udtryk. Alle har de tilegnet sig visse aandelige Færdigheder, som sikkert ikke er givne dem oprindeligt, men udviklede gennem lange Tidsrum og lang Opøvelse, Evnen til at tælle f. Eks., Sans for Takt i Sang og Dans og meget andet. Ingen nulevende Stamme mangler Kendskab til Ilden og dens Brug; alle er de delagtige i denne Menneskeslægtens første store Opfindelse, uden hvilken den næppe kunde have bredt sig over hele Jorden, opsøgende saa at sige hver dens fjærneste og mest afsides Afkroge. Ingen findes der, som ikke forstaar at tildanne sig visse, endog i deres Art meget fuldkomne Redskaber, Jagt- og Krigsvaaben; hvilke uhyre Tidsrum maa der ikke ligge mellem det Øjeblik, da et Menneske for første Gang greb en Sten for at kaste den efter et Dyr eller afbrækkede en Kæp for at svinge den som et Vaaben mod en frygtet Modstander, og den Tid, da Redskaber saa fuldendte i deres Slags som Botokudens Bue og Pil eller Australerens Bomerang udvikledes?

Nej! noget »oprindeligt« Folk, noget »oprindeligt« Udviklingstrin kender vi ikke, ja selv vor Fantasi er næppe i Stand til ret at stille et saadant klart frem, dette maa vi stadig have i Erindring, naar vi taler om Naturfolkene og deres Liv. Vi faar intet at se af Udviklingens Begyndelse, intet af Menneskets første og haardeste Kamp for at frigøre sig for Naturens Herredømme.

Naar vi stiller »Naturfolk« i Modsætning til »Kulturfolk«, maa dette ikke forstaas saaledes, at vi ganske vil frakende de første al Kultur. Paa ingen Maade; vi vil tværtimod i det følgende ofte uundgaaeligt komme til at bruge Udtryk som »eskimoisk« eller »polynesisk« Kultur f. Eks., idet vi ikke kan andet end tillægge de ejendommelige, i deres Art saa fuldkomne Udviklinger, vi vil træffe hos adskillige Folk, dette Navn. Men vi stiller denne Art af »Kultur« i Modsætning ikke blot til den europæiske, men ogsaa til andre mere udviklede Kulturformer, som den kinesiske, den mexikanske o. l., med hvilke vi her ikke skal beskæftige os.

Med disse Bemærkninger skal vi slutte her og gaa over til Skildringerne af de enkelte Folkeslags Liv. Vi tror nemlig, at de almindelige Resultater, som Ethnografien er kommen til, forsaavidt de overhovedet er saa sikre og betydende, at de egner sig til Drøftelse og Fremlæggelse i et Arbejde som dette, bedst forstaas, bedst udformer sig for Læseren paa Baggrund af Livet, som det leves hos de forskellige Folk. Gennem Enkeltheder er man naaet til Forstaaelse af Helheden, hvor man da er naaet saa vidt; thi erindres maa det, at Ethnografien er en ung Videnskab, der hidtil har maattet anspænde alle sine Kræfter for at skaffe tilveje og foreløbig bearbejde det uhyre omfattende Materiale. I nogle afsluttende Bemærkninger vil der blive Lejlighed til i store Linjer at optrække Omridset af Læren om Menneslægtens Udvikling, saa vidt denne alt nu kan ses eller skimtes med tilstrækkelig Sikkerhed.

Digitized by Google

ILDLÆNDERE.

Enhver kender fra vore Landkort den store Øflok, der under Navnet »Ildlandet« slutter sig til det amerikanske Fastlands Sydende, løbende ud i en mod Øst krummet Spids; men mange har sikkert hverken gjort sig Størrelsen eller Beskaffenheden af dette Land klar. Paa et almindeligt Kort over Sydamerika tager det sig ikke synderlig imponerende ud, dog omfatter det i Virkeligheden over 1300 Kvadratmil, og er altsaa næsten dobbelt saa stort som Danmark. Gruppen dannes af et forbavsende stort Antal Øer, adskilte af et Virvar af i Reglen smalle Sunde og indskaarne af utallige, dybe Fjorde. De største er det egentlige Ildland, 875 □ Mile stor, altsaa c. 200 □ M. større end Danmark, den næststørste næsten nøjagtig paa Størrelse med Sjælland (120 □ M.), og flere paa 20—40 □ M. Foruden disse er der Hundreder af mindre Øer og et Utal af Holme og Klipper, der mod Syd og Vest danner en udstrakt Skærgaard, medens det egentlige Ildlands lange, buede Østkyst mere minder om Patagoniens Kystlinje.

Samtlige Øer er ikke blot bjergrige, men for største Delen bestaar de af Bjerge og Klipper med snævre Dale og dybe Slugter og intet andet. Det er de yderste Udløbere af Cordillernes mægtige Bjergrækker, der lige fra Alaska følger Amerikas Vestkyst, dannende et snart smallere, snart bredere Bjergland. Kun selve Ildlandets østlige Del er mindre bjergrig og udgør en afsmalnende Fortsættelse af Patagoniens Sletteland.

Naar man vil forstaa det Klima, der hersker i dette sønderrevne Land, maa man erindre, at det er beliggende langt nede paa den sydlige Halvkugle, og at der i Virkeligheden paa denne er Istid, om end ikke saa udpræget som den, der for mange Aartusin-

Fig. 3. Fjordlandskab fra Ildlandet. Kvinder vende hjem fra Fiskeri.

Digitized by Google

der siden herskede paa vor nordlige Halvkugle. Ildlandets Øgruppe ligger paa 52 til 56 Graders sydlig Brede, altsaa svarende til Nordtyskland og det sydlige Danmark paa vor Halvkugle; men desuagtet hersker der saa ugunstige Forhold i Henseende til Vejrliget, at Snegrænsen ligger mellem 3,500 og 4,000 Fods (c. 1,100—1,250 Meters) Højde, medens den i Norge først mellem 67 og 70° naar saa langt ned. Bjergenes Toppe, der dog ikke har større Højde end 6,700 Fod (2,600 M.) — Mount Darwin — er bedækkede med evig Sne, og uhyre Isbræer skyder sig ned gennem Dalene og naar mange Steder Havet, som de opfylder med Masser af Is og Isbjerge. Ja, gaar vi op ad Fastlandets Vestkyst, vil vi se, at de endnu paa samme Bredegrad som Paris, endog som Genfersøen, naar ned til Havet! Endvidere maa man lægge Mærke til, at Ismasserne omkring Sydpolen er af ganske anderledes Udstrækning end de omkring Nordpolen, og at Grænsen for Drivisen ligger nærmere Ækvator end paa vor Halvkugle. Naar dertil kommer, at der hersker næsten stadige Storme og falder en ganske overordentlig betydelig aarlig Nedbør, vil man forstaa, at Klimaet er anderledes barskt og ubehageligt end paa tilsvarende Bredegrader hos os mod Nord. Det er, hvad man kalder, et Øklima med forholdsvis høje Varmegrader om Vinteren og lave om Sommeren; men det er langt koldere end f. Eks. det nordlige Englands eller Danmarks. Stadige Regnskyl, iskolde Taager, susende Blæst, Snebyger selv ved Midsommertid kendetegner det; en varm og stille Solskinsdag er, om ikke ukendt, saa dog en Sjældenhed. Forøvrigt er der en bestemt Forskel mellem Vejrliget paa selve Ildlandsøens Østside, hvor der er mere tørt og varmt, og paa denne Øs Vestside samt paa alle de øvrige Øer; det er der, det viser sig i al sin frastødende Strenghed.

Og dog er Landet paa ingen Maade bart eller øde; naar Udskærene mod Syd og Vest undtages, og naar man ser bort fra den slettelignende Del af den største Ø, finder man det overalt beklædt med en stor og mægtig Urskov, der naar op til en Højde af 1,500 à 2,000 Fod (500—650 M.) og som saa at sige overalt, hvor Forholdene tillader det, gaar ned lige til Havet. Den berømte engelske Naturforsker Darwin fortæller saaledes, at han et Sted saa mægtige Hvaler svømme tæt langs Strandbredden under Bøgetræernes Skygger. Ja — netop Bøgetræer, hvor underligt det end kan lyde, at vort herlige nationale Træ skal kunne finde Slægtninge her nede i denne Afkrog af Verden. Skoven bestaar nemlig næsten udelukkende af en Bøgeart, en Birkeart og et Træ, der kaldes »Winters Bark«; alle er de i Modsætning til vore Bøge og Birke stedsegrønne og med Blade af en ensformig trist, mørk Farve. De opnaar meget betydelige Størrelser og har svære Stammer, indtil 7 Fod i Gennemsnit, med tykke Grene, men de er ikke meget høje, navnlig hvor de kues af den stærke Blæst. De danner en næsten uigennemtrængelig Masse, og Jordbunden under dem er svampet, tørveagtig og vaad. Saa skønne og afvekslende Skovene kan være hos os, saa sørgelige, mørke og nedtrykkende er de hist nede, saa meget mere, som de næsten er uden Dyreliv, ligesom de ogsaa kun yder meget lidt, der kan være Mennesket til Nytte som Føde; kun hist og her findes nogle Buske med spiselige Bær, ellers er kun en stor, gul Svamp, der gror paa Bøgen, tjenlig til Ernæring; den indsamles ogsaa i store Mængder af Ildlænderne og udgør deres væsenligste Føde af Planteriget. Heller ikke findes der mange Blomster, om der end hist og her i sparsomme Lysninger kan træffes nogle Fuchsier og andre blomstrende Buske, i hvis Blomsterrør man kan træffe — ja, hvad tror man? — en lille Kolibri, sugende Honning eller pillende Insekter! Endog en Papegøjeart besøger disse Skove om Sommeren.

Af Landdyr findes kun paa det store Ildland og Øen Navarin Guanakoen, en stor Lamaart, hvis Kød tjener de indfødte til Føde, og hvis Skind yder dem Klæder, samt en Ræveart og nogle faa Mus. Naar undtages nogle Fuglearter, der dog ingen Rolle spiller som Fødeemne, er for øvrigt alt Dyreliv knyttet til Havet. Her er det da ogsaa lige saa rigt, som det er fattigt paa Landjorden; ellers vilde intet, selv det nøjsomste Menneske, kunne finde sit Ophold. I alle Sunde og Fjorde, mellem alle Holme og Udskær, boltrer Hundreder af Sæler sig, den vigtigste Genstand for Beboernes Jagt. Hvaler er almindelige; de strander ofte omkring paa Kysterne og udnyttes da af Ildlænderne uden smaaligt Hensyn til, om Kroppen er raadden eller ej. En stor Odder findes hyppigt; dens Skind bruges til Beklædning. Gæs og Ænder opliver Vandene, om end ikke, som det synes, i meget stort Antal, og hver en Havarm vrimler af Fisk, Krebs- og Bløddyr, som udgør Beboernes Hovednæring. Man vil saaledes se, at Betingelserne for menneskelige Væseners Ophold ikke er saa daarlige endda. Nu, da vi har søgt at gøre Rede for dem, vil vi paa den saaledes tilvejebragte Baggrund, tegne et Billede af Landets Beboere og deres Liv.

Fig. 4. Ildlænderpar, Mand og Kone.

Naar man vil nævne en særlig lavtstaaende Folkestamme, en, der skal staa Dyret nærmere end Mennesket, vil man i Almindelighed møde frem med Ildlænderne eller Pescheræerne, som de ogsaa kaldes. Lad os da se, om de virkelig staar saa lavt, som man i Almindelighed tror. Naar vi taler om Ildlænderne, mener vi hermed nærmest Beboerne af Øgruppens midterste og vestlige Del, de staar nemlig lavest og i flere Henseender i Modsætning til Onaerne, Beboerne af Hovedøens Østside, der nærmer sig mere til Patagonierne end til de egentlige Ildlændere, og som dels ved det mildere Klima, dels ved den Nytte, Jagten paa Guanakoen yder dem, lever under

Digitized by Google

bedre Betingelser end disse. Dem vil vi derfor lade ude af Betragtning for at se nærmere paa de egentlige Pescheræere, af hvis Liv navnlig den berømte Charles Darwin har givet en udtømmende, paa Selvsyn grundet Skildring.

Naar man fra Havet stævner ind i et af de smalle Sunde, der skille Ø fra Ø, vil man snart faa sin Opmærksomhed bortledet fra det vilde og imponerende Natursceneri, der omgiver en, til de indfødte, hvis Nærværelse let vil blive bemærket, idet de om Dagen omsværmer Skibet i deres Kanoer eller følger det løbende langs Strandbredden med vilde Skrig og Fagter. Er det Nat, vil man se deres Baal lyse trindt om under de høje Klipper og de mørke Skove; det er netop af disse talrige Baal Landet har faaet sit Navn, Ildlandet. Det første Indtryk, man modtager af disse indfødte, er frastødende og ubehageligt. Darwin udtaler det med stærke Ord; han fremhæver et Sted den forbløffende Forbavselse, der greb ham, da han første Gang her paa Ildlandet fik en virkelig »Vild« at se i hans Hjemstavn og i al hans hæslige Nøgenhed og Raahed. En ægte Ildlænder af Tekeenika eller Alikoolip Stammen er lille, i Gennemsnit kun 4'7" til 5' ($1^1/_2$—$1^2/_3$ M.), mager, med stort Hoved, kort Hals, kraftigt Bryst, stor, fremstaaende Bug og spinkle Lemmer. Farven er i Reglen kobberbrun, men man kan rigtignok daarlig dømme om den uden en Generalafskrubning af Personen, da Renlighed just ikke hører til hans mest fremragende Egenskaber, ihvorvel hans Liv paa Kysten og paa Søen skulde synes til en vis Grad at maatte modvirke Skidenfærdigheden. Ansigtet er rundt og bredt, Panden meget lav, fremstaaende over Øjnene, der er smaa, lange og dybtliggende, mørke med hvid Senehinde. Den brede Næse har vidtaabne Næsebor, Læberne er plumpe og tykke, Ansigtsudtrykket bærer enten Vidne om sløv Ligegyldighed eller om vild og ubehersket Ophidselse, kun sjældent og i enkelte Øjeblikke kan det antage Præg af Munterhed eller Opmærksomhed. Som man ser — intet behageligt Billede. Men, som saa ofte, dømmer man her for haardt, hvis man vil gaa ud fra det første Indtryk; ved nærmere Bekendtskab med disse, ganske vist meget lavtstaaende Folk, vil meget i ens Opfattelse ændres, man vil komme til at se dem i et mildere Lys og lære at forstaa, at Afstanden mellem dem og os ikke er saa uhyre, som man skulde tro.

Fig. 5. Ildlænderhytte dækket med Græs og gamle Skind.
Udenfor den en Moder med sit lille Barn; indenfor titter flere Børn frem.

Lad os se paa en Ildlænders daglige Liv, naar han er blandt sine egne, overladt til sig selv i sin barske Hjemstavn.

Dagen gryr; ikke en skinnende klar Solskinsdag, som saa mange i andre Lande, nej, en mørk, trist, taagefuld Dæmring, for hvilken Nattens Mørke kun modvilligt synes at vige, støttet i Kampen mod Lyset af de høje, stængende Klipper og de tætte Skove. Inde paa en lille bar Plet ved Bredden af et smalt Sund med en rivende Strøm, i Læ af en brat Klippe til den ene Side og en skarpt afskaaren Skovbræm til den anden, ligger 3—4 af de usle, høstaklignende Hytter, der tjener Ildlænderen til Bolig. Naar han da har haft Tid og Flid til at faa dem opførte, thi de betegner Højdepunktet af hans

Digitized by Google

Bygningskunst, og han nøjes ofte med et langt ringere Ly mod Vind og Vejr. De ligner som sagt, og som Billedet viser, baade i Form og Størrelse en almindelig Høstak, og deres Bygning er saa simpel som muligt; nogle afbrækkede Trægrene er stukne i Jorden, saaledes at de mødes foroven, nogle andre er flettede ind mellem dem, og det hele er nødtørftigt dækket med Siv og Græs eller med Bark og gamle Sælskind, ofte endda kun paa den ene Side, hvorfra Regn og Vind kommer. Inde i Hytterne glimter endnu Gløderne af Baalene, der stadig holdes tændte der; de luftige Vægge gør, at Røgen trækker let ud og ikke generer. Omkring mellem dem lusker nogle halvvilde Hunde, Beboernes eneste Husdyr, der navnlig er dem til Nytte paa Jagten efter Oddere.

Saa viser der sig en nøgen, mager Skikkelse med langt, stridt, uredt Haar, krybende ud af en af de elendige Hytter; han strækker sig og gaber — visse af den Slags Fagter er Menneskehedens Almenejendom — kaster et Blik mod Himlen, et andet ud over Vandet og udstøder et hæst Raab. Hurtig kommer der Liv over alt; op fra Jorden rundt Baalenes Rester rejser sig lignende Skikkelser, der har tilbragt Natten dér, dækkede af et tarveligt Odderskind eller to, og ud fra Hytterne myldrer Mænd, Kvinder og Børn, alle nøgne eller næsten nøgne, alle pludrende i deres forøvrigt hverken ildelydende eller fattige Sprog. Nogle Grene kastes paa Gløderne, og man samles om de varmende Flammer, en gnaver det sparsomme Kød af en Knogle, en anden bider ivrigt i et Stykke ildelugtende Spæk.

Men Tiden maa nyttes; det er netop Lavvande, Lejligheden til at samle Skaldyr er gunstig og maa ikke forsømmes. Opmuntrede af Tilraab fra Mændene sætter de fleste af Kvinderne sig trevent i Bevægelse sammen med Børnene, de største har de ved Haanden, de mindste paa Armen eller i et Skind paa Ryggen; for Resten fører de kun nogle Kurve med sig for deri at opbevare de fra Klipperne løsrevne eller paa den flade Strand opsamlede Bløddyr. Navnlig Muslinger, Snegle og Søpindsvin danner en saare væsentlig Del af deres Føde, og det er Kvindernes Sag at samle dem, ligegyldigt hvordan Aarstid, Vind og Vejr er. Hen langs Kysten trasker saa det triste Tog, mange, navnlig af Børnene, helt nøgne, andre klædte, om man saa kan udtrykke sig, i et Odderskind, der kun dækker en ringe Del af Legemet, og som drejes efter Vinden for stedse at beskyfte den mest udsatte Side. Snart op over Klipperne, snart benyttende den smalle Sandbræm ved deres Fod, hvor en saadan findes, oftest klatrende og kravlende, thi Fremkomsten strandlangs er vanskelig, forsvinder de snart bag en fremstaaende Klippe. En lille Trop af andre Kvinder og Børn søger ind i Skoven, snart krybende paa den moradsige Jordbund under de friske og raadne, staaende og omstyrtede Stammers Virvar, snart klatrende over det, alt som Lejligheden byder sig bedst — ogsaa i Skovene er det alt andet end let at arbejde sig frem. De skal ud at samle Bær og Svampe.

Men heller ikke Mændene er ledige, alle Kræfter maa sættes ind paa at skaffe Føden til det lille Samfund. Især nu i de senere Aar kniber det, da Sælen er bleven saa sjælden; formodentlig mener de, at det er en eller anden ond Aand, der har jaget den bort fra Landet, eller en skammelig Troldkarl; i Virkeligheden er den udryddet af amerikanske Sælfangere. Man maa derfor dobbelt ivrigt og trodsende enhver Fare se at bemægtige sig det sjældne Bytte, eller liste sig ind paa en eller anden Flok Ænder eller Gæs. Man maa være forberedt paa alle mødende Tilfælde, derfor er der Travlhed med at samle sammen Jagtvaaben af enhver Art. Først er der Harpunen, en Træstage indtil 9' (3 M.) lang med en Spids med Genhage, tildannet af en Knok-

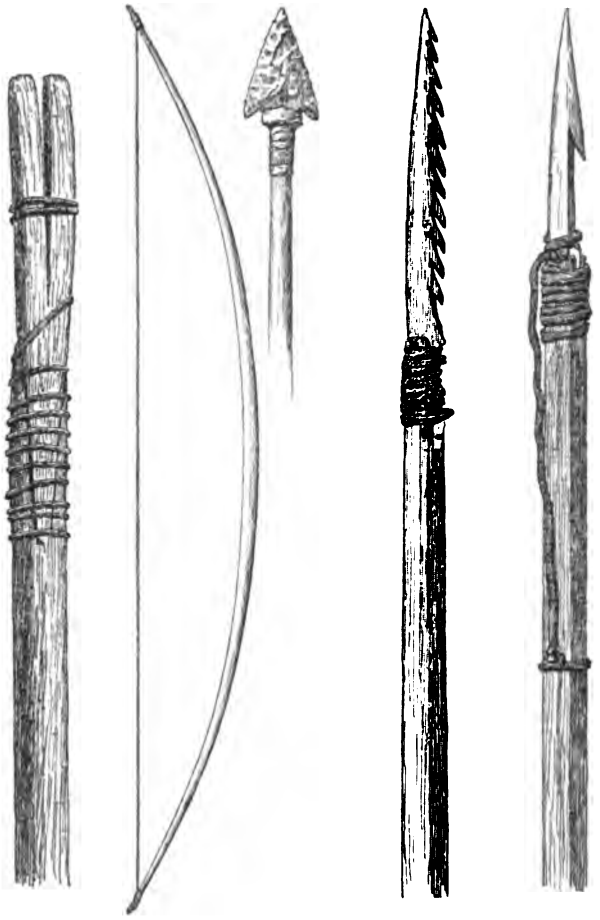

Fig. 6. Vaaben og Redskaber fra Ildlandet.
Fra venstre til højre: Redskab af Træ til at løsne Skaldyr fra Klipperne. Bue. Tilhugget Pilespids af Sten. Harpun med fastsurret, takket Benod. Harpun med løstsiddende Benod med Genhage, forbunden med Træskaftet ved en kort Snor.

kel, saaledes indrettet, at den gaar løs fra Træskaftet og bliver siddende i Saaret, naar den rammer en Sæl eller Odder. Da Spidsen er forbunden med Skaftet ved en Snor, kan dette vise, hvor det dykkende, saarede Dyr befinder sig, og gaar dette til Bunds efter Døden, kan det lettere findes og hales op. Andre Harpuner har fastsiddende, lange Benspidser, der ved talrige Indsnit er forsynede med en Række Tænder eller Hager, og som i høj Grad minder om visse i vore Moser fundne Redskaber fra den nordiske Stenalder. Et saadant Vaaben bruges til at spidde store Fisk med. Til Fuglejagten medtages Slyngen, dannet af en Sælskindslap med 2 Læderremme eller Senesnore, tillige med et Udvalg af passende Sten, der let findes mellem Strandbreddens Rullesten og er brugelige uden videre Tildan-

Digitized by Google

nelse. Denne Slynge forstaar man at anvende med en overraskende Færdighed, derimod har de egentlige Ildlændere mindre Brug for og derfor ogsaa mindre Øvelse i at skyde med Bue og Pil, som dog ingenlunde mangler.

Buen er ikke meget lang, men stærk og af betydelig Spændkraft; Strengen er flettet af Sener, Pilene er forsynede med Styrefjer og Stenspids. Denne sidste er tilhuggen af Sten, af Form og Udseende omtrent som vor Stenalders Pilespidser. Man skulde tro, at det maa være et langvarigt og vanskeligt Arbejde at tildanne en saa fin lille Genstand, men det modsatte er Tilfældet; giver man en Vild en Flintesten eller et tykt Stykke Glas, f. Eks. Bunden af en Ølflaske, hugger han deraf paa faa Minutter en brugbar Pilespids ved Hjælp af en Sten og til den finere Udarbejdelse et Benstykke, hvormed han ved Tryk fra Kanten af borttager den ene lille Flis efter den anden. Til Brug ved Fiskeriet, der forøvrigt udelukkende er Kvindegerning, tjener Medetøj; tynde Snore af Sener, eller blot af en vis Tangarts smidige Stængel, med en Slynge i Enden, dannet af en spaltet Pennepose, hvori Maddingen anbringes uden Krog og nedtynget af en fastbunden Sten. Med disse simple Grejer forstaar man snildt at fange Fisk af forskellige Arter.

Naar alt er i Orden, gør man Baadene klare, som ligge omhyggeligt optrukne og sikrede paa Stranden; det er intet vanskeligt Arbejde at sætte dem i Søen, thi de er lette, dannede af Træbark, sammensyede med Sener og spændte over et let Træskelet. Man mangler ordentligt Materiale til at »kalfatre« med; derfor er Kanoerne meget utætte og maa stadig øses, men desuagtet forstaar man i dem at holde Ild i et Baal, der anbringes paa et Grundlag af Ler. De ros med Aarer med eet Blad, ofte af Kvinder, medens Sejl er ukendte, undtagen hos de vestligste Stammer, der har Baade af Træplanker, Sejl af Sælskind og Ror — maaske optaget efter besøgende Skibsbaade. I disse lette Fartøjer, der skulde synes uskikkede til at trodse Bølgegang og Storm, begiver man sig af Sted, ingenlunde holdende sig til de beskyttede Sunde og Fjorde, men tværtimod ofte søgende langt til Havs, ud til Smaaholme og Udskær, Sælernes Tilflugtssteder. Der skal Mod og Haardførhed til saadan Færd; i Virkeligheden er det ogsaa et af de mest forbavsende Træk i disse Vildes Liv, det at de, næsten nøgne som de er, formaar at udholde Vinterens barske Vejr. At den kolde Vinterregn driver ned ad den nøgne Hud, at den bidende Blæst kun yderst ufuldkomment mødes af den løse Odder- eller Sælskindskappe, kort og utilstrækkelig som den er, synes ikke i nogen Maade at anfægte de paagældende; selv spæde Børn beskyttes ikke bedre. Naturligvis medfører et saadant Liv, at kun de virkelig kraftige og levedygtige Individer overlever de første Barneaar. Ved den store Børnedødelighed indskrænkes Stammernes Formerelse ganske vist betydeligt, men deres Livskraft og Modstandsevne forøges ved den stadige Udpillen af de kraftigste, der alene naa til at forplante Slægten.

Men tilbage til vore Ildlændere. Fremdrevne ved kraftige Aareslag gaar Baadene ud paa Jagtpladserne, og her tilbringes største Delen af Dagen. Er Lykken gunstig, faar man Ram til en Sæl eller maaske en mindre Hval, der harpuneres ved et sikkert Kast og forfølges, til det lykkes at dræbe den. Maaske besøger man en ensom Holm, hvor Tusinder af Søfugle ruger, og vender hjem med Baaden rigt ladet med Kød og Fugleæg. Da bliver der Jubel i Lejren, hvor imidlertid Kvinder og Børn har indfundet sig med Udbyttet af deres Indsamlinger, og snart blusser Baalene højt op mod den mørknende, skytunge Himmel, medens unge og gamle trænger sig sammen om dem for at varme de nøgne Lemmer og mætte de

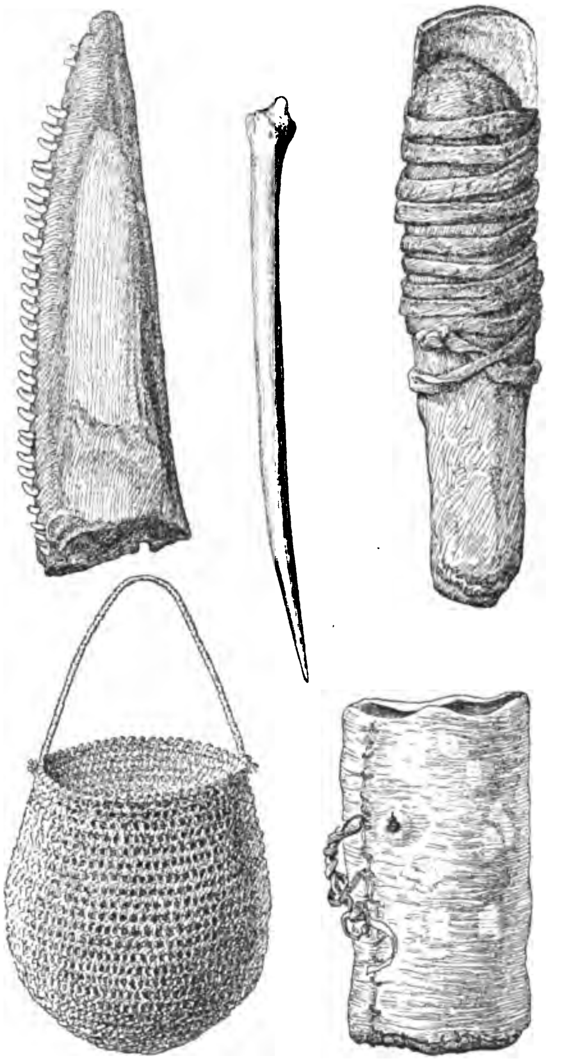

Fig. 7. Redskaber fra Ildlandet.
Foroven: Kjæben af en Fisk, brugt til Kam. En Pren tildannet af en lille Knogle. En Kniv dannet af et skærpet Stykke Muslingeskal fastbundet til en Sten. Forneden: Kurv flettet af Græs. Beholder med Hank af Træbark.

sultne Maver. Først tilfredsstiller Mændene deres Sult; hvad der bliver tilovers — hvis der bliver noget tilovers — tilkommer Kvinderne, Børnene og Hundene. Om Baalets Lue sidder man saa, syslende med et eller andet af de simple Arbejder, der forefalder. Kvinderne maa udføre det meste af det; Mændene indskrænker sig til at forarbejde deres Vaaben og Jagtredskaber og holde dem i Orden. Nu har man ofte hertil smaa Økser, Mejsler og Knive af Jern; tidligere maatte man nøjes med en skarp Sten, fremstillet af en hvæsset Muslingeskal, bundet med Sener til et Skaft af Sten eller Træ. Passiaren gaar livligt

Digitized by Google

drøftende Dagens og Jagtens Smaabegivenheder eller Stammens huslige Forhold; ud over sligt naar Tankerne næppe, ikke engang tarvelige Sagn, end sige historiske Overleveringer synes man at eje.

Men høres der i denne Døgnets bedste Stund en eller anden paafaldende Lyd fra Skov eller Sø, eller fortæller en eller anden om en gaadefuld Hændelse paa Jagten, da farer alle sammen i Angest, sky hviskende til hinanden, om det er Fjender, der er paa Spil, eller om det er onde Aander, der er ude at fare. Maaske er de store, stærke Onas Mænd, de højtvoksne Patagoniere fra den store Hovedøs Østside gaaede over Bjergene for at overfalde de svagere Stammer mod Vest; eller skulde det være en af Skovens, Bjergenes eller Havets onde Vætter, der er bleven fortørnet af en eller anden Grund, og som nu er ude om Hævn?

Selv i denne Afkrog hersker Krig og Ufred nemlig stadig, selv disse usle Mennesker har skabt sig indbildte Fjender og Farer ved deres sikkert dog ikke meget livlige Fantasi. Landet er delt mellem flere Stammer, til Dels endog med forskelligt Sprog, og hver Stamme er atter splittet i mindre Afdelinger. Hver af disse har sit bestemte »Land«, skilt fra Naboernes ved temmelig brede Bælter af neutral og ubeboet Grund; driver Sult eller Lune den ud over det og ind paa andres Omraade, er det straks Signal til bitre Kampe, vel ikke meget blodige, men dog alvorlige nok, og et Tillæg til Livets Besværligheder og Farer.

Men er alt roligt, søger man efterhaanden sit Leje i Hytterne eller ved Baalene, hver den, der har Lyst og føler Trang dertil. Thi det er et karakteristisk Træk i alle vilde Folkeslags Liv, at de ikke har nogen bestemt Ordning Døgnet igennem, saaledes som vi, ingen bestemte Sove- eller Spisetider; enhver spiser, naar han er sulten og har noget at tage til, og sover, naar han er søvnig, forsaavidt ikke nødvendigt Arbejde eller sligt afholder ham derfra. Derfor er der ogsaa en evig Uro i saadanne Lejre, selv om Natten er der gerne en eller anden, der føler mere Lyst til at spise eller snakke end til at sove, og denne Lyst tilfredsstiller han uden Hensyn til andres Ro eller Bekvemmelighed.

Vi har nu fulgt disse Folk i deres daglige Liv, lad os et Øjeblik se paa deres aandelige Udvikling og Kulturstandpunkt mere i Almindelighed.

Vi har alt set, at selv denne lavtstaaende Ildlandsbefolkning er i Besiddelse af ikke faa Hjælpemidler i Kampen for Tilværelsen. De forstaar at bygge en om end simpel Hytte, at frembringe Ild ved at slaa to Stene mod hinanden og opfange Gnisterne i tørt Mos eller Dun og at udnytte denne Ild. De bygger Kanoer af Bark, fletter Kurve af Vidjer, har tæmmet Hunden og tildannet endog til Dels ret snildrige Vaaben og Jagtredskaber. De har Begreb om Ejendomsret og om Tuskhandel, som drives med Skibe, der anløber Øerne; kort sagt, der kan ikke være Tale om noget »oprindeligt«, om nogen Overgangsform mellem Dyr og Mennesker. Nej, hvor lavt de end staar i Forhold til andre Folk, der lever under lignende Livsbetingelser — Eskimoerne f. Eks. —, er Ildlænderne dog Mennesker, og det Mennesker, hvis Intelligens allerede har forsynet dem med ikke saa faa Opfindelser, som har stillet deres Aand store Opgaver, og som ikke kan naas uden en i Sammenligning med selv de højest stillede Dyr betydelig Udvikling af Hjerne og Tanke. Deres aandelige Liv er ganske vist paa mange Omraader kun lidet udviklet, men det giver sig dog ogsaa Udslag uden for det daglige Madstræv.

Deres Sprog er saaledes efter Missionærers Udsagn, som har virket blandt dem i en Aarrække, temmelig udviklet med en fast, grammatikalsk Bygning, og om det end mangler Udtryk for Begreber, er det dog i Stand til at tilfredsstille Behovet til et indbyrdes Meddelelsesmiddel, det har et forbavsende rigt Ordforraad. De er i Besiddelse af en mærkværdig Efterlignelsesevne; Darwin fremhæver saaledes, at de var i Stand til straks at opfatte det engelske Sprogs Lyd og rigtigt gengive endog lange Sætninger, der blev dem foresagte. Dette vidner om Iagttagelsesevne, der jo, lige som deres Sanser, maa blive skærpet ved deres Liv i og med og af Naturen.

Religion i dette Ords almindelige Betydning har de ikke, ingen Anelse om et højere Væsen, om et Liv efter Døden, om en Sjæl eller om Moral — i alt Fald om Moral efter vore Begreber, thi en vis Moral, visse fastslaaede Meninger om en Handlings Tilladelighed eller Utilladelighed har de dog sikkert. Men de er i Besiddelse af visse overtroiske Forestillinger, de tror sig omgivne af en Skare onde Aander, der volder dem Fortræd og navnlig er Aarsag til Sygdom, til fejlslaaet Jagt eller Fiskeri o. l. Dog synes Troen paa disse Aander ingenlunde at spille saa stor en Rolle hos dem, som hos mange andre Naturfolk, hvis hele Liv forbitres ved Frygten for de selvskabte Uhyrer.

Ganske vist kan de let blive skræmte ved'en dem uforklarlig Lyd eller Begivenhed; men i det daglige Liv synes de at leve lidet bekymrede om de dem omgivende onde Magter. De har ogsaa Troldmænd, som ved deres Kunster kan tage Kampen op med »Djævlene«, og som giver sig af med at kurere Sygdom; men nogen særlig Indflydelse synes de ikke at have i Stammen, skønt de foregiver af et højere Væsen — altsaa dog noget, der minder om »Tro« — at have faaet Magt over Liv og Død, Vejr og Vind.

I det hele findes der ikke Spor af nogen som helst Slags »Regering«, der er ingen Høvdinge, ingen, der lyder, alle er lige, kun rent personlige Egenskaber, Legemskræfter, vildt Mod eller lignende, kan for en Tid hæve en Mand op til nogen større Anseelse i hans Horde, men nogen Magt ud over den, han skaffer sig ved de andres Frygt for ham og hans Kræfter, sidder han ikke inde med. Livets store Begivenheder, Fødsel, Ægteskab, Død hengaar uden at kendetegnes af synderlige Ceremonier. Der hersker Flerkoneri, for saa vidt som en Mand ikke nøjes med een Kone, hvis der er Overflod paa saadanne; men almindeligt er det ikke. Barnemord er ikke sjældne, navnlig dræbes stedse den ene af et Par Tvillinger, ligesom man paa letvindt Maade skiller sig af med alt vanfødt eller svageligt Afkom; ja, blot et Barn synes Familjen til Besvær, dræbes det med koldt Blod. De døde begraves uden særlige Ceremonier i »Køkkenmøddingen«, Ophobningen af de spiste Bløddyrs Skaller uden for Hytten, eller brændes ude i Skoven, hvorpaa de brændte Benstumper stødes til et Pulver, der spredes for alle

Digitized by Google

Vinde. I det hele gaar alle Bestræbelser ud paa at tilintetgøre ethvert Minde om den døde, hans Hytte brændes, hans Ejendele bortgives, hans Navn maa ikke nævnes; kun visse Tegn paa Sorg, Bemaling med sort o. l. minder endnu en lille Tid om hans Tilværelse.

Darwin mener, at de er Menneskeædere, navnlig skal de, efter de Oplysninger, han har faaet, slagte og fortære Stammens gamle Koner, naar der er knap Tid paa Føde; de er kun unyttigt Paahæng, mener de. Andre benægter dog dette bestemt, og det synes virkelig, som om der her er bleven gjort dem stor Uret.

Deres Karakter er ikke særlig elskværdig. De er til daglig vrantne og tvære, og de mangler Selvbeherskelse, giver efter for enhver Rørelse i Sindet og for ethvert Lune, derfor er de ogsaa upaalidelige i højeste Grad, og hver den, der betror sit Liv til dem, maa være forberedt paa at miste det naar som helst, ved et Udbrud af Hidsighed eller blot i Kraft af et øjeblikkeligt Indfald. Som Eksempel paa deres utøjlede Heftighed kan anføres, hvad en engelsk søfarende, Byron, fortæller at have været Vidne til: En Fader blev rasende over, at hans lille Søn tabte en Kurv med Søpindsvin, og i sin Ophidselse greb han ham og slyngede ham i Moderens Paasyn mod en Klippe, saa han med knust Hoved sank døende til Jorden. Deres Koner behandler de barsk og raat, lader dem slide og slæbe, prygler dem, naar det falder dem ind, og kaster Levningerne fra Maaltidet til dem som til Hunde. Og dog fordrer de ubetinget Troskab af dem og er meget skinsyge af sig, hvilket er saa meget mærkeligere, som ingen bryder sig om de ugifte Pigers Moral — den er derfor ogsaa saare løs.

Det er lærerigt, at vi har Beretning og det igennem en saa fremragende Iagttager som Charles Darwin, om, hvortil Ildlændere kan drive det, udrevne af deres vilde Liv og bragte under Civilisationens Paavirkning. Om Bord paa »Beagle«, det Skib, paa hvilket Darwin besøgte Ildlandet, befandt sig nemlig tre indfødte, hvoraf to ved en tidligere Lejlighed var bleven grebne som Gidsler i Anledning af et Overfald af deres Stamme paa Matroserne og førte til England, hvor de havde levet i flere Aar og var bleven oplærte paa forskellig Vis. Det var en fuldvoksen Mand, en ung Knøs og en ung Pige, forskellige af Karakter og i Udvikling. York Minster, som Manden hed, var indesluttet, tavs, gnaven og let at bringe i den lidenskabeligste Ophidselse; han havde fattet virkelig Hengivenhed for enkelte om Bord og havde en meget god Forstand. Den unge Knøs, Jemmy Button (Knap) kaldtes han, fordi han var købt for en Perlemodersknap, var livlig og munter, af en elskværdig og medfølende Karakter, men ligesaa lidenskabelig som York Minster. Han elskede og længtes tilbage til sit vilde Liv og sit Fødeland, men hans Patriotisme indskrænkede sig til hans egen lille Stamme, alle andre Ildlændere foragtede han og betragtede som slette Mennesker. Kvinden, Fuegia Basket, skildres som en net og beskeden ung Pige med et ret behageligt Ydre, men som det synes af en noget vranten Karakter.

De havde alle lært en Del Engelsk og kunde gøre sig forstaaelige paa dette Sprog; man skulde synes, at de maatte have frembudt en gunstig Lejlighed til at trænge noget dybere ind i deres og deres Landsmænds Tankesæt. Men det viste sig at være forbundet med mange Vanskeligheder at faa ordentlige Svar og Oplysninger af dem, og Darwin siger, at dette navnlig beroede paa, at de havde saa vanskeligt ved at forstaa det simpleste: Enten — Eller; de syntes ude af Stand til paa een Gang at rumme to Tanker i deres Hjerne og veje dem mod hinanden. Det synes, at de trods al Religionsundervisning ikke

Fig. 8. Ung Ildlænder ifærd med at fastsurre en Harpunspids til dens Træskaft.

har modtaget noget dybt Indtryk af Kristendommen og dens Læresætninger; det er vel ogsaa utænkeligt, at Mennesker skulde kunne springe Aartusinder af Slægtens Udvikling over og gaa lige fra en Tilstand uden Spor af virkelig religiøst Begreb over til at fatte de mest ophøjede Ideer om Guddommen, Moralen og det evige Liv. De var til en vis Grad dresserede, havde vænnet sig til at bære Klæder, spise anstændigt med Kniv og Gaffel, beherske deres Drifter og Tilskyndelser nogenlunde, være renlige o. l.; men alt dette var noget rent udvortes, der ganske vist viser, at de ikke var uimodtagelige for Paavirkning, ej heller blottede for Efterlignelsestalent; men i Virkeligheden betød det saare lidt for dem, og der blev da ogsaa under »Beagle«s videre Færd Lejlighed til at se, hvor hurtig de faldt tilbage til deres Folks almindelige Tilstand, saa snart de blev overladte til sig selv.

Dette er ikke forunderligt, naar man ved, hvor

Digitized by Google

let endog en civiliseret Mand »forvilder«, hvor hurtigt han, naar Omstændighederne begunstiger det, finder sig til Rette i et Naturfolks frie Liv; det er Arven fra utalte Slægtled af Forfædre, der i kort Tid faar Bugt med det forholdsvis nye Lag af Civilisation, der er lagt om den gamle Kærne af Kærlighed til et frit Liv i Naturen.

Det er for øvrigt en ret underholdende Betragtning denne, hvorledes England og dets Beboere har taget sig ud i disse Ildlænderes Øjne; man skulde jo synes, at det maa have været for dem at blive overflyttede dertil, som det vel vilde være for en af os,

Fig. 9. Tre Søskende. Ildlænderbørn.

om vi pludselig blev satte i Land paa en anden beboet Planet, Mars f. Eks. Landet, Folket, Naturen, Føden, alt uden Undtagelse var jo forskelligt fra det, de var vante til. Ved hver Skridt, de gjorde, maa de være stødt paa noget, der maatte forbavse eller forfærde dem. Men det er vistnok væsentlig kun i vore Øjne, at det tager sig saaledes ud; vi glemmer, at saadanne Vilde, hvor opmærksomme de end maa være paa alt, hvad der foregaar om dem i deres Hjemstavn, og hvor skærpede deres Sanser end bliver netop ved denne stadige anspændte Opmærksomhed, dog i Virkeligheden ikke er i Stand til at opfatte ret meget af det, vi synes maa forbavse dem.

Darwin fortæller saaledes om Ildlænderne, at Skydevaabnene paa ingen Maade imponerede dem straks; de var ganske ude af Stand til at forstaa, at et Knald kunde have en dræbende Virkning, og saa de f. Eks. en Fugl falde ved Skuddet, faldt det dem slet ikke ind, at de to Ting stod i Aarsagsforhold til hinanden. Eller lad et Naturmenneske første Gang se en stor Damper eller et Lokomotiv; aldrig vil han af egen Drift tænke, at han har Menneskeværker for sig; han vil se paa dem, som han ser paa storslaaede Fremtoninger i Naturen, paa en Vulkan eller en kæmpestor Hval eller sligt; han vil nok forbavses, men han vil ikke tillægge de hvide Æren, før han lærer bedre at forstaa Sammenhængen.

Hvorom al Ting er, det er klart, at Kulturen og dens Underværker paa ingen Maade gjorde noget særligt eller varigt Indtryk paa de tre Ildlændere; det, de har beundret mest, har sikkert været den Slags Ting, som en gæv Økse, en skarp Kniv eller en spids Fiskekrog, det var Ting, hvis Nytte og Værd de kunde bedømme, og som de kunde forstaa var frembragte ved Menneskehaand og Menneskesnille uden Hjælp af Trolddom og Hekseri. Men det meste andet har sikkert staaet deres Forestillingskreds for fjernt til at virke videre paa dem. York Minster var stærkt forelsket i Fuegia og giftede sig med hende, straks de kom tilbage til deres Hjemstavn, og ved en snildt udregnet Slyngelstreg lykkedes det ham at bedrage den stakkels unge Jemmy Button for alle hans europæiske Rigdomme og stikke af med dem og Fuegia. Et saare almen-menneskeligt Træk, desværre, et af dem, der viser, hvor stor Lighed der i Bunden og Grunden dog er mellem alle Mennesker, navnlig hvad det slette i os angaar.

For øvrigt fortæller Darwin, at hverken Jemmy eller hans Moder og Broder viste nogen som helst synlig Rørelse ved det for de sidste jo saa ganske uventede Gensyn. Man faar ved Beskrivelsen netop af dette Gensynsoptrin et tydeligt Indtryk af, hvor sløve disse Mennesker i Virkeligheden er, hvor svag deres Familiefølelse maa være, og hvor lidt Sympati og Kærlighed til andre er udviklede hos dem. Der er noget, som minder om Dyrene. Saalænge Ungerne er smaa, navnlig mens de dier Moderen eller passes af hende, saa længe viser Forældrene en rørende Kærlighed til dem og forsvarer dem med rasende Mod, naar nogen vil gøre dem ondt; men saa snart de er udvoksede, indtræder en fuldstændig Ligegyldighed hos begge Parter, og senere hen i Tiden glemmer de vist i de fleste Tilfælde hinanden ganske.

Den egentlige Familiefølelse tilhører et allerede meget mere fremskredent Standpunkt, end Ildlænderne kan rose sig af at have naaet eller nogen Sinde vil naa til — thi de synes at være dødsdømte. Civilisationen har alt bragt dem Nød og Hunger. Derved og ved de hidtil ukendte Sygdomme er deres Antal aftaget med rivende Hast: Knapt et Par Tusind menes nu at være tilbage; om et Aarhundrede eller mindre findes maaske næppe een.

Digitized by Google

PATAGONIERE.

Naar vi fra Ildlandets ugæstmilde Øfolk vender os mod Nord for over Magelhanstrædet at betræde det egentlige amerikanske Fastland, vil det Billede, som møder os, blive højst forskelligt, alt efter som vi holder os til Stillehavs- eller til Atlanterhavskysten. Den samme Modsætning, vi allerede omtalte for Ildlandets Vedkommende mellem den træbare, mere øde Øst- og den skovrige Vestside, gentager sig nemlig gennem store Strækninger af Fastlandet, ja helt op til Brasilien.

Den sydligste Del af Sydamerika deles ved Cordillererne — Andesbjergene — i en smal, med Skov dækket bjergrig vestre og en mod Nord stadig bredere, steppeagtig, aldeles træbar østre Del. Den første har et Klima, der i meget minder om Ildlandets, ligesom Forholdene i det hele er lignende baade paa Fastlandet og paa de talrige udenfor dette liggende Øer, og den sparsomme Befolkning lever et Jæger- og Fiskerliv som Pescheræerne, om end under stadig mildere Kaar og gunstigere Forhold, jo længere vi naar op mod Nord.

Men det egentlige Patagonien, hvorved vi forstaar hele den, i statslig Henseende til Argentina hørende, brede Slette, som fra Andesbjergene strækker sig ud til Atlanterhavets Kyst, frembyder ganske andre Livsbetingelser i alle Retninger. En stenet Steppe, temmelig højtliggende, faldende af i Terrasser mod Havkysten og de talrige Floder, bevokset med lave Grupper af tornede Buske og Tidsler, med sparsomt, groft og vejrbidt Græs. Kun langs Floderne og omkring de talrige lavvandede Søer og Sumpe findes frodigt Grønsvær. Gennemfuret med Labyrinter af stejlvæggede Kløfter, udsat for Vindens Svøb, i en Del af Aaret dækket med Sne, skulde det synes kun at frembyde daarlige Betingelser for Dyr og Mennesker.

Og dog er Dyrelivet, om end fattigt paa Arter, ingenlunde ringe; store Flokke af Guanakoer strejfer om over alt, og en Strudseart findes i hundredvis, hvor fremmed den Tanke end kan synes os, at en saadan Fugl lever i et Klima som Patagoniens. En stor Katteart, Pumaen, den amerikanske Løve, er yderst almindelig, og de talrige Vandflader er oplivede af uendelige Flokke af Gæs, Ænder og Svaner. I Floderne lever Fisk, og længere mod Nord optræder Bæltedyrene, disse mærkelige Overlevere fra en svunden Tid. Hist og her strejfer desuden Flokke af forvildede Heste om, og inde mellem Andesbjergenes Udløbere findes Hjorde af vildt Kvæg, der søger Ly i Skovene og Føde paa Floddalenes Græsmarker. Men Heste og Hornkvæg hører ikke til Landets oprindelige Dyr, de er indførte af Evropæerne, og navnlig de første har frembragt en fuldstændig Omvæltning i Beboernes Levesæt.

Ud over dette Land strejfer i større og mindre Horder den sparsomme Befolkning, for den sydlige Dels Vedkommende de af Spanierne saakaldte »Patagones«, Stor-Fødder, der kalder sig selv Tsoneca, medens de af Ethnograferne kendes nnder Navn af Pehuelchere. Da Evropæerne kom til Landet, levede disse Stammer et Jægerliv til Fods, dragende fra Sted til Sted for Jagtens Skyld, møjsommeligt slæbende med sig paa egen Ryg alle deres Ejendele. Men denne deres oprindelige Tilstand er saa ganske glemt, at de selv ikke har den mindste Tradition om den. Nu er de et Rytterfolk, hvis hele Tilværelse betinges af Hesten; de er Ryttere som faa andre, lever paa Hesteryggen største Delen af Livet, Mænd, Kvinder og Børn til Hobe. Men ikke blot Hesten har Evropæerne skænket dem; ogsaa paa mange andre Maader er deres Levevis paavirket af dem og deres Frembringelser, hvad vi vel maa have i Erindring, naar vi nu skal lære deres Liv at kende, saaledes som det former sig i vore Dage.

Fig. 10. Patagonier.

Om faa Folkeslag er der blevet fortalt saa mange Fabler, som netop om disse Patagoniere. I lang Tid stod de for den dannede Almenhed som et Folk af Kæmper, som en Virkeliggørelse af de gamle Sagn om Jætterne. De var 8—11 Fod høje, hed det sig, med uhyre Lemmer og overmenneskelige Kræfter. Et nærmere Bekendtskab med dem har rigtignok nedsat denne deres Kæmpestørrelse til et mere beskedent og menneskeligt Omfang, men det har dog vist sig, at de i Virkeligheden er af betydelig Størrelse, maaske endog gennemsnitlig den højeste kendte Menneske-Afart. De maaler i Gennemsnit 5' 8" (178 Centimeter) i Højde, men mange, navnlig af Mændene, er over 3 Alen (2 M.). Dertil kommer, at deres Legeme er tilsvarende udviklet ogsaa i andre Retninger, med bred Bringe og svære Lemmer. Hænder og Fødder er derimod snarest smaa i Forhold til det øvrige, saa de bærer med Urette Navnet »Stor-Fødder«. Ansigtstrækkene er ganske vist store og groftskaarne, men navnlig i Ungdommen ingenlunde uskønne, Hovedets Form er derimod ofte noget aparte, idet den

Digitized by Google

Maade, hvorpaa de som spæde Børn spændes fast i deres transportable Vugge, udøver et Tryk paa Forhovedet, hvorved Panden afflades. Intelligens savner de ikke, de skildres tvertimod som i Reglen kløgtige og dygtige, med en paalidelig og elskværdig Karakter.

En Englænder ved Navn Musters, der har tilbragt mere end et Aar i Samliv med dem, har givet et Billede af dem, der ikke kan andet end virke tiltalende. De er, siger han, modige og udholdende i Krig og paa Jagt, gæstfri i højeste Grad, fordragelige indbyrdes, kærlige mod Kone og Børn, muntre og livlige, naar de er mellem dem selv. De viser den mest ceremonielle Høflighed mod hinanden og mod fremmede, de respekterer et givet Ord, er ærlige, i alt Fald indbyrdes, og sanddru over alt, hvor det drejer sig om alvorlige Ting, hvorimod de nok

Fig. 11. Patagonierkvinde.

holder af at narre hinanden og fremmede med barnagtige Løgne i det daglige Liv; de ynder, hvad Nordmændene kalder »Skrøner«. Overfor de hvide, navnlig overfor Spanierne, er de med god Grund mistænksomme; de er jo ogsaa væsentlig kommen i Berøring med Udskuddet af et fordærvet Folk og er bleven behandlet af dette paa den nedrigste og falskeste Maade. De ser godt, at al den Ulykke, der i den senere Tid er strømmet ind over dem, hidrører fra de hvide, hvis Sygdomme og Brændevin har tyndet ud i deres Rækker og demoraliseret dem i en sørgelig Grad. De er bleven og bliver endnu betragtet som vilde Dyr, overfor hvilke alle Vaaben er gode og alle Kneb gælder; kan man saa forundre sig over, at de gengælder ondt med ondt, naar de ser Lejlighed dertil?

Men vinder en hvid Mand først deres Tillid og Agtelse, er han sikker imellem dem, og deres Løgnagtighed og Mistænksomhed svinder bort, som den Skal, den er, uden om deres virkelige og sande Karakter, hvilken Musters skildrer hos en af deres Høvdinge, Okoké, hvis Gæstfrihed han nød godt af i Maaneder.

Efter at have nævnt hans vældige Legemskræfter, hans Mod og Udholdenhed paa Jagten og hans Snarraadighed fortsætter han: »Maaneder tilbragte i hans Selskab gav mig Lejlighed til at studere hans Tankeevne, som var stor og ofte fandt Udtryk i rammende og morsomme Bemærkninger. Han var altid særdeles net i sin Paaklædning og renlig med sit Tøj, men han var, som alle Indianere plaget med Utøj. En Nat vækkede han mig for at faa en Pibe Tobak, og efter at have siddet i nogen Tid, tilsyneladende i dybe Betragtninger, sagde han: »Musters, Lus sover aldrig!« Han drak sig somme Tider, men sjældent, fuld, men det var en underforstaaet Ting, at enten han eller hans Broder, Tankelow, skulde holde sig ædru ved de fælles Drikkegilder for at beskytte deres Familjer. Han var barnløs, men havde adopteret en lille Terrier, »Ako«, som indtog Hæderspladsen som eneste Barn; han viste tillige stor Kærlighed mod sine Broderbørn; et eller andet af dem saa man ofte i hans Arme paa Marchen eller efter Hjemkomsten fra Jagtture. I Begyndelsen af vort Bekendtskab syntes jeg bedst om ham, naar han, som ofte hændtes, sluttede sig til vor lille Kreds, og i Selskab med hans gamle Ven, Mr. Clarck, frigjorde sig for sin Alvor og lo og snakkede løs paa en Maade, der syntes ganske fremmed for en sædvanligvis saa alvorlig Høvding. Det maa indrømmes, at han var skinsyg og mistænksom og lidt nærig, saa at han foretrak at forøge frem for at formindske sin store Beholdning af Heste, Gods og Vaaben; men fra det Øjeblik, jeg blev hans Gæst, var hans Opførsel imod mig upaaklagelig.«

Ikke sandt? dette giver et smukt Billede af en »Vild« og hans Karaktér, og Okoké var ingen Undtagelse. Musters skildrer flere andre paa lignende Maade, og man faar i det hele Indtrykket af hans Oplevelser, at han er færdedes mellem »gentlemen«, ikke mellem raa, forræderske og grusomme Barbarer.

Disse Stammer er spredte over et uhyre Landomraade, Tusinder af Kvadratmil, i alt kun i et Antal af 2—3000, hvoraf endda en Del ikke er rene Pehuelchere men Blandinger med Nabofolk eller hvide. Deres eneste Erhverv er Jagten, thi Hesteavlen tjener væsentlig kun til at skaffe dem Befordringsmiddel, de fortærer ikke Hestekød til daglig, og de forstaar ikke at drage Nytte af Hoppens Mælk. Fiskeri driver de ej heller, saa lidt som de dyrker Jorden, derfor er deres Fødemidler af Planteriget indskrænkede til nogle spiselige Rødder og Knolde, der vokser hist og her paa Sletten, nogle Blade af en vild Spinat og den nederste Del af Stænglen af en vis Sivart, der smager sødt.

Forøvrigt maa de hente al deres Føde fra Dyreriget, og det er da navnlig Guanakoen og Strudsen, der yder dem det fornødne, den sidstes Æg ikke at forglemme. Forøvrigt er de ikke Kostforagtere, de spiser saaledes Pumaens Kød, der i Smag skal ligne Svinekød, med stor Appetit, medens Rovdyr ellers ikke betragtes som spiselige hos de fleste andre Folkeslag; ogsaa Bæltedyr er meget velkomne i deres Køkken. Jagten drives til Hest, og de er i Reg-

Digitized by Google

len en lille Flok i Følge, da det letter den betydeligt. De omringer Vildtet, og kniber det med at faa dannet en Kres, antænder de nogle Buske eller Tidselgrupper hist og her, hvor Mandskab mangler; de vilde Dyr skyr som bekendt intet saa meget som Ild. Vildtet drives hen mod et bestemt Punkt og dræbes her med Bolaen eller fanges med Lassoen, de eneste Jagtvaaben, de i Almindelighed anvender.

Bolaerne er af forskellig Art, hver til sit Brug. De bestaar af Snore, flettede af tynde Læderstrimler eller af Guanokoens eller Strudsens Sener, til hvilke er fastbundet runde Kugler af Sten eller Metal, indsyet i Læderhylstre af Guanakoens Halshud. Til Strudsejagt bruges en Bola med 2 Kugler, en i hver af Snorens Ender, til Guanakojagt er den forsynet med 3, idet der til Midten af Snoren er knyttet en anden kuglebærende Snor. Den ene Kugle holdes i Haanden, og i fuld Galop svinger Rytteren de andre i susende Fart i Krese om sit Hoved for at slippe dem, naar Vildtet er paa godt Hold, højst 80—100 Alen, hvorpaa de svirrende indhenter Dyret og slynger sig om dets Hals eller Ben, ofte kvælende det eller knusende dets Knogler, men stedse lammende og standsende det, for saa vidt de da rammer deres Maal, hvad de som oftest gør.

Er Rytteren naaet hen til Vildtet, dræber han det, hvis det ikke alt er dræbt, med en Snor med en eneste tung, spids Sten, kun halvt indsyet i Læder, saa Spidsen stikker frem, saaledes som Billedet af Pumadræberen viser. Lassoen bestaar af en lang Læderrem med en Rendeløkke i den ene Ende, som udslynget sammensnæres om Byttets Hals, men den bruges i Reglen kun, hvor Jagten gælder det vilde Kvæg, eller hvor vilde Heste skal indfanges til Tæmning.

Denne Jagtmaade yder et udmærket Udbytte, men den tvinger ogsaa til stadig at skifte Opholdssted, for at den forholdsvis store Menneskemængde kan finde tilstrækkelig Føde. Derfor er Pehuelchen saa at sige stadig paa Vandring og stadig paa Jagt, thi ogsaa under Vejs drives denne, idet Pakhestene overlades til Kvinder og Børn. Jagtens Udbytte tjener først og fremmest til Føde, Kødet og Fedtet koges eller steges, medens Blodet ofte nydes raat. Marven i Knoglerne, ogsaa Strudsens Knogler er marvholdige, er særlig skattet, dels til Føde, dels til at blandes med visse Farvestoffer, hvormed Ansigt og Klæder bemales. Guanakoens Skind bruges til Telte og Klæder, navnlig er de ganske smaa Ungers efterspurgte og udnyttede, hvorfor de ogsaa efterstræbes og dræbes uden Naade, ja selv Huden af Fostre, skaarne ud af

Fig. 12. Jagt paa Guanakoer.
I Forgrunden er en Rytter i Færd med at dræbe en Puma (Kuguar).

Moderen, benyttes. Strudsens Vingefjer er en Handelsartikel, og dens Skind bruges til Sengetøj og Klæder, men medfører rigtignok en stor Ubehagelighed paa Grund af det meget Utøj, det huser. Strudsens store og nærende Æg spises med Velbehag, uden at man har Skrupler, om ogsaa de er rugede næsten til Ende og indeholder store Unger.

Af tamme Dyr kendes kun Hesten og Hunden. Man driver Tillæg af Heste, men særlig ansete er de Dyr, der ved Lassoens Hjælp indfanges i de vilde Flokke; de skal være de kraftigste og mest udholdende. Patagonierens Hest er meget lille, men kraftig og muskuløs, hvad den ogsaa maa være, naar man tager i Betragtning, at den skal bære de legemsføre Karle i susende Galop Mil efter Mil, Dag efter Dag. Den behandles med ikke ringe Omhu og Indsigt, om der end naturligvis maa stilles store Krav til den. Den kender ingen anden Føde end Græs, hvorfor den ofte er mager og ser temmelig afrakket ud. Opsadlingen og Optømningen er simpel, men praktisk, og der tages alle mulige Forholdsregler for at beskytte Dyret mod Brud paa Huden ved Anbringelsen af bløde Guanakoskind mellem Ryg og Saddel.

Mænd, Kvinder og Børn er alle fuldendte Ryttere. Med eller uden Saddel, det er dem lige meget, paa Hesteryggen føler de sig hjemme; den har været deres Barndoms Vugge og deres Ungdoms Lyst, paa den ved de sig fri og lykkelige, omsuset af deres Steppehjems friske Luft. Et saadant Liv maa gøre Mennesket frihedselskende, maa bringe det til at føle sig ikke som Led i et Statslegeme, men som et selvstændigt Væsen, sig selv nok og jævngod med enhver anden. Og dette er netop Særpræget for Pehuelchen som for ethvert Rytterfolk, denne udviklede og ukuelige Frihedsfølelse, der har gjort det umuligt for Spanierne at undertvinge dem og de andre ridende Indianerstammer; de kan udryddes ved Krig, ved Gift og ved Brændevin, de kan demoraliseres og nedværdiges, men de kan ikke tæmmes og lænkebindes, saa længe de har deres Hest og deres Telt, og Rum nok paa Steppen til at tumle sig og jage paa. Derfor hersker der ogsaa et uudslukkeligt Had mellem dem og de spanske Kolonister, og det vil vel desværre vedblive, saa længe til den sidste af dem gaar til de »lykkelige Jagtgrunde« d. v. s. dør.

Et saadant omflakkende Folks Boliger maa naturligvis være simple og let transportable, disse Fordringer opfyldes da ogsaa i fuldt Maal af »Toldoen«, Læderteltet, som Pehuelchen bebor. Over tre Rækker lave Træstøtter, der rammes ned i Jorden,

Digitized by Google

kastes et Overtræk af beredte og sammensyede Guanakohuder, der fastgøres mod Storm og Uvejr, det er det hele. Udstyret indvendig er lige saa tarveligt, nogle Sengepladser med to Hestehuder, en til Over- og en til Underdække, og med nogle Læderpuder, udstoppede med Guanako-Uld, tjener til Sæder om Dagen, til Leje om Natten; et Jernspid til Stegning af Kød, en Jerngryde eller to, det er alt. Arbejdsredskaberne er faa, de tidligere Stenredskaber er nu over alt afløste af Jern, som faas ved Tuskhandel eller fra Skibsvrag paa Kysten. Nogle faa Knive, en lille simpel Økse, et eller to Skrabejern til Skindberedning, mere finder man sjældent.

Foruden Lassoen og Bolaen forekommer af Vaaben Daggerter eller store Jernknive, samt Lanser, 18 Fod (6 M.) lange med 18 Tommer ($^1/_2$ M.) lange Jernspidser, prydede med Strudsfjer, og nu til Dags Bøsser og Revolvere. Bue og Pil er ukendte, derimod har man kendt et Slags udstoppede Rustninger, der dog nu er gaaet af Brug efter Ildvaabnenes Indførelse. Den daglige Dragt er for Mændenes Vedkommende et Klæde, slynget om Livet, og derover en stor, varm og vid Kappe af Guanakoskind, med Haarsiden indad og uden paa rigt bemalet med Mønstre i forskellige Farver. Paa Benene lange Støvler, enten af Huden paa en Hests eller en Pumas Ben, men berøvede Haarene, og til Foden er spændt et Par Sporer med to spidse Jernpigge (Fig. 18). Uden paa Støvlerne bæres i daarligt Føre et Par store Lædersko, der giver deres Fødder og deres Fodspor en aldeles uformelig Størrelse; maaske dette har givet Anledning til Navnet: Storfod. Kvinderne er klædte paa lignende Vis, kun har de indvendig en fodsid Kattunskjorte.

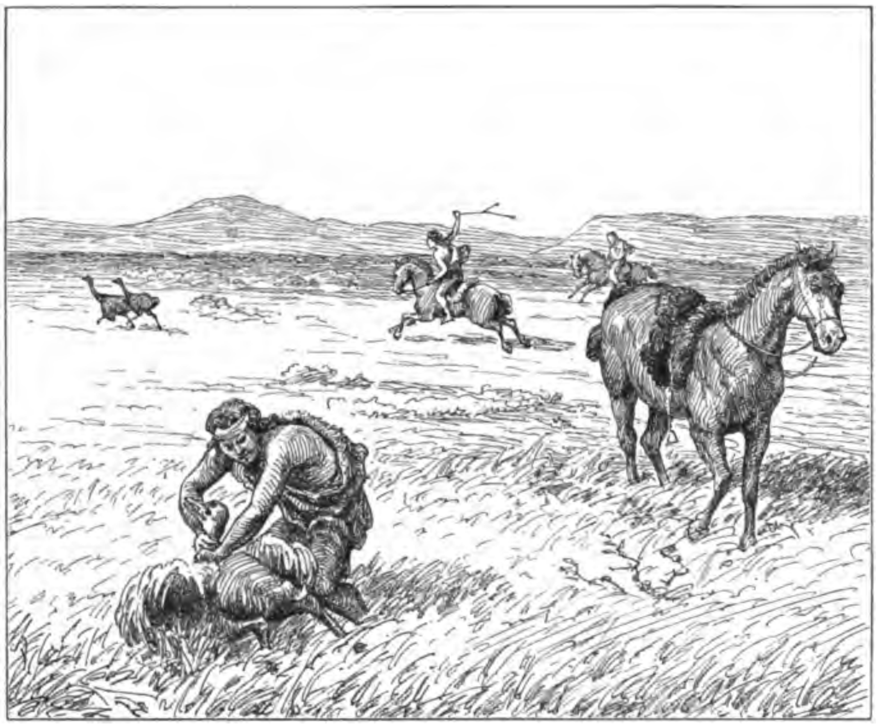

Fig. 13. Strudsejagt.
En Jæger har redet en Strudsunge træt og kvæler den nu. I Baggrunden en Bolakaster.

Begge Køn bærer svære Smykker af Sølv, Øren- og Fingerringe, Bælter og lignende, og de maler Ansigtet og undertiden Dele af Legemet med Okkerfarver udrørte i Marvfedt. Tatovering er ikke sjælden, dog kun paa Underarmen og i ringe Udstrækning. Børnene render nøgne omkring, til de bliver 6—8 Aar gamle, og om nogen egentlig Opdragelse eller Tugt er der ikke Tale. Men de er af Naturen temmelig godartede og skikkelige, og selv om de er uvorne som smaa, vokser de sig dog, opdragne af det frie Liv og de store Krav, det stiller til dem, flinke og dygtige med Alderen. De har i Reglen ogsaa gode Eksempler for Øje i Forældrene, hvis Samliv er fredeligt og roligt. Konerne har strengt Arbejde, men de behandles for det meste hensynsfuldt og godt.

Man hører ofte udtalt Forargelse over den Arbejdsdeling, der hos alle Jægerfolk hersker Mand og Kvinde imellem. Det opfattes i Reglen, som om Mændene læsser alt det grove Arbejde over paa Kvinderne for selv at leve et Slaraffenliv i Dovenskab og Nydelse. Dette beror paa en indgribende Misforstaaelse. Jagten er i Virkeligheden altid forbunden med saa stort Besvær og koster en saa stor Kraftanvendelse, at den alene kan tage en Mands fulde Tid og Kraft. Den maa ikke ses fra Synspunktet Fornøjelse, den er et haardt, ofte farligt og altid trættende Arbejde. Det vil man let forstaa, naar man tænker paa, at en Familjes Liv og Velfærd saa at sige udelukkende beror paa det Udbytte, Jagten giver; lad Vejret være saa slet som muligt, Vildtet sparsomt og sky; ud paa Jagt maa Manden, saa snart der er Smalhans i Hjemmet, ofte sætte Livet paa Spil, aldrig give tabt over for Vanskeligheder eller Udmattelse. Er det underligt, at han vil sove eller hvile, naar han vender hjem efter at have gjort sin Pligt som Forsørger? Nej! denne Arbejdsordning er simpelt hen en *Nødvendighed*, og naar blot Mændene behandler Konerne nogenlunde godt, maa man ikke beklage disse, saa lidt som de selv vilde finde paa at gøre det.

Foruden med Jagten giver Mændene sig af med Hestene, med deres Røgt og Pleje, med deres Tilridning og Optømning. De holder deres Vaaben i Orden, tildanner Stenkugler til Bolaer og fletter Snore af Læder eller Sener til dem og til Lassoerne. Paa Kvinderne hviler hele Husholdningen, Madlavningen, Skindenes Beredning, Teltenes Rejsning og Nedtagning og Hestenes Oppakning. Desuden kræver Børnenes Pleje jo meget af dem, og de maa hjælpe Manden med hans Toilette, rede hans lange Haar og male hans Ansigt. Deres eget Toilette forsømmes

Digitized by Google

ej heller, navnlig er de omhyggelige med deres Haar, der af Naturen er kortere end Mandens, men bæres i to Fletninger, der forlænges mægtigt ved Hjælp af Hestehaar og prydes med brogede Baand og Sølvsmykker. I Modsætning til mange andre »vilde« er Pehuelcherne meget renlige, de bader sig daglig i Floderne, svømmer og dykker udmærket og vasker deres Tøj, naar og hvor Lejlighed gives. Naar de desuagtet er befængte med Utøj, skyldes det den Mængde Pelsværk, de bruger til Klæder og Sengeleje; det kan under de givne Forhold umulig holdes frit for Snyltedyr.

Vi ser af disse Skildringer, at vi har et Folk for os, som ingenlunde maa undervurderes, i Grunden dygtigt og intelligent med en brav Karakter; men tillige et Folk, hvis Levevis er forandret ved Berøring med Civilisationen, der har ydet det stor Hjælp, men nu truer med at tilintetgøre det. Et saadant Folks aandelige og sociale Liv kan ikke bære Oprindelighedens Præg, meget maa her skyldes Paavirkning ude fra. Saa vidt man kan trænge til Bunds i dets »religiøse« Liv og skelne oprindeligt fra paaklistret, synes det saare lidet udviklet. Den »store Aand«, som nu af og til omtales, er rimeligvis ikke andet end et Produkt af Berøring med Kristne og Missionærer. Oprindelig synes man kun at have kendt *onde* Aander, der befolker Naturen rundt om, og som volder Menneskene idel Fortræd og Uro. Galiuchu er den mægtigste af dem, han lurer uden for Toldoerne paa Lejlighed til at gøre ondt, og enhver Ulykke eller blot Uheld tilskrives ham.

Har f. Eks. et Barn skaaret sig i en Finger, straks er det Galiuchu, der har været paa Spil, hvorfor han ogsaa maa forsones med Ofring af en eller flere Heste — hvis Kød man vel at mærke for Størstedelen selv fortærer ved et gemytligt Gilde. Til at modvirke disse Dæmoner har kun Medicinmændene Magt; de forener i sig Lægens og Præstens Funktioner, laver Trolddom, spaar og uddriver onde Aander. I Sygdomstilfælde bruger man deres Trolddomskunster, men man giver tillige virkelige Lægemidler og anvender Blodudtømmelser. Dør Patienten alligevel, er han forhekset; kan man faa Ram til den formentlige Heks eller Heksemester, skaaner man ikke hans Liv.

Døden er nemlig en meget alvorlig Historie, ikke blot derved, at den gør Ende paa et maaske skattet

Fig. 14. Opbrud fra Lejren.
Kvinder og Børn er paa Vej, medens Mændene endnu sidder samlede om Lejrbaalet. I Baggrunden et Bjerg af Andeskæden.

Liv, men ogsaa paa Grund af den Skik, der byder, at al den afdødes Ejendom skal tilintetgøres. Alle hans (eller hendes) Heste slagtes, alt Gods — Toldoen, Hestetøj, Vaaben o. s. v. brændes, medens Liget begraves paa Sletten og dækkes med en Stendynge, der kan vokse anseligt op, idet enhver forbipasserende føjer et Par Sten til. Overnaturlige Forestillinger synes for øvrigt ikke at spille nogen stor Rolle, dog snakker man en Del om Varsler — navnlig naturligvis uheldsvangre — ligesom man ogsaa hilser f. Eks. Nymaanen med visse ceremonielle Fagter og Ord.

Som man har set, er der ikke Tale om nogen Arv; dette bidrager til at holde Ligheden mellem Stammernes enkelte Individer vedlige, men det holder dem ogsaa nede i Fattigdom og hæmmer Udviklingen. Denne indbyrdes Lighed er i det hele et Grundprincip hos Folket, derfor er der heller ikke Tale om nogen egentlig Regering. Man har ganske vist Høvdinge, men deres Magt er meget begrænset, den indskrænker sig til Anførsel i Kamp og paa Jagt, og den er ikke arvelig, den beror paa personlige Egenskaber, navnlig paa aandelig Smidighed.

Nogen egentlig Gudsdyrkelse kan der naturligvis ikke være Tale om hos dette Folk. Man synes end ikke at have de regelmæssig tilbagevendende Fester, som andre Naturfolk fejrer. Enhver Fest skyldes en bestemt Begivenhed, en ung Piges Indtræden i den mandbare Alder, et Barns Fødsel eller lign., og fejres med Hesteslagtning, Maaltider og Dans. Sagn eller Folkeminder er ikke kendte, Begreberne om et Liv efter dette er taagede og vistnok forskellige hos hver enkelt; der nævnes, at man tænker sig det som Herligheden selv i stadig Drukkenskab — den højeste Nydelse, man kender. Men dette er noget paaklistret. Blodhævn er ikke ukendt, men synes heller ikke særlig almindelig, og nogen Soldyrkelse eller Forfædre-Dyrkelse (Ahne-Kultus) findes ikke.

Man føler sig uafhængig i Liv og Død og sætter sin Stolthed heri. Musters fortæller om en Mand, der faldt i en Kamp, gennemboret af flere Lansestik. Rettende sig stolt i Vejret raabte han: »Jeg dør, som jeg har levet, ingen Høvding befaler over mig!« og med disse Ord styrtede han død om i de tililende Kvinders Arme.

Lad os forlade dette Folk med Billedet for Øje af denne stolte vildes Død; som *han* var, saaledes

Digitized by Google

er Pehuelchen — eller saaledes *var* han, inden Civilisationens forbandede Gift, de hvides »Ildvand«, fordærvede hans Blod og hans Sjæl. Maatte Musters have Ret, naar han udtaler, at mange af de unge Mænd afskyr og foragter Drukkenskab og Brændevin, saa at der kan være Haab om, at Stammen kan bestaa endnu en Tid i Kraft og Uafhængighed, saa længe til den Tid kommer, da en civiliseret Befolkning kan udnytte dens Jord. Men hermed har det lange Udsigter. Patagonien er et af de Strøg, der ikke lover stort for andre end nøjsomme Jægere og Nomader.

Fig. 16. Araukaner.

De store Sletter, der Nord for Patagonien opfylder Landet i den største Del af La Plata Staterne, de saakaldte Pampas, bebos eller beboedes inden de hvides Ankomst af Indianerstammer, der trods deres forskellige Sprog dog er i nært, indbyrdes Slægtskab med hinanden og med Patagonierne. Hesten og Hornkvæget, der forvildet trives paa disse Stepper som faa Steder i Verden, har ganske omformet disse Stammers, ligesom Patagoniernes Liv, de har ogsaa bidraget til at paatrykke dem et langt mere ensartet Præg, hvad Levesæt angaar, end de formodentlig oprindelig har haft. De er over alt gaaet over til et lignende Liv som deres sydlige Naboer og Slægtninge, de drager omkring følgende det vilde Kvæg paa dets Vandringer og ofte strejfende om over uhyre Omraader. Som alle Folk, der lever et Jægerliv og er Heste-Nomader, kræver de meget betydelige Arealer til deres Underhold. Dette har været en Grund mere til det ustandselige og forbitrede Fjendskab mellem dem og de indvandrede Europæere, der, som rimeligt og naturligt er, vil udnytte Landet til Kvægavl og Agerdyrkning.

Fig. 17. Araukanerkvinde.

Navnlig i dette Aarhundrede, da Indvandringen har vendt sig mere og mere mod Argentina, er deres Omraade blevet betydelig indskrænket. Trods deres rasende Modstand er de efterhaanden bleven fordrevet fra store Landstrækninger, saaledes at de nu maa søges i Udkanterne mod Syd ned ad Patagonien til, mod Sydost over mod Andesbjergene og Chiles Grænse

og endelig mod Nord i det store sumpede Land, som kaldes »el gran Chaco«. Adskillige Stammer er ganske udryddede, Resterne af andre har slaaet sig sammen med og er gaaet mere eller mindre op i de endnu uberørte Horder længere ude i »Campen«, som Steppen her kaldes, og endelig lever en Del endnu i de koloniserede Egne, enten understøttede af Staten eller i Tjeneste hos private som »Gauchos«, halvvilde Hyrder for halvvilde Heste- og Kvægflokke.

Naar man taler med Folk, der har levet Livet ude i »Campen« som Pionerer for Civilisationen, vil man høre dem omtale de vilde og fri Indianere som rene Røvere og Banditer, som Skurke, som det kun gælder at komme til Livs. De betragter sig som berettigede til med Ild og Sværd at udrydde de Vilddyr, for hvem de aldrig er sikre, og de blodigste

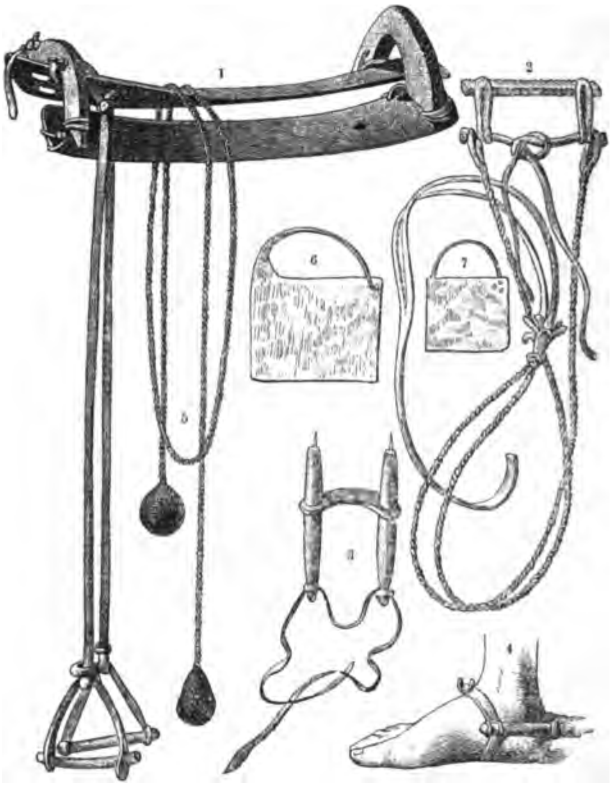

Fig. 18. Patagoniernes Redskaber og Smykker.
1. Saddel; 2. Bidsel; 3—4 Sporer; 5. Bola; 6—7 Øreprydelser.

grusomste og lumskeste Gerninger skammer de sig slet ikke over, men roser sig tvert imod af, naar det gælder Kampen mod Indianerne. Der er her som i Nordamerika og over alt, hvor Kulturen kommer i Berøring med tapre og modstandsdygtige Indfødte, indtraadt en vedvarende Krig, der i en utrolig Grad har brutaliseret begge Parter.

Vist er Indianerne grusomme og blodtørstige, vist dræber de de hvide, hvor de kan faa Ram til dem, vist er deres Overfald pludselige og lumske — men mon de ikke kun gør Gengæld i alle disse Stykker? Hvis man kunde komme til Bunds i Sagen, vilde det vist nok vise sig, at Europæerne de fleste Steder blev godt modtaget af Indianerne, men at deres Optræden, hvad enten den var dikteret af Religionsfanatisme, af Vindesyge eller blot af Overmod, næsten over alt var

Digitized by Google

en saadan, at de indfødte maatte gribe til at værge sig med Magt mod Vold og Uret. For en stor Del er det denne stadige og paatvungne Krigstilstand, der har drevet dem til Yderligheder. Kan der nævnes

Fig. 18. Araukanerfamilie.

mange Eksempler paa Raahed og Grusomhed fra deres Side, kan der til Gengæld ogsaa fremføres Træk af Højmodighed, stolt Mod og Dødsforagt.

I en af General Rosas Krige overfaldt saaledes en Afdeling af hans Hær en Indianerlejr, hvor næsten alle de, den rummede, blev dræbte. Kun en gammel Høvding undslap med sin Søn, en ung Dreng. Det lykkedes ham at gribe denne og svinge sig op paa sin Hest, en herlig hvid Hingst; med Drengen i Armen hængte han paa den ene Side med en Arm om dens Hals og klamrede sig fast til dens Ryg med sit ene Ben; forfulgt af Snese af Gauchoer forsvandt han ud over Steppen, undgaaende deres Kugler og baaren bort til Frihed og Hævn af sin hurtige Ganger. Darwin, der fortæller dette Træk, spørger med Rette, om nogen kan tænke sig et herligere Billede end denne Fader, der saaledes redder sin Søn ved sin Snildhed og Dristighed og ved sin Hests stormsnare Hurtighed!

I det mellemste Chile, vesten for og i Andesbjergene, lever Araukanerne, et med Patagonierne og Pampasindianerne beslægtet Folk, der ved Siden af Jagt og Hesteavl samler store Mængder af Araukatræets, en Naaletræarts, spiselige Frø og desuden driver nogen Agerdyrkning. Denne Stamme var den eneste paa Sydamerikas Vestside, som holdt sig uafhængig af Spanierne; allerede de første Erobrere kæmpede forgæves med dem, skønt deres eneste Vaaben var en lang Lanse, dannet af en Bambusart, oprindelig kun med Spids af samme Materiale, senere med en lang Jernod. Gennem Aarhundreder forsvarede dette lille Folk sin Frihed mod alle Angreb og var en Skræk for Kolonisterne, ikke blot i Chile, men ogsaa i La Platastaterne; det udstrakte, ofte i Forbund med andre Stammer, ofte i Krig med dem, sine Tog helt over til Atlanterhavets Kyst. Man maa erindre, at næppe noget andet Folk i Verden er bedre i Stand til at gøre saadanne udstrakte Strejftog end disse Ryttere. De driver deres Føde med sig i Form af en Flok Hopper; er der blot hist og her Vand nok til Heste og Mennesker, er deres Rige saa udstrakt, som Steppen er vid og Himlen blaa. Først i halvfjerdserne er det lykkedes Chiles Regering at faa fuldstændig Bugt med Araukanerne, dels er de udryddede, dels har de fundet sig til Rette med Forholdene og holder sig i Ro, dels endelig har de mest ukuelige af dem overskredet Andesbjergene og sluttet sig til Patagonierne og Pampasindianerne, hvis Liv jo er deres, og med hvem de føler sig beslægtede i Oprindelse og Sprog.

Disse Stammer: Ildlændere, Patagoniere, Araukanere og Pampasindianere danner en i mange Henseender beslægtet Folkegruppe, der ved Sprog, Sæder og Udvikling er stærkt adskilt fra de øvrige Indianere i Sydamerika, som vi nu gaar over til at betragte.

SYDAMERIKANSKE INDIANERE.

Da Europæerne i Aaret 1500 for første Gang landede paa Sydamerikas Østkyst, var hele det uhyre Omraade mellem de caraibiske Hav og Pampas paa den ene, Atlanterhavet og Andesbjergene paa den anden Led, kun tyndt befolket af Indianere, der var splittede i et Utal af Smaastammar eller Horder, tilhørende mange forskellige Grupper og Sprogfamilier. Alt den Gang var disse Smaastammer ved omfattende Folkevandringer, ved de idelige Krige, ved Blodblanding mellem Erobrere og undertrykte æltet imellem hverandre i en haabløs Forvirring, og naturligvis har de fremtrængende Europæeres adsplittende Kraft ikke gjort Sagen bedre. For saa vidt den oprindelige Befolkning ikke er udryddet, er den til Dels fortrængt,

Digitized by Google

kilet ind paa fremmede Omraader, mellem fremmede Stammer, og Forvirringen i Retning af Sprogforhold og Nationaliteter er nu saa stor, at den til den seneste Tid har trodset alle rejsendes og Videnskabsmænds Forsøg paa i det enkelte at udrede Slægtskabs-, Afstamnings- og Grupperingsforhold paa en saadan Maade, at den har fundet almindelig Tilslutning. Dette er desværre noget, som kun er altfor almindeligt over for laverestaaende Menneskegrupper, men intet Steds er det mere fremtrædende og iøjnefaldende end over for Indianerne, ikke blot i Brasilien men i hele Amerika. Nu har man imidlertid, navnlig ved Sprogforskninger, tilvejebragt mere Klarhed i dette Virvar, man har indordnet Størstedelen af de nærmere kendte Stammer i fire Grupper, hver dannende en Enhed ved Sprogslægtskab og flere andre Forhold. Grupperne er: Caraiberne, der navnlig bebor de nordøstlige Dele af Sydamerika, Nu-Aruakerne syd og nordvest for de førstnævnte, Tupierne, der har beboet hele Kyststrækningen langs Atlanterhavet fra Amazonfloden sydpaa, og endelig Gésfolkene inden for Tupierne. I det indre findes Stammer blandede mellem hinanden, henhørende til alle fire Grupper, foruden mange, der synes at staa ganske fremmede for disse.

Hvor forskellige end disse Hundreder af Stammer var indbyrdes, i én Henseende lignede de til en vis Grad hinanden, i det lave Kulturtrin, paa hvilket de alle stod. Ingen af dem var naaet ud over en endog lidet udviklet Stenalder, adskillige af dem var end ikke naaet saa vidt, at de havde lært at tage Stenen i Brug til Vaaben og Redskaber i nogen nævneværdig Grad. — Metal var ganske ukendt for dem alle. Imidlertid maa det straks betones, at der egentlig er meget lidt sagt med, at et Folk lever i Stenalder, al den Stund dette ikke angiver nogen som helst bestemt Kulturudvikling. Et Stenalderfolk kan staa saare lavt, men ogsaa forholdsvis højt. Det kan leve som et Jæger- og Fiskerfolk, men ogsaa som kvægavlende og agerdyrkende. Det kan staa paa det laveste Trin af Samfundsudvikling, men det kan ogsaa være naaet til en fast og ret sammensat Statsdannelse. Det betyder mere, naar det siges, at af alle disse Stammer var ingen naaet ud over i det væsentlige et Jæger- og Fiskerstandpunkt, om end ikke faa af dem drev begyndende Agerdyrkning og Frugtavl, og ingen af dem havde skabt noget, der kunde have Lighed med en virkelig Samfundsbygning. Men selv inden for den saaledes givne Begrænsning kan der være og var der mange Trin i Udviklingen, ikke at tale om, at

Fig. 19. Amazonflodens Kæmpefisk «Pira-rucú».

de enkelte Stammers Natur- og Karakterejendommeligheder frembragte store Forskelligheder imellem dem indbyrdes.

En af de Stammer, som Europæerne først kom i Berøring med, var de saakaldte Aymorés, der beboede store Dele af det østlige og sydøstlige Brasilien, men som nu er indskrænkede til nogle af Kystbjergene. De giver os ligesom et Billede af, hvorledes vore egne Forfædre i længst forsvundne Tider har levet; vel at mærke naturligvis præget af de Ejendommeligheder, som Racen, Naturomgivelserne o. s. v. betinger. Navnlig de sidste er jo af overordentlig stor Betydning; vi maa derfor, naar vi vil danne os et Begreb om Botokudernes Liv, begynde med at se, hvorledes den Natur, hvori, og de Vilkaar, hvorunder de lever, er.

Skuepladsen for deres Liv i Nutiden er visse Egne af det østlige og sydlige Brasilien, og navnlig et begrænset Omraade i Sjerra de Aymorés om og mellem Floderne Rio Doce og Rio Mucury, mellem den 20de og 22de Bredegrad. Det er et vildt Land med sønderrevne, om end ikke meget høje Bjerge, dybe Kløfter og mange større og mindre, tildels rivende Floder, hist og her ogsaa med bredere Dalstrøg og Slettedannelser ved Bjergenes Fod. En sammenhængende, uendelig mangeartet og frodig Urskov bedækker hele Landet. Selv Bjergene er klædte med Skov over alt, hvor en saadan kan finde Fodfæste og Næring, og det kan den næsten alle Vegne. En saadan Tropeskov, groet op i en frugtbar Jord, vandet af en Regnmængde, der langt overgaar, hvad vi kender til her i Landet, gødet ved det i Varme og Fugtighed saa hurtige Stofskifte i Jordbunden, frembyder et Syn, der næppe ret kan fattes af os, der er vante til vore hjemlige af en eneste eller nogle faa Træsorter dannede Skove. Hundrede og atter hundrede Arter af Træer og Buske mellem hinanden, under hinanden, over hinanden, forbundne med Lianernes Slyngninger, kronede af de taarnhøje Palmers vajende Fjerbuske, smykkede med store, brogede Blomsters Farvepragt, med Stammer og Grene dækkede af Gøgeurternes fantastisk formede Blomstermylr og Bregnernes kniplingsfine Grønt — alt dette giver Skoven et Præg af ubunden Vildhed, af overvældende Frodighed, af næsten skræmmende Kraft.

I dette Plantevildnis modnes talrige spiselige Frugter af forskellige Arter; spiselige Løg, Knolde og Rødder gror i den næringsrige Muld, og et rigt Dyreliv rører sig over alt, i Jorden og i Vandet, mellem

Digitized by Google

Træernes Stammer og i deres højtragende Kroner. Ganske vist huser Sydamerika ingen Pattedyr, der i Størrelse kan sammenlignes med Afrikas Elefanter, Flodheste, Næsehorn eller Giraffer, men Tapir og Hjort, Flodsvin og Vildsvin er ogsaa værd at jage, ikke at tale om Aber, Dovendyr, Beltedyr og mange, mange andre. Jaguarer, Kuguarer og mindre Kattearter er de almindeligste Rovdyr, ingen af dem saa kraftige og farlige for Mennesket som den gamle Verdens Løver og Tigre, om de end kan være frygtelige nok for en nøgen Vild uden andre Vaaben end Bue og Pil. Et Mylr af Fugle, en Vrimmel af Slanger, Øgler, Padder og lignende Kryb, i Floder og Damme en Uendelighed af Fisk og Skildpadder; og her og der og over alt et rigt Liv af Insekter, Tusindben, Orme, Snegle o. s. v. bidrager ikke mindst til det Indtryk af uendelig Rigdom og svulmende Fylde, som Naturen frembyder overalt i disse rige Egne.

I disse store Skove, paa disse rige Bjerge færdes Botokuderne familievis eller i Smaaflokke uden faste Bosteder, drevet rastløst fra Sted til Sted af Sult eller Lune. Ikke saaledes at forstaa, at hver enkelt Familie eller Horde flakker om over hele det Omraade der beboes af deres stammebeslægtede. Paa ingen Maade; selv de lavest staaende Mennesker har for saa vidt et Ejendomsbegreb knyttet til Jorden, som gammel Skik anviser hver Familje eller hver lille Gruppe af Familier, sit »Land«, uden for hvilket den ikke kan færdes uden at gøre Indgreb i andres Rettigheder og uden at risikere Krig paa Kniven med den krænkede Part.

Men paa sit eget Gebet er Horden i stadig Bevægelse og *maa* være det, thi hvor overvældende Naturens Rigdom end kan synes, er det dog kun en ringe Del af den, der kommer Mennesket til Gode,

Fig. 20. Sydamerikansk Urskov.

og her og over alt maa et Jægerfolk hyppig skifte Plads, des hyppigere jo ringere det er udrustet i Kampen for Tilværelsen.

Og Botokuden er tilvisse ringe udrustet; med faa og fattige Midler maa han bjerge sin Føde og værge sit Liv mod Skovens vilde Dyr og mod Fjender bladt Menneskene, særlig mod den hvide Mand, mod hans Staal og Kugle — ja, mod hans lumske Gift. Af Naturen er han slet ikke saa ilde udstyret, hans Legeme er kraftigt, om end ikke ensartet udviklet, og han mangler hverken Mod eller en vis Snildhed. Han er middelhøj, ofte højere, hans Krop er bredbringet og firskaaren, vel bygget og med kraftige Muskler; og vel er Lemmerne, navnlig Benene, tynde og spinkle, men der er dog Kraft nok i de smaa Hænder til at spænde Buen, og Udholdenhed i de forholdsvis lige saa smaa Fødder til at bære ham frem utrætteligt Mil efter Mil, om det behøves.

Hans Ansigt er ikke skønt efter vore Fordringer til Skønhed. Under en lav Pande, næsten dækket af det tykke, glatte, mørke Haar, der med en Rørsplint barberes af over hele Hovedet undtagen Issen, saa det danner en Slags Kalot af langt, stridt Haar, ligger et Par sorte Øjne i dybe Huler, tæt sammenstillede ved den smalle Næseryg, der nedad udvider sig stærkt og alt andet end prydeligt; stortspaltet Mund med bovnende Læber og fremstaaende Kindben bidrager ikke til at forsone os med Udseendet, saa lidt som den skident brune Hudfarve, der forøvrigt ofte kan være forbavsende lys. Men værst stødes vi dog ved den fortvivlet hæslige Maade, hvorpaa stedlig Smag og Mode bringer ham til at vansire Ansigtet.

Det er en bekendt Sag, at en af de første Drifter, der vaagner hos Mennesket, er Driften til at pryde og pynte sig, og dette gælder baade Mand og Kvinde.

Digitized by Google

Det vidner om, at Skønhedssans er en af de oprindeligste Sjælecvner, som kan forfølges langt ud over Menneskeslægten, helt ud i Dyreriget. Men naturligvis bliver den forskelligt udviklet hos forskellige Menneskeracer, og vi maa derfor være forberedte paa, at mangt og meget, som vi finder afskyeligt og hæsligt, er en stor Skønhed i andres Øjne.

Fig. 21. En Australer gør Ild.

Hos vore Botokuder er den første og nødvendigste Betingelse for Ansigtsskønhed den, at Underlæben er udvidet til en aldeles uformelig, flere Tommer foran Overlæben fremstaaende Skive. Dette opnaas ved, at den i Barndommen gennembores, og at der i Hullet indsættes en Slags Knap af Træ, som med Alderen gøres større og større, indtil den til sidst bliver c. 4 Tommer i Diameter. Det er den, der har givet Folket Navnet »Botokuder«, den hedder nemlig paa portugisisk »botoque«, en Spuns, som den ligner i Form og Størrelse. Paa ganske samme Maade behandles Øreflipperne, der derved bliver saa udvidede, at de næsten naar ned til Skuldrene.

Klædedragten giver ikke Anledning til at tilfredsstille Lysten til Pynt, simpelt hen af den Grund, at ingen bruges; alle gaar saa nøgne som en Snegl uden Skal, end ikke et Figenblad fordrer Skik og Brug. Der er ganske vist talrige Naturfolk i de varme Lande, som gaar helt eller næsten helt nøgne, men mange af dem bøder herpaa ved Tatovering, der imidlertid er ukendt hos vore Botokuder. Derimod bemaler disse Legemet, skønt ingenlunde til daglig; kun til Kamp eller Fest spendere de den kostbare Farve.

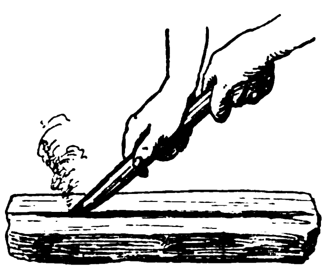

Fig. 22. Ildtænding paa Sydhavsøerne.

De farver gerne Ansigtet rødt til en Linje fra Næsebor til Øren; her anbringer de saa en sort Stribe. Legemet maler de enten helt sort, eller de sværter kun den ene Side af det, eller begge Sider men saaledes, at en Stribe ned ad Legemets Midte beholder sin naturlige Farve. Et Bevis paa deres lave Kulturstandpunkt er, at de saa daarligt har forstaaet at tage de Ting i Brug til Smykker, som den omgivende Natur byder dem, hverken Blomster eller Fuglefjer anvendes; kun nogle glinsende Kærner eller nogle Tænder af de Dyr, de har dræbt paa Jagten, trækker de paa Snore og hænger om Hals eller Arme.

Da de ikke har stadigt Ophold noget Steds, og da Klimaet er saa varmt, Skovens Løvtag saa beskyttende baade mod Solens brændende Straaler og mod Regnskyl, har de ingen Trang til egentlige Boliger. Nogle faa afbrækkede Palmeblade stukne i Jorden, saaledes at Spidserne mødes og danner et Slags Telt, eller, kommer det højt, et skraat Halvtag af Grene, dækket med Græs eller Blade, tilfredsstiller alle Krav til Beskyttelse mod Vejrlig og til Hygge. Imidlertid maa det jo erindres, at Botokuderne er delagtige i Menneskeslægtens første, store Opfindelse — Kunsten at gøre Ild, at skaffe sig et Baal. Deres Maade at gøre Ild op paa er den hos Vilde sædvanlige. En Pind af tørt Træ drejes saa længe rundt i et Hul i en Træplade, at den udviklede Varme bliver stærk nok til at fremkalde Gnister, der opfanges i tørt Mos eller fine Plantetrævler. Som vi ser, er Fremgangsmaaden helt forskellig fra Ildlændernes, der slaar Sten mod Sten, hvorved Gnister jo ogsaa fremkommer.

Der skal en stor Øvelse til med Hænderne at give Pinden en tilstrækkelig hurtig Omdrejning og fortsætte denne, til de afgnedne Smaadele gløder.

Fig. 23. Hos Patagonierne.

Påa Sydamerikas Sletter bruger Patagonierne og Gauchoerne en ganske snild Fremgangsmaade, som letter dette Arbejde. De bøjer Pinden krum ved at stemme den mellem Skulder og Brædt, medens den hvirvles rundt med Haanden som et Slags Svingbor. Dette gaar endnu lettere, naar der anvendes en Bue, hvis Snor er slynget en Gang om Pinden, og som trækkes frem og tilbage, medens Pinden trykkes ned i Hullet paa en eller anden Maade (Fig. 24). En saadan Bue kender Botokuderne dog ikke. Skal de gøre Ild op, lægger de sig paa det højre Knæ og holder det ene Træstykke fast ned mod Jorden med venstre Fod, medens de drejer det andet med begge Hænder. Paa 30—40 Sekunder kan de paa denne Maade tænde Ild. Men besværligt er det naturligvis altid; der er derfor, næst Brændevin og Bøsser, ingen af de hvides Opfindelser, der gør saadan Lykke hos de Vilde som Tændstikkerne. Fig. 21 viser en Form for Ildtænding, der nærmer sig Botokudernes, medens Folkene paa Sydhavsøerne er ene om at frembringe Ild af Træstykker blot ved at rufle en Pind frem og tilbage i en Fure af et andet Træstykke (se Fig. 22).

Hvad Husgeraad angaar, er de yderst slet forsynede; de kender intet til Pottemagerkunsten, men maa nøjes med Kar, dannede af forskellige Frugtskaller, navnlig af visse Græskar, der af Naturen er fortrinligt egnede til dette Brug. De afskærer ogsaa Leddene af en kæmpemæssig Bambus-Art lige under en Ledknude med dens Skillevæg; derved dannes et stort og rummeligt Kar, i hvilket de paa deres Rejser kan medføre en Vandbeholdning, og som er saa stærkt og lidet angribeligt af Ild, at de kan koge i det. Bambus

Fig. 24. Hos Irokeser-Indianerne i Nordamerika.

Digitized by Google

er jo en stor Rørart, og enhver af os ved, at et Rør er delt i Afsnit fra Blad til Blad ved en fremspringende Knude, til hvilken i det indre svarer en fast Skillevæg, der deler Hulrøret i adskilte Rum.

Deres Føde tilbereder de i Reglen meget overfladisk, for saa vidt de ikke spiser den raa; de koger kun sjældent noget, men steger Kødet svagt ved enten at spidde det paa en Stok over Ilden eller kaste det i den varme Aske og paa Gløderne. De sidder paa Jorden og sover liggende i Asken af et Baal eller paa en Slags Maatter, der dannes af Palmeblade uden Fletning eller Vævning. Med den sidste er de ganske ubekendte, de forstaar kun at rulle eller sno med Hænderne en Slags Snore af visse Palmebladfibre. Derimod forstaar de at lave Fletværk af Bast, og af samme Materiale er de tarvelige Poser eller Sække gjorte, hvori de transporterer al deres Ejendom, Vaaben undtagne, paa Rejser, idet de bærer dem paa Ryggen fastholdt om Panden med en Bastslynge. De smaa Børn bæres paa lignende Maade i en bred Slynge paa Moderens Ryg, medens deres Hænder sammenbindes om hendes Hals; der sidder de trygt og roligt, endog naar Moderen danser i timevis.

Fig 22 Botokudekvinde.

Af Arbejdsredskaber har de kun faa og tarvelige; oprindelig brugte de til Kniv en skarpt tilsleben Flis af en vis yderst haard Art Rør, medens de til Økse havde en skarp, sleben Sten. Dette var deres eneste Stenredskab; man kan altsaa ikke en Gang sige, at de levede i en Stenalder, højst da i en gryende. Nuomstunder bærer de fleste af dem en tarvelig Jernkniv i en Snor om Halsen som deres dyreste Eje, medens Jernøkser er saa sjældne og værdifulde, at en Horde ofte kun ejer en eneste i Fællesskab.

Vigtigere end alt det nævnte er naturligvis for et saadant Folk deres Vaaben, deres Jagt- og Fiskeriredskaber, af hvilke hele deres Eksistens er afhængig. Ogsaa i denne Henseende er Botokuderne kun daarligt forsynede, om de end har nok til at hævde sig i Kampen for Tilværelsen. Først og fremmest maa nævnes deres Bue og Pile. Buen er dannet af en sejg, elastisk og stærk Træsort og er af mægtig Længde, 6—7½ Fod (2—2½ M.). Strengen er snoet

af Plantefibre, stærk og solid. Pilene er meget lange, ofte indtil 6 Fod (2 M.), gjorte af et lige Rørstykke uden Knuder, til hvilket der forneden er fæstet to halve Fjer, hvis Faner ligge i samme Flade, thi herpaa beror Pilens sikre Flugt. Spidsen dannes af en Rørflis, som brændes og skrabes, til den bliver skarp som en Kniv og spids som en Syl. En ejendommelig Pil gøres af en Gren med flere Kviste, der skæres saaledes, at den faar ligesom en hel lille Kost af stumpe Spidser; den bruges til Jagt paa mindre Vildt og repræsenterer Haglskudet, medens de andre er at ligne ved Kugleskud.

Denne Bue og disse Pile er ingenlunde foragtelige, i de tætte Skove overgaar de i mange Maader vore Ildvaaben, hvis største Betydning ligger i deres store Rækkevidde, som dog kun har lidt at sige i en tropisk Urskov, hvor Vildtet eller Fjenden sjældent kan ses i større Afstand end de 100 Skridt, Botokuden rækker med sin Pil. Endnu paa 50 Skridt er Virkningen meget betydelig, ofte dræbende for Mennesker eller større Dyr, paa større Afstande afsvækkes den naturligvis. Buen har den Fordel, at den skyder lydløst; i Kamp er det vanskeligt at opdage, hvorfra Pilen kommer, paa Jagt skræmmes Vildtet ikke ved Støj, derfor lykkes det ofte at nedlægge flere Dyr ud af én Flok. Endelig spiller den store Fugtighed i Skovene ingen Rolle for Bueskytten, medens Bøsseskytten har ondt ved at holde sit Vaaben i Orden og sit Krudt tørt; naturligvis var det rent galt i den Tid, da man endnu brugte Flintelaasgeværer.

Buen er saa at sige Botokudens eneste Vaaben; han kender hverken Køllen, Spydet eller Pusterøret, som andre Indianere bruger, ej heller forstaar han at forgifte sine Pile. Derimod afgøres mange indbyrdes Tvistigheder ved Slagsmaal med lange Stænger eller Kæppe, med hvilke man ubarmhjertigt høvler hinanden igennem under stort Halløj fra Kvinder og Børn.

Fig. 23. Botokudehytte.

Vi har nu set, hvorledes disse Mennesker er udrustede i legemlig Henseende og med Vaaben og Redskaber, lad os en Gang se, hvorledes Livet former sig for dem og hvorledes de selv ser paa det! De

Digitized by Google

er Jægere, Jagten er deres vigtigste Erhverv og deres Lidenskab. De jager alt, kan man gerne sige, hvad deres hjemlige Skove byder dem af Dyr; thi de fortærer alt. De har ikke Raad til at vrage; selv under gunstige Forhold er Jagten altid ei usikkert Erhverv. Lykken er lunefuld, og selv den dygtigste og mest udholdende Jæger vender ofte tomhændet hjem, hvis han til Bytte kun vælger visse Slags Pattedyr og Fugle. Men indskrænker han sig ikke hertil; er alt levende godt Vildt, lige fra Hjorte og Tapirer til Slanger og Frøer, faar Tingen et andet Udseende; saa skulde det holde haardt, om han ikke skulde bringe noget med til Hytten.

Det mest ansete Vildt er naturligvis de store Pattedyr, samt ikke mindst de talrige Abearter, der holdes for sande Lækkerbidskener, medens de i Reglen frastøder Europæerne ved deres Udseende i stegt Tilstand; de serveres nemlig ofte hele og ligner da grangivelig stegte Smaabørn, hvad naturligvis kun kan være en Tilgift til Nydelsen for Botokuderne, der er Menneskeædere og sagtens betragter Menneskesteg som Toppunktet af Flothed og Delikatesse.

Alle andre Pattedyr spises ogsaa, blandt andet alle Rovdyr; de større af disse gaar man dog af Vejen for, navnlig Jaguaren, da man over for den ikke ret tør stole paa Pilens dræbende Kraft. Fugle er godt Bytte, mange Slags Firben, Skildpadder og Frøer vrages ikke, og Slanger anses for noget af den bedste Mad i denne Verden; uheldigvis formaar man kun at bemægtige sig de mindre Arter, medens de vældige 20—30 Fod (7—10 M.) lange Kvælerslanger i Reglen gaar Ram forbi. End ikke Flodernes Krokodiller foragter man, naar man kan slumpe til at dræbe en af dem; deres Kød har dog ellers en slem Moskusstank, der nok kan betage mere forvænte Ganer Appetiten. Selv Insektverdenen leverer Fødeemner, visse store fede Larver af Træbukke piller man ofte med megen Møje ud af deres Huller, trækker dem paa Græsstraa, ligesom Børn hos os gør med Skovjordbær, og spiser dem ristede. Ogsaa en vis Myreart med en stor Bagkrop spises med Appetit.

Men vi kom bort fra Jagten. Denne er naturligvis alt andet end let i de uvejsomme og mørke Skove, hvis tæt sammenslyngede Underskov ofte synes ganske uigennemtrængelig uden Økse eller Skovkniv. Men Botokuden forstaar med en mageløs Behændighed at sno sig frem over alt, ihærdigt sporer han sit Bytte med sine utrolig skarpe Sanser og lydløst sniger han sig ind paa det, indtil han véd, at hans Pil sikkert kan naa det. Han skyder kun yderst sjældent forbi; thi hans Færdighed er beundringsværdig. Buen holdes lodret; med venstre Haand sikkres Pilens Leje, med højre Haands Tommel og Pegefinger trykkes den mod Snoren, der spændes ved hele Haandens Kraft. Venstre Haand beskyttes ved Ombinding med Bast mod Smækket af Strengen. Hans Udholdenhed og Taalmodighed paa Jagten er utrolig. Om nogen i hele Verden er lidenskabelig Jæger, er det ham; paa Sporet af et fristende Bytte eller af et saaret Vildt glemmer han alt og iler frem uden at ændse skarpe og spidse Torne, der saarer hans Kød, eller Skovens mange ætsende Plantehaar, der brænder ham værre end Nelder. Man træffer ofte Mænd, hvis Øjne f. Eks. er beskadigede eller endog blindede paa saadanne Jagtture. Nu har han til Hjælp en stor, glubsk, usselt fodret Hund, som han har faaet fra Europæerne; oprindelig havde han ikke en Gang den.

Mindre Betydning end Jagten har Fiskeriet, skønt Floder og Sumpe vrimler af Fisk. Men Botokuden er ikke nogen særlig Ynder af Vandet; han forstaar ikke at lave sig Fartøjer af nogen Art, og han kan i Reglen ikke svømme. Alligevel holder baade Mænd, Kvinder og Børn meget af at bade, men de maa altsaa vælge lavvandede Steder hertil. Paa deres Omstrejfen maa de naturligvis ofte passere Bække og Floder; kan de ikke vade over dem, har de som oftest i Forvejen dannet Broer af Lianer, Slyngplanter, saaledes at de træder paa et gyngende Plantetov og holder sig fast ved et andet (se Fig. 25).

Fig. 24. Caripuna-Indianer paa Jagt.
Caripunaernes Stamme staar paa Botokudernes Trin.

Det kan her bemærkes, at man ikke maa forestille sig, at de Vilde strejfer omkring saadan paa maa og faa. De har altid, og dette gælder baade i Skov og paa Stepper, deres bestemte Stier og Veje, ad hvilke de færdes. Rigtignok er de ikke let kende-

Digitized by Google

lige for fremmede, men selv kender de dem ud og ind.

Men det var Fiskeriet. Det dreves oprindelig kun paa to Maader, enten skød man Fiskene i Vandet med korte Pile, drevne frem ved en lille Bue, eller man bedøvede dem ved at forgifte Vandet med visse Plantedele, som man knuste og kastede i det. Nuomstunder har mange Stammer lært at flette Net og Ruser og at mede med Krog.

Den Føde, der saaledes hentes fra Dyreriget, er den væsentligste for Botokuderne, men de er dog paa ingen Maade, saaledes som Ildlændere og Eskimoer, næsten alene henviste til den; dertil frembyder deres Skove alt for meget spiseligt af Planteriget, og det foragtes ikke. Der findes velsmagende og nærende Frugter, som indsamles og fortæres og giver Anledning til mange Vandringer, idet man ved nøje Besked med, naar de forskellige Frugtsorter modnes og, hvor de findes; der hen drager man i rette Tid og lever højt og plejer sin kære Dovenskab, thi Frugterne bemægtiger man sig jo lettere end det levende Vildt. Ganske vist maa man ofte ordentlig til Vejrs efter dem, men det gør man sig ikke mange Sorger over, man klatrer med vidunderlig Hurtighed og Behændighed op i de højeste Træer. Foruden Frugter spises ogsaa andre Ptantedele, Rodknolde, den nærende Marv af visse Vækster og en Palmearts Hjerteblade, den saakaldte Palmekaal.

Man skulde synes, at Sult og Nød maatte være ganske ukendte her, hvor Naturen har dækket et saa rigt besat Bord, og saaledes vilde det ogsaa være, hvis vore Venner var lidt forsynlige og forstod at samle Forraad i overflødige Tider til de mindre fede. Men i den Henseende er de lige saa letsindige som de fleste andre ukultiverede Folk. Har de Overflod, saa æder de uden Maal og Grænser og dovner sig for Resten; er der Smalhans, faster de til Gengæld med Ro og Ligegyldighed i mange Dage, om saa skal være. Men til det yderste kommer det naturligvis næppe nogensinde, dertil er Naturen hos dem for rig. De kan fortære en utrolig Masse Kød paa én Gang, har de forspist sig, hjælper de hinanden broderligt ved at give Maven en blid Massage, idet de tramper omkring paa den med deres nøgne Fødder!

Nogen egentlig Samfundsorganisation kan man ikke vente at træffe hos et saa lavtstaaende Folk. Hele Nationen er delt i fem Stammer med forskellige Navne, hver af disse atter i Underafdelinger, der som sagt har hver sit begrænsede Jagtomraade. Nogen fast grundlagt, end sige da arvelig Høvdingmagt eksisterer ikke, men i hver Horde findes i Reglen en Mand, hvem de andre lyder paa Jagten og i Kampen. Naar flere Afdelinger slaar sig sammen til Krig f. Eks. mod de hvide, kan en fremrageude Kriger for en Tid slaa sig op til en vis Betydning og Magt. Men ingen er *pligtig* at adlyde ham, og saa snart den fælles Fare eller det fælles Foretagende er forbi, er det ogsaa forbi med hans Magt. Botokuden er en fri Mand i dette Ords mest udstrakte Betydning, kun Familjefaderen bøjer man sig for, saa længe til man selv kan stifte Familje. Der findes, synes det, ej heller nogen Medicinmand eller »Schamān«, som hos alle andre Indianerstammer, saa lidt som man ved noget om Tro paa Trolddom eller Frygt derfor. Men det bør dog bemærkes, at ingen endnu har levet sammen med virkelig ubetvungne, i deres oprindelige Tilstand omstrejfende Botokuder, og at Naturfolk altid er yderst tilbageholdne med Hensyn til deres Tro eller Overtro. Dog synes det paafaldende, at de ikke over for Sygdom tager deres Tilflugt til Besværgelser og Hekseri. De synes tvert imod at være meget praktiske og ikke lidet kyndige i deres Sygebehandling. Kolde Bade og Svedebade spiller en stor Rolle, ligesom ogsaa Aareladning, der foretages paa Panden, enten med en lille spids Rørflis eller ved at — skyde Hul paa Aaren med en lille Bue og en Pil med ganske kort Spids! Desuden kender og anvender de et stort Antal af de Lægeplanter, deres Land er saa rigt paa. For øvrigt lider de ikke meget af Sygdomme, saa længe de ikke kommer i nærmere Berøring med de hvide, der bringer dem Smitsoter, Kønssygdomme og Alkoholisme og undertiden med Forsæt har bibragt dem Sygdomme; man har saaledes lagt Klædningsstykker, besmurte med Koppematerie, paa deres Vej i Haab om, at de skulde bemægtige sig dem og blive smittede.

Hvad aandelige Egenskaber angaar, er Botokuderne ingenlunde ringe begavede, om de end er meget uudviklede. Mange af dem, der er bleven opdragne fra unge af i de hvides Kolonier, har bragt det ret vidt i Dyglighed og Kundskaber — efter fattig brasiliansk Maalestok forstaar sig — men de higer altid tilbage til deres Frænders Liv og stikker tidligere eller senere af til Skovene, hvor de hurtig forvildes igen.

Deres Karakter er ingenlunde, som det ofte er bleven sagt, tung og melankolsk; de er tvert imod livlige og snaksomme, naar de er mellem dem selv, ler og spøger ofte og elsker Sang, Dans og Musik. De er ikke heller af Naturen særlig vilde eller grusomme, men bliver yderst let fornærmede, og enhver virkelig eller indbildt Fornærmelse hævner de blodigt, ofte øjeblikkeligt, i vild og uberegnelig Opblussen. Det er, som allerede en Gang fremhævet, egentlig her Faren ligger ved Omgang med Naturfolk; selv om man behandler dem godt og tilsyneladende har vundet deres Tillid og Venskab, kan man dog saa let støde an mod en eller anden Skik eller Fordom, man ingen Anelse har om, og saa risikerer man det værste af deres næsten uvilkaarlige Handlen i Øjeblikkets Vrede. At Botokuderne ved de hvides Troløshed og barbariske Fremfærd imod dem er bleven gjort dyriske og drevne til blodig og grusom Gengæld, er ikke andet og mere, end hvad vi alt har set og overalt vil faa at se, hvor et kraftigt og modigt Naturfolk støder sammen med Kulturens ofte saa hensynsløse Forposter.

Kvinderne maa naturligvis slide ud af den karske Bælg; alle Arbejder ud over Jagt og Fiskeri paahviler dem, kun sine Vaaben holder Manden selv i Orden og bærer dem paa Rejser, alt andet maa Konen eller Konerne i Reglen tage sig af. Der hersker Flerkoneri, for saa vidt der er flere Kvinder end Mænd, og disse er skinsyge og tugter Konerne haardt, naar de krænker den ægteskabelige Troskab eller forser sig paa anden Maade, navnlig ynder de den Sport med deres Knive at bibringe deres bedre Halvdel lange Flænger i Arme og Ben, hvoraf de bærer Ar hele Livet igennem. Misundelsesværdigt er Kvindernes Liv saaledes ikke, dog er det næppe heller slet

Digitized by Google

saa sørgeligt, som det kan se ud for os. Børn elskes højt og plejes omhyggeligt, navnlig saa længe de er ganske smaa. Senere hen maa de mere skøtte sig selv og behandles undertiden haardt, navnlig af Faderen — men det sker jo ogsaa selv blandt os civiliserede!

Naar de er 7—8 Aar gamle gennembores Underlæbe og Øren, og Hullet udvides efterhaanden ved Anbringelse af større og større Træpløkke. Overgangen til Mandbarhed synes ikke at fejres med særlige Ceremonier, hverken for Drenges eller Pigers Vedkommende, i det hele gør man sig paa ingen Maade Livet besværligt ved sligt. Ægteskabets Indgaaen er saaledes en saare simpel Sag; naar Parterne er enige og Kvindens Forældre har givet deres Samtykke, er den Ting klar.

Dør en Botokude, begraves han i udstrakt eller sammenbøjet Stilling i eller ved Hytten, uden Spor af Højtidelighed og Gravgods (Nedlægning af Vaaben osv i Graven); men Bopladsen forlades og tages ikke oftere i. Brug, saa længe Traditionen lever. Det er dog ikke længe; man bekymrer sig ikke stort om Fortiden, historiske Sagn eller lignende har man ikke.

Det eneste Spor af »Religion«, man har kunnet

Fig. 25. Botokuder holder Rast.
De først ankomne har tændt Baal og stiller Palmeblade op som Skærm for Ilden. Til venstre i Forgrunden bestiger en Botokude paa den for mange Naturfolk ejendommelige Maade et Palmetræ, medens en anden slæber Blade bort. Til højre bringes en nedlagt Boaslange hjem som Bytte til Maaltidet. I Baggrunden vader Efternølerne (Kvinder med Børn paa Ryggen med en mandlig Fører) over Floden, holdende i en Lian.

paavise hos dette Folk, er en vis Tro paa og Frygt for de afdødes Aander, der antages at opholde sig i Skoven og gøre de levende al den Fortræd, de formaar. Derfor — og af Frygt for Jaguaren — holder man ikke af at færdes ude om Natten. Den tilbringer man altid, saa vidt muligt, i Hytten eller ved Baalet. Nogen Tro paa et højere — ondt eller godt — Væsen findes ikke.

Bestemte Fester synes man ikke at fejre, men man kommer ofte sammen for at forlyste sig ved Sang og Dans. Denne er en Slags Runddans; man stiller sig, Mænd og Kvinder, op i en Kreds, lægger Hænderne om hinandens Skuldre eller Hals og gaar rundt og atter rundt, snart til den ene, snart til den anden Side, med taktfaste Fodtramp og under en utrolig ensformig Sang, der dels bestaar af hæse Lyd, dels af korte Sætninger, saa som: I Dag var Jagten god! Vi dræbte Tapiren! Dens Kød er godt, og vi er nu mætte! eller lignende lige saa poetiske som indholdsrige Ord. Saadan kan de blive ved i timevis; de maa altsaa, hvor forunderligt det end synes os, finde en vis Glæde derved — ligesom vore Børn ved deres barnlige Lege og Runddanse: Munken

Digitized by Google

gaar i Enge o. s. v., i Virkeligheden er de »vilde« jo Børn. Ogsaa en vis Musik kan de møde med; navnlig har de et Slags Trompeter, gjorte af Panseret, der dækker Kæmpebæltedyrets Hale. (Se Afbildningen.)

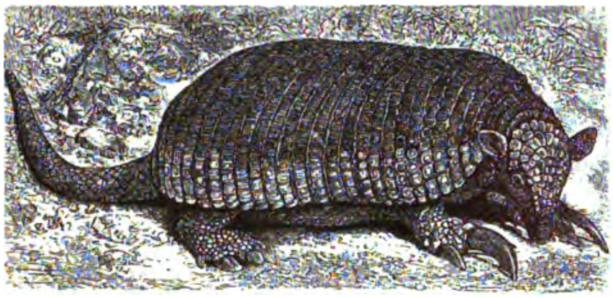

Fig. 26. Kæmpebæltedyr.

Sproget er yderst ufuldkomment og fattigt, ildelydende i vore Øren paa Grund af de mange skurrende og snøvlende Lyd, simpelt bygget og med et ringe Ordforraad. Da det kan være ganske lærerigt at se, hvorledes man hjælper sig med i et lidet udviklet Sprog at udtrykke Meningen, hvor Ord mangler, skal jeg efter Dr. Ehrenrich anføre nogle Eksempler. Man mangler et Ord for Ø, der betegnes ved Ordene: *Land-Vand-Midte-her er*, hvilket betyder: her er Land midt i Vandet; Næsebor gives ved: *Næse-Aabning-Hud;* en Gren ved: *Træ-Knogle;* at grave: *Jord-Hul-bore;* en Ko: *Fod-spaltet-Moder* (et Moderdyr med spaltet Fod). Flertal udtrykkes ved at tilføje »mange« til Entalsformen, Udsagnsord adskiller sig ikke i Form fra Hovedord, har hverken Bøjning eller Tider, man maa hjælpe sig med Stedord eller forklarende Tilføjelser.

Endnu maa der siges nogle Ord om Menneskeæderiet. Da man jo hverken har Husdyr eller mindste Spor af Agerdyrkning, har man ikke Brug for Arbejdskraft ud over Familiens. Fanger kan man ikke betro til at jage eller samle Frugter ude i Skoven, hvor man ikke kan passe paa dem. Derfor dræber man i Krig alle, undtagen maaske smaa Børn, hvis man har Mangel paa saadanne. Men — det var dog stor Synd, om al den Mængde dejligt Kød skulde gaa til Spilde. Der er maaske knap Tid paa det hjemme, da man har maattet forsømme Jagten for Kampens Skyld — kort sagt, man har Brug for det, altsaa tager man det med, tilbereder og spiser det. Saaledes synes det at hænge sammen her; vi skal senere faa Lejlighed til at se, at man andet Steds er naaet til Menneskeæderi ad andre Veje. Det er altsaa kun de i Krigen faldne Fjender, man fortærer, aldrig nogen af ens egen Stamme, end sige da ens egne Børn, som det er blevet sagt. Nej, Børn behandles i Reglen godt og kærligt, om man end en eller anden Gang kan lade sig friste til at sælge et for en Økse eller en anden stor Skat, eller til at sætte det ud i Skoven, naar Føden er knap og Livet besværligt. Ogsaa Stammens gamle og affældige bliver som oftest godt behandlede og kærligt passede — langt fra slagtede og spiste.

Men vi kan ikke dvæle længere ved vore Botokuder, vi maa forlade dem for at se lidt ind til andre Stammer i Sydamerika.

Hele den indre Del af dettes Fastland er i alt væsenligt endnu et Vildnis, i hvilket de af hvide beboede Pletter er forsvindende mod de kun af vilde Indianere gennemstrejfede, uhyre Udørkener. Ganske vist er i alt Fald de større Floder undersøgte, delvis er deres Bredder Sæde for smaa spredte Nybygder, og deres Vande befares af Dampere. Men endnu henligger betydelige Strømme, om de end som Bifloders Bifloder kun er af tredje Rang, uden at være sete af andres Øjne end Indianernes. Og de tildels meget betydelige Landstrækninger mellem Floderne er for største Delen ganske ukendte. Grundene til, at saa store Strækninger ligger ubesøgte hen, skønt man skulde tro, at netop de rigt udviklede Vandveje maatte aabne let Adgang til dem, er forskellige. For det første er ganske vist de store Hovedfloder lette at befare, men deres Bifloder af første og anden Klasse spærres meget ofte af Vandfald eller Strømhvirvler, som sætter en Grænse for Sejladsen. Dernæst er Klimaet i disse Egne til visse

Fig. 27. Landskabsbillede fra en Biflod til Amazonfloden.

Tider højst usundt for fremmede, og Landstrækningerne mellem Floderne er for største Delen dækkede med næsten uigennemtrængelige Urskove. Man skulde jo

Digitized by Google

tro, at dygtige og kraftige hvide Mænd, forsynede med gode Vaaben og Redskaber til Jagt og Fiskeri let maatte kunne finde Føden i disse rige Egne, hvor de indfødte lever Aar ud og Aar ind. Erfaringen har imidlertid vist, at det ikke er saa, og Grunden er let at se. De indfødte staar nemlig paa saa lavt et Trin, at næsten alt, hvad der overhovedet kan kaldes spiseligt for Mennesker, agtes for god Føde. Og man ved nøje Besked med, hvor Dyrene er at søge, man kender, hvor og til hvilke Aarstider man skal finde de forskellige Frugter og lign., og hvilke af disse der er spiselige, hvilke uspiselige eller maaske giftige. De hvide derimod har saa mange Fordringer til Føden, saa mange Fordomme mod at spise dit eller dat, at de let sulter ihjel, hvor hine finder Overflod.

Desuden er den dygtigste, men med de stedlige Følelse af Beskedenhed at tænke paa, at Stanley med hele hans kostbare og rigt udrustede Ekspedition var nær ved at dø af Sult i de samme Skove, hvor Tusender af indfødte finder Føden, og at kun disses Bananplanter reddede ham fra Undergang.

I det her anførte ligger Grunden til, at mange Strækninger af vor Jord endnu ligger ukendte hen, for denne Egns Vedkommende kommer dertil, at ingen synderlig kostbare Produkter hidtil har virket lokkende paa Eventyrerne. Først i sidste Aartier har Urskoven faaet Verdensbetydning, idet den leverer en stor Del af den Kautschuk, der er et saa uundværligt Materiale i Nutiden, især for Elektrikere og Cyclefabrikanter.

Hvor meget Rum for fremtidige Granskninger der end er tilbage i det indre Sydamerika, meget er dog undersøgt, og mange modige Rejsende har ofret Tid

Fig. 28. Bakaïri-Indianere. (Af Karl v. d. Steinen's 2den Rejse i Brasilien).

Forhold og de forekommende Dyrs Livsvaner ukendte hvide Jæger et Barn i Sammenligning med den kun med Bue og Pil bevæbnede Indfødte.

Man siger nok, at vi Europæere er Jordens Herrer og Naturens Beherskere; ja vel, det er vi ogsaa, men ikke under alle Betingelser; mange Gange kan vi først vinde frem Skridt for Skridt og efter en haard Kamp. Nej, skal vi tale om, hvem der egentlig ude i den uberørte Verden er Mesteren, saa bliver det Naturmennesket, der ganske anderledes end vi forstaar at bøje sig for og forme sine Krav efter de øjeblikkelige og lokale Forhold. Lad os i al Beskedenhed erindre, at det *ikke* er os med alle vore Dampskibe og Jernbaner, Skydevaaben og Maskiner, der har bemægtiget os Jorden ud til dens yderste Afkroge, men den foragtede »Vilde« med hans tarvelige Redskaber og ringe Udvikling. Det kan maaske bidrage til at bibringe én eller anden en vis gavnlig og Kræfter, ofte Sundhed og Liv, for at løfte Sløret. Det er Mænd som Humboldt, Martius, Schomburgh, Pøppig og nu senest von der Steinen, foruden mange andre, hvem vi skylder, at der nu kan gives et Billede af de sydamerikanske Indianerstammers Liv.

En af Amazonflodens store sydlige Bifloder er Xingu, der har været ganske ukendt lige op til de seneste Tider, navnlig fordi den er saa vanskelig at befare paa Grund af talrige Vandfald næsten lige fra dens Munding og til dens Kilder. Den har sit Udspring dybt inde i Staten Matto Grosso, og ved dens Kildefloder lever en hel Række Smaastammer, der har været ganske fri for Berøring med vor Kultur, indtil den tyske Forsker von der Steinen i Firserne opsøgte dem paa to besværlige Ekspeditioner.

Xinguflodens østligste Kildeflod, Kuliseu, er en klar, hurtigt ilende Strøm med mange smaa Vandfald og Hvirvler. Langs dens med Skov herligt kransede

Digitized by Google

Bredder bor blandt andre *Bakaïrierne*, der hører til Karaïbernes store Folke- og Sprogfamilie. De danner den mod Syd mest fremskudte Forpost af dette stolte og modige Folk, der har kæmpet saa mangen haardnakket, ofte sejrrig Kamp med de fremtrængende hvide. Som alle Karaïber er Bakaïrien vel udrustet i legemlig Henseende; han er høj, kraftig og vel bygget, med ret tiltalende Ansigtstræk, af en smuk, varm Hudfarve, livlig og munter. Mænd og Kvinder, hvilke sidste er mindre og ikke videre tiltalende af Udseende, gaar lige saa nøgne, som da de udgik af Naturens skabende Værksted. Det eneste, der kan være Tale om at kalde blot en Antydning af Beklædning er — en Snor om Mandens Liv, om Kvindens en lignende, der bærer et lille, i en Trekant ombøjet Stump Palmeblad med en Grundlinje paa c. $1^1/_2$" ($4^1/_2$ ctm.) og en Højde af $^1/_2$" ($1^1/_2$ ctm.).

Der er ej heller den aller mindste Grund til at tro, at »Blufærdighed«, Skamfølelse, har været virkende til Anbringelsen af denne »Uluri«, som den kaldes, den er snarere en koket Pynt eller et Tegn paa Kvindens Mandbarhed, thi den anlægges først, naar denne er naaet. Man tager ganske fejl, naar man tror, at Menneskets Klædedragt skylder Blufærdigheden sin Tilblivelse fra først af; Forholdet er snarere det stik modsatte. Klædedragt har sin Oprindelse dels fra Nødvendigheden af at beskytte sig mod Klimaets Barskhed, efterhaanden som Mennesket fra sit utvivlsomt tropiske Hjem søgte ud til mindre varme Egne, dels og maaske væsentligst fra Lysten til at pynte og smykke sig.

Nogen Skamfølelse over egen Nøgenhed maa man paa ingen Maade vente hos Naturfolkene; de vandrer lige saa frejdige omkring mellem hverandre i deres paradisiske Kostyme, som vi i vor flotteste Selskabsdragt. Der skal rum Tid og megen Omgang med beklædte Folk til, inden de lærer at føle Skam ved at være upaaklædte. Blufærdighedsfølelsen er ingenlunde noget, der er givet Mennesket af Naturen, den er opstaaet efterhaanden som Følge af Skik og Brug; saa snart det bliver Skik at være paaklædt, bliver det uskikkeligt at vise sig afklædt. Derfor retter denne for os saa naturlige Sky for at blotte sit Legeme i andres Paasyn sig i sine forskellige Fremtrædningsformer ganske efter, hvad der paa Stedet anses for passende eller upassende. En af vore Bakaïrier, og det samme gælder mange andre Naturfolk, vilde anse det for højst upassende at møde frem uden at være tilbørlig malet og pyntet, men hans Nøgenhed generer ham ikke i mindste Maade. Alt, hvad der hænger sammen med Kønslivet o. s. v., betragtes af ham som de naturligste Ting, der omtales uden mindste Sky; det gør, at han, som saa mange paa samme Udviklingstrin, let kan synes os raa og skamløs i denne Henseende, medens han dog kun er naturlig, kun følger sit Folks Sæd og Skik.

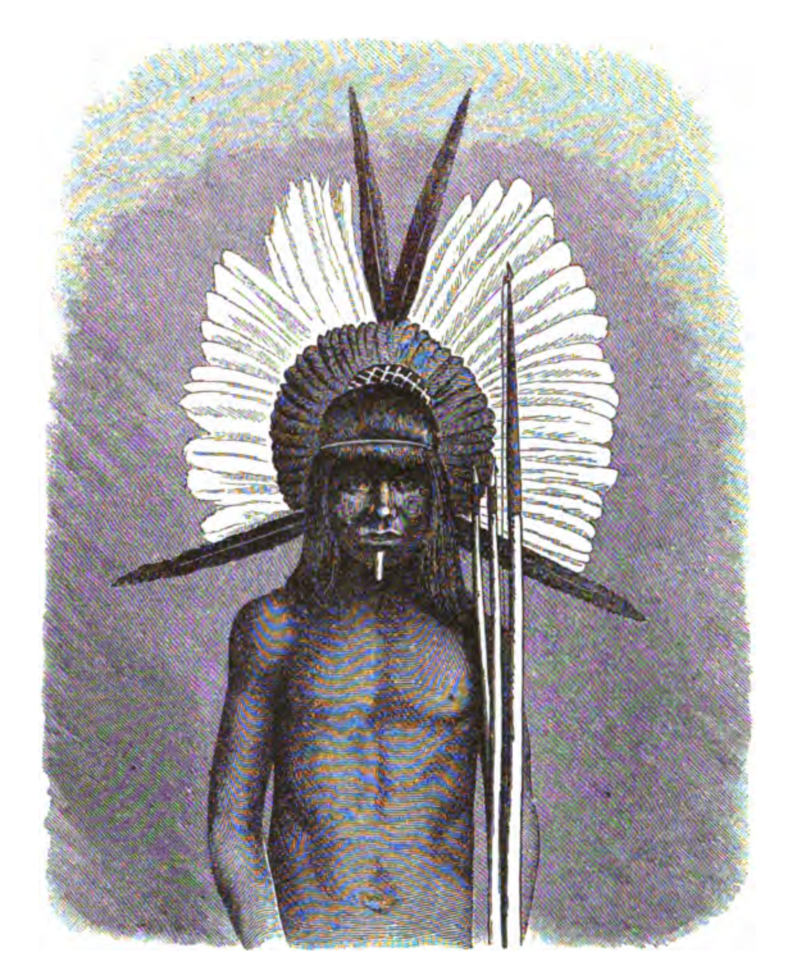

Fig. 29. Karaya-Indianer i Krigsdragt med fjersmykket Hoved og Læbeprydelse.

Bemalingen træder hos ham til en vis Grad i Klædedragtens Sted, ikke blot fordi den har opavlet i alt Fald en Slags Skamfølelse, men ogsaa fordi den i Virkeligheden formindsker Indtrykket af Nøgenhed. Der bruges i stor Udstrækning rødt Plantefarvestof, røde eller gule Lerfarver, sort og hvidt. Hvad der oprindelig har givet Anledning til denne Bemaling er ikke saa let at sige. Formodentlig er den udgaaet fra en Lyst til at smykke sig med de iøjnefaldende Farvestoffer, som den omgivende Natur frembød; muligt ogsaa at i nogle Tilfælde den Skik at smøre sig ind med vaadt Ler til Beskyttelse mod Insektstik har givet Ideen. Navnlig i Sydamerikas vandrige Egne paa og ved Floder og Sumpe er nemlig Moskitoerne, stikkende Myg og Fluer, en Plage, om hvilken vi ikke kan gøre os noget Begreb.

Der er Steder, hvor disse Smaadyr ganske forbittrer Livet for Mennesket, ikke blot til visse Aarstider, men hele Aaret om, Dag og Nat. Den ene Slags af disse Plageaander afløser Døgnet rundt paa Klokkeslettet den anden, og de tvinger Mennesket til at anspænde sin Opfindsomhed til det yderste for at finde paa Midler til at undgaa dem og værge sig imod dem. Moskitoslør og Net hjælper bedst, men dem kan den indfødte i Reglen ikke bruge, fordi han skal arbejde, færdes paa Jagt o. s. v. Han maa

Digitized by Google

tage sin Tilflugt til Røg af fugtigt Træ, til at søge sin Nattero paa Steder, der er mindre udsatte, f. Eks. Klipper i Flodernes smaa Vandfald og Træernes Toppe; han maa tilbringe Timer med Legemet, Hovedet undtaget, under Vand, eller han maa om Natten grave sig ned i Sandet og dække Hovedet med et Klæde!

Noget synes nu Indgnidning med Ler eller med Farvestoffer i Fedt eller Olje at hjælpe mod disse Insektstik, og det er muligt, at Malingen i nogle Tilfælde kan have sin første Oprindelse her; i andre skyldes den sikkert, lige som Tatoveringen, Ønsket om og Trangen til Udsmykning af Legemet.

Der er vel næppe noget Folk, som bemaler sig i højere Grad og mere gennemført end de indfødte i næsten hele Amerika, i mange Tilfælde glemmer man næsten deres Nøgenhed derved. De forstaar at opnaa megen Virkning ved Anvendelse af Farver; man har saaledes Eksempel paa, at de, efter at have set beklædte Europæere, med Held har efterlignet deres Dragt ved Bemaling af det nøgne Legeme, og det i saa stor Udstrækning, at de f. Eks. har eftergjort militære Distinktioner ved at klæbe Glimmerblade fast til Huden i Striber, og det med et gunstigt Resultat; i nogen Afstand saa det virkelig skuffende ud.

Naa! saadanne Kunster har vore Bakaïrier endnu ikke haft Lejlighed til at prøve, de er bleven ved deres nationale Mønstre, som dog skifter lige saa vel som Moden hos os; denne Lyst til Forandringer er ogsaa et almenneskeligt Træk. For øvrigt er det mærkeligt, at Kvinderne er mindre malede end Mændene, altsaa gør et mere nøgent Indtryk, og at de, hvor der overhovedet er Tale om Paaklædning, ofte er mindre paaklædte end disse. Dette viser, at Blufærdighed, der i vore Øjne er særlig Kvindens skønne Smykke, ingenlunde er udgaaet fra hendes Køn. Det samme er Tilfældet med Lysten til Pynt, ogsaa den er først opstaaet hos Manden; han synes at have fulgt den Lov, der gør sig gældende næsten hele Dyreriget igennem, at Hannen skal være ikke blot den største og stærkeste, men ogsaa den skønneste og mest smykkede eller udstafferede, kunde man ofte snarere kalde det. Ved disse Egenskaber har han skullet drage Kvinderne til sig, nu er det omvendt, nu er det Kvinden, der smykker sig for at lægge os stakkels Mandfolk for sine Fødder.

Foruden med Maling pryder begge Køn, men navnlig Mændene, sig hos Bakaïrierne med skinnende Fjer ordnede til Hovedtøjer og med Hals- eller Livbaand af slebne og gennemborede Stenskiver, af Dyretænder og smukt farvede Plantefrø, og i et Hul i Øreflippen stikker de et Par Fjer; derimod gennemborer de ikke Læben og kender ikke til Botokudens hæslige Læbeskive. En regelmæssig, rund Plet oven i Issen rages omhyggeligt bar, ganske som hos de katolske Munke. Man kunde tro, at denne Skik var optaget netop efter disse, med hvem Indianerne kom saa ofte og saa snart i Berøring; men det er ikke Tilfældet, Tonsuren var brugt hos mangfoldige Stammer allerede paa Opdagelsens Tid. — For øvrigt hænger Haaret glat ned rundt om Hovedet, skjulende Panden næsten helt, kort bagtil hos Mændene, længere hos Kvinderne. Til Barbering anvendes det skarpe Blad af en Græs-Art, til Haarskæring Pirayafiskens Underkæbe med dens hvasse Tandsæt. En Kam har man dannet sig af Pinde paa Rad, foroven bundne med Bomuldstraade til et Par tverløbende Stykker Bambus. Uagtet man saaledes anvender ikke saa lidt Flid og Opfindsomhed paa Haarets Røgt og Pleje, kan det dog ikke nægtes, at det vrimler af Utøj, noget der synes uadskilleligt fra et Naturfolk,

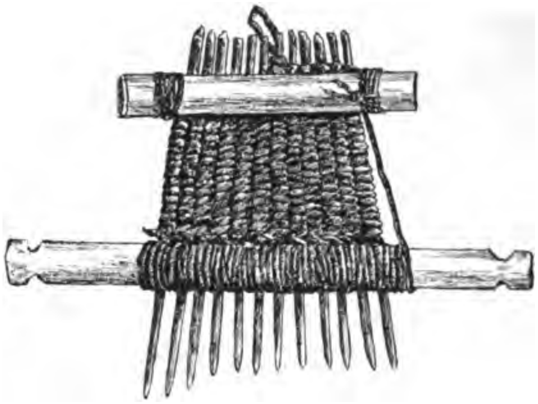

Fig. 30. Kam.

hvor renligt det for Resten kan være. Haarene paa Legemets øvrige behaarede Steder udrykkes omhyggeligt.

Bakaïrierne har faste Bopladser, stedse langs med og tæt ved Floden, der yder dem saa megen Føde i Form af Fisk og Skildpadder, hvad der i Forening med Agerbrug muliggør for dem at fæste varigt Bo paa et bestemt Sted. Naturligvis strejfer de vidt om paa Jagt, ligesom de ogsaa skifter Bopæl lettere end vi, men de er mere stedbundne end rene Jægerfolk.

Deres Boliger er ordentlige Hytter, runde eller ovale, temmelig store og af betydelig Højde. I Midten er nedrammet en eller to høje Stolper, der i nogen Afstand omgives af en Kreds af lavere, c. 3' (1 Mtr.) høje. Paa disse hviler et sammenbundet Tagværk af Bambus eller Palmebladsribber, der er omhyggelig dækket med et tykt Lag Palmeblade eller Rør. Indgangen er meget lav, saa man næsten maa krybe ind ad den. Der er kun lidet Lys i Hytten, og Røgen fra det tarvelige, af 3 eller 4 Sten bestaaende Ildsted maa søge Udvej, som den kan bedst; men det er ingen Ulempe, tvert imod, den holder Moskitoerne borte, og de er langt værre end Røg. Midt paa Pladsen mellem Hytterne, der gerne rummer to eller flere Familier, ligger en større, som benyttes til Fester og til Herberge for fremmede; den danner et Slags sammenknyttende Midtpunkt for Stammen. Mellem Husenes Støttepæle er udspændt Hængemaatter, der er knyttede af Bomuldssnore og tjener til Senge om Natten og Sæder om Dagen. For øvrigt vil man finde ikke saa lidt Husgeraad omkring i Hytterne, foruden Jagtvaaben og Fiskeredskaber.

Bakaïrierne er nemlig dygtige og ihærdige Jægere, der til Fuldkommenhed forstaar at bruge Bue og Pil, omtrent som Botokudernes og af lignende Størrelse; den væsentligste Forskel ligger i Pilenes Befjering, to halve Fjer, spaltede efter Længden, anbringes nøjagtigt og omhyggeligt i en Spiralsnoning, hvorved der gives Pilen en omdrejende Bevægelse. Der kan med Bue skydes paa to Maader, enten sigter man ligefrem paa Maalet, afskyder altsaa Pilen mere eller mindre vandret, eller man skyder skraat op i Luften, idet man beregner Vinkelen saaledes, at Pilen slaar ned paa Maalet efter at have gennemløbet en Bue.

Digitized by Google

Der skal stor Øvelse navnlig til den sidste Metode, naar man ikke skal skyde alt for galt forbi, men den har de indfødte ogsaa. Drengenes første

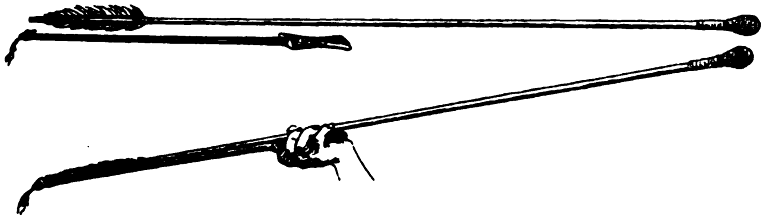

Fig. 31. Bakaïriernes Kastetræ og stumpe Kastepil. Den nederste Figur viser, hvorledes Kastet føres.

Legetøj er naturligvis en lille Bue og smaa Pile, og de skyder med aldeles forbløffende Sikkerhed. Hos mange Stammer anvendes denne Skyden i Bue næsten udelukkende; andre, som vore Bakaïrier, bruger den mest paa Fiskeri. De kender ikke Fiskekroge, men de anvender dog en Slags Madding, idet de kaster visse stærkt farvede Bær i Vandet, og naar Fiskene snapper efter dem i Vandskorpen, rammes de let og sikkert af den dalende Pil.

Foruden Buen bruges til Udslyngning af Pilen tillige et Kastetræ, hvis Beskaffenhed bedst forstaas af Afbildningen. Pilen har en stump, tung Spids af Sten eller Træ og støtter mod Kastetræets Hage med sin Bagende. En Finger anbringes i Hullet i dets brede Del, som omfattes af den anden Haand, og ved en kraftig Bevægelse slynges Pilen ud mod sit Maal. Den er ofte paa Midten forsynet med en hul, gennemboret Nød, som under dens hurtige Bevægelse gennem Luften frembringer en skarp Fløjten eller Susen. Kastetræet bruges kun i Kamp, ligesom ogsaa de tunge Stridskøller af haarde Træsorter.

Det eneste Stenredskab, man har naaet til at frembringe, er et slebet Økseblad, der skæftes i et Træskaft, tykt og tungt opadtil, tyndt og smalt nedadtil ved Haandgrebet. Med denne ufuldkomne Økse fældes endog store Træer, navnlig hvor Jorden skal ryddes for at skaffe Plads for Agerdyrkning. Thi man dyrker Jorden, om end kun som et Bierhverv, der drives af Kvinderne. Det kan her ses, hvorledes Mennesket er naaet til Dyrkning af nyttige Planter; Kvinderne i Stammen har haft det Hverv at samle spiselige Frugter, hvis bortkastede Frø af og til har spiret i Nærheden af Boligerne; de derved opvoksede, bekvemt ved Haanden værende Frugttræer eller Planter har givet dem Ideen til at lægge Frø i Jorden, for at man kunde spare sig Ulejligheden med at gaa ud i Skoven og møjsommeligt opsøge de frugtbærende Planter.

Fig. 32. Stenøkse i Trækaft.

Af saadanne ved Bopladsen udsaaede eller indplantede Arter findes adskillige her hos denne Stamme, saaledes en Palmeart, flere Frugtsorter, et Rør, der bruges til Pileskafter, Lansegræsset, hvis skarpe Blade benyttes til Barbering, og en Bastplante. Men foruden disse i Omegnen voksende Planter lærte man snart, dels vel paa egen Haand, dels af andre Stammer, at dyrke og paa sine Vandringer at medføre og udbrede en hel Række Nyttevækster af forskellig Natur. Ved Europæernes Ankomst dyrkedes rundt om blandt Indianerne snart flere, snart færre af følgende Arter: Majs i flere Afarter, Maniok, Batater (en Knoldvækst), Jordnød, Bønne, spansk Peber, Bomuld, spiselige Græskar og Flaskegræskar, hvis udhulede Frugter bruges til Kar af forskellig Art, Ricinus (amerikansk Oljeplante), hvis Olje anvendes til Indgnidning af Legemet, og endelig Tobak.

Jordens Behandling er saare simpel; naar Skoven er bortryddet eller afbrændt, roder man op i Mulden med en spids Stok eller med et Skulderblad af et større Pattedyr og lægger Frø eller Planter, Stiklinger eller Rodstykker, alt efter Plantens Natur, derpaa passes Jorden med Lugning og giver i det rige Jordsmon og det fugtige Klima i Reglen en rig Høst. Er Ageren udtømt, er der nok at tage til, Gødning og slige Vidtløftigheder kender man naturligvis intet til.

Af de nævnte Kulturer er navnlig Maniokens mærkelig, thi dens Rødder er giftige, og først ved en temmelig vidtløftig Udvandingsproces befries de

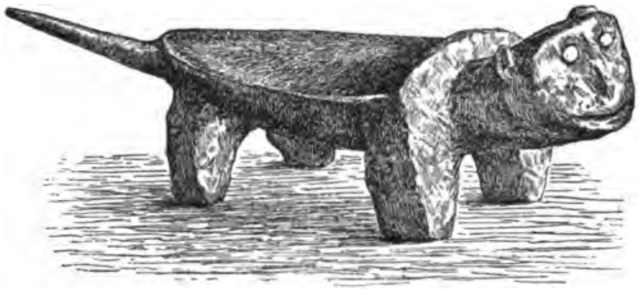

Fig. 33. Træskammel, forestillende en Jaguar (Bakaïri-Indianerne).

for Giftstoffet; det er ikke let at forstaa, hvorledes man er kommen efter, at giftige Plantedele kan gøres spiselige. For Resten er der ved Dyrkning frembragt en ikke-giftig Afart.

Man vil se, at det her rimeligvis er Kvinderne, hvem Fremskridtet til Agerdyrkning skyldes. Det samme er vistnok Tilfældet ogsaa andet Steds; thi hos Naturfolk er alt Arbejde ud over Jagt og Fiskeri jo i Reglen lagt paa Kvindernes Skuldre.

Man har ofte talt om, at Udviklingsgangen for Mennesket har været fra Jagt og Fiskeri gennem Kvægavl til Agerdyrkning; saaledes har den altsaa ikke været her, hvor man er gaaet lige fra Jagt og Fiskeri til Dyrkning af Planter, og den har vist i Reglen ikke været anderledes, saa vist som det er lettere at dyrke og formere en Plante end at tæmme og i Fangenskab forplante et Dyr.

For øvrigt er det mærkeligt, at Indianerne ikke noget Steds, undtagen i Andesbjergene, er naaet til at holde Husdyr, ud over Hunde, der fandtes tamme alt ved Europæernes Ankomst, al den Stund de netop holder meget af Dyr og stedse indfanger og tæmmer adskillige saadanne, saasom Papegøjer og flere andre Fuglesorter, Aber og Næsebjørne, der sjældent savnes hos en indiansk Familie, hvis Medlemmer, Børn og

Digitized by Google

Voksne, morer sig med at kæle for dem og lege med dem. Ogsaa Amerika huser dog Dyr, der kan blive til Husdyr; vi har jo saaledes faaet Kalkunen derfra, og der vilde næppe være noget i Vejen for at tæmme og formere det indfødte Vildsvin, Peccarien.

Som Følge af denne Agerdyrkning er Tilgangen af Fødemidler ganske anderledes rigelig, afvekslende og sikker for vore Bakaïrier end for Botokuderne, og de forstaar da ogsaa at tilberede dem bedre og i større Omfang end disse. De har saaledes flere Slags Kar til Kogning og Stegning. De driver Pottemageri, og det med ikke ringe Dygtighed og Smag. Det er atter her Kvinderne, der maa tage Affære; de former af det vaade Ler Kar, større og mindre, alt efter det Brug, der skal gøres af dem. Drejeskiven kender de ikke, Glasur ej heller, men de forstaar at tørre og brænde Lerkarrene meget ordentlig, og de tildanner dem med en vis Smag i Form af forskellige Dyr, som Frøer, Skildpadder osv.

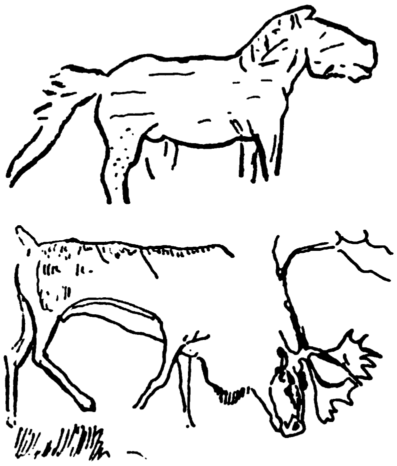

Fig. 34. Billeder af en Hest og et Rensdyr, ridsede i Ben og fundne i Knokkelhuler i Vesteuropa sammen med Stenredskaber.

Her foreligger jo allerede et mægtigt Fremskridt i Kultur, hvortil dog vistnok Brugen af udhulede Græskarfrugter har vist Vej. Maaske har man begyndt at besmøre dem med et tykt Lerlag for at kunne udsætte dem for Ild, og senere har man efterlignet dem i Ler, med hvis Egenskaber man var nogenlunde kendt, da man brugte det til at besmøre Legemet med. Mange Lerkar er tydeligt dannede i Form af Kalebasser — Græskarfrugter — og søger at efterligne dem ogsaa ved Forsiringer, gjorte i det vaade Ler. For øvrigt maler man dem ogsaa med Farver i forskellige geometriske Mønstre. Disse, hvis Virkning beror paa den atter og atter gentagne Sammenstilling af den samme Linje eller Figur, træffer man over alt, hele Jorden over og til alle Tider, hvor en Ornamentik udvikler sig. Det er aabenbart en fælles Egenskab ved den menneskelige Aand, at den finder Behag i en saadan regelmæssig Gentagelse, og det hvad enten Opfattelsen finder Sted gennem Øjet eller Øret eller gennem Muskelsansen (ved Dans).

Ogsaa Anvendelse af Dyreskikkelser danner meget ofte den første Begyndelse til et Slags Kunst; det er forbavsende, med hvilken Grad af Naturtroskab endog meget lavtstaaende Folkeslag forstaar at gengive Dyr baade ved Udformning i Ler og ved Tegning eller Maling. Vi ser dette intet Steds tydeligere eller bedre end ved de Dyrebilleder, der findes indskaarne i Ben og Stykker af Mammuthtænder i de franske Knokkelhuler, og som stammer fra et vistnok saare lavtstaaende Folk.

I disse Lerkar, der ofte er meget store, indtil over en Alen i Gennemsnit, tilberedes Føden paa flere Maader, og man benytter dem ogsaa til Fremstilling af Drikke, idet Maniokmel udrøres i Vand, ofte blandet med vild Honning, hvad der gør Drikken baade kølig og velsmagende. Derimod forstaar man heldigvis ikke at tillave nogen som helst spritholdig Vædske. Det eneste Pirringsmiddel, man har, er Tobak, der røges i Form af Cigarer, sammensnoede Blade omhyllede af et tørt Majsblad eller et frisk Planteblad. Røgen indaandes eller synkes, man nøjes ikke som vi med at lade den passere Mund og Næse; derved opnaas en større Pirring af Nervesystemet.

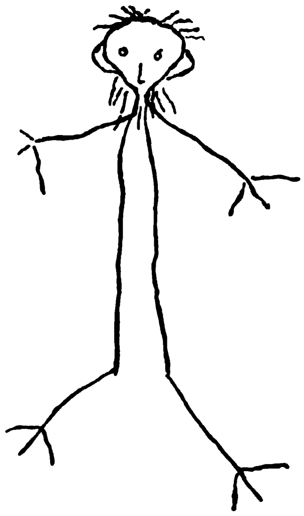

Fig. 35. Et af en Bakaïri tegnet Portræt af den Rejsende Karl v. der Steinen.

En yndet Ret er tynde Kager af Maniok eller Majsmel, udrørt i Vand og bagt paa flade Stene eller en Slags Pande af Ler. De vendes som vore Pandekager, og til denne Vending bruges et særligt Redskab, en tynd, bred, ofte smukt forsiret Træplade med et kort Skaft. »Melet« frembringes ved at skrabe tørrede, udludede Maniokrødder med en Muslingeskal.

Det er interessant og lærerigt at iagttage, hvorledes en saadan lidet udviklet Folkestamme har forstaaet at drage Nytte af alt, hvad Naturen byder den til Hjælp i det daglige Liv, og dette skarpe Blik for, hvad Tingene kan bruges til, vidner om en ikke ringe Intelligens. Vi har alt nævnt, hvorledes de bruger Græskarfrugter til Kar, Græsblade til Barbering og Pisayafiskens skarpe Tandsæt til skærende Redskab. Denne lille Fisk er et endog for Mennesket farligt Dyr, idet den lever i store Stimer, der anfalder badende og med utrolig Fart og Kraft napper den ene lille Bid Kød ud af Legemet efter den anden. De kan saaledes ligefrem skelettere, naar de faar Tid dertil, og i alt Fald kan de forvolde alvorligt og farligt Blodtab baade hos Dyr og Mennesker. Visse Indianerstammer — dog ikke Bakaïrierne — drager paa en forunderlig Maade Nytte af disse Smaafisk; de sænker nemlig Ligene af deres døde nogle Dage ned i et Net. De bliver da fuldstændig og pyntelig berøvede alt Kødet, hvilket netop er tilstræbt. Thi Skikken byder, at kun de nøgne Knogler skal begraves; oprindelig præparerede man dem vistnok for at kunne føre dem med sig paa sine Vandringer, som Genstande for Ærefrygt og Tilbedelse. En anden Fisks Tænder slibes skarpe eller spidse og bruges til at skære og save med. Til Boring benyttes en Pind, hvori en Stenflis er fastgjort, og som sættes i omdrejende Bevægelse.

Flodsvinet er en stor Gnaver-Art, den største kendte; den har to store, mejseldannede Fortænder

Digitized by Google

i hver Kæbe, og disse bruges som et solidt og stærkt Skraberedskab. Til Pilespidser anvendes Ben, der tildannes til en spids Od, eller Halepiggen af en Rokkeart fra Floden; til Genhager bruger man Bensplinter. Kæmpebæltedyret har mægtige Gravekløer, der bruges af Indianerne til Oprodning af Jorden,

Fig. 36. Graveredskab, forfærdiget af Kæmpebæltedyrets Kløer.

inden den tilsaas. Af Skildpaddeskal laves Spindedupper, hvormed der snoes Bomuldstraade; Muslingeskaller bruges til Skæring, Skrabning og Høvling.

De store Træers Bark anvendes til Kanoer. Den afskalles i et sammenhængende Stykke, spidst tilløbende til den ene eller til begge Ender, og dette formes, til Dels over Ild, idet Kanterne bøjes opad til alle Sider, hvorved der dannes en Slags smal Forstavn og en lignende eller bredere Bagstavn. Passende Tverpinde indsættes til Tofter og for at vedligeholde Formen; opstaar der Revner, tættes de med Træharpiks eller Bivoks. Som man ser — et saare tarveligt Fartøj, tilstrækkeligt dog paa en rolig Flod og særlig ved sin store Lethed egnet til at befare de mange lavvandede og stenfyldte Strømsteder.

Navnlig bruges disse Kanoer til Fiskeri, der, foruden ved Skydning med Pil, drives paa mange Maader. Man fletter Fangstkurve og Ruser af Vidjer, knytter Net af Palmefibre, navnlig smaa Haandnet, og indretter Fiskefælder ved Afspærring af mindre Partier af Floden, især neden for Vandfaldene, med Fletværk eller Sten. Har man faaet rigelig Fangst, steges eller ristes de Fisk, man ikke straks kan fortære, og i den Tilstand kan de da opbevares i lang Tid uden at tage Skade.

Fletværk af Plantedele, Kviste eller Palmebladsribber bruges ogsaa til mange andre Øjemed; saaledes fletter man Kurve, der bæres paa Ryggen, hængende i et Bastbaand om Panden; man laver Maatter, blandt andet en lille trekantet, der udspændt i en kløftet Gren bruges til at vifte til Ilden med for at faa den til at brænde bedre. Andre større, mere aabne Maatter bruges til Sigtning af Maniokmel, til at omhylle og opbevare Fjersmykker i og til meget andet.

Vi har omtalt, hvorledes man knytter Net til Hængemaatter af Bomuldstraade, der enten snoes ved Trilning paa Laaret eller ved Spindedupper, desuden bruges i lignende Øjemed forskellige andre Plantestoffer. Man forstaar at strikke ved Hjælp af lange Bambus- eller Træpinde med aabent Øje, og man er endog naaet til at konstruere og bruge en Slags yderst simpel Vævestol.

Græskarrenes Frugter tildannes, endnu mens de hænger grønne og umodne paa Planterne, idet man ved Indsnøring giver dem den ønskede Form, og de af dem fremstillede Kar overtrækkes med en Slags sort Lakering af Sod og Plantesaft.

Som nævnt, forstaar man ret vel at afbilde Dyreformer paa eller efterligne dem ved sine Lerkar, men man bruger dem som Ornamentik ogsaa andet Steds, og i Træernes Bark udskærer man til Dels meget store Omrids af Dyr og Mennesker. Ja, man tildanner endog og opstiller ved Hytterne eller ved Skovstierne en Slags Dyrefigurer af Straa og sammenbundne Blade.

Hvad nu Samfundslivet angaar, synes man at have bevaret hele sin oprindelige stærke Frihedsfølelse; kun i Krig eller paa Jagt lydes en bestemt Mand som Høvding. I det daglige Liv er alle ligestillede; den dyrkede Jord og dens Produkter ejes i Fællesskab, kun Hytte, Vaaben og Redskaber er Privatejendom.

Der drives nogen Tuskhandel med nærboende Stammer, til hvem man synes at staa i et nogenledes fredeligt Forhold; i det hele er Bakaïrien næppe slet saa ufordragelig og krigersk anlagt som Botokuden, om han end tappert modsætter sig Indfald i Landet. Menneskeæderi drives næppe, i alt Fald kun ganske undtagelsesvis, men man synes dog kun sjældent at gøre Fanger og holde Slaver, hvis Arbejdskraft det endnu lidet omfangsrige Agerbrug sagtens ikke har videre Trang til.

Flerkoneri er tilladeligt, men da der ikke er stort Overtal af Kvinder, har en Mand sjældent ret mange

Fig. 37. Lerskaal i Form af en paa Ryggen liggende Skildpadde (Bakaïri-Indianerne).

Koner. Disses Tilstand er ikke saa trykket som hos et rent Jægerfolk; de maa vel nok slide haardt, men det, at de gennem Agerbruget saa stærkt bidrager til Stammens Ernæring, giver dem en større Betydning og en mere selvstændig Stilling.

Fødslerne skal være lige saa smertefulde som for den civiliserede Kvinde, men desuagtet staar Mødrene dog op og gaar til deres Arbejde meget hurtigt, efter at Barnet er født.

Derimod ligger Faderen i Barselseng! Man studser — men saaledes er det; vi møder her atter en af disse forunderlige Skikke, der dukker frem over den ganske Jord, blandt de mest forskellige Folkeslag. Selv i vort Nutids-Europa er sligt ikke ukendt;

Digitized by Google

i visse afsides Egne af Frankrig maa Manden endnu den Dag i Dag ligge i Barselseng og tage mod Lykønskninger, holde Diæt o. s. v., det kaldes »la couvade«, og under dette Navn er Skikken kendt.

Den genfindes som sagt flere Steder, navnlig hos »Naturfolk«, og den maa derfor bero paa et for et

Fig. 37. Barkfigur (Bakaïri-Indianerne).

vist Udviklingstrin af den menneskelige Aand naturligt Tankesæt, formodentlig paa Antagelsen af en vis mystisk Forbindelse mellem Faderen og hans Afkom. Herpaa tyder, at hin f. Eks. hos Bakaïrierne skal holde en vis Diæt en Tid inden Barnets Fødsel og efter denne ligge til Sengs i nogen Tid, og endelig, at hvis Medicinmanden ordinerer Medicin til Barnet, maa ikke dette, men — Faderen tage den!

Alle Sygdomme antages at opstaa ved Hekseri; de behandles derfor af Medicinmændene ved Besværgelser og andre Trolddomskunster lige saa vel som ved Medicin, Massage og Blodudtømmelser. Navnlig foregives det, at der er hekset en eller anden sygdomsvoldende Genstand ind i Patientens Legeme; den maa fordrives ved Signen, ved ivrig Blæsen paa det syge Sted og endelig ved Udsugning, ved hvilken Proces det altid lykkes Doktoren at bringe Genstanden — en Træpind, en lille Sten eller hvad det nu kan være — for Dagens Lys til stor Triumf for ham og til behørig Blokning af de paarørende, der naturligvis maa rykke ud med Valuta til Gengæld for den vellykkede Kur. Dør Patienten alligevel — naa ja, saa er Hjælpen kommen for sent, eller Trolddommen var for stærk, eller det var nu en Gang Døden, mod hvilken ingen Kunst hjælper, altsammen Undskyldninger, man jo til Dels kan høre ogsaa hos os, naar vor Lægekunst ikke slaar til.

Ligene begraves ubrændte, svøbte i deres Hængemaatte og forsynede med Gravgods, Bue, Pil og liggende, paa Landsbyens Plads eller under selve Hyttens Gulv. Allerede deraf, at der medgives den afdøde et Udstyr, kan sluttes, at Bakaïriernes Tro er mere udviklet end Botokudernes. I Virkeligheden tror de ogsaa paa en Fortsættelse af Livet efter Døden under lignende Former som her, men paa et andet Sted. Nogen udformet »Religion« har de vel næppe, ej heller Begreb om Belønning eller Straf i det andet Liv, men at deres Tanker dog har syslet med mange Forhold og med overjordiske Ting, det viser deres ikke lidet udviklede Sagnlære, der giver Besked om Menneskets Oprindelse og meget andet.

De taler ogsaa meget om Himlens, om Solens, Maanens og Stjernernes Beskaffenhed, men skønt vi skal give nogle Eksempler paa deres Fantasier i denne Retning, tror vi dog paa ingen Maade, at man maa tillægge dem for stor Betydning. Det er vistnok kun Enkeltmands Tankesport, der faar et Udtryk paa denne Maade, og det maa ikke opfattes efter Bogstavet. En Bakaïri forklarer saaledes, at Himmellegemerne ikke er Ild, Solen er en stor Bold af røde, Maanen af gule Papegøjefjer. Solen dækkes om Aftenen af en stor Lerpotte, som borttages om Morgenen. I de lange Dage bæres den hen over Himmelen af en Snegl, i de korte Dage af en Kolibri; omvendt om Natten. Maanens Faser opstaar derved, at den efterhaanden skjules af et Kæmpebæltedyr, Stjernerne er spildte Maniokagryn, Sydkorset en Fuglesnare, en anden Stjernegruppe en Hejre med en Kurv Fisk i Næbet o. s. v. Mælkevejen er en mægtig Træstamme.

Alt dette bærer tydelig Præget af ørkesløs Tankeleg, der kun viser, at man er begyndt at føle Trang til at lade Aanden prøve sine Vinger og at se Naturens Gaader uden endnu at forsøge for Alvor at løse dem.

Anderledes stiller det sig med deres Tro paa et andet Liv og paa Forfædrenes Aander, ligesom ogsaa paa Trolddom og paa Medicinmandens Magt, der for en stor Del beror paa, at han kan forvandle sig selv til et eller andet Dyr og døde Ting til levende Væsner; sligt er virkelig Tro, fælles for alle, og af Betydning som Livsværdi.

I deres Festhuse fejrer Mændene talrige Fester. Deres Dans er af forskellig Art, navnlig forestillende Krigs- og Jagtscener, og de udstafferer sig til den med Masker af Træ eller Fletværk, med store Hovedtøjer af Pragtfjer, af udstoppede Dyrehoveder med Frynser af farvede Bast- eller Bomuldstraade eller af Straa, sammenbundet i Skikkelse af Dyr, navnlig Fugle. Musiken frembringes dels ved nogle mægtige, meterlange Træfløjter og ved Rørfløjter, dels ved Klappreinstrumenter og Rangler, der gør en øredøvende Støj, samt endelig ved Trommen med store Køller paa udhulede Træstammer. Et andet Instrument til at gøre Spektakel med, thi herpaa synes alt at sigte, er en Slags Snurre, et fladt, tyndt, sværdformet, rigt forsiret Træstykke af 1—$1^1/_4$ Fods (30—40 Ctm.) Længde, som frembringer en stærk, snurrende Lyd, naar det svinges rundt i en Snor.

Nogen religiøs Betydning har disse Dansefester med al deres djævelske Spektakel næppe, saa lidt som der i øvrigt er Tale om nogen Gudsdyrkelse; Kvinderne synes ikke at tage Del i dem.

Sproget er det karaïbiske i en gammel og lidet udviklet Form; det er fattigt navnlig i sit Ordforraad,

Digitized by Google

Fig. 38. Bakaïri-Danser med Maske. Af Karl v. der Steinens 2den Rejse i Brasilien.

og særlig paa Begrebsord. Man har saaledes Navne paa en hel Række Papegøjearter, men intet Fællesnavn, der svarer til vort »Papegøje«; ligesaa paa en Mængde Palmearter, men et Ord som vort »Palme« mangler. Dette ligger naturligt i, at man ikke har dannet sig saadanne omfattende og ordnende Begreber. For øvrigt skal her kun anføres et eneste Sprogtræk, som er saa betegnende for Tankegangen: *Vi* betyder ogsaa »god«, *ikke-vi* (altsaa *andre*) ogsaa »slet«

Talsystemet er lidet udviklet, man tæller paa Fingre og Tæer og har kun Navne paa to Tal, et og to, videre tælles saa: To-et, to-to, to-to-et, to-to-to og saa fremdeles, stadig ved Hjælp af Fingre og Tæer. Nærstaaende Stammer tæller bedre; de har flere Talord, 5 bliver kaldt Haand, 10 to Hænder, 15 en Fod, 20 en Mand.

Det har været sagt, at Naturfolk er til en vis Grad farveblinde. Dette er en Misforstaaelse; de kan — vore Bakaïrier ogsaa — særdeles godt skelne Farverne, men de har kun Navn for nogle faa af de mest fremtrædende og almindelige.

Af Karakter er Bakaïrierne livlige og muntre, oplagte til Spøg og Latter, naar de er mellem dem selv, men værdige, mistænksomme og tilbageholdende udad til. De synes ingenlunde at være grusomme eller falske; behandler man dem godt, kan man til en vis Grad stole paa dem. Dog maa man altid være paa sin Post; thi ogsaa de er Øjeblikkets Børn. Ærlige synes de at være. Om de end kan give efter for Fristelsen til at tilegne sig en eller anden af de hvides ubetalelige Skatte, ved de dog ret vel, at det

Fig. 39. Snitværk paa brasilianske Køller.

er Uret. Mod deres Kvinder er de menneskelige, og kærlige mod Børnene, hvem de gerne giver sig af med, og til hvem de laver Legetøj: Buer, Pile, Kastetræer, Boldte af Majsstraa og Snurrekopper af en hul Nød med en Pind i.

Man vil nu gennem denne Skildring have faaet Billedet af et Folk, der allerede har hævet sig ud over det rene Jægerstandpunkt, og tillige med en vis begyndende Kultur tilegnet sig noget blidere Sæder, noget mildere Sind. Sorgløst og lykkeligt henrinder Livet til daglig paa Bredden af den skønne Flod. Kun naar et fjendtligt Indfald vækker Lidenskaberne, blusser disse op og giver sig Udslag i Raahed og Blodtørst. Er der end meget i deres Liv og Tankesæt, der kan støde os Kulturmennesker, maa vi dog vel erindre, at vi paa ingen Maade her kan maale med vor Alen.

Naar vi har valgt at omtale saa udførligt denne ubetydelige Folkestamme, der kun tæller nogle faa hundrede Individer, er det, fordi der gennem den tyske Rejsende v. der Steinen foreligger saa fyldige Oplysninger om den, og fordi den frembyder et godt Billede af de fleste sydamerikanske Indianerfolks Liv forinden Civilisationens Paavirkning.

Vi kan, efter denne Skildring af Bakaïrierne indskrænke os til at omtale enkelte, særlig mærkelige eller lærerige Forhold Sydamerika vedrørende. Udførlige Skildringer af andre Stammer er for ensformige.

Digitized by Google

De Stammer, vi hidtil har omtalt, havde som eneste, eller i alt Fald som Hovedvaaben baade til Jagt og til Krig Bue og Pil, men der er blandt deres Frænder andre Vaaben i Brug, som maa omtales nærmere.

Køllen, der hos Bakaïrierne synes at spille en mere underordnet Rolle, er udelukkende Krigsvaaben, og som saadant kæles der for den hos mange af de krigerske Stammer. Principet for dens Konstruktion er overalt det samme, den skal virke ved sin Vægt, føres i Haanden, højt svunget til det dræbende Slag. Derfor har den et smallere Haandgreb og et tykkere eller bredere, tungere Hoved, alt af Træ, forsiret ved Maling eller Udskæring paa meget forskellig Vis efter Moden og Stammens særlige Stil. Afbildningerne Fig. 39 viser forskellige Former af Udsmykning, og Udskæringerne vidner om en virkelig uddannet Smag.

I de mægtige Urskove, hvis Kroner rager 100—200 Fod (34—68 M.) i Vejret, sammenslyngede til en eneste Bladmasse ved de utallige Klatre- og Snyltevækster, er den lange Pil ikke altid et praktisk Skudvaaben; navnlig ikke til Jagten paa mindre Vildt, smaa Aber og Fugle, der maa søges højt oppe i Bladtaget, blandt andet fordi den meget ofte vil opfanges og blive hængende i det krydsende Virvar af Plantedele. Det er formodentlig det, der har fremtvunget Opfindelsen af Pusterøret, et mærkeligt Vaaben, der er uddannet til en høj Grad af Fuldkommenhed.

Hvorledes saadan et Pusterør ser ud i mindre Udgave, og hvorledes det bruges, kender vi jo alle fra vore Barneaar. Men der skal særlige Forhold til, for at det kan udvikle sig til en vigtig Brugsgenstand i det praktiske Liv, og der maa kunne skaffes kun paa faa Steder forekommende Plantestængler til Veje, naar det skal kunne naa en tilstrækkelig Skudvidde og Træffesikkerhed. I Guyanas Sumpe vokser et Rør, der skyder i Vejret saa lige som et Lys og med samme Vidde af Hulheden i en Længde af 12—18 Fod (4—6 Mtr.), medens det tillige er ganske frit for Skillevægge i den Del, der skal benyttes. Selv temmelig fjernt boende Stammer gør Rejser til dets indskrænkede Voksesteder for at erhverve det, og det udbredes ved Byttehandel over vide Strækninger.

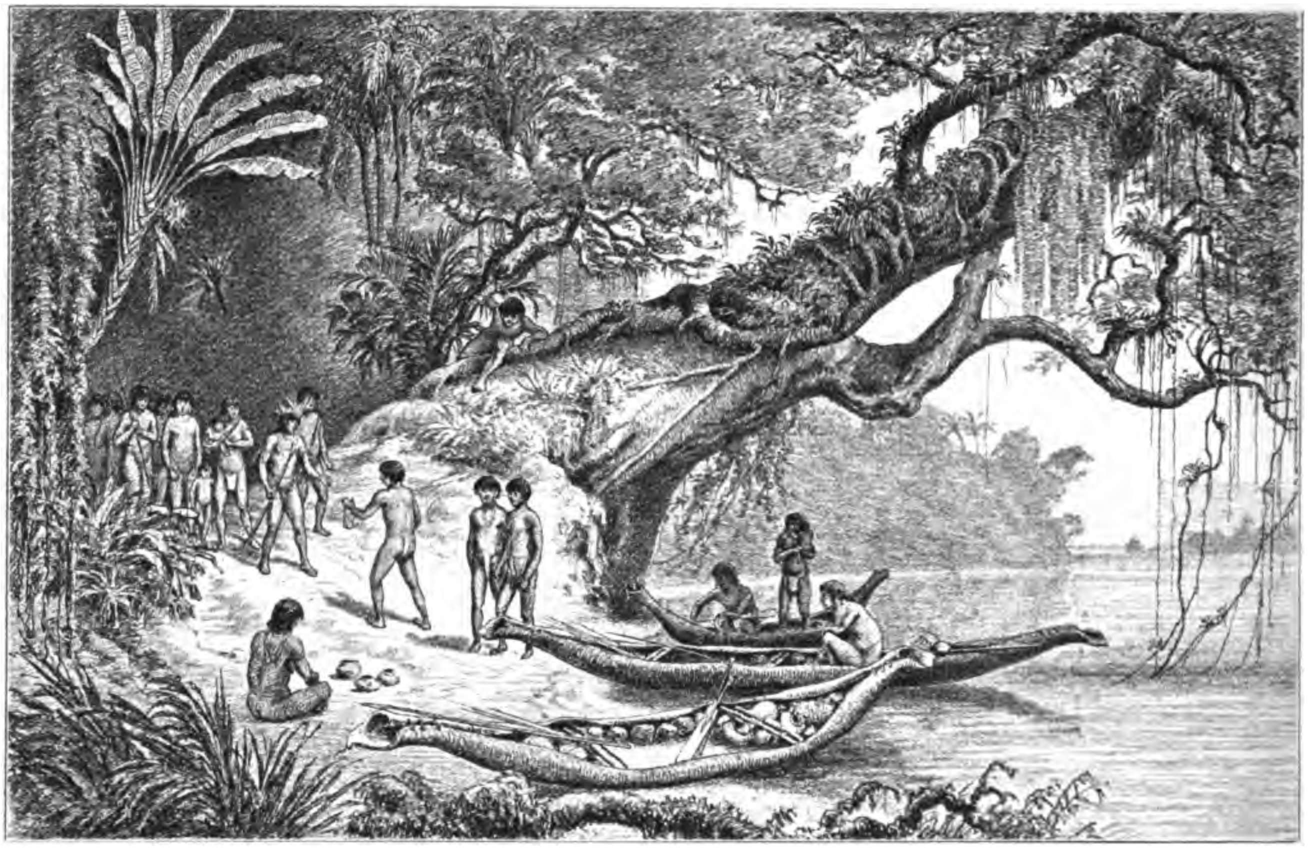

Fig 40. Arara-Indianere besøger paa Handelsrejse en fremmed Stamme.

Naar det er fuldstændig gennemtørt, stikkes det ind i en udhulet, tynd Palmestamme og er nu færdigt til Brug.

Hvor saadanne Rør ikke haves, tager man en slank, lige og ung Palmestamme, spalter den og huler den omhyggeligt ud, idet Marven udtages af begge Halvdele, som derpaa atter limes sammen og omvikles med Baststrimler. Paa den Maade kan man danne et udmærket Pusterør, men det er klart, at det er det naturlig hulvoksede Rør, der har givet Idéen.

Hvorledes man nu end har tildannet sit Rør, maa det behandles med stor Omhu for at kunne bevare Betingelsen for Brugbarhed, nemlig at der ikke findes den mindste Krumning eller Bugtning i hele Løbet. Det har saaledes sin bestemte, tørre og be-

Digitized by Google

skyttede Plads i Hytten, der maa være saa høj, at det kan hænge lodret ned, da dette er nødvendigt, for at det kan bevare den rette Form. Men ordentlig passet kan et godt Pusterør ogsaa holde en Mands Levetid til Ende; mange Gange vilde man forgæves byde dets Ejer en stor Betaling for det; han vil ikke skille sig ved det for aldrig det.

Projektilerne, om man ellers kan kalde dem saa, er tynde, fine, omtrent fodlange Pile, tildannede af Ribberne i et Palmeblad, tilspidsede til den ene Ende og omviklede med en Tot Bomuld i den anden. De anbringes i Røret saaledes, at Bomulden spærrer dets Lysning, og udslynges ved et kraftigt Pust i en aldeles forbavsende Afstand, over 250′ (80—85 Meter)

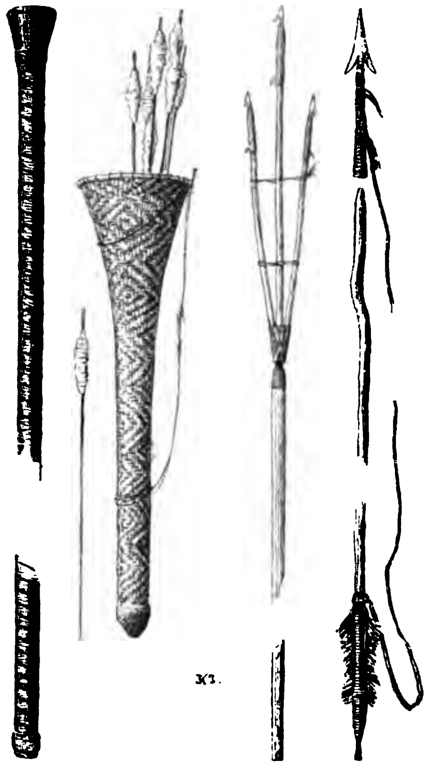

Fig. 41. Pusterør og Fiskepile.
Af Røret gives kun de to Ender; ved Siden deraf en Pil og et flettet Pilekogger. Af Fiskepilene er den ene tregrenet for lettere at ramme; den anden er forsynet med en Snor, som forbinder Odden med det løse Skaft. Dette svømmer da ovenpaa Vandet og angiver den ramte Fisks Vej.

i Længden og 100 eller flere Fod lodret op i Luften. Skudsikkerheden er ogsaa meget betydelig; en øvet Jæger fejler paa rimeligt Maal sjælden sit Bytte.

Men kan saadanne svage, tynde Træsplinter da virkelig bibringe dødelige Saar selv blot hos en Fugl eller en lille Abe? Ja de kan. Endog Mennesker dræbes med stor Sikkerhed med dem; men de virker rigtignok ikke ved den umiddelbare Kraft, de faar ved Udpustningen. De skal kun ridse Huden, det er nok; thi de er *forgiftede.*

Denne Kunst, at bøde paa Vaabnenes Ufuldkommenhed ved Anvendelse af Giftstoffer, er meget udbredt blandt vilde Folkeslag; det er formodentlig Slangerne, for hvis Bid de nøgne indfødte jo er saa udsatte, der har vist Vejen. Det ubetydelige, men saa sikkert dræbende Saar, som Giftslangernes farlige Tænder frembringer, kar vakt Eftertanken og fristet til Efterligning. Giftstoffer af Planteriget blev Mennesket snart kendt med, alt som det udbredte sig over Jorden og sikkert ofte dyrt maatte betale sine Forsøg paa at udnytte nye Plantedele til Føde.

Hvorom al Ting er, vore Indianere forstaar at bruge de giftige Plantesafter til andet end til at bedøve Fiskene i Vandet med. Den mest bekendte Gift, de betjener sig af til deres Pile, er den saakaldte indianske Pilgift, *Curare.* Den tilberedes af Rødderne eller Barken af en Slyngplante, der stødes til en trevlet Masse og anbringes i en rummelig Tragt, dannet af et Bananblad. Vand paagydes, løber gennem Massen og opsamles, efter at det har optaget Giften; derpaa inddampes det i et stort Lerkar, indtil det har faaet den fornødne Styrke, hvad man forvisser sig om ved Smagen; det er nemlig ikke farligt at smage paa det, det har ligesom Slangegiften den Egenskab, at det kun virker, i alt Fald i mindre Mængde, naar det ligefrem bringes ind i Blodet.

For at gøre Stoffet klæbrigt blandes det med en anden Plantesaft, derpaa dyppes Pilene deri og tørres; de kan da bevare deres farlige Egenskaber i lange Tider. Man fremstiller Giften i meget forskellige Styrkegrader, alt efter det Brug, man vil gøre af den; til store Dyr eller til Krig gør man den saa stærk, at den dræber f. Eks. et Menneske selv gennem den mindste Rift i ganske kort Tid. Til Jagt paa mindre Dyr gør man den svagere, og endelig laver man en ganske svag Gift, der ikke dræber, men kun fremkalder en kortvarig Bedøvelse, naar man ønsker at bemægtige sig et Bytte levende.

Giften virker lammende, den dræber ved at standse Hjertets Bevægelser, og der er intet andet Middel imod den end hurtig at udskære et Stykke Hud og Kød omkring Saaret og brænde dette ud. Mærkeligt er det, at den friske Plantesaft er meget lidet giftig; det er ikke let at forstaa, hvorledes man har vundet Erfaring om, at der ved en for et Naturfolk ret omstændelig Fremgangsmaade kan udvindes en dræbende Gift af den.

De dræbte Dyr kan spises uden Fare; ja det menes endog, at Giften giver Kødet en særlig Velsmag og sunde Egenskaber, saa at de enkelte Europæere ude i Skovene ynder at dræbe f. Eks. de tamme Høns med en svagt forgiftet Pil, fremfor at slagte dem paa almindelig Vis.

Medens hverken Bakaïrier eller Botokuder var i Besiddelse af berusende Drikke, har andre Indianerstammer forstaaet at skaffe sig saadanne, som de fremstiller ved Gæring af Maniok, Majs eller Palmesaft. Navnlig af den første laves en spiritusholdig Drik paa den lidet lækre Maade, at kogt Maniok tygges af Kvinderne og spyttes ud i et stort Kar, hvor det henstaar i nogle Dage til Gæring, hvorpaa det drikkes i store Masser for at fremkalde Beruselse.

For øvrigt er Næringsmidlerne væsentlig de samme over alt; dog maa en særlig og mærkelig Skik omtales, Jordspisningen, som drives af en lavtstaaende Stamme, Ottomakerne, ved Orinokofloden. De lever største Delen af Aaret af Fiskeri i Floden, men naar denne paa en vis Aarstid gaar over sine Bredder, bliver det umuligt at faa fat paa Fiskene, som spredes over det oversvømmede Areal, og i 2—3 Maane-

Digitized by Google

der bliver Smalhans Kok. Da er det, at man tager sin Tilflugt til at spise en vis Slags fed Ler, der findes i Lag i Jordbunden. Man samler det og former det i Kugler paa 3—4 Tommers Gennemsnit, som bliver let bagte, saa at der danner sig en tynd, rødlig Skorpe paa dem. Leret blandes aldeles ikke med noget som helst nærende, og det indeholder i sig yderst lidt andet end rent mineralske Stoffer. Man anlægger formelige Forraad af disse Kugler og fortærer gennemsnitlig $^3/_4$ Pd. (375 Gr.) om Dagen i Oversvømmelsestiden, og skønt det er smaat med, hvad nærende Føde de for Resten tager til sig, holder de brave Ottomaker sig dog helt velnærede ved deres forunderlige Kost, ligesom der ikke er Tale om, at den har nogen skadelig Indflydelse paa deres Fordøjelse. Saa meget holder de af dette Ler, at de selv i den gode Tid af Aaret af og til fortærer noget af det som en Lækkerbid.

Ja! det er en forunderlig Ting, denne Jordspisen. Nogen virkelig Tilførsel til Legemet af nærende Stoffer kan den vistnok ikke give; den maa væsentlig have den Betydning at fremkalde, paa en som det synes uskadelig Maade, en Mætheds-følelse. Man maa imidlertid ikke tro, at det alene er Ottomakerne, der har fundet paa at spise Jordarter. Hist og her omkring i Verden træffer man det samme. Paa Guineakysten ynder Negrene en vis gullig Lerart, som de savner haardt, naar de maa undvære den. Paa Java sælges paa Torvene smaa Kager af let bagt, fint Ler som søgte Lækkerier, og der kunde nævnes flere Eksempler. I det hele, synes det, som om der særlig i de varme Lande hos mange Mennesker fremavles en Trang til at fortære i og for sig ufordøjelige Jordarter; det er ikke sjældent, at man ligefrem maa binde Børnenes Hænder og passe nøje paa dem, for at de ikke skal give efter for denne Trang, som de har Skade af at følge; det er ikke al Jord, der er saa uskadelig som Ottomakernes Ler. Som sygelig Tilbøjelighed kan det samme for Resten ses hos enkelte Børn ogsaa hos os.

Skadeligere end Jordspisningen er en anden Skik, der navnlig drives mellem Indianerne i og ved Andeskæden, det er Cocatygningen, der i Længden virker nedbrydende paa Nervesystemet i endnu højere Grad end Opiumsspisen eller -Rygning. I de tyggede Blade af Cocaplanten indeholdes nemlig Cocaïn, et Stof, der først i de senere Aar er kommen til Europa og er bleven et skattet Lægemiddel, men ogsaa en ny Forøgelse af den Række Giftstoffer, hvormed saa mange nedbryder deres Helbred. Vi ser altsaa, at man ikke behøver at beskylde Overcivilisation for Opfindelsen af den Slags Ting. Trangen til nervehidsende eller nerveberoligende og bedøvende Midler er Fælleseje for alle Menneskeracer og Udviklingstrin.

Fig. 42. Ung Caripuna-Indianer med Fjerdusk i Næsebrusken.

Dette, at man paa den ene Side er i Besiddelse af Midler, der kan virke hidsende paa ens eget Nervesystem og ens egne Lidenskaber, paa den anden Side af farlige, kraftigt virkende Giftstoffer til Anvendelse paa ens Medmennesker, skal naturligvis ikke bidrage til at blidne Sæderne, og man kan mellem de sydamerikanske Indianerstammer finde nogle af de mest afskrækkende Eksempler paa Raahed og Grusomhed, som overhovedet gives. Navnlig udmærker visse Karaïberstammer i Guyana sig i denne Henseende. Mellem dem hersker Blodhævnen, som søges tilfredsstillet med den største Ihærdighed og Lidenskabelighed, forbundet med den højeste Grad af i vore Øjne samvittighedsløs Lumskhed, for hvilken Giften er en kærkommen Hjælper.

Men lad os erindre, at Samvittigheden formes gennem Opdragelse og Paavirkning af Omgivelser, Sæder og Skikke; vi kan være vis paa, at en brav og ærekær Karaïb pines af de sværeste Samvittighedsskrupler, hvis han ikke af al Magt, med alle Midler og med Foragt for personlig Fare stræber at hævne en dræbt Slægtning, og at hans Sjæl jubler op i en løftende Følelse af Befrielse, naar han endelig ser sit Offer udstrakt for sin Fod, maaske dræbt paa den lumpneste Maade og under Venskabs Maske.

Lad ogsaa være, at mange Indianere er grusomme mod deres Fjender, hævngerrige og blodtørstige, det udelukker paa ingen Maade, at de ved Siden heraf kan være i Besiddelse af mange gode Egenskaber og smukke Karaktertræk. En Følelse, som f. Eks. Kærligheden til Børnene, kan drive dem endog til ligefremt Heltemod.

Digitized by Google

Humboldt fortæller saaledes om en stakkels Moder, hvis Børn paa den lumpneste Maade med Vold var blevet hende frarøvede for at føres i Fangenskab og »kristnes« af katolske Missionærer i Slutningen af forrige Aarhundrede. Hun selv blev bunden ført flere Dages Rejse bort, skilt fra sine Børn ved Mil paa Mil af uvejsomme, endog af hendes Stammefæller skyede og ubetraadte Urskove. Hun gjorde sig fri og naaede gennem tusinde Farer, under Sult og Lidelser sine Børn, blev grebet og pisket og atter ført bort. Under Vejs sprang hun i Floden og svømmede i Land; faa Dage efter var hun igen hos Børnene. Atter grebet, pisket, bundet og ført 25 Mile bort, undslap hun blodig og saaret, og midt i Regntiden sled hun sig frem gennem Skovene, levende næsten udelukkende af store sorte Myrer og fandt — ubegribeligt hvordan — Vej til sine Smaa. Her blev hun atter fanget, mishandlet og ført langt bort, ned ad Orinokofloden, hvor ethvert Haab maatte glippe for hende om at vende tilbage. Da først sank hun sammen, vægrede sig ved at spise og døde af Sult.

Og denne samme Kvinde, der har givet et af de skønneste Eksempler paa opofrende og udholdende Moderkærlighed, har maaske mere end én Gang været med til at pine en fangen Fjende ihjel, eller i alt Fald set paa det uden Spor af Medlidenhed, og maaske har hans Kød smagt hende herligt oven paa, hvis hun da ikke har faaet Lov til at sidde med tør Mund og misunde sin Herre og Husbond den lækre Bid; det sidste turde være det rimeligste!

Hvad Menneskeæderiet angaar, er det meget udbredt blandt Stammerne, navnlig i det nordlige Brasilien og Guyana; men det er dog i Reglen kun faldne Fjender, man fortærer. Vi vil senere faa at se, at det drives paa langt mere raffineret Maade andet Steds, og der vil da blive Lejlighed til at dvæle længere ved det.

Selv om man ikke just bringer sin faldne Fjendes Legeme med sig hjem for at holde Fest og Fællesmaaltid paa det, holder man dog nok af at medbringe som Sejerstegn en eller anden Del af det, som man siden kan prale med blandt beundrende Stammefæller. Snart indskrænker man sig til at tage Haaret, som benyttes til Prydelser af forskellig Art; snart skærer man Ørene af og tørrer dem; snart er det en eller flere Fingre, man bemægtiger sig, for siden, naar de er tørrede, at trække dem paa Snore og lapse sig med et Halsbaand af dem. Visse Stammer tager dog ikke saa beskedent til sig, Jivaroerne f. Eks. hugger hele Hovedet af og piller alle Knoglerne ud af det; derpaa putter de i Stedet varme Stene op i det og udtørrer det paa den Maade efterhaanden. Det skrumper naturligvis stærkt ind, men Ansigtet skal dog være kendeligt endnu. Saadanne tilberedte Hoveder er Genstand for den største Beundring og saare eftertragtede af Stammens Krigere.

Mange Stammer gør lange Plyndrings- og Krigstogter, navnlig de, der lever ved de store Floder; af dem er der flere, der ligefrem optræder som Flodrøvere og er i højeste Grad frygtede baade af hvide og røde.

Deres Baade er enten Barkkanoer, der ofte er rummelige nok for flere Personer, eller store, saakaldte Piroguer, udhulede af vældige Træstammer ved Hjælp af Ild og Stenøkser. De kan være indtil 40' (c. 14 Mt.) lange med kun 3 Fods (1 Mt.) Brede, hvorfor de er meget vanskelige at holde paa ret Køl; men det forstaar Indianerne mesterligt. Paa deres hjemlige Floder er de modige, ja næsten dumdristige, navnlig trodser de med stort Mod og Dygtighed de farlige Strømsteder og Vandfald. Andet Steds finder man Floderne befarede af Tømmerflaader, der dannes af nogle faa Stykker Træ i en Længde af 12' (4 Mt.) og 3' (1 Mt.) brede, men som ofte sammenbindes med Slyngplanter i et Antal af 15—16, naar mange Mennesker eller meget Gods skal transporteres paa én Gang.

Fig. 43. Præpareret Hoved.

Boligerne er palmeblad- eller rørtækkede Hytter, men deres Form og Størrelse kan være meget forskellig. En Stamme i Orinokoflodens Delta, der er oversvømmet en stor Del af Aaret, bygger sine Hytter oppe mellem Palmetræernes Toppe, hvor der udspændes et Fletværk, der paa Midten bærer et Lag Ler, hvorpaa Baalet antændes; her tilbringer man den Tid, man ikke er paa Vandet, sikret mod Oversvømmelse og Fjender, men forpint af Moskitoer, mod hvilke man søger at beskytte sig ved Net, flettede af Plantetrevler. Maaske er det saadanne Forhold, der har givet Idéen til Pælebygninger, der er saa almindelige i Sumpegne næsten hele Verden over.

Om Klædedragt, Pynt og lign. er talt tilstrækkeligt i det foregaaende; her skal kun tilføjes, at der ogsaa blandt disse Indianere træffes mange af de mærkelige Skikke, i Følge hvilke Legemet mishandles paa forskellig Vis for at frembringe, hvad der i deres Øjne er Skønhed. Den samme Skik, som Botokuderne har, at anbringe store Læbe- og Øresmykker,

Digitized by Google

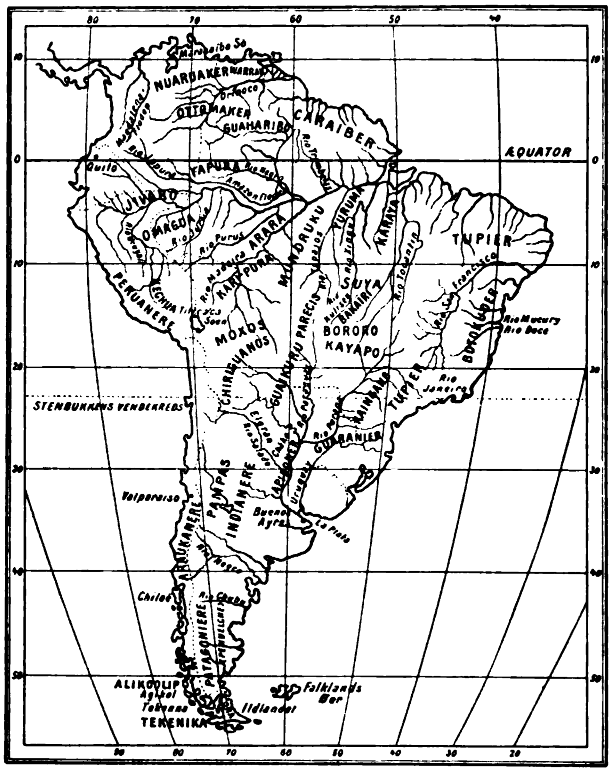

Fig. 44. Folkekort over Syd-Amrrika.

træffes ogsaa mellem andre Stammer, ligesom ogsaa Næsebrusken ofte gennembores for at der kan anbringes et Smykke, f. Eks. en Fjerdusk, i den (se Fig. 41). Nogle karaïbiske Stammer bruger at indsnøre Børnenes Laar og Lægge med strammende Bind, mellem hvilke Muskelvævet træder bugnende frem og i Tidens Løb danner fremragende Partier, der giver Benene højst forunderlige bølgeformige Omrids.

Der tales et uhyre Antal Sprog i Sydamerika, thi om der end kan paavises endog nært Slægtskab mellem mange af dem, viser dette sig dog mere i Sprogdannelsen, i Bøjningslæren o. s. v., end i selve Ordforraadet, der ofte er gennemgribende forskelligt selv ved nærbeslægtede Sprog. Mange af disse tales kun af nogle faa hundrede Mennesker, mange er sporløst forsvundne, andre staar lige for Tur til at uddø. Hvad der forøger Sprogforvirringen er, at visse Stammer har to Sprog, et Mands- og et Kvindesprog, tildels ganske forskellige i deres Ordforraad, og af hvilke Kvindesproget i Reglen bærer det mest gammeldags Præg Hvorledes dette mærkelige Forhold skal forklares, er ikke let at sige, men Kendsgerningen staar fast.

Vi har allerede anført Eksempler paa Sprogdannelse, vi skal nævne endnu nogle enkelte, da de giver et Indblik i den menneskelige Aands Arbejdsmaade.

I visse Sprog kaldes saaledes *Fingrene:* Haandens Sønner. *Bi:* Honningens Fader. *Svampe*, der gror paa Træerne: Træets Øren. *Bladene:* Trækronens Haar. *Lyn:* Tordenens Ild — og dette er ikke poetiske Omskrivninger, men virkelig selvstændige og daglig brugte Ord, der viser Fattigdommen paa Gloser.

Hermed maa vi forlade disse Folkeslag, hvor meget der end frister os til at vedblive at fortælle om dem. I Virkeligheden er adskillige af dem endnu uberørte af Kulturen og derfor saa meget interessantere for os. Mange af dem er rigtignok halv- eller kvartciviliserede, ofte er de vel ikke blevne bedre derved, men undertiden er de dog ogsaa blevne paavirkede saaledes, at de er bleven mildere af Sæder og virkelig har gjort Fremskridt. Æren herfor tilkommer katolske Munke, navnlig Jesuiter og Franciscanere; de første trængte i forrige Aarhundrede modigt ind i Ødemarkerne, samlede de vilde i Landsbyer og lærte dem Agerdyrkning og andet godt, foruden at de naturligvis døbte dem og dresserede dem til at høre Messe.

Alle Rejsende fra den Tid er enige om, at Jesuiterne baade fo'r menneskeligt frem og forstod at udrette noget godt for de indfødte; men ved Aarhundredets Midte blev de udviste af Landet, og deres Gerning blev optaget af Fransiscanerne, delvis i samme Aand, men delvis ogsaa saaledes, at den Slags

Fig. 45. Indiansk Pæle-Landsby i Maracaïbo-Søen.

Digitized by Google

modbydelige Nederdrægtigheder kunde finde Sted, som vi oven for har set Eksempel paa.

Efter Koloniernes Løsrivelse og Oprettelsen af selvstændige Stater forfaldt Missionerne; Indianerne forvildede dels hurtig og vendte tilbage til deres Liv i Skoven, dels blev de gejstlige Fædre afløste af verdslige Øvrighedspersoner, i Reglen noget Pak, der mishandlede de ulykkelige indfødte og fik dem til hurtigst muligt at forsvinde ud i Vildnisset. Nu

Paa den Maade kunde Folk reddes, som ellers vil forsvinde fra Jordens Overflade, saaledes som hine Aturer, en Stamme, om hvem den berømte Rejsende Humboldt fortæller, at den eneste, der paa hans Tid kunde tale deres Sprog, var en gammel — Papegøje.

Medens de Egne, vi hidtil har bevæget os i, aldrig har været Sædet for nogen egenlig Kultur, er Forholdet et andet baade i Andesbjergene langs Sydamerikas Vestside, i Mellemamerika og i Meksiko;

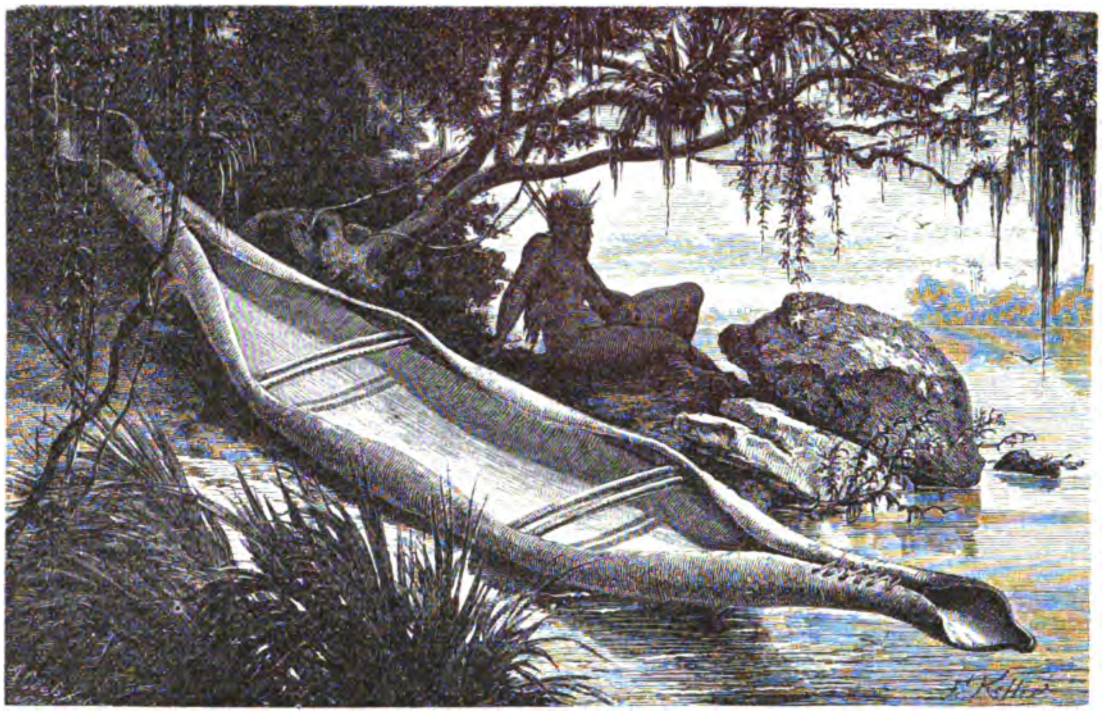

Fig. 46. En Arara Indianers Barkkano.

søger man at samle dem i Militærkolonier, men de styres som oftest saa slet, at de er til ubodelig Skade i Stedet for til Gavn. Ved fornuftig og menneskelig Fremfærd var det ganske sikkert ingenlunde umuligt at udrette noget godt iblandt disse Stammer. De er ikke uintelligente eller uimodtagelige for Civilisation, men de er i Reglen dovne og maa lidt efter lidt opdrages og lokkes til Arbejde, ikke tvinges og trues dertil.

her var der paa Opdagelsens Tid virkelige Kulturstater med en højst ejendommelig Udvikling. Men denne Kultur er forsvunden, og det ligger udenfor dette Arbejdes Plan at beskæftige sig med den; vi maa derfor forbigaa dens tidligere Omraade, skønt der ganske vist spredt paa det ogsaa lever Stammer i Naturtilstand, for at gaa over til at behandle Nordamerikas oprindelige Beboere.

Digitized by Google

NORDAMERIKANSKE INDIANERE.

Der er vel næppe noget Naturfolk, der i den Grad har fanget den almindelige Opmærksomhed som de »røde Mænd«, der, spredte over de uhyre Omraader, som vare bestemte til at spille en velsignelsesrig Rolle i Verdens- og Kulturhistorien, tørnede voldsomt sammen med den Strøm af Udvandrere, der i Løbet af et Par Aarhundreder har erobret en halv Verdensdel for Kulturen. Hvem af os har ikke under vor Opvækst med tindrende Øjne og blussende Kinder læst Coopers spændende Skildringer af Kampene mellem de modige og stolte, men grusomme Indianere og de ensomme hvide Kolonister og Grænsejægere? Eller hvor mange har ikke med Angst og Medfølelse læst Breves og Avisers Beretninger lige til de sidste Aartier om de blodige Grænsekampe, der førtes der ovre i Skovene og paa Prærierne, hvor saa mange tusende Nordboere har søgt og fundet et nyt Hjem, som mange af dem har maattet betale dyrt med Blod og Skalpe?

Fig. 47. Præri-Indianerhøvding.

De Dage er forbi, da den røde Kriger var mere frygtet end Pest og Hungersnød; Stridsøksen er begravet, og Græsset gror paa Krigsstien, de fjersmykkede Krigere er forvandlede til fordrukne Kurveflettere og Tiggere, i heldigste Fald til fredelige Hyrder eller Agerdyrkere. Tomahawken og Skalperkniven har fundet Hvile paa Musæernes Vægge, de store Skove er sunkne for Øksen, og det tamme Kvæg græsser nu paa hine endeløse Sletter, hvor fordum Bisonoksers utalte Flokke vankede om i ubunden Frihed.

Den Dag vil komme, da den sidste »vilde« Indianer er gaaet til de lykkelige Jagtegne, men den Dag vil aldrig komme, da Frasagnene om Indianernes fri Liv i Skoven og paa Prærien og Sagaen om hans modige og haardnakkede Kamp mod de indtrængende fremmede, om hans tvungne Vigen Fjed for Fjed fra den opgaaende mod den nedgaaende Sol vil undlade at opvække Menneskers Interesse og Medfølelse.

Det kan naturligvis ikke være andet, end at der maa være fældet højst forskellige og modstridende Domme over dette mærkelige Folk, hvis Karakter var en forunderlig Blanding af sjeldent udprægede Træk, saavel gode som onde. Har Digteren Ret, naar han priser Indianernes Højmodighed og Gæstfrihed og hans fri og lykkelige Liv? Har

Grænseboeren Ret, naar han fremstiller ham som en lumsk, i Grunden fejg, svigagtig og grusom Barbar, hvis Grundprincip er Falskhed og hvis største Lyst er at sejgpine og dræbe sine fangne Fjender? Eller har Nutidens Turister Ret, naar de kalder ham en skiddenfærdig, fordrukken, lastefuld og foragtelig Vagabond?

Maaske har de alle Ret; de skildrer ham, som de har set ham, som han *var*, før han stødte sammen med Kulturens ofte lidet agtværdige Forløbere, som han *blev*, efter at hans Lidenskaber var blussede op til glødende Hævntørst ved al den Forurettelse, al den Svig og al den Forfølgelse, han blev Genstand for fra de hvide Mænds Side, og som han endelig *er* nu, fredløs paa Jorden og fordærvet, ikke saa meget ved sine egne som ved tillærte Laster og ved det djævelske »Ildvand«.

Men vi skal her søge ham i hans oprindelige Kaar og Omgivelser, vi skal stræbe at se ham og hans Liv, som det en Gang var, ikke som det blev, endnu mindre som det er; hverken Digterens Fantasi, Grænseboerens Had eller Turistens fornemme Overlegenhed skal være vor; som fredelige og upartiske Rejsende vil vi dvæle hos ham en stakket Stund.

Det er et umaadeligt Omraade, disse Indianerstammer ved Evropæernes Optræden i Nordamerika sad inde med. Fra det sydlige Meksiko, hvor Aztekerfolkets Halvkultur alt da var bleven knust og udryddet med Ild og Sværd af de fanatiske spanske Riddere og Munke, til tæt op mod Ishavets og Beringssøens Kyster, hvor Eskimoerne havde besat en smal Bræmme af Landet, strakte den røde Mands Jagtgrunde sig ud over Bjerge og Sletter, Skove og Prærier.

Fig. 48. Sioux-Indianer (udtales Sju-Indianer).

Skønt baade Klima, Naturomgivelser og Livsvilkaar er saa forskellige, alt efter som vi vender vort Blik mod Syd eller Nord, mod Øst eller mod Vest,

Digitized by Google

NORDAMERIKANSKE INDIANERE JAGER BISONOKSER PAA SNESKO.

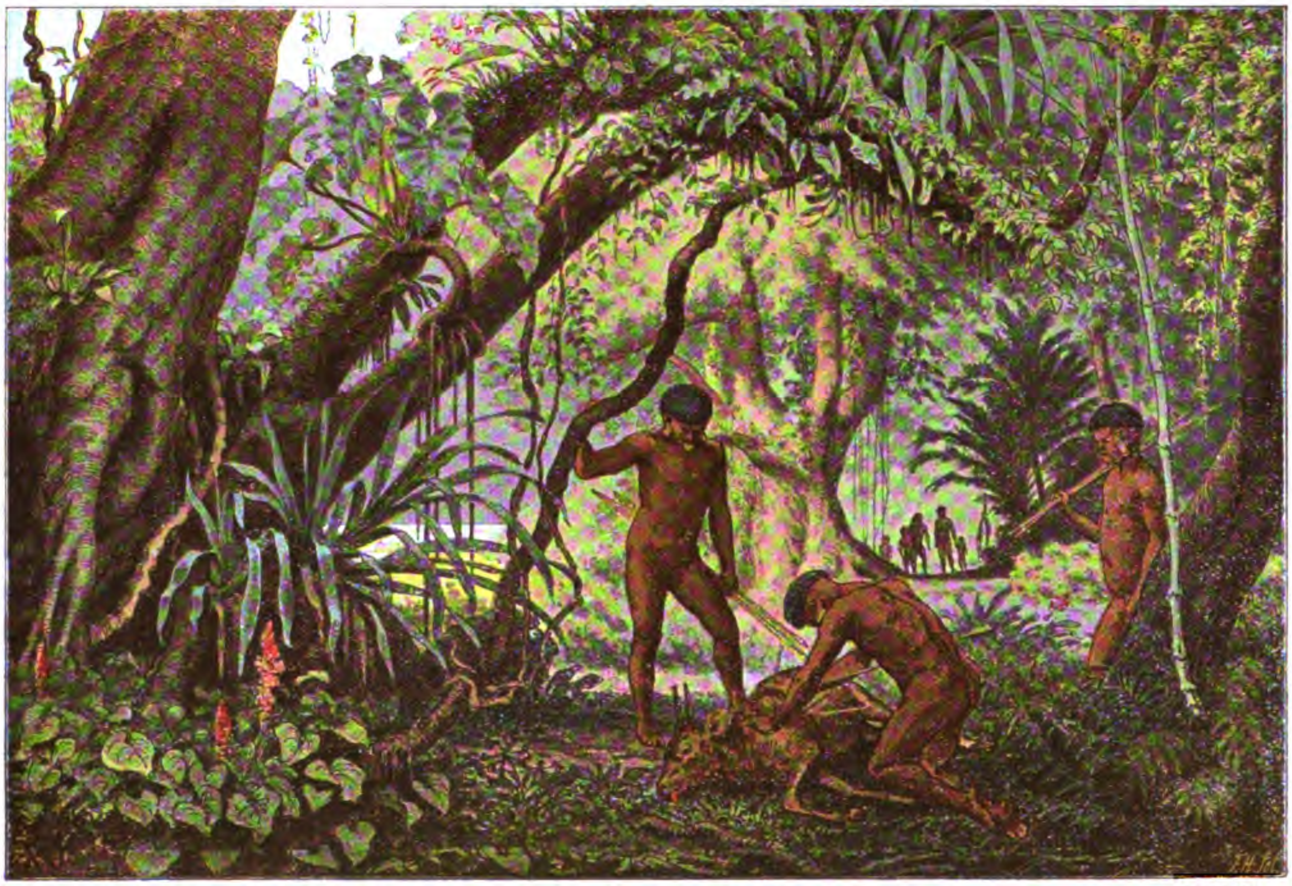

DET NORDISKE FORLAG

»FREM«

URSKOV I SYDAMERIKA. BOTOKUDER HAR NEDLAGT EN HJORT.

Digitized by Google

Digitized by Google

og skønt de naturligvis prægede sig til en vis Grad i de forskellige Stammers Liv og Udviklingstrin, var der dog saa mange fælles Træk, et saa gennemført ens Grundpræg over Befolkningen indenfor hele Grupper, at det er umuligt at tvivle om nært Slægtskab imellem og fælles Oprindelse af alle de hundreder af Stammer, der sammenfattes under Benævnelsen nordamerikanske Indianere. Derfor vil det ogsaa være muligt at give en nogenlunde almengyldig Skildring i større Træk af disse, inden vi gaar over til at betragte enkelte særlig mærkelige Underafdelinger og skildre dem mere udførlig.

Indianeren kaldes almindelig den »røde« Mand, og Benævnelsen er hentet fra hans Hudfarve. Egentlig rød er denne nu ikke; i Virkeligheden omfatter den en Mængde Farvetoner fra det lyseste brune, næsten gullige, lerfarvede, gennem rødbrunt som Garvebark til mørkere brune Kulører, der kan nærme sig til rødsort. Den klareste Farve, den, der mest ligner kobberrødt, fandtes hos nogle af de østlige Skovstammer; den lyseste, der ikke er saa meget forskellig fra mørke Sydeuropæeres eller Sigøjneres, findes hos de bosiddende Pueblos-Indianere i Ny-Meksiko og Arizona.

Naar undtages enkelte Stammer, i Reglen de mest forkuede og de under de usleste Kaar levende, er Indianeren høj af Vækst, ofte for Mandens Vedkommende op mod 6 Fod (2 Mtr.), kraftig bygget med bredt Bryst og rank Holdning, muskelstærk men i Reglen temmelig mager. Arme og Ben er velskabte, Hænder og Fødder smaa. Gangen faar et ejendommeligt Præg derved, at Fødderne føres parallele eller noget indadvendte og ved, at den nærmer sig til et Slags Trav. Mange Stammer er udholdende og hurtige Fodgængere, andre, der lever paa Hesteryg eller i Kanoer paa Floder og Søer, staar derimod langt tilbage i denne Retning. Hovedet er snart mere rundt, snart mere langagtigt, Panden bred og lav, ofte stærkt tilbagefaldende. Haaret er glat, groft, sort og gror meget langt, ogsaa hos Mændene. Skægvæksten er yderst svag, mangler ofte ganske. Øjehulerne er store, Øjnene dybtliggende, sorte, med et skarpt Blik. Synet er udmærket, øvet og uddannet til den højeste Fuldkommenhed, ligesom de andre Sanser, navnlig Hørelsen og Lugten. Næsen er i Reglen stor, fremstaaende, ofte kroget, Kindbenene brede,Ueransigtet stort, kraftigt fremskydende. Munden stor med tykke Læber, Tænderne stærke og skinnende hvide. Ansigtsudtrykket er alvorligt, stolt, mørkt, vidnende om Selvbevidsthed og Kraft.

Fig. 47. Pawni-Indianer i Højtidsdragt (udtales »Paahni«-Ind.).

Kvinderne er betydelig mindre end Mændene, mere buttede og tilbøjelige til middels Fedme. I den første Ungdom kan de være meget smukke, med et blidt, tiltalende Udtryk i Ansigtet og en god Figur, men tidlige Fødsler og strengt Arbejde ælder dem snart og gør dem tidlig udslidte.

Børnene er ofte nydelige, trivelige og velskabte, men under det omflakkende Liv, der bliver ført, er Dødeligheden imellem dem stor. For saa vidt den voksne Alder naas, er Indianeren i Reglen sund, og han opnaar ofte en høj Alder.

Klædedragten var væsentlig ens over alt, om end

Digitized by Google

lettere i det varme Syden end i det kolde Norden. For Mandens Vedkommende bestod den af en Slags tætsluttende Kjortel af blødt, tilberedt Læder med Ærmer, derover en Skindkappe med den ofte hvidgarvede Kødside ud ad og bemalet med Optrin af Ejerens Liv og Bedrifter. Paa Benene bar han Benklæder af lignende Læder som Skjorten, men de var tvedelte, nærmest som et Par meget lange Strømper, hver endende med en Skindrem, der bandtes om Livet. Paa Fødderne havde han »Mokkasiner«, Sko af ugarvet Læder. Kvinderne var klædte omtrent som Mændene; kun var deres Klædning noget længere og videre for neden. Dragterne smykkedes med Bræmmer af forskellig farvet Pelsværk, med Pindsvinepigge i smukke Mønstre, med fejende Fryndser af Haar, helst Menneskehaar af fældede Fjender, endelig med Perler og Fjer.

I det hele satte man overmaade megen Pris paa Pynt; navnlig Mændene optraadte gerne med stor Pragt. Paa Hovedet bar de til Stads store Fjersmykker af Ørnens og Ravnens Vinge- og Halefjer. Ofte hang en lang, udstaaende Fjerkam dem ned ad Ryggen lige til Jorden. Haaret blev plejet omhyggeligt — efter deres Vis. Enten bar de det langt, ofte helt ned til Læggene, delt i enkelte Lokker eller smalle Fletninger, der ofte var indsmurte med Ler og farvede røde, prydede med Fjer, Perler og Muslingeskaller. Eller hele Hovedet blev raget paa én Plet nær paa Issen, hvor en lang Lok fik Lov til at gro ud som Genstand for Ejerens særlige Omhu og Stolthed. Denne »Skalplok« var en ridderlig Udfordring til Fjenden om at komme og bemægtige sig Skalpen, hvis han kunde og turde; i den blev Krigerens Kendetegn, Ravne- eller Ørnefjeren anbragt.

Kvindernes Haar var ofte kortere voksende end Mandens; det blev altid skilt i Midten og Skilnings-

Fig. 48. Indianerkvinde (Squaw).

linjen farvet rød. Det bares frit eller i Fletninger, ofte to i Tal og meget svære.

Omkring Halsen slyngede begge Køn Halsbaand, hos Manden for det meste sammensatte af Jagttrofæer, Tænder af Rovdyr eller Bjørnekløer, hos Kvinden af Perler. Livbæltet, der holdt Kjortelen sammen, var ogsaa rigt udsmykket; ofte bestod det blot af Perler, de saakaldte Wampums. Disse var oprindelig tildannet af tykke Muslingeskaller, der udskares og blev tilslebne til korte Cylindre, som gennemboredes og blev trukne paa Snore af Dyresener eller Plantetrevler. Saadanne Wampums spillede en stor Rolle ikke blot som Pynt, men som sindbilledlige og højt ansete Gaver; Overrækkelse af et Wampumsbælte Stamme og Stamme imellem, var saaledes et højtideligt Tilsagn om Fred og Venskab.

Hist og her, men ingenlunde almindeligt, blev Næsebrusk og Øren gennemborede til Anbringelse af Smykker, og blandt mange Stammer var Tatovering i Brug, dog kun i mindre Udstrækning og brugt med et vist Maadehold. Derimod var Bemaling af Huden almindelig og yndet over alt. Man lod sin Fantasi raade frit og boltre sig af Hjertens Lyst i Valget af Farver og Mønstre. Navnlig ved Fester og naar der forestod en Kamp eller en Raadslagning, malede man Ansigt og andre synlige Legemsdele, og man forstod særdeles godt ved Farve- og Mønstervalg at antyde Sindelaget, om det var blidt og fredeligt eller krigersk og blodtørstigt. Mest yndede var røde, sorte og hvide Farver, dog brugtes ogsaa blaa og gule, og indenfor visse Grænser og styret af visse Regler gjorde skiftende Moder sig gældende. For øvrigt yndede begge Køn meget at indgnide baade Haar og Legeme i forskellige Fedtstoffer, navnlig Bjørnefedt. I alt Fald adskillige Stammer var meget renlige baade med deres Dragt og Person. Bade brugtes hyppigt. Navnlig var Svedbade yndede; de toges i et lille Skindtelt, i hvilket Damp udvikledes, ved at Vand blev heldt paa ophedede Sten.

Paa Grund af det omstrejfende Liv blev der i Reglen ikke lagt særlig Vægt paa Indretningen af Boligerne, de saakaldte »Wigwams«. Det gjaldt om at faa dem opførte saa hurtig som muligt, og at finde Materiale, der var nær ved Haanden over alt, eller som i alt Fald let lod sig transportere fra Sted til Sted. Her har Omgivelsernes Natur imidlertid stor Betydning, derfor var der ogsaa betydelig Forskel i de forskellige Egne.

I Skovegne byggede man sig Wigwams af Birkeeller anden Træbark, der afskares i lange, brede Strimler og rulledes op om et let Træskelet af tynde Stænger. Paa Prærierne derimod brugte man Telte, hvis Stel bestod af et Antal lange, smækre Stænger, der anbragtes saaledes, at de forneden spredte sig i en Kres, medens de løb kegleformet sammen foroven. Til dem fastgjorde man et Overtræk af sammensyede, beredte Bjørneskind, bemalede med Optrin fra Krigen og Jagten og fastgjorte forneden til Træpløkke i Jorden. I Toppen kunde man slaa et Par Flige til Side for at skaffe Udvej for Røgen fra Baalet; forneden kunde man paa lignende Vis danne en Indgang.

Enkelte Stammer havde faste Bopladser og derfor solidere Boliger, men det var sjældne Undtagelser.

Livsopholdet skaffede Indianerne sig væsentlig ved Jagt, i ringere Udstrækning dog ogsaa ved Fiskeri, Indsamling af vilde Frugter og Rødder og endelig ved Agerdyrkning.

Men Jagten var som oftest Hovedsagen; om den samlede Interessen sig, og den dreves med Lidenskab og med uovertræffelig Dygtighed. Intet Folk har nogen Sinde bedre kendt Vildtets Vaner, dets Opholdssteder og Ejendommeligheder end vore Indianere; med utrættelig Udholdenhed sporede og for-

Digitized by Google

fulgte de det, med uudtømmelig List forstod de at snige sig til det og bemægtige sig det. Enhver af deres Jagtmaader var i sin Slags fuldkommen, hvad enten den gjaldt Hjorten og Elsdyret i Østens Skove, Bisonen paa Vestens Prærier, Bæveren i Floderne eller Odderen og Sælen paa Skærene og i Sundene ved den sønderrevne Nordvestkyst.

Af Vildtets Kød levede de, dets Vandringer maatte de følge; udeblev det, sultede de; var det rigeligt, svælgede de i Vellevnet. Da der i Reglen var Dyr nok at tage til paa alle Aarstider, var Indianerne som oftest ikke synderlig forsynlige med Hensyn til at samle Forraad. Dog tørrede de en Mængde Kød, naar der var Overflod paa det, ved at opskære det i lange, tynde Strimler, som ophængtes paa Træstilladser i Solen.

De Stammer, der boede langs Kysterne eller ved de store Floder og Søer, drev baade Indsamling af Skaldyr og Fiskeri, men egentlig »Fiskeædere« var — og er — dog kun Stammerne i britisk Columbien og de nordvestlige Fristater, hvor Floderne vrimler af Laks-Arter og Havet af andre Fisk. De røde Mænd har aldrig drevet det til noget rigtigt som Sømænd; de Fartøjer, de tildannede, var baade smaa og ufuldkomne, og om de end forstod at styre dem mesterligt paa Floder og mindre Søer, paa Havet duede de ikke, og paa det vovede de sig sjældent ud ret langt fra Kysterne.

Det almindelig brugte Fartøj er Barkkanoen, en let lille Baad, fortrinlig paa Floder selv med stærk Strøm, men udygtig til at taale Søgang. Nogle Præristammer lavede sig et Fartøj af Bisonhuder udspændte over et let Pindeværk, andre kendte kun lette og smaa Flaader, sammenbundne af tørre Rør eller letflydende Træer. Et enkelt Sted forstod man, saa forunderligt det lyder, at flette en vandtæt Baad af Vidjer uden at anvende noget som helst Tætningsmiddel. Ogsaa her danner Nordvestindianerne en Undtagelse; de udhuler lange Kanoer eller »Piroguer« af mægtige Træstammer. Sejlføring var over alt ukendt, Bevægkraften tilvejebragtes ved korte Aarer, hvormed man »padlede« sig frem med smaa, korte Tag, uden at lade dem hvile i Aaregafler.

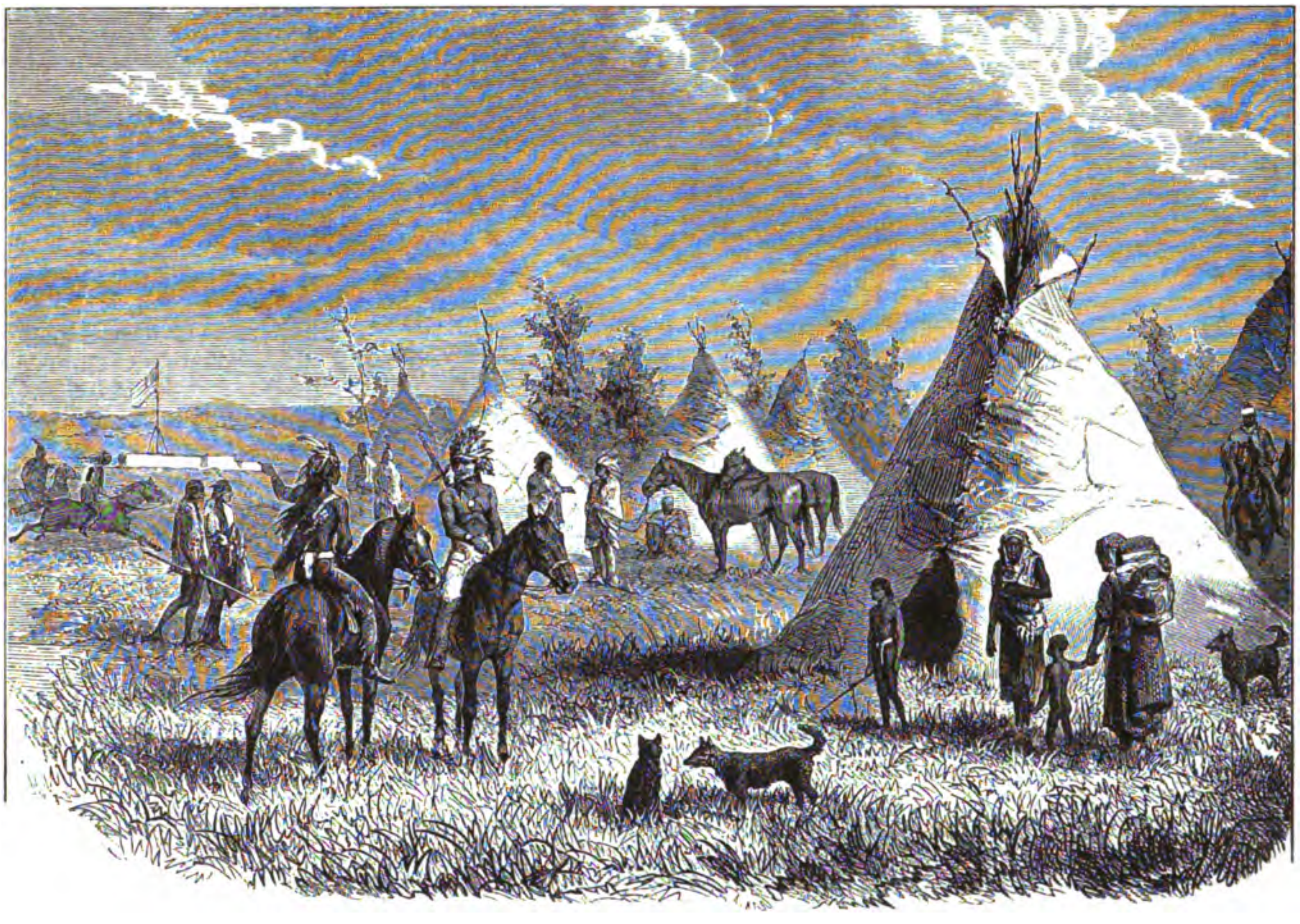

Fig. 49. Indianerlejr paa Prærien udenfor et amerikansk Fort

Planteføde forsmaaede man ingenlunde, tvertimod samlede de fleste Stammer sig store Mængder af Træfrugter og Bær. Og Kornet af den vilde Ris, der gror i Vandet ved Floders og Søers Bredder, blev høstet i ikke ringe Omfang paa en ganske ejendommelig Maade; man sejlede rundt i en Kano, trak Aksene ind over Rælingen og bankede de modne Korn af, saa at de faldt ned i Bunden af Fartøjet. Desuden drev de fleste Stammer Agerdyrkning, om denne end kun sjældent var af nogen stor Betydning. Majs, Bønner, Græskar og Tobak var Genstand for Kultur. Denne var naturligvis kun ufuldkommen; med en spids Stok borede man Huller i Jorden til

Digitized by Google

hvad ikke var Tilfældet her; men dertil kom, at Mændene ofte omkom paa Jagt og navnlig paa Krigstog. Efter at Kampen med de hvide var begyndt, medens samtidig de uafladelige indbyrdes Fejder fortsattes, stod mange Stammer Fare for helt at gaa til Grunde, hvis der ikke blev draget Omsorg for, at alle Kvinder blev gifte og fødte saa mange Børn som muligt, især da de i og for sig ikke var meget frugtbare, og det strænge Arbejde snart satte en Grænse for Evnen til at føde Børn, og da Dødeligheden mellem disse var stor. Den Mand, der under saadanne Omstændigheder vilde unddrage sig fra at ægte saa mange Kvinder, som han kunde sørge for, vilde i Stammens Øjne svigte sin Pligt og handle umoralsk, saa vist som det første og vigtigste maatte være at opretholde dens Magt og Antal. Ja! saadan er det, Moralen er ikke én, den skifter med Tid og Forhold og vil altid vedblive dermed. Kvinderne var iøvrigt tidlig udviklede, Mødre paa 13—14 Aar var almindelige, ja endog yngre ikke sjældne.

Hvad Samfundsstyrelsen angaar, var Principet den mest ubundne Lighed og Frihed. Der var ganske vist en vis Styrelse gennem Høvdinger, hvis Værdighed endog kunde være arvelig inden for visse Slægter, men i alt Fald i Fredstid var deres Magt ringe. I Almindelighed blev de valgte, og det afgørende var da Evnen til at lede Jagt- og Krigstog, Mod, Snildhed og ikke mindst Veltalenhed; selv om der var en vis Arvelighed, var denne dog saaledes begrænset, at Folket kunde vælge mellem hele Kresen af de arveberettigede. Af og til kunde en særlig fremragende Mand vinde stor Indflydelse og Magt, saa det kunde se ud, som han var virkelig Regent eller endog Tyran, men med hans Død i alt Fald ophørte hans Magt, og man vendte tilbage til den gamle ubundne Frihed.

Alle vigtigere Anliggender blev afgjorte ved Raadsforsamlinger, til hvilke alle Stammens Krigere havde Adgang. Love og Straffe kendte man ikke ud over Sædvaneretten, der paabød Blodhævn, Død for den fejge eller for Forræderen og Udjagelse af Stammen i visse Tilfælde.

Der herskede ikke blot Frihed men ogsaa en næsten kommunistisk Lighed, idet kun den Slags Ting som Vaaben, Redskaber og Smykker var Genstand for Privatejendom. Selv Husene var ofte store Fællesboliger, hvor mange Familier boede sammen.

De forskellige Stammer strejfede ikke om, som de selv vilde; hver af dem havde Ret til et vist Areal; vilde de uden for det, maatte de kæmpe og optræde som Erobrere, hvad de da ogsaa ofte nok gjorde. Dette Areal var atter efter visse Regler delt mellem Stammernes Underafdelinger, men for alle dem, de tilhørte var de da ogsaa fælles. Selv Jorden, man dyrkede, blev i Reglen betragtet som Fællesejendom, altsaa var ogsaa Udbyttet af Høsten alles. Men ikke nok hermed! End ikke Jægeren havde over alt Ret til hele det Vildt, han fældede; ofte var kun Skindet og en mindre Del af Kødet hans, det øvrige blev delt mellem dem, der trængte til det. Ja! end ikke det Vinterforraad, en Familie havde samlet, var at betragte som dens virkelige Ejendom; i knappe Tider var det en Ret for enhver af Stammen at tage sin Tilflugt til det, i Fald han vilde og behøvede det.

Ved en saadan Ordning aabnedes der naturligvis Mulighed for, at en og anden Dovenkrop kunde leve paa den flittiges Bekostning, men det skete sjældent eller aldrig; thi han blev i saa Fald almindelig foragtet og skyet af alle.

Der fandtes blandt Indianerne en Institution, som vi vil møde atter og atter blandt Naturfolk, det saakaldte Klanvæsen. Næsten enhver ved fælles Sprog og socialt Samhør kendetegnet Stamme var inddelt i Underafdelinger, der førte Navn efter Dyr. Man kunde saaledes have: Bjørnene, Ulvene, Ørnene, Slangerne o. s. v. — i samme Stamme, og enhver af dens Medlemmer hørte til en saadan »Klan«, som han havde at holde sig til Livet igennem, og hvis Medlemmer han havde at betragte som Brødre og

Fig. 55. En Medicinmands Halssmykke af Menneskefingre og forskellige Slags »Medicin«.

Søstre. En Følge heraf var, at han ikke kunde gifte sig ind i sin egen Klan, men maatte søge Hustruer fra en anden. Giftede han sig, beholdt Hustruen sin Klan, Manden maatte ofte flytte til hende og hendes Slægt; Børnene hørte til Moderens Klan.

Ethvert Klanmedlem førte dens »Totem«, Billedet af det Dyr, den var opkaldt efter, og som blev betragtet som dens Skytsaand, paa sit Skjold, sit Legeme, sin Pibe o. s. v. Men desuden havde hver Mand sin »Medicin«.

Dette Begreb maa vi dvæle lidt ved; egentlig forstaas i mere omfattende Betydning dermed noget, der var helligt, noget man maatte baade højagte og frygte. Naar Drengen nærmede sig Ynglingealderen, drog han alene ud i Skoven eller paa Prærien. Her opholdt han sig en Række Dage, indtil han i en Drøm saa et eller andet Dyr, Slange, Falk, Bjørn eller hvad det nu kunde være. Saa maatte han drage om, indtil han havde fældet et af den Slags og bemægtiget sig noget af dets Legeme — Haar, Kløer, Tænder eller lignende — som han indsyede

Digitized by Google

i en Skindpung, og som nu for hele Livet blev hans Medicin, idet Dyrearten blev hans private Skytsaand. Denne Medicinpung maatte aldrig forlade ham; hvis han var saa uheldig at tabe den eller miste den i Kamp, blev han foragtet i sin Stamme, indtil han naaede at faa dræbt en Fjende og bemægtige sig hans Medicinpung, der traadte i Stedet for den mistede.

Alt nyt og ukendt blev til at begynde med betragtet som »Medicin«, de hvides Bøsser og Krudt, Aviser og Bøger, Kikkerter og Forstørrelsesglas f. Eks., og det blev eftertragtet, ikke for den Nyttes Skyld, det kunde bringe, men fordi det antoges at være i Besiddelse af overnaturlige Kræfter. De Mænd i Stammerne, der gav sig af med at »studere Medicin«, om vi saa maa sige, de saakaldte *Medicinmænd*, sad inde med ikke ringe Magt. En Stilling som saadan naaede man kun ved aarelange Anstrængelser, Fasten

Fig. 56. Medicinmand, i Bjørneham.

og Selvpinen, ved et højtideligt, gaadefuldt Væsen med Kramper og langvarige Besvimelser o. lign. Deres Pligter var at spaa, skaffe Regn eller faa denne til at ophøre, alt efter Behov, sørge for Held paa Jagten og Lykke i Krigen, helbrede de syge og saarede og endelig være et Slags Præster.

Kunde en, der stræbte efter Hæder og Værdighed som Medicinmand, være saa heldig at præstere noget godt i Begyndelsen, var hans Anseelse grundfæstet; om det ogsaa gik mindre godt senere hen, spillede ikke saa stor Rolle. Han virkede naturligvis ved overnaturlige Kunster, Besværgelser og andet Hokus-Pokus, og i Embedsforretninger optraadte han oftest i Dyreskikkelse, som Billedet viser, behængt med Masser af »Medicin«, Rageri af al Slags, især udstoppede Smaadyr, holdende en Stav i den ene og en Rangle i den anden Haand.

Hvad Religionen angaar, er det en almindelig Anskuelse, at Indianerne troede paa »den store gode Aand«, Manitu, og paa en »stor ond Aand«. Ja! nu er det saa, men det stammer vist helt og holdent fra Kristendommen og dens Missionærer, hvis Indflydelse kan spores langt uden for deres umiddelbare Virkefelt. Oprindelig havde de ingen saadan Tro; derimod troede de paa Sjælens Tilværelse og paa Livet efter dette, som de forestillede sig som en umiddelbar Fortsættelse, kun under lykkeligere Former. I alt Fald de gode og tapre kom til de »lykkelige Jagtegne«, hvor der altid var grønt og varmt og herlig Jagt, men hvortil Rejsen rigtignok var baade lang, farlig og besværlig, saa den døde nok kunde trænge til Proviant, Vaaben og Hjælp under Vejs. Nu var det saa heldigt, at man mente, at ligesom Mennesket har en Sjæl, har Dyr og Genstande en lignende, og den kunde ledsage Menneskets, naar de ofredes ved hans Grav.

Derfor fik Krigeren sine Vaaben, senere sin Hest og undertiden et Par Slaver, hvor saadanne holdtes, med sig i Graven eller paa Baalet. Et lille Barn f. Eks. medgav man en Hund, for at den kunde beskytte det og vise det Vej til de »lykkelige Jagtegne«.

Selve Religionen bestod nærmest i Tilbedelse af Naturkræfter, dem man tænkte sig som Væsener eller Personer. Saaledes tilbad visse Stammer Solen eller Ilden, andre Vindene eller Verdenshjørnerne, atter andre Tordenen. Endvidere viste man en Slags religiøs Ærefrygt for Dyrene, for det, der var Klanens »Totem« og det, der var ens egen »Medicin«. Selv om man fældede dem, bad man dem dog først om Undskyldning derfor og gjorde passende Stads af dem, inden man spiste dem.

Endelig drev man en vis Ahnekultus (Forfædredyrkelse), forsaavidt som hver Stamme i Reglen havde sine Sagn om en Stamfader, en Slags Heros eller Halvgud, der var højt anset og æret. Den indianske Sagnkres er i det hele meget rig og vidner om en frodig Fantasi, men det vilde blive for vidtløftigt at anføre noget af den; de fleste Sagn er lange og meget dunkle. Den berømte amerikanske Digter Longfellow har lagt saadan en Gruppe af Sagn til Grund for sit dejlige Digt »Hiawatha«. Ogsaa de afdødes Aander viste man en vis Ærbødighed, men nogen egentlig Tilbedelse af dem var der dog ikke Tale om.

Sine døde behandlede man i Reglen med Respekt; de blev som sagt enten brændte eller begravede. Ofte blev Ligene foreløbig anbragte i Træer eller paa et Stillads for at skeletteres; først de rensede Knogler blev saa begravede. Ens Fædres Gravpladser ærede man højt; ofte har det knebet haardt at faa en Stamme til at forlade dem. Man har ogsaa Eksempler paa, at de har medført særlig fremragende, forlængst afdødes Ben paa deres sørgelige Vej mod det fjerne Vesten. Sorgen fik Udtryk ved Hylen og Klagen fra Kvinderne, der ogsaa ragede Haaret af og saarede sig med Knive, saa Blodet løb af dem; hos Mændene navnlig ved Bemalingen, der ofte i Sørgetiden skulde være kulsort.

Indianerne holdt nok af at more sig. Fester var hyppige, dels af rent privat Natur, i Anledning af en Søns Fødsel, et Bryllup eller sligt, dels aarlig tilbagevendende, offentlige — Høstfesten i Anledning at Majsens Modning f. Eks. — dels endelig de, der blev holdt i en bestemt Anledning af Stammen i Fællesskab, Skalpfester, Sejrsfester o. l., eller for af opnaa et bestemt Maal, som Bøffelfesten, der skulde

Digitized by Google

lokke Bisonerne til. Altid bestod Festglæderne i Spisen, Røgen, Sang og Dans samt forskellige Lege, Boldtspil, Væddeløb, Brydekampe m. m.

Til at danse var man lidenskabelig hengiven, og man forsømte ingen Lejlighed til at røre Benene. Det var i Reglen kun Mændene, som deltog, prægtigt malede og smykkede, med Vaaben eller Rangler i Haand og til Dels maskerede som Dyr eller med mærkelige Træmasker af forskellig Art. Mange Danse var af halv »religiøs« Natur, eller man troede i alt Fald ved dem at gøre sig behagelig for højere Magter, forsone eller bestikke dem. Andre var rene Forlystelser, ved hvilke Musiken var saare tarvelig, Rørfløjte, Tromme og Rangle var alt.

Mange Stammer var i høj Grad forfaldne til Spil og Væddemaal; navnlig havde de et Slags »Effen eller Ueffen«, som blev spillet med et vist Antal Smaapinde og som de kunde dyrke Time efter Time, ofte bortspillende alt lige til Skjorten paa Kroppen og Konen oven i Købet. Boldtspil, der var mere uskyldigt, blev drevet med stor Iver; hele Stammer mødtes efter Tilsigelse for at udkæmpe »Matcher«, der kunde vare i dagevis.

Sange digtedes ved mange Lejligheder; ved Fester og Danse sang man Sejrherrens og Stammens Pris og haanede Fjenden. Naar Døden nærmede sig, maatte Krigeren synge sin Dødssang, en Opregning af hans Bedrifter, af de Fjender, han havde dræbt, de Skalpe, han havde taget o. s. v.; store Pralere har Indianerne altid været. Bunden til Marterpælen skulde den tapre ogsaa synge; her gjaldt det navnlig om at haane og irritere Fjenderne, saa én eller anden af dem lod sig forlokke til i opblussende Raseri at dræbe Fangen og derved gøre brat Ende paa hans Pinsler. Endelig havde Medicinmændene deres Sange, fulde af Besværgelser, Anraabelser o. lign. Alle disse »Poesier« var naturligvis af temmelig tarvelig Art, ikke egentlige Digte men kun Opremsninger, foretagne i en vis vedtagen Tone, der skurrede fælt i mere musikalske Øren.

Fig. 57. Sioux-Indianer.

I Modsætning til den overordentlige Omhu med hvilken mange Naturfolk smykker deres Vaaben og andre Brugsgenstande med en ofte smagfuld og rig Ornamentik, ser vi hos Indianerne kun overfladiske, lidet gennemførte Forsøg i den Retning; hverken i

Udskæring eller Maling var man synderlig dreven eller opfindsom. Den almindelige Udsmykning bestod — foruden i Perler, Fjer o. l. — i Udskæring eller Paamaling af Menneske- og Dyrefigurer. Pibehovedet f. Eks. fik Skikkelse af et Menneske- eller Dyrehoved, og paa Telte, Kapper og Skjolde malede man enkelte Figurer eller hele Optrin med Dyr og Mennesker. Lignende indhuggedes ogsaa rundt om paa Stene og Klipper som »Helleristningerne« i vor Broncealder. Men alt dette havde lidet med Kunst at gøre, Omridsene var barnlig gjorte, Farverne var faa og temmelig vilkaarlig paalagte.

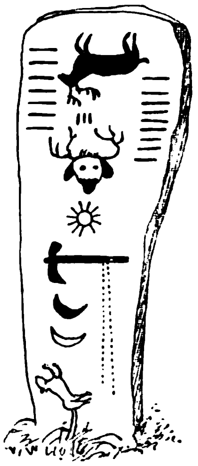

Fig. 58. Gravtræ med indiansk Billedskrift. Rensdyret er den Afdødes Mærke; de lodrette Streger angiver tre Saar, han har faaet i Kamp; de vandrette de Krigstog, han har deltaget i. De øvrige Billeder hentyder til Begivenheder i Krig og Fred.

Meningen var heller ikke alene at dekorere, man tilsigtede meget mere at forherlige sine eller Stammens Bedrifter. Det var en Slags Billedskrift, som vi ganske vist nu ikke er i Stand til at forstaa uden Forklaring, men som de selv, bekendte med de en Gang vedtagne Regler, kunde tyde. Det var altsaa i hvert Fald en Begyndelse til Skrift, og for saa vidt kan der ogsaa tales om en Slags »Litteratur«, rigtignok i høj Grad i Ægget endnu; men man var dog i Stand til at gøre Optegnelser om svundne Tiders Begivenheder og til at meddele sig til hinanden »skriftlig«.

Sprogene var i Ordforraad, Udtale o. s. v. yderst forskellige mellem de Hundreder af spredte Stammer, men i deres Grundbygning synes de alle at stemme til en vis Grad overens. I alt Fald hører de sammen med de øvrige amerikanske Sprog til én ejendommelig og afgrænset Sproggruppe. Adskillige af dem var lidet udviklede, men mange andre stod paa et ret højt Trin, uddannede som de blev blandt andet ved den store Pris, man satte paa Veltalenhed, og ved de hyppige Væddekampe heri.

Talsystemet var det sædvanlige Titals, udgaaende fra Tælling paa Fingrene. I Almindelighed havde man kun særlige Ord for ganske faa Tal, de fleste Stammer løb sur, saa snart man kom ud over dem, saa blev det til »mange«. Men andet Steds havde man et fuldt uddannet Talsystem med Navne baade for de ti Grundtal og for andre Hovedtal, saa man var i Stand til at tælle til og benævne selv meget store Tal.

Intelligensen var slet ikke ringe hos de bedst begavede blandt de mere udviklede Stammer; man har Eksempler paa endog meget fremragende Mænd, der har indskrevet deres Navne i Nordamerikas Historie. Indianeren er ogsaa, naar han tages tidlig nok, aldeles ikke uimodtagelig for Belæring, han kan meget godt i mange Henseender følge med hvide Børn i Skolen og videre frem. Der er nu for Tiden mange »røde« Mænd og Kvinder, der virker mellem deres Landsmænd som Lærere, Missionærer, Læger, Advokater o. s. v. Vanskeligheden ved at civilisere Indianeren ligger ikke i Manglen paa Evner hos ham,

Digitized by Google

men dels i hans utøjlede Karakter med de stærke Lidenskaber, dels i den uimodstaaelige Tiltrækning, et vildt og frit Liv udøver paa ham. Saa længe der fandtes Mulighed for et saadant, var derfor civilisatoriske Bestræbelser for det meste spildte, nu der-

Fig. 59.
Mokkasin og Ridepisk fra en Sioux-Stamme.

imod, da han har indset, at han og hans Slægt kun har Valget mellem at forsvinde af Jordens Kres eller at bøje sig ind under og for Alvor tilegne sig Kulturen, nu synes der ogsaa at være Haab om og Mulighed for Bevaring og Genoprejsning for ham gennem en Overgang til et roligt Liv som Agerdyrker, Haandværker o. lign.

Men i alt Fald i de forenede Stater er hans Tid som Race og Nation forbi. Rimeligvis vil han efterhaanden ved Blodblanding forsvinde i den vordende amerikanske Menneskerace, hvilken han sikkert vil bidrage til at give et Særpræg. Det maa nemlig vel bemærkes, at medens baade Amerikanerne og Indianerne ser ned paa og foragter den sorte, er den røde Mand i og for sig ikke Genstand for den hvide Races Foragt. Medens Blandinger af hvide og sorte er skyede og henviste til Omgang med den sorte Race og til at gaa op i den, er Blandingerne mellem hvide og røde ikke udstødte; de gifter sig ofte videre ind i den hvide Race og gaar op i denne.

Efter at vi nu har stræbt at give et Billede af disse Nordamerikas røde Mænd i Almindelighed, skal vi gaa over til at betragte enkelte Stammer af særlig Interesse, idet vi gaar frem efter den sædvanlige Skik fra de lavest til de højest staaende, og idet vi maa bede Læseren stadig have i Erindring, at vi kun fremdrager de *særlige* Træk. Han maa dertil stadig selv føje af det foregaaende, udfyldende Billedet med almindelige Træk, hvor vor Skildring lader Huller blive tilbage.

COSJIMI-INDIANERNE.

I den sydvestlige Del af Fristaterne, i det nordlige Meksiko og ned ad hele den lange smalle kaliforniske Halvø findes der store Arealer, der er virkelige Ørkener. Klimaet er her yderst hedt og tørt; det overgaas i denne Henseende næppe af noget andet paa Jorden, i alt Fald for enkelte Pletters Vedkommende.

Jordbunden er nøgen, stenet eller sandet, mange Steder bedækket med Lag af Bittersalt, der gør Vandet udrikkeligt. Plantevæksten i disse Egne er fattig; paa sine Steder mangler den ganske, paa andre findes der et tornet Krat og Saftplanter, Aloë og Kaktus-Arter, blandt hvilke navnlig den kæmpemæssige Søjlekaktus (Fig. 60) udmærker sig ved sit mærkelige Udseende og sine spiselige Frugter. Kun hist og her i enkelte Floddale findes Oaser, smaa dyrkelige Pletter; her og der i Bjergene, hvor Skyer samles og Regn falder, gror der ogsaa Cederskove.

Dyrelivet, der jo over alt afhænger af Plantevæksten, maa naturligvis være fattigt saadanne Steder. Den nøjsomme Antilope, nogle Gnaver-Arter (Kaniner, Harer) nogle Steppehøns, Slanger, Firben, enkelte Skildpadder o. lign. er de almindeligste Dyr, foruden den forsultne Præri-Ulv, Coyoten, der er saa mager, at det siges, at Lopperne foretrækker en Bicycle for den!

Man vil forstaa, at der i disse Udørkener kun er daarlige Betingelser for Mennesket; der færdes da ogsaa her nogle af de usleste Indianerstammer, saa lavt staaende næsten som Ildlændere og Botokuder. Som Eksempel vil vi vælge en Stamme paa den kaliforniske Halvø, de helt eller næsten uddøde Cosjimi-Indianere, der beboede Halvøens nordligste Del, et tørt, stenet og hedt Land, endnu til Dels ukendt for og ikke undersøgt af de hvide. I Bjergene skal der dog findes store Skove, og det synes, som om der i det Indre lever eller har levet andre Stammer. Cosjimierne holdt mest til langs Kysterne.

I legemlig Henseende var de slet ikke ilde udrustede, de var store og kraftigt byggede og skildres i det hele som lignende de andre, bedre stillede Indianere. Deres Karakter var livlig, de var modige og krigerske, men blodtørstige og grusomme.

De strejfede om i Smaaflokke uden nogen Slags faste Boliger, ja endog uden egentlige Hytter eller Telte. Tilhold havde de i Huler eller under fremspringende Klipper, der nogenledes kunde yde dem Ly; hvor saadanne manglede, opførte de en lille udækket c. 3' (1 mtr.) høj, kredsformet Stensætning.

Deres Land er ikke vildtrigt, saa de var henviste til at tage til Takke med den Føde, de kunde samle sig, uden Hensyn til Beskaffenheden. Derfor holdt de navnlig til langs Kysterne, hvor Skaldyr, Skildpadder og Fisk bød dem let tilgængelige og ikke alt for sparsomme Føde-Emner. De forstod at flette Net af Plantetrevler til Fiskefangst og at spidde Vandenes Beboere med Spyd eller skyde dem med Pile. Ud paa Havet vovede de sig paa simple, korte Flaader af sammenbundne tørre Rør; i Egne, hvor der var Træer, lavede de Kanoer af Bark eller sammenbandt Træklodser til Flaader.

Til Jagt brugte de navnlig Bue og Pil med Stenspids. Ogsaa Spydet havde af og til Stenspids, men i Reglen nøjedes de med at gøre det af haardt Træ og tilspidse det ved at svide det i Ilden og slibe det paa en Sten.

Digitized by Google

Alt, hvad der løber, kryber eller flyver, var godt Bytte for dem. Foruden egentligt Vildt, Antiloper, Fugle o. s. v., fortærede de ogsaa Ugler, Mus, Rotter, Øgler, Slanger, Græshopper og Faarekyllinger. En yndet Ret var en fingerlang, nøgen Larve og en væmmelig hvid Orm af Længde og Tykkelse som en Tommelfinger.

De forstod at skaffe sig Ild ved Gnidning af Træ mod Træ, men megen Føde, navnlig Fisk, spiste de

Fig. 60. Søjle-Kaktus.

raa, og da de ikke forstod at lave Lerkar, maatte de koge i store Muslingeskaller, medens de i øvrigt benyttede Skildpaddernes Rygpanser til Kar og til Vugge for Børnene. Kød stegte de simpelt hen ved at kaste det paa Gløder fra Baalet.

Planteriget bød dem ikke mange Næringsmidler; dog fandtes der Søjlekaktus i Mængde, og den gav dem Pitahayafrugten, som foruden et saftfuldt Kød indeholder en Del melrige, haarde Frø. Disse sidste blev knuste mellem to Sten og spistes efter at være tørrede, men Maaden, hvorpaa man befriede dem for Kødet, var ualmindelig væmmelig. Man fortærede nemlig Frugterne, hvoraf Kødet fordøjedes, medens Kærnerne gik ufordøjede bort, hvorpaa de omhyggelig opsamledes til videre Behandling.

Der fortælles et andet Træk, der lyder utroligt, skønt flere Forfattere beretter det. Naar Cosjimierne i daarlige Madtider fik fat i et lille Stykke tørret Kød, bandt de en Strikke i det; Nummer 1 tyggede saa lidt paa det og sank det. Lidt efter blev det halet op ved Strikken for at gaa videre til samme Behandling af Nr. 2 og saaledes Rækken igennem. Denne Historie minder, enten den nu er sand eller ej, om, hvad der er fortalt om visse Eskimoer. Naar de fik en Snaps, satte de sig i en Kres, og den gik nu i bogstavelig Forstand fra Mund til Mund Raden rundt. Der var altid stor Efterspørgsel efter at være Nummer sidst, for han fik Lov til at synke Snapsen og endelig beholde den.

Foruden Pitahaya spistes enkelte andre Frugter samt nogle Rødder og Knolde, og desuden brugte dette Folk, der ikke kendte anden Drik end Vand, at beruse sig med en vis Urt ved Røgning af Stenpiber.

Af Husgeraad og Redskaber havde de meget lidt ud over det allerede omtalte; nogle faa skarpe Obsidianflækker til at skære og save med, nogle tilspidsede Benstumper til at bore med, en spids Kæp til at grave Rødder op med er alt. Derimod omtales et Vaaben, en Slags Kastekæp omtrent som Australnegerens Bumerang, som de brugte til at kaste med efter Vildtet, hvis Ben den knuste.

De forstod at flette Kurve, endog saa tæt, at de blev uigennemtrængelige for Vand, saaledes at de kunde anbringe deres Ejendele deri og skyde dem foran sig, naar de svømmende passerede en Flod.

Mændene gik helt nøgne, Kvinderne kun med et kort, smalt Skørt af Plantetrævler for og bag. De smykkede sig med Fjer, Frugtkærner og Stykker af Perlemor.

Nogen Art Regering eller Samfundsdannelse kunde der naturligvis ikke være Tale om. I Smaaflokke strejfede de om; kun til Kamp samledes de i større Antal og adlød til en vis Grad en Anfører, ligesom ogsaa paa større Jagter; ud fra den Slags Fællesforetagender er Spiren til vore udviklede Samfundsforhold skudt frem.

Ægteskab kendte de næppe; Mand og Kvinde levede sammen eller gik fra hinanden uden videre Ceremonier. Børnene fødtes let, og efter Fødslen vaskedes de og bedækkedes med Aske. Derpaa anbragtes de i en Slags Ramme af Pindeværk, og paa Drengenes Bryst blev fastgjort en Pose med Sand paa en saadan Maade, at det fik Form af et Kvindebryst, hvad de ansaa for en stor Skønhed. Atter et Eksempel paa de forunderlige Misdannelser, Naturfolk ynder at frembringe. De blev baarne omkring i Net, som Kvinderne ofte anbragte paa en Stang over Skulderen, og de fik Bryst gennem Nettets Masker; ved Hvil paa Rejser blev Stangen sat fast i Jorden med Barnet hængende paa den.

Dans og Sang var yndede; de holdt aarlige Fester, navnlig naar Pitahayafrugten modnedes, og ved saadanne Lejligheder røg de sig en Rus til ved deres bedøvende Urt.

De forstod meget godt at fange og tæmme vilde Dyr, saaledes skal de have afrettet Søfugle til Fiskefangst, et ikke ringe Bevis paa, at de ingenlunde har været uden Intelligens.

Om deres Tro foreligger ingen Oplysninger af Betydning, men de maa dog have haft visse Forestillinger i den Retning, efter som de havde »Medicinmænd«, der forstod sig paa Trolddom og Lægekunst.

De har troet paa Fortsættelse af Livet efter Døden, thi den afdødes Ejendele blev givne ham med, hvad enten de nu brændtes paa Ligbaalet eller begravedes med ham; begge Maader brugtes.

Indianerstammer med lignende Udvikling findes — eller fandtes — langt op i Fristaterne, navnlig langs Stillehavskysten, men ogsaa i de øde Egne inde i Klippebjergenes Ørkener, hvor f. Eks. Pah-Utah

Digitized by Google

Stammen, der har givet Staten Utah Navn, til Dels endnu strejfer om i sin oprindelige Tilstand; men de skildres i Modsætning til Cosjimierne som tilhørende en lille, i legemlig Henseende daarlig udviklet og forkommen Race, der i en ynkelig Tilstand af Halvsult vanker om i Ørkener og Klippe-Egne, levende af den usleste Føde; selv halvraadne Aadsler forsmaar de ikke. De følger Udvandrertogene i Afstand, lurer paa enkelte Efternølere, som de dræber med Pileskud, og lever højt paa Levninger i de forladte Lejre og paa Ligene af styrtede Træk- eller Lastdyr. De foragtes og forfølges uden Ophør af de omboende, kraftigere og bedre udrustede Indianerstammer.

PRÆRI-INDIANERE.

Naar vi fra disse af lavtstaaende Stammer beboede, triste og tørre Egne vandrer mod Øst, vil vi efter at have oversteget Klippebjergenes talrige Kæder naa ud paa de uoverskuelige Græssletter, der er kendte under Navnet Prærierne. Fra Klippebjergenes Fod sænker de sig, med en jævn og umærkelig Skraaning over mod Mississippi og Missourifloden. Mil paa Mil, Dagsrejse paa Dagsrejse udstrækker dette i Vinden bølgende Græshav sig i trættende Ensformighed, kun afbrudt ved en Flodgennemskæring hist og her. Græsset er snart et lavere Grønsvær, snart er det som en susende Ager af Straa, høje nok til at skjule en Mand til Hest, og hvori kun Bisonerne har brudt Sti. Fladt som et Stuegulv eller vuggende sig i lange, bløde Bølgelinjer toner Steppen sig over alt hen mod en omfattende fri Horisont som paa Havet. Og et Hav er den, om Sommeren af Grønt og brogede Blomster, om Vinteren af Sne, dyb, hvid, glitrende Sne. Foraaret og Forsommeren er dejlige her ude i det sporløse Vesten; da er Græsset grønt, og Tusinder af Blomster myldrer frem, Luften er balsamisk og mild og Vand rigeligt næsten over alt. Men ud paa Sommeren tørrer Græsset ind, Luften bliver hed og tør, Vandpytterne fordamper, mange Smaabække løber tørre. Vinteren endelig er streng og barsk, især i de nordlige Stater; skærende Vinde suser hen over Sletten, fejende den fygende Sne foran sig og hobende den op i alenhøje Driver, fyldende alle Lavninger med Lag paa Lag. Paa denne Aarstid kan i Uger og Maaneder al Færden ud over Landet være, om ikke umulig, saa dog højst besværlig og ofte farlig; kun ved de træklædte Flodbredder er der Ly og lune Pladser for Vildt og Mennesker.

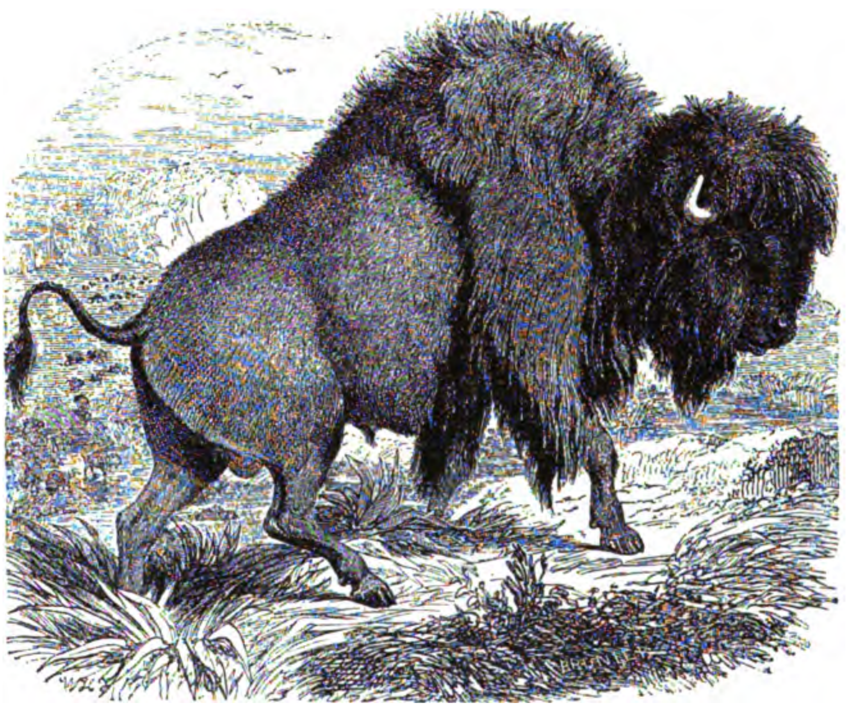

Fig. 61. Amerikansk Bisonokse.

Dyrelivet paa Prærierne var før i Tiden svulmende rigt. Hjorte og mod Nord Elsdyr, den gaffelhornede Antilope og ved Floderne Bæveren var hyppige overalt, medens store Kolonier af Prærihunde, en Art Gnavere, indtog Hundreder og atter Hundreder af Tønder Land hist og her. Fuglenes Tal var stort, navnlig vrimlede der af Prærihøns og fasanlignende Hønsearter, medens Kalkuner levede flokkevis i Lundene ved Floderne, der paa visse Aarstider var bedækkede med store Skarer af Gæs, Ænder og Svaner.

Alle disse Dyr traadte dog i Skygge for det, der gav hele Livet paa Prærierne sit Præg, den mægtige Bisonokse. Dette vældige Dyr er i Slægt med vore Okser, men betydelig større end disse, med høj, puklet Forkrop og Ryggen skraanende ned til den lavere Bagpart. Hovedet er stort og udstyret med et Par smaa, fremadbøjede, stærke og spidse Horn, smaa, ondskabsfulde Øjne og en svær Haarbeklædning, som navnlig hos Tyren strækker sig ned ad Halsen som en filtret Man, der i Forbindelse med den lange, tottede, halvkrøllede Behaaring paa Bryst og Skuldre giver Dyret et ejendommeligt, vildt Udseende. Den øvrige Del af Legemet er dækket med en tæt, men mindre langhaaret, sort eller mørkebrun Pels, der giver Skindet en betydelig Handelsværdi,

Digitized by Google

Spredte ud over de store Sletter, fra Mississippis vestlige Bred til Klippebjergenes østre Skraaning, fra Saskatchewan-Floden i Kanada til det nordlige Texas, græssede indtil for faa Aartier siden utallige Hjorde af disse Bisoner, snart splittede i mindre Flokke, snart samlede i Tusinder og Titusinder.

Alt efter hvor Græsset var rigest og bedst, og efter hvor der var Adgang til Vand, trak Flokkene om, ikke regelmæssigt vandrende, men stadig i en vis om end i Reglen langsom Bevægelse, der til Tider kunde føre dem hen over lange Strækninger. I deres Fodspor fulgte Ulve, der levede af svage, syge eller saarede Dyr, og talrige Indianere, der med Kvinder og Børn, Heste og Telte opsøgte Flokkene, eller som var ude efter dem paa kortvarigere Jagttog for at bringe en Forsyning af Huder og tørret Kød tilbage til deres Bopladser.

I Aarhundreder levede de røde Mænd saaledes af Bisonjagten, uden at dette havde nogen som helst væsentlig Indflydelse paa Dyrenes Trivsel og Tal; først da den hvide Mand med sine Bøsser og umættelige Begærlighed efter Vinding overskred Mississippi, begyndte deres egentlige Trængselstid, og navnlig i de sidste Aartier, siden Pacifikbanerne blev byggede, rasede man mod dem paa en taabelig og hensynsløs Maade, der da ogsaa førte til deres Udryddelse i Løbet af ganske kort Tid. Nu findes der kun nogle Hundrede, fredede af de forenede Staters Regering i den saakaldte Nationalpark ved Yellowstonefloden, og en anden lille Flok i Skovene højt oppe i Kanada. Med Dyrene er Grundvolden for Indianernes frie Liv taget bort. Resterne af disse lever nu i »Reservationerne« (de dem forbeholdte Strækninger) understøttede af Staten.

Men vi vil søge tilbage til de Tider, da baade Bisonen og den røde Mand endnu strejfede frit ud over de grønne Sletter, og for en Stund genoplive det Liv, der levedes.

Som vi alt har omtalt oven for, hører Hesten ikke oprindelig hjemme i Amerika, eller rettere sagt, den eller dens allernærmeste Forfædre har levet der i den Jordperiode, der gik forud for den nuværende, men af Grunde, der er os ukendte, uddøde den, inden Mennesket naaede Verdensdelen, og ved Spaniernes Ankomst var den et aldeles ukendt Dyr baade i Nord og Syd.

Men Livsbetingelserne var overalt, hvor der var et passende Vejrlig og store, udstrakte Græssletter, saa fortrinlige for den, at den i en utrolig Fart formerede sig og bredte sig ud over uhyre Strækninger, saa snart blot nogle faa Stykker slap løs fra Spanierne, og det skete bevislig meget snart. Saaledes gik det til, at da Franskmænd og Englændere naaede fra Kanada og Staterne ved Atlanterhavet ud paa Prærierne i forrige Aarhundrede, var der ud over disse spredt talrige Flokke af vilde Heste, der græssede fredeligt ved Siden af Bisoner og Antiloper, og Indianerne var ikke blot over alt beredne, men de havde endog ganske glemt, at det nogensinde havde været anderledes.

Imidlertid ved vi altsaa, at blot for faa Aarhundreder siden færdedes Mennesket ude paa Sletterne til Fods, og man vil forstaa, hvor ganske anderledes Livet da maa have formet sig, og hvilken uhyre Omvæltning Hesten har frembragt. Saa længe Indianeren var henvist til sine egne Ben, var han i høj Grad indskrænket i sine Bevægelser, og mange store Omraader, navnlig af de mere tørre Egne mellem Floderne, har været utilgængelige for ham; kun langs med og nogenlunde tæt op til Vandløbene har han kunnet færdes og slaa Bo, og der kan ikke være Tvivl om, at hele Slettelandet da var langt tyndere befolket end op mod vor Tid.

Men da Stammerne gik over til at blive Ryttere, forandrede alt sig med ét Slag, uhyre Vidder blev dragne ind under deres Raaderum, Jagten paa Bisonerne blev lettere og langt mere lønnende, man kunde nu transportere store Kødmasser i tørret Tilstand — kort sagt, alt tog et uhyre Opsving, der medførte et hidtil ukendt Velvære og Sikkerhed i Forholdene, og Stammerne voksede snart i Tal, Kraft og Dristighed.

Men hvorledes er det gaaet til, at Indianerne saa hurtigt har fanget, tæmmet og benyttet til Ridning

Fig. 62. Indianernes Øvelser til Hest.

Hesten, der for dem jo maatte staa som et nyt Vildt og ikke som andet, al den Stund de slet ikke kendte Husdyr, paa Hunden nær? I Europa har Mennesket bevisligt i lange Tider levet sammen med vilde Heste og jaget dem som andet Vildt, uden at finde paa at tæmme dem, ligesom jo ogsaa de indfødte i Sydafrika har levet med og dræbt og spist Masser af Zebraer og andre Hestearter, uden nogensinde at indfange dem til Tæmning. Hvor forbavsende er det da ikke, at Indianerne paa saa kort Tid lærte at fange og tæmme Hesten og at blive et af Jordens dygtigste Rytterfolk!

Jo, men Sagen er utvivlsomt den, at de paa ingen Maade har eller kan have fundet paa det selv; de maa have lært det af andre. Spanierne mødte jo til Hest i Meksiko; derfra har Kendskabet til Ridning og til Hesten som Ridedyr bredt sig i rivende Hast fra Stamme til Stamme ud over hele Fastlandet, saa langt som Livsbetingelserne var gunstige for Dyrene; derfor er ogsaa Opsadling og Optømning tildels ikke originale i deres Oprindelse, men kun Omformninger af det en Gang lærte; der-

Digitized by Google

for har Indianeren i Virkeligheden aldrig lært at opdrætte Hesten, før nu i de sidste Aartier. Saa længe der var vilde Heste nok at tage til, fangede han med Lassoen — ogsaa indført af Spanierne — dem, han behøvede, tilred dem i en Fart og brugte dem, saa længe de kunde yde, hvad han forlangte af dem. Men aldrig faldt det ham ind at lade dem formere sig i Fangenskab og saaledes gennem Slægtled gøre dem til virkelige Husdyr, det havde han ikke set og lært. Alene deraf kan man se, at den ikke var en Erobring, han havde fratvunget Naturen, men kun en Gave ude fra, den, han ganske vist har forstaaet at tage imod og at udnytte baade med Dygtighed og Intelligens.

Hvorom alting er, Præri-Indianerne er Rytterfolk, kun som saadanne kender vi dem, og som saadanne maa vi skildre dem.

Naar vi nu skal vælge en enkelt Stamme ud af den store Mangfoldighed, for efter vor Sædvane at lære den nærmere at kende, og gennem den de andre, frembyder der sig mange for vort Blik, som fortjente indgaaende Omtale.

Skal vi skildre de mægtige og vilde Comancher, disse de sydlige Præriers frygtede Røvere, der fra Arkansas og Kanadianflodens Bredder strakte deres graadige Tog langt ned i Meksiko og dybt ind imellem Klippebjergene, baarne frem af Sletternes bedste og hurtigste Heste? Eller skal vi vælge Pawné'erne, dem om hvem der staar et romantisk Skær af Højmod og Ridderlighed, som i sin Tid om Delawarer og Mohikanere? Vilde ikke et Billede hentet fra de modige, men grusomme og blodtørstige Sioux (udtales Sju) Stammer, de, der sidst har bøjet sig for de Hvide, være det mest oplysende og interessante? Eller der er jo Kragerne, Sortfødderne, Apacherne og Snese andre, hver for sig kendte af Navn og vel værd at kende nøjere.

Nej! vi vil tage for os en lille, nu aldeles uddød Stamme, *Mandanerne*, der omtrent 1830 blev besøgt af CATLIN, en amerikansk Maler, der har skildret dem saa indgaaende, at vi ikke kan gøre bedre end at holde os til hans Beretning.

Fig. 63. Mandan-Landsby.

Paa Catlins Tid var Stammen svunden ind til en lille Skare paa kun 2000 Mennesker, men tidligere har den været langt større; det er gaaet den som saa mange Stammer, de er efterhaanden bleven oprevne i de aldrig standsede Kampe med deres talrige Fjender. De boede i tvende Byer ved Bredden af Missourifloden i den nuværende Stat Nord-Dakota; herfra strejfede de vidt ud over Prærierne paa Jagt efter Bisoner og i Kamp med Siouxerne.

Deres Bopladser var saaledes beliggende, at de let kunde forsvares, og de var yderligere sikrede ved en Befæstning, bestaaende af et Pæleværk med en Grav inden for, som ydede fuld Dækning mod Angribernes Pile eller Bøsseskud.

Fig. 64. Folkekort over Nord-Amerika.

De boede i store runde Hytter, 40—60 Fod (13—20 Mtr.) i Gennemsnit og temmelig høje. Pladsen til dem udgravedes til 2 Fods ($^2/_3$ Mtr.) Dybde, og Udvæggene dannedes af Tømmerstokke paa 6 Fods (2 Mtr.) Højde, fast nedrammede i Grunden. Paa dem hvilede et Tagværk af Planker, 20—24 Fod (7—8 Mtr.) lange, bredere forneden og smalnende til foroven, hvor de samledes omkring en rund Aabning, 3—4 Fod (1—1$^1/_3$ Mtr.) bred, som tjente til Lyshul og Lyre (Udgang for Røgen). Taget bares af rundtløbende Bjælker omtrent paa Midten, og disse hvilede atter paa 4 eller 5 fritstaaende, svære Pæle, der var rammede ned i Jordgulvet. Udvendig var der kastet en tyk, skraa Jordvold op mod Væggen, ligesom hele Taget var dækket med et Lag Jord, der igen var belagt med vandtæt Ler. Indgangen var en lav, smal Dør, der kunde lukkes med et Forhæng af Bøffelskind.

Midt i det faststampede Gulv, lige under Røghullet, var gravet en cirkelrund Fordybning, 4—5 Fod 1$^1/_3$—1$^2/_3$ Meter) i Gennemsnit og 1 Fod ($^1/_3$ Meter) dyb. Heri holdtes Baalet tændt, og over det hang i et Træstillads en stor Gryde, hvori Føden kogtes. Langs Væggene blev i nogen Afstand fra Jorden paa Pæle udspændt friske Bisonskind med Haarsiden opad, som ved Indtørringen trak sig saa faste og stramme, at de dannede et fortrinligt Leje, der brugtes til Seng om Natten og Sæde om Dagen. Andre Skind tjente til Tæpper, og omkring Sengestederne var anbragt Forhæng af samme Materiale. Paa Stolperne og paa svære Pæle mellem Sengepladserne hang Skjolde og Vaaben, ofte smagfuldt ordnede og kronede af Bisonhoveder, og rundt om Baalet laa eller sad Beboerne paa bløde Bisonskind eller smukt flettede Sivmaatter, naar de spiste eller passiarede.

I godt Vejr var Hytternes Jordtage Samlingsstedet for Familien; her hvilte og arbejdede man. Der boede gerne mindst to beslægtede Familier i hvert Hus, som kunde rumme fra 20 til 40 eller flere Beboere, og foran det var paa høje Stænger ophængt de Skalper, Krigerne havde hjembragt.

De saaledes skildrede Hytter byggedes kun af Mandaner og en anden lille Stamme. Deres hele Indretning tyder paa, at de maa være opstaaede i trærige Egne; Catlin mener ogsaa, at Mandanerne har haft hjemme længere øst paa ved Ohioflodens Bredder.

Midt i Byen fandtes en temmelig stor aaben Plads, ved hvilken »Medicinhytten« laa, stor og høj, men af samme Form som de andre. Midt paa Pladsen stod en rund Tømmersætning af Form som en stor og høj Tønde, der spillede en stor Rolle ved deres Fester og sagdes at være et Sindbillede paa den Kano, hvori Folkets Stamfader frelste sig under en uhyre Oversvømmelse, en »Syndflod«.

Uden for Pæleværket laa de dyrkede Marker; thi Mandanerne drev nogen Agerdyrkning, der dog indskrænkede sig til Græskar og Majs, hvilket sidste i Reglen blev opspist i Løbet af faa Dage ved og efter en stor Fest i Anledning af Høsten, saaledes at Udbyttet af denne i Virkeligheden ikke spillede nogen betydelig Rolle for Ernæringen i det hele. Denne beroede tvært imod for den allervæsentligste Del paa Jagten, og da navnlig paa Bisonjagten.

I Reglen var der Bisoner nok i Nærheden, men trak de bort og udeblev en Tid, maatte Stammens Mænd ud paa Langfart efter dem, og det var en meget alvorlig og betænkelig Sag, da de derved blev udsatte for Angreb af de mægtige, i Tal langt overlegne Siouxer (Sjuer), der aldrig lod nogen Lejlighed til at tage Skalper gaa unyttet hen.

Derfor gjorde man ogsaa alt for at hidlokke Bisonerne, lige fra at afbrænde Prærien for at skaffe frisk og nyt Græs til Veje og til at danse Bøffeldansen under Medicinmændenes Besværgelser.

Til Brug paa Jagt og Krigstog holdt man talrige Heste med lang Manke og Hale, kraftige, hurtige og udholdende trods deres ringe Størrelse. De blev ind-

Digitized by Google

fangede blandt de vilde Heste ved Lassoslyngen paa følgende Maade. Havde en Hest Slyngen om Halsen og var redet over Ende, sammenbandtes Forbenene, inden den fik Lov til at rejse sig. Derpaa nærmede man sig til den, greb den saaledes om Næsen, at Næseborene klemtes til, og holdt den anden Haand over dens Øjne. Man aandede den op i Næseborene, hvad der skal have en mærkelig beroligende Indflydelse paa den, og anbragte en Læderrem med en Løkke om Underkæben, hvorved man fik stor Magt over Dyret; derpaa løstes Forbenene, og det førtes eller redes ind til Lejren, hvor det snart lærte at frygte Pisk og Sporer, som Indianerne bruger ubarmhjertigt.

De var særlig oplærte til Bisonjagten. Optømningen bestod kun af den nævnte Rem om Underkæben, og Sadlen af bløde Bisonskind fastholdtes med en Buggjord, mens Stigbøjlerne var rummelige og udskaarne af Træ. Sporen bestod af en enkelt svær Jernpig, spændt til Foden, enten denne nu var nøgen eller dækket med »Mokkasinen«, Indianernes sædvanlige Fodtøj (se Fig. 59 S. 101).

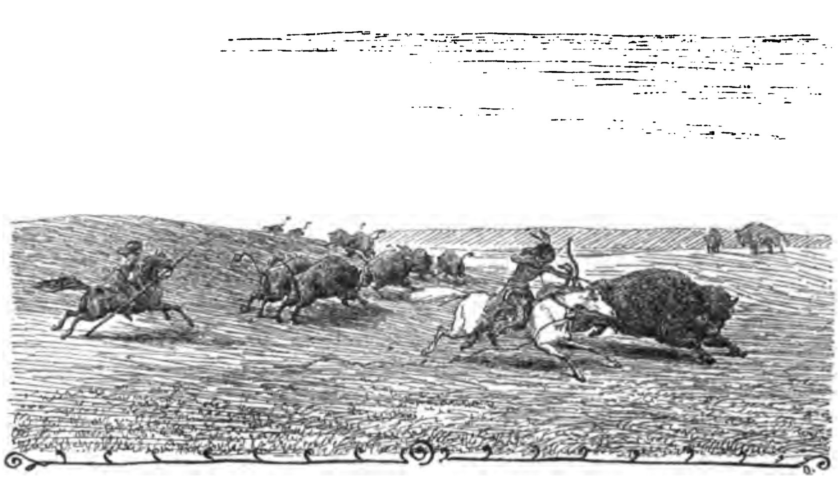
Fig. 65. Bisonjagt paa Prærien.

Bisonen er et tungt, svært Dyr, der kun for en ganske kort Tid kan sætte nogen Fart op; derfor indhentes den let; Hesten var dresseret til at holde sig til dens højre Side, hvorved Rytteren fik bedst Skud paa den.

Med Pilen dræbtes sikkert og let det store Vildt; den udskødes paa nært Hold med en saadan Kraft, at den ofte kunde gennembore hele Legemet. Dette er saa meget mere forbavsende, som den Bue, der let skal kunne haandteres paa Hesteryggen, medens Dyret er i fuld Fart med Tømmen hvilende paa Halsen, maa være kort, ikke over 3 Fod (1 Meter) lang; den maa altsaa være af betydelig Spændkraft. De Indianere, der jagede til Fods, havde længere Bue og Pile, som de forstod at bruge paa lange Afstande; Mandanerne derimod var uøvede heri, for dem gjaldt det mest at kunne udskyde saa mange Pile som muligt i en given Tid. Derfor holdt de ogsaa Væddekampe, hvor den tog Prisen, der kunde holde flest Pile svævende i Luften paa én Gang, og der var dem, der drev det til otte, saaledes altsaa, at den først afskudte endnu ikke var falden til Jorden, inden den ottende forlod Strengen.

Jagten dreves gerne i Fællesskab af et større Parti; Bisonerne omringedes, og de fortumlede Dyr nedlagdes i stort Antal. Man førte med sig til Byen saa meget Kød og saa mange Huder, som Hestene kunde bære; men ofte nøjedes man med at tage Tungen, det lækreste Stykke, af de fleste Dyr, thi man dræbte i sin blinde Jagtlidenskab for Fode løs, saa længe der var noget at dræbe, uden Hensyn til, om man kunde udnytte Kødet, eller om Skindene duede. Var Jagten foregaaet i Nærheden af Hjemmet, blev Kvinder og Børn sendte ud for at bjerge Kødet, der blev opskaaret i lange, tynde, tommebrede Strimler, som tørredes i Solen og lod sig opbevare til Vinterbrug.

Foruden til Hest dreves Jagten stundom til Fods, som i den Tid forinden Hesten var kendt. Indianeren udviklede her stor Snildhed, Taalmodighed og Udholdenhed i den Sport at snige sig ind paa Vildtet. Som Eksempel kan nævnes en Jagtmaade, der var grundet paa den Kendsgerning, at Bisonerne ikke var rædde for de Ulve, der i saa stort Antal fulgte dem. De vidste godt, at de ikke vilde angribe dem, saa længe de græssede i Flok. Derfor lod de rolig Ulvene komme sig ind paa Livet, og dette benyttede Indianerne sig af, idet de indhyllede sig i Ulveskind med Dyrehovedet over deres eget Hoved, og krybende paa alle fire nærmede de sig Dyrene, indtil de kunde dræbe et eller flere med Pileskud.

Om Vinteren, naar Sneen ligger alentyk paa Sletterne og i de nordlige Skovegne, hvor Bisonen endnu findes, kan hverken Hest eller Mand komme frem, saa Jagten paa almindelig Vis bliver umulig, skønt Vildtet har ondt ved at arbejde sig frem i Sneen. Da tager man sin Tilflugt til Sneskoene, som vort Farvebillede viser; baarne oppe af dem kan man let nærme sig Dyrene og nedskyde dem eller gennembore dem med Spydet. Disse Snesko bestaar af en Træramme, afrundet fortil og spids bagtil, i hvilken er udspændt et Fletværk af Læderremme.

Hele Apparatet yder altsaa ved sin store Flade en betydelig Bærekraft, saa at Brugeren kan gaa eller halvt glide oven paa Sneen.

Farlig var Bisonjagten i og for sig ikke, Dyret er tungt og klodset og temmelig let at undgaa, selv naar det farer frem i Raseri; af og til spiddede det jo nok en Hest paa sine Horn, men Mennesker kom sjældent alvorlig til Skade.

Bisonens Skind klædte Indianeren og hans Telt, dens Kød og Marv nærede ham, dens Hjerne brugtes til Skindberedning, dens Knogler til Redskaber, dens Sener til Buestrænge og Syning — kort sagt, af den afhang hele hans Velfærd.

Naturligvis dreves ogsaa anden Jagt, men kun mere lejlighedsvis; den var snarere Sport end Ernæringskilde. Saaledes dræbtes der mange Bjørne, selv Klippebjergenes store graa, et af de farligste Dyr paa Jorden, blev nedlagt med Buen eller Spy-

Digitized by Google

det; man satte stor Pris paa dens Skind, dens Fedt, dens Tænder og Kløer, der trukne paa Snore udgjorde et Smykke og samtidig en stolt Trofæ (se Fig. 54).

Ogsaa noget Fiskeri drev man i Floderne, og Fuglevildt forsmaaedes naturligvis ikke. Den Smule

Fig. 66. »Dagen« og »Natten« ved Mandanernes Festdanse.

Agerdyrkning, man drev, forslog ikke langt; dog havde man gerne noget tør Majs og nogle tørrede Græskar til Vinterbrug, ligesom man ogsaa indsamlede en Kaalrabi-lignende Knold i store Masser og tørrede den, foruden at forskellige Bær ligeledes hengemtes. Vinterforraadet blev skjult i Jordhuller med en snæver Aabning, der dækkedes og maskeredes omhyggeligt, og Stedet blev valgt med en saadan Skønsomhed, at det nedlagte kunde holde sig frisk i lange Tider.

Noget egentlig krigersk Folk var Mandanerne ikke sammenlignede med andre Stammer, formodentlig dog kun fordi de var oprevne i de stadige Kampe og nu nødtvungent og paa Grund af Stammens Svaghed og Faatallighed holdt sig i Ro. De skyede vel ingenlunde Kamp og forsvarede sig tappert, naar de blev angrebne, men de søgte den ikke. Deres Krigere var imidlertid fuldt ud hærdede og kunde i denne Henseende maale sig med hvilke som helst i Skov og paa Præri, hvad man vil forstaa af nedenstaaende.

Inden det unge Menneske blev betragtet som Mand og jævnbyrdig andre Mænd i Stammen, maatte han ved en aarlig tilbagevendende stor Fest gennemgaa en Række af de frygteligste, man skulde synes uudholdelige Pinsler; først da var han Kriger og værdig en Plads og en Stemme ved Raads-Ilden.

Denne Fest blev fejret om Foraaret ved Løvspringstid, men ikke paa en bestemt Dag — for nogen egentlig Tidsregning havde de ikke, som før blev sagt — til Minde om den store Syndflod, i hvilken alle Mennesker druknede paa Nationens Stamfader nær, der reddede sig i en Kano. Saadanne Syndflodssagn findes næsten hele Jorden over, ofte bærer de dog Præg af at være opstaaede ved Berøring med Kristendommen og dens Missionærer. Men i og for sig er der jo ikke noget mærkeligt i, at Mindet om saadanne store Ulykker, som Mennesket under dets Liv i Floddale og ved Havkyster nødvendigvis ofte og paa mange forskellige Steder maatte blive udsat for, har holdt sig gennem utalte Slægtled; de har jo i sin Tid maattet gøre et uudsletteligt Indtryk. Mandanernes Sagn, der blandt andet fortæller om udsendte Fugle, som vendte tilbage med grønne Kviste, er imidlertid øjensynlig bleven udsmykket med Enkeltheder laante fra Bibelens Syndflodsberetning; derfor kan det jo godt være i sin Grund meget gammelt og Festen lige saa.

Den begyndte en Morgenstund under almindeligt Spektakel af Kvinder, Børn og Hunde med Tilsynekomsten af en hvidmalet Mand, der kom løbende ind i Byen ude fra Prærien, med en Kappe af hvide Ulveskind, et Hovedtøj af Ravnefjer og en stor, prægtigt smykket Pibe. Han stilede mod Medicinhytten, som han lod aabne og rense, medens dens Gulv blev bedækket med duftende, grønne Urter, oven paa hvilke der i Midten blev anbragt en Opstilling af Bison- og Menneskehovedskaller og andre Genstande, der skulde bruges under Højtidelighederne. Han forestillede det eneste Menneske, der overlevede Vandfloden, og drog hele Dagen om fra Hus til Hus for at fortælle det gamle Sagn og modtage Ofre til Vandet, for at der ikke skulde komme en ny Syndflod. Om Natten forsvandt han, og alle lukkede sig inde i deres Hytter. Den næste Morgen viste han sig atter og med ham alle de unge Mænd, der skulde underkastes Pinslerne. Han førte dem ind i Medicinhytten, hvor de fik anvist Plads langs Væggen, og hvor de maatte tilbringe de næste Dage uden Spise, Drikke eller Søvn.

Den hvide Mand indviede deres Vaaben, der blev ophængt over deres Hoveder, og røg en Pibe med stor Højtidelighed for at skaffe dem Held til at overstaa Pinslerne. Derpaa hidkaldte han en gammel, gulmalet Medicinmand, hvem han indsatte til Leder af de kommende Ceremonier, medens han selv forsvandt i Løb bort over Prærien.

Den gule, gamle Mand tilbragte nu Dagene i Hytten hos de unge Mænd, røgende, opmuntrende dem og passende paa dem, alt under Bøn og Anraabelse af den »store Aand«, der paa den Tid, da Catlin besøgte Mandanerne, spillede en stor Rolle i deres Tro, der for øvrigt var den samme, som ovenfor skildret.

Dog synes netop Mandanerne at have vist de dødes Aander mere end almindelig Ærefrygt. Dette fremgaar af de Skikke, der fulgte med og efter Ligfærden. De dødes Legemer blev omhyggelig ind-

Digitized by Google

bundne i flere Lag Bisonskind, saa de dannede en stor Bylt, som blev anbragt paa et Træstillads uden for Byen; her beroede det, indtil Træet raadnede og Resterne af Liget faldt til Jorden. Knoglerne blev da samlede og begravede paa Hovedskallen nær, som blev renset, bleget og sammen med et Antal andre lagt pænt i en Rundkres omkring en Træstang og med Ansigterne ind mod denne. Saavel medens Liget laa paa Stilladset, som naar Hovedskallen var anbragt paa sin Plads, drog Familiens Kvinder ofte ud til det, medbragte Ofre og sad og snakkede til det, som var det endnu levende.

Men vi kom bort fra Mandanfesten; den er imidlertid gaaet sin Gang paa den aabne Plads i Byen, medens de unge Mænd faster i Medicinhytten.

Først blev Bøffeldansen danset. Et Antal Mænd, nøgne paa et Bøffelskind nær, der dækkede Ryggen, og hvis Hoved som en Maske var trukket ned over Mandens Hoved, med et Knippe Kviste bundne paa Ryggen og herligt malede i skinnende Farver, efterlignede ved deres Bevægelser Bisonernes Gang og Græsning. Mellem dem bevægede sig fire, paa et Læderbælte af Fjer nær, helt nøgne Mænd, hvoraf de to var malede sorte med hvide Pletter og forestillede »Natten«, mens de andre to var skinnende røde med hvide Længdestriber og forestillede »Dagen«. Den første Dag i 4, den næste i 8, den tredje i 12 og den fjerde i 16 Timer vedvarede Dansen omkring »den store Kano«, under Raslen med Rangler og Hyl fra Kvinder og Børn. Meningen var at hædre Bisonerne, saa de i det kommende Aar vilde holde til i Mængde i Nærheden af Byen.

Det vilde blive for vidtløftigt at fortælle om alle de mærkelige Ceremonier, der fandt Sted; vi skal derfor kun omtale en enkelt. Midt under Dansen og Jubelen paa den fjerde Dag, opstod der et forfærdeligt Halløj, idet Kvinder og Børn paa Tagene af Hytterne, hvorfra de havde Udsigt over Prærien, opløftede rædselslagne Skrig og skingrende Hyl. Grunden hertil var en Skikkelse, der i rask Løb nærmede sig Byen, nøgen med talrige hvide Ringe paa den glinsende, sortmalede Hud. I Haanden holdt han en Stav med en rød Boldt i den ene Ende, hvilken han under Løbet stadig slog mod Jorden foran sig under vilde Raab og Skrig. Det var den »onde Aand«, og det gjaldt nu om at tæmme og fordrive ham.

Til den Ende blev den gamle Medicinmand, han der var malet gul, tilkaldt, og aldrig saa snart berørte han den sorte Djævel med sin Medicinpibe, før han var saa spag som et Lam! Efter at der var drevet alskens Løjer med den sølle Fyr, blev han af Kvinder og Børn under Haan, Latter og Slag drevet ud af Byen med Spot og Spe. Den ondes Anslag var fuldstændig mislykkede!

Imidlertid var der foregaaet frygtelige Optrin inde i Medicinhytten, hvor Pinslerne var begyndte. De unge Mænd, der var udmattede af Fasten og Søvnløshed, blev i Smaahold ført frem og lagt ned paa Gulvet. Ved Hjælp af en sløv og skaaret Kniv blev der stukket Huller i Huden, saaledes at der blev en bred Hudbræm imellem Saarene. Først fik de saadanne stukne paa Brystet, to paa hver Side og saa dybt, at de gik ind gennem en Del af Muskelkødet. I disse Saar anbragtes derpaa solide Træsplinter, én paa hver Side. I dem blev der bundet Tov, og

Legemet blev, som Billedet viser, hængt op under Taget. Men ikke nok hermed. Over Albu-, Haand-, Fod- og Knæled blev lignende Pinde stukne gennem Saar, der dog kun maatte gaa under Huden, ikke ind under Muskler eller Sener, og i disse Pinde blev bundet Hovedskaller af Bisonokser. Hver af Ofrene fik sin Bue og sit Skjold hængt i Splinterne paa Armen, og dinglende i Tovene blev Legemet sat i hurtigere og hurtigere omdrejende Bevægelse af en Mand, der anbragte en lang Stang mod Skjoldet og løb rundt i mere og mere rasende Fart.

Ikke en Mine maatte fortrækkes under disse hæslige Pinsler, der først ophørte, naar Ofret var ganske bevidstløst. Da blev Legemet hisset ned, og efter nogle Minuters Forløb kom der Liv i det igen, Pindene blev udtagne af Brystet, men de andre med deres Tilbehør af Bøffelhoveder blev hængende, og med dem slæbte den unge Mand sig hen til en Medicinmand, der sad parat med en Økse. Han tilbød at ofre den store Aand én eller flere Fingre, der rask huggedes af med Øksen. Venstre Haands Lillefinger ofredes i hvert Tilfælde, men ofte ogsaa fjerde Finger paa samme Haand, der altsaa kun beholdt Tommelen og de to Fingre, der er nødvendige for

Fig. 67. Den onde Aand ved Mandanernes Festdanse.

at holde Buen; ja, undertiden ofredes endog højre Haands Lillefinger, især af dem, der gennemgik Prøverne flere Gange i deres Liv, hvad ikke faa gjorde for at vise deres Mod og vække Beundring.

Saarene forbandtes ikke; Blodet maatte standse

Digitized by Google

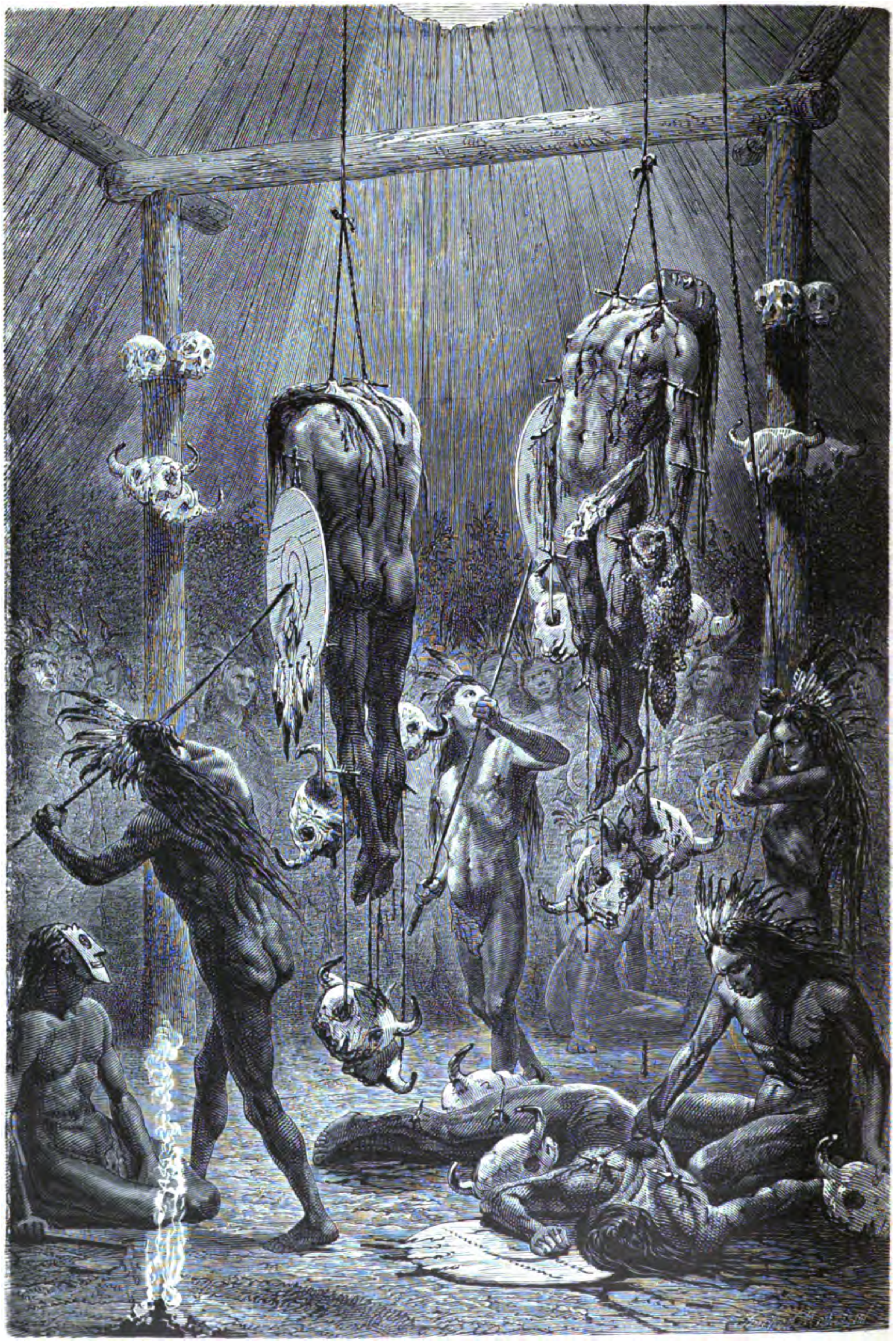

Fig. 68. Den store Prøve ved Mandanernes Fest.

Digitized by Google

af sig selv, medens Pinslerne fortsattes uden for Hytten paa den aabne Plads. Herud krøb de unge Mænd efter Fingerafhugningen og blev grebne om Haandleddene af to Mænd, der i rask Løb slæbte dem af Sted rundt om »den store Kano«, indtil Pindene blev slidte ud gennem Huden, og alle Bisonhovederne faldt af. Dette kunde ofte vare en rum Tid, især hvis det var sket, at et Stik ved et Fejlgreb var gaaet ind under en Sene, saa det blev umuligt at slide denne igennem. Den ulykkelige maatte da ty ud i Prærien og blive der uden Mad eller Drikke, til Pinden var bulnet ud, eller han

For øvrigt var Mandanerne et gæstfrit og højsindet Folk. Catlin kan ikke noksom rose den Modtagelse, han fik hos dem; de havde aabenbart i rigt Maal Indianernes gode Egenskaber ved Siden af en Raahed, der gav sig Udslag som de skildrede. Kort Tid efter at Catlin havde forladt dem, udbrød der en Epidemi af Kopper, som oprev Stammen aldeles; de faa tiloversblevne gjordes til Slaver ved et Indfald af deres gamle Fjender, Siouxerne, og dermed var Mandanerne for alle Tider udslettede af Folkenes Tal.

Det er mærkeligt at se, hvorledes de Sygdomme,

Fig. 69. Sidste Optrin af Mandanernes store Fest.
De unge Mænd slæbes rundt om Stammens Helligdom (»Den store Kano«).

paa anden Maade havde faaet sig befriet for den, f. Eks. ved at fastgøre Bøffelhovedet paa én eller anden Maade paa en Brink ved Floden, ud over hvilken han da sprang i Haab om, at det heftige Fald skulde sprænge Senen og han selv falde i Floden, hvorfra han da maatte bjerge sig op uden Hjælp.

Først naar alle Pinde saaledes var revne ud, maatte Ynglingen vende tilbage til Hytten, hvor han blev omhyggelig plejet af Familien og hans Saar lægte. Dette skete næsten altid let paa mærkværdig kort Tid.

Lignende, men intet Steds saa frygtelige Pinsler, maatte ogsaa i andre Stammer de unge Mænd underkaste sig, forinden de agtedes værdige til at regnes for Krigere. Man vil forstaa, at de ikke var blødsødne senere hen i Livet.

der er gammelkendte og ofte kun lidet frygtede blandt civiliserede Mennesker, raser blandt Naturfolk, hos hvem de hidtil har været ukendte. Ikke blot Kopper, men ogsaa andre langt mildere Sygdomme som Skarlagensfeber, Mæslinger og røde Hunde hærger, naar de ligesom finder en ny Jordbund, de ulykkelige Indfødte, som Pesten i gamle Dage hærgede Europa. Store Brøkdele falder som deres Ofre, hele Stammer tilintetgøres, deres Kraft brydes, og Vej banes for de i Sygdommens Spor fremtrængende hvide Mænd. Vi, der hører til Nationer, blandt hvilke disse Sygdomme har haft hjemme i Aarhundreder, har efterhaanden erhvervet en stor Modstandskraft imod dem. De, der var særlig modtagelige, blev ramte og døde bort, inden de naaede til at sætte Afkom i Verden; de mindre modtagelige og mere modstandsdygtige

Digitized by Google

fik enten ikke Sygdommen eller overstod den · og nedarvede deres mindre Modtagelighed til deres Efterkommere. Saaledes er der gjort og gøres fremdeles blandt os et naturligt Udvalg, men der, hvor dette ikke har udfoldet sin Virkning, blusser disse Sygdomme op som Ild i tørt Løv og løber i kort Tid over store Strækninger, slaaende ned for Fode, én af Grundene til at allerede en ringe, maaske ikke en Gang direkte Berøring med Kulturen er saa ødelæggende for de fleste Naturfolk.

Paa samme Maade som Mandanerne levede de fleste Prærifolk i de sidste Par Hundredaar eller tre, som Hestfolk, hvis hele Tilværelse som frit Jægerfolk beroede paa Bisonen. De Indianerstammer derimod, som levede i Skovegnene øst for Mississippi og som endnu lever og færdes i de uendelige Udørkener i Hudsonslandene, Kanada og Alaska, førte en i mange Henseender forskellig Tilværelse; det var ikke et enkelt Dyr, der ydede dem den langt overvejende Del af deres Føde; de efterstræbte alt Skovens Vildt, Hjorte, Elsdyr, Bjørne o. s. v., langt mod Nord Rensdyr og Moskusokser, de klædte sig i disses og Pelsdyrenes, Maarens, Odderens, Bæverens og mange andres Skind, og de bemægtigede sig i stort Omfang Fiskene i de rige Søer og Floder.

Deres Jagt var, allerede derved at den maatte foregaa til Fods og i tætte Skove, helt igennem forskellig fra Præri-Indianernes, det var navnlig dem, der uddannede sig til fuldendte Jægere og uovertræffelige Sporfindere. Deres Boliger var Barkhytter, Wigwams, i Reglen smaa og bestemte for en enkelt Familie, kun nogle faa Stammer som Irokeserne byggede større Boliger for et betydeligere Antal Mennesker, navnlig havde de store Mandshuse, hvor de ugifte Mænd sov og boede. Forøvrigt er den indledende Skildring af Indianerne i særlig Grad hentet fra dem og gyldig for dem. Nu er deres Saga for største Delen endt, fordrevne som de er fra saa at sige hele Fristaternes Skovomraade. Det var jo dem, som først stødte sammen med Indvandrerne, og som i Løbet af to Aarhundreder Skridt for Skridt blev tvungne mod Vest ud paa Prærierne, hvor Resterne af dem nu lever, i Reglen yderst vanslægtede. Man kan begribe, hvilken Elendighed denne tvungne Vigen maatte medføre; fra den ene Side de hvides Tryk og Kampen mod dem, fra den anden Side, Modstanden fra de Stammer, paa hvis Omraade de blev kastede tilbage. Krig og Tilintetgørelse, hvor de saa hen, Svig, brudte Løfter, fagre Ord, som aldrig var mente, var det, de mærkede til Civilisationen. Er det underligt, at de kom til at hade denne og dens Bærere med et glødende, blodtørstigt Had?

I de forenede Stater øst for Mississippi lever nu kun yderst faa Indianere, og ingen af dem i en Tilstand, der kan minde om den oprindelige. Kun i Florida findes endnu et Par Hundrede Seminoler, medens de øvrige af denne tapre Stamme efter Aartiers haardnakkede Kamp maatte finde sig i at lade sig flytte over til det nuværende Indianerterritorium. De fleste af de mægtige Stammer, hvis Navne atter og atter kommer igen i Historien om Atlanterhavsstaternes Bebyggelse, er ganske uddøde; af andre findes svage Rester ude i Vesten, saaledes af Delawarerne og Mohikanerne, skønt Cooper jo har skrevet »den sidste Mohikaner«. De eneste Folk, der har holdt godt ud, og som endnu tæller et større Antal Medlemmer, er en Gruppe, som oprindelig boede i Georgien og tilstødende Egne, og som mindre krigerisk anlagt hurtig tilegnede sig en vis Kultur, blev Kvægavlere og Agerdyrkere. Som saadanne levede de og blomstrede, trods flere Krige med Fristaterne, som en Stat i Staten i deres Hjemstavn indtil omtrent 1830, da de ved et stærkt Tryk fra Regeringens Side blev tvungne til Udvandring til Indianerterritoriet; der fik de anvist store, skønne og rige Landstrækninger, hvor de nu lever som gennemgaaende velstillede Farmere, mere end halvt civiliserede, med talrige Skoler o. lign. De fire Stammer Cree, Cherokee, Choctaw og Chikasaw tæller saadan noget som 80 à 100,000 Mennesker, men de færreste af disse er rigtignok ublandede Indianere, deres Blod er stærkt opspædt med hvides.

Ogsaa i de gammelt koloniserede Egne af Kanada er Indianerne nu forsvundne eller henviste til et stort Antal smaa Reservationer; men gaar vi længere nord paa, vil vi dèr finde talrige Stammer strejfende om i deres oprindelige Tilstand som Jægere og Fiskere, enkelte af dem endda ganske uberørte af Kultur. Det maa vel erindres, at store Strækninger af det nordligste Amerika kun er besøgte af én eller anden hvid Trapper eller Jæger, medens andet Steds end ikke én hvid Mand har sat sin Fod. Det indre af Labrador og en Del af Landet syd for Yukonfloden er saaledes i alt væsentligt ukendt, dèr kan maaske endnu en Tid lang en enkelt lille Horde holde sig uden Berøring med de hvide. Der er ikke meget, der kan lokke til at trænge ind i saadanne Egne. Klimaet er barsk, og sumpet Naaleskov dækker Jordbunden, der er ingen kostbare Produkter at hente, ikke en Gang Pelsdyrene er særlig talrige. Guldet alene kan lede Indvandrerstrømmen herhen.

Livet er strengt endog for de indfødte, Jagt og Fiskeri er deres eneste Ernæringskilder, slaar de fejl, kommer Hungersnøden, der undertiden stiger til en saadan Grad, at den dræber hele Familier og tvinger andre til at blive Menneskeædere eller til Selvmord, der ellers er saa sjældent blandt Naturfolk. Disse Tinneh-Folk, som de kaldes, staar gennemgaaende paa et lavt Standpunkt, skønt flere af dem er vel udviklede i legemlig Henseende og dygtige, udholdende Jægere som Chippewayerne i Kanada, hvis Raahed navnlig viser sig derved, at de hverken begraver eller brænder deres døde, men lader dem ligge hen paa Marken eller i Skoven som et Bytte for Rovdyr og Fugle.

Andre Stammer brænder derimod Ligene, men til Gengæld behandler de deres Kvinder umenneskeligt, særlig Enkerne. Naar en Mand dør, maa hans Kone — eller Koner — lægge sig med hans Lig paa Baalet og tør først forlade det, naar hun er halv kvalt af Røgen og stegt af Heden, og saa maa hun endda blive og passe paa, at Liget ligger ordentligt, rette Lemmerne ud o. s. v., hvorved hun bliver slemt forbrændt. Er Baalet endelig slukt, samles Benstumper og Aske sammen, og det maa Enkerne gaa omkring med i Poser, som de ikke maa lægge fra sig i to Aar. I den Tid gaar de klædt i Pjalter, holdes i et Slags Slaveri og maa ikke gifte sig; de begaar ikke sjældent Selvmord af Fortvivlelse over deres elendige Kaar. Er Sørgetiden forbi, anbringes

Digitized by Google

Asken i dertil bestemte Træskure i malede og forsirede Træ-Æsker; nu er Enken fri og kan gifte sig.

De unge Piger maa lide haardt, inden de anerkendes for voksne, thi de spærres — naar de naar til Mandbarhedsalder — inde i en lille Hytte ude i Skoven, hvor de maa tilbringe en lang Tid, indtil et helt Aar, alene, kun Moderen maa besøge dem og bringe dem Mad. Hvad de maa lide her af Ensomhed, Kulde og Snavs, forestiller man sig let, men alligevel falder det ingen ind at modsætte sig en saa tilvant Ting. Den stammer fra den almindelige Betragtning, at Kvinden i visse Perioder af sit Liv er »uren«, hvorfor hendes Berøring vilde bringe Ulykke — altsaa maa hun isoleres. Selv Fødselen betragtes hist og her som noget urent, hos enkelte Stammer maa den fødende Kvinde gaa ud i Skoven og blive der alene, indtil Fødselen er overstaaet, og en halv Snes Dage gaaet.

Mod Vest danner i alt væsentligt Klippebjergenes vestlige Dele Grænsen mellem disse Indlandsboere og Kyststammerne i britisk Columbia og Øerne ved dette og Syd-Alaskas Kyst, men disse sidste er saa ejendommelige, at de fortjener en nærmere Skildring.

NORDVEST-INDIANERE.

De nordamerikanske Fristater ender mod Nordvest med Forbjerget Cap Flattery i Staten Washington. Medens Stillehavets Kyst sønden for dette Punkt har været lidet indskaaret og uden Øer af Betydenhed, antager den nu en ganske anden Karakter. Foran den ligger næsten over alt talrige større og mindre Øer, dels lige op til Fastlandet, dels noget mere fjernet fra dette. Mod Syd har vi den lange smalle Vancouver Ø, længere nord paa Dronning Charlottes Øflok og ud for Alaska Alexander-Øgruppen, foruden utallige andre, der danner et sandt Virvar af Øer, Holme, Skær, Sunde og smaa Indhave. Saa vel Øerne, navnlig Vancouvers Vestkyst, som ogsaa Fastlandskysten er indskaarne med mange dybe og stærkt forgrenede Fjorde; der er i Fordelingen af Land og Vand meget, der minder om Ildlandet eller om visse Dele af Norges Vestkyst.

Klimaet er paa disse Kanter fugtigt og forholdsvis mildt, et udpræget Øklima med milde Vintre og ikke synderlig varme Somre, med hyppige Storme og Taager. Øer og Fastland er klædt med mægtige Skove, naar den vejrbidte, yderste Vestkyst hist og her undtages; over alt træder Klipperne frem, og Landskabet er mange Steder vidunderlig skønt netop ved denne Forening af Hav, Skov, Lavland og Klipper. Skovene er højvoksne, bestaar fornemlig af to Slags Cedre, den gule og den røde, mægtige, Aarhundreder gamle Træer af uhyre Omfang, indtil 200′ (63 mtr.) høje, ranke med en lang, grenbar Stamme. Skoven er, navnlig paa Øerne, mange Steder næsten ufremkommelig paa Grund af den Masse omstyrtede Skovkæmper, der dækker den fugtige Jordbund og gennemvæves af Underskovens Krat til et kun med Møje gennembrydeligt Hele.

Baade i Sø og paa Land findes et uendelig rigt Dyreliv, saa rigt som faa andre Steder uden for de varme Lande. Langs Kysterne stryger uhyre Hvaler, medens Sæler, Søløver og Søbjørne fordum i alt Fald ynglede i Tusendtal mellem Udskærene i Selskab med Havodderen, der yder det dyreste Pelsværk af alle.

Et Aarhundredes skaanselsløse Jagt har ganske vist været nok til næsten ganske at forjage Sælerne og udrydde Odderne, men endnu vrimler Havet i en fast utrolig Grad baade af Fisk og af Vandfugle. Blandt de første spiller navnlig Laksene Hovedrollen, de forskellige Arter af denne herlige Madfisk stævner op i Floder og Elve for at lege og bliver da Genstand for de indfødtes Fangst. En lille Art Laksefisk af Størrelse som en Sild, Smelten, fanges ligeledes i utalte Myriader, den udmærker sig ved sin Fedme, der er saa stor, at den kan bruges til Lampe, blot man trækker en Væge gennem den, og der koges en fortrinlig Olje af den. Ude i Havet, paa visse Banker, staar Stimer af mægtige Helleflyndere, som Indianerne meder fra deres Kanoer; mange andre Arter, som det vilde blive for vidtløftigt at opregne her, fanges og nyttiggøres ogsaa.

Skovene og Bjergene vrimler selv paa de mindre Øer af jagtbart Vildt, Hjorte og Elsdyr, hist og her ogsaa Rensdyr; Bjørne, Vaskebjørne, Bævere, Maarer og mange flere, foruden Losser og Ulve, leverer prægtigt Kød eller kostbart Pelsværk. Men de indfødte efterstræber dem ikke meget, de er først og fremmest fiskende og fiskespisende.

Hele dette Strøg, der indtil for næppe hundrede Aar siden var saa at sige ganske ukendt for de hvide, beboes af Indianere med et stærkt Fællespræg, om de end her som overalt er delte i talrige, til Dels fjendtlige Stammer. De vigtigste Grupper er mod Nord Tlinkiterne paa Fastlandet og Alexanderøflokken, Haïdaerne paa Dronning Charlotteøerne og de saakaldte Ahts længere mod Syd paa Fastlandet og Vancouvers Ø.

I mangt og meget ligner disse Folk de allerede skildrede, Slægtskabet er umiskendeligt. Sprog, Ansigtdannelse, Legemsbygning, Samfundsordning, Klansystem, Karakter, Vaaben, Skikke o. s. v. frembyder saa megen Lighed med det allerede skildrede, at det vilde blive en trættende Gentagelse, om vi vilde gennemgaa det i Rækkefølge. Vi vil derfor kun fremhæve Særegenhederne.

Først kan det da bemærkes, at Ansigtstrækkene nærmer sig mere til den mongolske Type end ellers blandt Indianerne, Ansigtet er bredere, Kindbenene mere fremstaaende; Næsen mindre stor og krummet. Hudfarven er temmelig uren rødbrun, Legemsbygningen mere undersætsig, Benene lidet udviklede og noget svage, ofte krumme paa Grund af det stadige Ophold i lave, snevre Kanoer.

Karakteren er ikke udpræget krigersk og blodtørstig, men til Gengæld er de mindre aabne og paalidelige, mere lumske og tyvagtige, tilbøjelige til

Digitized by Google

f. Eks. at overfalde og dræbe skibbrudne eller Besætninger paa Skibe, der søger ind i Fjordene for at handle eller finde Ly mod Stormen.

De synes ikke at kende til at martre deres Fanger, de gør dem til Slaver og lader dem arbejde haardt, behandler dem vel ogsaa i Reglen hensynsløst og raat, men alligevel — det er dog et Fremskridt fra at pine dem ihjel.

Som Fiskerfolk har de mere faste Bopladser, om de end sjældent opholder sig samme Steds hele Aaret rundt; de har Vinterboliger inde i Fjordenes Indvige eller oppe langs Lakse-Elvene, medens de om Sommeren søger ud til Kysterne paa Sæl- og Odderjagt. Andre Stammer opholder sig dog i deres Byer til Stadighed, idet de kun gør kortvarige Udflugter i Laksetiden.

Fiskeriet drives i Elvene dels ved store Ruser eller Net, ved Bygning af et Slags Laksegaarde og endelig, næsten almindeligst, ved at stikke de mægtige Laks med Spyd, enten fra Baad eller i mindre Elve og Bække fra Bredden. Hvor det kniber med at se Fisken i Vandet, anbringes der en Brolægning af lyse Sten paa Bunden. Naar Laksen passerer hen over denne, bliver den bedre synlig og kan lettere spiddes. Den fangne Laks skæres op, Hoved, Hale og Rygben borttages, og den hænges til Tørring paa Stilladser, enten blot i Solen eller over Røgen af et Baal. Under denne Tørring blæser den meget ofte fuld af Sand, der slider de indfødtes Tænder af lige til Gummerne.

Fig. 70. Bellakolaer fra Nordvestkysten.

Paa Havet drives navnlig Krogfiske efter de mægtige Helleflyndere, der behandles paa lignende Maade som Laksene til Vinterbrug. Den lille fede Smelt, som ogsaa Sild, fanges paa en ejendommelig Maade; de staar i tætte Stimer og igennem dem svinges et skæftet Redskab omtrent af Udseende som en Rive med spidse Tænder, paa hvilke Fiskene spiddes. Desuden afspærres Indløbene til Smaaelve, som de søger op i, med et Net, der ender i en Pose, som jævnlig tømmes. De saaledes fangne Smaafisk koges i store Kar, Oljen svømmer oven paa og afskummes med flade Skeer af Træ eller Horn, derpaa hældes den paa Træ-Æsker, i hvilke den snart stivner. Den bruges til at dyppe al Slags Føde i, og man sætter særlig Pris paa den, naar den er harsk.

Tørret Fisk og Fiskeolje danner Hovedbestanddelene af Føden, men man spiser ogsaa kogt, fersk Fisk og Kød af Sæler og Vildt, naar det byder sig til. En saare yndet Ret er en Slags Kaviar af Lakserogn, som dog ikke bliver saltet men blot heldt i en Træ-Æske, og nedgravet en vis Tid i Jorden for at naa en passende Grad af Raaddenhed. Naar Tidens Fylde er kommen, forsamler man sig og frigør Kassen for Jord, og uden at den tages op, tømmes den for sit Indhold, der spises paa Stedet for ikke at miste den rette Velsmag. Velbekomme! For Resten er det da ikke stort værre end Gammelost.

I det hele har man en Svaghed for alt, hvad der har en Tanke eller helst to. Hval- og Sælspæk fortæres saaledes ogsaa helst i halvraadden Tilstand, den tørrede Fisk er ej heller altid fri for at lugte lidt mistænkeligt.

Skaldyr af forskellig Art og Blæksprutter nydes med Velbehag, af de sidste spises de lange Arme, der koges i Jordhuller udforede med hede Sten. Plantekost forefalder ikke meget, dog spises en kødfuld Rod, forskellige Bærfrugter, nogle Arter Havtang og visse Dele af Fyrretræets Inderbark eller Bast.

Føden nydes som oftest kogt, og Kogningen foregaar i store Kar, udskaarne af Træ eller flettede vandtæt af Cederbark. De fyldes med Vand, hvori der kastes ophedede Stene, indtil det kommer i Kog. Forinden stødes den tørrede Fisk eller de gennemrøgede Kager af tørrede Bær, Fyrrebark o. s. v. i en Morter af Sten eller Træ, og al Ting krydres med harsk Fiskeolje.

Klædedragten bestod inden de hvides Ankomst af en Kittel af Skind, hos Kvinderne tillige af et Skørt, og derover et Tæppe, kunstigt vævet af Bjergfaarets Uld eller af Hundehaar med ivævede smalle Strimler af farvet Bast eller Pelsværk og bræmmet med dette. Desuden mokkasinlignende Fodbeklædning. For øvrigt var og er man saare haardfør; i Huset holder man mest af at være ganske nøgen, og det generer ingen at spasere barfodet om i dyb Sne i timevis. Nordmanden Kaptajn Jacobsen, der har givet mange gode Oplysninger om disse Stammer, fortæller om, hvorledes han ved Vintertid har set hele Familier om Morgenen spasere nøgne fra Hytten til den nære Elv eller Fjordbred for at bade i det iskolde Vand. Hovedet dækkedes, hvis man ikke gik barhovedet, med en kegleformet Hat med eller uden Skygge flettet af Cederbast og bemalet med Mønstre.

De omtalte Tæpper, der nu til Dels er afløste af almindelige, vævede Uldtæpper, spillede og spiller

Digitized by Google

endnu en stor Rolle, de er Værdimaalere, en Slags Penge. En Mands Rigdom, en Vares Pris beregnes efter saa og saa mange Tæpper.

Haïdaerne holdt store, langhaarede, hvide Hunde, som blev klippede en Gang om Aaret, for at man kunde bruge deres Haar, ofte farvede og blandede med Uld af Bjergfaaret og med fine Basttrevler, til Traad, der paa en simpel Væevestol vævedes til Tæpper i mange, ofte smagfulde, farvede Mønstre.

Af Cederbast forstod man at flette sirlige Maatter, en saadan -:- rund med et Hul i Midten — brugtes til Regnkappe.

Selve Legemet smykkedes paa mange Maader. Tatovering var ikke meget brugt, derimod yndede

Fig. 71. Kvinde af Fladhoved-Indianerstammen med Barn spændt i Apparat til Fladtrykning af Hovedet.

nogle af de nordlige Stammer at snitte sig med skarpe Sten eller Muslingeskaller og behandle Saarene, saa de dannede tykke Ar. Maling af Ansigtet var almindelig, navnlig Krigsmaling med sort Farve.

Næse og Øren gennemboredes til Smykker af Ben, Perlemoder eller Kobber, der fandtes rent flere Steder i Landet, og blandt Tlinkiter og Haïdaer vansirede Kvinderne deres Ansigter ved at gennembore Underlæben til store Læbesmykker, der minder om Botokudernes (se Fig. 22). Smaapigernes Læbe blev gennemskaaren ved et langagtigt Snit $^1/_2$" fra Randen, og en lille Genstand, passende formet af Ben eller Sten, anbragt i Saaret. Gang efter Gang blev der indsat et større Smykke, og hver Gang blev der holdt en Fest, ved hvilken der uddeltes talrige Gaver til Gæsterne. Til sidst blev Hullet saa stort, at deri kunde anbringes en Skive af aflang Form, indtil 3" lang og 2" bred, med udhulet Kant, for at den bedre kunde fastholdes af Hullets Rande. Man vil forstaa, hvor hæsligt dette ser ud, og hvor meget det generer bl. a. Udtalen. Men det var et Tegn paa Rigdom og Rang, kun rige Kvinder turde bruge Læbesmykke, og kun rige kunde udrede alle Udgifterne ved de mange Fester og Gaver.

En endnu forunderligere Skik fandtes — og findes til Dels endnu — hos mange af de sydligere Stammer, den nemlig: ved Fladtrykning at frembringe en kunstig Omformning af Hovedet. Et Racetræk hos Indianerne er den brede, lave, stærkt tilbagetrædende Pande, og nu er det saa over alt, at netop de særlige og ejendommelige Træk regnes for de skønneste. Har et Folk blaa Øjne og gulligt Haar, er de mest violblaa Øjne og de gyldneste Lokker anset for de skønneste; er Øjnene skraatstillede som hos den mongolske Race, er de mest skraa de smukkeste, og al Toilettekunst gaar gærne ud paa at fremhæve disse særlige Racemærker.

Dette er vistnok Grunden til, at den røde Race saa stærkt foretrækker de røde Farver til Bemaling af Huden, der skal gøres saa rød som muligt, og dette er ogsaa Grunden til denne Fladtrykning af Hovedskallen, hvorved stiles efter at frembringe en lige Linje fra Næsetippen til den toppede Isse. Se paa hosstaaende Billede (Fig. 71), det forklarer bedre end mange Ord, hvorledes dette gaar for sig, og hvad Formaalet dermed er.

Fig. 72.
Nordvest-Indianernes Buer og Pile.

Alle Indianere bruger til Vugge et simpelt Brædt eller et udhulet Træstykke, hvortil Barnet bindes eller spændes fast med Remme. Allerede derved frembringes, da Hovedet hviler med Nakken mod et fast Underlag, et vist Tryk, der kan forandre Hovedformen noget. Anbringes et Brædt i Vinkel med det andet, hvilende paa Panden, maa denne blive trykket flad og Nakken drevet sukkertopformet til Vejrs. Trykket frembringes ved efterhaanden at formindske Vinkelen mellem de to Brædder, der holdes sammen med Snore eller Remme, og naar Barnet har tilbragt nogle Maaneder i dette Pinselsinstrument, er dets bløde Hovedskal formet efter Ønske.

Naar man ser et saadant ulykkeligt lille Væsen med Øjne fremvæltende af Trykket og undertiden med Blodet presset ud af Næseborene, skulde man tro, at Pinen maatte være slem og gøre Barnet meget uroligt. Dette er dog ikke Tilfældet, det er lige saa roligt som andre Børn og synes ikke at lide synderlig under Behandlingen. Ej heller har denne nogen skadelig Indflydelse paa Hjerne eller Intelligens, de fladhovedede Indianere er ikke mindre kloge eller dygtige end andre. Ogsaa denne Mis-

Digitized by Google

dannelse er Tegn paa ædel og fri Byrd, intet Slavebarns Hoved maa fladtrykkes, derfor er det heller ikke let at faa Skikken udryddet.

Da disse Stammer har faste Bopæle, anvendes der større Arbejde paa Husene end blandt mere omflakkende. De bygges af Cederplanker og Bjælker, firkantede og meget store, da de skal rumme flere Familier. Bopladsen vælges altid ved Bredden af Hav eller Elv, og Husene lægges med Gavlen ud mod Vandet. En Firkant, aflang eller kvadratisk, med Sider paa indtil 70 Fod (c. 22 mt.) afsættes, og for neden og afsmalnende opad, c. 1 Fod ($^1/_3$ mt.) tykt og udhulet bagtil. Den brede Forflade udskæres med fantastiske Menneske- og Dyreskikkelser, som Billedet viser. I Reglen anbringes øverst oppe Ejerens Klanmærke, Ravn, Ørn, Bjørn eller hvad det nu kan være. De nederste 8—10 Fod (c. 3 mt.) lades glatte, de skjules senere af Jorden. Over dem udskæres gærne et mægtigt Ansigt med vidt opspilet Gab, der skal danne en Indgangsdør til Huset. Alle de udskaarne Figurer er rigt malede med kraftige, skinnende Farver.

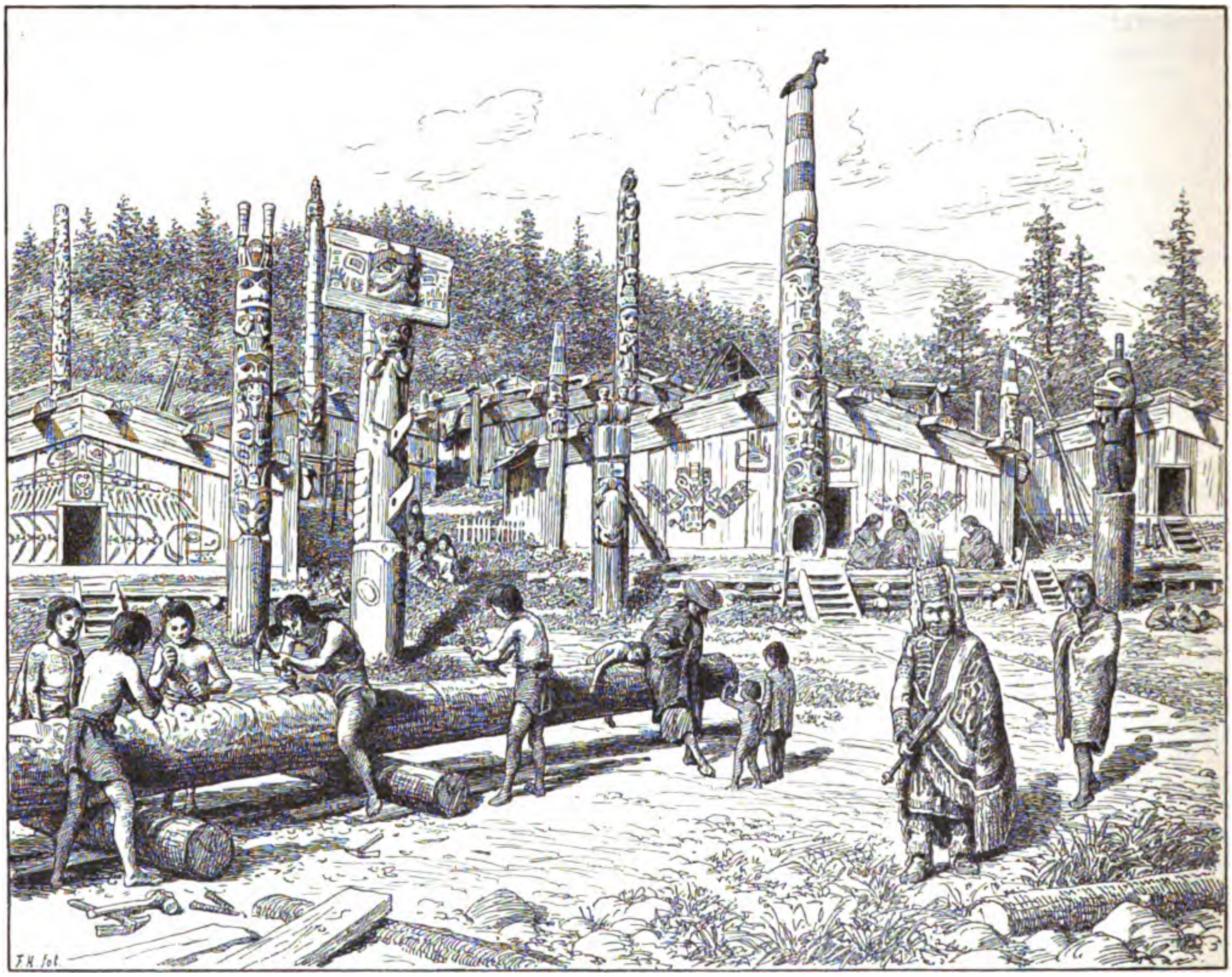

Fig. 73. Optrin af Livet i en Haïda-By. Til venstre i Forgrunden tildannes en Vaabenstolpe. Til højre i Forgrunden ses en Høvding i Festdragt. I Mellemgrunden Huse med Vaabenstolper.

tykke, udkløvede Cederplanker sættes lodret, Side om Side, til Vægge, forstærkede i Hjørnerne med tykke Stolper. Taget bæres af en Række svære Støttebjælker langs Rygningen; ogsaa det bestaar af Planker. I Midten har det et Røghul, der kan dækkes med Lemme, hvis Stilling rettes efter Vinden. Midt for Gavlen ud mod Vandet er rejst en uhyre »Vaabenstolpe«, en af de mærkeligste Frembringelser af et »kulturløst« Folks Fantasi og Industri.

Til en saadan Mast vælges en af Skovens prægtigste Cedere, der fældes og afskæres i en Længde af indtil 100 Fod ($31^1/_3$ mt.). Ud af den skæres derpaa et afrundet, trugformet Stykke, flere Fod bredt

Naturligvis maa mange Mennesker medvirke ved et saadant Arbejde selv nu, da der dog haves Jernredskaber; de belønnes med Tæpper og andre Gaver. Rejsningen er besværlig; Stolpens Fod anbringes i et gravet Hul i Jorden og med Tove og Løftestænger naar man omsider til at faa den til at staa lodret som et stolt Bevis paa Ejerens, Familiens, ja hele Stammens Magt og Rigdom.

Lignende Stolper rejses til Minde om afdøde, og en Haïda-Indianerby frembyder et ganske ejendommeligt Syn ved sine mange, indtil 90 Fod (28 mt.) høje, rigt udskaarne Vaabentræer.

Ogsaa Bærestolperne i Husets Indre udskæres

Digitized by Google

ofte paa lignende Vis, ligesom Udskæring anvendes paa Kanoer, Vaaben, Husgeraad, Gravminder o. s. v.

Dans er, som gentagne Gange fremhævet, en af Indianernes mest yndede Forlystelser; alle deres mange Fester fejres fornemmelig med den, men ingen Stamme fester og danser mere og lidenskabeligere end vore Nordvestindianere. Hver Aarstid har sine Fester og Danse, og hver Gang en Mand vil vise sig, foranstalter han en stor Sammenkomst med Dans og Spisen, der ender med en af de saa meget yndede store Uddelinger af Gaver, navnlig Tæpper. Paa den Maade giver en ærgerrig ofte det meste af sin Formue bort paa én Dag; til Gengæld opnaar han saa rigtignok at blive berømt og betragtet som hørende til Høvdingklassen.

Fig. 74. En Gravstøtte fra det sydlige Alaska. Forneden skjules Støtten af høj Plantevækst.

Naturfolk danser ofte i Forklædning og navnlig under Maskering. Intet Steds finder man dette mere gennemført end her, hvor nogle af Maskerne danner de mærkeligste Frembringelser af Folkets Fantasi og Flid. De udskæres af Træ og forestiller snart Dyr: Ræv, Ulv, Bjørn, Ravn o. s. v., snart Menneskeansigter og snart fantastiske Uhyrer. Ikke for det, fantastiske er de for saa vidt altid, som der ikke er tilstræbt noget naturtro Billede af det, de skal gælde for. De er altid udstyrede med fantasifulde Overdrivelser, Forvrængninger og Forsiringer; men ved mange af dem kan man dog ikke være i Tvivl om, hvad der er ment med dem. De er undertiden udstyrede med løse Dele; Øjne eller Underkæbe kan ofte ved Snore bevæges paa mer eller mindre skuffende Vis, ja undertiden er de dobbelte, saaledes at den ydre Maske, der f. Eks. forestiller en Fugl, er to- eller firdelt og kan slaas tilbage, hvorved den indre kommer frem, forestillende noget helt andet, f. Eks. et Menneskeansigt. Maskerne, ligesom alle disse Folks Træskærerarbejder, er malede; man faar først det rette Indtryk af dem, naar man ser dem med deres gloende, men undertiden smagfuldt sammenstillede Farver.

Utvivlsomt ligger der en dybere Betydning i mange af Udskæringerne paa Vaabenstolper og Masker; de forestiller bestemte Væsener, Totemsdyr, Guder, Uhyrer o. s. v., men der fattes endnu klare Oplysninger herom. Foruden med Masker er Danserne ogsaa udstyrede med Hovedtøjer af Fjer, Haar, Dyreskind eller lignende, undertiden bærer de hele udskaarne Træfigurer paa Hovedet, saa som en Fisk eller et Uhyre. I Hænderne bærer de store, kunstigt udskaarne Rangler, som f. Eks. en Fugl, hvis Krop er hul og fyldt med Smaasten. Legemet er i Reglen skjult i prægtige Tæpper eller Skind, og mange Danse giver hele dramatiske Optrin hentede fra Sagn- og Gudeverdenen. De ledsages af Trommen paa hule Træblokke, overspændte med Skind, og undertiden af Kvindernes Sang; for øvrigt tager Kvinder af og til ogsaa Del i dem.

Fig. 75. En Høvdings Grav med hans Totem (Ulv). Fra det sydlige Alaska.

Nogle af de mærkeligste Fester fejres af Medlemmerne af et hemmeligt Selskab, Hametserne, der betragtes som en Slags halvt hellige og virker som Medicinmænd. For at blive Medlem maa man høre til de mest ansete og rigeste Familier og gennemgaa en Lære- og Prøvetid paa fire Aar. I de fire sidste Maaneder af den Tid lever Kandidaten for sig selv ude i Skoven for at faste i Ensomhed; han maa ikke ses af nogen og blæser derfor paa en Fløjte, alt som han vandrer om, for at advare muligt mødende om at gaa af Vejen.

Fig. 76. Masker fra Nordvestkysten.

Naar Prøvetiden er forbi, styrter Manden en Dag pludselig ud af Skoven og ind i Byen, kaster sig over en eller anden — hvem han i Forvejen har aftalt Sagen med og betalt for det — bider et Hul

Digitized by Google

i hans Arm eller Ben, og søger at synke en Mundfuld Blod. Endnu er han dog ikke fuldt ud Hamets, han maa først deltage i et af Selskabets frygtelige Maaltider. Det lyder utroligt, men det er ikke des mindre Sandhed og fuldt bevist, at de ved disse Lejligheder fortærer Menneskekød, men vel at mærke ikke af friske Lig, nej af Lig, der er gamle og indtørrede. Noget mere afskyeligt skal man have ondt ved at tænke sig; her bekræfter det sig atter, at Virkeligheden langt overgaar alt, hvad Fantasien kan opfinde.

Det er ganske klart, at disse Hametsernes Skikke viser tilbage til en Tid, da der dreves virkeligt Menneskeæderi. Dette har tabt sig ude i Folket, men det er bleven vedligeholdt som en Slags religiøs Overlevering inden for et hemmeligt Selskabs Rammer. Endnu for 40 Aar siden blev ved Sammenkomsterne en Slave slagtet og fortæret, men maaske navnlig paa Grund af Englændernes Indgriben vover man nu ikke mere sligt. Derfor har man grebet til Ceremonien med Blodsugningen, der jo i og for sig maa betragtes som ret uskyldig, og til den Udvej at fortære mere eller mindre af ældre Lig.

Hver Gang en Hamets har deltaget i et saadant Maaltid, faar han Ret til at bære et lille udskaaret Dødningehoved paa sin Maske; Kaptajn Jakobsen, hvem disse Oplysninger skyldes, fortæller, at han har set en af dem med otte saadanne Udmærkelser.

Disse Hametser behandles med stor Ærbødighed, de indbydes saaledes til alle Fester og begiver sig af Sted til dem i fuld Stads med alle deres Ærestegn og i en langsom og højtidelig Marche. De sætter afmaalt den ene Fod lige foran og op til den anden og spaserer saaledes af Sted i Sneglefart med fire Høvdinge vandrende som Æresvagt foran. Ogsaa efter Døden hædres de, idet de ligesom Høvdingene begraves eller rettere bisættes i deres Huse, som derefter lukkes og forlades. Selve Liget presses lige efter Døden, som den almindelige Skik er, ind i en lille, snever Cedertræskasse, som netop kan rumme det i sammenbukket Tilstand, og som er prydet med Udskæringer eller Bemalinger. I Reglen anbringes disse Ligkister i særlige,

Fig. 77. Hametser paaklædte til Dans med prægtige, brogede Tæpper og Masker, forestillende den Gud, der indstiftede Menneskeæderiet. Efter Kaptajn Jakobsens Rejseværk.

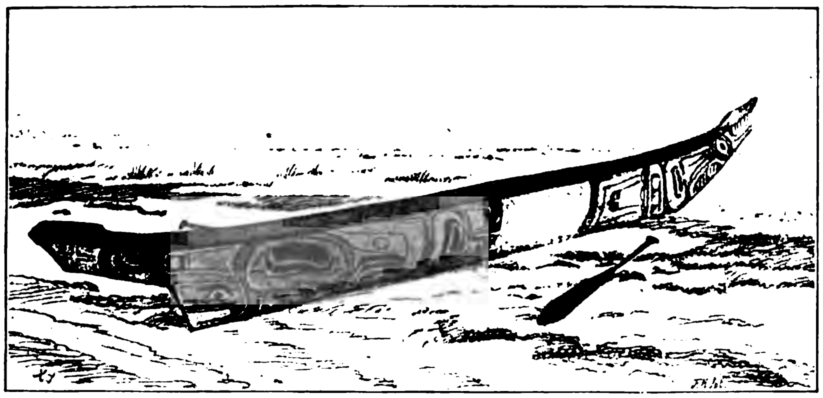

Fig. 78. Baad fra Nordvestkysten.

Digitized by Google

mindre Plankehuse i Nærheden af Boligen, kun fremragende Personer begraves som sagt i selve denne.

Endnu finder Udskæringskunsten Anvendelse paa deres Baade, store Kanoer udhulede af mægtige Cederstammer. Naar et passende Træ er fældet, bliver det kløvet paa langs og den bedste Halvdel hules ud med Mejsel og Økse, undertiden men ikke altid ogsaa ved Ild, idet man lader Gløder forkulle det indre, der derpaa let kan bortskaffes. Derefter forhøjes baade For- og Bagstavn ved paasatte Dele, og disse udskæres, Forstavnen f. Eks. i Form af en Svanehals med Hoved af et fantastisk Uhyre. Ogsaa Siderne bedækkes ofte delvis med Udskæringer af den sædvanlige Art. Disse Fartøjer kan være indtil 70 Fod (ca. 22 Mtr.) lange, $6^1/_2$ Fod ($2^1/_6$ Mtr.) brede og $4^1/_2$ Fod ($1^1/_2$ Mtr.) dybe, rummende indtil hundrede Personer, og de ros med korte Aarer med brede, skovlformede Blade. Vi ser saaledes, at det i Virkeligheden er anselige Baade — eller Skibe — vi møder her, men desuagtet er disse Indianere ikke dristige Søfolk. Paa Havet vover de sig nødigt ud, de færdes i de mange Sunde og Fjorde, paa Elvene og langs Kysterne, hvor Faren ikke er stor.

Man kan ikke noksom beundre den Udvikling, dette Folks Træarbejde har naaet; allerede det, at uhyre Træer kan fældes, deles i Planker, udhules o. s. v. med deres nuværende smaa og ufuldkomne Jernredskaber, er mærkeligt. Forbløffende er det, at de har udrettet det samme, inden de fik Jern, som de for øvrigt tidligt kom i Besiddelse af ved Indførsel nordfra, fra Russerne i Alaska og maaske ogsaa fra Asien over Beringsstrædet. Alt, hvad de den Gang har haft at arbejde med, var en lille Mejsel af Flint eller Elsdyrhorn, som blev drevet med en Stenhammer, Kiler af Træ eller Horn til at kløve Stammerne med, smaa Økser af sleben Sten eller Muslingeskal og Bor af Fugleben. Selv om Ilden toges til Hjælp, hvad ikke altid skete, staar man dog ganske uforstaaende over for, hvorledes den Opgave kan løses: at bygge mægtige Plankehuse, lave uhyre Kanoer, udskære højtragende Vaabenstolper o. s. v. med saa faa Midler.

Fig. 79. Indianere fra Vancouver-Øen paaklædte til de store Vinterdanse, med Ansigtsmasker og store Smykker af Fjer og malet Træ. Figuren i Forgrunden til venstre forestilller en stor Fugl. Efter Kaptajn Jacobsens Rejseværk

Men dels havde de talrige Slaver til Hjælp, dels stjal Jagten og Krigen ikke Tiden fra dem; deres Føde fik de forholdsvis let ved de rige Fiskerier og Kamp søgte de ikke. Naturligvis sloges de, hvilket Folk gør ikke det? men dog kun af og til, de var og er ikke synderlig modige og holdt nok af at hytte sig, hvor de kunde; det viser sig ogsaa derved, at de foruden Skjolde tillige havde hele Rustninger af Træskinner, indsyede i tykt Læder, som kunde yde god Beskyttelse baade mod Pil og Spyd. Endelig kendte de, som andre Naturfolk, ingen regelmæssig, ugentlig Hviledag, kun Festdage var ikke Arbejdsdage.

Er Omfanget af deres Træarbejde forbavsende, er Enkelthederne det ikke mindre, navnlig deres saa ejendommelige og fuldt gennemførte Ornamentik, der utvivlsomt er Resultatet af en lang Udvikling. Det er Motiver hentede fra Dyr og Mennesker, der ligger til Grund for den, i ringere Grad anvendes

Digitized by Google

geometriske Figurer. Men ofte »stiliseres« disse Dyre- og Menneskebilleder, hvorpaa vor Fig. 80 er et godt Eksempel. Det forestiller en sprøjtende Hval, i hvis Bug ses en Menneskeskikkelse med

Fig. 80. Stiliseret Billede af en Spækhuggerhval. Mennesket med Dyrehoved hentyder til det i Teksten fortalte Sagn hos Haïdaerne.

Dyrehoved. Men medens Hovedomridsene er saavidt bevarede, at man med en god Vilje kan se, hvad de skal betyde, har Fantasien boltret sig i Enkelthederne. Saaledes har den tilføjet de to høje Toppe paa Hvalens Ryg og dens Hale har den prydet med et Menneskeansigt. Det er aabenbart, at Hovedhensigten har været at dekorere, men ved Siden deraf har mange Billeder en Betydning hentet fra Folkenes Sagnskatte.

Vort Billede er saaledes taget fra Sagnet om Skana, Hvaldræberen, en Art Tandhval, som vi kalder Spækhuggeren. Det lyder i Korthed saaledes: Nogle Indianere var en Dag paa Søen og morede sig med at kaste Sten paa en Spækhugger, som dykkede og forsvandt. Da de kom i Land, fandt de der en Mand, som havde trukket en Kano op paa Strandbredden og gjort Ild op. Han sagde, at han var Skana, hvem de havde kastet Sten paa, og hvis Kano de derved havde ødelagt. Han bød dem gaa tilskovs, hugge Cederplanker og bøde Baaden. Da de havde gjort dette, befalede han dem at vende Ryggen til Havet og hylle deres Hoveder ind i deres Tæpper. Lidt efter raabte han: se! og nu saa de ham sætte fra Land i Kanoen og glide over første Brænding; men i den næste dykkede han ind og kom frem som en Spækhugger.

En tandvæbnet Hvalskikkelse med en Mand indeni har for dem fremstillet dette Sagn om Uhyret, der snart var Hval, snart Menneske. Til Overflod gav man Manden et Dyrehoved for at minde om, at han dog kun var halvt menneskelig.

En Dyreornamentik findes, som omtalt ovenfor, ofte hos temmelig lavt staaende Folk, men saa overvældende rig som her, saa sikkert stiliseret skal man ikke kunne paavise den ret mange Steder. Den kan fuldt holde Maal med, ja overgaar i Frodighed endog vor hjemlige Jernalders. Dertil kommer, at den synes at være i Slægt med, hvad vi møder i Meksiko fra Aztekers, Toltekers og Mayaers Tid, her i Sten, som for Resten ogsaa paa Nordvestkysten af og til findes anvendt til mindre Vaabenstolper. Ogsaa mener man, at visse af Dansene, af Hametsernes Ceremonier m. m. peger hen paa en nær Forbindelse med den meksikanske Kultur, muligvis kan Nøglen til denne findes her i det fjerne Norden.

Der kunde være endnu langt mere at berette om disse højst mærkelige Stammer, men vi maa slutte her. Deres Dage kunde synes talte, deres ejendommelige Udvikling er i alt Fald sluttet og brudt, deres Kunstfærdighed er i Færd med at tabe sig, de selv demoraliseres mere og mere. Navnlig de én Gang saa mægtige Haïdaer har lidt ved Berøring med Kulturen; der er kommen en mærkelig Udvandringslyst over dem, som driver baade Mænd og Kvinder til at søge Arbejde — eller i alt Fald Vinding — om Sommeren i de hvides Byer, derfra vender de hjem fordrukne og besmittede med Kønssygdomme, hvoraf nu næsten ethvert Individ lider. De er vistnok under alle Omstændigheder dødsdømte.

Som vi fremhævede, frembød Nordamerikanerne

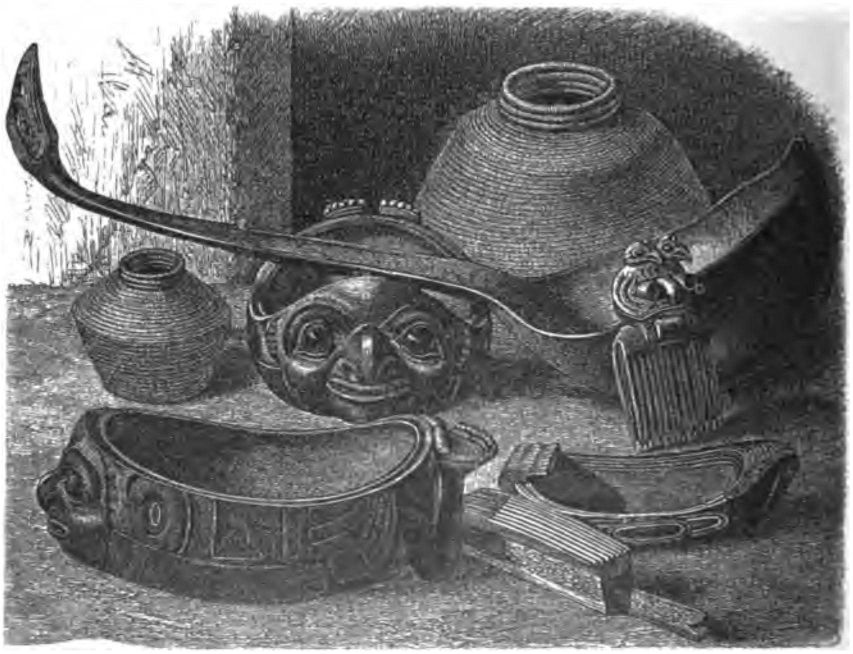

Fig. 80. Husgeraad fra Nordvestindianerne. Hornske, Kurve, Kam, Tran-Skaale, Øseske, Banketræ ($^1/_6$ Størrelse).

visse Træk, der i alt Fald henleder Tankerne paa Meksikos Halvkultur. Vi skal nu gaa over til at betragte nogle Smaastammer, der kunde synes at staa dem endnu langt nærmere, nemlig de saakaldte Pueblos-Indianere.

Digitized by Google

PUEBLOS-INDIANERE.

Vi har skildret de ørkenagtige Egne i Ny-Meksiko og Arizona; sandede og hede som de er, frembyder de dog i Floddalene, langs Rio Colorado og Rio Grande med deres Bifloder dyrkelige Pletter. Men kun faa og ringe i Omfang er disse, thi man skal lede efter Floder, hvis Bredder er saa golde. Lange Strækninger af deres Løb gaar gennem de saakaldte Cañons, tusinder af Fod dybe, snevre Klippekløfter, i hvilke der ingen Mulighed er for Menneskeliv. Men selv hvor de forlader disse uhyggelige Svælg, har Floderne ikke dannet frugtbare Dale; de løber ud til Havet gennem tørre, hede Egne, tabende ved Fordampning mere og mere af deres Vandmasse, der ikke erstattes ved Tilløb af Betydning. Dog er de nødvendige for Liv i disse Egne, ved Hjælp af dem kan visse Strækninger vandes kunstigt, og det viser sig da, at Jordbunden er frugtbar nok, den mangler kun Vand.

Langs disse Strømme findes endnu beboede Indianerbyer, foruden en Mængde til Dels betydelige Ruiner af saadanne. Det er her Pueblos-Indianerne lever og færdes. Navnet er af spansk Oprindelse og betyder: de Indianere, der har Bopæl i Byerne.

De fleste Pueblosboere er smaa, Mændene 5 Fod ($1^2/_3$ Mtr.) i Gennemsnit, Kvinderne mindre; dog beskrives f. Eks. Zuñierne ogsaa som høje og kraftige. Hudfarven er lysebrun, Haaret finere og blødere end andre Indianeres, Ansigterne ofte smukke og med et indtagende Udtryk særlig hos de smaa, buttede Kvinder. Klædedragten er i Form ikke synderlig forskellig fra den blandt deres Slægt brugelige, men Kittelen er ofte af Bomuld, og i Stedet for Skindkappe bærer Mændene et Tæppe, Kvinderne et Slags kort, vævet Overkast og et Sjal over Hovedet. Haaret skærer Mændene af efter en Linje fra Øre til Øre lige over Øjenbrynene, bagtil faar det Lov at vokse og er enten flettet eller bundet op til en stor Knude; Kvinderne skiller det paa Midten og binder det op i en Bukkel paa hver Side.

De opfører storartede Boliger. Omkring en aaben, firkantet Plads bygges paa 3 eller 4 Sider Huse paa flere Stokværk. Murene dannes af Blokke af soltørret, sejgt Lerdynd, der i en Tykkelse af 3—4 Fod

Fig. 82. En Pueblo. I Forgrunden badende Børn, og Kvinder som henter Vand.

Digitized by Google

(1—1$^1/_2$ Mtr.) stables ovenpaa hinanden og sammenkittes med samme Materiale. Den nederste Etage er, ligesom de andre, 8—9 Fod (2$^2/_3$—3 Mtr.) høj, og paa dens Mure hviler lange Tværbjælker, over hvilke der er lagt store Grene, Bark og endelig et Lag Ler, hvorpaa det næste Stokværk bygges, men saaledes, at det er smallere end det første og efterlader en Terrasse enten mod Gaden eller mod Gaarden, eller ved nogle Bygninger en til hver Side. Paa denne Maade fortsættes Stokværk over Stokværk, stedse smallere, der kan findes indtil 8 saadanne. Nederste Etage har hverken Vinduer eller Døre, al Adgang til Bygningens Indre foregaar fra Gaarden ved Hjælp af løse Træstiger, som kan trækkes op paa Terrasserne. Fra første Terrasse, der ligesom de andre har et lavt Brystværn, fører Døre ind til Værelserne i anden Etage og Lemme ned til Stueetagen. Og saaledes videre op, altid er der kun Døre ud mod Gaarden, altid kun Adgang udefra ved Stiger, indvendig i Bygningen staar ingen af Rummene i Forbindelse med hinanden Nederste Etages Værelser er mørke, de bruges derfor i Reglen kun til Forraadskamre; højere oppe faar de Lys dels gennem Dørene, dels gennem smaa Vinduer, hvis Ruder dannes af tynde Plader af en gennemsigtig Stenart.

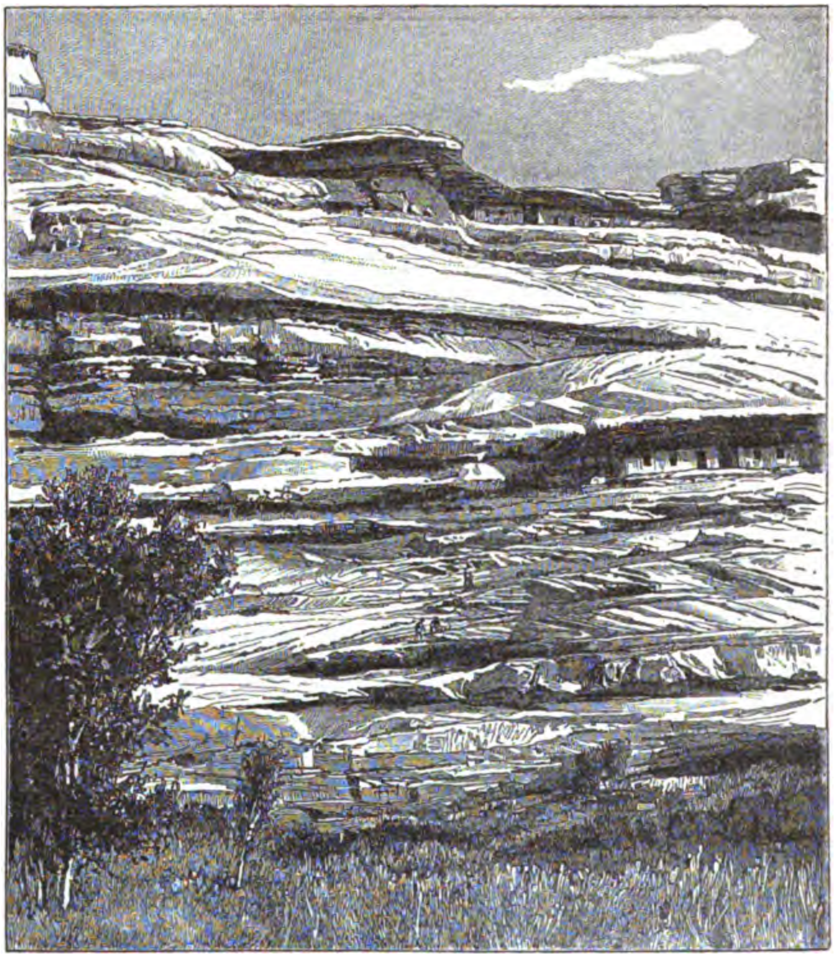

Fig. 83. Gamle indianske Klippeboliger.

Saadanne Bygninger er af betydelig Størrelse, de kan være 3—400 Fod (94—125 Mtr.) lange og 150 Fod (ca. 47 Mtr.) brede ved Grunden. De bygges i Reglen ikke sammen i Hjørnerne, men forenes ved dækkede Gange eller ved Broer; undertiden sammenbygges de paa begge Sider af de snævre Gader ved de øvre Etager; Gaden bliver da en mørk Tunnel.

Det første Formaal med disse Bygninger er at sikre sig mod fjendtlige Angreb, og de danner virkelig ogsaa gode Fæstninger mod Angribere, der ikke kender til Skyts. Men hvorledes er man faldet paa at bygge saa afvigende fra alt, hvad vi ellers møder hos Indianerne?

Gaaden løses maaske derved, at man rundt om i Floddalenes Klippevægge finder Huler, der i Fortiden har været benyttede til Boliger, ofte er der foran dem bygget Brystværn og, Stiger har ført op til dem. Paa sine Steder kan Klippevæggene være gennemhullede med Indgange til disse Huleboliger, saa de minder om en Vokstavle fra en Bikube. Byhusene er øjensynligt byggede efter Model af Klippehulerne.

Foruden Privathuse har hver By sine offentlige Bygninger, der bestaar af mægtige Udgravninger i Jorden, hvis Loft bæres af store Støttebjælker eller Piller af Murværk. Rundt om ved Siderne findes Rækker af Bænke, i Midten af Gulvet er anbragt en Stenramme, inden for hvilken et Baal holdes tændt. Adgang til dem haves gennem et Hul i Taget og en Stige. Disse »Svedehuse«, som de kaldes, fordi der ogsaa tages Svedebade i dem, ligger enten i Gaardene eller under Husenes Grund. De benyttes, foruden til Dampbade, til at holde Raadsforsamlinger i. Byens Ældste, der danner et Raad med en Høvding i Spidsen, afhandler her offentlige Anliggender. Til større Folkemøder, naar alle Byens Mænd samles for at drøfte et eller andet fælles Anliggende. Til Fester og Danse, thi saadanne ynder man her ikke mindre end blandt andre Indianere. Til religiøse Ceremonier eller Sørgefester og endelig til at fejre de Mysterier i, som visse hemmelige Foreninger foranstalter og som ofte munder ud i de vildeste Udskejelser.

Hos Mokierne findes saaledes et hemmeligt Selskab af Slangetilbedere, der hvert Aar afholder en Række Festligheder og Danse til »deres ældre Brødres« Ære. Slangerne er deres ældre Brødre, thi et Sagn siger, at Folkets Stamfader havde to Sæt

Digitized by Google

Børn med to Søstre, hvoraf de med den ældste af Søstrene alle blev forvandlede til Slanger af en stor Troldmand, medens Mokierne nedstammer fra dem med den yngre Søster. Derfor er Slangerne hellige, og selv de giftigste af dem gør ingen af deres Tilbedere Fortræd.

Naar Tiden til Festens Afholdelse er inde, stiger Ypperstepræsten op paa Byhusenes højeste Tinde og forkynder mod alle Verdenshjørner, at nu begynder Højtidelighederne, der varer hele 10 Dage. Men de fleste af dem foregaar i »Kivàen«, Forsamlingshuset, hvortil ikkun det hemmelige Selskabs Medlemmer har Adgang; Begyndelsen og Afslutningen alene sker for alles Øjne.

Den første Dag drager »Slangepræsterne« næsten nøgne ud i Udørkenerne for at indfange saa mange af deres giftige Brødre som muligt. Alle Klipperevner o. lign. eftersøges, og i Løbet af 6 Dage gøres et stort Bytte, navnlig af Klapperslanger. De puttes i en Lædersæk, der bæres ved Bæltet, og bringes ind i Byen, hvor de slippes løs nede i Kivàen. Her foregaar en Række Ceremonier, under hvilke der synges Sange til Slangernes Ære, og tilsidst giver Ypperstepræsten hver af disse et Bad i et stort Kar fyldt med Vand. Under alt dette behandler Slangetilbederne deres »ældre Brødre« med den største Ro, tillader dem at sno sig om deres Arme og Ben og tager fat paa dem uden i mindste Maade at frygte eller tage Forholdsregler mod Bid.

Til sidst slutter Festlighederne af med den store Slangedans, der foregaar offentlig i eller tæt op til Byen.

En for en i lang Række skrider Slangepræsterne frem med Ypperstepræsten i Spidsen og hver med en Giftslange i Munden og flere andre i Hænderne. De talrige Tilskuere passer at holde sig i ærbødig Afstand, thi *de* er ikke sikre for de farlige Dyrs Vrede og Bid. Paa et givet Tegn begynder Dansen, der bestaar af taktfaste Spring fra den ene Fod til den anden, af Svingninger med Armene og sære Vridninger af Kroppen.

Fig. 84. Slangedansen hos Moki-Indianerne.

Efter en Tids Forløb viser en ung Pige sig med en Krukke Mælk i Armene. Idet hun danser rundt, hælder hun forsigtig Mælken paa Jorden, saa der dannes en Kres, inden for hvilken alle Slangerne anbringes. De er ophidsede, hvæser og hvisler og snor sig vildt mellem hinanden. Naturligvis søger de at slippe bort, men saa snart én kommer udenfor Kresen, gribes den af en Slangepræst og kastes indenfor igen.

Alt imens beder Ypperstepræsten mumlende en lang Bøn, der ledsages af de andres højtidelige, halvhøje Sang. Endelig slutter han, og i et Nu styrter Slangetilbederne sig over Slangerne, griber saa mange af dem som muligt og iler af Sted med dem ud i Bjergene for at sætte dem i Frihed der. Derpaa vender de hjem i højtideligt Optog og begiver sig ned i Kivàen, hvor de affører sig deres præste-

Digitized by Google

lige Dragter og Fjersmykker og dermed er Festen endt.

Hvorledes det gaar til, at Slangerne, som det paastaas, aldrig bider deres Tilbedere, eller hvorfor

Fig. 185 Lerkar (Pueblos-Indianere).

disse ikke tager Skade, hvis de bliver bidte, er ikke oplyst; maaske sikrer de sig i Forvejen ved at berøve dem deres Gifttænder, maaske er Sammenhængen en anden; sikkert er det i hvert Fald, at det er ægte Giftslanger, der tumles med; thi den offentlige Del af Festen overværes i vore Dage af mange nysgerrige Turister. Det maa ogsaa være et ejendommeligt, pirrende Skue!

I de offentlige Bygningers Indretning er der meget, der minder om de store Fælleshuse hos Nordvestindianerne, der tidligere ofte var gravede ned i Jorden og som var indrettede med Bænke paa Siderne, Baal i Midten og Røghul i Taget, kun at man mod Syd i de træfattige Egne, maatte bygge med andet Materiale og i Enkeltheder rette sig efter dette Krav.

Folket, som bebor disse mærkelige Byer, der rummer indtil 2—3000 Mennesker, er blidt og fredeligt men dog tappert, naar det bliver angrebet af Udørkenens røveriske Stammer. Deres Vaaben er de sædvanlige, hvortil kommer en Slynge, hvis kraftigt udkastede Sten kan dræbe et Dyr paa hundrede og fyrretyve Alens Afstand. Desuden bruger de, ligesom Cosjimierne, en kort, krum Kastekæp. Deres Buer er lange og Pilene ofte forgiftede, og de anlægger til Forsvar paa Vejene til deres Byer omhyggelig dækkede Faldgruber, i hvis Bund er nedrammet spidse Pæle.

Lerkar forstaar de at lave til Fuldkommenhed og at forsire dem med Farver i ejendommelige Mønstre; navnlig kan fremhæves et Slags store Kar med snæver Hals, som Kvinderne bærer paa Hovedet.

Skønt Pueblos-Indianerne ingenlunde har opgivet Jagten, er dog Agerdyrkning Hovederhvervet. De ikke alene dyrker Jorden, de vander den ogsaa, idet de enten leder Vandet fra Floderne ud over den gennem Kanaler eller anlægger Beholdere til Regnvand oppe mellem Dalenes Klippesider, hvor en Kløft kan lade sig afspærre med en Tvermur, og hvorfra det kan

ledes ud over Markerne. Saadanne Anlæg er Fællesarbejde, men Markerne er arvelig Privatejendom, og Vandet benyttes efter fastslaaede Regler.

Jorden bearbejdedes tidligere med Træredskaber, nu har de faaet Jern fra de hvide. De havde en simpel Plov, som de selv har maattet trække, hvis den var kendt, inden de fik Husdyr fra Indvandrerne, samt Hakker, Spader og Skovle. Genstand for Dyrkning var de samme Planter som hos andre Indianere, hvortil kom en Mængde Frugtsorter, bl, a. spansk Peber, og nu i den senere Tid Hvede. De holder nu ogsaa en Mængde Husdyr, Heste, Muldyr, Æsler, Hornkvæg, Faar, Geder, Hunde og Fjerkræ, alt indført paa Hundene nær og Kalkunerne, som de selv havde tæmmet inden Europæernes Ankomst.

Det er i det hele mærkeligt, i hvor stort Omfang disse vestlige Indianere i Modsætning til andre har optaget Kvægavl efter de hvide. En vild og røverisk Stamme inde i Klippebjergene, Navajoerne, er saaledes alt tidlig gaaet over til at blive et virkelig Nomadefolk, der med sine store Hjorde navnlig af Faar, men ogsaa af Hornkvæg udnytter Græsgangene i deres Land.

Byerne styres ved de gamle Mænds Raad og en valgt Høvding, alle Beslutninger fattes ved Afstemning, og Flertallet er stedse det afgørende. Raadet har ogsaa dømmende Myndighed; det anvender baade Bøder og andre Straffe. Det vaager gennem et hemmeligt Politi over Samfundets Moral. Forbin-

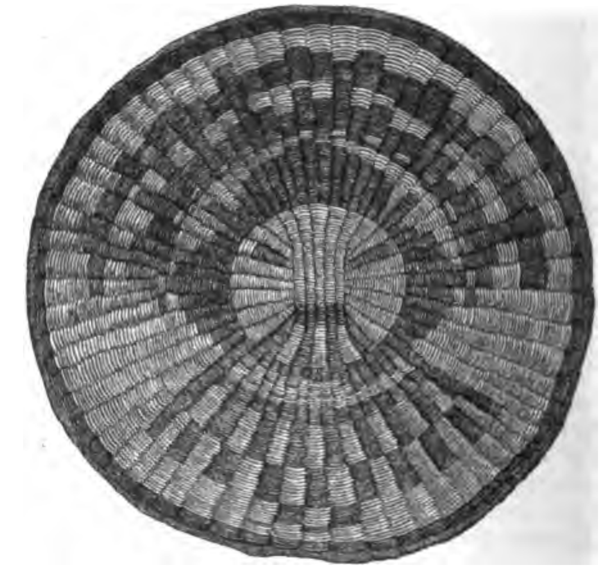

Fig. 186. Flettet Bakke med et Menneskeansigt. (Moki-Indianerne).

delser udenfor Ægteskabet taales ikke; de paagælgældende faar Tilhold om enten at gifte sig eller holde sig fra hinanden. Adlyder de ikke, bliver de idømt Pisk.

Digitized by Google

Nogle af disse mærkelige Samfund anerkender Arv, ikke blot af den Slags Ting .som Redskaber, Smykker o. l., men ogsaa af Jord, og den falder efter Kvindelinjen. Ogsaa Høvdingværdigheden kan være arvelig, dog saaledes, at Folket vælger mellem Arvingerne.

De unge Kvinder udpeger selv den Mand, de vil have, og opfordrer deres Forældre til at indlede Underhandlinger med ham, hvad sjeldent er forgæves, naar de byder en anstændig Medgift. Bryllupsfest afholdes paa Brudens Bekostning, og hun er og bliver Mandens eneste Hustru, men Ægteskabet opløses rigtignok meget let. Kvinderne behandles med Agtelse, og Børnene *opdrages* virkelig til en vis Grad, de hærdes fra smaa af ved kolde Bade, forhindres fra at hænge ved det varme Baal om Vinteren og holdes til at varme sig ved legemligt Arbejde. Ja! de straffes endog, naar der er Grund til det — et stort Bevis paa en ikke lidet fremskreden Kulturbegyndelse.

I aandelig Henseende er disse Stammer velbegavede, de lærer hurtigt og optager villigt de hvides Kultur, derfor har de muligen ogsaa en Fremtid for sig.

De var tidligere Soldyrkere, men blev til Dels allerede kristnede af Spanierne og har nu en Slags Misk-Mask-Religion af Katolicisme, Soltilbedelse og Heltedyrkelse, navnlig ærer de Montezuma, Aztekernes sidste Hersker. Formodentlig er dunkle Rygter om ham og om Kampen mod Spanierne i sin Tid naaet til dem og har dannet Sagn og Myther. Nu afventer de Montezumas Tilbagekomst med hver opgaaende Sol, den de altid skuer, samlede paa deres Huse og med Ansigtet vendt imod den. Naar han kommer, skal han atter føre dem til Stordaad og Lykke.

De har en Billedkunst, som minder paa den ene Side om den gamle meksikanske, paa den anden, i alt Fald i visse Træk, om Nordvestindianernes, navnlig er Væggene i deres Forsamlingshuse bemalede med sære Dyre- og Menneskefigurer.

Det er, som vi ser, et ret fremskredent Standpunkt, disse Samfund har drevet det til; man kan her tale om Begyndelsen til en Kultur, som maaske kun de ugunstige stedlige Forhold har forhindret fra at udfolde sig. Faste Boliger, store Byggeforetagender, Agerdyrkning, Anvendelse af kunstig Vanding, Anerkendelse af Privatejendom, ogsaa af Jord, den leddelte Samfundsstyrelse, alt dette og meget mere betegner Fremskridt, der sikkert staar i Forbindelse med Udviklingen paa Meksikos Højsletter, hvad enten denne er udgaaet fra hin eller omvendt.

Vi har dvælet længe ved Nordamerikas Indianere, vi har fulgt Trin for Trin de forskellige Udviklingsstandpunkter hos dem; vi har søgt at at finde det fælles, og vi har fremhævet det særegne hos de forskellige Grene af Hovedstammen. Idet vi nu vender os fra dem til andre Grupper, kan vi ikke gøre det uden en dyb Beklagelse over den bitre Uret, disse røde Mænd har lidt. Lad os slutte med et Ønske om, at Nutidens Humanisme maa formaa ogsaa at holde sin Haand over de svage Rester af dem, at den maa formaa at hæve dem, paavirke dem til det gode og skabe dem en lysere Fremtid!

POLAR-FOLK.

Fra Nordkap om mod Øst til Labrador i Nordamerika begrænser Europa, Asien og Amerika i en uhyre Bue det nordlige Ishav, hvis Bølger næsten overalt møder en Kyst af samme Udseende og Beskaffenhed. Fastlandene naar nogenlunde samme Bredegrad, deres Vandløbsforhold o. lign. er temmelig ens, Klimaet frembyder ikke store Forskelligheder, Havet uden for Kysten ej heller, Plante- og Dyreliv baade i Vand og paa Land er i alt væsenligt overensstemmende. Kortsagt vi har her vistnok det mest storslaaede Eksempel paa uhyre Strækninger af vor Jord, der i det hele og store frembyder de samme Livsbetingelser.

Derfor er intet mere lærerigt end at iagttage, hvorledes de Folkestammer, der med forskellige Forudsætninger og fra forskellige Udgangspunkter er forslaaede her op, har forstaaet at forme sig efter og udnytte de givne Kaar. Vi vil da samle alle de her levende Folk, hvor forskellige de end maa antages at være i Afstamning og Oprindelse, til én Gruppe, for bedre at kunne faa Øje paa og tilegne os Forstaaelse af, hvorledes Mennesket tilpasser sig og sit Liv efter Omgivelser og Naturbetingelser.

Naar vi bruger Udtrykket »tilpasser sig«, maa dog bemærkes, at heri ikke skal ligge, at Tilpasningen er *tilsigtet*. Det er ikke gaaet saaledes til, at Mennesket har sat sig ned og givet sig til at udregne, hvorledes det nu skulde klæde sig, bygge sine Boliger o. lign. for at modstaa Polar-Egnenes Kulde og Vinternat. For saadanne bevidste Overvejelser bliver der først Mulighed paa et langt senere og højere Udviklingstrin; hos lavtstaaende Folk er ingen Tilpasning maalbevidst, den er udelukkende et Udslag af Driften til at imødegaa den øjeblikkelige Trang. Derfor kan den kun foregaa langsomt, Fjed for Fjed. Kunde man tænke sig f. Eks. en Indianerstamme fra mildere Egne pludselig forsat ud paa Ishavskysten, vilde den uhjælpelig fryse eller sulte ihjel den første Vinter. Den vilde mangle Tid til at tilpasse sig. Men drives den derud Skridt for Skridt, én Dagsrejse i Aar, den næste maaske først om 20 Aar og saa fremdeles i Løbet af nogle hundrede Aar eller maaske tusende Aar, ja saa vilde den kunne lempe sig efter de forandrede Omstændigheder, den vilde kunne opsummere de smaa Forandringer i Klædedragt, Jagtredskaber o. s. v., som Naturen ligefrem *tvinger* ind paa den. Omsider vilde den

Digitized by Google

ubevidst og umærkeligt have omformet sig efter de lidt efter lidt til den stillede nye Krav, den vilde i Tidernes Løb være bleven til et Polarfolk.

Imidlertid er der inden for denne Gruppe af Polarfolk Forskel imellem dem, der har slaaet sig ned paa selve Kysten og som væsenlig henter deres Næring paa og i Havet, og dem, der lever inde i Landet af de Hjælpekilder, dette byder dem; vi maa derfor skildre et Folk i hver Underafdeling og begynder da med

ESKIMOERNE.

Danmark kan kun siges at have haft en til dets Lidenhed svarende Del i det uhyre Arbejde, der i de sidste Aarhundreder er bleven gjort for at undersøge vor Jord, opdage nye Lande, granske Naturfolkenes Liv o. s. v. Nansens store Bedrifter har bragt Norge frem i første Linje. Navne som Ejvind Astrup, Kapt. Jacobsen, Bock og Lumholz er kendte i vide Krese; Nordenskiøld indskrev ogsaa Sverriges Navn i Opdagelsernes Aarbøger, men Danmark? Den største danske Opdagelsesrejsende, Vitus Bering, udførte sine Bedrifter under russisk Flag, og var han end en god, dansk Mand, hvor mange ved det udenfor hans Fædreland?

Og dog er der ét Naturfolk, Eskimoerne, hvis Liv og Sæder er bleven oplyst særlig ved danske Forskeres Arbejde. En Del af de Landstrækninger, der beboes af dem, Grønland nemlig, er ved ihærdigt Arbejde af danske Rejsende og Videnskabsmænd bleven undersøgt saa grundigt i mange Retninger, at det for den sydlige Dels Vedkommende vel maa siges at være det bedst kendte Polarland. Men dette Arbejde er udført i Stilhed, lidt efter lidt, der knytter sig ikke til det nogen af de store, lysende Bedrifter, der i et Nu kaster Glans over et Folk; men et ærligt, solidt Stykke Arbejde er det, og de Mænds Navne, der er knyttede til det, fortjener vel at mindes.

Der kunde nævnes mange lige fra Egedes Tid til de allersidste Aar, men vi skal nøjes med at minde om Rink, der har levet med og studeret Eskimoerne paa Grønlands Vestkyst, og Kapt. Holm, der paa den bekendte Konebaadsekspedition naaede Angmagsalikfjorden, hvorfra han medbragte uvurdérlige Oplysninger om og Skildringer af en Eskimostamme, hvis Tilværelse vel var kendt, men som aldrig tilforn var besøgt. Naar Eskimoerne nu uden Overdrivelse kan siges at være det Naturfolk, hvis Liv er bedst kendt og i hvis Tankesæt, Tro o. s. v. vi er trængt dybest ind, skyldes det i første Linje danske Forskere. Og endnu ét bør nævnes. Medens Kulturen ellers næsten overalt har virket ødelæggende og nedbrydende paa Naturfolkene, har udtyndet eller udryddet dem, gjort dem til Slaver eller i alt Fald ganske omformet deres Tilværelse, har sligt ikke været Tilfældet paa Grønland.

Danmark har værnet om Grønlænderne, søgt at holde borte fra dem det, der ødelagde saa mange andre Naturfolk, Spiritus og Utugt; det har stræbt at opretholde deres nationale Erhverv, seende, at det var naaet til en saadan Fuldkommenhed i Retning af Tilpasning til Naturforholdene, at det ikke kunde forbedres.

Lad være, at Bevæggrundene hertil var selviske,

Fig. 87. Eskimokvinder ror en »Konebaad«, gennem hvis tynde Skindsider Sollyset skinner og viser Baadens Træskelet. Ved Siden af ror en Mand i Kajak. (Efter Maleri af Carl Rasmussen.)

Digitized by Google

at man indsaa, at man kun ad den Vej kunde høste Fordel af Landets Hjælpekilder, en Kendsgerning er det dog, at Eskimoerne er trivedes vel under det danske Flag, og at de gennemgaaende ikke har lidt haardt ved den Udbytning, de unægtelig har været Genstand for. Vel har ikke *alle* de Misforhold, der opstaar, naar en høj Kultur kommer i Berøring med et Folk, der staar den fjernt, kunnet undgaas, men hvor ofte ser vi et Naturfolk, der under Beskyttelse af et Kulturfolk udøver sine vante Idrætter, modtagende af Kulturen den Oplysning, det er i Stand

Fig. 88. Moskusoksen.

til at fatte og tilegne sig, og de Goder, det kan tage imod uden Skade?

Skønt det sydlige Grønland ligger paa Højde med det mellemste Norge, har det dog et overordentlig barsk Vejrlig. Langs ned med Østkysten gaar der en stærk Strøm, som medfører uhyre Ismasser, der rundt om Grønlands Sydspids svinger langs Vestkysten højt op i Davisstrædet, medtagende paa deres Vej de talrige svære Isbjerge, der stammer fra Indlandsisen. Denne dækker som bekendt det indre Grønland i et Lag paa Tusender af Fods Tykkelse, og den er i stadig, langsom Bevægelse ned mod Kysterne, idet den ligesom glider og presses ned ad Skraaningen fra det høje Indland. Gennem Dalstrøgene naar den ud til Havet i de saakaldte Isfjorde, hvor der løsbrydes uhyre Masser, der som Isbjerge af Strømmen føres ud af Fjordene for at forene sig med Polarhavets Isflager.

Det kolde Vand og Isen, der omgiver Landet, i Forbindelse med den uhyre Indlandsis, gør Klimaet overordentlig strengt i Forhold til Bredegraden. Plante- og Dyrelivet paa de forholdsvis smaa isbare Kyststrækninger er derfor kun udviklet i ringe Grad, saa meget mere, som Landet overalt er bjergrigt med kun faa lave, mere frugtbare Pletter. Kan der end inde ved beskyttede Fjorde findes ret frodigt Birke- og Pilekrat og større Strækninger med højt og tæt Græs, er dette dog kun Undtagelser. I Almindelighed indskrænker Planteverdenen sig til fattige Tuer af Græs og Dvergpil, krybende, bærbærende, lyngagtige Vækster og nogle faa blomstrende, urteagtige Planter.

Særlig slette er i saa Henseende Forholdene paa Østkysten, dels fordi den næsten hele Aaret rundt er blokeret af Polarstrømmens Ismasser, dels fordi Indlandsisen naar tæt ud til selve Udkysten, saa den kun lader faa og smaa Pletter af Landet udækkede, i Reglen golde Klipper og stenede Bjergskrænter. Ganske vist findes ogsaa her dybt indskærende Fjorde, ved hvilke der kan træffes Strækninger med noget Plantedække; men i det hele og store er Landet nøgent og øde. Medens der dog paa Vestkysten mange Steder lever Rensdyr, og medens Østkysten længere nord paa huser baade dem og Moskusoksen, en lille Okse eller snarere stor Faareart med spidse Horn og meget tæt og lang Pels, findes der af Landpattedyr længere sydpaa kun Harer og Ræve i ringe Tal. Af Landfugle træffes Rypen; foruden den opliver kun enkelte Ravne og Snespurve af og til Landskabet.

Men Havet huser til Gengæld talrige og store Pattedyr, der er Genstand for Beboernes Jagt, og af hvilke disse er ganske afhængige. Først og fremmest er der de smaa Fjordsæler, den grønlandske Sæl, de store Klapmydser og Hvalrosser (Fig. 89), dernæst talrige Hvaler, blandt hvilke navnlig Narhvaler er af Vigtighed for de indfødte, og endelig Isbjørnen, der følger med Isen ned fra dens egentlige Hjemstavn, Polarhavet. Fiskerigt er Havet næppe, i alt Fald spiller Fiskeriet ikke nogen stor Rolle for Østgrønlænderne; kun hvor der findes en lille Elv, kan der fanges nogle Laks, og paa en vis Aarstid søger en mindre Sildeart, den saakaldte Angmagsæt, i store Stimer ind paa Lavvande i Fjordene, hvor den da bliver Genstand for ivrige Efterstræbelser.

En Del Søfugle holder jo nok til og yngler paa Klipper og Smaaholme, men Fuglebjergene, der findes i Vestgrønland, og de store Skarer af Edderfugle, der navnlig i Nutiden er af saa betydelig Vigtighed dér, savnes næsten ganske.

Man vil se, at denne ugæstmilde Kyst just ikke kan siges at byde synderligt, der kan lokke Mennesket did. Bebyggelsen samler sig navnlig om Angmagsalik og Sermilikfjordene paa omtrent den 66de Bredegrad, hvor der findes et noget mere udstrakt, isbart Forland, der giver Plads for lidt Plantevækst og for enkelte Lakse-Elve.

De derboende Mennesker har i Aarhundreder været afskaarne fra næsten alt Samkvem med andre, kun paa enkelte Handelsrejser mod Syd har de haft Berøring med de faa sydligere boende Eskimoer og gennem dem med de nærmeste danske Kolonier paa Vestkysten. Muligvis er de en Gang før stødt sammen med Europæere. Som bekendt blev en Del af de sydlige Fjorde paa Vestkysten i sin Tid bebyggede fra Island af, og denne nordiske Koloni holdt sig i adskillige Aarhundreder. Den deltes i Øster- og Vesterbygden, og man har længe troet, at den første havde ligget paa Østkysten. Dette har vist sig at være en Fejltagelse; de laa begge paa Vestkysten, Østerbygden, der holdt sig længst, sydligst. Allerede da Islænderne kom til Grønland, var Østkysten beboet af Eskimoer, Skrælinger blev de kaldte, og paa Vestkysten fandtes Beviser paa, at ogsaa den havde

Digitized by Google

været bebygget af dem. Af en eller anden Grund havde de forladt den, men vendte dog i Tidens Løb tilbage og ødelagde de nordiske Bygder. Østerbygden laa dog først under i det 15de Aarhundrede, da al Forbindelse med Moderlandet ophørte. Om Nordboerne ligefrem og fuldstændig blev udryddede, eller om de sidste Rester af dem blandede sig med og gik op i Eskimoerne, derom ved vi ikke fuld Besked. Men netop blandt Østkystens nuværende Beboere findes nogle, hvis hele Udseende synes at tyde bestemt paa gammel Tilblanding af europæisk Blod, der da kan antages at stamme fra hine Kolonister, hvis sidste Rester mulig flygtede op langs den østre Kyst. Et Ansigt som Angmagalnaks (Fig. 92) er saa afvigende fra den almindelige Type, at man fristes til at tro paa, at han tæller ikke Eskimoer blandt sine Forfædre.

Nogen Indflydelse paa Liv og Tankesæt har denne mulige Blodblanding imidlertid ikke haft. Østboerne er i et og alt Eskimoer og intet andet, og den rene eskimoiske Type er den fremherskende mellem dem. De er smaa af Vækst, skønt der særlig blandt Østgrønlænderne findes Afvigelser i denne Henseende, 5 Fod (1½ Meter) og lidt derover er Gennemsnittet for Mændene, medens Kvinderne er endnu mindre. Hovedet er langt, Ansigtet stort, [illegible] den stærkt [illegible] [illegible] til Kindbenene brede og fremstaaende, [illegible] smaa og dybtliggende. Næsen bred og [illegible] forsvinder den ofte mellem de tykke Kinder. Munden er stor med tykke Læber og [illegible] Skægvæksten ringe. Haaret [illegible] og [illegible] langt. Mændene bær[illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

det lader sig ikke gøre i en Hast — bliver den adskillige Grader lysere. I Virkeligheden er den af Naturen lyst brunlig; Børnene fødes helt hvide og antager først efterhaanden det mørkere Skær.

De er som oftest velnærede, i gode Tider endog smækfede, navnlig er Børnene udstyrede med hele Fedtklumper paa Kinder, under Hage og paa Mave. Ansigtsudtrykket er i Reglen godmodigt, ofte gemytligt, og det svarer godt til deres Karakter, der er i høj Grad tiltalende, naar man har vænnet sig lidt til dens Egenheder.

De er Børn med alle disses elskværdige og nogle af deres mindre elskværdige Sider. De kommer som oftest fremmede venligt i Møde, naar den første Skyhed er overvunden; de viser sig tillidsfulde og paalidelige, saa længe man behandler dem venligt. Men de er lunefulde, de taaler ikke haard Tiltale, ej heller Forsøg paa at kommandere dem; saa bliver de stødte og egensindige. Med Taalmodighed og Venlighed kommer man langt med dem, ad anden Vej støder man dem fra sig, og er de en Gang bleven fornærmede, er de ikke lette at faa gode igen.

Muntre er de af Naturen, de holder af at prate og sludre og [illegible] den med Ro; alt Hastværk og Overilelse er dem af Hjertet imod, og Arbejde holder de ikke meget af ud over det nødvendige — der da for den Sags Skyld ogsaa lægger Beslag nok paa dem.

De er store Handelsmænd, holder af at tuske og [illegible] og generer sig ikke for af og til at forsøge paa et lille Snyderi, naar de mener at kunne komme af Sted med det.

Paa deres Rejser bliver de godt kendte med Landet, og at de lægger Mærke til dets Former og [illegible], ser den Lethed, hvormed de udkaster en Kortskitse af store Kyststrækninger; helst [illegible] hvorved de heist faar Lej[illegible] ogsaa af Højde[illegible] Rejsekort.

[illegible] ikke, i alt Fald [illegible] men det maa

tages i Betragtning, at de er vant til en saare vidtstrakt Kommunisme imellem hinanden indbyrdes, saa de har næppe kunnet forstaa, at »Kablunak-

Fig. 90. Ungt Par fra Østgrønland.

kerne«, som de kalder Europæerne, holdt deres uhørte Skatte saa strengt for dem selv.

Gæstfrihed er en af deres smukkeste Egenskaber, den drives til det yderste, selv den bitreste Fjende modtages og beværtes, saa længe han vil blive og trænger til Hjælp, og han er fredhellig som Gæst.

Krigerske er de paa ingen Maade, Fejder mellem de enkelte Smaastammer eller Bopladser kendes ikke, men Drab synes dog ikke at være sjældne. Blodhævn er i alt Fald ingen streng Pligt, om den end forekommer; nogen stor Agtelse for Menneskeliv synes de ikke at have. Kaptajn Holm nævner Eksempler paa, hvorledes de dræber sindssyge med koldt Blod; ja, endog den, der i Febervildelse fantaserer, binder og knebler de og lægger ham svære Stene paa Brystet, til han er død. Sygelige eller vanskabte Børn lægges straks efter Fødslen uden for Boligen, hvor man lader dem omkomme. Selvmord er ikke ukendte, og drevet af Hungersnød har de ofte taget deres Tilflugt til Menneskeæderi.

Love og Regering er der ikke Tale om, Familiefaderen eller Forsørgeren er den eneste anerkendte Myndighed. Den dygtigste Fanger har den største Indflydelse mellem de Familier, der bebor det samme Hus. Deres eneste »Rettergang« er højst ejendommelig, den bestaar i, at Parterne mødes for at »synge hinanden paa« under Dans og Trommeslag. Man udfordrer den, hvem man har noget udestaaende med, og under stor Tilstrømning synger Parterne afvekslende Smædesange, indtil én af dem maa sige Pas; den, der har været dygtigst til at bruge Mund, er naturligvis den sejrende.

Deres ægteskabelige Forhold er overordentlig løse, og i det hele synes der paa dette Omraade at herske meget uordnede Forhold. Giftermaal indgaas uden synderlige Ceremonier, Kvinden købes, eller hun bortføres uden videre Vrøvl. Konerne behandles i Reglen venligt, dog kan der ogsaa falde nogle drøje Knubs og et Knivstik eller to af til dem, naar der kommer en Kurre paa Traaden.

Men der er heller ingen Ting i Vejen for, at Konen kan gaa sin Vej, naar det lyster hende, ligesom Manden kan jage hende paa Porten eller tage sig en Kone Nr. 2, om det behager ham. Mange Mænd og Kvinder har allerede i en ung Alder været »gifte« 6—8 Gange. Først naar Forbindelsen har ført Afkom med sig, indtræder der fastere Forhold.

Baade Faderen og Moderen elsker nemlig deres Børn højt, forkæler dem stadig og tugter dem aldrig, om de end er nok saa uartige, hvad de for Resten i Reglen ikke er; det er tvertimod nogle smaa livlige, skikkelige, om end naturligvis oftest egenraadige Puslinger. De danner et naturligt og fast Bindeled mellem Forældrene, hvoraf ingen vil give Afkald paa dem, derfor holder Ægteskaberne ogsaa, naar der først er Børn.

De gifte Koner og Kvinderne i det hele maa vistnok arbejde strengt. Alt det, der hos Naturfolk hviler paa det svage Køn, hviler ogsaa paa dem; men Mændene har det dog langt strengere, og som Livet nu en Gang maa leves i disse Egne, kan det ikke være andet, end at der bliver Arbejde nok til alle.

Hvad Religion angaar, er denne slet ikke saa lidt udviklet hos Eskimoerne; efter alt, hvad man kan se, staar Østgrønlænderne paa dette Omraade lige med deres Stambeslægtede, vi kan derfor godt indflette nogle af Dr. Rinks Oplysninger i denne Retning.

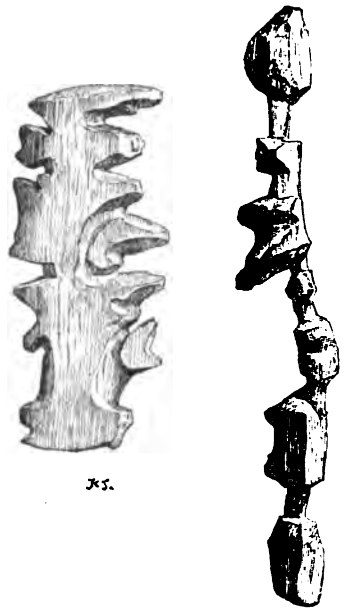

Fig. 91. Kortskitser udskaarne i Træ af Østgrønlændere, fremstillende Dele af Kysten med Fjorde, Øer o. s. v. (Ethnografisk Museum i Kjøbenhavn).

Baade Dyr og Mennesker har en Sjæl, der overlever Legemet, men som ogsaa i levende Live under

Digitized by Google

visse Omstændigheder kan forlade det og foretage lange Rejser endog til Maanen f. Eks., ligesom den ogsaa ved Trolddom kan jages ud af Legemet, fortrædiges og beskadiges.

Alle Ting, Klipper, Hav, Elve o. s. v., ja Husgeraad, Kajakker o. lign. har deres »Ejere«, et Slags overnaturlige Væsner, der styrer og regerer dem, oprindelig vel tænkte som Tingenes »Sjæle«.

I Spidsen for Gudeverdenen staar Tornarsuk, Kilden til al Visdom. Under Havet bor en anden mægtig Guddom, en Kvinde, der sidder med et stort Kar over en Lampe, og fra det udgaar alle Sødyrene, der ernærer Menneskene. Bliver hun vred, holder hun dem tilbage; er hun velvillig stemt, sender hun dem ud i Havet, og der bliver da god Fangst.

Som underordnede Guder betragtes Tingenes »Ejere«, hvorfor man ogsaa ofrer til Klipper, Isblinker o. s. v. for at forsone og stemme fredeligt deres »Inue«. Nogen egentlig Skabelse tænker man

Fig. 92. Angmagalnak (Portræt).

sig ikke; den første Mand opstod af sig selv af Jorden og dannede den første Kvinde af en Jordtue, og de kaldte sig »Innuit«, Mennesker. Det samme Navn anvender Eskimoerne, naar de skal nævne sig selv. Som de fleste Naturfolk kalder de sig »Mennesker« i Modsætning til andre Folk, hvem de mulig kommer i Berøring med. Eskimo er et Navn, givet dem af fremmede.

Jorden hviler paa Støtter og skjuler under sig et varmt, rigt og skønt Land, Underverdenen, Paradiset. Himmelen bæres af Jorden, men dèr er koldt og øde, den er Straffestedet. Naar Jordens Støtter en Gang smuldrer bort, ramler det hele sammen, og Verden forgaar.

Efter Døden kommer de dygtige Fangere, de, der omkommer paa Havet, Kvinder, der dør i Barnsnød, og gode Mennesker til Tornarsuk i Underverdenen, men Vejen dertil er lang og trang. Hekse og andre slette Mennesker kommer i Himmelen, hvor de vel ikke egentlig pines, men hvor de maa staa i Telt om en stor Sø og lide Kulde og Sult. Samme Steds

hen kommer mærkelig nok Fostre, der dør i Moders Liv eller fødes i Dølgsmaal.

Efter Verdens Undergang skal alle, gode og onde, henflyttes til stille Boliger, hvor de fører et lykkeligt Liv — som man ser: en mild og lys Tro.

Uheldigvis knyttes der til denne en Masse temmelig ondartet Overtro. Først og fremmest tror man paa Hekseri. Baade Mænd og Kvinder kan blive Hekse og som saadanne gøre ondt, stjæle Sjælene fra andre Mennesker, paaføre dem Sygdomme, rejse Storm og Uvejr o. l. Oftest virker de gennem en »Tupilek«. En saadan dannes af Dele af et eller andet Dyr og af Menneskelig som en fantastisk Skikkelse, f. Eks. et lille Barn med Bjørneskind paa Hovedet, en Rype- og en Rævekæbe og Rypefødder. Ved Trylleord gøres det levende og udsendes for at dræbe Mennesker eller Barnet i Moders Liv eller for at gøre anden Skade. Det er intet Under, at Hekse og Hekseri er frygtede over al Maade.

Desuden tror man paa Gengangere og en Mængde overnaturlige Væsner, fantastiske Uhyrer i Menneske- og Dyreskikkelse; de bebor Fjeldene, Havet og Indlandsisen.

Dyrene, mener man, har Fornuft og kan tale, de kan hævne sig paa dem, der dræber deres Unger. Ved unaturligt Samkvem mellem Hunde og Mennesker opstod en Række Uhyrer, blandt andre Europæerne.

Til Mellemmænd mellem Guder og Mennesker tjener »Angekokkerne«, der virker som Præster og Læger og i enhver Henseende svarer til Indianernes Medicinmænd. De forstaar tillige at modvirke Hekseri, at skaffe godt Vejr og rig Fangst, de henter barnløse Kvinder Børn fra Maanen og underholder ved deres Kunster mangen Gang deres Stammefæller i de lange Vinternætter.

De opdrages til Stillingen fra Barnsben af ved Faste og Tilbedelse af Tornarsuk paa ensomme Steder, indtil de i dyb Besvimelse ser denne og modtager deres Magt fra ham. Dog hjælper han dem ikke paa første Haand, men enhver af dem faar anvist en Skare underordnede Aander, der tjener dem.

De havde en vis Magt og Indflydelse i gamle Dage paa Grønlands Vestkyst, men paa Østkysten synes deres Stilling i Nutiden ikke at være synderlig hverken frygtet eller agtet. De almindelige Kunster kan mange udøve uden at være Angekokker, de synes at være sunkne ned til almindeligt Tidsfordriv, men desuagtet tror man dog paa og tager sin Tilflugt til den virkelige Angekok, naar det kniber.

Naar en saadan skal optræde, sker det gerne i Vinterhuset, hvor de tilstedeværende trækker sig tilbage paa Brikserne, medens Angekokken faar sine Arme stramt bundne paa Ryggen og anbringes paa Gulvet med sin Tromme ved Siden. Alle Lamper slukkes, og i den dybe Stilhed begynder han at synge sine Tryllesange. Lidt efter lidt bliver der livligt, Skindene for Indgangen rasler, listende Fjed høres ude i Husgangen, Trommen begynder at lyde, den høres snart her snart der i Rummet og over Tilhørernes Hoveder, fremmede Røster taler snart uden for Huset, snart inden for. Angekokken svarer dem, besværger dem, udjager dem o. s. v., og naar alt igen er blevet stille og Lamperne tændte, sidder han udmattet og bunden som før! Kort sagt, der gøres ikke finere Kunster ved nogen »af de moderne

Digitized by Google

Spiritistmøder« end her oppe i de »Vildes« snavsede Hytter!

En dygtig Angekok kan virke ret forbløffende selv paa vantro Tilhørere; men det hele beror naturligvis paa snildt beregnede Bedrag. Sanserne narres hos de tilstedeværende, og deres Indbildningskraft ophidses, saa de tager alt for gode Varer.

Naar vi har talt saa forholdsvis udførligt om Eskimoernes Tro, er det, fordi den er godt kendt og byder os et Billede af, hvorledes den former sig hos de Folkefærd, der hylder »Schamanismen«, som man har kaldt den efter »Schaman«, som Medicinmanden hedder hos visse asiatiske Folk. Lignende Former af Tro er nemlig udbredte ikke blot over Amerika men ogsaa over store Dele af Asien og tidligere af det nordlige Evropa.

Fig. 93. Gammel Mand fra Angmagsalik (Østgrønland.)

Grundlaget er Tro paa og Dyrkelse af Menneskesjælen, af de afdødes Aander, og dernæst, gennem Overførelse af Sjælebegrebet paa livløse Ting, en Naturdyrkelse, der bag ved alt i Naturen sætter Aander, Tingenes Sjæle, deres »Ejere«, det, man har opfattet som Personliggørelse af Naturkræfterne. Efterhaanden arbejder der sig et Begreb op om godt og ondt, om Belønning og Straf efter Døden, og en Hovedgud, som Tornarsuk, skiller sig ud fra den store Masse af tidligere ligestillede Aander. Men han faar kun sjældent nogen stor Betydning for den almindelige Bevidsthed; han staar for denne fjernt og i en Taage. Først naar Europæerne nærmer sig med deres Tro, om hvilken Sagn kan trænge vidt ud ad mange sære Veje, tager Overguden fastere Form under Paavirkning udefra, som *Manitu* (den store Aand) har gjort det hos Indianerne. De afdødes Sjæle og Naturaanderne vedbliver dog at staa Menneskene nærmere. Det er dem, der tilbedes; dem ofres der til, og dem søger man Forbindelse med gennem »Schamaner«.

Men hvorfra er denne Sjæletro opstaaet? Hvorledes har den taget den for os saa mærkelige Form, idet der tillægges hver Ting, hver Naturfremtoning en »Sjæl«?

Svaret er næppe vanskeligt; det er gennem Drømmene, at Mennesket er kommet til sin første, vage Tro. I Drømmene er det jo, som løsrives vor Sjæl fra Legemet for at søge ud, ofte saa langt, langt ud paa egen Haand. Legemet bliver paa sin Plads, men desuagtet besøger vi fjerne Steder, møder andre Mennesker og taler med dem; selv de afdøde ser vi jo igen i deres gamle, kendte Skikkelse. Og ikke nok hermed, i Drømme færdes vi ogsaa i en Verden med Dyr og Planter, Klipper og Hav, vi udfører vore vante Idrætter med de vante Vaaben og Redskaber; er vi Krigere, slaas vi, er vi Jægere, jager vi og saa fremdeles.

Men for det uudviklede Menneskes barnlige Tanke maa Drømme stille sig som en Virkelighed, om end af en anden Natur end den, hvori han lever i vaagen Tilstand. Saa snart han begynder at tumle med Drøm og Virkelighed, vil der udforme sig en Tro paa, at vi bestaar af Sjæl og Legeme, der vel er nær og for en Tid, men ikke uadskilleligt og for altid forbundne. Den drømmendes Legeme bliver jo paa sin Plads, og dog drager han viden om i Søvne, ud over Hav og Land, derfor er det klart, at der maa være *noget*, der kan forlade Legemet og færdes paa egen Haand, dette noget er Sjælen, den, man vel nærmest tænker sig som ulegemlig, taageagtig, men skabt i Legemets Billede. Møder man i Drømme afdøde, er det deres Sjæle man ser — altsaa overlever Sjælen Legemet. Træffer man Dyr, Ting o. s. v. maa disse jo ogsaa have Sjæle — efterhaanden ser man bag ved alt og alle en Sjæl eller Aandeverden, der er den, der overlever al Form, altsaa den egentlige, mægtigste, den virkelig bestaaende.

Men hvad man end ser og oplever i Drømme, altid har det Lighed med det daglige Liv. De afdøde, man træffer, lever det samme Liv, som før de døde; deraf slutter man, at Livet efter Døden er en Fortsættelse af dette, under de samme Former, men Haabet siger, at det bliver skønnere og lettere at leve, i alt Fald for de gode.

Ud fra dette vil man forstaa, at alle Naturfolk, der hylder Sjælelæren og Naturdyrkelsen, giver de døde mere eller mindre af deres Ejendom med i Graven. De Vaaben f. Eks., som brændes paa Ligbaalet eller begraves med Liget er »døde« for denne Verden, men deres »Sjæle« tager den afdøde med sig og benytter dem i Livet paa den anden Side Graven. De Ting, der begraves med en Død, itubrydes ofte, eller gøres paa anden Vis ubrugbare, derved »dræbes« de og deres »Sjæl« frigøres.

Saaledes ogsaa hos vore Østgrønlændere, de kaster i Reglen deres døde i Havet, sjeldnere begraver de dem i en Klippekløft, men altid giver de dem deres Vaaben, Kajak, Redskaber o. s. v. med, paa det at de ikke skal komme fattige til Tornarsuk.

Fig. 94. Kavauvak (ældste Kvinde ved Angmagsalik; mellem 65 og 70 Aar, efter Fotografi).

Men over alt det, vi har fortalt om Eskimoernes Karakter og Tro, har vi glemt at fortælle noget om deres daglige Liv; det maa vi indhente, thi egentlig skal jo meget af det andet forstaas ud derfra.

Altsaa vi bliver ved Østgrønlænderne og erindrer, hvad det er for et fattigt Land, de bebor, hvilket barsk Klima, de maa leve i og beskytte sig imod. Denne Barskhed tvinger dem til at indrette deres Boliger med Omhu. Om Sommeren bor de i Skindtelte, men om Vinteren kryber de i Hi i deres

Digitized by Google

Vinterhuse, der gerne graves ind i en Skraaning, saaledes at Udgravningen danner Bagvæggen, medens Sidevæggene ligesom Forvæggen, delvis maa opføres af Sten og Græstørv i tykke Lag.

Taget bæres af Træstøtter inden i Huset, der ligesom alt andet Træværk tages af i Land skyllet

Fig. 95. Det ydre af et grønlandsk Vinterhus.

Drivtømmer. Det bestaar af Jord og Græstørv hvilende paa et Tagværk af Trægrene, over hvilket er lagt et Lag Lyng eller Ris af Dvergpil, hvor saadant kan faas. Foran i Udvæggen, der vender mod Havet, anbringes 2—3 Vinduer med Ruder af gennemskinnelige Sæltarme, der beredes særlig til dette og flere Øjemed. En lang Gang fører ud i det fri, den er fra 20 til 30 Fod ($6^1/_3$—$9^1/_2$ Mt.) lang og saa lav, at man maa krybe ind igennem den. Selve Husrummet er 24—40 Fod ($7^1/_2$—$12^1/_2$ Mt.) langt, 12—16 Fod (4—5 Mt.) bredt og saa højt, at en ikke altfor granvoksen Mand kan staa oprejst i det. Loft og Vægge er betrukne med gamle Skind, der ogsaa danner et Forhæng for Indgangen, og Gulvet er belagt med flade Sten. Langs Bagvæggen mellem den og Tagstøtterne er i $1^1/_2$ Fods ($^1/_2$ Mts.) Højde anbragt en bred Briks, delt i 3—4 Fod (1—$1^1/_3$ Mt.) brede Afdelinger ved ophængte Skind, der fra Tagstøtterne naar til lidt fra Bagmuren, langs hvilken altsaa bliver en Slags smal Gang, som forener alle Rummene.

Ethvert af disse tilhører en Familie; thi et Hus bebos af flere, indtil 10 saadanne, og en 4 Fod ($1^1/_3$ Mt.) bred Plads er nok til Mand, to Koner og 6 Børn! De unge Mænd og større Drenge ligger paa lignende men mindre Brikse langs Sider og Forvæg. Foran hver Afdeling af den brede Briks er paa Gulvet anbragt en firkantet Stenopsætning, paa hvilken den store Lampe staar, over hvilken der hænger en Kedel, hvori Maden koges.

Pottemageri kendes ikke, alle Kar er gjorte enten af Vægsten, en blød Sten, der kan skæres med Kniv, eller af omhyggelig sammenføjede Træstaver. Man gør Ild op ved et ret fuldkomment Apparat af den sædvanlige Art, ved Omdrejning, som her ofte frembringes ved Remtræk i Stedet for ved Bue (Fig. 96).

Belysning sker ved Lamper, store Vægstensskaale, hvori anbringes Spæk og en Væge af tørret Mos.

Spækket smelter efterhaanden til Tran ved Varmen og forbrændes. Lampen maa stadig passes for ikke at ose altfor galt.

Oppe under Loftet er der Tremmeværk til Tørring af vaadt Tøj, og ved hvert Ildsted staar en Balje, hvori Sne smeltes til Drikkevand og Madlavning. Under Briksene stuves Husgeraad, Fødemidler o. s. v. til Side, ikke at forglemme den uundværlige Urinbeholder. Urinen opbevares nemlig med Omhu, i den vasker man baade sig selv og sit Tøj, den virker i Mangel af Sæbe opløsende paa Fedtstoffer og Snavs — men den bidrager just ikke til at skabe Vellugt!

Man kan tænke sig — eller rettere, man kan vist ikke tænke sig — hvilken Luft der er i et Rum, i hvilket der Døgnet igennem brænder Tranlamper og koges, og hvor indtil 50 Mennesker tilbringer største Delen af deres Tid, nøgne, snavsede, svedende, spisende, arbejdende o. s. v. Man kan næsten ikke forstaa, at Mennesker kan leve under slige Forhold; hvor den nødvendige Luftfornyelse egentlig kommer fra, synes en Gaade. Og dog forsikrer de Europæere, der lever i Grønland, at man snart vænner sig til Forholdene, og at Beboernes Godmodighed, Venlighed og Gæstfrihed gør, at man finder sig vel til Mode iblandt dem trods Snavs og Stank og daarlig Luft.

Men efter en lang og mørk Vinter i en saadan Hule længes selv Eskimoen ud, og den Dag, da han kan flytte ud i sit Sommertelt, er en Festdag for ham. Allerede i April Maaned, længe inden Sneen er smeltet, drager han ud paa en af Sommerpladserne ved Fjorden, hvor Sælen holder til eller hvor Lakse- og Angmagsætfangsten vinker (Fig. 99).

Der opslaar han sit Telt af sammensyede Sælskind, der kastes op over et Træskelet og forneden tynges til Jorden med Sten. For Indgangen er der et Forhæng af Skind, Gulvet dannes af Sten, Varme skaffer Lamperne, og frisk Luft er der nok af.

Fig. 96. Eskimoer gør Ild op.

Sommeren igennem flytter han om fra Sted til Sted, alt efter som Fangst eller Bærplukning eller blot Lune drager ham; saa sent som muligt vender han tilbage til Vinterhuset, der imidlertid er bleven ordentligt udluftet, idet Taget har været borttaget Sommeren igennem. Vinterpladserne er de samme Aar igennem; de skiftes kun, naar der ikke mere er

Digitized by Google

Fangst paa Stedet, eller naar der er død for mange, saa det bliver for livligt med Spøgeri, hvilket man frygter frem for alt andet.

Snehuse kendes ikke i Østgrønland, men ande Steds bygger man dem navnlig paa Rejser, skøntt ogsaa til noget længere Brug. Med en stor, flad Kniv af. Træ skæres ud af Sneen firkantede Blokke, der stables op til en bikubeformet Hytte, ofte med en Gang ligesom Vinterhuset (Fig. 98). Saadanne Snehytter er meget lune og brugelige, blot Frosten er streng nok til at modvirke Optøningen ved Varmen indefra.

I Husene gaar alle næsten helt nøgne, kun de voksne Mænd og Kvinder bærer en Slags Skindbukser af den allermest nødtørftige Størrelse.

til deres Dragt; dog bruges undertiden til Kasketter Tøj, som faas gennem Handelsforbindelser med de danske Kolonier.

Men paa Vestkysten forstaar navnlig Kvinderne at udstyre deres nette og klædelige Dragt med mange Slags Pelsværk af Sælunger, Harer, Lemminger o. s. v., desuden bærer de lækre, varme Fugleskindspelse, sammensyede af Bælge af forskellige Havfugle. Skindene tilberedes til Klæder paa en højst ejendommelig Maade, idet de nemlig foruden at skrabes o. l. *tygges* for at bryde Fibrene og gøre dem bløde og bøjelige. Det er Kvindernes Arbejde, og de har til dette god Brug for deres stærke Tandsæt og Kæbemuskler; det er ingen Spøg saaledes at tygge et stort Skind igen-

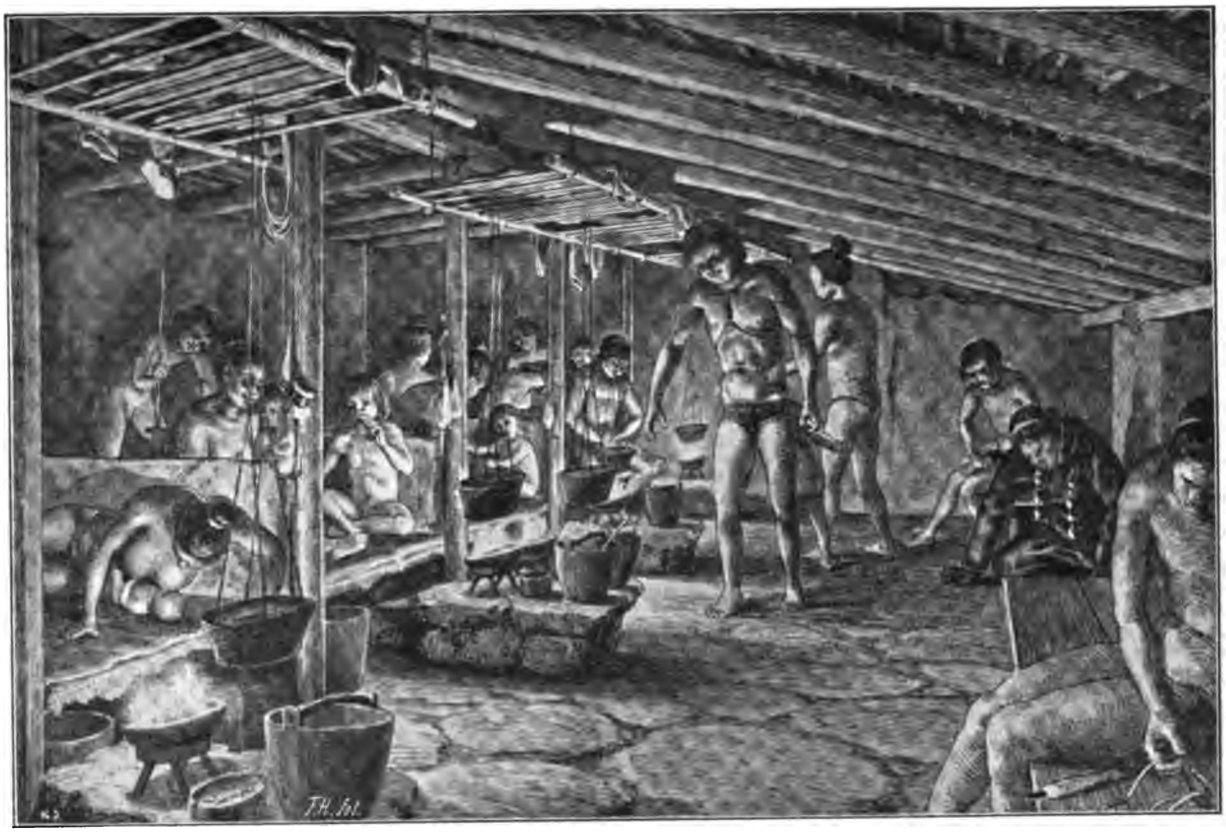

Fig. 97. Det indre af et grønlandsk Vinterhus.
Paa Briksen i Forgrunden til venstre giver en Moder sit Barn Die. Paa Briksen i Forgrunden til højre sysler en Mand med at lave et Redskab. Den eneste fuldt paaklædte er nylig kommen ind og er nu i Færd med at afføre sig sine Pelsstøvler. Langs Briksene til venstre ses Lamper, der staar paa Skamler; over dem hænger Kogekar og over disse Tørre-Rister,

For øvrigt er Mænd og Kvinder klædt omtrent ens, paa Overkroppen bæres en Trøje af Sælskind med Haarene indad, udenpaa hvilken der om fornødent tages en Pels med Haarsiden udad. Hovedet dækkes enten af en Hætte, der er syet fast til Inderpelsen, eller af en ejendommelig Kasket med bred Skygge af Træ. Benklæderne naar hos Mændene ned over de lange Støvler af afhaaret Skind, hos Kvinderne derimod kun til midt paa Laaret, medens Støvlerne gaar lidt op over Knæet, en Del af Laaret bliver altsaa ubedækket, kun i streng Kulde ombindes det med Skind. Børnene bæres i en varm Skindpose paa Ryggen, den saakaldte Amaut. Østgrønlænderne anvender kun Sæl- og Isbjørneskind

nem Bid for Bid. Fugleskind vender man Vrangen ud af og putter dem hele i Munden, hvor de arbejdes ordentlig igennem.

De nordligste Stammer ved Smithsund har nogle højst ejendommelige korte Benklæder af Isbjørneskind med de lange Haar udad. De holdes oppe paa en gaadefuld Maade tvers over Hoften og Bagdelen; de naar ikke op *over* disse Legemsdele, saa i Begyndelsen gaar uerfarne Tilskuere i en stadig Frygt for, at et Uheld skal indtræde ved Nedglidning af de saa nødvendige Beklædningsgenstande. Men dette sker aldrig; hvorledes det end gaar til, fast hænger de. Pelstrøjen naar ikke Benklæderne; en Del af Underlivet og Lænden er bar, ligesom Ben-

Digitized by Google

klæderne heller ikke bindes sammen for neden. En ret luftig Dragt for Jordens nordligste Beboere! Eivind Astrup paastaar dog, at den er praktisk og slet ikke ubehagelig kølig, kun i meget streng Kulde og skarp Blæst maa Mellemrummene dækkes med Bælter af sammensyede Rævehaler.

I vaadt Vejr tages en Kofte af vandtætte, afhaarede Skind over den øvrige Dragt, og denne er i enhver Henseende aldeles vidunderlig afpasset efter Klimaet, let, varm og dog ikke hindrende hverken Bevægelsen eller den nødvendige Luftfornyelse.

Fig. 98. Eskimo-Snehytter ved Smithsund.

Den Udsmykning af Personen, der er saa kær for andre Naturfolk, genfindes ogsaa til en vis Grad hos Eskimoerne, navnlig er Tatovering almindelig. Nogen egentlig Misdannelse af Legemsdele finder ikke Sted, kun gennemborer Stammerne ved Beringshavet Øren, Næsebrusk og Underlæbe til Anbringelse af Smykker, ét Træk mere, der minder om Naboskabet til Nordvestindianerne.

Da alle Eskimoer er saa nøje knyttede til Havet, er det klart, at de maa have uddannet sig til fuldendte Sømænd, i den Forstand vel at mærke, som her kan være Tale om. De har da ogsaa opfundet nogle af de mærkeligste og mest formaalstjenlige Fartøjer, menneskeligt Snille nogen Sinde har udtænkt, Kajakken og Konebaaden.

Den første er en lille, yderst let, lidet dybtstikkende Baad, dannet af et spinkelt Skelet af Træ eller

Fig. 99. Grønlandsk Fjordlandskab med Sommertelte.
Udenfor Teltet i Forgrunden staar en gammel Mand. En Kvinde med sit Barn paa Ryggen i »Amauten« betragter en Gruppe andre Kvinder, som flaar en Sæl. Til højre noget tilbage ses Enden af en Konebaad, som med Bunden i Vejret hviler paa store Sten. Tæt ved sysler en Mand med sin Kajak.

Digitized by Google

Ben, sammenbundet af mange Smaastykker med sejge Sener, hvorved den netop faar den rette Styrke og Elasticitet. Aleuternes Kajak blev saaledes sammenbundet af 60 Benstykker. Baade Længde, Bredde og Form er lidt forskellige hos de forskellige Stammer, i Almindelighed er den 12—15 Fod (4—5 Meter) lang og $1^1/_2$ Fod ($^1/_2$ Meter) bred. Skelettet overtrækkes med særlig tilberedte, vandtætte Sælskind, der ved deres Sammentrækning yderligere styrker hele den lette Bygning. Kajakken er lukket overalt, kun i »Dækket« findes en rund Aabning, omgivet af en Benring, hvortil Skindene er vandtæt syede; den er stor nok til, at en Mand kan slippe ned igennem den med Ben og Bækkenparti. I dette herlige Fartøj sidder Eskimoen med udstrakte Ben, iført en vandtæt Kofte af beredte Sælfarme, hvis Hætte kan snøres fast sammen om Hovedet ved Ørerne, medens den forneden fastgøres vandtæt om Benringen. I denne Dragt er Manden ét med sin Kajak, som han ror med en dobbeltbladet Aare, og han kan holde sig varm og tør i mange Timer, hvor galt end Bølgerne tumler med ham.

Med overlegen Dygtighed og Mod trodser han Hav og Is, intet Fartøj i Verden er bedre skikket til at sno sig frem i smalle Render mellem Isflager, intet formaar bedre at ride hen over Bølgerne; som en Korkprop bæres det op over Bølgekam og Brænding. Den fuldendte Kajakroer frygter ikke en Gang Kæntring, han forstaar ved snild Anvendelse af Aaren

Fig. 100. Kajaker og Konebaad.
I Forgrunden en Kajak af nordgrønlandsk Form med Kajakmand i Halvpels. Til højre en sydgrønlandsk Kajak med Fanger i Helpels i Færd med at kaste sin Fuglepil.

at rejse sig igen uden Hjælp, og han er saa sikker i sin Sag, at han f. Eks. ofte undgaar en truende Bølge paa den Maade, at han kæntrer Kajakken rundt, lige idet den møder ham, og rejser sig, naar den er rullet hen over ham.

Ved Forsøg, der foretoges med en Mand i Kajak fra de aleutiske Øer viste det sig, at han sammenlignet med en Fodgænger udrettede det dobbelte Arbejde med mindre end $^1/_5$ Kraftforbrug; dette viser bedst, hvilket glimrende Befordringsmiddel Kajakken er.

Det andet Fartøj, Konebaaden, er en bred, fladbundet Skindbaad, der har sit Navn af, at den oftest ros, med enkeltbladede Aarer, af Kvinder. Den er meget let og stikker kun faa Tommer dybt, den kan derfor hurtigt trækkes op paa Is og Land, men den har ligesom Kajakken den Fejl, at Skindene let skæres igennem af Isen. I saa Fald tættes Hullet foreløbig med Spæk, indtil man kan faa den trukket op paa en Isflage eller et Skær, hvor Hullet sys sammen.

Efter faa Døges Brug bliver Skindene vandtrukne, og Baaden maa da paa Land og tørres. Ved Bopladserne finder man Stilladser eller Rækker af store, oprejste Sten, hvorpaa Kajakker og Konebaade opsættes, naar de ikke er i Brug (se Fig 99).

Medens vi er ved Befordringsmidlerne, maa vi omtale Hundeslæden, der for mange Stammer er af næsten lige saa stor Vigtighed som Baadene.

Digitized by Google

Hunden er det eneste Husdyr. Den er stor, stærk, ulvelignende, i Virkeligheden er den ej heller andet end en gennem Slægtled tæmmet Ulv.

Den behandles haardt og maa ofte sulte, men alligevel sætter man stor Pris paa den og opdrætter Hvalpene med Omhu. Undertiden udbryder der Epidemier imellem dem, hvorved de bortrives i stort Antal; under saadanne Forhold har man set, at Kvinder har lagt moderløse Hvalpe, Familiens sidste Haab, ved Brystet sammen med deres egne Børn for at redde dem fra Undergang.

De bruges væsentlig til Trækdyr for Slæder, der er sammenbundne af et Utal af Træ- og Benstykker og skoede med udsavede Skinner af Narhval- eller Hvalrostænder. Navnlig før Eskimoerne fik Jernredskaber, skulde der en uendelig Taalmodighed til, inden de fik lavet saadan en Slæde i Stand; hver enkelt lille Del krævede stort Arbejde, og det betydelige Antal Huller, der maatte bores for Sammenbindingens Skyld, var ikke let at faa i Stand. Men det gælder her som saa ofte, hvor vi har med Naturfolk at gøre: Tid haves der nok af, de gyser derfor ikke tilbage for et Arbejde, selv om det er nok saa langvarigt. Og særlig for Eskimoerne har al Slags indendørs Arbejde været kærkomment i den lange, triste Vinternat, der højt oppe mod Nord jo varer i Maaneder.

Fig. 101. Grønlandsk Hundeslæde.

For saadan en let og elastisk Slæde spændes et større eller mindre Antal Hunde, alle i én Række, og er Føret godt, kan de trække et betydeligt Læs, eller hvor det kommer an paa det, skyde en antagelig Fart. Vinteren er derfor Eskimoernes Rejse- og Besøgtid, den eller det tidlige Foraar, inden Tøvejr gør Føret tungt. Trods de lange Afstande vedligeholdes paa disse Aarstider et livligt Samkvem mellem de forskellige Bopladser paa samme Kyst.

Hundene er ikke lette at regere, navnlig naar de faar Færten af Sæl eller Bjørn, men ogsaa i denne Henseende har Eskimoerne en forbavsende Øvelse. Med sin lange Pisk leder han det vilde Forspand, der altid har den stærkeste Hund til Fører. Slag paa Isen eller Sneen ved Siden af Dyrene viser dem, hvilken Vej de skal dreje, og streng Straf venter dem, gør de sig udtilbens.

Men passes paa dem maa der; navnlig under Hvil og om Natten sønderguaver og æder de Læderremmene, der udgør deres Seletøj, saa snart de ser deres Snit; forsultne er de i Reglen, naar ikke overdaadig Fangst har givet ogsaa dem Overflod. Til daglig fodres de med Affald, Indvolde og tørrede Fisk; de er ingenlunde kræsne. Foruden som Trækdyr har de hos visse Stammer, for hvem Isbjørnejagten er af Vigtighed, tillige Betydning for denne; modige, som de er, angriber de Bjørnen og bringer den til at stanse i Flugt eller Angreb, saa Jægeren kan faa Tid til at dræbe den med sit Spyd.

Til Brug paa Jagten har Eskimoerne dannet Vaaben og Redskaber, der er saa fuldkomne i deres Art, at end ikke vore Skydevaaben har formaaet at gøre dem overflødige.

De Dyr, der skal jages, er for Østgrønlændernes Vedkommende de forskellige Sælarter, mindre Hvaler (Narhval), Hvalros og Isbjørn. Hertil kommer for andre Stammers Vedkommende Rensdyret og Moskusoksen, der lever i det nordlige Grønland, paa flere af de store Øer nord for Amerika og paa den allernordligste Del af dettes Fastland.

For Havdyrenes Vedkommende gælder det ikke blot om at dræbe dem, men ogsaa om at sikre sig imod, at de gaar tabt ved at synke til Bunds og drive bort med Strømmen. Det nyttigste Jagtvaaben overfor dem er derfor Harpunen, der er en forbedret Udgave af den, vi fandt hos Ildlænderne.

Den bestaar af et 6 Fod (2 Meter) langt, smækkert Træskaft, der foroven er løst indstukket i et Benstykke med Modhager, hvori atter er fastgjort en Od af Sten. I Benstykket er fæstet en c. 50 Fod ($15\frac{1}{2}$ Meter) lang Line af meget stærke Læderremme, hvis anden Ende er bundet fast til en stor oppustet Blære. Naar nu Harpunen rammer en Sæl eller en Hval, trænger Spidsen ind i Dyret, Modhagerne hindrer den fra at gaa løs, Træskaftet derimod løsner sig let, og Linen løber ud, slæbende Blæren med sig. Denne formaar Dyret ikke at trække til Bunds; den angiver, hvor det opholder sig i Dybet, og saa snart det viser sig paa Overfladen for at trække Vejret, er Fangeren straks tilrede i sin Kajak, hvorfra Jagten foregaar, for at dræbe det med Lansen, en 5 Fod ($1\frac{2}{3}$ Meter) lang Træstage med Benspids uden Modhager.

Harpunen udslynges enten med Haanden eller paa længere Maal med et Kastetræ, der virker som det, vi beskrev hos de sydamerikanske Indianere.

Har Kajakroeren dræbt én eller flere Sæler eller Smaahvaler, bugserer han dem stolt i Land, hvor Kvinderne flaar og sønderdeler dem. Men han maa passe paa, at den lange Line ikke kommer i Urede, thi et saaret Dyr kæntrer da let ham og hans Fartøj. Derfor ligger den altid omhyggelig opskudt foran, medens Blæren er anbragt bag ved ham, og

Digitized by Google

han kaster baade Line og Blære ud, saa snart Harpunen sidder fast i Dyret. Blæren er enten Urinblæren af en Sæl eller et lille Sælskind, den blæses op gennem et Benrør og tilbindes omhyggeligt.

Ogsaa fra Isen drives Sæljagt; dels søger Jægeren at snige sig til de sovende Dyr, naar de ligger oppe

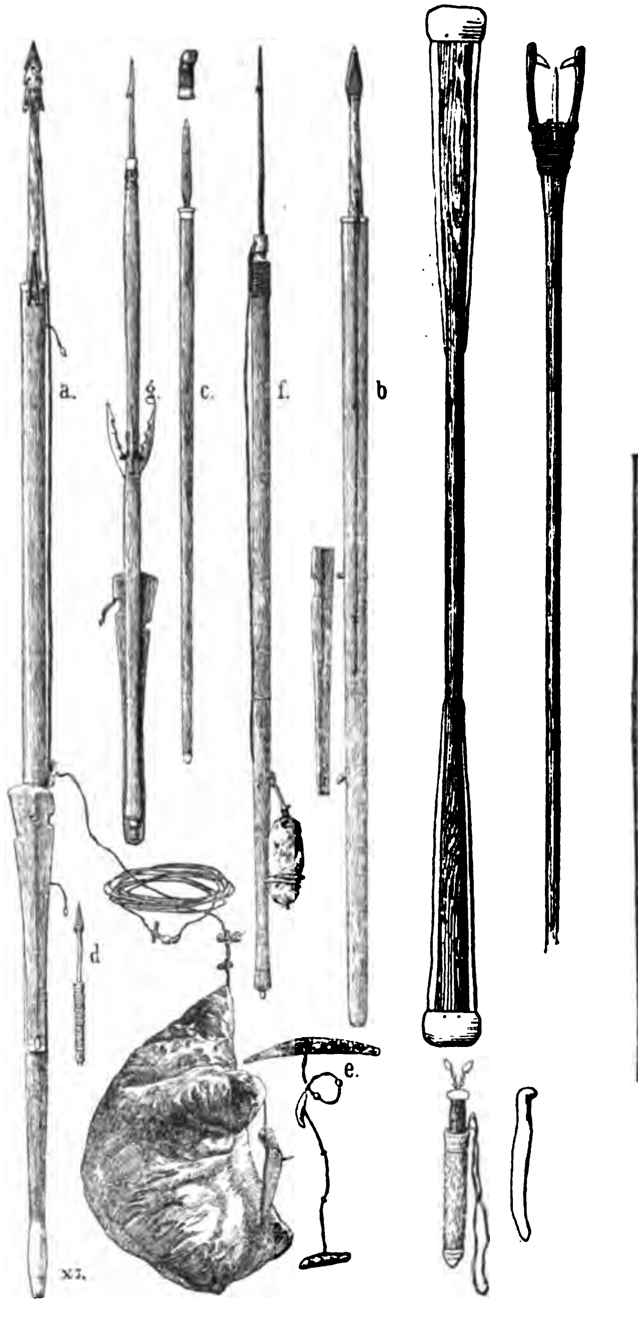

Fig. 102. Grønlandske Fangstredskaber o. lign.
a. Harpun med Line og Svømmeblære; b. c. d. f. forskellige Fangstspyd (»Lænsere«); e. Slæbeline m. m. til at bugsere det dræbte Dyr; g. Fuglepil (ved g. og b. ses et Kastetræ). Til højre en dobbelt Kajak-Aare af Træ med paanittede Endestykker og Kanter af Ben. Længst til højre en Lakse-Lyster. Nederst en Kniv i Skede samt et Benredskab til at skrabe Sne af Skindklæder.

paa Iskanten, dels lurer han paa dem ved de smaa Aandehuller, som de hele Vinteren igennem holder aabne i den tykke Is Dette er et Taalmodighedsarbejde; paa en let, trebenet Stol sidder Manden med en Stump Isbjørneskind under Fødderne, urørlig ofte i

timevis med sit Spyd rede. Ser han endelig Sælens Snude i det lille, runde Hul, der udvider sig tragtformet nedad, gælder det om at være rask i Vendingen, i et Nu maa Spydet eller Harpunen sidde i Dyret, som derpaa hales op med Linen; Blæren bruges naturligvis ikke til denne Jagt.

Flere Stammer (den ved Smithsund f. Eks.) dræber endog Hvalrossen fra Isen, hvor den gerne ligger og dvasker ude ved Kanten eller i Vaager. Man sniger sig til den, kaster Harpunen, og i samme Øjeblik støder man en stærk Lansestage med Jernpig ned i Isen, idet man slynger Linen om den for at standse det svære Dyr i dets Fart ned mod Bunden. Remmen er meget lang, 120 Fod ($37^1/_2$ Meter), og stærk, gjort af et eneste stort Sælskind, der opskæres spiralformet. Holder Remmen og Lansen, lykkes det at stanse Dyret, og det kommer snart igen op for at aande. Imidlertid maa Fangeren have gjort to Huller i Isen i passende Afstand fra hinanden, og igennem dem fastgør han Linen til det mellemliggende Isstykke; derved faar han Lansen til sin Raadighed, og naar Hvalrossen viser sig, modtager

Fig. 103. En Eskimo lurer paa Sælen ved dens Aandehul i Isen.

han den med kraftige Stød. Gang efter Gang saarer han den, lidt efter lidt haler han ind paa Linen; tilsidst er Dyret dræbt, og nu gælder det for ham om at faa det op paa Isen. Dette skulde, som Eivind Astrup, der har skildret denne Jagt, bemærker, synes at være en uløselig Opgave for en enkelt Mand uden andre Redskaber end en Træstage og en Skindrem; men den løses let og snildt.

Han hugger blot to nye Huller i Isen og gør nogle parallele Snit i Dyrets tykke Hud. Ved at trække Remmen gennem Hullerne i Isen og Hudbroerne mellem Saarene har han en udmærket Talje, ved Hjælp af hvilken han lidt efter lidt kan hale Dyret op.

Baade Østgrønlænderen og andre Eskimoer an-

Digitized by Google

griber og dræber Isbjørnen uden andet Vaaben end Lansen; der skal Mod til at indlade sig paa slig Færd. Men kækkere Mænd og stoltere Jægere end

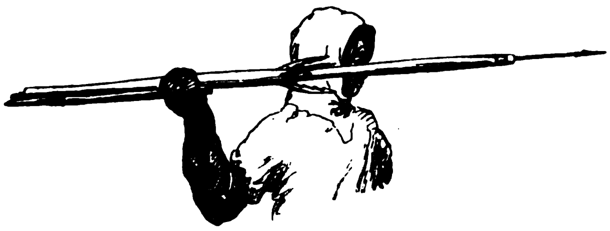

Fig. 104. En Eskimo udsender Fuglepilen ved Hjælp af Kastetræet (før Kastet).

disse smaa, uanselige Fangere findes ikke heller Jorden over.

Til Fuglejagten bruges Fuglepilen, en tynd, lige Træstage med fast Benspids, forsynet med Modhager. Til Midten af Skæftet er fastgjort 3—4 korte Pile, strittende ud til Siderne, for lettere at faa fat i Fuglen, om Sigtet ikke skulde være helt nøjagtigt, eller for at kunne fælde flere ud af en tæt Flok. Den udslynges med en beundringsværdig Sikkerhed med Haanden eller Kastetræet.

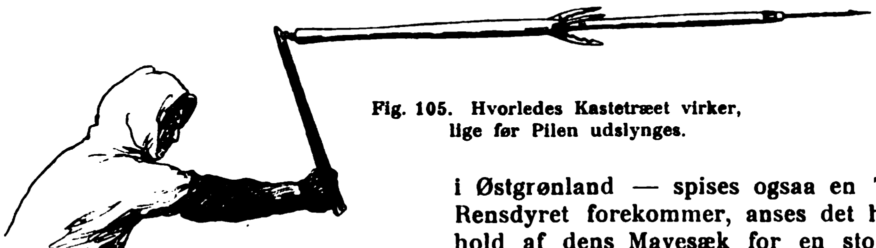

Fig. 105. Hvorledes Kastetræet virker, lige før Pilen udslynges.

Hvor Rensdyret findes, efterstræbtes det før i Tiden med Bue og Pil, nu har i alt Fald Grønlænderne faaet Ildvaaben, der foretrækkes til denne Jagt.

Fiskeri drives i Lakse-Elve ved at gribe Dyrene med Haanden eller harpunere dem; Angmagsætten, der gaar til Kysten i uhyre Stimer, øses ligefrem op i en Slags store Ketsere af Læderremme, spændt ud i en Træramme. Østgrønlænderne fanger mange Hajer i Vaager om Vinteren; de lokker dem op til Overfladen med Blod, som heldes i Vandet, og ved at skrige og gøre Støj paa Isen, og harpunerer dem da.

Ogsaa Medetøj kender i alt Fald nogle Stammer; de udskærer Fiskekroge af Ben eller laver en Pilk af en glatsleben Sten og én eller flere Kroge.

I ethnografisk Musæum i Kjøbenhavn, der har en rig Samling Eskimosager, kan man se forskellige af disse Fiskeredskaber, hvoraf navnlig de, der er bestemte til Fiskeri af de mægtige, indtil flere hundrede Pund tunge Helleflyndere, som tages paa meget dybt Vand, er forbavsende. Krogen, fra Beringshavet, er, som Fig. 106 viser, utrolig svær og plump, og Linen, som den brugtes i Grønland inden Europæernes Tid, er sammenbunden af 2—3 Fod ($^2/_3$—1 Mt.) lange, tynde, udspaltede Stykker af Hvalbarder (Fiskeben) til en Længde af 1500 Fod (c. 670 Mt.). Den bestaar saaledes af c. 600 Stykker med lige saa mange Sammenføjninger. Tænk paa, hvilket uendelig taalmodigt og omhyggeligt Arbejde der skal til, for at

Fiskeren skal kunne stole paa sit Redskab! Og at hale saadan en Line ind med nogle hundrede Pund modstræbende Helleflynder paa, hvilket Slid!

Fiskeriet har dog for de fleste Eskimoer aldrig haft meget stor Betydning; de er og bliver Jægere, om de end jager paa Havet.

Deres væsentligste Føde er da ogsaa det ofte saa grove og sejge Kød af de store Havpattedyr og Fedtstoffer, som de fortærer i uhyre Mængde. I Almindelighed koges det i Gryder, udskaarne af Vægsten, men Østgrønlænderne spiser meget af det raat og — fordærvet. Kaptajn Holm beskriver et modbydeligt Optrin, hvorledes nemlig en stor, halvraadden Sæl blev slæbt ind i Vinterhuset, hvor den blev skaaret op og fortæret aldeles raa af store og smaa, der begærlig slikkede det stinkende Blod i sig. Fisk og Fugle nydes ligeledes ofte uden nogen Art Tilberedning; men Reglen er dog som sagt den, at Føden koges.

Plantestoffer faar Eskimoen sjældent, dog samler han gerne Forraad af de forskellige Bærsorter, hans Land byder ham: Tyttebær, Bjørnebær, Kræklinger o. s. v., som han opbevarer sammen med smeltet Fedt i Sæleller Rensdyrmaver. Hist og her — f. Eks. i Østgrønland — spises ogsaa en Tangart, og, hvor Rensdyret forekommer, anses det halvfordøjede Indhold af dens Mavesæk for en stor Lækkerbid.

Af oprindelige Arbejdsredskaber fandtes de, som

Fig. 106. Eskimo fra Beringshavet i Færd med at fiske fra Iskanten. I venstre Haand holder han den vældige Krog og rækker med den højre efter Agnen, som ligger paa Slæden.

Digitized by Google

træffes overalt hos Folk paa lignende Trin, Knive af Obsidian, en Stenart, der som Flint lader sig kløve ud i lange, skarpe Flækker, tilslebne Økser og Mejsler af Sten, Prene af Ben, Synaale af samme Materiale o. s. v. Der herskede en Stenalder, som endnu for en Del hos Østgrønlænderne lige til vor Tid.

Naar Øjnene uden Beskyttelse til Stadighed udsættes for det hvide Skær fra Sneen, bliver de let betændte, og Sneblindhed indtræder. For at undgaa dette har Eskimoen opfundet Snebriller, Plader af Træ eller Ben, der anbringes foran Øjnene, og hvori

Fig. 107. Kasket og Skindposer fra Østgrønland.
Den første er af Bjørneskind med Læderskygge, de paasyede Prydelser er udskaarne af fint hvidt Skind. De sidste af fint Skind, ligeledes med paasyede Skindmønstre og udskaarne Figurer.

der er skaaret en smal Ridse, gennem hvilken kun det nødvendigste Lys trænger ind; derved undgaas Sygdommen. Østgrønlænderne anvender ogsaa en Slags Øjenskærme af Træ, der ligesom andre af hans Træsager — Baljerne, det Stel paa Kajakken, hvor Linen ligger opskudt o. s. v. — indlægges i smagfulde Mønstre med smaa Benstykker, hvoraf nogle har Form som en Sæl eller et Menneske. Ogsaa deres syede Sager — Skindpunge o. lign. — er fint og nydelig udsyede med Mønstre af Senetraad, For øvrigt er de ikke vidt fremme i »Kunst«; Musik indskrænker sig saaledes til Brugen af Trommen, et Skind udspændt i en Træramme. Sang er yndet, men den er meget enstonig skønt ofte melodisk. I

og for sig har Eskimoen baade en god Sangstemme og Sans for Takt og Toner. Vestgrønlænderne er virkelig musikalske og elsker Salmesang.

Nogen egentlig Dans synes Østgrønlænderne ikke at kende, saa lidt som de fleste andre Eskimoer

Fig. 108. Øjenskærm og Træbalje fra Østgrønland.
Øverst nogle af de i Ben udskaarne Smaafigurer paa Baljen i nat. Størrelse

med Undtagelse af Stammerne ved Beringshavet; mærkeligt nok, for de bliver ivrige, ja lidenskabelige Dansere, naar de lærer Kunsten af Europæerne. Selskabelig anlagte er de, men da de ikke kender anden Drik end Vand, lige saa lidt som den ædle Kunst at røge hører dem til, og da de ikke danser, bestaar deres Forlystelser ved Sammenkomsterne, foruden i umaadelig Spisen, kun i de alt omtalte Angekok-Kunster, i »Trommesang« og endelig i Fortællen af deres Bedrifter og Hændelser paa Jagten eller af Æventyr og Sagn. Saadanne har de mange af, og adskillige gaar meget langt tilbage i Tiden; der lever saaledes blandt Grønlænderne Sagn om de gamle Nordbokolonister og Kampene med dem. Ja, i andre nævnes Dyr og Mennesker, som de kun kan være kommen i Berøring med, inden de udvandrede fra Nordamerika.

For øvrigt laver de visse Smaating, som de morer sig med som en Slags Legetøj, saasom Snurrer, Møller til at løbe med mod Vinden og mere af den Art. Børnene leger desuden med Dukker og med smaa Figurer af Sæler, Hvaler og Fugle, skaarne i Ben (se Fig. 111). Et Boldtspil, hvor Ribben af Pattedyr bruges til Boldttræ, er ogsaa kendt i alt Fald af nogle Stammer.

En mindre uskyldig Leg driver de voksne Østgrønlændere ved deres Møder, »Lampeslukningslegen«, eller »Konebytningen«; den er meget yndet og meget

Fig. 109. Kniv af Træ fra Østgrønland.
Eggene er dannede af Hajtænder. Bruges til at skære Børnenes Haar kort.

lidt moralsk; man vil let forstaa af Navnet, hvori den bestaar. Naa! den Side af Moralen er nu en Gang ikke Naturfolkenes og mindst Eskimoernes stærke Side.

Sproget er ejendommeligt, det hører til samme Gruppe som de amerikanske, idet Ordene dannes og

Digitized by Google

bøjes ved Tilføjelse af nye Ord, lutter Enstavelsesord. Det er rigt og udtryksfuldt og formaar kort at betegne meget, som vi kun kan gengive ved mange Ord og Omskrivninger. RINK nævner som Eksempel to grønlandske Ord, hvis Betydning paa dansk kun

Fig. 110. Hundeslæde og Rensdyrjagt. Tegnet af en Eskimo.

kan gives ved en lille Sætning paa 16 til 18 Ord. Lydene er ikke meget forskellige fra vore, derfor har vort Alfabet ogsaa vist sig brugeligt for Eskimoisk; i det danske Grønland er der nu en hel Literatur, ja endog Aviser udgives der! De fleste Vestgrønlændere kan baade læse og skrive.

Den Skildring, vi har givet af Eskimoerne, er i alt væsenligt hentet fra Grønlænderne, nærmest fra de mest uberørte Østboere; men hvor vi end træffer paa stammebeslægtede, i Labrador, ved Beringshavet, paa Asiens nordøstlige Kyst, overalt vil vi finde, at den passer forbavsende godt i det hele og store. Kun Beboerne af de aleutiske Øer, der dog ogsaa er Eskimoer, staar de øvrige noget fjernere.

Sproget f. Eks. er det samme overalt; der er ikke større Forskel mellem Grønlandsk og Labradorsk end mellem Dansk og Svensk, og med lidt Øvelse vilde f. Eks. en Østgrønlænder snart lære at forstaa Sproget ved Beringshavet. Kajakken, Konebaaden, Hundeslæden er den samme trods Afstande af 1450 til 1500 Mil, og skønt der i Aarhundreder ingen første Haands Forbindelse har været mellem mange af Stammerne.

Hvorledes skal dette forklares? Der synes os kun én Forklaring mulig, den, at Eskimoernes Vandringer langs Ishavskysten er begyndt i en *forholdsvis* sen Tid, efter at deres Sprog og deres særlige Kultur var fuldt uddannet.

Denne sidste maa være udviklet paa et Sted, hvor Naturforholdene til en vis Grad lignede dem, de nu lever under og hvortil den er saa beundringsværdig tilpasset. Men fra »Samler« til udviklet Eskimo *kan* Mennesket sikkert ikke have gjort Overgangen noget Sted paa Ishavskysterne. Var de vandret ud paa dem uden deres nuværende Hjælpekilder i Kampen for Tilværelsen, vilde de næppe have kunnet holde sig ret længe.

Derimod kan det meget godt tænkes, at en saadan Udvikling er foregaaet ved Beringshavet, hvor Forholdene i alt Fald ved den sydlige Side er adskilligt gunstigere. Herfra er det først lykkedes Mennesket at brede sig, følgende sin Trang, langs de endnu ubeboede Ishavskyster, da de Opfindelser var gjorte og udviklede, som muliggør dets Liv i Polarlandenes barske Egne.

Og denne Eskimoernes Udvandring maa være foregaaet i en *forholdsvis* ny Tid, skønt vi ved, at de alt for 1000 Aar siden havde naaet deres yderste Grænser; ellers vilde Ligheden umulig kunne være saa stor, som den er. Selv under fuldstændig ens Liv og Naturbetingelser vil og maa Sprog, Tro, Sagn o. lign. efterhaanden antage forskelligt Præg hos forskellige Stammer, derom kan der ikke være Tvivl.

Vi kan ikke forlade dette interessante Folk uden endnu en Gang at minde om, hvor højt udviklet det i Virkeligheden er i mange Henseender, hvor nøje det har forstaaet at tilpasse sig efter de haarde Naturbetingelser, under hvilke det skulde leve, og hvor fuldt det har udnyttet alt, hvad Hav og Land byder det. Man kan i Virkeligheden tale om en eskimoisk *Kultur*, saa vist som hele deres ejendommelige Udvikling er et Produkt af Menneskesnille og Intelligens, saa vist som denne Udvikling er naaet saa højt, som det overhovedet var muligt under de givne Forhold.

Man kan kun ønske, at denne dygtige, elskværdige og intelligente Folkeæt fremdeles maa faa Lov til at leve sit lykkelige, fredelige Liv der oppe i

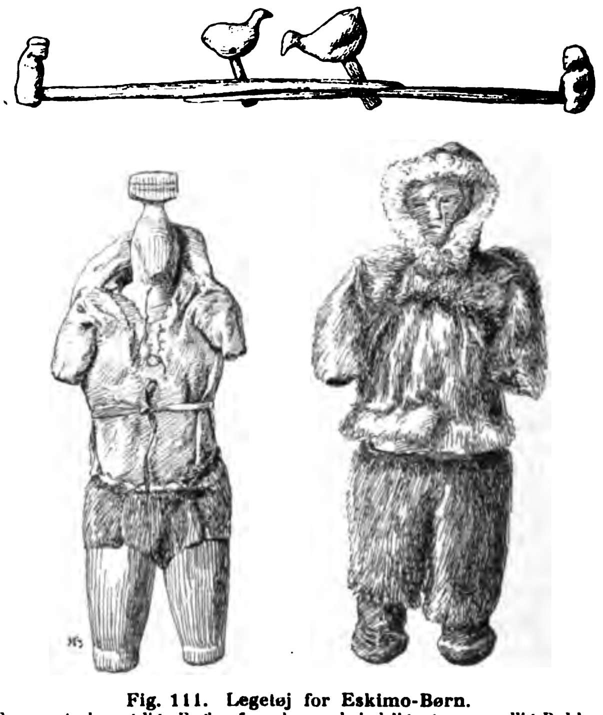

Fig. 111. Legetøj for Eskimo-Børn.
Foroven to bevægelige Fugle; forneden en kvindelig og en mandlig Dukke.

Isen og Sneen — heldigvis er i alt Fald Dele af den godt beskyttede mod »Civilisationens« Overgreb.

Pladsen tillader os desværre ikke at dvæle ved de enkelte Stammer og deres Særegenheder, skønt der kunde være meget at berette i saa Henseende.

Digitized by Google

Navnlig Aleuterne er — eller var, thi nu er de stærkt paavirkede af fremmed Indflydelse — et ejendommeligt Folkefærd, og Eskimoerne, Malemutterne ved Beringshavet, har ogsaa adskilligt, der var værd at bide Mærke i. Navnlig har de naaet en høj Grad af Færdighed i Udskæringskunsten, hvorved de minder os om de forholdsvis nærboende Nordvestindianere.

Men vi maa videre; andre Opgaver venter paa os. Hvor fængslende Amerika og dets oprindelige Indbyggere end er, maa vi forlade dem og vende os til andre Verdensdele.

ASIENS OG EUROPAS POLARFOLK.

Ethnografien er en ung Videnskab, hvis Afgørelser endnu paa mange Punkter er tvivlsomme. For at vise, hvor overordentlig sammensatte Forhold den har at behandle, navnlig for de Omraaders Vedkommende, hvor forskellige Stammer eller Racer og forskellige Kulturer mødes, vil vi her give en kort Fremstilling af Befolkningen paa Asiens nordøstligste

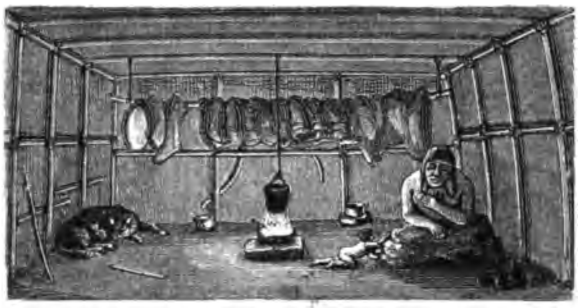

Fig. 112. Det Indre af et Tschuktschertelt (Nordenskiøld).

Halvø. Vi bemærker imidlertid udtrykkelig, at Forholdene der dog endnu er overskuelige, medens Forvirringen andet Steds, f. Eks. i Kavkasus, er ganske anderledes stor. Naar man har læst den følgende Redegørelse og samtidig erindrer, at den Sammenblanding af Stammer, Racer, Kulturer og Sprog, der skildres her, har gentaget og atter gentaget sig i Aartusinders Løb, snart her og snart der, ofte for saa lang Tid tilbage, at Sporene af den er yderst vanskelige at faa Hold i, vil man sikkert forstaa, at uendelig meget endnu kan være dunkelt. Der er meget, man kun kan ane; andet, som ganske skjuler sig i Fortidens Mørke; og det vil koste et langt og ihærdigt Arbejde, inden det blot nogenlunde lykkes at rede ud fra hinanden det indfiltrede Garn, som kaldes Menneskeslægtens Udviklingshistorie.

Ved et Blik paa et Kort over Asien vil man se, at Tschuktscherhalvøen fra Kulioschinbugten tvers over til Beringshavet kun udgør en saare ringe Del af Asiens mægtige Fastland. Den er dog c. 27 Mile (200 Kilom.) paa den ene og 40 Mile (300 Kilom.) paa den anden Led, altsaa betydelig større end Danmark. Naturforholdene er omtrent som i det nordligste Nordamerika, et fattigt, skovbart, tildels sumpet Indland, der i det højeste kan ernære Rensdyr, og en gold Kyst ud mod et største Delen af Aaret islagt Hav, rigt paa Sæler, Hvalrosser og Hvaler, paa Fisk og Fugle. Den er kun beboet af nogle faa Tusinde Mennesker; men disse tilhører to forskellige Nationaliteter, adskilte fra hinanden ved Oprindelse og Sprog. Langs Kysterne finder vi en Eskimobefolkning, de saakaldte Namolloer, der utvivlsomt i en sen Tid, efter Sagnene at dømme for c. 300 Aar siden, er indvandret over Beringstrædet fra Amerika. Inde i Landet vanker Tschuktscherne om som Nomader med store Flokke af tamme Rensdyr. De er et asiatisk Folk, forskelligt fra Eskimoerne.

Men foruden disse Rensdyrtschuktscher finder man ogsaa hist og her ved Kysterne i smaa Nybygder bosiddende Folk af samme Stamme, uden Rensdyr og levende ganske som Eskimoerne; det er de saakaldte Kystschuktscher.

Namolloerne har til Trods for deres alt i alt eskimoiske Liv optaget visse Træk fra Tschucktscherne, saaledes lever de f. Eks. hele Aaret rundt i Telte, der ikke er forskellige fra Rensdyrnomadernes, medens Ruiner af eskimoiske Vinterhuse viser, at de tidligere har beboet saadanne. Disse Telte er ganske forskellige fra Eskimoernes Sommertelte; de bestaar af et stort kuppelformet Ydertelt af Hvalroshuder, inden i hvilket der frit er bygget et mindre, aflangt firkantet, lavt Telt af varme Renskind, som de tiltusker sig hos deres nomadiserende Naboer, med hvem de lever i Fred og god Forstaaelse. I Inderteltet, hvis Gulv dækkes af et Lag Ris med Hvalrosskind over, lever Familien hele Vinteren, følgende deres gamle Skik at gaa nøgne om.

Ogsaa deres Klædedragt er en Blanding af gammelt og nyt; de har aflagt at bære Læbesmykket, som alle Eskimoer ved Beringshavet ellers har; de har lært at spise Planteføde, Bær, Blade, Rødder, Plantestængler o. lign. i et Omfang som ingen af deres Slægtninge, kort sagt de har optaget meget fremmed.

Paa den anden Side har de bevaret deres Ernæringsmaade; de vedbliver at holde sig til Kysten og Havet, fra hvilket de med de samme Vaaben og

Fig. 113. Det Ydre af et Tschuktschertelt (Nordenskiøld).

Redskaber og paa samme Maade som tidligere henter deres Bytte. De holder Hunde og bruger Hundeslæder, Kajakker og Konebaade, de er endnu i alt væsenligt Eskimoer.

Digitized by Google

Deres Vaaben og Redskaber er de vel kendte eskimoiske; dog findes der et ejendommeligt Jagtvaaben, Fugleslyngen, der bestaar af flere i den ene Ende sammenknyttede Snore, hver med en rund eller oval, omhyggelig tildannet og tung Klump af Ben eller Hvalrostand bundet til den anden Ende. Den slynges hvirvlende ind i Fugleflokke og virker som den patagoniske Bola (se S. 25).

En Del af dem har bevaret deres Sprog, men andre har glemt det og taler den i Landet herskende Stammes, dog uden derfor at give slip paa deres tilvante Levemaade.

Saa har vi Kyst-Tschuktscherne, der taler deres gamle Sprog, men for Resten i ét og alt lever som Namolloerne, bor i samme Slags Telte, gaar ligedan klædte, jager de samme Dyr paa de samme Steder med de samme Vaaben o. s. v. Da de af en eller anden Grund gav Afkald paa deres Fædres Levevis og slog sig paa at leve ved og af Havet, tog de imod den Kultur, de saa hos deres Naboer og Venner. De maatte kunne indse, at den var saa beundringsværdigt tilpasset efter Omstændighederne, at de kun ved Hjælp af den kunde klare sig i deres nye Kaar.

Rensdyr-Tschuktscherne endelig har bevaret deres gamle Levemaade, de drager som deres Fædre i utalte Slægtled om med deres Rensdyrflokke fra Sted til Sted, alt eftersom Hensynet til Dyrenes Trivsel og Vaner paabyder dem. De lever i deres Skindtelte og kører med deres Rensdyrslæder nu som før, uden dog at være ganske upaavirkede af Naboskabet med Kystfolkene.

Saaledes kan Ordningen med et mindre Telt inden i det store være fremkommet ved en Vekselvirkning mellem dem og Namolloerne, thi Forudsætningen for den er, at der brændes Tran; intet Folk i Verden vilde kunne udholde Røgen af andet Brændsel i saa lille og indelukket et Rum. Men Tran i tilstrækkelig Mængde har de kun kunnet faa fra Havdyr, Sæler, Hvaler o. s. v., som de dog umuligt selv kunde jage i paakrævet Omfang, da deres Rensdyr bandt dem til Indlandet. De maa en Gang have haft Telte som Samojedernes eller Lappernes, der nedenfor skal beskrives, dem har de saa lært Namolloerne at bruge; men disse, som var vante til den svære Varme i deres Vinterhuse, fandt snart paa at indrette det dobbelte Telt, som Nomaderne atter optog efter dem, idet de samtidig indledede en Byttehandel, hvorved de fik Tran for Renskind.

Vi har altsaa paa et forholdsvis lille Omraade:

1. Rensdyr-Tschuktscher, der dog har optaget et og andet Træk fra Namolloerne.

2. Kyst-Tschuktscher, der har bevaret deres gamle Sprog og har Telte og Klædedragt fælles med deres nomadiserende Frænder, men forøvrigt er ganske eskimoiserede.

3. Eskimoer, der taler Tschuktschisk og har optaget adskilligt nyt, men som dog i alt væsentligt har bevaret deres gamle Levemaade.

4. Eskimoer paa samme Trin som de foregaaende, kun at de har bevaret deres Fædrenesprog.

Der foregaar altsaa endnu i vor Tid og saa at sige for vore Øjne en Sammensmeltning af Sprog og tillige en om end langsomt virkende Blodblanding mellem to Folk af forskellig Race. Samtidig dermed finder en Overgang Sted fra Husdyrhold til Jæger-

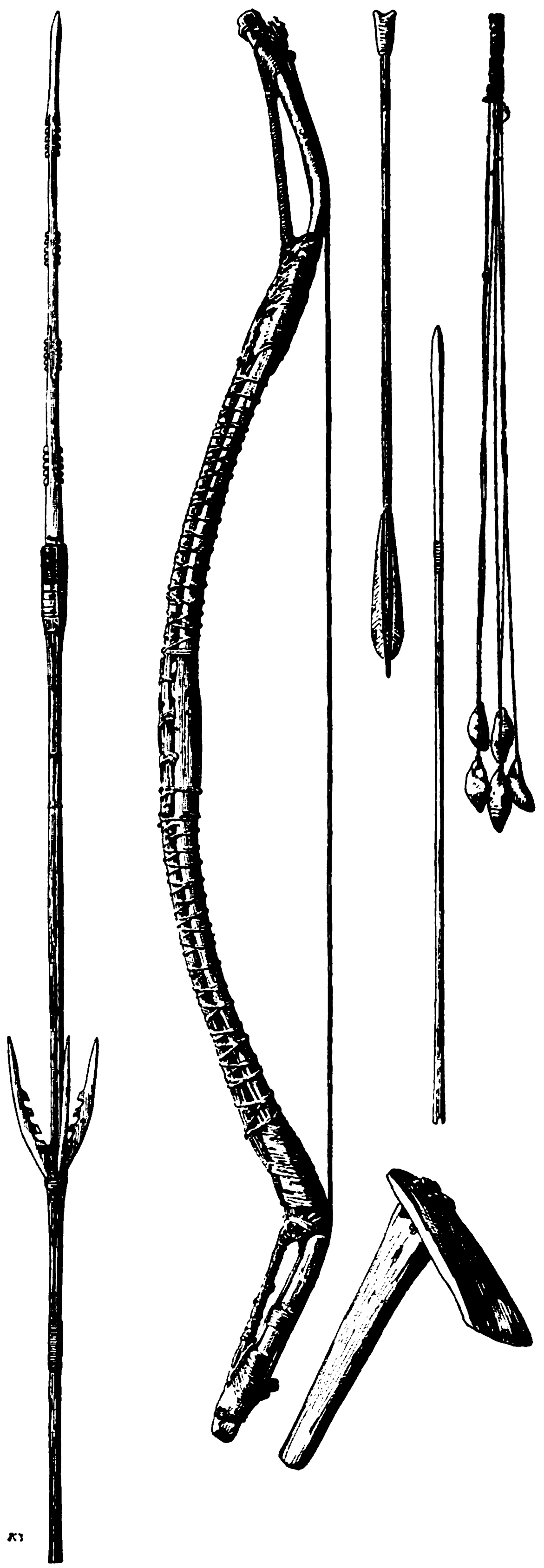

Fig. 114. Kyst-Tschuktschernes Vaaben og Fugleslynge.
Til venstre en Fuglepil; til højre en Isøkse.

Digitized by Google

og Fiskerliv, noget man er vant til at betragte som en Tilbagegang i Kultur. Tænk, om dette nu var gaaet for sig og afsluttet for flere tusind Aar siden, hvorledes skulde man da have kunnet forstaa det nu?

Landstrækningerne inden for Fastlandenes Ishavskyst mellem denne og Skovgrænsen er af lignende Beskaffenhed paa begge Sider af Beringstrædet. Et trist, øde Strøg, enten fladt eller hist og her med lave Bakker og Klippepartier strækker det sig hen i trættende Ensformighed det ene hundrede Mil efter det andet. Mægtige Floder gennemstrømmer det fra Syd mod Nord, brede og træge, med mange lave og sandede Øer ud mod deres Mundinger og gerne med en Tunge forkrøblet Naale- og Birkeskov op langs Bredderne, undertiden næsten helt ud til Ishavet.

Mellem Floderne er Landet vandrigt, fuldt af Moser, Søer og halvt stillestaaende Vandløb; kun hvor det er Højdedrag, findes ret tørre Strækninger.

Vejrlaget i disse bare, nordlige Egne er omtrent det strengeste paa Jorden, i alt Fald paa den bekendte og beboede Del af den. Vinteren er lang og knugende streng, saa Kviksølvet ofte fryser i Grademaaleren; Sommeren er kort med faa varme og klare Dage, Regn og Sneslud er selv i den bedste Aarstid Reglen. Jordbunden er overalt hele Aaret rundt frossen til en ubekendt Dybde, selv om Sommeren tør der kun et ringe Lag af den op, her en Fod eller to, hist kun nogle faa Tommer. Det siger sig selv, at Plantevæksten kun kan være tarvelig under saa ugunstige Omstændigheder, man skulde endda ikke tro, at der i Jord med stedse frossen Undergrund dog kan gro det, der virkelig gror.

Endog i de nordligste Skovegne er Undergrunden saaledes frossen, og alligevel vokser der udstrakte om end hverken meget tætte eller meget høje Skove af Fyr, Lærk og Birk. Ude i den egentlige *Tundra*, som disse sørgelige Udørkener kaldes, forsvinder Skoven eller omdannes i gunstigste Fald til et lavt Krat. En forkrøblet Opvækst af Dvergpil og Dvergbirk dækker Jordsmonnet, paa særlig begunstigede Pletter vokser Masser af lave eller krybende, bærbærende Smaabuske, Tyttebær, Kræklinger, Multer o. lign. I Moserne ses tottede Halvgræsser, lave Siv og Rør og store Puder af fugtigt Mos. Endelig er mere tørre Strækninger dækkede af det hvide Rensdyrlav, der er af saa stor Vigtighed som Føde for det Dyr, der har givet det Navn.

Dog mangler der ikke ganske Pletter med frodigere Plantevækst, navnlig langs Vandløbene kan findes gode Græsenge med mange af de stærkt farvede Polarblomster, eller mandshøje Bevoksninger af store Skærmplanter.

Dyrelivet er ikke saa fattigt endda; naar enkelte af de usleste Strækninger undtages, lever der overalt Rensdyr, i Amerika ogsaa Moskusokser; fra Skovgrænsen strejfer Elsdyret i alt Fald om Sommeren ogsaa ud over Tundraen. Den brune Bjørn mæsker sig paa de store Bærmarker, og Lossen og Jærven efterstræber Rensdyrene. Polarhare og Ræv er almindelige ligesom ogsaa den lille Lemming, en Gnaver, der undertiden udvandrer i millionvis og kaster sig ud over tilstødende, frugtbarere Egne, ødelæggende som den værste Græshoppeplage.

Fuglelivet er rigt om Sommeren; Skarer af Vade- og Svømmefugle yngler i Ro og Fred ved de tusinde Søer og Vandløb og i de tusinde Moser; om Vinteren derimod ses kun den haardføre, nøjsomme Rype, hvis hvide Dragt ikke er let at skelne fra Snefladerne. I de store Floder og i Søerne er der uhyre Fiskerigdom; Laks, Stør, Gedder o. s. v. kan fiskes i næsten ubegrænsede Masser baade Sommer og Vinter.

Naar vi overvejer Mulighederne for Menneskeliv i disse barske Egne, vil vi snart se, at her natur-

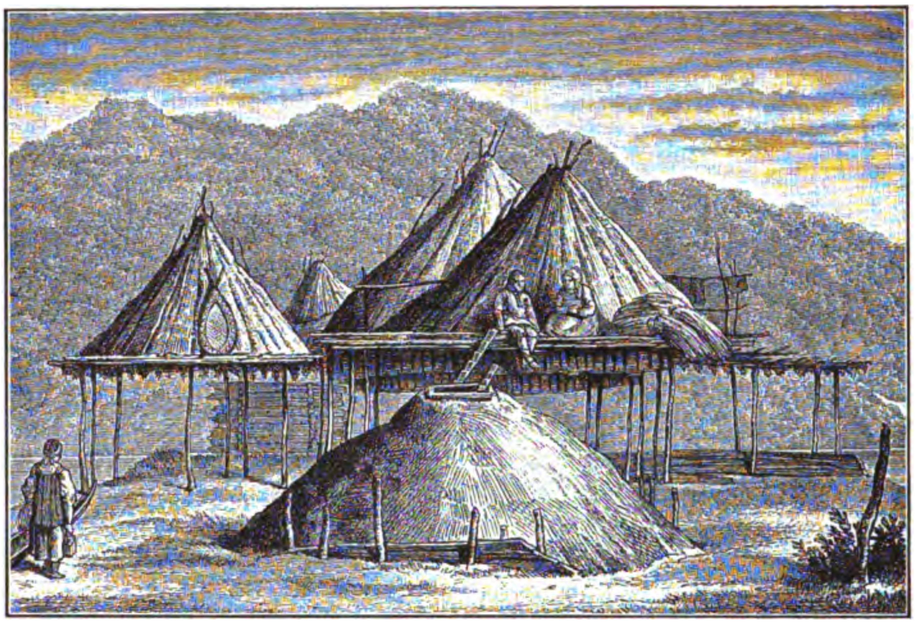

Fig. 115. Kamschadalernes Boliger.
I Baggrunden Sommerhytter paa Pæle; i Forgrunden en Vinterbolig med Nedgang gennem Røghullet.

Digitized by Google

ligvis ikke kan være Tale hverken om Agerdyrkning eller Kvægavl, kun Jagt og Fiskeri skulde man synes kunde drives her. Og dog har Mennesket ogsaa her forstaaet at skabe sig en Næringskilde og et Erhverv, nemlig ved at tæmme Rensdyret og at drage om med det som Nomade.

I Amerika findes ingen tamme Rensdyr, dér samler Befolkningen sig mest paa selve Ishavskysten for at leve af Havet; Indlandet er kun yderst sparsomt beboet af nogle faa af de allerusleste Indianerhorder, hvis hele Liv er en fortvivlet Kamp mod Sult og Elendighed.

I Asien og Europa er Forholdet omvendt. Naar Tschuktscherhalvøen og det nordligste Norge undtages, er Ishavskysten ganske ubeboet i alt Fald om Vinteren, medens Befolkningen samler sig i selve Tundraen, dels langs Floderne som Fiskere og Jægere, dels ud over Vidderne som Rensdyrnomader. Det er disse Tundrafolk, vi vil dvæle lidt hos.

Vi har allerede kort omtalt Tschuktscherne. Syd for dem bor deres nære Slægtninge *Korjækerne*, der taler et Sprog og fører et Liv lidet forskelligt fra de ovennævntes. Ligesom disse lever de dels som nomadiserende Rensdyrejere, hvis Hjorde ofte er af uhyre Størrelse, indtil 40,000 Dyr skal en enkelt Mand kunne eje, dels som bosiddende Jægere og Fiskere. De første lever i Telte, der er meget store og rummer adskillige af de smaa firkantede Indertelte i en Kres om Midten, hvor et Baal holdes tændt; Spækket til deres Lamper faar de fra Kystboerne. De bruger Rensdyret baade til Træk- og Ridebrug.

En Ejendommelighed hos dem er deres ubegrænsede Skinsyge paa deres Kvinder, som derfor — siges der — gør sig Umage for at blive saa lidet tiltrækkende for Mænd som muligt; navnlig forsømmer de Renligheden, saa de gaar omkring bedækkede af et afskrækkende Lag Snavs. De har skaffet sig et berusende Stof i den giftige Fluesvamp. Men da den hos dem er sjelden og meget dyr, maa der spares ved Brugen. Hvorledes de har opdaget, at det virkende Stof i den gaar over i Brugerens Urin, er ikke godt at vide, men opdaget det har de, og de udnytter Forholdet til at skaffe sig en billig Rus ved at drikke saadan virksom Urin.

Fig. 116. Ostjakisk Hytte (Jurte). Til højre en Ostjak i Vinterdragt.

De fastboende lever langs Kysten eller Floderne i Træhytter af en ejendommelig Form, særlig mærkelige derved, at den eneste Indgang til dem er — Skorstenen eller rettere Røghullet i Toppen, op til hvilket man maa krybe for i Røg og Damp ad en anden Stige at naa ned i Hyttens Indre. Lignende Boliger bruges om Vinteren af et beslægtet Folk i Kamschatka, Kamschadalerne, der om Sommeren bor i lette Hytter, byggede paa Pæle. (Se Fig. 115). Korjækerne færdes paa Havet i Skindbaade, paa Landet om Vinteren i Hundeslæder.

I flere Henseender ligner de de nomadiserende Tchuktscher mere end deres rensdyravlende Slægt-

Digitized by Google

ninge, der er smaa, uanselige Folk, medens de og Tschuktscherne er store og kraftige, ofte næsten kæmpemæssige af Vækst. De minder ogsaa om disse derved, at de er saa langt fra at være skinsyge paa deres Kvinder, at de endog tilbyder besøgende Gæster deres Koner og Døtre og betragter det som den største Fornærmelse, om de faar nej paa deres Tilbud.

Op langs Sibiriens store Floder, Ob, Jenissei, Lena o. s. v. lever en Række Stammer, der søger deres Næring navnlig af den uhyre Fiskerigdom i disse Vandløb, medens de for øvrigt ved Jagt og Snaresætning bemægtiger sig Maarer, Zobler, Bævere o. s. v., hvis kostbare Pelsværk de sælger til Rus-

Fig. 117. Giljak.

serne for af dem atter at købe deres faa Fornødenheder, navnlig Brændevin. I usle Jord- eller Træhytter, snavsede og fulde af Utøj ud over al Beskrivelse, tilbringer disse halvvilde største Delen af Aaret. *Ostjaker*, Tunguser og Jakuter er de vigtigste af Stammerne. Til deres Byer — om de elendige Smaasamlinger af »Jurter« (Hytter) (Fig. 116) kan kaldes saa — til et frygteligt Liv her i den beboede Jords strengeste Klima, til Savn af enhver Art forviser Rusland endnu den Dag i Dag sine politiske »Forbrydere«, ofte højt dannede Mænd og Kvinder, forfinede og i alt Fald vante til et civiliseret Livs Behageligheder. Her faar de Lov til at henslæbe i lange Aarrækker et elendigt Liv, hvis ikke Kulde, Sult og Svineri eller Selvmord gør en snarlig Ende paa det. Mod Syd i Skovomraadet træffes beslægtede Stammer, der dog for en Del bærer Præg af nogen Paavirkning fra Kineseres og andre Mongolers Side. Mellem dem kan mærkes *Giljakerne*, af hvilke vort Billede viser os et udvalgt Eksemplar (se Fig. 117).

Selve Tundraen imellem Floderne er derimod beboet af Rensdyrnomader, i Vestsibirien og den nordøstlige Del af europæisk Rusland mellem Ural og Hvidehavet af *Samojederne*, længere mod Vest paa Kolahalvøen, det nordligste Finland, Norge og Sverrig af Lapperne.

Samojederne er ganske vist de mest uberørte af dem, de er til Dels end ikke omvendte til Kristendommen; men da *Lapperne* som for en stor Del hjemmehørende i Skandinavien ligesom staar os nærmere, vil vi vælge at skildre dem og deres Liv, der da ogsaa giver os et klart Billede af Rensdyrnomadernes Levesæt.

Vi har rige Kilder at øse af, naar vi skrider til at skildre disse Nordens Nomader. Mange tykke Bind fortæller os om dem, vi skal særlig nævne Værker af Nordmanden Friis, Svenskeren v. Dyben, Finnen Castrén og den danske Rejsende Dr. Kaarsberg.

Hvis vi vil opsøge en af de nomadiserende Lapfamilier, en ægte Fjeldlap, vil det koste os en lang og besværlig Rejse. Lettest kommer vi fra det, om vi ud paa Sommeren i Juli eller Avgust Maaned med en eller anden Damper tager op til »Midnatsolens Land«, til det norske Finmarken, hvor vi paa denne Aarstid vil finde de øde Fjeldstrækninger mellem Fjordene og mange af Kystøerne oplivede af Nomadernes Telte (Koter) og Rensdyrflokke.

Lad os da gaa i Land paa en af disse skovløse Øer, der i saa rigt Maal ligger henstrøede langs Finmarkens Klippekyst, lad os der slutte os til Lappen og hans Familie og se at faa et Indblik i hans Liv og Færden. Vi træffer ham just i hans bedste Tid; den lange og hesværlige Rejse fra det indre er overstaaet, han har faaet sine Rener i god Behold sat over det smalle Sund, der skiller Øen fra Fastlandet, og nu hviler han ud tryg ved Bevidstheden om, at Ulven, hans værste Fjende, ikke kan opsøge ham her paa hans Fristed, og at hans Dyr ikke kan forvilde sig og gaa tabt.

Var han blot ene paa Øen! Men desværre, intet er jo fuldkomment i denne Verden, og selv paa disse barske og uindbydende Klipper har *de* fæstet Bo, der generer ham i hans Færd og gør, at han ikke helt og fuldt kan nyde Ro og dvaske sig i de varme Sommerdage. I en og anden lille Dal har Nybyggere slaaet sig ned, Nordmænd, Finner eller bosiddende Lapper, hvis væsenligste Næringsvej ganske vist er det her saa uendelig rige Fiskeri, men som dog ogsaa har faaet udvist visse Engstrækninger til deres faa Kreaturer og til Høslet og har opdyrket Pletter med Kartofler hist og her. Alt dette maa agtes, Renerne maa holdes borte herfra og beskyttes mod Nybyggernes Hunde.

Dette er ingen let Sag. I lang Tid har Dyrene levet af Sulteføde, thi paa den lange Rejse har der langtfra været nok af deres Vinterføde, det hvide Rensdyrlav, og de har maattet tage til Takke med at gnave Skorpelav af Sten og Klipper. Samtidig har

Digitized by Google

Hinderne maattet ernære deres nyfødte Kalve, saa de kommer i en temmelig ussel Tilstand til deres Sommergræsgange. Her lokker det duftende, kraftige, nys fremspirede Græs dem, saa de bliver næsten ustyrlige og kaster sig netop over de bedste Strækninger, der naturligvis fortrinsvis er dem, der er optagne af »Bumændene«, Bønderne. Der skal passes nøje paa Dag og Nat, naar Renerne skal forhindres i at gøre Ufred, saa der bliver Spektakler og Anledning til Selvtægt fra hines Side. I bedste Fald nøjes de med at pudse deres Hunde paa Rener og Renkalve, ofte skyder de dem ned, naar de kan komme af Sted med det, og volder herved Lappen stort Tab.

Naa, med en god Vilje kan meget udrettes, og selv Rensdyret kan holdes inden for de rette Grænser. Selv Rensdyret, siger vi, thi man maa paa ingen Maade tro, at dette er tamt som vore Køer eller Faar; derom er der ikke Tale, og det synes mangen Gang, som om det snarere er Lappen, der er afhængig af sit Dyr end omvendt. For det første er der ingen Mulighed hverken for at holde Renen paa Stald eller i Tøjr; en nødvendig Betingelse for dens Trivsel er, at den kan strejfe frit om, søgende Føden, hvor denne alt efter Aarstiden er rigeligst.

Dernæst er den sjælden saaledes tæmmet, at den lyder Ejerens eller Vogterens Stemme. Vil man den noget, enten den nu skal malkes eller spændes for Slæden, maa man fange den ind med Kasteslyngen, og først efter en Kamp bøjes den ind under Menneskets Vilje.

Endelig har den sine nedarvede Vaner; forhindres den i at følge dem, vantrives den og giver ikke det Udbytte, den kan og bør. Om Sommeren vil den til Fjelds, op paa Snemarkerne, hvor den er beskyttet mod Myg og Bræmser, eller ned til Kysten, hvor rig Græsning vinker, og hvor den friske Søluft opliver og forfrisker den. Om Vinteren søger den helst i Ly i Skovene; hvor den ikke kan det, vil den strejfe om for at finde Steder, hvor Sneens Beskaffenhed tillader den at skrabe sig ned til Renlavet.

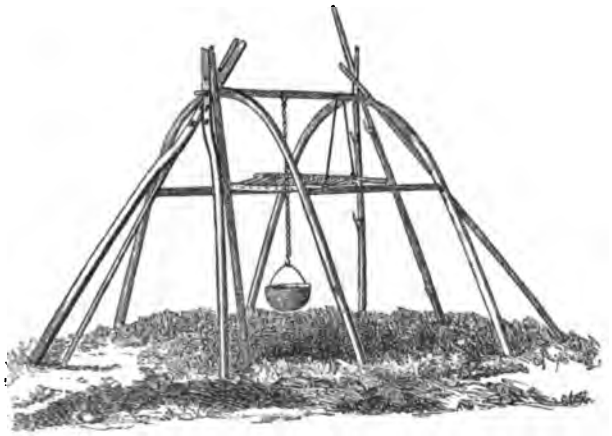

Fig. 118. Træstel til en Lapkote.

Alt sligt maa Lappen bøje sig for; han maa følge den og kan kun til en vis Grad lede dens Vandringer.

Hvori ligger det, at visse Dyr har ladet sig tæmme saa fuldstændigt, at de næsten i et og alt har fornmet sig efter Menneskets Vilje, medens andre selv som Husdyr har bevaret en stor Del af deres oprindelige Egenskaber og af deres Selvraadighed? Ja, det er ikke let at sige. For en Del beror Tæmningens Grad vel paa dens Varighed; gennem jo flere

Fig. 119. Lappisk Sommertelt ved Bredden af Indsø.

Slægtled et Dyr har været Husdyr, des tammere og mere afhængigt af sin Herre bliver det. Hvorlænge Renen har været tæmmet, det ved vi ikke, men der kunde være god Grund til at formode, at den er en af Menneskets nyeste Erobringer; den har næppe været Husdyr saa længe som de fleste af vore andre Tamdyr.

Endvidere beror Tamhedsgraden meget paa, hvorledes de Menneskers Levesæt er, der har gjort sig til Herre over Dyret. En bosiddende Agerdyrker gør sine Husdyr langt tammere end en omflakkende Nomade, for hvem Rejselivet er kært og tilvant.

Endelig kommer meget sagtens an paa Arternes oprindelige, ja, hvad skal vi sige — Karakter, der vistnok hos Hjortene er ganske anderledes livlig og frihedstørstende end hos de forskellige Oksearter. I alt Fald er Rensdyret da den eneste tæmmede Hjorteart; dette turde vise, at det ikke vilde være nogen le Opgave at forvandle andre Arter af dens Slægt til Husdyr, hvortil der dog vist maa have været stor Fristelse for Fortidens Mennesker.

Hvorom nu al Ting er, det er kun saa som saa med Renens Tamhed; dette maa tages i Betragtning, naar man ret vil forstaa Lappens Færd.

Men lad os besøge ham i hans Telt. Vi vil finde det et eller andet Sted paa en gunstig Plads, hvor han bedst kan have Tilsyn med sin vanskelige Hjord. Det er just ikke imponerende at skue, lille og lavt som det er. Formen er rund med et Gennemsnit paa 12—16 Fod (4—5$^1/_3$ Meter) og en Højde af 9—10 Fod (2$^2/_3$—3$^1/_3$ Meter), ofte dog meget mindre.

Skelettet bestaar af smækre Træstænger, hvoraf 4 er bøjede og 2 og 2 forenede til en Bue, hvilke tvende Buer atter er fasthundne til en Stang, der danner en Slags Bygning. Op til disse grundlæggende Dele er støttet et Antal Spær, saaledes at det hele faar en rund Form — hvorledes forstaas bedst af Tegningen.

Over dette Stillads kastes Teltdugen, der bestaar af to Halvdele, som fastsnøres til Trædelene og til hinanden, medens de forneden betynges med Sten

Digitized by Google

for ikke at blafre eller bortføres i Storm. I Toppen er der et Røghul, forneden i Læsiden en lav og smal Døraabning, der dækkes af en let og løs Dør af samme Materiale som Teltdækket, udspilet i en Træramme med Tverpinde.

I ældre Tid har Teltet været gjort af Renhuder som hos andre Tundrafolk, men nu om Stunder bestaar det af tykt Vadmel eller Sækkelærred, eller endelig af begge Dele: Vadmel yderst, Lærred inderst. Det sammensys af store, kileformede Stykker.

Træder vi ind i et saadant Telt, modtages vi i Regelen af en slem Røg; men om Vinteren finder man sig gerne i den for Varmens, om Sommeren for Myggenes Skyld, mod hvilke den yder et godt Værn. Og dette spiller en stor Rolle; thi disse Smaadyr er en sand Landeplage i Lapmarken, lige saa slem som Moskitoplagen i de varme Lande. Men ude ved Søkysten er de ikke værst.

Ildstedet bestaar simpelt hen af nogle faa Sten midt paa Gulvet under Røgaabningen, og et Baal af Ris eller Træ holdes stadig tændt. Over det hænger ned fra Loftspæret en Jernkedel, i hvilken al Mad laves, og al Kaffe, Lappernes kæreste Drik, koges.

Gulvet dannes af selve Jordbunden, der dog for største Delen er dækket med et Lag Ris, der benyttes til Sæde om Dagen og Leje om Natten. Rundt om vil vi finde grupperede de Medlemmer af Familien, som er hjemme; alle sidder de paa Hug eller — hvis der er god Plads — ligger de udstrakte, hvilende paa Albuen. Om Natten bredes et Renskind ud; paa det lægger man sig fuldt paaklædt, kun Skoene tages af. Er det koldt, dækker man sig med Skind eller Uldtæpper.

Fig 120. Udenfor et Lappe-Telt (Kaarsberg).

For øvrigt finder vi Teltet opfyldt af al Slags Husgeraad, Fødevarer o. lign., saa Plads er det smaat med, naar alle er hjemme, eller naar der kommer Gæster. Ofte sidder Folkene saa stærkt sammenpakkede, at der bliver et helt Paastyr, naar en eller anden vil flytte sig eller skal ud af Teltet.

Har vi med ét Blik opfattet alt det, som det her har kostet mange Ord at beskrive, vil vor Opmærksomhed snart blive fanget af Lapperne selv; vi vil straks se, at de i mangt og meget er forskellige fra os.

De er smaa, gennemsnitlig maaler Mændene ikke en Gang 5 Fod ($1^2/_3$ Meter), Kvinderne er endnu mindre; de gaar til og med ofte noget foroverbøjede, hvorved de synes endnu uanseligere. Legemet er for øvrigt veldannet, oftest noget magert; i Ungdommen er Hudfarven lys, de unge Piger har ofte smukke, røde Kinder. Senere hen i Livet bliver den mørk brungraa, for en stor Del som Følge af den stadige Røg i Koten, af Snavs og Vejrbidthed. Haaret er mørkt, groft og stridt, ikke meget længere hos Kvinder end hos Mænd.

Ansigtstrækkene er ikke skønne; de brede Kindben, de dybt liggende Øjne, den store, tyklæbede Mund og den spidse Hage udgør intet fagert hele. Men Udtrykket er i Reglen venligt, det har noget barnligt ved sig; kun de sammenknebne Øjenbryn gør det mørkt, lidt melankolsk. Lappen har skarpe og veløvede Sanser, navnlig ser han udmærket, til Trods for at Øjnene ofte er røde og rindende paa Grund af Røgen i Hytterne og den hvide Sne, der største Delen af Aaret dækker hans Land.

Det er ikke sagt, at vi vil blive modtagne med overstrømmende Venlighed; Lappen er mistænksom over for fremmede, og hvor gæstfri han end er overfor sine egne, er hans første Tanke ved Synet af os rimeligvis den, hvorledes han bedst skal slaa Mønt af os. Imidlertid vil han ikke nægte os Husly; han vil byde os at sidde ned ved Ilden og et Natteleje, om vi forlanger det. Men allerede dette venter han at faa betalt, og vil vi have noget at spise eller drikke, maa det købes. Hertil er intet at sige, Rigdommen er ikke stor i de fleste Lappetelte, og Føden er ofte knap nok.

I tidligere Tid blev man modtaget og budt velkommen med den mærkelige og mindre behagelige Skik: Næsegnidning, en kraftig Anbringelse af Værtens Næse paa Gæstens og en ivrig Gniden, det var Maaden at kysse paa. Nu er det gaaet af Brug; man hilser nu med Haandtryk og har lært at kysse paa almindelig Vis.

Hvis vor Vært kan lidt Norsk eller Svensk, ikke at tale om, hvis *vi* kan lidt Lappisk, saa kommer der efterhaanden en Passiar i Gang, især hvis vi har aabnet Hjerterne ved at skænke en Dram eller to rundt af vor Rejseflaske. *Det* staar Lappen ikke for; Brændevin er hans kæreste, en stolt Rus hans højeste Nydelse, saafremt han da ikke hører til de religiøst »vakte«; thi de afskyr alt Drikkeri. For en Del Aar tilbage var Drik en Svøbe for Folket her oppe; for Brændevin solgte man alt, og mangen stout Karl sank fra fri Nomade ned til Fisker eller endog til Fattiglem. Men heldigvis er der nu indtraadt bedre Forhold, dels derved, at der baade i Norge og Sverrig er lagt saa mange Hindringer i Vejen for Brændevinssalg som muligt, dels ved den religiøse Vækkelse, der har grebet en stor Del af Befolkningen.

Digitized by Google

Men selv om de ikke drikker til daglig, en Snaps afslaar vore Lapper ikke; den bevæger dem maaske endda til at faa Kaffen over Ilden, denne deres Nationaldrik, som de er ligefrem forfaldne til. Der maa være noget usigelig forførende ved Kaffe for højnordiske Folk; Grønlænderne f. Eks., der heldigvis ikke har Adgang til at faa Spiritus, sætter uendelig Pris paa og bruger store Mængder af den brune Bønne.

Kan vi faa Munden paa Gled hos vore Værter, vil vi om deres Liv faa mangt og meget at høre, der vil vække vor Interesse og vor Medfølelse. Først og fremmest vil de tale om det, hvorom alle deres daglige Tanker drejer sig: om deres kære Rener. Med Stolthed vil de fortælle om deres Hjords Størrelse. Da det er en jevnt velhavende Familie, vi er komne til, vil den sagtens eje en 6—800 Dyr. Det mindste Antal, hvoraf en Familie kan leve, er 2—300 Dyr; men indtræffer der et daarligt Aar, dør Kalvene under Rejsen til Kysten, eller er Ulven slem, saa er den ødelagt; derfor maa dette Antal betragtes som Smaamands Eje. 1000 Rener er Rigdom; faa har flere, i alt Fald i vore Dage; dog har man Eksempel paa, at Enkeltmand endnu i dette Aarhundrede har ejet 5—8000 Dyr.

Det er et herligt Syn at se saadan nogle Hundrede Rener i samlet Flok. Under en ejendommelig gnistrende Lyd, der udgaar fra deres Fødder og synes at opstaa i Senerne, bevæger den sig frem, at se til som en Skov af Horn. Og skønt hvert enkelt Dyrs Holdning er ludende, gør Mængden dog Indtryk af noget stolt, noget ganske anderledes frit end en Flok af vort Kvæg.

Lappen vil fortælle os om, hvor besværlig en saadan Renhjord er at vogte; havde han ikke sine Hunde, vilde Arbejdet være uoverkommeligt. Men disse hans trofaste og kloge Hjælpere ved god Besked om, hvad der fordres af dem; ingen Hyrdehund gaar til sit Hverv med større Omsigt. Vil en Ren fjerne sig fra Flokken, straks er Hunden efter den, og længe vil det ikke vare, før den er dreven tilbage til sine Kammerater. Skal Dyrene frem ad en bestemt Vej, behøver Hundene blot et Vink; de forstaar, hvad det drejer sig om, og skal nok faa Hjorden af Sted uden at forurolige den.

Nærmer Ulven, denne Renflokkens værste Fjende, sig, vil dens tamme Slægtninge varsko, om der er Folk i Nærheden; er der ikke det, vil de forsvare Renerne til deres sidste Blodsdraabe. Det er interessant at tænke over, hvilken Forandring der maa være foregaaet med Laphunden, inden den fra Jagthund blev til Hyrdehund, en Udvikling, ligeløbende med den, der førte dens Herre fra Jæger- til Nomadelivet. Det er først i en forholdsvis sen Tid, at Lappen har lært at tæmme Rener og leve af dem som Husdyr; han har færdedes lange Tider paa sit nuværende Omraade som Jæger og Fisker, inden han — rimeligvis gennem Berøring med andre Renejende Folk — blev Nomade. *Hvor* Renen først blev tæmmet, er ikke sikkert kendt, rimeligvis var det i det indre af Asien, i Egnen om Bajkalsøen; derfra har Renavl langsomt bredt sig mod Nord, Nordøst og Nordvest, og er bleven grebet med Begærlighed af de derboende Stammer, der sagtens har havt haardt nok ved at bjerge Føden ved Jagt og Fiskeri ude i Tundraens fattige Egne. Hunden

Fig. 121. Renflokken bryder op.

Digitized by Google

havde de alt da tæmmet, den maatte nu, i Stedet for at hjælpe til paa Jagten efter den vilde Ren,

122. Fjeldlap i Vinterdragt (Renskindpærk).

vænne sig til at agte og vogte den tamme og værge den efter Evne mod dens Fjender.

Den værste af disse er egentlig Jærven, den, der ogsaa med et slet Navn kaldes Fjeldfrasen, et blodtørstigt, lumsk, men temmelig plumpt Rovdyr af Størrelse som en middelstor Hund. Men selv om den Aar med andet dræber de fleste Rener, er Ulven dog langt mere frygtet, navnlig fordi den jager flere i Flok og ved sine Angreb kan splitte en Flok for alle Vinde, saa at mange af Dyrene forvilder, omkommer i Ødemarken eller forjages til fjerne Egne, mange flere end den dræber og fortærer.

Det er langt fra — vil Lappen fortælle os — hvert Aar, at Ulven er paa Spil; undertiden kan der i hel Aarrække være »Fred i Landet«, som han udtrykker sig. Men derfor maa Vagtsomheden ikke blive mindre, thi aldrig kan man vide sig sikker. Hvor Renerne end færdes — undtagen netop ude ved Kysten — maa de bevogtes og beskyttes af Mænd og halvvoksne Knøse, der er beredte til at tage en Kamp op, om det saa skal være med en hel Flok Ulve.

Lettest er det at komme disse til Livs om Vinteren, naar der ligger tyk Sne. Da er Lappen paa sine Ski dem overlegen, og kan forfølge dem, naar de har nærmet sig hans Dyr, utrættelig Mil efter Mil, undertiden Dage i Træk. Ulven har ondt ved at komme frem i Sneen; den trættes ud, tilsidst kan den ikke mere, men sætter sig ned, fortvivlet, med Tungen ud af den tørre, hede Flab, med gispende Bryst og bankende Hjerte for at hengive sig i Skæbnen.

Har Forfølgeren god Tid, under han sig den Glæde at skælde Fyren ordentlig Huden fuld, inden han gør Ende paa dens Liv med et Skud af sin gammeldags Lodbøsse, med et Stik af sin Bjørnekniv eller blot med et kraftigt Slag med sin stærke Skistav.

Men har han travlt, og er der flere Ulve i Flok, som skal opløbes, nøjes han med i en Fart at knække Rygraden med et iltert Slag med Staven; han ved, at den da er lammet i Bagparten og pænt maa blive, til han kommer tilbage og gør Ende paa dens Lidelser.

Derpaa af Sted efter de andre. Har han Held med sig, og er Føret godt, kan han undertiden træffe at nedlægge adskillige af sine Fjender paa én Tur. Og det betaler sig godt; ikke blot høster han Hæder i sin Stamme; men den Pris, der af Regeringen er sat paa Ulvens Hoved, og Værdien af dens Skind er ogsaa værd at tage med.

Jærven forfølger han ogsaa, om end med mindre Lidenskab end Ulven, og Bjørnen sporer han i dens Vinterleje og skyder den eller dræber den med det korte, stærke Bjørnespyd.

Ellers sætter han ikke stor Pris paa Jagten, om han end af og til skyder en Tjur eller fanger nogle Ryper i Snarer. Derimod forsømmer han ikke at

Fig. 123. »Ulven er der!« Optrin af Lappernes Liv.

drage Nytte af Fiskeriet i de talrige Søer og Elve, der vrimler af Laks og Ørred.

Men Renen er og bliver dog hans et og alt; dens

Digitized by Google

Kød og Mælk nærer ham, dens Hud klæder ham, hver enkelt Del af den, Blod, Horn, Ben, Sener osv. finder sin Anvendelse. Ved Salget af slagtede Dyr og af Skind, han ikke selv bruger, faar han de Møntsorter, der skal til for at skaffe ham hans øvrige Fornødenheder. Gode Aar for Renen er gode Aar for Lappen. Rig Græsning om Sommeren, godt Vejr under hans Vandring til og fra Kysten, passelig Fugtighed, saa Rensdyrlavet ikke tørrer ind, Fred for Ulv og Jærv og endelig gode Sneforhold — alt dette skal til, for at Udbyttet af Aaret kan blive godt. Navnlig er Sneforholdene af Vigtighed. Er Sneen blød og ikke for dyb, skraber Renen sig med Forbenene ned til Lavet, hvilket den selv gennem et tykt Snelag med forbavsende Sikkerhed lugter sig til. Men kommer der Tø og derefter Frost, saa der danner sig et Islag oven paa Sneen, da kniber det, thi Dyrene kan under disse Omstændigheder ikke naa ned til deres Foder.

Da maa Lapperne enten søge ned i Skovene, hvor de har Adgang til saadanne, dér kan Renerne slaa sig igennem ved Hjælp af det lange Skæglav, der gror paa Træerne; eller de maa drage ud paa højtliggende Fjeldvidder, hvor Vinden har fejet Sneen bort, om de kan finde saadanne Steder, der i Reglen endda kun yder Sulteføde.

Fjeldlappen lider ofte Tab i daarlige Vintre; slaar sig tillige Ulykker til med Ulv, eller overfaldes hans Dyr under Kælvetiden af Snestorme og stærk Kulde, saa Kalvene fryser ihjel, ja da bliver mangen Mand ødelagt og maa tage sin Tilflugt til Fiskeriet, enten ude ved Kysten eller ved en Sø.

Vi synes, at Lappens Liv maa være strengt; et øde Fjeldland er hans Hjem, et barsk Klima maa han trækkes med, strengt Arbejde og mange Bryderier har han Aaret rundt, faa Glæder, skulde man synes, falder i hans Lod — men spørg ham selv, og du vil faa at høre, at han for ingen Pris vil opgive sit omflakkende Liv og sine Rener. Han elsker sit Land, dets vilde Fjelde, dets store Vidder, dets brusende Elve og dets spejlblanke Søer. Hans lille, snavsede Kote er ham et kært og hyggeligt Hjem, hans Hustru, Børn og Dyr omfatter han med den varmeste Kærlighed.

Og det er let at forstaa. Den, der én Gang har strejfet blot nogle Dage om paa Norges Fjeldvidder, har hvilet ved dets iltert strømmende Elve, har ligget og drømt paa dets vidunderlige Skov- og Bjergsøer, han forstaar, at man kan faa en saadan Natur saa kær, at Hjertet vilde briste, om man løsreves fra den.

Norges og Sverrigs Lapper er jo ganske vist forholdsvis gunstigt stillede. Skønt de lever Tundrafolkenes Liv, er det Land, de bebor, dog et ganske andet end den øde, vandsyge Tundra, som *Samojederne* f. Eks. maa nøjes med. Men selv disse vil dog ikke bytte med et rigere Land og bedre Kaar, ogsaa *de* hænger med Troskab ved deres Liv og Land.

Kulturen har naturligvis i mange Enkeltheder forandret Lappens Levesæt; først og fremmest er han bleven Kristen og det mere end af Navn.

Indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede var han endnu mangesteds, i hvert Fald i al Hemmelighed, sine

Fig 124. Indsø i Lapmarken (Kaarsberg).

Digitized by Google

gamle Guder tro. Ude mellem Fjeldene eller paa en Holm i en eller anden Sø havde han sin Offerplads, hvor en oprejst Sten forestillede hans eller hans Slægts særlige Gud og Skytsaand. Til den ofrede han Rener og besmurte den med deres Blod, eller han heldte lidt af sin dyreste Skat, en god Snaps kraftigt Brændevin, over den.

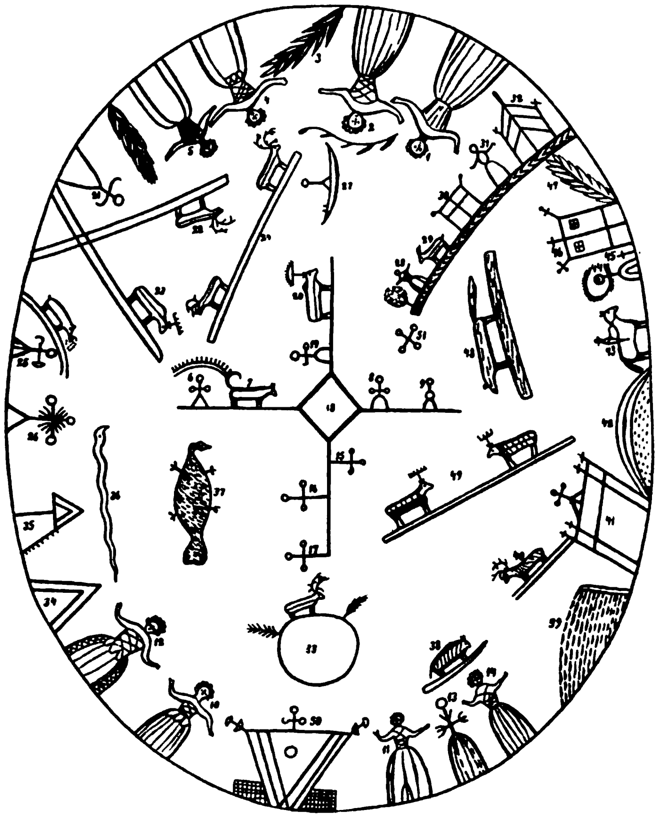

Fig 125. Lappisk Troldtromme (Runebom) efter Friis.
Figurerne forestiller dels Guder: saaledes 1. og 2. »Almagtens Fader og hans Hustru«, 6. Tordenguden, 7. dennes Hund, 10. »Altings Moder«, 12. »Bue-Moder«, Drengenes særlige Skytsgud, og saa fremdeles; dels Naturfremtoninger: 18. Solen, 26. Mørket og flere; dels Dyr: 40. Offer-Ren, 22. Ren i Almindelighed, 20. Elsdyr, 48. Ulv; endelig fabelagtige Dyr: 36. Troldfisk, 37. Troldfugl.

Han raadspurgte sin Troldtromme, naar han skulde foretage sig et eller andet vigtigt. Den bestod af et hvidgarvet Renskind udspændt i en lav Træramme og bemalet med en hel Mængde Figurer af Guder, Mennesker, Dyr o. s. v. Paa Skindet blev lagt en Benbrik, og under Tryllesange og Anraabelse af Guderne slog man mod Rammens Kant med en Benhammer. Derved kom Brikken i Bevægelse og af dens Gang mellem Figurerne, om den gik med eller mod Solen o. s. v., tog man Varsler.

Enhver Familiefader kunde bruge Troldtrommen; men skulde det have nogen rigtig Art, maatte Schamanen, Naïden, som han hed, tage fat.

Thi Lappens Tro var Schamanisme, som vi har skildret den ovenfor. Den var dog mere udviklet, mere leddelt end f. Eks. Eskimoernes Tro, paavirket som den var af Asalære og Kristendom. En af Hovedguderne var saaledes Thor, hvis Dyrkelse altsaa der oppe i Nord har holdt sig næsten til vor Tid, og Kristendommens Indflydelse kunde spores i mangt og meget, navnlig i Begreberne om Straf og Belønning i det andet Liv.

Lappens aandelige Særegenheder gør ham meget modtagelig for religiøs Paavirkning. Til daglig og i sin egen Kres er han livlig og snaksom, ved godt Humør og glad ved Livet. I sin Færd paa Fjeld og i Skov er han modig, saa længe han følger sine tilvante Veje. Han angriber uden Betænkning Bjørnen blot med et tarveligt Spyd, og ingen Ulv vilde formaa at kyse ham blot et eneste Øjeblik, var han ikke bekymret for sine Rener. Men nogen Helt er han alligevel ikke. Saa snart han f. Eks. skal til Søs, ud paa Elv eller Sø i sin af lette, tynde Fyrrebord med Vidjer, Sener eller Læderremme sammenbundne Baad, bliver han yderst forsigtig; dèr føler han sig ikke husvant. Nej, saa er han ganske anderledes hjemme i sin anden Baad, den, hvormed han om Vinteren sejler af Sted i susende Fart hen over Sne og Søernes Is.

Det kunde synes en dristig poetisk Frihed at kalde hans Slæde en Baad. Men se en Gang paa Tegningen, og det vil forstaas, at Betegnelsen ikke er saa ueffen endda. Den ligner i Virkeligheden en lille Baad og er bygget som en saadan af tynde men stærke Fyrrebrædder, der fastholdes ved indvendige Spanter. Den har ogsaa en Køl, lav og bred, hvorpaa den glider hen over Sneen, og ofte forsynes den med en Slags »Dæk« af Skind, enten saaledes, at den bageste Del er aaben — den minder da om en stor Træsko — eller den er helt dækket og bruges da til Varetransport. »Kirissen«, den aabne, eller »Pulken«, den halvlukkede Slæde, er c. 7 Fod ($2^1/_3$ Meter) lang og 2 Fod ($^2/_3$ Meter) bred og forspændes med én Ren ved Hjælp af et simpelt Seletøj.

Tømmen gøres fast om Dyrets Pande, og i Haanden tager Køreren en »Korekæp«, thi Pisk bruges ikke, og af Sted gaar det i susende Fart, svinglende fra Side til Side, saa én med denne Færd ukendt har ondt ved at holde Ligevægt. Men Lappen for-

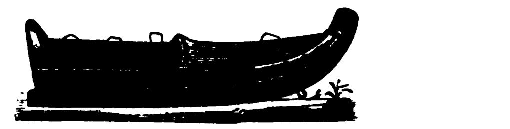

Den halvlukkede Pulk.

Den lukkede Slæde.

Fig. 126. Lapslæder.

staar at klare sig; med et Ben ude paa hver Side over Pulkens Kant styrer han stolt sin Kurs, hvor vildt end Rejsen gaar ned ad stejle Skrænter og ud over frosne Elve.

Renens Egensindighed og Vildskab viser sig dog ogsaa, naar den bruges som Kørehest. Den kan pludselig faa i Sinde at blive staaende, og prøver man at drive den frem, kan den vende sig om og gaa løs paa sin Kusk med sine ikke ufarlige Horn.

Digitized by Google

Da gælder det om i en Fart at vælte Slæden og skjule sig under den, indtil Dyret har kølet sit vilde Mod.

Fig. 127. Lap-Kvinde (Kaarsberg).

Foruden til Kørsel bruger Lapperne ogsaa Renen til Lastdyr, om end de Byrder, den kan taale at bære, ikke er meget store. Derimod rider han den ikke, det er den for klejn og svag til; Korjækernes Ride-Ren er af en større og kraftigere Race.

Som sagt, i Slæden er Folket hjemme, dér viser det ikke Forsagthed eller Mangel paa Mod; men saa snart der møder det et eller andet uforudset, viser den anden Side af dets Karakter sig, den, der gør, at det let bliver Bytte for vild Rædsel eller for nervøs Ophidselse.

Der er i Lappernes aandelige Konstitution et saarbart Punkt, en Svaghed for Mystik, der i gamle Dage gjorde dem berygtede og frygtede for deres Trolddom, og som i Nutiden er slaaet ud i Form af en sygelig, religiøs Vækkelse med al dens Hysteri og alle dens Overdrivelser.

Naïden kunde fordum bringe sig selv i en Slags hypnotiseret Tilstand, under hvilken han troede at kunne lade sin Sjæl foretage vide Rejser og se fjerne Ting og Begivenheder; en fanatisk Prædikant kan endnu i Dag bringe sine Lap-Tilhørere i en nervøs Spænding, der giver sig Luft i vilde Skrig, Besvimelser og Kramper.

Denne Mangel paa sjælelig Ligevægt viser sig ogsaa ved den saakaldte »Lapskræk«, disse Anfald af sanseløs Rædsel, der kan angribe enkelte Personer, navnlig Kvinder, eller endog hele Forsamlinger, blot ved en uventet Lyd eller lignende. Dette synes at være noget ejendommeligt for disse højnordiske Folk — ogsaa Samojederne ligger under for lignende Anfald — om det end er i Slægt med, hvad der kan ses ogsaa andet Steds. Klapper man f. Eks. pludselig og uventet i Hænderne foran en Lapkvindes Ansigt, kan hun fare sammen, Øjnene fordrejes; Ansigtstrækkene stivner i Rædsel; med et vildt Skrig styrter hun løs paa de tilstedeværende, slaar og kradser dem og raser, indtil hun synker udmattet sammen.

Som man ser, »Nerverne« kan spille andre end overciviliserede Folk slemme Puds.

Men vi har nok glemt, at det var vor Hensigt at følge vor Lap, som vi traf paa Øen ved Finmarkens Kyst, i hans Færd Aaret igennem. Vi vilde have tegnet et Billede af ham i hans hvide Renskindspærk med de store, højsnudede, bløde »Komager« paa Fødderne, der uden Strømper holdes

Fig. 128. Børn af en Nomade-Lap (Kaarsberg).

tørre af det fine Senegræshø, de er stoppede med. Og af hans Kvinde med hendes ejendommelige høje Laphue paa Hovedet (se Fig. 123 og 127), med

Digitized by Google

hendes folderige Skørt og Trøje, kantet med broget farvede Tøjstrimler og holdt sammen med det kostbare Sølvbælte.

Vi vilde have fulgt ham og hans Dyr, da de svømmede tilbage over det smalle Sund, stærke efter Sommerugernes fede Græsning. Ud over Finmarkens Fjelde og Vidder, klædte i Renmossets graahvide Dragt, vilde vi have vandret med ham, indtil han naaede tilbage til sin Vinterby inde i Sverrigs Lapmark. Vi skulde have set ham, naar han senhøstes drev Renerne sammen paa Malkepladsen, hvor hver enkelt maa fanges med Lasso for at berøves den halve Pægl fede Mælk, den kan yde; vi skulde have staaet paa Ski med ham, naar Vinteren kom med sin Sne, og Hjorden maatte beskyttes mod Ulvene, saa Vogterne mangen en Nat maatte grave sig ned i en Snedrive for at søge, Ly og Varme der, langt borte fra Teltet.

Alt det og meget andet, skulde vi i god og regelret Orden have overværet, men saa løb Pennen løbsk, hvilket for Resten kan være lige meget, blot den har givet Læseren et Billede af Lappens Liv, uroligt og omvekslende som det er.

Fig. 130. Et Par gamle Lapper fra en sydligere Egn (Kaarsberg).

Vi vil lade det staa, som det er, og blot tilføje, at den Skildring, vi har givet, nærmest passer paa de egentlige Fjeldlapper i Norge og Sverrig. Men foruden dem findes der de saakaldte Skovlapper, hvis Vandringer strækker sig mindre vidt. De holder om Vinteren til i de svenske Lapmarkers Skove, medens de om Sommeren drager op paa Højfjeldene, hvor der er god Næring for Renen, og hvor den kan søge ud paa Snemarkerne, naar Myggene plager den altfor slemt.

Fig. 129. Lappisk Jordgamme.

Hver Familie, hver lille Lapby eller Stamme har sine Skove og sine Fjelde, hvor de fra Arilds Tid har holdt til. Hver følger sine tilvante Veje, saa der aldrig kan blive Strid imellem dem. Fredelig anlagte er de, som alle Højnordens Folk. I den Henseende danner de en Modsætning til de fleste andre Naturfolk; skulde det være det barske Klima, der har kølet det hede Blod?

Man finder ogsaa bosatte Lapper, i Reglen dem, hvem det er gaaet tilbage for, hvis Rener er gaaet til Grunde; eller dem, der ikke har kunnet staa for Brændevinens Tiltrækning. De har bygget sig en elendig »Jordgamme«, en lav Hytte af Sten og Tørv eller en tarvelig Bjælkestue ved Kysten eller ved en Sø, hvor Fiskeriet maa ernære dem. De staar i mange Henseender tilbage for deres nomadiserende Slægtninge, og dog er det vist den Vej, Folket for en stor Del skal, hvis dets Fremtid skal være sikker.

Thi denne faste Bosættelse er en Overgang til Nybyggerliv, som dette leves af Normænd og Finner i de samme Egne, til Kvægavl og Agerbrug, for saa vidt dette sidste da kan drives saa langt mod Nord. Her og der træffer man ogsaa Lapper, der har arbejdet sig op til at holde Kvæg og Geder, til at rydde Land til Kartofler og Byg og til at drive Engbrug til Græsning og Høavl.

Alt som Tiden gaar, bliver Nomadelappens Liv vanskeligere. Den stigende Opdyrkning indskrænker ham indenfor snevrere Grænser; Jernbaner, ordnet Skov- og Grubedrift breder sig ud over hans tidligere Land. I Sverrig er der i nogen Afstand fra Kysten af den botniske Bugt trukket en Linje, vesten for hvilken der foreløbig ikke udvises Jord til Nybyggere, og dette er gjort af retfærdigt Hensyn til Landets oprindelige Herrer, Lapperne. Men allige-

Digitized by Google

vel, med Tiden vil Jorden blive udnyttet til Gavn for fastboende overalt, hvor den egner sig dertil, og Lappen vil kun have tilbage de højtliggende Fjeldegne; dèr vil han som Rensdyrnomade kunne holde sig, om end i indskrænket Tal, endnu i en uoverskuelig Fremtid; thi dèr kan intet andet Erhverv end Renavl trives.

Dèr vil han forhaabentlig, beskyttet af humane og fornuftige Love, kunne leve sit frie, for ham saa kære Liv i lange Tider, i Venskab og god Forstaaelse med Nybyggerne trindt om, en Overlever fra en svunden Tid, et Stykke Forhistorie paa Grænsen af Civilisationens Nutidsland.

Fig. 131. Lappisk Sommerlejr paa Fjeldvidden.

AFRIKAS BEFOLKNING.

ALMINDELIG OVERSIGT.

Fra det raakolde Nord vender vi os med et dristigt Spring mod det solvarme Syd, til den Verdensdel, der længst af alle laa hen som et Mørkets Sted, hvor Indbildningskraftens Fostre fandt en ny og sidste Hjemstavn, alt som deres luftige Taageskikkelser maatte fly fra andre Egne for Videnskabens opgaaende Sol.

Men inden vi begynder paa Rækken af de mere udførlige Billeder af afrikanske Folkefærds Liv, maa vi søge at give et Omrids af de overordentlig indviklede og brogede Befolkningsforhold, der udmærker »det mørke Fastland«. Vi holder os her som overalt, hvor det drejer sig om Inddeling i Grupper, væsentlig til den afdøde danske Ethnograf Kr. Bahnson, hvis fortrinlige Værk vi trygt kan anbefale enhver, der ønsker udførligere Besked, end vi kan give i dette Arbejde. Medens Amerikas Befolkning i det hele og store trods alle Forskelligheder i Enkelthederne øjensynlig udgør et sammenhængende hele med fælles Udgangspunkt og med Tilknytningspunkter til Dele af Asiens Befolkning, er Forholdet mere tvivlsomt i Afrika. Her synes der at være en ganske anderledes sammensat Befolkning, forskellig i sin Oprindelse, forskellig i sine Udgangspunkter og forskellig i Henseende til det Tidsrum, i hvilket den har været knyttet til Landet.

Og heri er intet forunderligt; thi medens Amerika har en afsondret Beliggenhed og kun staar i nær Forbindelse med den »gamle« Verden langt oppe mod Nord ved Beringsstrædet, er Afrika umiddelbart forbundet med Asien, Menneslægtens sandsynlige Vugge, medens det flere Steder kun ved ringe Afstande er skilt fra Europas sydlige Halvøer og Øer og fra Arabien. Der har altsaa været rige Muligheder for Indvandring lige fra de ældste Tider, og der kan ikke være Tvivl om, at disse Muligheder er bleven udnyttede. Endvidere har jo et af Jordens ældste Kulturlande, Ægypten, sin Plads i selve Afrika, og Fønikerne, Grækerne, Romerne o. s. v. udviklede deres rige Civilisation i dets Nærhed og under stadige Forbindelser med det.

Alt dette har sat sit Præg paa Verdensdelens Befolkning og dens Udvikling, har bidraget til at gøre Forholdene indviklede og uklare. Dertil kommer

Digitized by Google

vort endnu saa begrænsede Kendskab til store Dele af det indre; vi vil derfor let forstaa, at der er langt tilbage, inden vi naar til Klarhed over Enkelthederne.

Imidlertid ser vi dog nu allerede saa meget, at vi kan drage Grundlinjerne i de ethnografiske Forhold og derved faa et Overblik, der vil være tilstrækkeligt for os paa dette Sted.

Vi ved jo, at Afrika ved den uhyre Saharaørken deles i to i Størrelse højst ulige Afsnit, de afrikanske Middelhavslande samt Midt- og Sydafrika, der egentlig kun staar i fremkommelig Forbindelse med hinanden langs Nilen. Nordafrika rummer en Befolkning, der til Dels staar i nært Forhold til Asiens, mulig ogsaa til visse Dele af Sydeuropas. Berbere, Arabere og Ægyptere er Hovedbestanddelene, og Sahara er sparsomt beboet af Folkeslag, der er beslægtede med disse, nemlig Arabere, Tuareger og flere. Langs op med Nilen og i Abyssinien lever et Folk, hvis Slægtskab med Ægypterne er utvivlsomt. Den nordøstlige Halvø, der naar tæt hen til Arabiens Sydvestside, har muligvis modtaget sin nuværende Befolkning derfra.

Disse lysere Folkeslag, der altsaa maa antages at være trængt syd paa, dels gennem den store Ørk, dels langs Nilen, dels maaske over Havet fra Arabien, har stræbt at brede sig længere ned, hvor de mødte en mørkere Race, der vistnok er ældre i Landet, men som i flere Henseender har været de indtrængende underlegen.

Langs hele Ørkenens Sydside finder vi derfor dels ublandede fremskudte Forposter af de lysere Folk, saasom Massajer mod Øst og Fulber mod Vest, dels en Række blandede Stammer, dels endelig mørkhudede Nationer, undertrykte af et lysere Herskerfolk. Saaledes er Forholdet f. Eks. i Uganda ved Victoria Nyansa-Søens Nordkyst, hvor Folkets store Masse er af centralafrikansk Oprindelse, medens Adelen og Kongehuset er af Galla-Æt.

Gaar vi syd paa, vil vi finde hele Afrikas frugtbare og skønne Midte fra Kyst til Kyst, fra Sahara til Kaplandet, beboet af mørke Folkeslag, Negrene, der i mangt og meget har et vist Fællespræg.

Imidlertid er der dog store Forskelligheder i flere Retninger mellem de mange Folkefærd, der danner »den sorte Race«, og der vil sikkert i Fremtiden kunne skilles Underafdelinger ud. For Tiden er der imidlertid kun nogenlunde Enighed blandt de lærde om en Deling i to større Grupper, hvoraf den ene, den nordlige og vestlige, dannes af de egentlige Negere, medens den anden, den sydlige og østlige, bestaar af Bantufolkene, hvortil Kafferne hører.

Naar vi endelig ned til Afrikas Sydspids, vil vi der træffe Rester af en Befolkning, der i Udseende, Udvikling, Sprog o. s. v. staar de »sorte« fjernt; det er de gule eller gulbrune Buskmænd og Hottentotter.

Det synes altsaa, at vi i Afrika kan paavise tre forskellige Befolkningsgrupper; men mange Forskere mener rigtignok, at de i Virkeligheden er nær beslægtede alle tre. Vi kan dog sikkert forsvare for Oversigtens Skyld at holde dem ude fra hinanden.

AFRIKANSKE DVERGFOLK.

Alt i Oldtiden saa man hen til Afrika som det Sted, hvorfra Efterretninger om alt sært og forunderligt kunde ventes, og endnu i vore Dage spørger vi sjeldent forgæves om »Nyt fra Afrika«, naar en Rejsende vender hjem fra dets endnu uudforskede Pletter. Mangt og meget, man længe troede var Fostre af Oldtidsfolkenes Indbildningskraft, har vist sig at bero paa noget sandt og virkeligt, om det end er blevet udsmykket og gjort endnu forunderligere, end det var i Forvejen. Det bør derfor heller ikke forbavse os altfor meget, naar vi nu ser, at den gamle græske Oldtidsforfatter Herodots Fortællinger om Pygmæerne, Dvergene, i Afrikas Indre dog tilsidst for en Del har vist sig at være overensstemmende med Virkeligheden.

Der lever her og der, fra Sydspidsen op til Saharaørkenen, Stammer af smaa Mennesker, saa smaa i Forhold til os og til Menneskets almindelige Maal, at de med Rette kan kaldes Dverge. Stanley og Emin Pascha, du Chaillu, Schweinfurth og flere andre Rejsende har truffet dem, snart ved Abyssiniens Grænse, snart i Kongo- og Nilegnene, snart ud mod Vestkysten. Ja, i Aarhundreder har de været kendte som Buskmænd nede i Kaplandet og tilstødende Egne. Men man troede, at disse Smaafolk tilhørte en vanslægtet og forkommen Race, at deres Lidenhed og usle Udseende skyldtes deres Liv i øde, fattige Strøg, den daarlige Føde, de maatte nøjes med, og de elendige Forhold, de levede under. Først efterhaanden som Efterretninger indløb om andre Dvergstammer, gik det op for Forskerne, at Buskmændene hører til dem, og at vi her har for os en af de interessanteste og forunderligste Fremtoninger i Menneskeslægtens Naturhistorie.

Desværre er vort Kendskab til disse Dvergfolk endnu saa ringe, at det er umuligt at give mere end et flygtigt Billede af dem. Kun *Buskmændene*, som vi kender bedst, kan vi skildre noget udførligere; maaske de vil vise sig saa nær beslægtede med de øvrige, at der ikke bliver meget stor Forskel mellem de enkelte Stammers Liv og Sæder.

Da Hollænderne i det syttende Aarhundrede begyndte at udvandre til Afrikas Sydspids, fandt de Landet beboet af *Hottentotter*, et fredeligt, kvægavlende Folkeslag. Men de opdagede dog snart, at der foruden dem fandtes et andet, farligere Slags Mennesker, som, langt fra at finde sig i at blive gjorte til Trælle eller fortrænges fra deres Fædres Land, med blindt Raseri satte sig imod ethvert Forsøg paa at drive dem bort eller tvinge dem til at arbejde. Ude omkring i de tørre saakaldte »Karrooer«, øde, stenede Højsletter, og i de vilde, sønderrevne Klippeegne færdedes nogle smaa, nøgne og elendigt udseende Vilde, skidne og grimme, men modige som bare Pokker og farlige ved deres Snuhed og forgiftede Pile.

I Aarhundreder havde de levet nogenlunde fredeligt ved Siden af Hottentotterne og disses store Kvæghjorde; der var Vildt nok, saa de behøvede ikke til daglig at forgribe sig paa Naboernes Kvæg. Men efterhaanden som de hollandske »Boere« bredte sig ud over Landet, forsvandt eller udtyndedes de talløse Flokke af Antiloper, Zebraer, Bøfler, Elefanter,

Digitized by Google

Strudse o. s. v., som hidtil havde ydet de jagende Vilde deres Ophold, og disse begyndte da at gribe til Kvægtyveri for at skaffe sig den fornødne Føde. De kunde jo dog ikke leve alene af Slanger, Firben og Græshopper eller af vilde Rødder og Knolde.

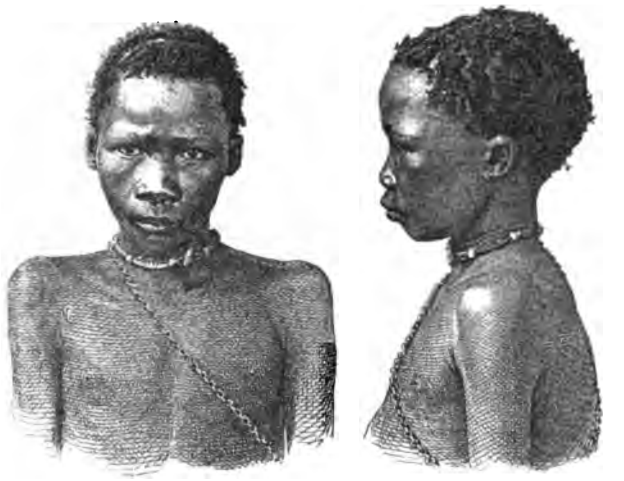

Fig. 132. Ung Buskmand.

Men, som rimeligt er, ingen er mere hadet af en Kvægavler end den, der berøver ham hans kære Dyr. Der rasede derfor snart en uophørlig Krig mellem Kolonister og kvægejende Indfødte paa den ene og de tyvagtige Buskmænd paa den anden Side, en Krig, der kun kunde ende med de sidstes Fordrivelse eller Udryddelse. Skaanselsløst forfulgte, skudte ned som vilde Dyr, drevne ud i de værste Udørkener, hvor de end mere maatte være henviste til at leve af Røveri, kæmpede de smaa Buskmænd, som de blev kaldte, fordi de søgte Tilflugt og forstod at skjule sig i Busk og Krat, en fortvivlet Kamp for Liv og Frihed, en Kamp, der nu er forbi. De er udryddede overalt i de beboede Egne, paa en og anden enkelt Familie nær, som en medlidende Kolonist tillader at opholde sig paa hans Ejendom og under hans Beskyttelse, mod at den holder sig i Ro og hjælper til ved Arbejdet.

Først udenfor Civilisationens Raaderum i Kalahari-Ørkenen og op nord for Ngami Søen træffes endnu Smaastammer af dette mærkelige Folk i deres oprindelige Tilstand, paa Overgangen mellem Samler- og Jægertrinet, alt i alt vist de med de færreste Kunstmidler udstyrede Mennesker, vi kender.

Lad os besøge en saadan lille Horde ude i Kalahari, den udstrakte Steppe mellem tysk Sydafrikas Bjerge mod Vest, de frugtbarere Egne langs Limpopo og Hartsfloden mod Øst, mellem Ngami Søen mod Nord og Oranjefloden mod Syd. Den kaldes en Ørk; men man maa herved i dette Tilfælde ikke forstaa en bar, planteløs Sand- eller Stenmark, den huser tvertimod næsten over alt baade Plante- og et rigt Dyreliv. Hvad der giver den Ørkenens Præg, er Tørheden, Manglen paa regelmæssig og tilstrækkelig Regn. Men til Trods derfor holder Plantevæksten sig; dybt gemte, saftrige Knolde og Løg yder den tilstrækkelig Tilgang af Vædske, og hvor tør og støvet den end tager sig ud, byder den dog Næring nok til store Flokke af Antiloper og andre Pattedyr, til Strudse og Trapper, disse de regnfattige Steppers

store Fuglearter. Desuden findes talrige Slanger og andre Krybdyr, ligesom Insektlivet ej heller er fattigt, saa for ikke kræsne Mennesker er der Mulighed nok for Liv og Trivsel.

Hist og her findes Kilder eller smaa Beholdninger af stillestaaende Vand, vel kendte af de Indfødte, der har fundet Tilflugt her, og som i Smaaflokke strejfer om fra Vandsted til Vandsted. Hvor saadanne mangler, maa de tage deres Tilflugt til de saftfulde Planteknolde eller de vilde Vandmeloners læskende Saft. Men i Reglen har de Kendskab til, hvor Vand findes, selv paa Steder, hvor almindelige Sanser ikke kan opdage en Draabe deraf. De forstaar snedigt at tildække og skjule Vandstederne, saa kun de selv kan faa godt af dem, og de har ofte nedgravet Beholdninger af Vand, fyldt paa tomme Strudsæg, i Strøg, hvor de færdes, og hvor der ikke findes hverken Kilder eller Smaadamme. Deres Næring henter de fra Vildtet og fra hvert det Kryb, de kan bemægtige sig; intet er for ringe, intet gaar til Spilde, thi kun derved kan de opholde Livet.

De gør et elendigt Indtryk, disse smaa magre og tørre Mennesker; man skulde tro, at de var forkrøblede i Væksten, vanslægtede Efterkommere af større og kraftigere Forfædre. Men saaledes forholder det sig ikke; de hører til en Race, for hvilken Dvergvækst er et Særkende. Selv de af deres Slægt, der lever i rigere Egne og under blidere Kaar, er hverken større eller bedre udviklede. Deres Gennemsnitshøjde, ens for Mænd og Kvinder, angives til 144 Ctm. (4 Fod 5 Tommer); de er egentlig ikke slet byggede, men de faar et underlig kantet Udseende paa Grund af deres yderlige Magerhed; af rundede Former ses i det højeste hos ganske unge Kvinder. Ansigterne er ikke tiltalende, navnlig fordi Underansigtet er stærkt, næsten snudeagtigt fremtrædende med stor Mund og tykke Læber. Næsen er flad og bred, Øjnene mørke og sammenknebne til Beskyttelse mod det stadige, skarpe Solskin. Haaret

Fig. 133. Buskmænd.

er kort og vokser i smaa krusede Totter, mellem hvilke den bare Hovedbund skinner frem; Huden synes mørk kobberbrun med en nubbret Overflade som Saffian, den er alt i den unge Alder tilbøjelig til Rynkedannelse, der giver de gamle blandt dem

Digitized by Google

et afskrækkende Udseende. Imidlertid bør bemærkes, at dens egentlige Farve i Virkeligheden er meget lysere, snarere gul end brun; det er Snavs, Fedtindgnidning og Solbrand, der gør den saa mørk.

Fig. 134. Buskkvinde med »Steatopygie«.

Lemmerne er spinkle, Hænder og Fødder yderst smaa men ikke egentlig smukke, de er for korte og brede. En Ejendommelighed har deres Kvinder tilfælles med Hottentotternes, om end i mindre Grad, nemlig Tilbøjeligheden til Fedtsamlinger paa visse Legemsdele, navnlig Sædet, noget, der giver dem et i vore Øjne utrolig hæsligt og vanskabt Udseende, men som hos dem betragtes som højeste Mode og om det sande Skønhedsideal, hvad det forøvrigt ogsaa var her i Europa under Turnyre-Moden for nogle Aar siden.

Af Karakter er de højst upaalidelige. Den største Kender af de sydafrikanske Stammer, den tyske Forsker Frisch, kalder dem: Øjeblikkets ulykkelige Børn. Dette vil jo ikke sige andet, end at de ligesom Ildlændere og Botokuder mangler al Beherskelse, lader sig lede af Nuets Indskydelser og handler mere i Kraft af Indfald og Luner end af Fornuft og Eftertanke. Det er det, der gør dem saa dumdristige, saa farlige at omgaas, saa umulige i Lande, hvor civiliserede Mennesker skal leve.

Skønt de atter og atter har lært de skæbnesvangre Følger at kende, har de dog aldrig kunnet modstaa Fristelsen til at røve Kvæg eller dræbe det, selv om de hverken kunde føre det med sig eller fortære det paa Stedet. Forfølges de, medens de driver en røvet Flok Kvæg bort, og nødes de til at opgive Byttet for at redde deres eget Liv, skal det aldrig fejle, at de jo dræber hvert eneste Kvæghøved med forgiftede Pile, inden de forlader det. Er den Kvægflok, de er kommen i Lag med, saa stor, at de kun kan drive en Del af den med sig, dræber eller lemlæster de Resten uden Spor af fornuftig Grund, altsammen Udslag af en utrolig raa Karakter og egnet til at vække et blindt og uslukkeligt Had imod dem.

Ikke heller har de kunnet opgive deres Lyst til meningsløse og hensigtsløse Mord, til at skyde enlige Rejsende med forgiftede Pile fra et Baghold, til at snige sig ind paa sovende Mennesker for at knuse Hovedet paa dem med en Sten.

De er glimrende Jægere med aldrig svigtende Sporsans og uudtømmelige i Opfindelsen af listige Maader til at overrumple og narre Vildtet. Deres Sanser er utrolig skærpede ved den daglige Øvelse, og de forstaar at skjule sig paa de ubegribeligste Maader ved at tvinge deres Legemer sammen til det mindst mulige Omfang. Ingen Busk er saa lille, at den jo bliver dem et sikkert Skjul, en Pjalt af en Dyrehud er nok for dem til at gemme hele deres snavsede Krop under. Paa en Klippeblok strækker de sig ud paa en saadan Maade, at de synes at udgøre en Del af den; deres Hudfarve hjælper dem, og der skal et skarpt og mistænksomt Øje til for at opdage dem, selv i stor Nærhed.

Deres eneste Vaaben ud over Stenen og Kæppen er Bue og Pil, begge smaa og uanselige, den første kun 3 Fod (1 Mt.), de sidste $1^1/_2$ Fod ($^1/_2$ Mt.) lange. De er tildannede paa den almindelige Vis, og Pilene er forsynede med Spidser af Ben, Jern (som de faar hos Nabofolk) eller nuomstunder Glasskaar; derimod har de aldrig forstaaet at tilhugge dem af Sten.

Hvad der gør disse elendige, kun paa kort Afstand brugelige Vaaben farlige, er Giften, hvormed Pilespidserne er bestrøgne; den stammer nemlig fra Ørkenens Giftslanger, de mest frygtede af alle. Med en utrolig Dumdristighed ægger Buskmanden et saadant ellers af alle skyet Dyr til Raseri for derved at fremkalde en forøget Giftafsondring hos det, og naar

Fig. 135. Buskmandskvinder.

det er ophidset til det yderste, griber han det i Halen, sætter sin nøgne Fod paa dets Nakke og

Digitized by Google

dræber det for at opsamle den fra de store Gifttænder dryppende Væske og udskære Giftkirtelen.

Den saaledes vundne Slangegift blandes med visse Plantestoffer, dels for at forøge dens Virkning, dels for at gøre den tilstrækkelig klæbrig til at hefte ved Pilespidserne. Disse bestryges med den og virker paa det Dyr eller Menneske, de rammer, som et Slangebid, der bringer Døden enten i faa Minuter eller i nogle Timer. De skal ogsaa kende en yderst giftig Insektlarve, hvis Legeme knuses og smøres paa Pilene. Med saadanne Pile dræber de stort og smaat Vildt, ja selv Løven maa undertiden bukke under for dem.

Deres Dragt skal ikke hindre dem i deres Bevægelser; den bestaar kun af et lille trekantet Skindstykke, der bundet til et Livbælte hænger ned for og bag, medens Kvinderne bærer et yderst nødtørftigt Skørt af Skindfryndser. Foruden med dette er de kun »beklædt« med det tykke Lag af Snavs,

Fig. 136. Klippehule beboet af Buskmænd.

der som en sprukken Bark dækker dem fra øverst til nederst, flittig vedligeholdt ved Indgnidning med Fedt og et vist Plantepulver. Vand er en kostbar Vare i deres Land, og ikke i deres vildeste Fantasi vilde de kunne tænke sig Muligheden af at anvende det til udvendigt Brug.

Egentlige Boliger kender de ikke. I Bjergegne søger de Ly i de talrige Huler; i Ørkenen fletter de en Busk sammen til en Skærm, under hvilken de søger Hvile. Er det koldt, og kolde Nætter med stærk Rimfrost er hyppige nok selv efter hede Dage, tænder de et stort Baal paa en sandet Plet, og naar det er udbrændt, graver de sig ned i den varme Aske og Sand.

I det højeste kan de finde paa at opføre simple Løvhytter af Grene, ikke stort bedre end dem, Chimpanseen — den store, menneskelignende Abe — bygger i de afrikanske Urskoves Træer. Hvor mange Fugle laver ikke ganske anderledes kunstige Reder!

Af Husgeraad og Redskaber har de kun lidt; nogle daarlige Lerkar forstaar de dog at lave, men til Vandbeholdere bruger de tomme Strudsæg med et lille Hul i eller en Antilopehud, der er krænget

Fig. 137. Ung Buskmand spillende paa »Gora«.

hel af Dyret og tilsyet med Senetraad, der hvor Hals og Ben er overskaarne. Ild gør de op paa sædvanlig Vis ved Omdrejning af en Pind i et Hul i et Træstykke.

Til at opgrave Rødder og Knolde med bruger de en spids Kæp af haardt Træ, som omtrent paa Midten er betynget med en gennemboret Sten, det eneste forarbejdede Stenredskab, de kender. Naar endelig nævnes nogle Net, flettede af Plantetrevler, til at bære vandfyldte Strudsæg i, samt et tragtformet Rør af Ler, der benyttes til Pibe, hvoraf de røger den bedøvende vilde Hamp — Dacha — og endelig et simpelt Musikinstrument, der ligner en Slags enstrenget Guitar, samt en Tromme, er der ikke stort glemt.

Deres Smaasager, Tobak o. lign. bærer de i Panseret af en lille Landskildpadde, indrettet til Æske og anbragt i deres Halsbaand.

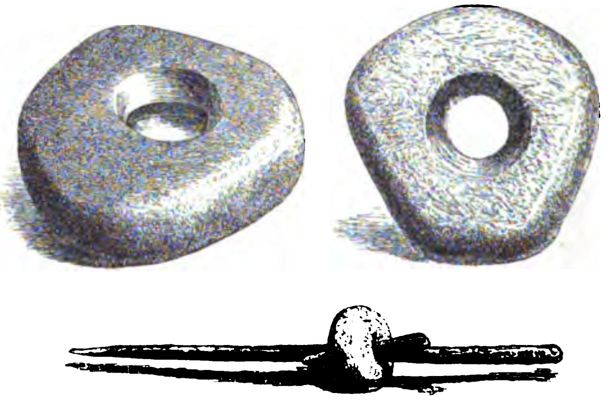

Fig. 138. Buskmændenes Gravestok og de gennemborede Sten til den.

Listen er ikke lang; vi ser, at vi overfor et saadant Folk maa tage vor Tilflugt til andre Benævnelser end »Stenalder« o. lign.; en gennemboret Rulle-

Digitized by Google

sten gør det ikke til et Stenalderfolk, saa lidt som nogle Pilespidser af Jern, som de ikke selv har forarbejdet, fører dem over i en Jernalder. Nej, de viser os i Virkeligheden Mennesket, som det var, forinden det lærte at bearbejde baade Sten og Metal, paa et Udviklingstrin, da en tilfældig fremkommen skarp Stenflis eller en Muslingeskal var Kniv, medens Træ og Ben maatte gøre det ud for Resten. Selv Ildlændere og Botokuder er længere fremme end disse Buskmænd, og det samme gælder, som vi vil faa at se, om Avstralnegerne.

Fig. 139. Klippebilleder af Antilope og Næshorn, udførte af Buskmænd.

I aandelig Henseende er de ogsaa kun lidet fremmelige skønt i og for sig ikke ubegavede eller sløve. De er, som de fleste Naturfolk, livlige, fornøjede og snaksomme; de holder nok af at pynte sig med Fjer, Haar af fældede Dyr, Perler og Metalstumper, og de har Fester og Danse med Sang og Spil. Deres Sprog er skrækkelig ildelydende, navnlig fordi de bruger en hel Række Lyd, som vi ikke kender, smeldende og smaskende Tand- og Ganelyd, som vi kun bruger, naar vi vil rømme os, opmuntre en Hest eller rense vore Tænder ved at bortsuge generende Madrester mellem dem. De lærer dog let at tale andre, beslægtede Sprog og udtrykker sig mesterligt ved Gebærder.

Deres »Tro« indskrænker sig til Overtro paa onde Aander, Troldmænd og Amuletter. Deres døde begraver de, men de synes ikke at have noget klart Begreb om et Liv efter Døden.

Deres Følelser er uudviklede; Kærlighed, Venskab og sligt kender de kun lidt til; vanføre Børn og gamle, svagelige Slægtninge dræber de uden Skrupler — men alt det er vi jo nu vant til at høre om Mennesker paa lignende Udviklingstrin. De er ikke meget udskejende i kønslig Henseende, deres Ægteskaber indgaas efter et mærkelig ceremonielt Frieri og fejres med en Fest. Flerkoneri er tilladt men ikke almindeligt, da det kan knibe nok med at skaffe Føden til én Kone og ét Sæt Børn. Kvinderne behandles ikke ilde, men de maa naturligvis arbejde efter bedste Evne.

I én Henseende udmærker dette lavtstaaende Folk sig paa en højst paafaldende Maade. Rundt om paa Klipper og i Huler hele Sydafrika over, hvor Buskmænd færdes eller har færdedes, finder man mærkværdig godt udførte farvede Tegninger, eller i Stenen indridsede Billeder af Dyr, sjældnere af Mennesker. De er vel nok paa en Maade groft gjorte, men de vidner dog baade om skarp Iagttagelse og om Gengivelsesevne, det karakteristiske ved Dyret er ofte forbavsende godt opfattet og udtrykt. Man finder anvendt røde, gule, sorte og brune Okkerfarver, og man er aldrig i Tvivl om, hvad Kunstneren har ment med sine Figurer.

For øvrigt viser enkelte andre Træk, at de ingenlunde mangler en vis Intelligens. Deres Jagtmaader f. Eks. vidner baade om Omtanke og Snildhed. Vort Billede viser saaledes, hvorledes de forstaar at overliste en Strudseflok og dræbe adskillige af dem med de giftige Pile. Disse sidste er ogsaa temmelig sammensatte og snildt forarbejdede Vaaben, der bestaar af 4 forskellige Stykker og er saaledes indrettede, at den forgiftede Spids maa blive siddende i Saaret, naar man trækker Skaftet ud; den kan kun fjernes ved Udskæring. Det ovenfor nævnte Strengeinstrument er heller ikke saa ligetil endda, skønt det kun bestaar af en Bue og en Senestreng. Men denne sidste bærer ved den ene Ende et Mellemled bestaaende af et opskaaret Stykke Pennepose, og det er ved at blæse paa dette, at Tonerne, der er svage men vellydende, frembringes. Altsaa atter her ser vi, at selv det lavest staaende Folk har givet Beviser nok paa Opfindelsesevne.

Stammer af Dverge, til dels endnu mindre end Buskmændene, er som sagt spredte over hele Mellem-

Fig. 140. Buskmand sniger sig ind paa Strudse og skyder dem med forgiftede Pile.

afrika, ofte frygtede og forhadte paa Grund af deres lumske Overfald og Plyndringstog.

Saa vidt man kan dømme af de foreliggende, meget sparsomme og ufuldstændige Beretninger, ligner de overalt i Levevis og Udvikling Buskmændene. Muligvis udgør de Rester af en Urbefolkning, der er sprængt og de fleste Steder udryddet af en større og stærkere Race; i alt Fald er det vanskeligt at

Digitized by Google

forklare sig disse Forhold paa nogen anden Maade.

Stanley fortæller en Del om saadanne Dverge, som han paa sin sidste Rejse traf i Mængde inde i den uhyre Urskov mellem Aruvimifloden og Albert Nyansa-Søen. Der lever her en agerdyrkende Be-

Fig. 141. Dverge i Forhold til en af Stanleys Negersoldater.

folkning bestaaende af Mennesker af almindelig Størrelse, med faste Bopladser, omgivne af store Banan- og Maniokplantninger. Men ude i Skovene mellem de ryddede Pletter færdes Dvergene, af hvilke der synes at være flere Stammer.

De er kun 3—$4^{1}/_{2}$ Fod høje, altsaa til Dels mindre end Buskmændene, men mere velskabte eller vel snarere kun bedre ernærede end disse. Deres Hudfarve er temmelig lys, »elfenbensgul«, siger Stanley om en af Stammerne; maaske skyldes dette Livet i Skovenes Skygge. De er ingenlunde afskrækkende grimme; efter Afbildningerne at dømme har nogle af dem endog tiltalende Ansigtstræk, men vilde og grusomme synes de at være.

De lever af Jagten og dræber Storvildt, Elefanter, Næshorn, Bøfler o. s. v. med deres forgiftede Pile og Spyd, fanger det i Faldgruber eller ved listigt anbragte Fælder og Snarer. Fugle jager de for Fjerenes Skyld, Honning samler de til Føde, og de handler med de bosiddende Folk, idet de tusker Elfenben, Fjer og Bivoks bort for Bananer, Tobak, Knive, Spyd og Pilespidser. De flytter omkring efter Vildtet, men bygger dog ordentlige, lave og aflange Hytter, tækkede med store Blade.

De er modige og sætter sig af al Magt mod fremmedes Indtrængen i deres hjemlige Skove; til Trods for deres Lidenhed er de ingenlunde foragtelige Fjender, deres forgiftede Pile er ikke ufarlige. Hvilke Giftsorter de anvender, er næppe udredet; Stanley

mener, at de stammer fra Planter, men mulig vil det vise sig, at ogsaa *de* bruger Slangegift. Stærk er Giften i hvert Fald; en af den berømte Opdagers Folk døde saaledes i mindre end et Minut af et Saar, ikke større end et Knappenaalsstik, en anden inden 5 Kvarter; en Kvinde døde, inden man fik baaret hende 100 Skridt bort.

En lignende Skildring giver den tyske Rejsende Wolff af Butuaerne, en Dvergstamme i Bakubalandet ved Kongos sydlige Biflod Kassaj. De er 1,3—1,44 Meter høje, kraftige og velbyggede, mørkebrune af Farve, lever i bikubeformede Græshytter i Urskoven uden Husdyr eller Agerdyrkning, kun af Jagt, som de driver med Bue og Pile, ved Fælder og Gruber.

Medens Buskmændene og andre Dverge hverken driver Husdyravl eller Agerbrug, synes saa godt som alle andre afrikanske Folkeslag at give sig af med begge Dele men saaledes, at snart det ene, snart det andet er det vigtigste, alt efter Landets og Klimaets Beskaffenhed. *Hottentotterne* (se Fig. 147), der som nævnt ved Siden af Buskmændene befolkede Kaplandet, var saaledes et kvægavlende Folk, hvis Rigdom bestod i deres Hornkvæg, som de satte over alt i Verden. De er nu fordrevne og blandede saaledes med fremmed Blod, at der endnu kun oppe mod Nord, i de tyske Besiddelser vest for Kalahari, findes nogle faa svage Stammer af dem tilbage.

Fig. 142. Halvvoksen Pige af en Dvergstamme (Akkaerne).

Det Indre af Afrika ligner i ethnografisk Henseende et bevæget Hav.

Der gives næppe mere ustadige og mere letbevægelige Mennesker end Afrikas mørke Stammer. Evige Vandringer og Blandinger, evige Nydannelser forvirrer og

Digitized by Google

har i utalte Aar forvirret Forholdene; der findes maaske ikke en eneste Bantu- eller Negerstamme, der i Dag

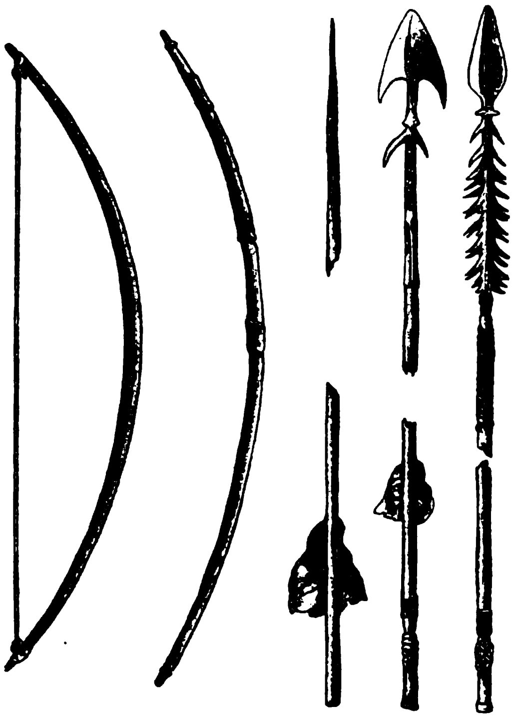

Fig. 143. Dvergenes Buer og Pile.
De sidste med Bladstykker i Stedet for Styrefjer.

indtager den Plads, den indtog for et Aartusinde siden. Snart bryder ét Folk delvis op, snart et andet, og Vandringerne strækker sig ud over uhyre Omraader. Da nu Landet i det hele og store er ret godt, mangesteds endog tæt befolket, vil man forstaa, hvilket Røre det maa frembringe i vide Krese, naar en Stamme kaster sig over Naboerne og søger at kile sig ind imellem dem for at bane sig en Vej. Hvorhen? Hvorfor? Ja, mange Gange ved de det ikke selv!

Undertiden er Grunden vel Hungersnød, langvarig Tørke, der berøver Hjordene Føden, eller lignende; men ofte, ja maaske oftest, er det Erobringslyst, Rovbegærlighed, vilde, ustadige, uforstaaelige Instinkter, der sætter Masserne i Bevægelse. Og saadan et Stød fremad kan føre et Folk over utrolige Omraader, som da Dschaggaerne fra Kilimandsjaros Omegn for to Aarhundreder siden banede sig Vej helt over til Vestkysten, hvor de kæmpede med Portugiserne og stiftede let forgængelige Riger. Naar en saadan Folkekile baner sig Vej under Mord, Brand og Tilintetgørelse, maa den naturligvis kaste ud til Siden de Stammer, den møder paa sin Vej. Det er, som naar en Damper arbejder sig frem i Havet, bag den breder dens Kølvandsbølger sig ud i en bredere og bredere Fure.

En anden Grund til Uro er de stadig skiftende Statsdannelser, som Afrikas Indre er Skuepladsen for. Et Folk har maaske i Aarhundreder ført en ret fredelig og ubemærket Tilværelse. Da opstaar en skønne Dag i dets Midte en Mand med Herskerdrift og Herskerevner. Han svinger sig rask op i sin Stamme, han underkaster sig Nabofolkene, ofte i

en vid Omkres, en Storstat er stiftet, et nyt erobrende Folk skabt. Men som oftest er hele Herligheden forbi i ét eller nogle faa Slægtled; thi det har kun været et Værk af den enkelte Mands Geni uden fast Grundlag i Folkeudviklingen. Eksempler herpaa kan let nævnes, Chakas Kaffervælde, Makololoernes kortvarige Opblussen under den store Sebituane, som Livingstone fortæller saa meget om, Mirambos, »den sorte Napoleons« rask voksende Magt i det nuværende tyske Østafrika — dette og meget mere hører alene vort Aarhundrede til.

Men findes der saaledes hos den »sorte Race« meget, der kan forklare den stadige Uro, den stadige Omskiften, maa det Tryk, den fra alle Kanter har været og er underkastet, ikke lades ude af Betragtning.

Fremmede Folkeslag bryder ind paa den fra alle Sider. I tre hundrede Aar har de hvide stræbt at

Fig. 144. Dschaggakriger.

danne Nybygder langs alle Afrikas Kyster, og deres fordømmelige Slavehandel og Slavejagter har ført

Digitized by Google

uendelige Lidelser ind over dets mørke Børn, har brutaliseret og moralsk fordærvet Stamme efter Stamme, forledende dem til Rovtog videre og videre ud, Tog hvis Maal ene og alene var at skaffe Handelsvarer — Slaver — til Omsætningen med de Hvide. Og da disses Slavehandel holdt op, begyndte Ulykken først ret at tage Fart fra en anden Kant.

Ægypternes Fremtrængen langs Nilen, Arabernes fra Zansibar førte til de frygteligste Forhold over uhyre Strækninger. Medens Europæerne aldrig havde været i Stand til at trænge synderlig ind i Landet, var Sagen en anden med de til Klimaet mere vante

Fig. 145. Dverge-Landsby i Urskoven.
Folk fra Nabostammer tiltusker sig Vildt for Bananer og andre Frugter. I Forgrunden rækker en Dverg en skudt Abe til en Kvinde; bag denne ligger der en Bunke Bananer.

og med sort Blod blandede Arabere. De banede sig snart Vej ind til Verdensdelens Hjerte, og deres Spor var besmittet af de frygteligste, mest oprørende Voldsgerninger.

Tusinder af Slaver bortførte og bortfører de endnu den Dag i Dag; men for hver én af dem er der dræbt eller død af Hunger, Sygdom og Overanstrængelse paa Marchen mindst ti andre, og Tusinder paa Tusinder Kvadratmil af Jordens rigeste og frugtbareste Egne er affolkede og gjort til Udørkener, hvor Løver og Elefanter finder et trygt Fristed.

Alt dette og meget andet, Menneskeæderiet f. Eks. og det Røveri, der er flere Folks daglige Erhverv, maa tages vel i Betragtning, naar man tilfulde vil forstaa de »Sortes« Forhold, som de er nu og som

de har været i Fortiden, og forstaa, i hvor høj Grad Folkenes oprindelige Karakter er bleven ødelagt og forværret.

I Hovedsagen har de samme Forhold hersket overfor begge Afdelinger af den sorte, afrikanske Race, Bantuer og egenlige Negere, virket blandende, skillende og forvirrende, saa det ofte er umuligt at afgøre, hvor en Stamme egentlig hører hen. Derfor vil vi heller ikke her tage større Hensyn til denne Gruppédeling, men gaa over til Skildringerne af enkelte Folkeslag blandt Afrikas mørke Befolkning. Et Folk, der har forstaaet at bevare baade sin Nationalitet

og til en vis Grad ogsaa indtil de seneste Tider sin Uafhængighed, er

KAFFERNE.

Hvo kender ikke deres Navn? Har man ikke hørt eller læst om deres rasende Kampe med Boere og Englændere, saa har man sikkert hørt om Zulumissionen, der navnlig i Norge har spillet en stor Rolle; eller man har læst en af Rider Haggards spændende Fortællinger, der for vor Tids Ungdom spiller samme Rolle som Coopers Indianerromaner for ældre Slægtled. Er der end bleven pyntet adskilligt paa disse Sydafrikas vildeste og grusomste Krigere, er dog selv en nøgtern Beretning om dem vel værd at læse; de frembyder meget, der ikke

Digitized by Google

kan andet end vække Interesse, om end ikke Sympati for dem.

De egentlige Kaffere hører hjemme i Natal og tilstødende Dele af Transvaal, i Zululand og Swaziland og op i de portugisiske Besiddelser til hen imod

Fig. 146. Udhulet Sten til Kornknusning, tilligemed selve den til Knusning brugte Sten. Sydafrika.

Zambezifloden. Længere ind i Landet er Matabelerne trængt, hvis sidste Høvding Lobengula for nylig blev overvundet af Englænderne, og nord paa, op mod de store Søer, lever talrige nær beslægtede Stammer.

De er delte i forskellige Afdelinger med Navne som Ama Xosa, Ama Zulu o. s. v. Dog skal vi ikke her opremse Navne, men give et Billede af Liv og Sæder.

Lad os derfor se, hvorledes Tilværelsen former sig for saadan en Kaffer, eller hvorledes den formede sig, forinden Boere og Englændere bragte Forstyrrelse ind i hans for øvrigt alt andet end idylliske Liv.

Han fødtes en skønne Dag til Verden i en af de runde, bikubeformede Hytter, der danner »Kraalen«, byggede tæt sammen i en Kres om en stor aaben Plads, hvor Kvæget bliver drevet sammen om Natten, vel beskyttet mod røverske Anfald af Mennesker og Rovdyr. Uden om hele Hyttekresen er anbragt et tykt og tæt Tjørnehegn, dannet af afhuggede Grene af de i Egnen saa hyppige, langtornede Buske, et Værn ogsaa mod Angreb af Mennesker.

Faderen besigtigede ham og fandt ham velskabt, og allerede Dagen efter sin Fødsel fik han sit Hjemlands klare blaa Himmel at se; thi hans Moder havde ikke Tid til at pleje sig og ligge i Barselseng, hun maatte paa Arbejde med Gutten hængende i et varmt Skind paa Ryggen.

Ud paa Markerne maatte hun, hvor Hirsen skulde saas eller Jorden brækkes op til Majsen. Dette, som alt andet Markarbejde, var hendes og de andre Kvinders Sag, medens de aldrig fik Lov til at give sig af med Kvæget, Familiens største Rigdom og kæreste Eje; det passedes af Mændene lige til Malkningen. Hun maatte knuse Korn til et groft Mel ved at gnide det med en mindre Sten paa en større, som ogsaa Kvinderne i vor Oldtid har gjort; vi finder de dertil anvendte Sten i Mængde paa vore Marker. Hun maatte berede det af Mændene fældede Vildts Skind til Kapper, »Karosser«, som de kaldes; kort sagt alt Arbejde ud over Krig, Jagt og Kvægpasning hvilede paa hende. Blev Drengen utaalmodig eller sulten, afbrød Moderen ikke Arbejdet for det, hun slængte blot et af sine lange, hængende Bryster op over Skulderen, og straks sugede han sig fast til det som den lille Igle, han var. Den stærke, sunde Modermælk fik ham snart til at trives, hans mørke, brune Hud blev blød og skinnende, gjort myg og glat ved det dejlige Fedt, hans ømme Moder smurte ham ind i tidlig og silde.

En skønne Dag begyndte han at kravle om paa Hyttens Gulv, og for hans undrende Øje oplod Tilværelsen snart den ene Herlighed efter den anden. Han lærte at sætte Pris paa Koens fede Mælk og den kølende Valle, paa Hirse- og Majsgrøden og Vildtets kraftige Kød. Varmen af Baalet, der var tændt paa den lave, halvkugleformede Hyttes Gulv, tiltrak ham, og dets Røg generede ham ikke, opvokset som han var i den. Han fandt Naade for sin Faders, den store Krigers, Øjne og lyttede, alt som han voksede op, aandeløst til hans og hans Fællers Fortællinger om spændende Jagter og blodig

Fig. 147. Hottentotter, Mand og Kvinde.

Daad. Han hørte om Herskerens (Chakas) stolte Krigstog, om hvorledes han og hans uovervindelige Regimenter havde knust og undertvunget Stamme efter Stamme, førende med sig hjem uoverskuelige Hjorder af langhornet Kvæg, hvis Kød mange Dage efter mæskede ogsaa hans, den lille vordende Krigers Bug. Han hørte ved Baalets Lue sære Frasagn om de hvide Mænd, hvis Bøsser talte højt som Himmelens Torden, medens deres lumske Kugler

Digitized by Google

Fig. 148. En Kaffer-Kraal.

end ikke sprang tilbage fra de stærke Skjolde, der var saa sikkert et Værn baade mod Pil og Assegaj.

Han hørte om de store Fester, som Høvdingen holdt, dem man kun mødte til med Gru i Hjertet og isnende Frygt for at »Heksefinderne« skulde have valgt netop én selv til Offer og udpege én til den visse Død. Han hørte om al den Trolddom, der udøves mod Menneskenes Børn, om al den Sygdom og Fortræd den kunde bringe, og for hans barnlige Fantasi kom Rædselen for alt sligt til at staa skræmmende og dybt indgribende i hans sjælelige Udvikling.

Hvor hurtigt førte ikke hans smaa kraftige Ben ham bort til et sikkert Skjul, naar han mødte den gamle Heksemester, Regnmageren og Slangebesværgeren, der uden Frygt lod sig bide selv af »Puffadderen«, det giftigste af alt Kryb, som hans Moder saa ofte havde advaret ham imod. Hvad vidste han om den Skole, en saadan Slangedoktor havde gennemgaaet, om hvorledes han lidt efter lidt var bleven vænnet til at taale Giften, saa den ikke mere bed paa ham. For ham stod Besværgeren omgivet af en Straalekrans af Rædsel, som et Væsen med overnaturlig Magt, som en Bussemand af den farligste og mest grufulde Art.

Men snart fik han andet at tænke paa; en Dag lavede Faderen ham en lille »Assegaj«, det lette, tynde Kastespyd med den hvasse Jernod, og en »Kiri«, en kort Kastekølle med et rundt Hoved, afpasset efter hans Alder og barnlige Kræfter. Og den store Mand, den alvorlige og værdige Kriger med det stolte, ringede Hoved lærte sin Dreng, hvorledes han skulde fatte om Spydet og slynge det ud mod det opstillede Maal, viste ham, hvorledes Kirien kastedes efter den flygtende Hare eller Markens opskræmmede Fugl. Navnlig den lille Kølle blev ham kær; mange Udflugter gjorde han med sine jævnaldrende Kammerater, og herligt gik Legen og den barnlige Jagt hen over de græsklædte Bakker og ned i de lavkrattede Slugter rundt om hans Fødekraal.

Hvor var han ikke stolt og lykkelig den Dag, da det lykkedes ham første Gang at ramme og fælde et flygtigt Vildt, hvor blærede han sig ikke over for sine Kammerater og med hvilken Triumf bar han ikke det blødende Bytte til Moderen i det sivflettede Hjem. Alt da viste han sig vel forfaren i den ædle Kunst at prale, den han siden, som de fleste af hans jævnlige, uddannede til den højeste Fuldkommenhed, som Skik nu en Gang var.

Snart blev han dygtigere; ingen flyvende Fugl var sikker for ham og hans iltre Kast, og han forstod at give Assegajen den rette Dirren, inden den med en susende Lyd forlod hans Haand. Men da ventede ogsaa Livets Alvor paa ham, han maatte ud med de andre Drenge for at vogte Kvæget med de kunstigt tildannede Horn, drive det ind paa de rette Græsgange, lede det hjem til Kraalen om Aftenen og malke de fede Køers struttende Yvere. Faderen viste sig nu af og til fra en ny Side, han kunde lange en ordentlig Lussing ud, naar Drengen havde gjort et eller andet galt, til Beundringen for ham kom der nu

Fig. 149. Det Indre af en Hytte.

Digitized by Google

ogsaa en gavnlig Følelse af Respekt, thi han lærte at se, at hans Magt i Hjemmet og over for Børnene var ubegrænset og absolut, saa han endog kunde forskyde sin Søn, om denne viste sig altfor vanartet, og gøre ham fredløs og fuglefri, saa enhver kunde dræbe ham eller gøre ham til Slave uden at frygte Hævn eller Straf.

Tiden gik, og Barneaarene svandt hen; nu var Drengen snart Yngling, og en skønne Dag drog han med flere jævnaldrende ud i Ødemarken, ledede af en gammel Mand, thi nu skulde den Ceremoni gaa for sig, der førte ham ud over Grænsen ind i det forjættede Land, hvor Krigerdaad og Kvindegunst

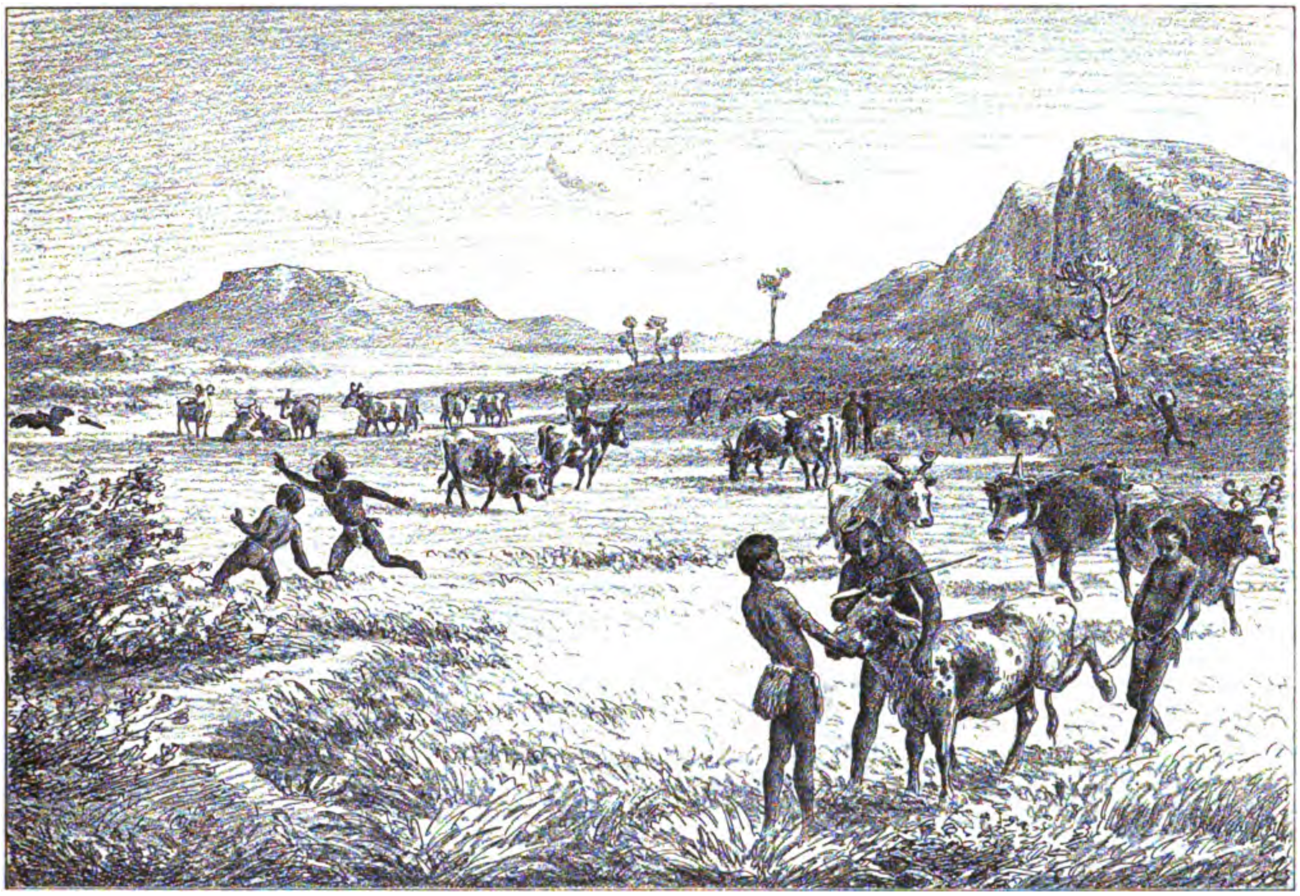

Fig. 150. Kaffere vogter Kvæg.
Til venstre ses to Drenge kaste med »Kiri« efter en Fugl; til højre i Forgrunden er en voksen Kaffer ved med sin Assegaj at give en Kalvs Horn den kunstige Form, hvormed man pryder Kvæget.

ventede ham. Paa et ensomt Sted slog den lille Skare sig ned, de unge Fyre blev malede helt hvide, og den smertefulde Omskærelse fandt Sted. Medens Saaret lægtes, maatte han under Faste og Anraabelse af de afdødes Aander lytte til den gamles Formaninger, til hans vise Raad og lange Udviklinger om Krigerens Pligter mod sin Stamme og sin Høvding, den store Chaka.

Endelig slog Befrielsens Time, de lægende Vækster havde gjort deres Virkning, og nu gik Toget tilbage til Kraalen og rundt til andre i Nabolaget, alle Ynglingene var iførte prunkende, fantastiske Dragter, og i de maanelyse Nætter gik Dansen lystigt med de unge Piger, vildere og vildere rullede Blodet i

Aarerne, højere og højere raabte den vaagnende Sans, indtil Slappelsen indfandt sig, og det hidsede Blod atter kom til Ro.

Saa vendte han tilbage til Faderens Hytte, hvor Slægt og Venner kom og skænkede ham et fuldt Krigerudstyr, et Antal Assegajer med blinkende Jernod, en »Kiri« udskaaret af Næsehornets elastiske og tungt rammende Horn, et stort Skjold af tykt Læder, bemalet med hans Hærafdelings Mærke, Strudse- og Tranefjer til Krigertegnet paa Hovedet, Bæltet af Rovdyrs ringede Haler og Kappen, »Karossen«, af Pelsværk.

Nu slog Afskedens Stund; nu skulde han forlade Barndomshjemmet med alle dets glade Minder, Moder og Fader, Brødre og Søstre, alt hvad hidtil havde været ham kært og tilvant; thi Høvdingen havde hans kraftige Arm og hans Ungdomsmod behov, Krigerens vilde Liv ventede ham.

Han var alt indskrevet — om man saa kan sige — i et af de stolte Regimenter, der saa ofte havde spredt Frygt for Herskerens og Stammens Navn vide om Lande, og i dets Kraal maatte han nu flytte over for at deltage i det Liv, dèr levedes, delt mellem blodig Krig og Elskov.

Det var med en Følelse af Ærefrygt og Benovelse, at han første Gang betraadte den store Kraal, der rummede en hel Hærafdeling, og som nu i en Række

Digitized by Google

Aar skulde være hans Hjem, hvis han da ikke snart faldt i en vild Kamp som Assegajens eller Bøssekuglens Offer. Han kom jo dèr som den uprøvede, som den der først nu skulde vise, om han havde et modigt Hjerte i Brystet. Haanligt saa de til ham, de kampprøvede Krigere, til Jevnmaal med hvem

Fig. 151. Hoved af en Zulukriger med Haarring.

han nu skulde stræbe frem, og faa var de Blikke, de unge Kvinder sendte ham, hvor rank han end var skudt i Vejret, og hvor kækt han end førte sig.

Havde *det* været det afgørende, kunde han vel ventet Kvindegunst; thi høj var han bleven af Vækst, stolt bar han sit velformede Hoved paa sin kraftige Hals, bred var hans Bringe, og som støbte i Bronce hans muskelstærke Arme og lange, smidige Ben. Kækt lynede hans sorte Øje frem i det regelmæssigt og kraftigt skaarne Ansigt, hvis brede Næse og tykke Læber ikke kunde støde den brune Kvindes Skønhedssans, som de vilde have stødt en hvids.

Men her gjaldt alt dette intet. Nej, den der havde udmærket sig ved vildt og blodtørstigt Mod; den, der kunde prale af de fleste dræbte Fjender og det meste røvede Kvæg, ham ventede Sejrens Løn i kraftige Arme. Derfor stod al hans Hu til Kamp og Daad!

Men først maatte han øves. Med sandt Feltherreblik havde Chaka, Zuluernes store Hersker, set, at den Kampmaade, hans Folk hidtil havde brugt, var svag og ringe af Virkning. De spinkle Assegajer anvendte til Kast paa Afstand var intet farligt Vaaben; vilde man gøre Indtryk paa Fjenden, maatte man optræde i sluttede Masser og vildt storme frem til Nærkamp Mand mod Mand. Derfor gjorde han Spydskaftet tykkere og Bladet længere, bredere og stærkere og lærte sine Mænd Disciplin og Kamp efter bestemte, vel indøvede Regler, delte dem i Regimenter og lod dem optræde med vældige Angreb i tæt sluttet Flok.

Deres Mod opildnede han ved at indgyde dem Tillid til dem selv og deres Hærafdeling, ved at vise dem i Praksis, hvor let Sejren blev dem ved den nye Kampmaade, i alt Fald hvor de ikke havde hvide Mænd og deres farlige Skydevaaben for sig. Han lærte dem at stole paa hinanden, paa deres Førere og deres Vaaben, til syvende og sidst Hemmeligheden ved enhver Krigeruddannelse. Og han fik dem snart til at forstaa, at Døden var den fejge vis, medens den kække dog selv under fortvivlede Omstændigheder havde Udsigt til at slippe derfra med Livet, og at rige Belønninger da ventede ham. Hver den, der veg i Kamp, inden Signalet blev givet, blev uden Skaansel dræbt, det vidste alle — og den Viden hjalp mægtigt paa deres Mod.

Men denne nye Kampmaade krævede Øvelse, derfor blev hvert Regiment Maaneder igennem indarbejdet, om end Øvelserne gerne fik Navn af »Krigsdanse«. Var det en Danseskole, de gennemgik, var det i hvert Fald for at lære den Dødedans, de skulde træde, naar Tiden dertil kom.

Desuden dreves ogsaa Jagten i det store, thi Kvæg slagtede man ikke til daglig, med mindre man lige havde gjort stort Krigsbytte, og Kød maatte der til for at give Krigeren Kraft og Mod. Men Vildt var der ogsaa nok af; uhyre Flokke af store Dyr bedækkede de rige Græsgange og strejfede om paa de krat- eller skovbevoksede Høje. Dem drev man ind i »Hopoer«, Vildtfælder, bestaaende af tvende lange Pælesætninger, der efterhaanden nærmede sig til hinanden og endte med en smal Gang. For Enden af denne var der gravet en stor og dyb Grube, i hvilken de forvildede Dyr styrtede ned og kvaltes ved deres egen Masse eller dræbtes med Assegajer.

Eller man angreb Elefanten og nedlagde den med hundreder af Spyd; undertiden blev man endog kommanderet ud for at dræbe en Løve, der havde røvet for meget Kvæg eller lagt sig efter Menneskejagt. En farlig Sport, der sjeldent gik af uden Tab af Menneskeliv — men dem var der heller ikke særlig høj Kurs paa.

Fig. 152. Skærmydsel mellem unge Krigere.

Saa slog endelig en Gang den store Stund, da Krigsofferet, den sorte Tyr, blev drevet ind i Krigerkraalen, hvor dens ene Forben blev skaaret af den i levende Live og ofret til de dødes Aander for at skaffe Held i den forestaaende Kamp. Derpaa blev den slagtet og dens Kød fortæret af de unge Mænd, og efter at saaledes alle de nødvendige Skikke var

Digitized by Google

sket Fyldest, marcherede Regimentet, med sin Inkosi eller Øverste i Spidsen, i fuld Krigspomp af Sted for at »opæde« den af Chaka udpegede Fyrste og hans Land.

Vor unge Kaffer tog sig stolt ud, som han drog af Sted i Følge og Flok med hundreder af Kammerater. Mandvoksen var han og vel bygget, kun hans lange Ben tog sig noget uforholdsmæssige ud. Om Hovedet havde han slynget en Strimmel af den plettede Leopards Skind, og i det var stukket en Krans af prægtige Fjer med den lange, vajende Hejrefjer i Midten. I den ene Haand bar han Assegajen, paa den anden Arm det store, aflange Skjold, bemalet med Regimentets stolte Mærke.

Dag paa Dag ilede man for at naa sit Maal, utrættelig baaret frem af Haabet om Hæder og Bytte. Kafferen er utrolig udholdende i Gang og Løb; med let Aandedræt kan han løbe Mil efter Mil foran en Vogn med et Par gode Travere for. Dette gjorde det muligt for Hærafdelingerne at spurte i Ilmarcher og ofte overraske Fjenden, inden Efterretningen om den truende Fare kunde naa ham.

Omsider var man naaet op i Nærheden af Kraalen, som Overfaldet gjaldt, og man søgte at skjule sig, til det gunstige Tidspunkt var kommet, thi helst overrumplede man Fjenden og vandt derved en let Sejr.

Stille lejrede man sig i en Lavning i nogen Afstand fra Kraalen, skjulende sig vel blandt de tætte Buske; kun de udvalgte Spejdere sneg sig som Sjakaler ud til gunstige Udsigtssteder. Men da Angrebets Stund, Morgendæmringen, kom, viste det sig, at Fjenden trods al anvendt Forsigtighed var vel forberedt. Man veg dog ikke tilbage; i vildt Løb med rasende Skrig kastede Krigerne sig mod Kraalens Forskansning og mod de ventende Skarer. De blev slaaet tilbage én Gang, to Gange, men de gik paa igen, og tilsidst kastede de al Modstand overende ved det voldsomme, samlede Angreb.

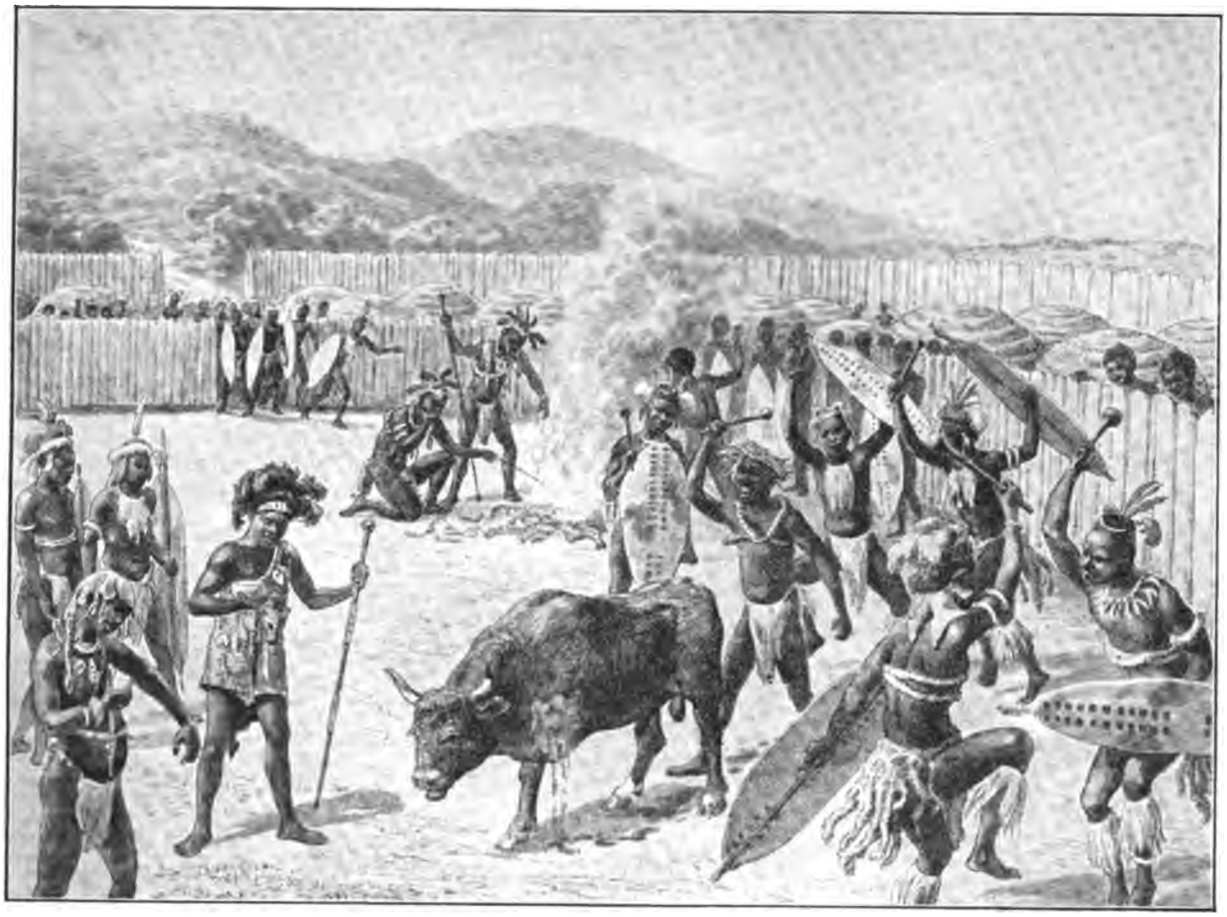

Fig. 153. Krigstyren drives rundt i Kraalen.

Her gjaldt det nu for Rekruten at være i første Linje, forud om muligt, men i alt Fald i Række med de ældre Krigere; lykkedes dette ham og blev han ikke paa Valen, da var hans Ry grundlagt. Og Umpisi, vor unge Helt, viste sig som en værdig Søn af en tapper Fader. Da han aandeløs og blødende af flere lette Saar, støttet til Spydet pustede ud efter Kampen, var det med den Bevidsthed, at han nu var sine Kammerater jevnbyrdig.

Kampen var blodig og grusom, ingen skaanedes, Mænd, Kvinder og Børn slagtedes til Hobe; thi man havde ikke Brug for Slaver eller ønskede ikke for Tiden at forøge Stammens Tal. Var en af Delene Tilfældet, nøjedes man med at dræbe Mændene, men slæbte Kvinder og Børn med sig. De af Regi-

Digitized by Google

mentets egne saarede, der ikke var i Stand til at følge med paa Marchen, blev dræbte; man havde

Fig. 154. Kaffer i Krigsdragt.

ingen Midler til at føre dem med sig, derfor var Døden den bedste Lod for dem. Umpisi var endnu blød; med Møje tvang han en Taare tilbage, da han tog Afsked med sin Ven og Sidemand, hvis Saar gjorde ham udygtig til Marchen, og han vendte sig bort med bøjet Hoved for ikke at se Naadestødet, der blev givet med den blodige Assegaj.

Det fornemste Krigsbytte, det, der lokkede og drog, var Kvæget; det drev man derfor med sig, hvert eneste Stykke, man kunde faa fat, ventende, at Høvdingen vilde dele det ud til dem, han vilde udmærke, og som havde vist sig tapre og raadsnilde.

Saaledes drog de frem fra Kraal til Kraal, fra Sejr til Sejr og vendte hjem beruste af Blod og Drab for ved Sejrsfester at svælge i det stærke Hirseøl og forlyste sig ved vilde Danse og Sejrssange til Trommers og Strengeinstrumenters Lyd.

Aar efter Aar gled hen for den unge Kriger under dette vilde Liv; mere og mere blev han brutaliseret, alt som han steg i Herskerens Gunst og i Anseelse mellem Mænd. Han blev sat til Høvedsmand over flere og flere, og han fik mere end ét Tilnavn, der hentydede til hans kække Bedrifter. Men hver Spire til Mildhed og Højmod, som mulig havde været i hans Sjæl, svandt hen og visnede. Han saa altfor meget og deltog i altfor meget.

Fig. 155. Kaffer med Haarring.

Ikke nok med de blodige Plyndringstog med Drab i ærlig Kamp, nej Skænden af Kvinder, afskyelige Mord paa Smaabørn, som med fæisk Jubel kastedes med opreven Bug i den brændende Kraals Flammer, var ham snart tilvante Gærninger. Han havde overværet Optrin som de, der fandt Sted ved Chakas Moders Død, da det hviskedes rundt om, at den skyldtes hendes egen Søn. Da vilde Herskeren vise, at han sørgede dybt, og derfor lod han anstille de frygteligste Ofringer og hidsede Krigerne til indbyrdes Kamp, saa 7000 Mennesker dræbtes paa Pladsen; og endelig lod han ti af Stammens skønneste unge Kvinder begrave levende ved den gamle Kones Side. Hvo turde saa sige, at han selv var Skyld i hendes Død! Mangen Gang havde Umpisi givet en saaret Ven Naadestødet, havde paa Høvdingens Bud myrdet en mistænkt Kampfælle, havde dræbt det spæde

Fig. 156. Haarringen plejes.

Digitized by Google

Barn, en af Kvinderne i Krigerkraalen havde født ham, saaledes som Herskeren havde befalet; kort sagt, han havde levet i Drab og Forbrydelser, til han blev som Udørkenens Tiger, der myrder blot for at lugte det rygende Blod. Men modig og selvbevidst var han ogsaa bleven; han havde lært at føle sig som Mand og stole paa egen Kraft og Snildhed. Han var nu en »ringet« Mand; om Hovedet bar han den skinnende blanke Ring, som dannedes af det kort afskaarne Haar, der var samlet i en Krans om Issen og ved en Slags Gummi klistret sammen til en solid Masse, der lod sig polere — og blev poleret og plejet, thi heri satte Umpisi som andre Mænd af Byrd og Fortjeneste sin Stolthed. En Gang imellem maatte hele Historien klippes eller skæres af, naar Haarets Vækst hævede Ringen for højt, hvorpaa en ny straks blev dannet. Besvær og Tid kostede denne Prydelse, men det fik ikke hjælpe; Tiden var da endelig heller ikke saa kostbar i Kraalen.

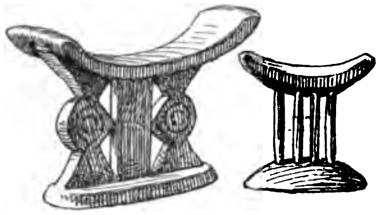

Fig. 157. Nakkeskamler.

Saa kom den Dag, da Chaka belønnede ham for en tapper Daad ved at give ham Tilladelse til at gifte sig og flytte fra Krigerkraalen til eget Hjem.

Fig. 158. Kafferens Familie.

Han valgte til første Kone en Datter af en berømt »Regndoktor«, en af Chakas Heksefindere; thi derved mente han at styrke sin Anseelse og sikre sin

Stilling bedst. For en halv Snes stolte Okser købte han sin Brud, og nu byggede han sin egen Hytte i de gifte Mænds Kraal og blev Hyrde og Familie-

Fig. 159. En Kaffer møder sin Svigermoder.

fader. Ikke at han ophørte at være Kriger; han steg endda til »Inkosi« eller Fører for det Regiment, han saa længe havde tjent i. Men han samlede nu Kvæg, tog Plads i Raadet, avlede Børn baade med den første og flere andre Koner, og han fik andre Interesser ved Siden af Krig og Manddrab. Hans Hytte blev ham et Hjem; hans simple Leje med den grove Græsmaatte og den haarde Træskammel til Hovedpude (Fig. 157) blev ham kært; hans Hustruers fredelige Sysler, hvad enten de nu bearbejdede hans Jord, høstede hans Korn eller forarbejdede de tarvelige Lerkar til hans Husholdning, blidnede hans Sind. Kvæget skulde passes og plejes. Hvor elskede han ikke de store, fede langhornede Okser, hans Stolthed og Glæde. Han udtømte sin Fantasi i at pynte dem, han satte mest Pris paa, til liden Glæde for Dyrene men til des mere for ham. Deres Øren skar han ud i Strimler, og smalle Frynser af løsskaaren Hud dannede han paa deres Hals og ned ad deres Sider og Ben; de mindede ham maaske om de flagrende, brogede Skindstrimler, han selv havde lapset sig med som ung Kriger. Han huskede vel endnu, med hvilken Stolthed han første Gang bandt dem under sine Knæ, og Bæltet med de fejende Leopardhaler om sin Lænd. Og deres Horn formede han, medens de endnu var unge og bløde i allehaande fantastiske Former, hvortil han fik Ideerne fra Næsehornets, Antilopernes og Bøflernes Horn (se Fig. 150).

Selv Markens Udbytte interesserede ham, og han var naadig mod sine Kvinder, naar de bragte en rig Høst i Hus, saa hans Forraadskældere, der var anbragte vel skjulte under Jorden i et Hjørne af Kvægpladsen og dækkede af dens Gødning, var fulde. Det berusende Hirseøl foragtede han ikke, om det end var ham kærere og mere tilvant at røge sig en ærlig

Digitized by Google

Rus til af Dacha-Vandpiben: det store vandfyldte Gedehorn med det lille Pibehoved paa.

Sit Folks Skikke fulgte han trofast og trygt; Overtroen rystede han aldrig af sig, men den egentlige »Tro« spillede ingen stor Rolle for ham. Vel ærede han Guderne, den mægtige Unkulukulu og de andre; men vigtigere end at dyrke dem var det ham dog at undgaa alt, hvad der kunde volde ham, hans Hus og hans Kvæg Fortræd. Sine Svigermødre f. Eks. undgik han med yderste Flid, ligesom hans Koner skyede hans Moder; mødte han tilfældigt en af dem kastede hun sig ned paa Jorden med Ryggen til ham, og han holdt sit Skjold for sig eller sine Hænder for Øjnene, thi han vidste, at mødtes deres Blik, betød det ondt — *saa* bange er andre Landes Mænd dog ikke for deres Konemødre (Fig. 159)! Men af saadanne forunderlige Skikke har Kafferne mange.

Da skete det, at Chaka blev dræbt, og Dingan, hans Morder — en endnu værre Blodhund — arvede hans Stilling som Zuluernes Hersker. Vor Induna (Underhøvding) tjente ogsaa ham tro i en Aarrække og steg i Rigdom paa Gods, Kvæg og Kvinder, steg saa højt, at han begyndte at frygte, at hans Tur vilde komme til at blive udpeget som »Heksemester«.

I al Hemmelighed drøftede han Sagen med sin Svigerfader, den gamle Troldmand, og de blev enige om, at det var bedst at sikre sig i Tide; de vidste begge, hvorledes det ellers vilde gaa.

En Dag vilde Dingan komme i Tanker om, at hans Induna var bleven for mægtig, eller at hans Kvæg vilde være en ønskelig Forøgelse af hans, Herskerens, talløse Hjorder. Han vilde da hviske en betroet Heksefinder en Djævel i Øret; men ikke Svigerfaderen, ham vilde han ikke tro, tvertimod, denne vilde rimeligvis komme til at dele Skæbne med sin Svigersøn.

En Indbydelse vilde da komme til den store Fest, og naar Umpisi stod dèr stolt og fjedersmykket, vilde Heksefinderen komme nærmere og nærmere, krybende paa alle fire som en hæslig, kæmpestor Tudse, under vild Trolddomssang og Anraaben af Fædrenes Aander, nærmere og nærmere. Snusende i Luften som Hunden paa Vildtets Spor vilde han vejre »Heksemesteren«, og tilsidst vilde han styrte sig ind paa Inkosien og udpege ham som skyldig i sorte Kunster og Forræderi mod Dingan.

Dermed vilde Umpisis Saga være endt, frygtelige Pinsler vilde han blive underkastet, tilsidst et Stød med Bødlens Assegaj, og hans Lig vilde blive kastet ud til Føde for Hyæner og Sjakaler. Hans Hytter vilde blive nedrevne, hans Børn dræbte, hans Kvinder givne til andre Mænd og hans Kvæg blive Dingans.

Dette vilde han ikke! Ikke fordi han frygtede Døden; men han vilde ikke dø paa denne Maade, ikke vide sit Navn udslettet og sit Kød og Blod Føde for vilde Dyr.

Derfor besluttede han hemmelig at fly til Mosilikatze, den store Induna, der var draget ud mod Nordvest til Mashonaland for der at grunde et nyt Rige, det, der under Navn af Matabelernes skulde gøre Kaffernavnet kendt og frygtet i fjerne Egne.

Hvor varmt anraabte han nu ikke Unkulukulu, Kaffernes store Skytsgud; rige Ofre lovede han af Kvæg og stærkt Øl, om hans farlige Forehavende maatte lykkes.

Og det lykkedes. Meget maatte han rigtignok lade i Stikken, det meste af sit Kvæg, de fleste af sine Koner og af sine Børn maatte han lade blive tilbage i Dingans Vold. Hans gamle Forældre var døde; Faderen var falden i en blodig Kamp mod de hvide Boere, og Moderen havde han selv slæbt ud i en øde Klippekløft, da han saa, at Døden var nær; her maatte hun udaande ene og forladt, hun som dog havde elsket ham og plejet ham og fulgt hans Liv og Daad med saa megen Kærlighed og Stolthed. Men ingen maatte dø i Hytten, saa bød Skikken, Døden var uren og Omgangen med døende maatte

Fig 160. En Kaffer-Doktor (Heksemester).

skys. Hans første og kæreste Hustru og hendes Børn lykkedes det imidlertid hans og hendes Faders List at faa i Sikkerhed under et snildt Paaskud; med dem grundlagde han da sit nye Hjem i det fjerne, hvor selv Dingans lange Arm ikke kunde naa ham.

Mange blodige Bedrifter øvede han under Mosilikatzes Ledelse, men alt som Alderdommen kom, drog han sig mere og mere bort fra Deltagelse i Krig og Ufred. Nu var hans Sønner voksede op og kunde tage hans Plads og betræde hans Vej gennem Blod og Drab.

Og da Tidens Fylde kom, blev han som hans Forfædre bragt ud i det fri, ud i en Klippekløft, som den, hvori han selv havde ladet sin Moder dø,

Digitized by Google

og her lukkede han sine trætte Øjne i Fred. *Hvor* en Mand dør, er da endelig ogsaa ligegyldigt.

Meget havde han skuet, men han slap dog for at opleve det, som blev hans Sønners Lod at se: Zuluers og Matabelers Undergang som fri Krigerfolk, deres Undertvingelse under de hvide Mænd, det dem paanødte rolige og fredelige Liv som Hyrder, og Opgivelsen af deres gamle, vilde Skikke.

I en snever Grav lagde Sønnerne den gamle, af Dage mætte Krigers Lig til Hvile, og ved hans Side lagde de hans Assegaj og hans Kiri, dem han mulig dog kunde faa Brug for, om han i et andet Liv skulde vaagne til fornyet Kamp og Daad.

Saaledes er mangen Zulu's Liv rundet hen, men saaledes vil det ikke mere kunne leves. Heldigvis! Om noget Steds maa man vel her kunne glæde sig over, at Civilisationen er traadt til og har tvunget et Naturfolk ind paa nye Baner, der kan føre det bort fra hæslige, blodige Veje, ikke til Undergang og Udryddelse men til Fred og lykkeligere Liv i kommende Tider.

Man har hørt Stemmer endog fra højtstaaende og højtdannede Englænderes Side, som har raabt paa, at Kafferne burde udryddes, de kunde ikke civiliseres. Naa! det er forstaaeligt, at sligt kunde siges, mens Kampen med alle dens Rædsler var staaende; nu vil sikkert ingen mere sige eller mene saa. Der er mere Marv i disse Afrikas mørke Stammer end i de svage Ildlændere eller Avstralnegere; de lader sig ikke udrydde — men de lader sig civilisere; ikke paa én Gang eller i ét Slægtled, men i Tidernes Løb, gennem Udvikling og Kulturoverførelse. Intet kan være mere falsk end den Sætning, at Naturfolk *overalt og til alle Tider* vil og maa gaa til Grunde ved Berøring med vor Kultur. Det kan ofte se saaledes ud, men sker det virkelig, vil det være en Undtagelse; thi i Almindelighed vil det vise sig, at det kun er en Overgang med denne Aftagen i Antal, der er saa sørgelig at iagttage.

Er Kampen først virkelig endt, vil vor Kultur komme de indfødte paa nærmere Hold, og disse vil da atter hæve Hovedet, tage til i Antal og Kraft og vokse og trives under det nyes befrugtende og livsvækkende Indflydelse.

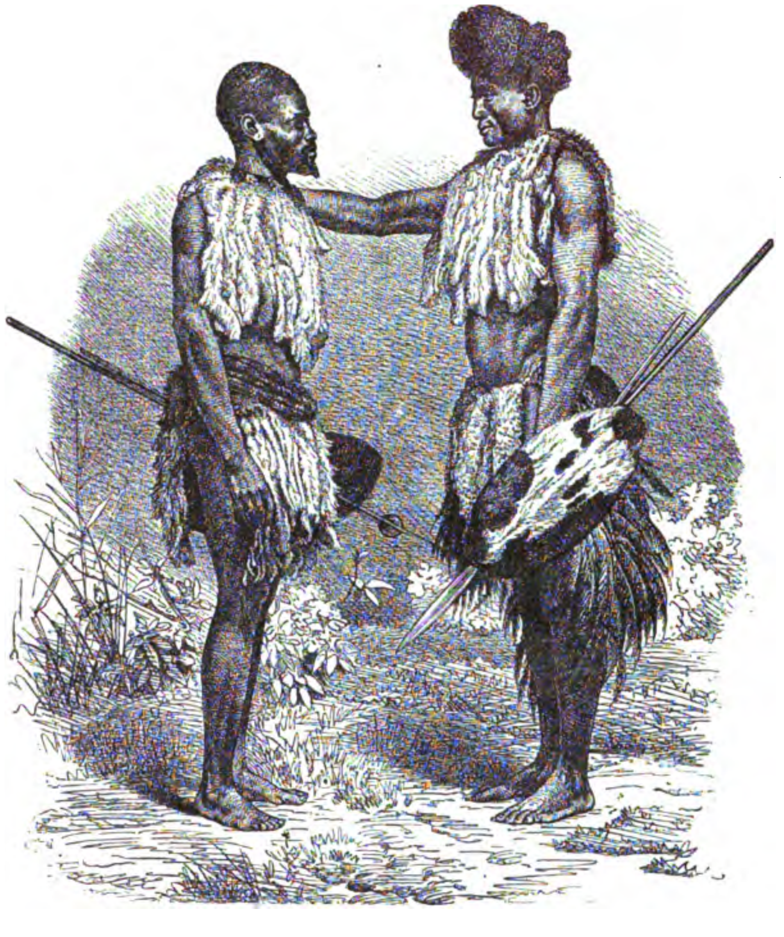

Fig. 161. Matabelekrigere.

Forinden vi gaar fra den »sorte« Races sydligste Forposter til de dybere inde i Verdensdelen og længere mod Nord levende Folk, maa vi dvæle nogle Øjeblikke ved Skuepladsen for deres Liv og Færden.

Indtil for faa Aartier siden kendte man af Afrika egentlig kun Kystegnene. Man antog nærmest, at det indre var et vandfattigt Steppeland, kun hist og her afbrudt af mægtige Bjergmasser, blandt hvilke man navnlig fablede om »Maanebjergene«, fra hvilke Nilen skulde have sit Udspring, og hvis smeltende Snemasser den skulde skylde sin regelmæssige Stigning. Og Indbyggerne var »Negere«, dem, man kendte som Handelsvare fra Vestkysten, sorte, lavtstaaende Skabninger, Dyr overtrukne med sort Menneskehud.

Men Forholdet har vist sig at være et ganske andet. Rejser vi Verdensdelen igennem paatvers eller paalangs, vil vi først træffe et fladt, ofte sumpet og usundt Kystland, fra hvilket vi stiger op paa Bjerge, der som en ophøjet Rand omgiver den indre Højslette, som altsaa ligger lavere end Randbjergenes Toppe og sænker sig skaalformet ind mod Midten. Dette indre Højland bærer atter hist og her mindre Bjerggrupper, som ovre mod Øst i Kenia og Kilimandsjaro hæver sig helt op til den evige Snes Højde.

Denne Landets Form gør Vandafløbsforholdene ejendommelige. Den stedvis meget betydelige Nedbør i det Indre samler sig til Floder, der udspringer enten paa Randbjergenes Indside eller paa de spredte Bjerggrupper og som til at begynde med tager Vej ind mod de laveste Dele af Indlandet. Her danner de mange Steder udstrakte Søer, dels saadanne, som mangler Afløb, Tsad mod Nord og Ngami mod Syd, dels de, der danner den mægtige østafrikanske Søgruppe med Afløb til Zambesi, Kongo eller Nilen. De Floder, der naar Havet, maa bane sig Vej gennem Randbjergene; derved opstaar i deres nedre Løb Vandfald og Strømras, der forhindrer Sejladsen og har bidraget overordentlig til, at Afrika saa

Digitized by Google

længe og med Rette kunde kaldes »det mørke Fastland«.

Beskaffenheden af Indlandet er højst forskellig. Snart finder man rige, frugtbare, vel vandede Egne som Landet om de store østlige Søer, højtliggende og sunde, maaske endog egnede for europæiske Nybyggere. Store Strækninger skildres som paradisiske Parklandskaber med dejlige Skove, friske, grønne Græssletter og bugnende Enge langs Floderne. Andet Steds mødes man af uhyre, skumle og fugtige Urskove som dem, Stanley maatte kæmpe sig frem igennem mellem Aruvimifloden og Albertsøen. Snart træffes vidtstrakte, vildtrige, men til visse Tider tørre Stepper, der mod Syd gaar over i Kalahari,

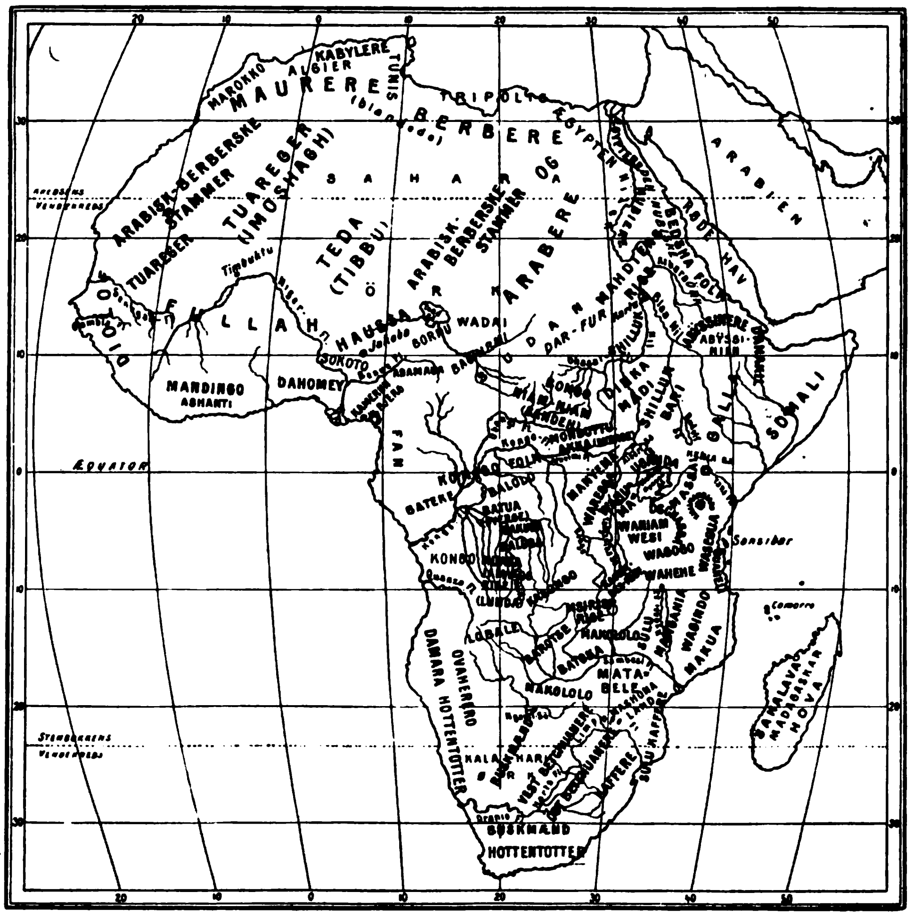

Fig. 162. Folkekort over Afrika.

mod Nord i Saharaørkenen; snart store, i Regntiden oversvømmede Sletter eller udstrakte Sumpe. Hvor Klima og Jordbund er gunstige, er Plantevæksten rig og skøn. Agerdyrkning er mulig over tusinder og atter tusinder af Kvadratmile og vilde kunne give et uhyre Udbytte. Andre Egne passer bedre for Kvægavl, og faa Steder i Verden trives Oksen som her.

Overalt, hvor Bøsserne ikke allerede har ryddet op blandt Vildtet, er der Jagt i Overflod: Elefanter, Næshorn, Giraffer, Bøfler, Zebraer, Antiloper, Vildsvin, Flodheste o. s, v. er til Stede her i utallig Mængde, og Fugleverdenen er svulmende rig. Søer og Floder vrimler af Fisk — kort sagt overalt næsten er der rige Muligheder for Menneskets Liv og rige Løfter om Løn for dets Arbejde.

Langs Kysterne og i det Indre er Negerfolkenes Hjem. Den egentlige Negertype, som den staar for dên almindelige Bevidsthed i al sin afskrækkende Grimhed og Raahed, med Uldhaaret, den brede, flade Næse, det fremstaaende Kæbeparti, den uhyre Mund med de tykke Læber og den kulsorte, glinsende Hud, findes kun udpræget blandt visse af Guineakystens Stammer. Andet Steds træffes den ikke, i alt Fald ikke i udprægede Former. Tvertimod, mange Negere har ikke blot et velskabt Legeme men ogsaa tiltalende Ansigtstræk, og Hudfarven er vel altid mørk, men dog sjeldent af den blaasorte Farve, der gav vore Forfædre Anledning til at kalde dem Blaamænd.

Den rummer en hel Række af de mørke Farvetoner, ligefra et tilsyneladende sort til saa lyse Afskygninger som Kaffe med Fløde i; men altid vil man ved nærmere Eftersyn finde, at Grundfarven er brun, saa at selv de formentlig sorte Stammer i Virkeligheden er meget mørkt brune. De rejsende fremhæver, at den mørkeste Hud findes i hede, lave, sumpede Kyst- og Flodegne, den lyseste i høje, tørre og klipperige Strøg, saa det synes, at Fugtighed og stærk Varme har en bestemt Indflydelse paa dens Farve.

Børnene fødes lyse, næsten hvide, og den mørke Farvning indtræder først efterhaanden i Løbet af 2 — 3 Uger. Albinoer, hvidfødte med lyst Haar, ses ikke sjeldent; men mærkeligere end disse er de spettede Individer, hvoraf vort Billede (Fig. 163) viser os et; de maa sagtens opfattes som en Slags ufuldkomne Albinoer.

Huden er fin og blød at føle paa, især hos Børn og unge Mennesker, og den har ofte et fløjlsagtigt Udseende. Den er stærkt fedtet og let svedende. Alle »sorte« har en ejendommelig og for os yderst ubehagelig Lugt, der vel for en Del kan bero paa Urenlighed og Indsmøring i ofte harske Fedtstoffer, men som dog holder sig til en vis Grad selv hos renlige Personer.

Hovedet udmærker sig ved sin betydelige Længde og ikke ringe Højde, Bredden er størst bagtil. Panden er ofte høj men stærkt skraanende, Underansigtet bredt og fremstaaende ved Kæbebenenes stærke Udvikling. Næsen er bred nedadtil, men ingenlunde altid flad, man træffer den tvertimod ofte stærkt fremstaaende, endog krum, saa den kan give Ansigtet et vist »semitisk«, jødisk Præg. Læberne er

Digitized by Google

mere eller mindre tykke, Øjnene mørke, og deres hvide Senehinder frembyder en ikke uskøn Modsætning til den mørke Hud. Haarvæksten er stærk og tæt, men langt bliver Haaret ikke; det kruser sig som bekendt overordentlig stærkt og danner en virkelig »Uld«. Skægvæksten er kun undtagelsesvis kraftig, i Almindelighed er den ringe, og de sparsomt fremkommende Haar rykkes endda ofte ud.

I det hele kan man ikke kalde disse Folks Ansigtstræk for ligefrem afskrækkende, der kan endog findes dem, der gør et tiltalende Indtryk; men det maa dog indrømmes, at Ansigtet oftest ikke svarer til det saa herligt udviklede Legeme. Dette er nemlig ikke sjeldent næsten fuldkommen skønt, baade hos Mænd og unge Kvinder; det faar jo ogsaa Lov til at udvikle sig anderledes frit og uhindret end mange Kulturfolks, og det bliver ikke hæmmet ved for tidligt og for haardt Arbejde. Kun vansires en Del af Vestkystens Negre ved Manglen paa Lægge; noget, der gør deres Ben grimme og i vore Øjne latterlige.

Hvad Karakter angaar, er denne naturligvis forskellig alt efter de enkelte Folkeslags Levevis og Udviklingstrin; medens vi blandt visse Stammer finder den mest afskrækkende Raahed, Grusomhed og Vildhed, kan vi hos andre møde langt mere tiltalende Træk. Gennemgaaende er disse vore mørkhudede Brødre af et let og lykkeligt Sind, muntre og lystige, oplagte til Løjer og Latter, kærlige mod deres Familie, især mod Børnene, oplagte til at nyde Livet, saa snart det blot smiler lidt blidt til dem. Løgnagtige og tyvagtige, begærlige og paaholdende, vilde og blodtørstige men tillige fejge er dog vistnok de fleste Negerfolk — især hvor de har været i Berøring med Arabere eller Europæere og med Slavehandelen.

Man maa ikke undre sig over, at den første »hvide« Mand modtoges med Frygt og Bæven; han maatte i disse Menneskers Øjne tage sig ud som noget aldeles frygteligt, noget overvældende uforstaaeligt. Englænderen Livingstone fortæller, at det ikke alene var Menneskene, der flygtede i Rædsel, naar han som den første hvide marcherede ind i deres Byer; ogsaa Hundene, der styrtede bjæffende ud efter ham, stak ufortøvet Halen mellem Benene og forsvandt med jammerfulde Klagehyl, straks naar de opdagede hans lyse Hud. Ja! om det saa var Hønsene, flygtede de med vild Kaglen og umaadeligt Bras, saa snart de fik Øje paa ham.

Men havde det første Indtryk faaet Tid til at sætte sig lidt, blev baade han og andre venligt og ofte tillidsfuldt modtagne, og man bragte Velkomstgaver af Mad og Drikke. Har en hvid Mand forstaaet at vinde Befolkningen, vil han ofte møde ligefrem rørende Træk af omtænksom Godhed. Livingstone fortæller saaledes, for blot at nævne et Eksempel, at Sekeletu, Makololoernes »Konge«, i en Uvejrsnat, som maatte tilbringes i en Skov under aaben Himmel, ganske stille bredte sit eget, eneste Tæppe over ham, medens han selv laa ubeskyttet den hele Nat. Selv blandt de menneskeædende Stammer kan man møde Træk af Blidhed og Venlighed, der synes at staa i en uforsonlig Modsætning til deres for os saa afskyvækkende Sæder.

Ubegavede er Negerfolkene paa ingen Maade, de synes tvertimod gennemgaaende at være udrustede med en god Forstand og en ikke ringe Tilegnelsesevne. Imidlertid viser dog Erfaringen, at de kun undtagelsesvis er i Stand til at drive det til noget fremragende, selv om der gives dem de bedste Muligheder. Man maa vogte sig for at sætte Naturfolkenes Intelligens for lavt. Det er jo ganske vist, at vil vi sammenligne dem med de mest udviklede af vor egen Race, falder de slemt igennem. Men en saadan Sammenligning vilde være uretfærdig. Vælger man derimod at stille en »Vild« sammen med en europæisk Almuesmand, turde Resultatet blive et andet. Der kan ikke være Tvivl om, at det frie Liv i Naturen, Jægerens, Krigerens, Hyrdens, ganske anderledes alsidigt udvikler den enkeltes Intelligens, end lad os sige Livet som Fabrikarbejder i en stor By, som Bjergværksarbejder i Grubeegnene eller som Landarbejder under ofte snevre og fortrykte Forhold. Arbejdets vidt gennemførte Deling i store Kulturlande maa nødvendigvis, naar der ikke bødes derpaa ved god Undervisning o. l., frembringe en stadig tiltagende Indskrænkning i den enkeltes Almenudvikling, en Indsnevren af hans Synskres, der i Virkeligheden stiller ham saare lavt.

Fig. 163. Hvidspettet Neger fra Loangokysten.

Tag en Mand f. Eks. af disse Negerfolk, han maa i alt væsentligt kunne *alt*, hvad der overhovedet ligger inden for hans Folks aandelige Omraade. Han lærer paa Jagten, der ofte fører ham viden om, sit Lands Natur, dets Dyre- og Planteliv grundigt at kende. Hans Hjerne rummer en stor Mængde Viden om Tingenes Natur, om skadelige og nyttige Planter og Dyr, om Vildtets Vaner, om Fiskene i Floden, Fuglene i Luften og Krybet paa Jorden. Hans Stammes Krigstog fører ham maaske endnu videre om, eller den hans Race iboende Lyst til Handel

Digitized by Google

driver ham ud over hans eget Lands Grænser, saa han lærer andre Lande og Folk at kende og faar Lejlighed til at anstille Sammenligninger og drage Slutninger. Han giver sig af med Kvæget, hvis hans Stamme er kvægavlende; han maa vide Besked om Agerdyrkning, hvis den er agerdyrkende, hvad alle disse Stammer er, om Jordens Beskaffenhed, om de forskellige dyrkede Planters Ejendommeligheder osv., og det selv om han maaske nok overlader det meste af det egentlige Arbejde til Kvinderne. Skal han have sig et nyt Spydblad eller en ny Kniv, kan han bestille den hos Smeden, der er den eneste egentlige Haandværker i hans Folk; men skal han have bygget sig et Hus, hulet sig en Kano, udskaaret sig en Soveskammel eller lignende, maa han sandsynligvis selv tage fat. Han maa *kunne* alt det og meget mere.

Han maa ikke alene være i Besiddelse af al denne Viden og Kunnen, men han maa ogsaa uddanne sine Evner i andre Retninger. Jagten lærer ham Snildhed og Snarraadighed, Krigen Forsigtighed og Beslutsomhed, den personlige Berøring, hvori han kommer til sin Høvding, lærer ham Høflighed og Levemaade. Kort sagt, han *kan* ikke undgaa en virkelig alsidig Udvikling, stadig naturligvis indenfor den ved hans Folks Kulturstandpunkt givne Begrænsning.

Fig. 164. Neger-Typer fra Loango.

Sammenlign nu med ham f. Eks. en belgisk Fabrikarbejder, hvis hele Liv gaar hen med et eller andet aldeles bestemt, lille Arbejde. Dette kan han til Fuldkommenhed, hvori det end bestaar; men hvad saa videre? Er hans Aand uddannet? Hvad kan han? Mon han kan stilles ved Siden af vor Neger?

Neppe! Arbejdets stærke Deling gør, at han kun tvinges til at gøre egne Erfaringer og Slutninger indenfor et meget begrænset Omraade, og Samfundet tænker og handler for ham og paa hans Vegne tidlig og silde. Udenfor den snevre Kres, i hvilken hans Aand til daglig arbejder, har han personlig ikke Lejlighed til at bevæge sig, og hans Uvidenhed om de Ting, der ikke ligefrem vedrører hans Erhverv, vil som Regel ikke en Gang blive ham bevidst. Samfundet beskytter ham og værner om ham, men netop derved muliggør det, at han og Millioner af hans jevnlige kan leve Livet paa et Mindste-Maal af personlig Udvikling uden at bukke ganske under i Kampen for Tilværelsen.

Dette er værd at bide Mærke i, thi det rummer utvivlsomt en stor Fare for hele vor Kultur, en Fare, der kun kan afvendes derved, at Samfundet i en ganske anden Grad end hidtil dels sørger for den enkeltes Aandskultur, dels stiller *alle* saaledes, at de faar Øjet op for Betydningen af og bliver i Stand til selv at pleje og udvikle denne.

Men efter dette Sidespring maa vi tilbage til vore sorte Venner. De er altsaa ingenlunde uintelligente, mange af dem er rigtig kvikke Hoveder, ikke uvittige, i Stand til at give gode og rammende Svar. Livingstone fortæller saaledes om, hvorledes en Høvding en Gang sendte Bud til ham med Tak for en modtaget Foræring og med Undskyldning for, at han ikke kom selv, da han havde Hoste. Den sædvanlige Genforæring udeblev derimod, og en af L.'s Følge sagde derfor ganske tørt til Budet: »Sig mig, har Foræringen ogsaa Hoste, siden den heller ikke kommer?« Saadanne Smaatræk vidner om det nære Slægtskab mellem alle os Mennesker!

Men ikke blot Forstanden er udviklet hos disse Folk, ogsaa Følelseslivet er ofte ret rigt. Venskab, Elskov, Familiekærlighed, Ærbødighed for Forældre, Hengivenhed for Høvdingen, alt dette og meget mere kan vi finde, om end langt fra i samme Grad hos alle Stammer eller hos alle de enkelte Medlemmer af disse. Naturligvis gives der gode og slette, kloge og dumme Sorte saavel som Hvide. En mærkelig Skik kan vi omtale paa dette Sted, den er udbredt over Størstedelen af Afrika. Det er Fostbroderskabet, der indgaas paa forskellig Maade, men altid saaledes, at de to Parter drikker lidt af hinandens Blod. Enten bibringer de sig f. Eks. begge et lille Snitsaar paa Armen og suger derpaa Blod af dette, den ene den andens. Eller der ridses

Digitized by Google

i højre Haand, paa Brystet, paa højre Kind og paa Panden, og lidt Blod suges med et Straa af alle Smaasaarene og blandes derpaa i et Krus Øl, som den anden drikker. Et saadant Fostbroderskab for-

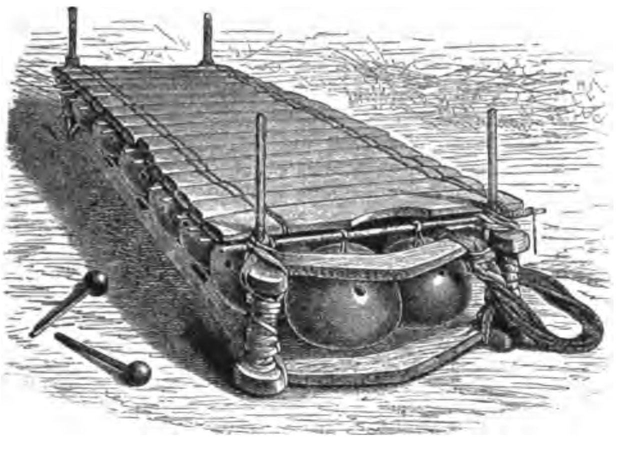

Fig. 165. En Marimba.

pligter til gensidig Hjælp ved enhver mulig Lejlighed, og det vilde blive betragtet som en æreløs Handling, om det blev brudt. Rejsende har ofte draget Fordel af denne Skik.

Selv paa, hvad vi vilde kalde poetisk Sans, kan vi finde Eksempler i det mørke Afrika. En Bechuan (et med Kafferne nær beslægtet Folk) svarede saaledes en Gang, da han — formodentlig under en Samtale om Religion — blev spurgt om, hvad han forstod ved »Hellighed«. »Naar rig Regn er falden om Natten, naar hele Jorden, Bladene og Kvæget er vaskede rene, naar den opgaaende Sol viser en Draabe paa hvert Græsblad og Luften er frisk at aande — det er Hellighed!«

Musik sætter Negerfolkene stor Pris paa, og de har mange musikalske Instrumenter. Først maa nævnes deres større og mindre Trætrommer af udhulede Blokke med et Længdehul. De største bruges til Signaler, med dem kan efter et aftalt System ligefrem føres Samtale By og By imellem. De mindre Trommer har derimod Trommeskind og er egentlige musikalske Instrumenter, til hvilke slutter sig »Marimbaen«, der bestaar af et stort Antal smalle, flade Træstykker, tykkere og tyndere, kortere og længere, anbragte ved Siden af hinanden og forbundne som Tegningen viser. En Række større og mindre udhulede Græskar danner Sangbunde. Den slaas med en eller to smaa Træstokke eller Køller. Desuden forefindes Strengeinstrumenter, dels enstrengede som Buskmændenes »Gora«, dels flerstrengede Mandoliner med rigtig gode Toner.

Hvad de religiøse Forhold angaar, er der ikke stor Forskel mellem de enkelte Stammer. Man stiller i Almindelighed Negrenes Tro under Navnet Fetischisme i Modsætning til Schamanismen, som vi har beskrevet hos de amerikanske og højnordiske Folk. Men vi kan ikke se, at der er nogen Væsensforskel; begge Dele er Natur- og Sjæle- eller Ahnedyrkelse, saaledes at snart den ene, snart den anden spiller Hovedrollen.

Det synes, at i alt Fald nogle af Negerfolkene af egen Drift og uden Paavirkning udefra er naaede til en uklar Forestilling om én Gud, om én almægtig og alvis Verdensaand. Men denne Gud, der nævnes med forskellige Navne, synes kun at have en ren teoretisk Betydning; det er formodentlig kun de mest tænkende Aander, der har noget Begreb om hans Tilværelse, og selv for dem svæver han i en uopnaaelig Fjernhed, saa højt over Mennesker og Menneskers Id, at han umulig kan have Interesse for sligt. Ham kan man ikke nærme sig, han hører hverken Menneskenes Bønner eller Angstraab; derfor maa man søge til Skaren af underordnede Guder. Dem er der nok af.

Først og fremmest tilbeder man Naturkræfterne eller Naturfremtoningerne, de store og mægtige, de der gør mest Indtryk paa Menneskets Indbildningskraft. Snart er det Solen, man kaster sig i Støvet for, snart Ilden, den altfortærende og dog for Mennesket uundværlige. Andetsteds er det Maanen, der er Genstand for Tilbedelse, Nyet fejres med Danse og Fester hos adskillige Stammer. Den uhyre Indsø Ukerewe eller Victoria Nyansa tilbedes i Uganda; den har sin egen Ypperstepræst, der ordner og leder de Ceremonier, der hører til dens Dyrkelse. Zambesiflodens herlige Vandfald, Mosi-oa-tunya »lydende Røg« kalder de indfødte det, er ogsaa helligt, og de mægtige Snebjerge Kenia og Kilimandjaro er Gen-

Fig. 166. Afrikanske Trommer (efter Ratzel).

stand for Tilbedelse hos de omboende Folkestammer. — Der er vist ingen Tvivl om, at Gennemsnitsnegeren i Virkeligheden tilbeder selve Naturfremtoningen, for ham er Solen Gud eller Maanen o. s. v.;

Digitized by Google

men i sin Oprindelse er denne Naturdyrkelse en Aandedyrkelse. Vi har alt en Gang udviklet, hvorledes den maa tænkes opstaaet.

Fig. 167. Kafferens Grav.

Skønt det for enkelte Stammers Vedkommende benægtes, kan der dog ikke være nogen Tvivl om, at ogsaa Negrene tror paa en selvstændig Menneskesjæl og paa Fortsættelsen af Livet hinsides Graven. Dette viser bl. a. Gravskikkene, der er mærkværdig ensartede gennem næsten hele Afrika. Saa at sige overalt begraves Ligene ubrændte i en rummelig Grav, der til den ene Side har en Indhuling i Væggen, hvori Liget anbringes i siddende Stilling, ofte omhyggelig indsvøbt i Skind eller Maatter og med Gravgods. Jorden maa nemlig ikke røre ved eller trykke Liget. Ofte bringes der den afdøde Ofre, som i det hele spiller en stor Rolle ved Negrenes Gudsdyrkelse, og Menneskeofringer er paa sine Steder endog stærkt i Brug.

Man tænker sig Sjælen knyttet saaledes til Legemet, at den endnu i nogen Tid opholder sig i Nærheden af Liget, derfor skys Døds- og Begravelsesstedet og Hytten eller endog Landsbyen forlades, navnlig efter en Høvdings Død. Først efter nogen Tids Forløb fjerner Sjælen sig fra Liget, men hvor den saa gaar hen, er der kun uklare og delte Meninger om.

Nogle Steder tror man paa en Sjælevandring, saaledes at Sjælen gaar over i Løver, Krokodiller, Slanger o. s. v., som derfor er Genstand for Tilbedelse, eller i andre Mennesker. Man har Eksempler paa, at de første Hvide blev modtagne med stor Festlighed i den Tro, at de husede afdøde Høvdingers Aander, der vendte tilbage til deres Folk i ny og forunderlige Legemer.

Der lever mellem Negerfolkene ikke faa Sagn om Skabelse, Syndflod og mere, og andre, der fortæller om Folkets Stamfader, der ofte er højt hædret og betragtet som mere end en Halvgud.

Mellemmænd mellem Guder og Mennesker er her som overalt »Medicinmænd«: Præster, Spaamænd, Læger o. s. v., ganske som Schamanerne, hvis Kunster de ogsaa udøver, benyttende sig af de samme Midler og dragende Fordel af deres Stamfællers Overtro og Angst for det ukendte. De driver en stor Forretning med Besværgelser, Tryllemidler o. s. v. og lever godt og højt.

Imidlertid synes Negrene mere end de amerikanske Folkeslag at trænge til at have virkelig synlige Genstande for Øje, naar de skal i Forbindelse med deres Gudeverden. Derfor har de dannet sig et Utal af »Fetischer«. Dette Ord »Fetisch« bruges af de Hvide i meget omfattende Betydning; alt, hvad en Neger viser religiøs Ærefrygt, kaldes saa. Først og fremmest hører ind her under alle de utallige, mere eller mindre plumpe »Afgudsbilleder«, der findes opstillede rundt om i Byerne og Hytterne, i Skovene og paa Stepperne. Snart er det en Træpæl med et udskaaret Menneskeansigt, snart en kuriøs Menneskeskikkelse af Træ eller en Dyrefigur, Krokodille, Løve o. s. v., undertiden blot en mærkelig formet Sten. Disse Billeder tilbedes, der ofres til dem, de besmøres med Offerdyrs eller endog Menneskers Blod, der hensættes Fødemidler for dem o. s. v. Snart er de en hel Stammes, snart en enkelt Bys, en Families eller vel endog kun en enkelt Persons Guder; de æres, saa længe alt gaar godt og vel, men man generer sig heller ikke for at straffe dem, sulte dem, piske dem, brænde dem, hvis man ikke faar den Hjælp af dem, man venter og forlanger.

Foruden disse kaldes ogsaa det, som *vi* vilde kalde Tryllemidler, for Fetischer. Det er de mærkeligste Ting, der vælges — af hvilken Grund er i Reglen ikke let at sige — til saadanne beskyttende Talismaner, der i Virkeligheden er noget lignende som Indianernes »Medicin«. Smaastene, Hud, Haar, Tænder, Knogler af Dyr, Plantedele, Dele af menneskelige Legemer og meget andet kan hver for sig eller flere i Forening danne »Fetischer«.

Hvad der spiller en uhyre Rolle hos de afrikanske Folk, er Troen paa og Frygten for Hekse og Hekseri. Ogsaa her opfattes al Sygdom, alle Uheld o. s. v. som Udslag af slette Menneskers hemmelige Kunster, og man stræber med Ihærdighed at efterspore dem og deres Ophavsmænd. Er disse fundne, oftest udpegede af Medicinmændene, dræbes de enten uden videre Vrøvl, og det i saa stor Udstrækning, at der er Stammer, i hvilke det er en Sjeldenhed at finde en graahaaret Mand eller Kvinde; de falder alle som Ofre for Heksefrygten. Eller den anklagede maa gennemgaa »Hekseprøven«, der bestaar i, at han (eller hun) maa drikke et Afkog af giftige Plantestoffer. Dør han af det, er hans Skyld dermed bevist, kaster han det derimod op og kommer sig, har Beskyldningen været falsk. Den samme Giftprøve benyttes forøvrigt ogsaa i Retssager, baade kriminelle og civilretslige, for at udfinde, hvem der har Retten paa sin Side. Anklageren og den anklagede maa drikke »Muave«, som det hedder; den, der slipper fra det med Livet, har haft Ret.

Denne Heksetro bidrager uhyre til at forbitre Livet for disse Folkeslag. De kan slet ikke tænke sig Døden som den naturlige Afslutning paa Livet, den maa altid og under alle Omstændigheder skyldes enten ligefrem Vold eller »Hekseri«, og det er de efterlevendes Pligt at søge den skyldige udfundet og straffet. Dertil kommer Angsten for de utallige onde Aander i Mark og Skov, for de afdødes hævnende Sjæle, for Gengangere, for dem, der kan omskabe sig til Hyæner eller Løver (vore Varulve).

Digitized by Google

Der er Stammer, som næsten synes at leve i en stadig Tilstand af overtroisk Rædsel, der brutaliserer dem og tilintetgør, hvor den griber uhæmmet om sig, Familiefølelsen, Ærbødigheden for Forældre og for Alderdommen. Thi hvor kan man agte eller elske dem, for hvis onde Kunster man gaar i stadig Angst?

Men inden vi korser os alt for ivrigt over disse stakkels Sorte og deres Uvidenhed, er det maaske bedst at minde om, at det endnu ikke er 200 Aar siden, at den sidste Heks blev brændt her til Lands, og at blot halv hundrede Aar før den Tid blussede Heksebaalene i Tusindtal over hele Europa. Og hvad er Nutidens »Voltakors« vel andet end en »Fetisch«, som Tusinder blindt tror paa.

Sædeligheden staar neppe paa højere Trin hos Negrene end hos andre Tropefolk, deres moralske Begreber er nu en Gang og særlig i denne Retning ikke vore, og de er i høj Grad sanseligt anlagte. De unge Pigers Moral er der ingen, der bekymrer sig om; de gifte Kvinders er det ofte smaat nok med. Flerkoneri er almindeligt overalt, og Konen købes for Kvæg eller andre Værdigenstande. Gamle, rige Knarke tilegner sig derfor ofte Stammens kønneste unge Piger. Trods alt er Familielivet dog ofte godt og kærligt, Børn er højt skattede og behandles med stor Kærlighed og Overbærenhed.

Paa andre Omraader er der bestemte, af den offentlige Mening og Staten anerkendte Moralbegreber, og Overtrædelser straffes af Høvdingen og hans Raad efter Lov og Dom.

Hvad Næringsveje angaar, omfatter de Jagt og Fiskeri, Agerbrug og Kvægavl. Neppe en eneste Stamme lever udelukkende som Jæger- og Fiskerfolk; men større eller mindre Betydning har Jagt og Fiskeri dog for de fleste af dem. Jagten drives, hvor Vildtet ikke alt er udryddet, med Iver og Dygtighed. Først og fremmest gaar det ud over Elefanten, der skaanselsløst forfølges for det kostbare Elfenbens Skyld. Den dræbes med Spydkast — der skal Hundreder af saadanne til — eller fanges i dybe, omhyggelig skjulte Faldgruber. En enkelt Stammes Jægere forstaar at liste sig hen til den, naar den hviler, støttet op ad et Træ, eller naar den gaar og samler Føde i al Skikkelighed, for at overhugge Senerne paa Bagbenene med et vældigt Hug af en stor og skarp Jernøkse.

Saavel denne Skovenes mægtige Konge som ogsaa Flodheste, Næshorn og andet Storvildt dræbes ofte ved en Slags Fælde, idet et stort forgiftet Spydblad, betynget ved en Trækløds, ophænges i et Træ ved en Vildsti saaledes, at det styrter ned paa Dyret, naar dette kommer i Berøring med Mekanismen.

En Stamme, Makubaerne, jager Flodhesten fra Kanoer med Harpuner, hvis Jernspids er løs og ved et langt Tov forbundet med det lette Skaft eller med en oppustet Blære, der altsaa viser Dyrets Vej i Dybet. Atter et Eksempel paa, hvorledes Mennesket løser den samme Opgave paa samme Maade — vi har jo set, at baade Ildlændere og Eskimoer driver Jagt paa Havdyr efter samme Princip.

Faldgruber for Vildtet er almindelige overalt; en snildt indrettet Grube tjener til at fange de store, langbenede Giraffer. Midt i Gruben er dannet en høj Jordryg, saa at Dyret, naar det styrter ned, kommer til at ride over den, uden at det kan naa Bund hverken med For- eller Bagben; derved er det uhjælpelig fanget og ude af Stand til at arbejde sig op. Mindre Pattedyr, Antiloper o. l., dræbes med Pileskud, og Smaavildt fanges i Snarer. Flodernes og Søernes Krokodiller, hvis Kød mange Steder er højt skattet, »medes« med store, med Madding forsynede Kroge. Slanger og de store Firben, Varanerne, dræbes og fortæres ogsaa. End ikke lavere Dyr foragtes. Græshopper spises saaledes i massevis; Termiter, de saakaldte »hvide Myrer«,

Fig. 168. Fetischer fra Mellem-Afrika.

Digitized by Google

hvis store Tuer er saa ejendommelige for afrikanske Landskaber, samles i skæppevis, ristes og nydes med Velbehag, ja endog Myg og deres Æg indfanges, hvor de forekommer i store Masser, og presses til Kager, der bringes til Torvs og anses for ligefremme Lækkerier. Store, fede Billelarver, navnlig af de Arter, der lever i Træer, fortæres ogsaa; kort sagt: intet gaar til Spilde.

Biavl drives mange Steder med Iver; man anbringer ude i Skovene eller paa Stepperne Kuber, der i Reglen bestaar af et Stykke udhulet Træstamme eller et Stykke Bark, der er aftaget hele Stammen rundt og lukket for begge Ender paa et lille Flyvehul nær. Ogsaa de vilde Biers Honning efterstræbes, og her har man god Nytte af en mærkelig lille Fugl, Honningfuglen, der ved sine Skrig henleder Menneskets Opmærksomhed paa sig og leder ham til Bisværmens Bo. Naar man har bemægtiget sig Honningen og Vokset, sørger man for at belønne det kloge lille Dyr ved at overlade det en passende Del af Byttet. Har en Mand anbragt en Bikube ude i Skoven eller har han fundet et Bo, som han ikke med det samme vil plyndre, mærker han Kuben eller Træet paa en eller anden Maade, hvorved han betegner det som sin Ejendom; og det betragtes som et meget alvorligt Tyveri, om nogen trods Mærket skulde tage Honningen.

Fig. 169. Giraffer fangne i Faldgruber (Syd-Afrika).

Fiskeriet drives overalt, hvor Lejlighed byder sig, med Iver og Dygtighed. Net, flettede af Basttrevler, Ruser af Vidier, Fiskefælder af Fletværk eller Stensætninger anvendes ligesom ogsaa Medekroge, Fiskespyd og Pile. Man forstaar godt at soltørre, til Dels ogsaa at røge baade Fiskenes og Vildtets Kød; det sidste opskæres i lange, smalle, tommetykke Strimler, der i tørret Tilstand har Lighed med tørt Kvas eller med Læderremme.

Af Husdyr kendes — foruden Hunden — Hornkvæg, Geder, Faar, Svin og Høns. Hornkvæget er ingenlunde udbredt overalt, dels fordi mange Egne ikke passer for det, dels fordi Tsetzefluen umuliggør det over store Strækninger, dels endelig fordi det atter og atter bortføres af indbrydende Røverfolk. Men mange Steder udgør det Folkets største og kæreste Rigdom, som vi saa det hos Kafferne, og plejes og røgtes med Omhu og Dygtighed. Det slagtes kun ved meget højtidelige Lejligheder; man sætter det altfor højt til at dræbe det for Kødets Skyld. Til daglig nøjes man med dets Mælk og med at fortære de af Sygdom eller Alderdom døde Dyr. Der findes mange forskellige Racer, store og smaa, langhornede, korthornede eller kullede, men alle hører de til Zebuarten, der kendes paa den større eller mindre Pukkel af Fedt og Kødmasse paa Ryggen over Forbenene.

Ogsaa af Faarearter er der mange, til Dels fedthalede. Alle udmærker de sig ved hængende Øren og ved at have Haar i Stedet for Uld. Geden er det almindeligste Husdyr, ogsaa af den er der uddannet mange Afarter; den leverer det daglige Kød, thi den slagter man eller sælger man til Slagtning uden Skrupler. Svin findes kun her og der, dels af samme Art som vort Tamsvin, om end en mindre Race, dels ogsaa nedstammende fra en indfødt, vild Svineart. Hønseholdet er stort næsten overalt; Hanens Galen er ofte det, der først melder om, at man nærmer sig et beboet Sted. Heste og Æsler findes neppe oprindelig; men hist og her er de indførte af Europæerne.

Hvad Agerdyrkningen angaar, drives den i stort Omfang næsten overalt; adskillige Folks Eksistens beror i alt væsentligt paa den. Genstand for Dyrkning er Kornsorter, Bælgplanter, Knoldvækster og Frugttræer, foruden Luksus- og Nyttevækster af forskellig Art. Jorden bearbejdes, efter at den er ryddet for Skov eller Krat, hvor saadant findes, med Jernhakker, hvorimod Plove og andre Agerdyrkningsredskaber er ukendte. Gødning bruges naturligvis ikke; derimod anvendes kunstig Vanding paa sine Steder, hvor Forholdene indbyder eller nøder dertil.

Af Kornsorter dyrkes navnlig Hirse, Durrha og Mais. Den sidste kender vi jo alle; hvorledes de

Digitized by Google

første ser ud, viser Afbildningen os. De giver i Reglen et uhyre Udbytte, indtil flere Hundrede Fold, og undertiden kan der tages to Afgrøder om Aaret. En Vanskelighed ligger i at beskytte Markerne mod Vildtet, navnlig mod Elefanter, Aber og Fugle. De

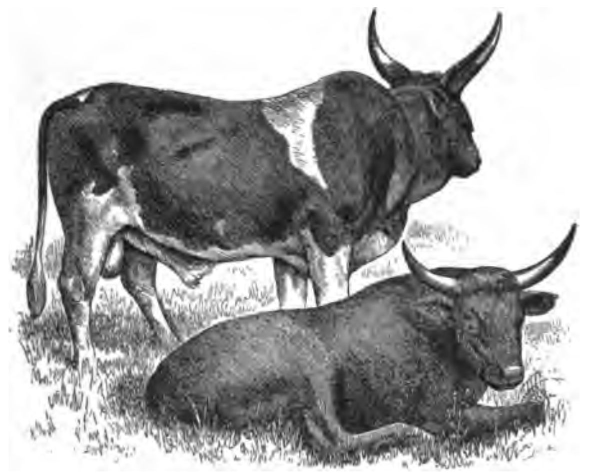

Fig. 170. Afrikansk Hornkvæg.

første er man temmelig magtesløse overfor, de andre søger man at skræmme bort, naar Høsten nærmer sig. Til den Ende opføres smaa Hytter ude paa Markerne paa høje Pæle, i disse sidder Dag og Nat halvvoksne Drenge eller Piger paa Vagt og søger at bortjage Dyrene ved Skrig og Spektakel, eller ved at sætte Snore, udspændte i alle Retninger og forsynede med Skræmmemidler. i Bevægelse.

Kornet afskæres med en Jernsegl eller Aksene afplukkes; naar de er tørrede, aftærskes de enten ved at Kvæget træder Kærnerne ud eller ved Slag med Træplejle. Avnerne skilles fra Kornet ved Kastning i Blæst, og det sidste opbevares enten ude paa selve Markerne eller ved Hytterne i store Beholdere af Ler, der — for at sikre dem mod Rotter og Mus — ofte anbringes paa Pæle. Det knuses paa en Sten eller stødes i store Træmortere, og af det i Reglen grove Mel koges Grød eller Vælling, ligesom der ogsaa bages en Slags tynde Brød uden Gær, nærmest at ligne ved Pandekager. Meget, navnlig af Hirsen, bruges dog ogsaa til Øl, der er højt skattet overalt og ofte misbruges.

Af Vigtighed er Knoldvæksterne, der ofte giver et uhyre Udbytte og er lette at dyrke. Blandt dem spiller paa sine Steder Yams, en Slags Slyngplante med store knoldformede Rødder, og Bataten, den saakaldte søde Kartoffel, samt flere andre en Rolle; men de træder dog næsten overalt i Skygge for Manioken, denne amerikanske Plante. som vi har omtalt udførligt ovenfor.

Af Træfrugter er navnlig Bananen eller Pisangen af Vigtighed; dens Frugter er sunde, velsmagende og nærende, og de kan benyttes baade modne og umodne. Der fremstilles ogsaa et rigtig godt Mel af dem, og Saften bliver ved Gæring til en Slags Vin.

Da Afrikanerne sætter megen Pris paa Fedtstoffer dels til Føde, dels til Indsmøring af Legemet, indsamles eller dyrkes ofte oljeholdige Frø og Frugter, saasom Sesam, Ricinus (amerikansk Oljeplante) og Oljepalmen, hvis Frugter er en af de vigtigste Udførselsartikler for Afrikas Vedkommende. Den vokser vildt mange Steder, skaanes og hæges men dyrkes kun ud mod Vestkysten.

Som Planter, der yder Nydelsesmidler, dyrkes Sukkerrør; men man forstaar ikke at indvinde Sukkeret; man indskrænker sig til at tygge og udsuge det søde, grønne Rør. Endvidere Tobak, der er udbredt næsten overalt og røges og snuses med Lidenskab. Den afrikanske Tobaksplante har smaa Blade men er umaadelig stærk, og da Røgen aandes helt ind i Lungerne, opnaas meget hurtigt en ofte endog livsfarlig Beruselse eller Bedøvelse, som man higer efter som Morfinisten efter sin Morfinrus.

Det er forøvrigt mærkeligt at se, hvor hurtigt de amerikanske Vækster Majs, Maniok og Tobak har formaaet at brede sig over hele Afrikas uhyre Fastland. Paa knapt 400 Aar er de trængt ind i de mørkeste Afkroge, hvor ingen fremmed nogensinde har sat sin Fod. Dette viser, at Negrene ingenlunde mangler Øje for, hvad der er dem til Nytte eller Nydelse, men at de med Iver og Lethed griber hvad fordelagtigt nyt der bydes dem.

Fig. 171. Afrikanske Kornsorter: Hirse, Durrha og Eleusine.

Naar vi nu tilføjer, at der dyrkes en Del Krydderier, saasom spansk Peber, og at adskillige Køkken-

Digitized by Google

urter, Græskar, Meloner, Løg og flere, hvis Blade benyttes som Spinat hos os, er almindelig udbredte,

Fig. 172. En Negerlandsby i Vestafrika.

ligesom visse Farveplanter, haaber vi, at Læseren maa have faaet Øjet op for, at disse Folks Agerdyrkning og Havebrug slet ikke er at foragte. Adskillige af de dyrkede Planter har oprindelig hjemme i Landet saaledes Pisang, Hirse, Durrha og Bomuld — vi har nok glemt at nævne, at denne dyrkes mange Steder — og der er derfor god Grund til at tro, at deres Dyrkning ikke er noget indført, men en Erobring, den »sorte« Race selv har fravristet Naturen.

Negrene er store Handelsmænd. Der holdes mange Steder ugentlige Markeder, hvor Kvæg, Jordens Frembringelser, Fisk, Høns, Lerkar o.s.v. udbydes til Salg i store Masser. Markedspladserne betragtes som fredlyste Steder, hvor selv de bitreste Fjender mødes ubevæbnede og i Fred, og der rører sig der et livligt og tiltalende Liv. Handelen er naturligvis Byttehandel; dog findes der visse

Værdimaalere, der kan betragtes som en Slags Penge. Som saadanne benyttedes i ældre Tid navnlig de saakaldte »Kavrier«, en Slags smaa Konkylier fra Søkysten, der naturligvis fik større og større Værd, alt som man kom længere ind i Landet. Nu gaar oftere Kobber- eller Messingtraad, Glasperler, engelske Tøjer eller Krudt som Omsætningsmidler.

Hvad Haandværk og Industri angaar, er de ingenlunde lidet udviklede hos mange af Stammerne, om end Arbejdets Deling ikke er langt fremskreden. Husene eller Hytterne er oftest omhyggeligt og ret kunstfærdigt byggede. Den runde Form er den fremherskende mod Syd, om den end ikke raader saa ubetinget som blandt Kafferne, der ikke er i Stand til at bygge i Firkant eller efter rette Linjer. De runde Hytter bæres enten af en lav Mur af soltørret Ler eller af Pæle med Fletværk imellem; ofte rager Taget ud over den egentlige Husmur, baaret af en Kres af lave Træstøtter, hvorved der fremkommer en skyggefuld Veranda. De er tækkede med Straa eller Palmeblade, og Taget er stedse omhyggelig lagt og fuldstændig vandtæt. Indvendig bæres det af en tyk Midterstolpe, ved store Hytter tillige af en Kres af lavere udenom denne.

Gulvet er af stampet Ler, tørt og omhyggeligt holdt rent, Indgangsdøren er lav, ofte overskygget af en fremspringende Del af Taget. I Nærheden af Hytten findes Skure til Kvæg og Geder, Kornbeholdere paa Stolper og ofte en eller flere mindre Hytter paa Pæle, i hvilke de halvvoksne Drenge og Piger sover. Det regnes ikke for passende — hos visse Stammer i alt Fald — at de sover sammen med Familien; noget, adskillige af vore ærede samtidige her til Lands kunde have godt af at lægge Mærke til og tænke over.

Hele denne Gruppe af Bygninger er i Reglen omgivet af en Indhegning til Værn mod vilde Dyr og Fjender. De nordlige Stammer bygger aflangt-firkantede Hytter, og Byen er dannet af en eller to Rækker af saadanne, der kan være saare forskellige i Størrelse og Indretning. Hvor Befolkningen har været under Paavirkning af muhamedansk Kultur, har denne ogsaa præget sig i Bygningernes Arkitek-

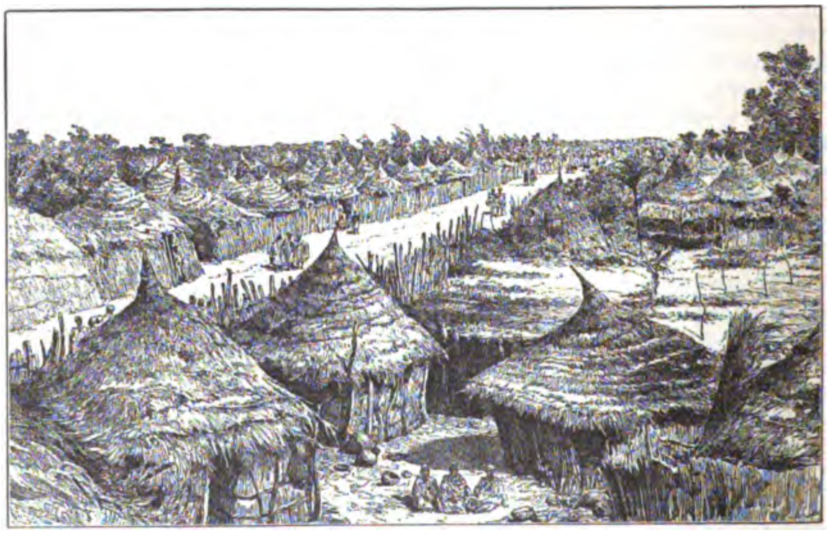

Fig. 173. Afrikansk Landsby.

Digitized by Google

tur; men her er vi jo allerede udenfor, hvad der er oprindeligt; udenfor, hvad der skyldes Negrenes egen Udvikling og Opfindsomhed.

Medens hverken Buskmænd, Hottentotter eller Kaffere oprindelig synes at have været i Besiddelse

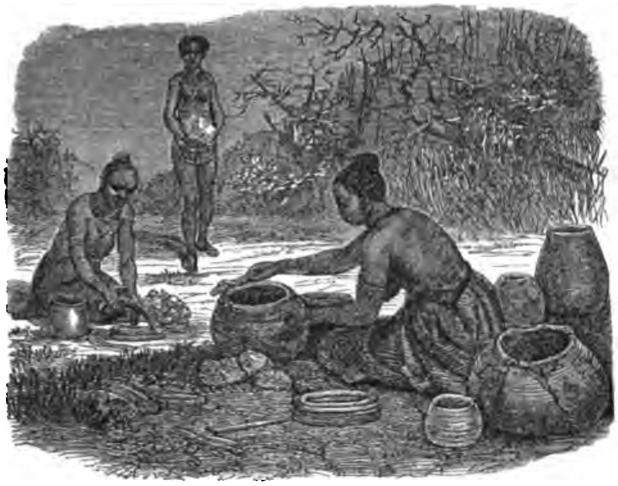

Fig. 174. Negerinder laver Lerkar.

af nogen Slags Fartøjer, skønt der dog ogsaa ved og i deres Land findes Hav og Floder, har Negrene overalt Kanoer, udhulede af Træstammer, til Brug paa Hav, Søer og Strømme. De ros oftest i staaende Stilling med skovlbladede Enkeltaarer, der sættes lodret ned i Vandet og bruges med Kraft og Dygtighed. Rorkarlene vender Ansigtet mod Stevnen, ikke som hos os mod Bagstavnen (se Fig. 179).

Ogsaa andet Træarbejde er de drevne i; men det bør bemærkes, at egentligt Snedkerarbejde forstaar de sig ikke paa; de kender ikke til at forbinde Træ med Træ hverken ved Søm, Laskning eller paa anden Vis. Alt udskæres af solide Blokke, selv de mægtige Træmortere er udhulede af én Stamme, og deres Soveskamler, der bruges til Hovedpuder (Fig. 154), deres lave Stole og deres Trætrommer o. s. v. er alle ud af et Stykke. Saavel disse større Ting som mindre Genstande, Skeer, Piberør o. s. v. er ofte smagfuldt udskaarne i smukke Former og med mange

Fig 175. Et flettet Krus.

Forsiringer i vekslende Mønstre, baade lineære og hentede fra Dyre- og Plantelivet. Deres udskaarne Gudebilleder har vi jo omtalt.

Pottemageriet staar ogsaa højt i mange Stammer, skønt de overalt er ukendte med Drejeskiven (Fig. 174). Foruden mindre Husholdningskar, der dog ofte fremstilles af Flaskegræskarrets Frugter, laver de ogsaa Korn- og Ølbeholdere, meterhøje og mere end det.

Vi har nævnt, at de forstaar at knytte Fiskenet og lave Ruser, desuden anvender de Fletværk til Kurve og lignende, og de fletter nydelige Ting af Græsstraa, saasom Tasker og Skaale, der er saa tætte, at de endog kan tjene til Mælkebeholdere (Fig. 175).

Men fremfor alle andre Haandværk er Smedekunsten udviklet, og Smedene danner en Klasse, ja næsten en Kaste for sig; deres Børn oplæres fra smaa til Professionen. Næsten overalt findes Jernerts i Jorden, og Negrene udvinder selv Metallet deraf. Der opføres en Smelteovn af Ler, i Reglen kun lille og simpel, undertiden dog et Par Meter eller mere høj og mere fuldkomment indrettet. Den fyldes med afvekslende Lag af Trækul og Erts; der stikkes Ild paa forneden, og, da der er sørget for Træk, gaar Forbrændingen livlig for sig. Det udsmeltede Jern samles i en Hulhed forneden og tages ud til videre Bearbejdelse.

Smedens Redskaber er faa og simple; en større

Fig. 176. Afrikansk Højovn til Udsmeltning af Jernerts.

Sten til Ambolt, en mindre til Hammer, som føres i Haanden, en dobbelt Blæsebælg af Gedeskind, som en Medhjælper holder i Gang ved afvekslende at sammentrykke og udvide hver Afdeling for sig, det er alt.

Med disse tarvelige Redskaber forstaar han dog at smede herlige Vaaden, Spyd, Økser o. s. v., Hakker til Jordbruget, Ringe til Smykker, Bjælder og meget andet. Metallets Godhed er forbavsende; det kan maale sig med det bedste engelske Jern, og Tekniken er forbløffende. Smukke indpunslede Sirater, Indlægning med Kobber, gennembrudt Arbejde o. s. v. forstaar disse Haandværkere, næsten Kunstnere i deres Fag, sig paa. Man vil paa vore Billeder finde Eksempler paa deres Frembringelser.

Negrenes Klædedragt er det i Reglen ikke stort bevendt med, de fleste gaar mere eller mindre nøgne. En Snor om Livet, hvorfra hos Mændene hænger et

Digitized by Google

lille Skind eller et Par Dyrehaler ned for og bag, medens Kvinderne nøjes med et lille »Forklæde« af Bastfrynser, Perlesnore eller lignende, det er alt.

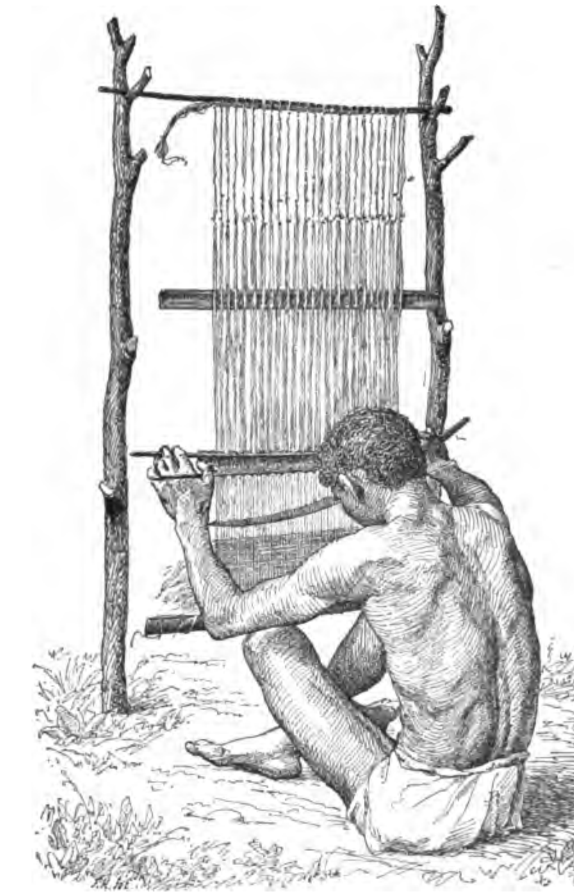

Fig. 177. Afrikansk Væv.

Dog er der andre, der er mere beklædte; de benytter da Græstøjer eller fremstiller af visse Træers Bark en Slags Stof, som de farver i smagfulde Mønstre. Atter andre tvinder paa Haandtén Traad af Bomuld og væver det paa en simpel Vævestol til godt og svært Tøj.

Hermed tror vi at have udtømt, hvad der med Nytte kan siges om disse Folkefærd i Almindelighed; vi vil nu gaa over til Skildringer af enkelte af dem.

Kaffernes nærmeste Slægtninge er *Bechuanerne*, der bebor eller beboede store Dele af det nuværende Transvaal og de mod Vest og Nord hertil stødende Egne. De er ikke saa krigerske som hine, om de end har kæmpet modigt baade mod dem, mod Boere og mod Englændere, og de skildres som lidet tiltalende af Karakter og navnlig som yderst løgnagtige og tyvagtige. De har ogsaa adskillige om Raahed vidnende Skikke, saaledes skærer blandt visse Stammer en Mand, naar han har dræbt en Fjende i Krig, et Stykke Hud med Kød ud af Liget. Naar han saa er hjemkommen, tændes der en Ild inden for en Indhegning, hvor kun Mænd med saadanne Sejrstegn maa komme. Hudstykkerne bliver fremviste, stegte ved Ilden og fortærede, og Medicinmanden bibringer derpaa hver Mand et langt Saar med en Assegaj fra Hofte til Knæ for hver dræbt Fjende. I disse Saar strøs Aske, derved opstaar Forboldning, og de læges med fremtrædende Ar, der er Krigernes Stolthed.

Naar Drengene naar 14 Aars Alderen, gennemgaar de en Slags Prøvetid, idet de daglig piskes af Mændene med lange, smækre og smidige Kæppe. Slagene, mod hvilke de maa værge sig med en Lædersandal paa hver Haand, ledsages af Spørgsmaal: »Vil du vogte Kvæget vel?«, »vil du tjene Høvdingen tro?« o. s. v.; deres Pligter bliver saaledes piskede ind i deres Erindring. Ogsaa Pigerne maa gennemgaa en tilsvarende Skole, der afsluttes med en Prøve paa, om deres Hænder er bleven haarde ved Arbejde. De maa nemlig bære et Stykke ophedet Jern en vis Tid i dem.

Bechuanerne er kvægelskende. Agerdyrkningen er ikke — eller var tidligere ikke — meget omfattende; den lider under de hyppige Tørketider. Jagten drev de ivrigt, men den er nu ødelagt ved de Hvides meningsløse Slagterier. De er meget omhyggelige med deres Bygninger, der bæres af Stolper i flere Krese, forbundne med Fletværk besmurt med Ler. Inderst inde er Soverummet, beklædt med bløde, fine Skind; Indgangene er lave, bueformede Døre, og Væggene er ofte malede i smukke Farver og Mønstre.

Naar en Bechuans Endeligt nærmer sig, snøres han endnu levende sammen i en Maatte i siddende Stilling for at dø. Liget bringes ikke ud gennem Døren i Hyttens Indhegning, men der brydes et Hul i denne, som siden igen tillukkes, formodentlig mener man, at Aanden vil vende tilbage ad den Vej, Liget blev ført ud, og man vil forhindre, at den faar Adgang til Hytten. Begravelsen finder Sted paa Kvægpladsen og Liget omgives med fint Ler.

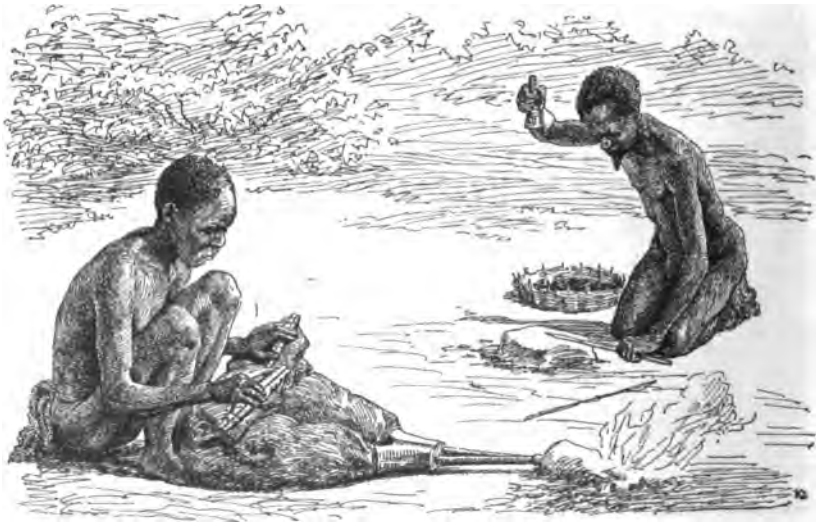

Fig. 178. Afrikanske Smede. Den ene trækker Bælgen, den anden hamrer en Spydspids til.

Nord for Zambesiflodens Mellemløb boer *Batokaerne*. De avler Masser af Korn, og da de har

Digitized by Google

ondt ved at bevare det mod Utøj, brygger de store Mængder Øl, det saakaldte »Pombe«, en velsmagende, sød-syrlig, berusende og fedende Drik, der giver Anledning til stadigt Drikkeri og almindelig Fuldskab. Man kan komme til Landsbyer, hvor ikke ét Menneske — Mand, Kvinde eller Barn — er ædru, men alle uhjælpeligt, savlende-glade drukne. De bruger at trække de to mellemste Fortænder i Overmunden ud, for at ligne Okser, siger de; thi dem sætter de meget højt.

De hilser paa en højst mærkelig Maade, i alt Fald naar de møder en højerestaaende, Høvdingen eller en hvid Mand f. Eks. Da kaster de sig nemlig pludselig alle Mand til Jorden og ligger paa Ryggen med alle fire i Vejret, rullende sig fra Side til Side og klaskende sig lydeligt med Hænderne mod Laarene.

Maaden at hilse paa er forøvrigt højst forskellig hos Naturfolkene. Det hos os herskende Haandtryk bruger mange Folkefærd, men det er dem dog i Reglen ikke højtideligt og ceremonielt nok. I Afrika er den almindeligste Hilsemaade den, at man sætter sig paa Hug og klapper sagte i Hænderne, medens Kvinderne foruden Haandklapningen tillige udstøder raske, melodiske Velkomstraab. Eller man klapper lydeligt Hænderne mod Brystets Sider eller mod Laarene, eller, hvor mere slaviske Lader hersker, kaster man sig til Jorden med Ansigtet nedad og bestrør Hoved og Ryg med Støv, forsaavidt man ikke til dette Brug medfører en Pose med smuk, hvid Aske, hvilket er særdeles dannet og fint, eller nøjes med at antyde Handlingen med Haandbevægelser. Andetsteds følger man den for fremmede mindre behagelige Skik — at spytte paa den, man vil hilse høfligt; jo større og federe Spytteklatten er, des større Ære for den, det gaar ud over, og vil man hædre ham rigtig til Gavns, anbringes den med Vælde lige midt i Synet paa ham. Det vilde være mere end uopdragent, det vilde være en blodig Fornærmelse, om man vilde tørre sit Ansigt oven paa den Dosis; man har at spytte igen efter bedste Evne og lade Saften tørre ind paa sit Aasyn.

Fig. 179. Kaproning. Flodbillede fra Mellem-Afrika.

Vi faar siden hen at høre om flere mærkelige Hilseskikke, men Batokaernes er dog vist enestaaende.

Langs op med Schirefloden og ved Nyansa Søen bor *Manganjaerne*, et i mange Henseender ejendommeligt Folk. Det driver udstrakt Agerbrug, og Mænd, Kvinder og Børn arbejder med Glæde og ofte haardt.

Fig. 180. Bladtragt til Udludning af saltholdig Aske.

Det er en almindelig Anskuelse, at Negrene er nogle dovne Hunde, der ikke arbejder, uden de har Pisken over Nakken. Det er galt eller i hvert Fald overdrevent; mange af Negerfolkene er i Virkeligheden flittige og ihærdige Arbejdere. Man har i denne Henseende dømt efter Slaverne i Amerika eller deres demoraliserede, dovne og liderlige Efterkommere, men det er ganske ubilligt. Negeren i sit eget Land har Lyst til at erhverve, til at arbejde sig op, og blot der sikres ham, at han selv kan nyde Udbyttet af sit Arbejde, skal han nok hænge i.

Ogsaa paa andre Maader vil han gærne berige sig, hvad der ofte gør ham skamløs begærlig og ublu i sine Fordringer. Det har de rejsende tit nok maattet erfare — ogsaa blandt Manganjaerne — ved de Udpresninger, de bliver gjort til Gjenstand for af selv den ringeste Høvding. Blot for Tilladelsen til at rejse gennem hans »Rige« vil han forlange en Tribut saa høj, som han paa nogen Maade tror at kunne udpine.

Manganjaerne er som sagt dygtige Landbrugere og vindskibelige i andre Retninger ogsaa, eller var det, før Slavejagt og Slavehandel ødelagde dem, som andre afrikanske Folk. De dyrkede meget Bomuld, som de forarbejdede til Tøj, og i Smedehaandværket viste de stor Dygtighed. De drev Handel med Tobak, tør Fisk, Skind, Jern og Salt. Dette sidste er en væsentlig Handelsartikel hele Afrika over; det synes, at den sorte Race har meget ondt ved at undvære det, mere end f. Eks. den røde i Amerika. Hvor det ikke findes fuldt færdigt som i udtørrede Saltsøer, fremstilles det ved Inddampning af Saltvand fra Søer eller Kilder, eller, hvor de mangler, af Asken af forskellige Plantedele, der udludes i store

Digitized by Google

Bladtragte, som Billedet (Fig. 180) viser, eller i Kar med et Hul i Bunden. Det gennem Asken sivede Vand opsamles i Lerkar og inddampes.

Fig. 181. Neger med uhyre »Chignon«.

Men er disse brune Handelsmænd vindskibelige, saa er de ogsaa forfængelige; de pynter og pudser sig tidlig og silde. Først og fremmest genfinder vi her det frygtelige Læbesmykke, som vi kender fra Botokuderne (S. 41). Her er det i Reglen Overlæben, der mishandles; der indsættes i den en Ring eller Plade af Ben eller Metal 2 Tommer i Gennemsnit — altid hos Kvinderne, undertiden ogsaa hos Mændene; ja, af og til anbringes et saadant Smykke baade i Overog Underlæben; Munden kommer da til at ligne et Andenæb. Fortænderne files endvidere spidse, saa de minder om Krokodilletænder. En Kvinde, der ler, saa Læben slaas til Vejrs og Næsetippen indfattes i Ringen, medens hendes herlige Perlerader blottes, maa være et ualmindelig tiltalende Syn.

Mændene lægger overordentlig Vægt paa deres Haaropsætning, der overhovedet i Afrika spiller en betydelig Rolle. Moderne er mange og skiftende. Nogle danner af Haaret et Par mægtige Horn ganske efter Bøffelmodel, andre fletter det til en svær ned ad Nakken hængende Pisk; nogle rager det helt af, andre kun delvis, saa at der dannes pyntelige Mønstre. Herligst tager dog de unge Lapse sig ud, som fletter Haaret i Smaapiske, der afstives med omviklede Baststrimler og fastgøres i en Krans om Hovedet til en cirkelrund Vire — eller hvad det skal kaldes — saa at det hele danner den skønneste Helgenglorie (Fig. 183). Kvindernes Haaropsætninger er derimod betydelig simplere.

Ringe af Kobber, Messing og Jern er i høj Kurs; de bæres om Hals, Arme og Ankler, ikke at tale om Fingre, endog Tommelen, i lispundevis af begge Køn. Desuden bruges Perlesnore i Mængde.

Ogsaa Manganjaerne holder af at nyde Livet og drikke af Dunken, ikke mindst det sidste. De brygger svære Mængder af Øl, en tyk, rødbrun, forfriskende Væske, der kun indeholder lidet Alkohol og derfor maa fortæres i massevis, om den saa eftertragtede Beruselse skal naas. Man forstaar ikke at gøre det holdbart; hvert Bryg maa hurtigst muligt benyttes, et prægtigt Paaskud til omfattende Fuldskab.

Urenlighed er en Nationalfejl hos denne Stamme. Livingstone spurgte en Gang en gammel Mand om, hvor længe det var siden, at han var bleven vasket, og denne erklærede da, at han kun kunde mindes, at dette var timedes ham én Gang i hele hans lange Liv. Det var en stadig Genstand for udulgt Forbavselse, at L. og hans Makololoer, der tilhørte en meget renlig Stamme, vaskede sig hvert Øjeblik, og de gode Manganjaer brød forgæves Hovedet med at finde Grunden til denne sære Skik. Der var en paatrængende Fyr, som de rejsende i flere Dage ikke kuude blive af med; Spot og Trusler hjalp ikke, indtil én af dem en Dag fandt paa at foreslaa, at de skulde bringe Kavaleren ned til Floden og vaske ham ordentlig ren — saa tog Pokker ved ham, og man saa ham ikke oftere.

Hekseprøven med »Muave« er saa almindelig her, at en Høvding, om hvis Ord man tillod sig at ytre en spagfærdig Tvivl, øjeblikkelig for op og udbrød: »Tror I, jeg lyver, saa lad mig drikke Muave!« Formodentlig forstaar Medicinmændene, der tillaver Drikken, at indrette det saaledes, at den, de anser for uskyldig — eller den maaske, der har »smurt« dem bedst — slipper godt derfra.

Der holdes stor Klagefest over en død, og den

Fig. 182. Haaropsætninger fra Lovalé.

kan vare flere Dage og Nætter i Træk. Kvinderne hyler, græder og synger uendelige Klagesange, og alt den dødes Husgeraad slaas itu og ødelægges, alle hans Forraad af Øl, Mel o. s. v. tilintetgøres. Der-

Digitized by Google

efter anlægger alle paarørende »Sorg«, som bestaar i smalle Palmebladsstrimler, der anbringes om Hals, Bryst, Arme o. s. v. og bæres, til de smuldrer bort af sig selv.

De tror paa et Liv efter Døden. En gammel Høvding sagde: »Vi lever kun faa Dage her, men vi lever igen efter Døden. Hvor, ved vi ikke; ej heller i hvad Tilstand eller i hvilket Selskab, thi de døde vender aldrig tilbage for at sige os det. Undertiden gaar de igen og viser sig for os i Drømme, men de taler aldrig og siger os ej heller, hvorhen de er gaaede og hvordan de er farne.« Det er værd at lægge Mærke til Ytringen om, at de afdøde viser sig for os i Drømme, thi — som alt en Gang udviklet — her er vistnok Udgangspunktet for Naturfolkenes Udødelighedstro.

Fig. 183. Mand med glorielignende Haaropsætning.

Paa et nogenlunde godt Afrikas Kort vil man nede mod Sydvest, i Egnen om Zambesis og Kassaïs Kildefloder, finde angivet: *Muata-Jamvos Rige.*

Nu maa det først bemærkes, at Muata-Jamvo ikke er et Personnavn men en Herskertitel, der svarer til saadan noget som f. Eks. Czar; vi kan altsaa tale om Muata-Jamvos Rige, som vi vilde tale om Czarens Rige. Denne Stat, thi en saadan er det, udmærker sig ved, at den — hvad der er en meget stor Sjeldenhed i denne Del af Afrika — har bestaaet i lange Tider. Vi finder den omtalt af Portugiserne allerede i det 16de Aarhundrede. Den danner i Virkeligheden et udstrakt Rige, omfattende Tusinder af Kvadratmile, og bestaar af et stort Antal Vasalstater, der grupperer sig om Muata-Jamvos Arverige.

Der kunde være saare meget interessant at fortælle om de enkelte Stammer, der bebor dette udstrakte, nu nogenlunde kendte Omraade, men vi maa her indskrænke os til at berette om Forholdene i statsretlig Henseende, de politiske om man vil, for at vi kan se, hvorledes et saadant Samfund er ordnet. Muata-Jamvo regerer i Teorien med uindskrænket Magt; under ham styres de enkelte Dele af Riget af en Slags Lehnsfyrster, der maa betale Tribut af Elfenben, Slaver o. s. v. Saalænge denne erlægges, blander Muata-Jamvo sig ikke videre i Styrelsen, saa lidt som i Spørgsmaal om Arvefølgen, den ordnes efter de enkelte Landes Sædvaner. Men udebliver Tributen, eller gør Vasalfyrsten sig ud til Béns, afsendes der en Hær imod ham; han afsættes og henrettes, og en eller anden af hans Slægt, som Muata-Jamvo mener at kunne stole paa, indsættes til Fyrste i hans Sted.

Ved Siden af Muata-Jamvo er stillet en Kvinde, der fører Titlen Lukokescha. Hun skal være en Halv- eller Helsøster til Herskeren og skal bekræfte dennes Valg, hvis Tronskifte finder Sted, mens hun er i Live. Omvendt skal Muata-Jamvo bekræfte hendes Valg, om Pladsen bliver ledig under hans Regering. Et saadant forunderligt Dobbeltregimente findes flere Steder blandt helt eller halvt »barbariske« Folkefærd. I dette Tilfælde synes det, efter hvad Overlevering og Historie beretter, at være opstaaet derved, at Landet oprindelig var regeret af en Kvinde; men en Erobrer trængte ind og opkastede sig til Hersker, dog saaledes, at han maatte finde sig i, at den tidligere »Dronning« bevarede en Del af sin Magt ved Siden af ham.

Muata-Jamvo har talrige Koner, men Lukokescha maa ikke gifte sig. Dog har hun én mandlig »Ven«, kaldet Schamoana, der maa gaa klædt som Kvinde og betragtes som saadan. Den mandlige og den kvindelige Hersker har en omfattende, fælles Hofstat,

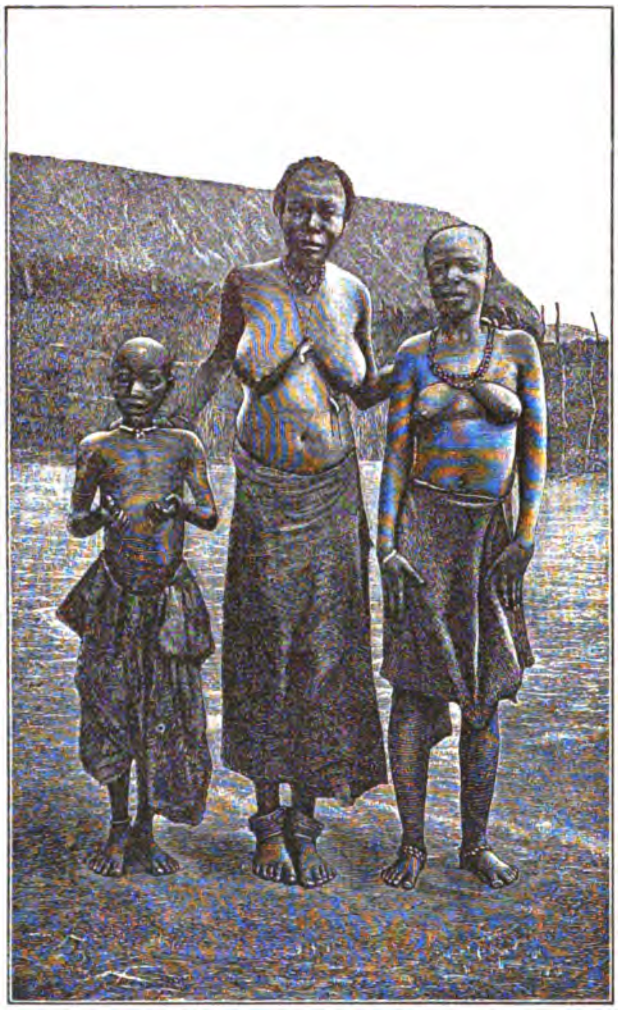

Fig. 184. Lukokescha og hendes Hofdamer.

hvis øverste Embedsmand: »Hofmarschalken« kunde man kalde ham, har stor Indflydelse, idet han har Ret til ved Tronledighed at vælge baade ny Muata-Jamvo og Lukokescha inden for deres Kres, som tager Del i Arvefølgen; dog saaledes at Valget, som sagt, skal bekræftes af den overlevende af disse. Hans Værdighed er arvelig, men Herskeren vælger mellem Arvingerne. Hofadelen bestaar af de tidligere Muata-Jamvoers Sønner med frie Kvinder, og kun *de* vælges til de vigtigere og mere indbringende Embeder i Staten; Gesandter, Politidirektører, Amtmænd og højere Jagtbetjente — for at vælge de tilsvarende europæiske Benævnelser — skal saaledes

Digitized by Google

altid være af Kongeæt. Af underordnede Hofembedsmænd er der en Masse, Medicinmænd (Livlæger), Smede, Frisører, Kokke, Musikanter, Skarprettere o. s. v. Naar Kongen tager ud, bæres han i Bærestol eller rider paa Skuldrene af en betroet Hofmand.

Samtlige mandlige Medlemmer af dette Hofaristokrati danner et Raad, der som en Slags raadgivende Forsamling staar ved Herskerens Side. Denne er paa ingen Maade *forpligtet* til at rette sig efter dets Bestemmelser, men han gør det dog i Reglen, da det modsatte ikke er velset af den offentlige Mening, som selv en Muata-Jamvo maa tage Hensyn til. Raadets Virkekres er overmaade omfattende, det blander sig i og udtaler sig om alle mulige inden- og udenrigske Anliggender.

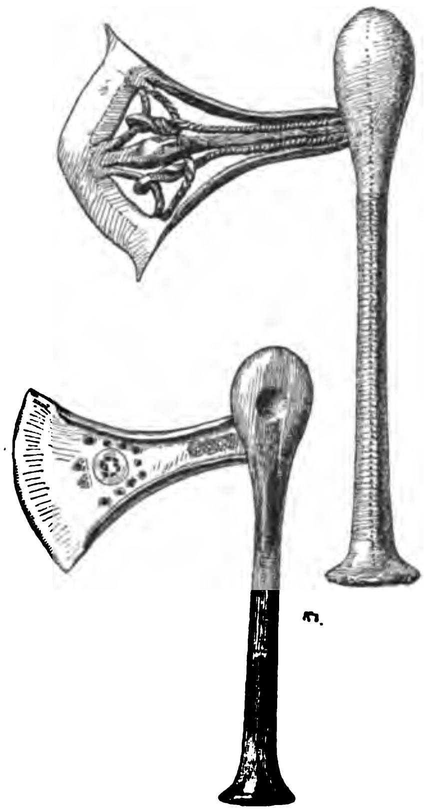

Fig 185. Kunstigt smedede Jernøkser fra Landene ved Kassaifloden.

Den væsentligste Indtægtskilde for Herskeren, foruden Ydelserne fra de tributpligtige Fyrster, er Udbyttet af Elefantjagter og af de stadige Plyndringstog og Slavejagter, der ofte gaar ud over Tributlandene. Heldigvis falder Slaverne nu i Pris, men i tidligere Tid blev Portugisernes Udførsel fra Angola væsentlig forsynet med Varer fra Muata-Jamvo. Forøvrigt fører denne strengt Tilsyn med Handelen; der maa betales ham store Afgifter af alle Slags Varer.

Ved en Muata-Jamvos Død og Valget af en ny følges mange mærkelige Skikke. Den døde begraves paa et bestemt Sted, hvor alle hans Forgængere hviler, og ved Graven slagtes en Dreng og en Pige. Al Ild i hele Landet slukkes og ny bliver gjort op i Nærheden af Liget under mange Ceremonier og ved Gnidning af Træ i Træ. Fra denne Ild tændes saa ny overalt i det udstrakte Land.

Den nyvalgte Hersker beklædes derpaa med Rigsinsignierne — Tegnene paa hans Værdighed — bl. a. en med Elefantsener omvunden Elfenbensring, et seglformet Scepter af Jern og en stor Dusk røde Papegøjefjer.

Man vil se, at vi her har en forholdsvis velordnet Stat for os, der i mangt og meget kan sammenføres med, hvad vi kender fra mere fremskredne Samfund. Det Folk, der har kunnet udforme og i Aarhundreder opretholde en saadan Ordning, er sikkert hverken ubegavet eller udygtigt til yderligere Udvikling.

Nord for det egentlige Lunda, som Muata-Jamvos Rige ogsaa kaldes, og til Dels tributpligtige til dette finder vi en Række Stammer, som navnlig den tyske Rejsende Wissmann har gjort os bekendt med. Hos *Balubaerne* har Herskeren i Nutiden indført en hel ny Religion eller i alt Fald Form for Gudsdyrkelse. Alle disse Bantufolk er mere eller mindre hengivne til Rygning af Dacha eller vild Hamp, som de nyder af kæmpemæssige Vandpiber. Ved denne Rygning ning opstaar, i alt Fald, naar den drives med Lidenskab, en ejendommelig Beruselsestilstand, der minder om Opiumsrusen, og hvori vedkommende har Syner af forskellig Art. Denne Hamprygning (Riamba) har Høvdingen gjort til en religiøs Handling og han har dannet en Slags Broderskab af de højeste og fornemste i Landet, hvem han har gjort Riambarygningen til Pligt. Den virker iøvrigt saa skadeligt, at mange af Udøverne allerede er bukkede under for den.

I Forbindelse hermed har han opstillet en hel Række nye Læresætninger af religiøs Natur, om et godt og et ondt guddommeligt Væsen, om en Sjælevandring, ved hvilken de gode straks efter Døden fødes til Verden igen i Skikkelse af Høvdinger og andre misundelsesværdige dødelige, medens de onde først maa gennemgaa en Straffetid, inden de faar Lov til at gaa igen i underordnede Stillinger, og saa fremdeles. Et mærkeligt Eksempel paa Indstiftelsen af en Religion forbunden med politiske Hensigter; thi Herskeren er gjort til Overhoved ogsaa i religiøs Henseende, og Meningen er aabenbart, at Riambadyrkelsen skal være et Bindeled mellem ham og hans Adel.

Forøvrigt tatoverer disse Balubaer sig i udstrakt Grad, idet der ved Snitsaar med Indstrøning af Aske eller Trækul frembringes Mønstre af ophøjede Ar.

Et andet Folk *Bakubaerne* traf Wissmann uberørt og med en højst ejendommelig Udvikling. De bor i Byer, dannede af to sideløbende Rækker af firkantede Hytter, gaar klædt i Tøj, der af Mændene væves af Palmebladsfibre, og bruger rig Tatovering. Hos Mændene slaas de to midterste Fortænder i Overmunden ud med et Kølleslag som Manddomstegn. De driver Jagt, Fiskeri og Elfenbenshandel, medens Agerdyrkningen overlades til Kvinderne. Hirseøl og Palmevin er meget brugte og skattede. Den sidste fremstilles ved Gæring af Vinpalmens Saft.

De lever et lykkeligt Liv i deres nette og venlige Byer, hvor der mellem Husene og paa frie Pladser er plantet løvrige Træer og prægtige Bananer. Mændene har store, luftige Forsamlingshuse, hvor

Digitized by Google

de tilbringer mange Timer daglig med Rygning, Øl- og Vindrikken og livlig Passiar. Deres Industri var rigt og ejendommeligt udviklet i mange Retninger, men nu er den alt faldet fuldstændig sammen, siden europæiske Varer har faaet Adgang til Landet. Herskeren fører Titel »Lukenge«. Naar han dør, lades Liget ubegravet i tre Maaneder, og i den Tid ofres daglig Slaver og Forbrydere, af hvilke de sidst ofrede begraves med Liget. En mærkelig Skik er den, at der ved enhver Begravelse gives Liget et Par »Kavrier« i Munden; det minder i høj Grad om den Obol (lille Pengestykke), man gav de døde i Munden i den græske Oldtid. Disse Stammer fører os over til de egentlige *Kongofolk,* disse tapre, grusomme Menneskeædere, som Stanley maatte løbe Spidsrod imellem paa sin eventyrlige Sejlads ned ad Kongofloden. De, eller i alt Fald nogle af dem, frembyder det mærkelige Billede af et Folk, der har udviklet sig højt paa mange Omraader, navnlig i Retning af Haandværk, Industri og Samfundsdannelse, medens de har bevaret den mest haarrejsende Raahed, hvad Menneskeæderiet angaar.

Fig. 186. En Høvding danser i Maskering for en europæisk Gæst.

Kongostammerne er i Almindelighed endnu kun ufuldkommen kendte. Det synes desværre, som om den nyoprettede Kongostat foreløbig har mere Interesse for Handelsanliggender end for at skaffe paalidelige Oplysninger om Beboerne af de uhyre og rige Landstrækninger, der er den betroede. Ejheller synes den at være i Besiddelse af Evne til at vinde og paavirke til det gode de indfødte; efter alt hvad man hører der-

Fig. 187. Tatoveret Baluba-Mand.

fra, behandles disse brutalt og ophidses derved til Krig og blodige Voldshandlinger.

Det er en forunderlig Kendsgerning, at Europæerne i Afrika overalt raser som halvgale Mennesker mod de Sorte, hvor de ikke er under skarp Kontrol; Klimaet, skulde man næsten tro, fremkalder hos dem en Raahed og Blodtørst, der synes utænkelig. Hvad har ikke Dr. Peters gjort sig skyldig i i den Retning og hans Landsmænd i Kamerun? Og nu Kongostatens Personale? Selv Englænderne i Matabele og Mashonaland har meget paa deres Samvittighed, ikke at tale om Boerne og Portugiserne. Det er sørgeligt og ydmygende at tænke sig, at noget saa frygteligt kan foregaa under Beskyttelse af »civiliserede« Nationers Flag.

Kongoflodens Bredder er navnlig i den midterste Del af dens Løb, mellem de store Vandfald nedenfor Stanley-Pool og Stanleyfaldene, men til Dels ogsaa højere oppe, temmelig tæt bebyggede, og det samme er Tilfældet ved mange af dens Bifloders nedre Løb. Stamme følger paa Stamme, By paa By med korte Mellemrum, ja her og der synes Bredden i milevid Udstrækning at være en eneste Række af Hytter. Disse er firkantede, byggede af og tækkede med Rør, delte i to Værelser, skilte ved et Mellemrum. Hvert af dem er gerne 7 Fod ($2^1/_3$ Meter) langt, 5 Fod ($1^2/_3$ Meter) bredt og 6 Fod (2 Meter) højt, altsaa ikke just overdaadig stort, men de er som oftest renlige og net holdte og forsynede med fornødent Bohave, Maatter, Træbænke, Soveskamler, Lerkar o. s. v., alt vel forarbejdet og til Dels smukt udskaaret eller forsiret.

Fig. 188.
To Fetischer fra Muata Jamvos Rige.

Byerne bestaar af én lang Gade c. 30 Fod (10 Meter) bred, dannet af to Rækker Hytter og om-

Digitized by Google

hyggelig renholdt. Ligesom vi kan finde Gangene i vore Haver indfattede med store Konkylier, saaledes er den lange Bygade her ikke sjeldent sirligt indrammet af to Rækker menneskelige Hovedskaller, Kranie ved Kranie. Ogsaa Hytter og Palisader prydes med disse Minder om Krig og storartede Sejrsmaaltider. Byernes Længde kan naa $^{1}/_{2}$ Mil (c. 4 Kilom.), og Antallet af Beboelser kan nærme sig til et Tusinde.

Bopladserne omgives til alle Sider af udstrakte Plantninger af Bananer, Maniok, Sukkerrør o. s. v. Af deres Udbytte og af det rige Fiskeri i Floden lever Befolkningen fornemlig. Kvægavl er ukendt i disse Egne, kun Geder holdes i stort Antal samt hist og her nogle Svin.

Da Stanley første Gang sejlede ned ad Kongofloden med sine tapre Zanzibariter, maatte han be-

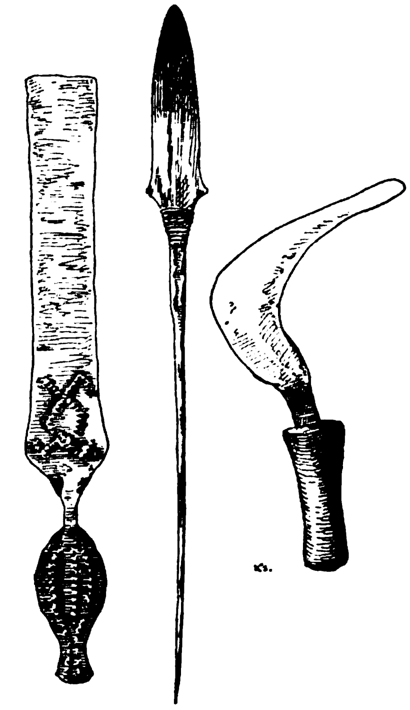

Fig. 189. Redskaber; til venstre et Tatoveringsredskab, til højre to Barberknive. Barbering er nemlig almindelig blandt disse Folk.

staa en Række fortvivlede Kampe med disse krigerske Stammer. Atter og atter genlød Skove og Klipper af deres rasende Krigsskrig og deres vilde Raab: »Mad, Mad — kom, og vi skal æde Jer!« Floden vrimlede af deres mægtige Krigskanoer, uhyre udhulede Træstammer paa indtil 85 Fod ($26^{1}/_{2}$ Meters) Længde, smykkede med store udskaarne Figurer, navnlig af Krokodiller, og drevne frem, saa Vandet fossede om Stevnen, med svære Aarer, forsynede med store Elfenbenskugler over Haandgrebet. De førtes af lange Rækker kraftige, veløvede Rorkarle. I For- og Bagstavn var indrettet Platformer, paa hvilke Krigerne havde Plads, kraftige Skikkelser, tatoverede og malede, med prægtige Fjersmykker paa Hovedet, store Skjolde paa Armen, væbnede med svære Buer, der udskød forgiftede Pile, med uhyre Spyd og fantastisk formede Sværd. Deres

spidsfilede Fortænder forøgede deres vilde Udseende — det var Fjender, der ikke blot ved deres uhyre Overmagt kunde faa Blodet til at stivne i Aarerne paa mindre modige Mænd end Stanley og hans Følgesvende.

Fig. 190. Dansemaske (Balubaerne).

Imidlertid gik det her som overalt. Magasin- og Repetergeværerne i Hænderne paa viljefaste og kække Mænd bar Sejren hjem, og den lille Skare naaede Maalet, det store Verdenshav, om end under usigelige Farer og Møje.

En af Kongoflodens mægtigste Bifloder er Ubangi, eller som den i dens øvre Løb hedder, Uelle, der har sine Kilder helt ovre mod Albertsøen og Nilen i nært Naboskab med talrige Kildefloder til denne sidste. Landet her skildres som noget af det mest paradisiske, man kan tænke sig, vel vandet og frugtbart som det er, prydet med de herligste Skove langs Floderne, med bugnende Græsgange mellem disse, overstrøet med Lunde og Smaagrupper af Palmer og skønne Løvtræer. Her findes ikke hverken de trættende, uendelige Urskove, ej heller de ensformige Stepper, men et Parklandskab saa fuldendt, at ikke den mest forfinede Landskabsgartner vilde kunne finde noget at forbedre ved det.

Blandt de Folk, der er saa lykkelige at have banet sig Vej til og faaet fast Fod i disse herlige Egne, er *Monbuttuerne* et af de ejendommeligste og interessanteste. Den tyske Opdagelsesrejsende Schweinfurth var den første Europæer, der besøgte dem, og han har givet en mønsterværdig og ædruelig Skildring af dem og deres Liv; hvad vi her fortæller om dem, er væsentlig hentet fra ham.

Fig. 192. Monbuttukvinde.

Det egentlige Monbuttuland omfatter kun 250 □ Mile, men det er meget tæt befolket, saa Folketallet kan anslaas til omtrent 1 Million. Desuden hersker de tvende Fyrster, mellem hvem Landet er delt, over Vasalstater navnlig mod Syd, beboede dels af laverestaaende Negerfolk, dels af Dvergstammer, Akkaerne, der her synes samlede i en større Gruppe. Allerede Monbuttuens Ydre vidner om, at han tilhører en ædlere Gren af Negerracen; der har endog været rejst Tvivl om, hvorvidt han kunde henregnes

Digitized by Google

til denne. Han er høj og slank, Legemet snarere magert end det modsatte, smukt, muskelstærkt og harmonisk udviklet. Hudfarven er lys, varm kaffebrun, og Ansigtstrækkene skiller sig navnlig ved den lange, kraftigt fremspringende Næse fra den egentlige Negertype. Klædedragten er ikke meget omfattende, Manden er iført et stort Stykke Tøj, som fastbundet om Livet dækker ham fra Bryst til Knæ. Det tildannes af Barken af et Figentræ, der ses plantet ved enhver Hytte. Ved Udvanding og Bankning bliver den blødgjort og tager sig ud som et løst Filt. Kvinden der-

Fig. 192. Krigskano fra Kongofloden.

imod gaar ganske nøgen, i det højeste dækker hun sig med et Stykke Bananblad, der for og bag fastgøres til en Snor, hun altid bærer om Lænderne. Paa Armen medfører hun, naar hun gaar ud, et nogle Tommer bredt Baand, groft vævet af Plantetrevler og lignende en Sadelgjord, det kaster hun, naar hun sætter sig ned, hen over Skødet.

Begge Køn tatoverer sig og bemaler Legemet, men hvert paa sin Maade. Manden indsmører sig omhyggeligt i Fedt, blandet med et pulveriseret, rødt Farvestof. Kvinden derimod bemaler sig over hele Legemet med en sort Plantesaft i fantastiske Mønstre, hvorved hun ret faar Lejlighed til at øve

sin Opfindsomhed og Indbildningskraft i Forsøgene paa at overgaa sine Medsøstre i Flothed (se Fig. 196).

Haaret ordner begge Køn saaledes, at Forhovedet dækkes med et Lag tynde, sammensnoede Haarstrenge tverløbende fra Tinding til Tinding, medens der paa Baghovedet anbringes en stor, aflang »Chignon«, dannet af et Stel af Spanskrør, udenpaa hvilket Haaret opsættes i et tyndt Lag. Men medens Kvinden bærer denne Chignon bar (se Fig. 196) og kun anbringer nogle Haarnaale eller en Kam af Pindsvinepigge i den, pynter Manden den i Reglen med en skyggeløs, fint flettet Straahat, rund foroven og firkantet forneden med spidst fremspringende Hjørner. I denne Hat fastgøres atter vajende Smykker af Papegøje- eller Falkefjer. Arme, Ben og Hals prydes med Kobberringe eller fine Jernkæder, og i Øret anbringes en fingertyk, kort Kobberstang.

Nogen Misdannelse af Legemet, Filing af Tænder eller lignende træffes ikke; kun Omskæring er Brug for Mændenes Vedkommende, men det er sagtens snarest en religiøs Skik.

Monbuttuerne er stolte Krigere og lægger megen Vægt paa deres Bevæbning, der bestaar af Bue, Pile, Spyd, kort, krumt Sværd og Skjold. Dette sidste er

Digitized by Google

af Træ, firkantet og stort, udskaaret af én Blok og prydet med Kobbernagler. Pile- og Spydspidser er forsynede med de mest nederdrægtige Opfindelser i Retning af Genhager af enhver Form og Art, hele Rækker af saadanne, 3—4 i Tal, udarbejdes i Jernet og det ofte saaledes, at de er modvendte, saa at nogle af dem stiller sig i Vejen, hvad enten man vil trække Vaabenet ud af Saaret eller støde det helt igennem f. Eks. en Arm eller Haand.

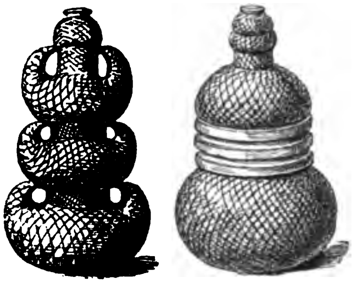

Fig. 193. Lerkar fra Monbuttuerne.

Agerdyrkning maa siges at være Folkets Hovederhverv, men den omfatter i Reglen kun Frugter og Knoldvækster, sjeldent Kornsorter og da kun Majs. Bananen danner Grundlaget for Ernæringen, ved Siden af den spiller Maniok Hovedrollen. Desuden dyrkes Sukkerrør og forskellige oljeholdige Planter, ligesom ogsaa Tobak. Denne sidste røges af højst ejendommelige Piber, der bestaar af en gennemboret Palmebladsribbe, i hvis nederste Del er skaaret et Hul ind til Røgkanalen, hvori nedsættes et Kræmmerhus dannet af et Bananblad og fyldt med sammenkrøllede Tobaksblade. Det er altsaa snarere, om man vil, et Slags »Cigarer« end en Pibe. Agerdyrkningen overlades næsten ganske til Kvinderne; Mændene driver og røger, for saa vidt de ikke er paa Jagt eller Krigstog; derimod er de ikke som mange andre afrikanske Folkeslag forfaldne til Drik.

Jagten er af saa meget større Betydning, som den næsten alene forsyner Befolkningen med den fornødne Føde af Dyreriget. Af Husdyr holdes nemlig kun Høns og Hunde, de sidste nærmest for deres Køds Skyld; de fedes og fortæres som en stor Lækkerbid. Det sædvanlige afrikanske Vildt, bl. a. ogsaa Elefanter, findes og fældes endnu i rigt Maal til Trods for den store Befolkning, der skulde synes uforenelig med en betydelig Vildtbestand paa saa indskrænket et Omraade. Men man maa vel erindre, at Jordens uhyre Frugtbarhed og de dyrkede Planters enorme Givtighed, gør, at et saare ringe Areal kan ernære en stor Menneskemængde. Derfor ligger største Delen af Landet endnu stadig udyrket hen som rige Jagtegne. Industrien er dog rigt udviklet; i Retning af Træskæreri, Smedekunst, Pottemageri og lignende staar Monbuttuerne saa højt som noget Folk blandt deres Race, ja overgaar de fleste af dem endog betydeligt.

Fig. 195. Knive fra Monbuttuerne.

Deres Samfundsordning er ogsaa temmelig vidt fremskreden. De beherskedes som nævnt paa Schweinfurths Tid af to Fyrster, Brødre, der efter en heftig Kamp havde delt Landet imellem sig, saaledes at Kong Munsa, som Sch. besøgte, sad inde med Herredømmet i den store vestlige Del. Han var én i mange Henseender velbegavet Mand, paalidelig og venlig i sin Færd mod Gæster, og syntes at bruge den store Magt, han sad inde med, paa maadeholden Vis og til

Fig. 194. Kong Munsa paa sin Tronstol. I Haanden holder han som Værdighedstegn en Kastekniv, og to andre ligger paa en lille Skammel foran ham. Bagved ham ses det ejendommelige Rygstød.

Digitized by Google

Nytte for Land og Folk. Han var omgivet af et stort Hof, blandt andet havde han 80 unge Hustruer, der med talrige Slavinder beboede hver sin Hytte i en Kreds omkring hans Paladser. Foruden disse Koner havde han flere Hundrede andre Kvinder at forsørge, idet han havde arvet baade Faderens og en ældre Broders Harem, som han havde fordelt i forskellige Landsbyer udenom Hovedstaden.

Forøvrigt bestod hans Hof af Ceremonimestre, Musikanter, Sangere, Dansere, Eunuker (Gildinger) o. s. v. foruden en betydelig Livvagt. Endog en vanskabt Hofnar, udstyret med Træsværd, holdt han, ligesom Europas Fyrster i Middelalderen.

Der hersker et stramt Ceremoniel ved Hove; enhver, der faar Foretræde, maa kaste sig til Jorden og bestrø sig med Støv. Ingen maa se Kongen spise; alt, hvad han har rørt ved, er helligt; alle hans Madlevninger bliver omhyggeligt nedgravede, ja end ikke en Gløð af den Ild, der har varmet hans Majestæt, maa en Gæst bruge til at tænde sin Pibe med; en saa fræk Handling vilde koste Livet.

Naar Kongen ved Aftentid forlader sin Privatbolig for at besøge en af sine Koner, sker dette under Pavkers og Trompeters Lyd, og hvad der næsten er det mest forbavsende, han har — hvis man tør nævne det — en egen Hytte bestemt til — — Kloset! Vistnok et aldeles enestaaende Træk af Forfinelse blandt »barbariske« Folkeslag.

Blandt de Hytter, der er forbeholdt den kongelige Hofholdning, er der et Antal, hvori Kongens »Klæder« opbevares, bestaaende af hele Samlinger Straahatte med Fjersmykker, Pelsværk til Dels af sjeldne Dyr, Rækker af Løvetænder trukne paa Snore og meget mere. Andre Hytter rummer hans Vaaben, Tusinder af de prægtigste Lanser, Sværd o. s. v. tilstrækkelige til en hel Hærs Bevæbning, foruden mange kostbare Luksus- og Ceremonivaaben.

Den kongelige Bolig bestaar af en stor Mængde større og mindre Hytter, hvoraf hver er bestemt til sit Brug. Men foruden disse forefindes tillige to store Haller, vistnok de mægtigste Bygninger, noget Negerfolk uden Paavirkning udefra har formaaet at opføre. Den største er c. 160 Fod (50 Meter) lang, c. 63 Fod (20 Meter) bred og c. 50 Fod (17 Meter) høj, den bestaar af en lang Tøndehvælving og ligner én af de store Banegaardshaller i Europas større Byer. Den bæres forneden af en Grundvold af Ler, og Skelettet i den bestaar af Vinpalmens 30—35 Fod (9—11 Meter) lange Bladribber baaret af 5 Rækker Træsøjler. Til den ene Side findes et Kammer af Tømmer med et uhyre stort Sengested, ved hvis Sider hæver sig flere Søjler dannede af svære Jernringe (25—50 Pd.), den ene ovenpaa den anden. Væggene er malede i brogede Farver, rødt af Blod, gult af Jernokker og hvidt af Hundeekskrementer. Denne største Halle er lukket for Enderne. den anden og noget mindre er derimod aaben. De er tækkede med Palme- og Bananblade.

Fig. 196. Kong Munsa danser for sine Koner; i Forgrunden ses nogle af de smukkeste, festligt bemalede.

I disse store Bygninger modtager Kongen de Gæster, han vil hædre eller indgyde Ærefrygt; dèr fejres Hoffets store Fester, og dèr danser hans Majestæt for sine Koner, som vort Billede (Fig. 196) viser, under disses og alle Hoffolkenes pligtskyldigste Bifaldsjubel. Man vil paa Billedet lægge Mærke til de énbenede Stole, Kvinderne sidder paa; den Slags bruger de

Digitized by Google

altid, medens Mændenes Sæder er lave Bænke, kunstigt sammenbundne eller syede af Palmebladsribber. Til Rygstød, som ikke findes paa Bænkene, bruges et ejendommeligt Stel udskaaret af en Træstamme, fra hvilken der udgaar Grene i passende Antal og Stilling, saa de kan danne Støtter, som Ryggen skal hvile imod. En saadan Bænk ses i Forgrunden.

Man vil af denne desværre kun lidet udtømmende Skildring se, at Monbuttuerne er et i mange Henseender vidt fremskredent Folk, der vistnok tilfulde fortjener den Ros, der ydes dem af Rejsende. De har naturligvis deres Skyggesider, saaledes beskrives Kvinderne som lidet sædelige baade i og udenfor Ægteskab, ja ligefrem som skamløst paatrængende overfor fremmede Mænd endog i Overværelse af deres egne Ægtemænd, der ikke synes

Fig. 197. En af de mindste Kanoer paa Ubangi-Floden.

at bekymre sig i mindste Maade derom. Dette er nu endda ikke saa mærkeligt, mere forbavsende er det, at Monbuttuerne trods deres forholdsvis høje Udvikling er nogle af de værste Menneskeædere, vi overhovedet kender. For dem er Menneskekød den kæreste og mest eftertragtede Spise, og deres Krigstog er i Virkeligheden Menneskejagter mere end noget andet. Alle de faldne, og det vistnok baade Venner og Fjender, bliver dels fortærede paa Valpladsen, dels bliver deres Kød, hvis der er for meget, til at det straks kan spises altsammen, skaaret i Strimler og tørret som Vildtkød. Krigsfangerne drives af Sted til Hjemmet i Flok ligesom Kvæg, og her fordeles de efter bestemte Regler mellem dem, der kan gøre Fordring paa at faa Del i Byttet. Alle Børnene forbeholdes dog Kongen som det lækreste, de bliver holdt paa Sti og fedede til Brug efterhaanden. Det siges, at der i Reglen hver Dag slagtes et Barn for Hs. Majestæts allerhøjeste Mund.

Særlig Pris sætter man paa Menneskefedt, der afsmeltes og bruges til al Slags Madlavning; det paastaas at have berusende Egenskaber. Forøvrigt tilberedes Kødet paa flere Maader, ved Kogning eller Stegning, men først skoldes Liget for at faa Haarene til at gaa af, ganske som vi skolder vore Grise. Schweinfurth har selv en Gang set nogle Kvinder skolde den nederste Halvdel af et menneskeligt Legeme, og han har i længere Tid, af Mangel paa andet Belysningsæmne, maattet brænde — Menneskefedt i sin Lampe.

Skønt Menneskeæderiet just ikke er noget fristende Æmne at dvæle ved, maa vi dog en Gang til at omtale det lidt udførligere, thi det spiller en stor Rolle i Naturfolkenes Liv og er endnu den Dag i Dag meget udbredt.

Vi har alt truffet paa det i Sydamerika, vi har set Spor efter det i Nordamerika, og vi støder paa det næsten overalt i Afrika. Senere vil vi se, at der neppe er et eneste avstralsk Folkefærd, uden at det er eller til for nylig har været menneskeædende; selv paa Sumatra og andre asiatiske Øer staar Kannibalismen endnu i Flor.

Skønt Monbuttuerne som sagt er vidt ude i Retning af Menneskeæderi, og skønt der maaske neppe er noget Folk, der driver det paa mere raffineret Maade end de, fortælles der dog om adskillige andre Folk endnu mere haarrejsende Ting.

Der er saaledes dem, der ikke blot æder de i Krigen faldne og slagter Krigsfangerne, men som ogsaa fortærer deres egne døde, Børn og Forældre, Søstre og Brødre. Undertiden vises der dog saa meget Hensyn, at man ikke selv er med til at spise sine nærbeslægtedes Kød; man bytter Ligene bort, saaledes at der f. Eks. mellem to Byer er Aftale om Udveksling af de døde. Ofte tager man ikke en Gang det Hensyn, men en Moder er selv med til at fortære sit døde Barn; ja, der er endog Stammer, der ikke afventer Døden men systematisk slagter gamle og affældige eller Børn, naar man synes, at der er nok af dem.

Andre Steder drives Menneskeæderiet ikke til daglig, men der foreligger særlige Bevæggrunde, naar et Lig eller Dele af det fortæres. Hos Battakerne paa Sumatra f. Eks. fortæres kun Forbryderes Legemer; det er ligefrem en Del af den dem idømte Straf. Andre æder en dræbt Fjende eller maaske blot visse Dele af ham, navnlig Hjertet, i den Tro derved at tilegne sig hans Kraft og Mod.

Her og der er Menneskeæderiet endelig en religiøs Skik, idet man ikke blot ofrer Mennesket til Guderne men ogsaa anser sig forpligtet til at fortære deres Lig til Gudernes des større Hæder! Ja, der er endog dem, der anser det for en Ære, de viser de afdøde, naar de fortærer deres Legemer.

Hvorledes maa man nu antage, at alle disse Gyseligheder er opstaaede? Det er dog de færreste i alt Fald blandt de højere Dyr, der utvungne æder deres døde Slægtninge eller Artsfæller. Nansen fortæller saaledes om, hvor haardt det holdt at faa nogle af hans Hunde til at fortære deres slagtede Kammerater, da det blev nødvendigt at indskrænke

Digitized by Google

dem til denne Kost. Hvor har saa Menneskene kunnet finde paa sligt?

Man har sagt, at det har været Nød og Trang, Mangel paa Føde eller i alt Fald paa Kød, der har ført til Menneskeæderi. Maaske i nogle Tilfælde. Det er jo en Kendsgerning, at Sult Gang efter Gang har ført selv civiliserede Mennesker, skibbrudne f. Eks., til at fortære Ligene af døde — eller til den Ende dræbte — Ulykkesbrødre. Vi har ogsaa hørt, at Østgrønlændere og Indianere i det nordligste Amerika undertiden i Sultetider er skredne til at opæde deres Stammefæller. Men dette har dog ikke for deres Vedkommende ført til virkelig Kannibalisme som anerkendt Folkeskik. Benægtes kan

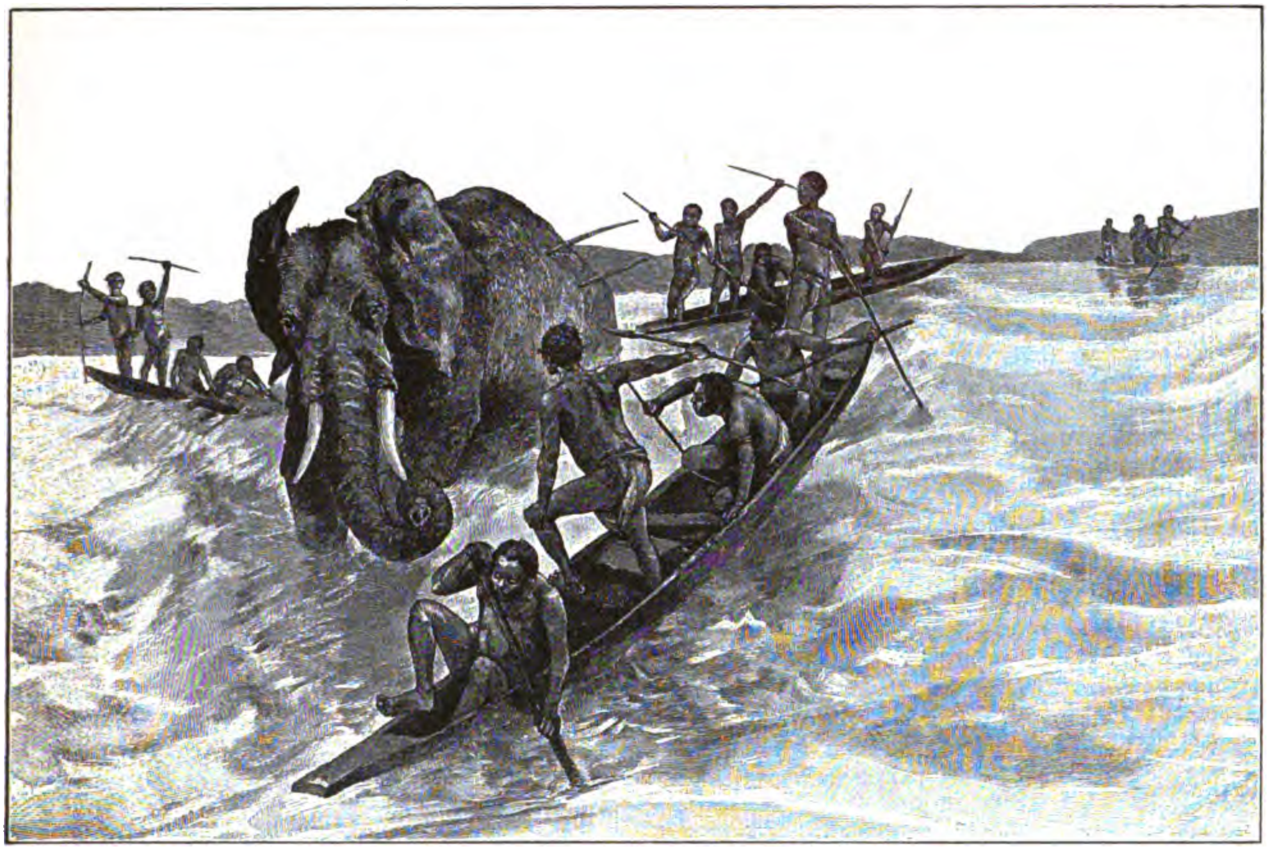

Fig. 198. Jagt paa en Elefant, som er flygtet ud i Ubangi-Floden.

det vel neppe, at én eller anden paa denne Maade kunde tænkes at faa Smag for Menneskekød, saa at han ogsaa i bedre Tider søgte at skaffe sig det, men det vil vist altid være en Undtagelse. Sikkert er det, at netop de mest menneskeædende Stammer som Monbuttuerne paa ingen Maade har Mangel paa dyrisk Føde, ligesaa lidt som der er Grund til at tro, at de nogensinde skulde have haft det.

Her kan altsaa Oprindelsen til Skikken i Almindelighed ikke søges. Vi maa snarere henvende vor Opmærksomhed paa visse Former af Overtro, og da navnlig paa den, at Sjælsevner eller Egenskaber skulde have deres Sæde i bestemte Legemsdele, og at man skulde kunne tilegne sig dem ved at fortære disse. Modet skal saaledes, mener mange

Naturfolk, have sit Sæde i Hjertet; Kraften, Livskraften eller de rent legemlige Kræfter i Nyrerne eller det dem omgivende Fedt. Naar man derfor fortærer en Mands Hjerte eller hans Nyrefedt, gaar hans Mod eller Kraft over paa én selv. Selv hos civiliserede Folk kan vi finde lignende Former af Overtro; Kineserne f. Eks. tror, at man kan skaffe sig Mod ved at æde Tigerens Kød og særlig dens Hjerte. Ja, selv i vort Nutidseuropa spøger den Slags endnu og giver af og til Anledning til afskyelige Forbrydelser.

Endvidere maa vi erindre, hvad en hos Naturmennesket saa uendelig mægtig Følelse som Hævngerrigheden kan føre til. Den er i Virkeligheden ofte den stærkest drivende Kraft for en Vild; Blodhævn er en Pligt og en kær Pligt, han føler neppe nogensinde større Lyst, end naar han har fældet sin Fjende og kan køle sin Lidenskab paa hans Lig. Det er aldeles utvivlsomt, at Hævngerrigheden ikke en Gang altid udslukkes med Drab og Død, den har sikkert ført mangen Mand til at æde Dele af den fældede Fjende for derved ret at haane ham endnu efter Døden og for ret at vise sin Magt over den forhadte.

Der er ogsaa noget andet, der maaske har kunnet føre til Menneskeæderi, det er Ønsket om fuldstændig at tilintetgøre Liget for at forhindre Gengangeri og lignende. Og hvorledes skulde dette bedre ske, end derved at man aad det?

Digitized by Google

Endelig er der de »religiøse« Skikke, Offerskikkene, der kunde lede paa Vej. Ofringer til Aander og Guder finder vi overalt, hvor vi har en nogenlunde udviklet Tro, og disse Ofre bestaar da ofte og først i Dyr, der slagtes og fortæres af Præsterne alene eller i Forening med dem, der har bekostet Ofret. Men man naar snart til at byde Guderne det dyreste Offer, Mennesket, i Stedet for Dyret. Og er man saa vidt, ligger det ikke fjernt, at man ogsaa maa, for ret at tækkes Guderne, fortære det ofrede Menneskelegeme, som man fortærede det ofrede Dyr. Eller skulde man holde sig for god til det, man bød sine Guder? Det vilde jo være Gudsbespottelse.

Ad disse Veje er Naturmennesket utvivlsomt kommen ind paa den frygtelige Afvej: Menneskeæderiet, snart ad den ene, snart ad den anden. Der er vistnok ingen Grund til at antage andet, end at Menneskekød i og for sig — rent fysisk set — er baade god, velsmagende og let fordøjelig Føde, saa at det kan smage selv en kræsen Gane, naar en Gang den Modvilje imod det, som utvivlsomt er til Stede oprindelig, er overvunden. Det er endog saa velsmagende, at der deri kan ligge en Fristelse til at fortsætte, naar det første Skridt en Gang er gjort.

Mærkeligt er det forøvrigt, at selv de mest drevne Menneskeædere synes at have ligesom en Følelse af, at de er inde paa noget, de maa skamme sig over og bør dølge. Vore Monbuttuer søger saaledes i alt Fald til en vis Grad at undgaa at lade fremmede blive Vidner til deres kannibalske Maaltider.

Der er ingen Tvivl om, at Kannibalismen i Fortiden har været langt almindeligere og mere udbredt end nu. Vi har mange Steder fra Vidnesbyrd om, at ogsaa europæiske Folkeslags Forfædre har været Menneskeædere — skønt ikke her i Norden — og vi træffer hos mange Naturfolk Skikke, der viser tilbage til tidligere Tiders Menneskeæderi. Saaledes saa vi jo blandt Hametzerne i Nordvestamerika visse Ting, der kun kan forklares som Levninger fra menneskeædende Tider (se S. 135).

Dette viser, at Mennesket selv paa et uudviklet Trin kan arbejde sig ud af tidligere Raahed ved egen Kraft og uden Hjælp fra Civilisationen, at der er en Stræben henimod blidere Sæder. Men Monbuttuer og adskillige andre Folk viser os rigtignok ogsaa, at Menneskeæderi ikke er uforeneligt med en forholdsvis høj Udvikling i andre Retninger.

Hvad der maaske mest af alt har ført Menneskeslægten bort fra denne hæslige Skik, er den stigende Brug for Arbejdskraft, som fremskreden Agerdyrkning og Husdyrhold kræver. Slaveriet har i mange Tilfælde afløst Menneskeæderiet, og det har saaledes utvivlsomt paa et vist Udviklingstrin været en mægtig Løftestang for Fremskridtet, saa vist som det er bedre at gøre en Krigsfange til Slave eller sælge ham end at æde ham.

Vender vi os fra Monbuttulandet mod Nord, vil vi efter at have gennemrejst et 1—2 Dagsrejser bredt Vildnis, der skiller mellem Naboerne, træffe paa et ikke mindre interessant Folk, *Niam-Niam* eller Sandèh, som de kalder sig selv. De skiller sig allerede i legemlig Henseende betydelig fra Monbuttuerne og nærmer sig mere til den egentlige Negertype. Hudfarven er meget mørk brun, nærmest som Tavlechokolade, og Ansigtstrækkene er plumpere. De er middelstore, firskaarne, med lang Overkrop og tilbøjelige til Fedme. Ved Tatovering mærker de sig som Stamme med visse en Gang fastslaaede Tegn paa Pande, Tindinger, Kinder og under Hjertekulen.

Deres Klædning bestaar af et Skind, der hænger ned fra et Livbælte, og i Regntiden bærer de et større Skind kastet over Skuldrene. Navnlig Mændene sætter deres Haar i de mest fantastiske Former, blandt andet træffes her den Glorie igen, som vi beskrev hos Manganjaerne (Fig. 183). En skyggeløs Straahat med firkantet Puld og Fjerbuske bæres paa Issen, fastgjort til Haaret med svære Naale forsynede med Hoveder af Kobber eller Elfenben. Deres kæreste Smykker er Halsbaand af Dyre- eller Mennesketænder, eller af Løvetænder, eftergjorte i Elfenben, samt af Glasperler og Kavrier.

Fig. 199. En tatoveret Niam-Niam Mand.

Krigerske er de og vel væbnede med Lanse, Kniv og Dolk samt med en Slags Kasteknive, hvis forunderlige Former ses paa Fig. 203. Derimod bruger de sjeldent Bue og Pil. Paa Jagten efter Smaavildt anvendes en Kastekæp, der i Form og Brug minder om den avstralske Bomerang. Skjoldene er smaa, ovale, flettede af Spanskrør, bemalede med sort og hvidt.

Jagt og Agerdyrkning er Hovederhvervene; i den sidste deltager baade Mænd og Kvinder. Hovedkornet er en Græsart (Eleusine), der bærer en Masse smaa, bitte Korn (Fig. 171), som males til et tarveligt, for uvante Ganer næsten uspiseligt Mel; desuden dyrkes lidt Durrha og Majs. Mindst $^1/_3$ af Høsten bruges til Fremstilling af et udmærket Øl, der laves af maltet Korn og er klart, brunt og behagelig bittert. De sædvanlige Knoldvækster, Oljeplanter og Tobak er ligeledes Genstande for Kultur. Ogsaa her haves af Husdyr kun Høns og Hunde, de sidste af en særlig Race, der er let at fede og gerne spises.

Digitized by Google

Niam-Niam giver ikke Monbuttuerne noget efter i Retning af Menneskeæderi; alle i Krigen faldne, Krigsfanger, de af Stammen, der dør uden nær Familje, ja endog opgravede Lig, f. Eks. de, der begraves af gennemrejsende Karavaner, fortæres. Schweinfurth fortæller at have været Vidne til følgende Optrin: Udenfor en Hytte sad en ældre Mand og hans Hustru ligeoverfor hinanden, han spillende paa Mandolin og hun syslende med husligt Arbejde. Midt imellem dem laa paa et Skind et lille nøgent og nyfødt Barn, der aabenbart var i Færd med at tage Afsked fra denne Verden. De kære gamle sad og afventede dets Død for at kunne putte det i Gryden og gøre sig en glad Dag paa det. Det var født af én dem tilhørende Slavinde og var altsaa deres lovlige Ejendom.

Nogen Hemmelighed synes Niam-Niam Folkene ikke at gøre af deres Menneskeæderi; tvert imod praler de af det og trækker deres Ofres Tænder paa Snore til Erindring om den Nydelse, disses Ejere har skænket dem.

Egentlige Byer findes ikke hos dem, saa lidt som hos Monbuttuerne, kun Smaagrupper af Hytter, der er spidst kegleformede med et fremspringende Tag baaret af Stolper og byggede i Kres om en fri Plads, i hvis Midte er oprejst en Pæl, der bærer Jagt- og Krigstrofæer, skeletterede Hoveder af fældede og fortærede Dyr og Mennesker. Udenom knejser gerne et Antal Kornbeholdere paa Pæle omgivne af en Række Figentræer og af et Kaktushegn, udenfor hvilket de dyrkede Marker begynder.

Ogsaa her har de halvvoksne Drenge egne Sovehytter, da det ikke anses for anstændigt, at de tilbringer Natten sammen med Familien, og det synes i det hele, at Sædelighed er i ret høj Kurs. Koner købes ikke, men Høvdingen anviser hver Mand, hvem han skal ægte, og Utroskab straffes med Døden. Barnløse Koner bortjages og maa leve af Prostitution; denne er nemlig ingenlunde noget Kulturprodukt. Familielivet er smukt, og Mændene hænger ved Hustruer og Børn med stor Kærlighed.

Folket er splittet i et stort Antal Stammer, hver med en Høvding i Spidsen, som fælder Domme og bestemmer over Krig, den han dog ikke personlig tager Del i. Han holder sig færdig i sin Hytte for at kunne flygte med Kvinder og Skatte, om Slaget skulde tabes. Hans Indtægter bestaar i alt Elfenben af de Elefanter, der fældes, og i Halvdelen af alt dræbt Vildt, hvilket betyder en Del, da Jagten drives i stor Udstrækning. En Livvagt omgiver ham, men forøvrigt optræder han beskedent og uden stor Pomp. Værdigheden arves af den ældste Søn.

Niam-Niam'erne sætter særlig Pris paa Sang og Musik. Det mest yndede Instrument er en Slags Mandolin, og man træffer omvandrende, professionelle Sangere, der er velkomne overalt.

De forskellige Stammer lever i evig Krig med hinanden; en saadan erklæres ved Oversendelse af Majsaks, Hønsefjer og Pile. Angrebet sker under vilde Skrig, ved hvert Spydkast udhyles Høvdingens Navn, og i Pavserne skælder Krigerne hinanden ud efter Noder. Inden et Krigstog paabegyndes, tages der Varsler enten ved et ejendommeligt Apparat, bestaaende af en Træskammel, der gnides med en Træpløk; glider denne let, betyder det Lykke og omvendt. Eller en Høne forgiftes; dør den, er det slet, lever den, er det godt Varsel. Paa samme Vis gøres Hekseprøve; dør den anklagedes Høne, dræbes han — og opædes formodentlig.

Efter Døden indsmøres Liget i Fedt og Farve og pyntes med Skind og Fjer, hvorpaa det begraves siddende paa en Skammel eller liggende i en udhulet Træstamme. Graven har en Sidehuling som hos de fleste afrikanske Folk, og over den bygges en Hytte. Til Tegn paa Sorg afskærer Slægtningene hele deres Haaropsætning.

Mærkelig nok finder vi i det vestlige Afrika helt ud mod og ved Søkysten i de nærmeste Egne om Ækvator et Folk, der i mangt og meget minder om

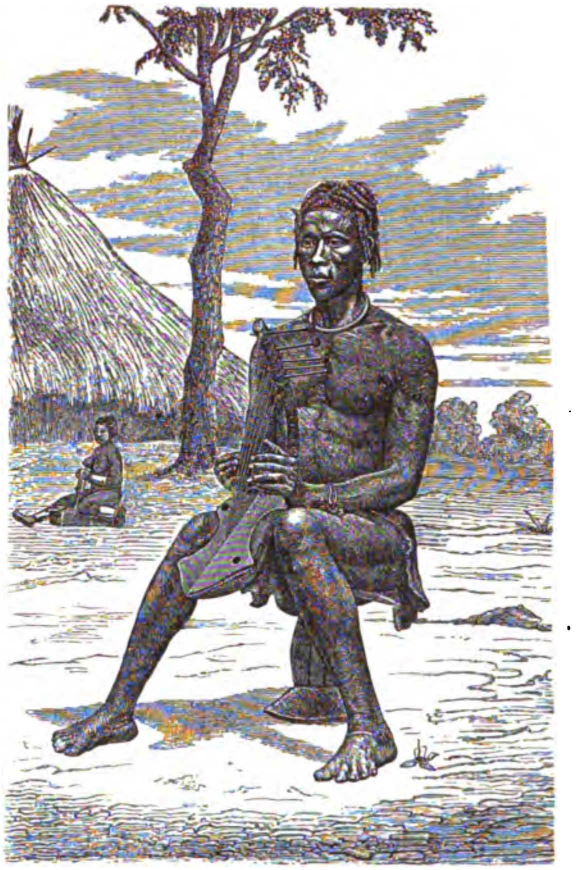

Fig 200. Mandolinspiller (Niam-Niam).

Niam-Niam, og som man ogsaa har antaget for udvandret fra de Egne, hvor disse deres formentlige Slægtninge endnu bor. Det er *Fanfolket* (Fan betyder i deres Sprog: Mand), og kun Hensynet til den begrænsede Plads gør, at vi her maa forbigaa det med nogle faa Bemærkninger. Tapper — efter den Maalestok, man maa anlægge overfor alle Naturfolk, hvis Begreber om Mod og Ære ingenlunde er overensstemmende med vore —, krigersk og menneskeædende er Fan'en, og han har i Løbet af dette Aarhundrede arbejdet sig Skridt for Skridt frem fra det indre ud mod Kysten, som han nu paa sine Steder har naaet.

Det vilde være interessant, om man til Bunds kunde udrede, hvad det er, der driver et saadant

Digitized by Google

Folk til at bore sig frem selv gennem en forholdsvis tæt og modstandsdygtig Befolkning; vi ser jo atter og atter denne Vandredrift spille en Rolle blandt Naturfolkene. I dette Tilfælde er det nu

Fig. 201. En af Fanfolkets Husguder.

hverken Mangel paa Føde eller Overbefolkning i det oprindelige Hjem, heller neppe en bagfra virkende Kraft, ej heller en enkelt fremragende Mands urolige Aand, der har drevet Folket frem. Det har ingen fælles Samfundsordning, hver lille Stamme paa maaske kun faa Hundrede Mennesker synes at passe sig selv og for egen Regning at bane sig Vej videre frem. Er det da en blind Naturdrift, der sætter dem i Gang? Neppe, men der er vist flere samvirkende Kræfter paa Spil. De dyrker Jorden, men da Gødning er ukendt, maa de ofte tage ny Jord under Kultur. De er Jægere; Vildtet bliver maaske nu og da for sparsomt, saa de maa søge nye Jagtegne. De er overtroiske; dør flere i én By forlader de den, da de anser den for forhekset. De er rovbegærlige, derfor ligger det nær for dem at overfalde svagere Naboer. De er menneskeædende, bliver Omegnen mennesketom, drager de bort for at søge Steder med bedre Udsigter for Menneskejagt. Alt dette har kunnet bringe de yderstboende af en større Befolkning til at sprede sig, og deres Vej er da bleven den, hvor de mødte mindst Modstand, dette Tilfælde ud mod Søkysten. De er altsaa ikke brudt op paa én Gang i stort Antal, har ikke heller tilbagelagt en lang Strækning i èt Tog, men de er sivet ud over Landet, én lille Strøm hist, en anden her, alle efterhaanden tvungne af Forholdene til at tage samme Retning. Paa den Vis har de i Løbet af nogle Aarhundreder, som deres Overleveringer angiver, kunnet naa fra det indre til Kystegnene.

Endnu blot et Par Ord om disse Fan'er for at fremhæve et og andet hos dem. De er Menneskeædere vistnok i samme Udstrækning og paa samme Maade som Niam-Niam, og det er værd at bemærke, at de ligesom disse holder Hunde til Fedning og Spisning. Dette Hunde- og Menneskeæderi træffer nemlig saa ofte sammen, at man har ment at kunne slutte, at naar et Folk til daglig spiser Hundekød, foragter de ej heller Menneskekød. Der skal noget af den samme Overvindelse til at spise sine tro Ledsagere, Hundene, som til at forgribe sig paa sine Medmennesker.

Fan'erne har rigere Skægvækst end almindeligt blandt deres Race, og de plejer den omhyggeligt, navnlig Hageskæget lader de vokse ud og fletter det til én eller to ofte temmelig lange, tynde Piske.

Deres Bevæbning minder meget om Niam-Niam'ernes, navnlig deres Spyd med de fæle Modhager og deres Kasteknive. Disse sidste udslynges i vandret Stilling, saa de hvirvlende sig frem gennem Luften kan bibringe meget alvorlige og slemt udrevne Saar. Men de har et højst ejendommeligt Vaaben, som vi ellers intet Sted træffer hos Naturfolk, det er Armbrøsten, Flitsbuen. Dennes Opfindelse skulde synes at betinge et væsentligt Fremskridt, man bliver ved den i Stand til dels at tilvejebringe større Spændkraft, saa vægtigere Projektiler kan udslynges, dels større Skudsikkerhed ved den bedre Mulighed for Sigtet. Men Fan'erne synes ikke ret at have udnyttet Opfindelsen. Armbrøsten er saa vanskelig at spænde, at de maa tage Fødderne til Hjælp ved at sætte sig ned og stemme dem mod Buens Indside, medens de spænder Snoren med begge Hænder. Og dog bruger de den kun til at udskyde smaa, lette, forgiftede Pile, der altsaa ikke virker ved større Masse og stærkere Fart men ved Giften, og som

Fig. 202. Fankriger, spændende sin Armbryst.

netop paa Grund af Letheden ikke kan have stor Bærevidde eller Skudsikkerhed.

Det er bleven paastaaet, at de har lært dette Vaabens Brug ved Berøring i tidligere Aarhundreder med Europæere. Men dette er neppe rigtigt; de har

Digitized by Google

vist selv opfundet det. Dels er der, da de jo synes i sin Tid indvandrede fra det indre, ikke Mulighed for, at de tidlig er stødt sammen med hine; dels

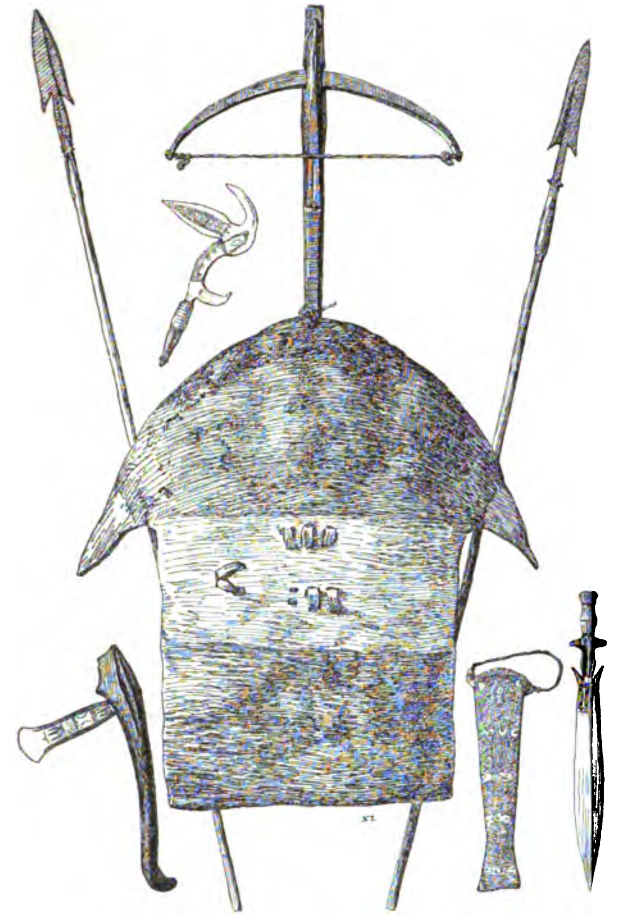

Fig. 203. Fanfolkets Vaaben: Armbryst. Kastekniv, Skjold, Spyd, Økse og Daggert.

vilde de vel, hvis de af dem havde lært at lave og bruge Armbrøsten, ogsaa have lært at anvende de Projektiler, der først giver den Betydning, de svære Jernbolte. Jern har de utvivlsomt kendt i Aartusinder. Men mærkeligt er det, at de ene blandt saa mange bueskydende Naturfolk har gjort denne Opfindelse, og at den ikke har bredt sig i videre Krese og er bleven bedre udnyttet.

Inden vi taler om andre af Vestkystens Beboere, maa vi endnu dvæle lidt ved et Par af de centralafrikanske Folk, der i de sidste Aartier er bleven ordentlig kendte og ofte omtalte. Vi kan ikke helt forbigaa Navne, som vore Læsere maaske kender og kunde ønske at faa lidt Besked om.

I Egnen om den øvre Nil og dens Bifloder lever en Gruppe af Negerfolk, som blev mere almindelig kendte i den Tid, da Ægypten udstrakte sit Herredømme over Sudan og tilstødende Egne. Nu har Mahdist-Opstanden rigtignok alt i en Aarrække afbrudt Samkvemmet med dem, og vi ved vel egentlig ikke ret, hvorledes deres nuværende Tilstand er. Men det er jo dog ikke mange Aar siden, at et Selskab af dem, Dinkakaravanen, drog Europa rundt og blandt andet ogsaa lod sig se i Kjøbenhavn.

Disse *Dinkaer* bebor Egne om den hvide Nil og dens Bifloder. Det er temmelig høje, magre og meget mørkebrune Folk, der i Reglen bærer Haaret kort afskaaret, kun med en længere Skalplok paa Issen, prydet med Fjer. Haaret farves ræverødt ved Hjælp af Kourin. De brækker Fortænderne i Underkæben ud, hvorfor de i Overmunden vokser uforholdsmæssigt og hos ældre ofte rager frem af Munden. Mændene tatoverer sig en halv Snes fra Næseroden udstraalende Striber i Panden og bærer Jernringe i Ørene og en Jernstift i Overlæben. Medens Kvinderne er iførte et tvedelt Skørt, der for og bag naar til Anklerne, gaar Mændene helt nøgne. Prydelser er skattede, enkelte Velhavere bærer Metalringe til en Vægt af 50 Pd. (25 Kilogr.), og Mændene anbringer om Armene Elfenbensringe af uhyre Størrelse. Desuden bruger de Halsbaand flettede af Læder.

I Modsætning til de fleste afrikanske Folk er de daarlige Smede, hvorfor de faar navnlig Vaaben fra Nabofolk. Bevæbningen er Lanse og Kølle, ikke Bue. De har to Slags Skjolde, dels store, brede af Bøffelskind med en Stok ned gennem Midten ligesom Kaffernes; dels smalle, bueformede, som bruges til at afparere Kølleslag.

Agerdyrkning drives i temmelig Udstrækning, men navnlig lægger de dem dog efter Kvægavl. De har Okser, hvis Horn stundom behandles — eller mishandles — ligesom hos Kafferne, store, graa Geder og hvide,

Fig. 204. Et Shilluk-Par.

korthalede Mankefaar. De elsker dem højt og slagter dem kun ved meget højtidelige Lejligheder; selvdøde spiser de kun, naar de kan tilbytte sig saadanne

Digitized by Google

fra Naboerne. Det strider mod deres Følelse at fortære de Dyr, de har kendt og plejet — men lade andre spise dem, det har de ikke noget imod, derfor denne Bytning.

Lidenskabeligere Kvægavlere end de og deres Naboer *Shilluk'erne* gives ikke; de staar i denne Henseende lige med Kafferne. Kvæget er en lille, korthornet Zeburace, der giver liden Mælk, som dog er Hovedproduktet. De maa derfor have og har ogsaa uhyre store Hjorde. Mælken fortæres gerne i syrnet Tilstand, og de vasker deres Mælkekar i Kourin, der ogsaa sættes til Smørret for at raade Bod paa Saltmangelen, som er meget følelig for dem. Forøvrigt er de renlige ogsaa med deres Mad, der for en stor Del bestaar af Melspiser. De forstaar af Melet at lave en Slags Gryn omtrent som Sagogryn. Kød Ler og Hakkelse. Der er særlige, store Hytter, 40 Fod ($12^1/_2$ Meter) i Firkant, bestemte til syge Kreaturer, der plejes med megen Omhu.

Dinkaerne er modige Krigere, grusomme, men undertiden dog med blidere Træk, højmodig Beskyttelse f. Eks. af besejrede Fjender. De har ofte taget Tjeneste i den ægyptiske Armé og har i denne ikke sjeldent tjent sig op til Officer, endog til Pascha.

Der hersker stor indbyrdes Enighed og Kærlighed i Familierne; Børnene er højt elskede, man giver sig meget af med dem og laver dem Legetøj, smaa Køer og Geder af Ler. Schweinfurth, der har beskrevet ogsaa disse Nilfolk indgaaende, fortæller som et Eksempel paa faderlig Kærlighed om en gammel Dinka, der hentede sin voksne, syge Søn og bar ham 15—16 Mile til Hjemmet paa sin Ryg.

Fig. 205. Dinkaernes Kvægplads og Hytter. Til venstre ses en Kriger i den for mange Naturfolk særegne Hvilestilling.

spises, naar Jagten har givet Udbytte eller de har et selvdødt Kreatur at tage til, dog slagter de ogsaa af og til en Ged; dem er de ikke saa ømme over. Hunde fortærer de ikke, derimod vilde Katte, naar de kan faa fat paa dem. Menneskeæderi er afskyet.

De har faste Bopæle, som ligger spredte ud over Steppen; thi deres Land er et rigt, til Dels meget vaadt og sumpet Græsland. Medens Hytterne ligger spredte, har de store fælles Indhegninger for Kvæget; der græsser flere Familiers i Flok, og hvert Kreatur har dér sin fastsiddende Tøjrepæl, til hvilken det bindes under Malkningen og om Natten. Paa saadan en »Muroch«, som Kvægpladsen kaldes, kan man ofte se samlet 2—3000 Kreaturer (se Fig. 205). Hytterne er runde med spidst Tag, støttet indvendig ved en Mimosastamme med flere, i passende Længde afhuggede Grene. Gulvet er dannet af en Blanding af

En anden Stamme er *Bongo*'erne, der nu er splittede og ødelagte af Araberne og Ægypterne. De drev ihærdigt Agerbrug og samlede desuden en stor Mængde vilde Blade og Knolde til Gemyse, ligesom de ogsaa indhøstede og tørrede Svampe (Champignons), som brugtes til Sauce. I Nødsfald fortærer de en Mængde forbavsende bitre Knolde, som andre vilde blive syge af at nyde. De er, i alt Fald nu, da de er bragt i Nød og Elendighed og har mistet deres Kvæg, i det hele altædende: Rotter, Mus, raaddent Kød, selvdødt Kvægs halvfordøjede Maveindhold, Hyæner, Skorpioner, Termiter, Larver o. s. v., alt dette og meget andet fortærer de. Ja, selv Kvægets talrige og store Indvoldsorme spiser de raa og levende! Det er uappetitligt, men det viser, hvorledes selv Mennesker, der har været bedre vante, kan opholde Livet, naar det kniber.

Digitized by Google

I deres Velmagts Dage byggede de smukke kegleformede Hytter, 20 Fod ($6^1/_2$ M.) i Gennemsnit, med en lav Dør af Fletværk indrettet til at skyde for. Pladsen om Hytten var jævnet og faststampet, og her blev tærsket, malet Mel, tørret Tobak og opbevaret Levnedsmidler. Her var ogsaa anbragt en stor Kornbeholder paa Pæle. Paa Hyttens Spids var lavet en lille Platform, hvorfra man kunde holde Udkig; den var omgivet af 6—8 Par Horn eftergjorte i Træ.

De var udmærkede Smede og i det hele dygtige Haandværkere, ligesom de ogsaa drev Handel navnlig med Jernsager. Lansespidser og Spadeblade af fastslaaet Form og Størrelse brugtes som Betalingsmidler, som en Slags Penge.

Vi ser overalt hos Naturfolkene, hvorledes Handelens Udvikling snart fører Trang til et nemt og i sin Værdi nogetledes ubevægeligt Byttemiddel med sig, og hvorledes dette overalt fører til, at der opstaar Værdimaalere, det vi kalder Penge. De gaar ogsaa snart ind paa at bruge vore Mønter, men de viser sig overfor dem mærkelig konservative. Saaledes udmøntes der endnu stadig i Østerrig Dalere med Kejserinde Maria Teresias Billede paa til Brug i den afrikanske Handel. Denne begyndte nemlig under hendes Regering, og Mønterne fra hendes Tid fordres stadig af de indfødte, de vil ikke paa nogen Maade tage mod andre. De skal endda være forsynede med et bestemt Aarstal, og Kejserindens Krone maa have et bestemt Antal Takker, ellers tages de ikke til fuld Værdi.

Træskæreri drev Bongoerne i stor Udstrækning; bl. a. kunde man i Byerne og paa Gravene se hele Rækker af udskaarne Træfigurer til Minde om afdøde Slægtninge. De flettede Fiskenet og Kætsere, havde Fiskekroge med Medesnore af Bast og drev Jagt baade paa stort og smaat Vildt. Der var temmelig udviklede Jagtretsbestemmelser, som blev strengt overholdte. Saadanne udvikler sig overalt allerede hos Folk, der kun lever af Jagt og Fiskeri, naar Befolkningens Tal ikke er aldeles forsvindende i Forhold til det Areal, den raader over. Og det er gennem dem, at der banes Vej for Ejendomsbegrebet overført paa Jord.

Pottemageriet stod højt; navnlig lavede de meterhøje, spidsbundede Lerkar, der bares paa Hovedet i en Straakrans. Mærkeligere er det, at Bongoerne ene blandt alle Afrikas mørke Folkefærd har, formodentlig ved gammel Paavirkning udefra, tilegnet sig den egentlige Garvekunst.

Mændene bar Lændesnor og kort Læderskørt; Kvinderne gik ganske nøgne, kun fæstede de til Lændesnoren en løvrig Gren eller en Dusk fint, frisk Græs fortil, medens de bagtil fastheftede en Hale af Bast. Mændene er muskelstærke men magre, Kvinderne derimod blev i den gode Tid fedede, saa de næsten blev uformelige; deres Laar kunde blive af Omfang som en smækker Mands Bryst, og de kunde veje 300 Pd. (150 Kilogr.) og derover.

Man skal vanskelig finde noget Folk, der i den Grad mishandler deres Legemer som disse Bongoer. Kvinderne bar i Overlæben et Kobbersøm, i Underlæben Søm eller en »Pelele«, Næsefløjene gennemboredes til Indsætning af et Straa, Brusken til en Kobberring. Over Navlen var Huden gennemboret til et Træstykke, i Ørets Rand fandtes en hel Række Huller til Smaaringe, i Mundvinklerne blev anbragt Kobberklemmer. Der skal kunne findes — eller fandtes — Kvinder, hvis Legeme var gennemboret paa over hundrede Steder. Mændene var ikke stort bedre i denne Henseende, og dertil tatoverede de sig i stor Udstrækning.

Af andre særegne Skikke kan nævnes, at der over Gravene opførtes store cylindriske Tømmersætninger, der udfyldtes med Sten, midt paa hvilke anbragtes en Vandkrukke. Desuden omgaves Graven af høje Træpæle med 1—5 Par Oksehorn paa hver.

Fig. 206. En Bongo-Kvinde.

Et andet af Nilfolkene, *Madi'*erne, bygger Stengrave, der minder ikke lidt om Stendysserne, som findes udbredt i Europa og Indien.

Nilfolkenes Tro synes ikke at afvige meget fra den almindelige afrikanske; vi skal blot endnu en Gang minde om den uhyre Rolle, Troen paa Hekseri spiller overalt. Denne Heksetro er en Ulykke og en Pest for hele Afrika, den bidrager uendeligt til at holde Folkene fast i Mørke og i Raahed, og man forstaar slet ikke disse Mennesker, deres Liv og Tankegang, naar man ikke erindrer, at Frygten for Trolddom er til Stede til enhver Tid og hos enhver.

Bongoerne synes at være naaede længere frem i nogenlunde fornuftig Behandling af syge, end de fleste Folk paa samme Udviklingstrin; de brugte saaledes Overgydninger med hedt Vand og Piskning med løvrige Grene dyppede heri; adskillige virksomme Lægemidler af Planteriget var kendte, og de behandlede forboldnende Saar med Drænage med Bastfibre. Sindsyge kastedes i Floden og dyppedes dygtigt af Svømmerne eller af Folk i Kanoer; hjalp det ikke, spærredes de inde og underholdtes af Slægten.

Hermed maa vi forlade disse interessante Folk, idet vi dog endnu blot maa bede Læserne lægge Mærke til, at intet af dem er naaet frem til nogen omfattende Samfundsorden eller Statsdannelse til trods for deres ikke ringe Udvikling i andre Henseender.

De er alle splittede ad i et stort Antal Smaastammer, hvis Høvdinger kun har liden Magt, i alt Fald i Fredstid.

Det er en gennemgaaende Regel, at kvægavlende Folk, selv om de ikke er Nomader, ikke — eller i alt Fald kun ganske forbigaaende — naar til større Sammenslutning og til Dannelse af Statssamfund. Det er de væsentlig agerdyrkende Folkefærd, der grundlægger Stater, men de underkues rigtignok ofte og let af de mere kraftige og bevægelige Hyrdefolk. Disse hersker da over dem som en Slags Aristokrati, medens de dog passer sig ind i de givne Forhold og paa den Maade efterhaanden lærer at bære de

Digitized by Google

Baand, et ordnet Statsliv gør nødvendige. Dette synes at være Vejen, eller én af Vejene, til moderne Statsformer, og ad den Vej er f. Eks. *Uganda* ved Victoria-Nyansas Nordkyst naaet til det forholdsvis udviklede Trin af Samfundsdannelse, paa hvilket det ved Evropæernes Ankomst stod.

EN AFRIKANSK MONARK.

Det var Aar 1860, at Ugandas mægtige »Kabaka« (Konge) Suna døde af Kopperne. Han efterlod sig naturligvis en stor Mængde Sønner, men blandt alle disse elskede han sin førstefødte, Kajamba, højst og bestemte paa sit Dødsleje, at denne skulde være

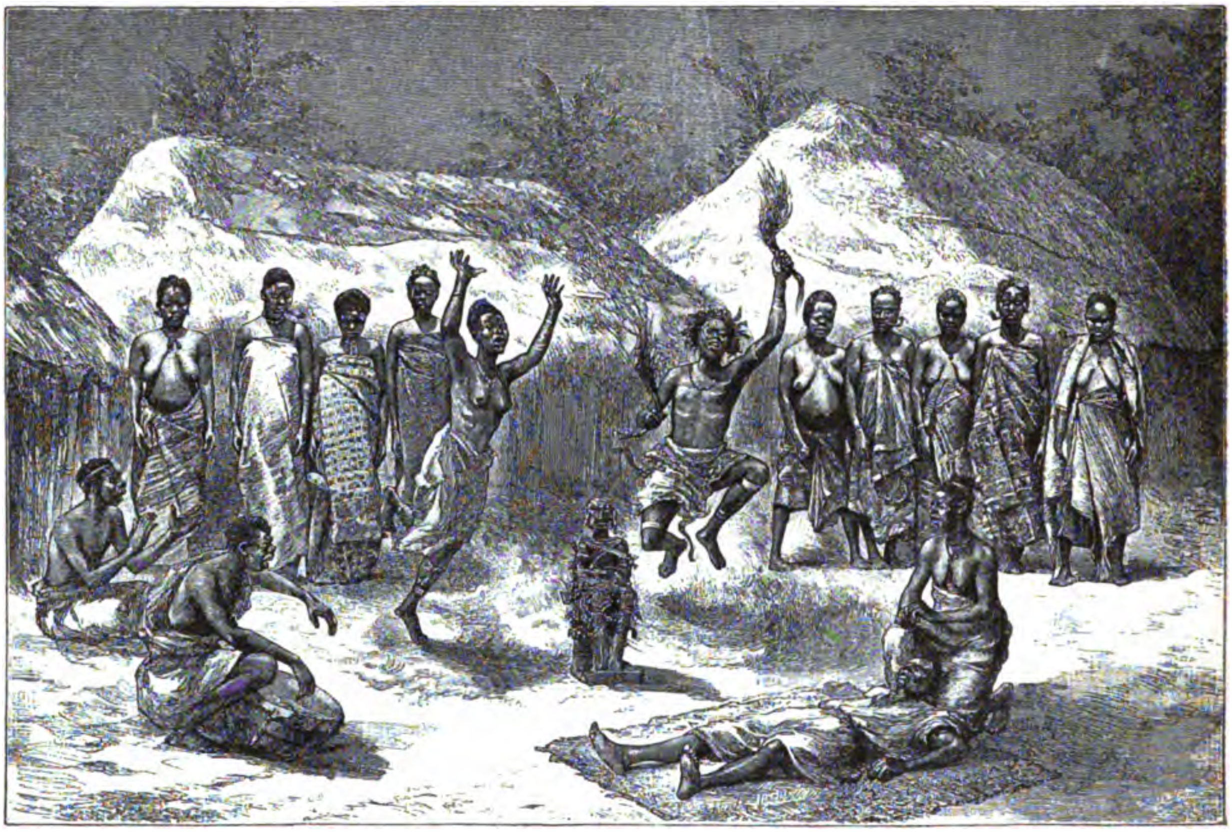

Fig. 207. Sygebehandling i Vestafrika. Præst og Præstinde danser om deres »Fetisch« for ved dennes Hjælp at jage Trolddommen ud af Patienten.

Hersker efter hans Død. Dog, aldrig saa snart havde Suna lukket sine Øjne, før Hofmændene og Høvdingene greb Kajamba, hvem de hadede og frygtede, og bandt ham, medens de udraabte Mtesa, hans yngre, nittenaarige Broder til Konge, formodentlig i det Haab, at han skulde blive dem en mild Herre.

Men de blev grundig skuffede. Mtesa var opvokset ved Faderens Hof, havde set dennes blodige Krige og været Vidne til de frygtelige Udbrud af hans ubændige Vildhed og Blodtørst. Han havde ligefra sin spædeste Barndom kun mødt Kryberi og Slavesind hos Hofmændene, han havde levet i en Luftkres af Rænker mellem Faderens Hundreder af Koner, af Løgn, Fejghed og Forræderi af alle mod alle. Han havde tidlig lært, at det eneste, der kunde kue de onde Tilbøjeligheder hos Kongens Omgivelser, var den bestandige lammende Frygt, hvori dennes hensynsløse Grusomhed holdt dem; den og Bevidstheden om, at alle udspionerede alle, og at enhver kun tænkte paa at bane sig Vej højere op i Herskerens Gunst paa Bekostning af de andres Velfærd og over deres Lig. Han havde atter og atter haft Beviser paa, at Kærlighed, Venskab, Agtelse og Ærbødighed var tomme Ord, som intet gjaldt, naar en Fordel kunde vindes.

Opdraget var han aldrig bleven, kun Faderens Magt og Grumhed havde han lært at frygte, kun ham bøjede han sig for, ham gik han under Øjne med en tidlig udviklet Snuhed og Selvbeherskelse. Alle andre smigrede ham og krøb for ham, fordi man sagtens vidste, at han havde nogen Udsigt til med Tiden at blive enevældig Hersker. Som hørende til det herskende Folk, som værende af ædel Wahumaæt, betragtede han sig allerede derved hævet over Folkets store Masse, Wagandaerne, og som Kongesøn var hans Slægts store Overleveringer bleven ham indpodede med Omhu og Ihærdighed.

Sagtens noget af det eneste han havde lært, var Sagnene om hans store Stamfader Kintu, den milde Halvgud. Sønnernes vanartede Grumhed havde drevet ham i Landflygtighed for Hundreder og atter Hundreder af Aar siden, men Folket troede og haabede paa, at han en Gang skulde vende tilbage og styre Land og Rige med Fred og Lykke i sit

Digitized by Google

Følge. Ofte havde han lyttet til Fortællingerne om den lange Række af »Kabakaer«, hans Forfædre, og han havde hørt dem blandt dem prise som de største, der havde gjort flest Erobringer, ført flest sejrrige Krige og med fastest Haand ført Regeringens Tøjler — de blodigste og grusomste blev mindede længst og priste højst, i alt Fald af dem, hvis Tale naaede den unge Prins's Øren.

Et svimlende Hovmod maa have fyldt hans Sjæl, en rasende Begærlighed efter selv en Gang at komme til at byde over alles Liv og Død, en pirrende Lyst til at dræbe og rase ud og lade Lunet raade. Men han saa, hvor frygtet og forhadt hans ældre Broder Kajamba havde gjort sig ved sin Voldsomhed og utøjlede Blodtørst, den han som Faderens foretrukne Søn kunde give frit Løb. Snu og velbegavet som Mtesa var og tidlig udviklet, har han alt i en ung Alder uddannet sig til en fuldendt Hykler. Understøttet af sit skønne Ydre, af sine bedaarende, blide Øjne og sit milde Smil har han forstaaet at vinde Hoffets og Hærens Øverster og bibringe dem Tro paa, at han var en blid, drømmende, svag Karakter; maaske har han spillet Rollen som en afrikansk Hamlet.

Men aldrig saa snart var hans Maal naaet, aldrig saa snart var han udraabt til Konge, før han strøg den gamle Ham af sig og viste, at de kattebløde Poter havde hvasse Klør. At han først og fremmest vendte sig mod sin egen Slægt og lod baade Kajamba og sine andre Brødre dræbe, har sagtens ikke vakt synderlig Opsigt. Det er utvivlsomt bleven betragtet som en Selvfølge, det havde formodentlig alle hans Forgængere ogsaa gjort; sligt var paabudt ikke blot af Hensyn til ham selv men ogsaa til Land og Folk, thi kun derved kunde blodige Borgerkrige undgaas. Blandt mange Brødre vilde der jo utvivlsomt altid være nogle, der vilde have forsøgt at tilrive sig Magten og som vilde have fundet Hjælp hos et eller andet Parti eller én eller anden mægtig Høvding. Ikke blot i Uganda, men i enhver hel- eller halvbarbarisk, monarkisk Stat er Brodermord under saadanne Omstændigheder en politisk Nødvendighed.

Mere Betænkelighed og Overraskelse har det formodentlig vakt, da Mtesa snart vendte sig mod Faderens gamle, berømte og højt skattede Høvdinger, mod dem, der havde vundet Sejrene og gjort Erobringerne for ham. De maatte falde én efter én, og i deres Sted trak Herskeren ganske ubekendte og lavtstaaende Personer frem, saa at han snart omgav sig med en Ring af Stormænd, der ene og alene skyldte ham alt, hvad de ejede og var. Men ogsaa dem viste han, at han ikke skaanede dem, men at de kun kunde holde sig i hans Gunst ved den mest ubetingede, slaviske Underkastelse og ved en Pligtopfyldelse, der hverken skyede Fare, Mord eller det nederdrægtigste Forræderi, naar Kabáka'en bød. Et Øjebliks Tøven, en Studsen blot — og deres Dom var fældet, deres Hoved faldet for Bøddelens Sværd.

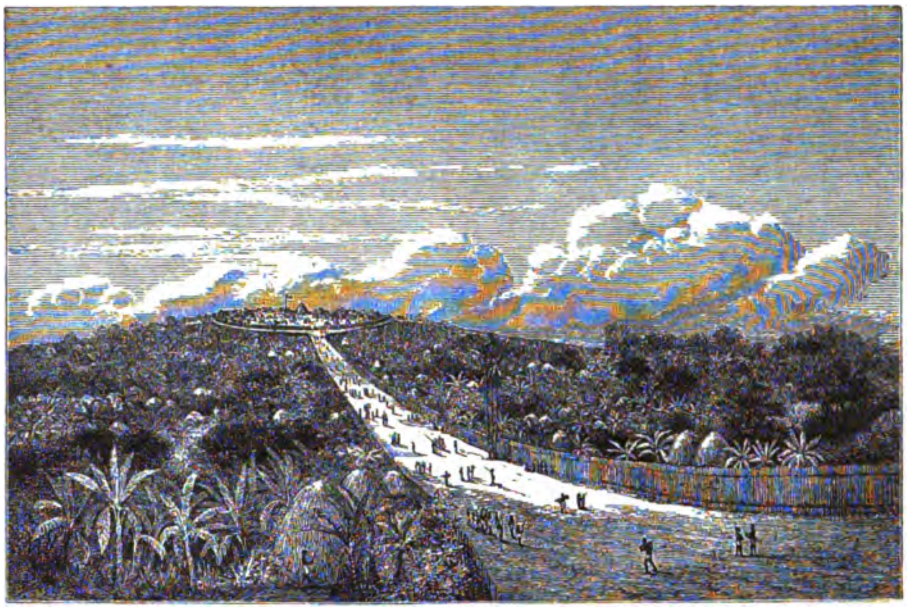

Fig. 208. Mtesas ny Residensstad.

Ikke nok hermed. Atter og atter blev Land og Folk Vidne til Udslag af Mtesas uslukkelige Blodtørst. Som et vildt Dyr rasede han og kun én Straf kendte han — Døden. Der blev udraabt som Lov en hel Række af de forunderligste, man skulde synes ganske meningsløse Bestemmelser. Som f. Eks. at hver Mand skulde bære en Perlesnor omkring Armen, hver Kvinde én om Livet, og at den, der blev truffen uden en saadan, skulde, var det en Mand, miste Armen, var det en Kvinde, hugges midt over. Og Straffen blev skaanselsløst gennemført, naar og hvor der var Lejlighed dertil.

Eller Mtesa kunde pludselig gribe sit Sværd og styrte over i sit Harem, hvor han kastede sig over Kvinde efter Kvinde og gennemborede dem, til han var træt eller ked af den Leg. Blodet flød i stride Strømme, og ingen vovede at mukke. Sagtens var

Digitized by Google

det det, Kabaka'en vilde naa; thi vel var Blodsudgydelse utvivlsomt hans fordærvede Natur en Vellyst, men gal var han ikke, og han har sikkert haft en bestemt Hensigt med sin lunefulde Grusomhed. Han vilde omgive sig med en Sky af Rædsel i den Tanke, at han dermed bedst sikrede sin Magt.

Den gamle Hovedstad, i hvilken hans Fader havde resideret, opgav han og lod en ny anlægge paa en stor, blødt rundet Høj. Paa denne Top byggede han sine Paladser — thi saadanne var det i hans og hans Folks Øjne — og de utallige Hytter til Koner og Hofstat. Om hele dette Anlæg lod han opføre en Palisadering omgivet af en rummelig helt

Fig. 209. Mtesas Audiens-Sal.

ryddet Plads, til hvilken der nede fra Højens Fod anlagdes flere 100 Fod ($31^1/_2$ Mt.) brede Veje med jevn Stigning og ligesom den aabne Plads belagte med et Lag Ler blandet med skarpt Grus. Ned ad Højens Affald bød han saa et stort Antal af sine Undersaatter at bosætte sig, og snart rejste sig Hytte ved Hytte, af den sirlige Kegleform med fremspringende Tag over Døren, som Wagandaerne er Mestre i at bygge. Omgivne af frodige Plantninger af Bananer, Kaffetræer o. s. v. og af pyntelige Hegn, tittede de spidse Rørtage snart koket frem af det friske, grønne Bladehang.

Ud fra denne nye By lod Mtesa bane Veje, snart i den ene, snart i den anden Retning, alt efter som han fik i Sinde at jage her eller aflægge Besøg hist. Og det var intet ringe Arbejde at bryde Vej gennem de tætte Skove, lægge Dæmning over de dybe Moser o. s. v., selv om det kun skulde være i 8 Fods ($2^2/_3$ Meters) Brede, og mere behøvedes ikke, da hverken Vogn eller Lastdyr brugtes.

Her boede nu Kabakaen omgivet af barbarisk Pragt og Pomp. Det rige Land, han var Hersker over, det der som en Halvmaane omgiver Ukerewes Nordvestside, og de mange større og mindre tributpligtige Vasalstater, der hørte ind under det, muliggjorde ham at ofre endog betydeligt paa sligt. Og manglede det ham paa Slaver, Kvæg eller Gods, var der altid én eller anden af Lehnsfyrsterne eller af Landets mægtige, overfor hvem han kunde finde paa et Paaskud til at lade ham »opæde«; noget, der altid var Æventyrere nok ved Hoffet til at udføre for ham. Og der var altid »Kopier«, Agerdyrkere nok, der hellere end gerne vilde med paa et saadant Tog, hvor Plyndring og Voldsdaad lokkede. Men Byttet, ofte Tusender af Slaver, Okser og Geder, blev nedlagt for Mtesas Fødder, han kunde da sagtens vise sig gavmild og dele ud af det med rund Haand.

Hans Hær var stor og mægtig, og naar han bød, maatte Vasalfyrsterne stille med Tusender af vel bevæbnede Krigere. Paa Søen holdt han en uhyre Flaade af de store, af lange Bord sammenbundne Krigskanoer med høj, hornprydet Forstavn og talrige Rorkarle, de søvante Øboere fra Sesse-Arkipelaget.

Hans Hofstat var omfattende som Muata-Jamvos eller Munsas, men Pragten var større, hvilket til Dels skyldtes Handelen med Araberne fra Kartum ved Nilen og fra Zansibar. De indførte prægtige Tøjer og Klædninger, der snart afløste den gamle Tids Barktøj, som baade Mænd og Kvinder hidtil havde klædt sig i fra Top til Taa; thi Folket her i Uganda gik ingenlunde nøgent, tvertimod det hyllede sig ind i lange fodside Kapper og Skørter. Baade Kabaka og hans Hof var iførte de lange, hvide arabiske Burnusser eller guldbesatte røde Trøjer med skinnende hvide Turbaner eller rød Fez.

Stedse var Mtesas Person omgivet af en Livvagt; han havde baade en mandlig og en kvindelig, den sidste dannet af de yngste og mest velskabte af hans mange Koner, vel indøvet og vel disciplineret, til Dels bevæbnet med Musketter. Og hvor han gik og stod fulgtes han af store Musikkorps: Trommeslagere og Pibere i Snesetal, af Ceremonimestre, Mundkokke, Skarprettere, Hofnarre o. s. v. Enhver, der stedtes for hans Aasyn, maatte kaste sig i Støvet for ham og nærme sig krybende paa alle fire. Hvert Ord han sagde, det være sig venligt eller barsk, altid var Svaret et skingrende: Twiyanzi, yanzi, yanzi! — Tak, tak, tak! og det summede ham om Ørene med de mest smigrende Tilnavne.

Han dyrkede sit Lands Guder, ofrede til Forfædrenes Aander og til Ukerewes mægtige Skytsaand. Men hans Tro besværede ham ikke med moralske Forskrifter, han var jo selv halvvejs Gud og kunde gøre og lade som han vilde. Allerede kort efter, at han havde besteget Tronen, fik han Besøg af ét af de mærkelige Væsener, om hvilke der var bleven talt saa meget i de sidste Aartier, af én af dem, fra hvem alle de forunderlige Ting stammede, som Araberne havde skænket ham eller solgt ham i dyre Domme. Hvor har han ikke været spændt, da det rygtede sig, at en hvid Mand — det var den berømte Rejsende Speke — nærmede sig, hvilke Raadslagninger har der ikke været holdt om, hvorvidt han skulde aabne Landet for den mærkelige Gæst, om han skulde lade ham dræbe eller hædre og smigre ham! Men Mtesa var klog; han mente, at han selv kunde beriges og hans Magt forøges, naar han kom i Forbindelse med Krudtets og Bøssernes Ophavsmænd; derfor modtog han Speke venligt og gæstfrit og udfoldede hele sin Pomp og Pragt for at bedaare og imponere ham.

Dog lod Speke sig ikke putte Blaar i Øjnene; han saa Mtesa, som han var, og skildrer ham som en frygtelig Blodhund, hvis Grusomhed undertiden syntes at stille ham i Klasse med en Kaligula eller andre af den Slags sindssyge Uhyrer. Efter Speke fulgte andre hvide Rejsende og Udsendinge fra den ægyptiske Regering i Kartum; men ingen af dem fik

Digitized by Google

nogen større Betydning for ham eller hans Land. Derimod var der en Muhamedaner, Muley ben Hassan, der en Tid fik ikke ringe Indflydelse paa ham. Han prædikede Islams Lære, og den tiltalte i mangt og meget Kabakaens vilde, mægtige Indbildningskraft. Men der var ét, der forhindrede ham fra at slutte sig helt ud til den, det var Omskæringen; den vilde han ikke indlade sig paa. Dels stred den mod Landets Skik, dels frygtede den blødagtige Fyrste vel den legemlige Smerte, der var forbunden med den.

Imidlertid syntes det dog for en Tid, som om Islam havde en blidnende Indflydelse paa ham; hans blodige Gerninger blev færre, og der kom ligesom mere Ligevægt i hans Sind. Hans frygtelige Anfald af ubændig Hidsighed, der kostede saa mange Livet,

Fig. 210. Prinsesse fra Unyoro, Ugandas Naboland, klædt i Barktøj.

blev sjeldnere, og han lagde ingen af Folket Hindringer i Vejen for Omvendelse. Men ak! det var kun en kort Overgang, snart rasede han ligesaa vildt som tidligere, og hans Vrede gik navnlig ud over dem, der havde ladet sig omskære. Han lod en Gang brænde hundrede Ynglinge, der havde underkastet sig denne Skik.

Men trods, eller maaske netop paa Grund af denne stadig rasende Blodtørst, holdt Mtesa sig paa Tronen; han har sagtens ogsaa været klog nok til at vide, hvor langt han kunde gaa, og til at tage Hensyn til, hvad selv han maatte tage Hensyn til. Ved sin Side havde han det »store Raad«, Luschiko, om hvilket det siges, at det er den egentlig regerende Magt i Staten. Det bestaar af Katekiroen eller Førsteministeren, Wakungaerne eller de øverste Høvdinger og nogle høje Hofembedsmænd. Det samles i Reglen daglig, og i vigtige Ting siges Kongen at maatte lytte til dets Raad. Kan være, men i saa Fald maa man i Uganda ikke anse nogle tusende Menneskeliv for vigtige, thi det er vist nok, at dem tumlede Mtesa med, som han vilde.

Dr. Peters, der besøgte hans Søn og Efterfølger, siger ogsaa bestemt, at Regeringsformen er afgjort despotisk. Landet og alle dets Indbyggere tilhører Kabakaen, og han skalter og valter i Virkeligheden med det, som han vil.

Saa skete det i 1875, at Stanley besøgte Uganda og dets Konge. Her havde Mtesa fundet en, han kunde besnære og putte Blaar i Øjnene, saa det havde Art. Naturligvis kunde Stanley ikke undgaa at se en hel Del af hans Fejl, og han vidste jo af Spekes Beretning mere end nok om hans Blodtørst. Men alligevel lykkedes det den snilde Konge at bedaare ham, saa Stanley virkelig troede at have omvendt ham til Kristendom og Dyd, og han udtaler atter og atter sin Forvisning om, at Mtesa vil blive den Hovedhjørnesten, hvorpaa den kristne Kirke skal bygges i Centralafrika! Han er bestukket af Kongens personlige Elskværdighed og utvivlsomme Klogskab, ja, maaske endog — maalt med Negermaal — Storhed i visse Retninger, og han har ikke kunnet bevare sit Sind nøgternt ved Tanken om den ny troende, han mente at have vundet.

Derfor gjorde han ogsaa alt, for at der skulde blive sendt Missionærer til Uganda, og det varede ikke længe, før en Englænder Wilson og flere andre drog dertil i den Egenskab. Snart kom der ogsaa franske, katolske Missionærer; der var jo nok at gøre for alle Bekendelser, og der blev som et Kapløb for at omvende Wagandaerne. Landet var jo frugtbart og rigt; det ligger betydelig over Havets Overflade og er til Dels et Bjergland, saa Klimaet er forholdsvis sundt. Folket er intelligent og livligt, Herskeren — havde man Stanleys Ord for — var omvendt og afveget fra sine tidligere blodige Veje.

Det syntes ogsaa i Begyndelsen, at alt skulde gaa godt; Omvendelserne gik for sig efter Ønske, og Mtesa beskyttede Missionærerne. Men allerede i 1881 brød han med de kristne, og hans gamle Blodhundeinstinkt fik atter Magten over ham. Han forfulgte de omvendte og ryddede op imellem dem med Ild og Sværd. I 1883 gentog det samme sig, og efter hans Død 1884 lod hans Søn, Mwanga, den engelske Biskop Hannington og Tusender af kristne myrde. Siden da har der hersket frygtelige Borgerkrige i Landet, snart havde Hedningerne, snart Muhamedanerne, snart Protestanterne, snart Katholikerne Overhaand, indtil den engelske Regering i 1894 overtog Protektoratet over Landet og bragte ordnede Tilstande til Veje.

Nu hviler Mtesa i sin Grav ved Mengo sammen med 32 af sine Forfædre og Forgængere paa Tronen. Over hver Grav er rejst en mægtig kegleformet Tømmerbygning, der indeslutter en Hal, baaret af Træsøjler. I dens Baggrund ses et prægtigt malet Forhæng, foran hvilket den døde Herskers Vaaben er opstillede. Indenfor Forhænget er der et mørkt Rum, i hvilket der er gravet Huler ned i Jorden, fyldte med Kostbarheder. Inderst inde i en af dem staar Kisten med Kabaka'ens balsamerede Lig, og i

Digitized by Google

Forhallen lever Dag og Nat 12 unge Piger, saa længe til en ny Konge er død og begravet, da afløses de af andre 12. Rigets Mægtige aflægger af og til Besøg ved Graven for at hilse paa den døde Høvding. Men ude i Landet hersker nu de fremmede hvide, forhaabentlig til Gavn for det og dets Sønner; og den gamle Spaadom, nedarvet fra Slægt til Slægt i Uganda, at et hvidt Folk skulde komme fra Østen og styrte Kintus Dynasti, er gaaet i Opfyldelse. Thi Mwanga, den store Mtesas Søn, er kun Hersker af Navn.

Naar vi har dvælet saa længe ved denne enkelte Mand, Mtesa, er det, fordi han viser os, hvorledes en intelligent Hersker styrer saadan et Negerrige. Med en overraskende Ensformighed kommer Hovedtrækkene i hans Karakter og i hans Styresæt igen overalt i Afrika; det synes, som om Negeren kun kan holdes i Tømme ved et fast og hensynsløst Regimente, der ikke betænker sig paa at lade Blodet strømme atter og atter ved gunstig Lejlighed — eller uden den. Der er ingen Tvivl om, at dette bunder dybt i Racens Karakter; der gives neppe vildere, mere grusomme og blodtørstige Mennesker end disse Afrikas mørke Sønner. De bøjer sig kun for ét — Magten! Føler de sig ikke staaende overfor den, faar de slette Tilbøjeligheder Overhaand hos dem. Og dem er der mange af. Foruden de nævnte Træk, maa det ogsaa indrømmes, at Løgnagtighed og Tyvagtighed, Upaalidelighed og Mangel paa ethvert Æresbegreb, Fejghed og umættelig Begærlighed, Sanselighed og Raahed er gennemgaaende hos Racen. Paa den anden Side møder vi ogsaa Livlighed og Godmodighed, en vis glad Humor, Familiekærlighed, Flid og ikke sjældent Gæstfrihed hos den, og der kan ikke være Tvivl om, at Befolkningen under en fast og urokkelig, streng men retfærdig Styrelse vil kunne blive til noget. Den er bøjelig og vil vistnok forholdsvis snart kunne lade sig omforme, saa den glemmer sine onde Tilbøjeligheder og lever fredeligt og flittigt som Agerdyrkere og Kvægavlere, baade her i Uganda og andet Steds.

Og den er vant til Fremmedherredømme. Oprindelig var der ogsaa et saadant i Uganda, da de lysere Wahumaer af Gallaæt brød ind med deres store Hjorde og tilrev sig Herredømmet over de mørke Wagandaer af Bantu-Race. Men efterhaanden som Wahumaerne forbandt sig med Wagandaerne ved Ægteskab og Blodblanding, svandt Forskellen for en Del bort, og paa Mtesas Tid var det i alt Fald af Folket vistnok glemt, at han og hans Hus tilhørte en fremmed Æt.

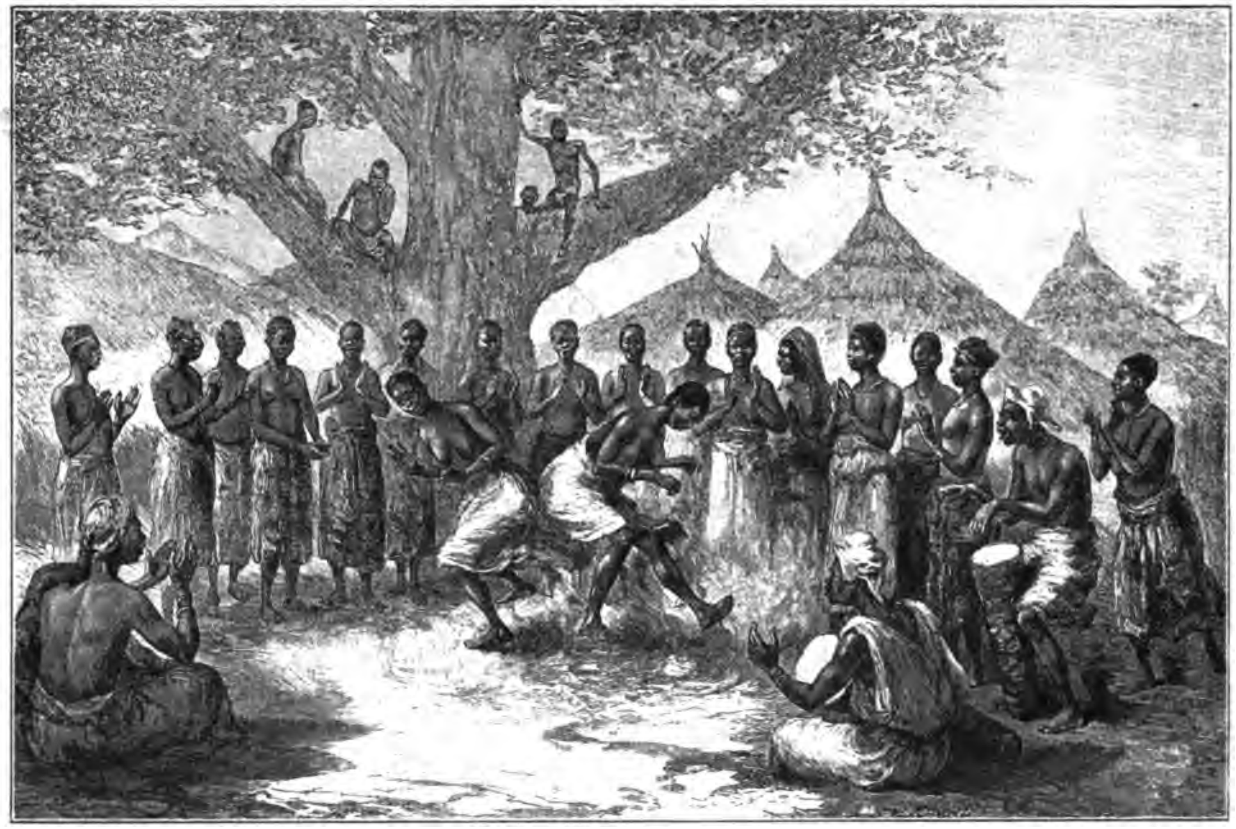

Fig. 211. Negerdans i Vest-Afrika.

EN AFRIKANSK FOLKEFEST.

Paa Afrikas Vestside ved Guineabugten ligger Slavekysten. Navnet siger os, at her en Gang, med Skam at tale om ikke for saa farlig mange Aar siden, har været drevet den fordømmelige Slavehandel, der gennem Aarhundreder satte sin Skamplet paa samtlige civiliserede Nationer. Slaveriet var gammelkendt i Afrika. Hvor Krigene ikke medførte en almindelig Dræbning, hvor Menneskeæderiet ikke

Digitized by Google

KONGEN TALER TIL FOLKET, INDEN DYRE- OG MENNESKEOFRENE KASTES NED TIL DET.

DET NORDISKE FORLAG »FREM«

SKATTENE BÆRES I HØJTIDELIGT OPTOG FORBI KONGENS TELT.

FRA DE STORE FESTER I DAHOMEY.

Digitized by Google

Digitized by Google

førte til snarlig Nedslagtning af alle Krigsfanger, der blev disse gjorte til Slaver. De maatte arbejde for deres Herrer, men deres Kaar var dog taalelige. De blev ikke slæbt bort til helt fremmede Lande til et uvant Klima og Arbejde; de blev ganske vist ofte grusomt behandlede, ofte ofrede, men de havde dog stedse Haabet om Befrielse, om at kunne flygte; de var mellem deres Racefæller, som forstod dem; Forholdene var dog ret hjemlige for dem. Og egentlig Slavehandel var ikke kendt, om man end i Ny og Næ kunde bytte en Slave bort.

Men da Europæerne og Amerikanerne kom med deres stadig stigende Behov efter Slaver, da de laa med Skib ved Skib langs Kysterne for at overbyde hinanden i at friste de indfødte med Brændevin, Flitterstads, Bøsser, Krudt og andre for dem saa uimodstaaelige Herligheder, først da kom Elendigheden rigtig væltende ind over de sorte. Slavejagter og Slavemarkeder, Krige og Voldshandlinger uden Tal bredte sig fra Kysten længere og længere ind i Landet. Drukkenskab, Hidsen af alle de onde Lidenskaber, Mord, Brand, Blodsudgydelse, Svig og Nederdrægtigheder fulgte i Slavehandlernes Spor.

Da blev det gyldne Tider for alle de mange Negerfyrster i Landene langs Vestkysten. De blev berigede i en uanet Grad; deres Krige bragte dem en Vinding, de aldrig havde drømt om, og Undersaatterne fik en Pengeværdi, de slet ikke havde tænkt sig mulig Nu var det en ren Svir for saadan en sort Herre, naar et Tyveri blev begaaet i hans Land, eller en Hekseproces blev rejst; thi det var jo en given Ting, at baade Tyven og Heksen straks blev dømte til at sælges som Slaver, hvorved Gevinsten naturligvis gik i det offentliges, d. e. i hans Majestæts Kasse. Og ethvert Paaskud til Overfald paa en svagere Nabo blev øjeblikkelig benyttet, thi det var jo den rene Profit at kunne bringe saa mange som mulig af hans Folk til Markedet.

Det var i de Tider, at Stater som Dahomey og Ashanti blomstrede op; det var Slavehandelen, der muliggjorde den barbariske Pragt, hvormed deres »Konger« førte sig. Det var maaske ogsaa den, der — omend kun indirekte — bragte rigtig Liv i den store aarlige Nationalfest, som fejredes i Dahomey, og som vi nu vil bede Læserne ledsage os til.

En engelsk Søofficer, Forbes, overværede den i Aaret 1850 som Udsending fra hendes britiske Majestæt; det er paa hans Beretning, vi bygger vor Skildring.

Vi gaar i Land ved Whydah, Dahomeys Søstad og en god gammel Slavehandlerrede. Det er ingen let Sag at naa Land, thi der er hverken Havn eller Molo; vi maa betro os til de indfødtes tilsyneladende saa skrøbelige Kanoer. Det ser ikke fristende ud, naar vi kaster Blikket paa den skummende Rand af mægtige Brændinger, som overalt kranser Strandbredden selv i ganske stille Vejr. Imidlertid gaar det bedre, end man skulde have troet, og vi kan ikke noksom beundre den utrolige Færdighed, hvormed vore grinende, sorte Rorkarle tumler deres spinkle Fartøj i de truende Bølger.

Langs disse Kyster ligger en Række Laguner, kun skilte fra Havet ved smalle, sandede Landstrimler. De staar ofte paa lange Strækninger i Forbindelse med hinanden og har derved stor Betydning for Samfærslen. Usunde er de og deres Omgivelser, men skønne at skue er de tillige, omkransede af herlige Skove, der vokser helt ud i det lave Vand med en Bræmme af Mangrovetræer, baarne af talrige Luftrødder.

I Whydah indkvarteres vi hos hans dahomanske Majestæts Statholder eller Vicekonge, i et luftigt og ret renligt Palads, der vidner om Paavirkning fra de mange Slavegrosserere, hvis flotte Huse ligger spredte mellem Palmer og Bananer.

Vi faar overrakt en Spaserestok, tilhørende Kong Gezo; den skal tjene os til Pas gennem hans Land, og uden en saadan kan ingen fremmed faa Adgang til det. I Bærestole gaar Rejsen frem ad en velholdt Vej, snart gennem prægtige Tropeskove, snart over rige, omhyggelig dyrkede Marker, snart gennem Plantager af Oljepalmer eller Bananer. Vi træffer paa flere Byer, passerer en stor Sump, som Vejen er ført over, og i Løbet af faa Dage naar vi til

Fig. 212. Udskaaret Træskaal fra Dahomey.

Hoved- og Residensstaden Abomey. Vi modtages her paa Kongens Vegne af nogle »Caboceers«, Medlemmer af Rigets Arveadel, hvem alle høje Værdigheder ved Hove og indbringende Embeder i Landet tilkommer. Under en dundrende Kanonsalut — thi svært Skyts mangler ingenlunde, ej heller sparer man paa Krudtet — gaar vi frem gennem Byens renlig holdte Gader, der overalt er oppyntede med Flag, fremmede saa vel som Dahomeys eget, en hvid Dug med tre menneskelige Hovedskaller i Rad og over dem en Kalebas, kronet af nok en Hovedskal.

Vi lægger Mærke til den Mængde menneskelige Kranier (Hovedskaller), der i sirlige Rækker og Figurer pryder Husenes Mure og Havernes Indhegninger, og nu, da vi naar de kongelige Paladser, ser vi deres Antal tiltage i næsten uhyggelig Grad. Og dog skal Gezo have formindsket deres Antal betydeligt, thi han siges at være en blid og lidet grusom Hersker, der ikke ønsker at prale med slige Trofæer. Men der er nok af dem endda. Midt paa et Torv ser vi en lille ottekantet Bygning, der bærer ikke mindre end 148 Kranier, der alle ser betænkelig nye og friske ud.

De kongelige Paladsers Arkitektur er just ikke imponerende, de ligner mest af alt lange, straatækte

Digitized by Google

Lader, omgivne af høje, hvidtede Lermure. Men store og udstrakte er de, og det er tydeligt, at de er opførte under Paavirkning af oversøiske Mønstre.

Vi faar anvist en passende Bolig og søger snarest at faa Ro, thi allerede i Morgen skal Festlighederne begynde. De første Par Dages Avdienser o. s. v. forbigaar vi dog her for straks at skildre de egentlige, store Ceremonier, der begynder tredje Dagen.

Tidlig paa Morgenstunden afhentes vi af en høj Embedsmand, iført lange, spraglede Klæder og overskygget af en mægtig Solskærm, baaret af flere Mænd og med Betræk, stribet i alle Regnbuens Farver. Han er omgivet af en Skare underordnede Bestillingsmænd, Musikanter, Sangere o. s. v., og ledsagede af dem begiver vi os til Festpladsen. Her aabner et ejendommeligt Billede sig for os. I det knaldende tropiske Solskin ser vi en stor Plads, begrænset for Enden af en af de lange, lave, ladelignende Bygninger, til Siderne dels af løvrige Træer, over hvilke et Par slanke Palmers Fjerduske tegner sig mod den blaa Himmel, dels af den lange, kridhvide Mur af et højt Hus, hvis ensformige Flade kun brydes af en Række smaa, firkantede Lysaabninger oppe under Taget. I Baggrunden er grupperet Kongens Hustruer, kvindelige Slægtninge og Døtre, og til den ene Side sidder paa Hug Række paa Række af hans kvindelige Garde, uniformerede og væbnede med de lange danske Musketter, hvis blanke Løb lyner og glitrer i Solens Skin. Det synes, at Danmark i sin Tid, da det endnu havde sine afrikanske Kolonier, har forsynet Dahomeys Amazoner med Geværer. Til den anden Side sidder ligeledes paa Hug en talrig Skare af spraglet klædte Hoffolk, Officerer og Adelsmænd under brogede, flade, mægtige Solskærme. Midt for er et aabent, trekantet Rum, i hvis Spids er anbragt en Forhøjning, beklædt med hvidt Tøj. Paa denne sidder paa Hug hans Majestæt Kong Gezo i en prægtig, folderig, blaa Silkedragt, med guldprydet Hat og en svær Guldkæde over Brystet.

Alle vore Ledsagere kaster sig i Støvet for hans Fødder, medens vi nøjes med ærbødige Buk, alt imens vore Navne og Titler bliver udraabte. Et naadigt Nik af Kongen, og vore Pladser anvises os i Udkanten af Mændenes Skare, hvor et lille Bord er dækket med et prægtigt Sølvservice og med alt, hvad Hjertet kan begære af Drikkevarer, lige fra Brændevin til Champagne. Og saa begynder Dagens Festligheder.

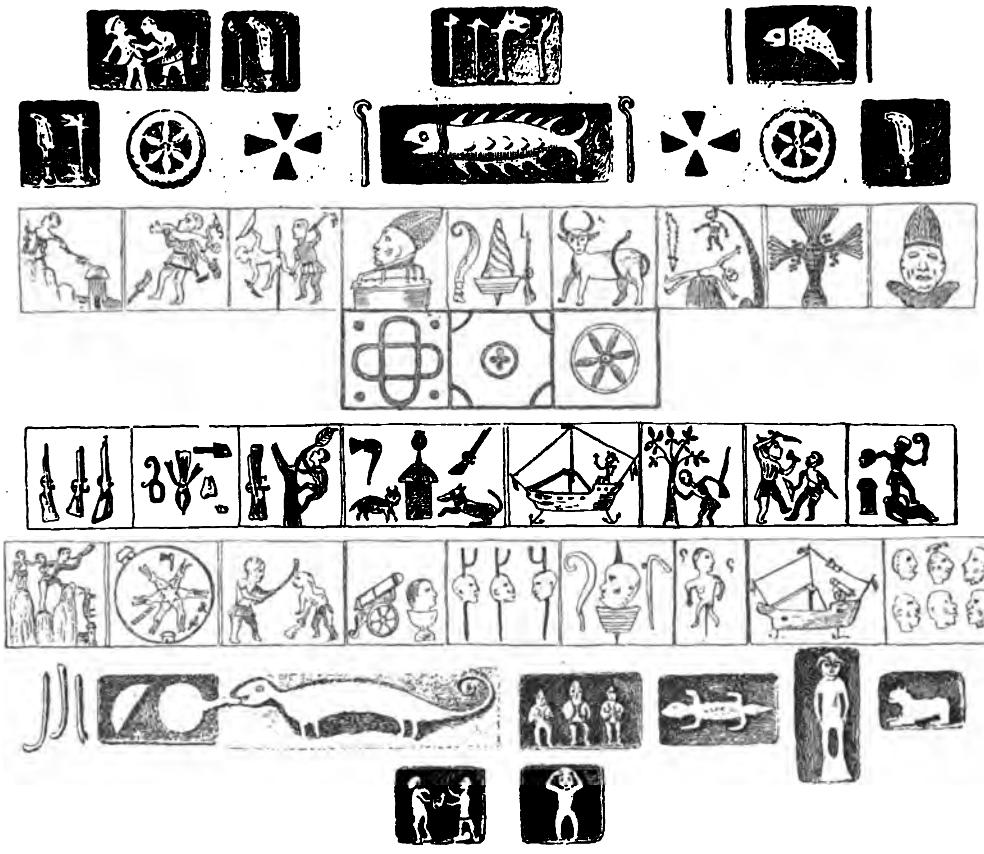

Fig. 213. Indskaarne Tegn paa Portene til Kongens Palads i Dahomeys Hovedstad.

Sangere kommer frem, Par efter Par, afvekslende mandlige og kvindelige. I kortlinjede Vers synges det ene Drapa længere end det andet, alle til Gezos Pris og til Ære for hans Hus. Dette varer ved i timevis, kun afbrudt ved, at en Procession under mange Ceremonier frembærer to store Kalebasser fulde af Menneskekranier, store Spaserestokke, Trommer, Solskærme, Faner og andet mere, alt med samme Pynt, der en Gang har tilhørt store Krigere og Fyrster, Kongehusets og Landets overvundne Fjender. Alle Hovedskallerne er prydede med Kobber, Messing, Koraller og Perler, og hver af dem kunde fortælle

Digitized by Google

om et rystende Sørgespil, om bristede Haab, Stormandsdrømme, som aldrig gik i Opfyldelse, Forræderi og Drab.

Den dèr f. Eks., som griner os saa gemytligt i Møde i sin groteske Pynt, har tilhørt den store Høvding Ahchardee, der i tre Aar kæmpede med og slog alle Dahomeys Hære. Han faldt tilsidst for et nedrigt Forræderi, da han, efter at der var sluttet Fred med ham, efter Indbydelse mødte netop til denne Fest, ledsaget af over 1000 af sine Folk. Han blev grebet og dræbt, medens alle hans Ledsagere blev gjorte til Slaver og solgte. Hans Hovedskal maa nu pryde Toppen af den spraglede Solskærm.

Men Festen gaar sin Gang, Sang følger paa Sang, Kongen forlader sit Sæde og nærmer sig til os for at tømme et Glas med os, medens Pager holder et guldindvirket Tæppe op for hans Aasyn, paa det at ingen skal se ham drikke. Uddelingen af rige Gaver til Sangerne finder Sted, og endelig langt op ad Dagen er det forbi for denne Gang, og vi kan trække os dødtrætte tilbage.

Et Par Dage efter fortsættes Festen igen paa samme Plads, eller rettere vi faar atter Lov til at overvære den, thi ogsaa de mellemliggende Dage har haft deres, mere hemmelige Ceremonier, hvad vi snart overbevises om paa en mindre behagelig Maade. Thi se, dèr paa vor Vej, hvor den fører op ad en kort Trappe, er der en Blodpøl midt paa denne og til hver Side er opsat tre fæle Hoveder af nylig dræbte Mænd; her er aabenbart foretaget Menneskeofringer, som vi heldigvis er bleven forskaanede for at overvære.

Festpladsen er den samme, men den har forandret Udseende. I Baggrunden er nu rejst et c. 40' (13—14 M.) højt Telt, rundt, spidstoppet, rødt med blaa og hvide Striber og prydet med Billeder af Mennesker og Oksehoveder. Det krones af en Figur, den dahomanske Standartbærer, kendelig paa det halvt ragede Hoved, med det dahomanske Kraniebanner, der smelder lystigt i Vinden, i Haanden. Teltdugen naar ikke helt ned til Jorden, men holdes udspændt med Snore, og tæt foran det er anbragt en Forhøjning for Kongen. I og omkring det er den kvindelige Del af Forsamlingen anbragt, lige over for det, men hen til den ene Side, den mandlige, blandt hvilken ogsaa vi tager Plads.

Det brogede Skue (se Farvebilledet) er om mulig endnu mere prægtigt end forleden, der er flere skrigende Dragter, større Festlighed over det hele. Men i Dag skal der ogsaa foregaa noget højtideligt, alle Kongens Skatte skal passere Revu for os.

Nu drøner Saluten; Kongen kommer. I Dag er han iført en hvid Silkedragt med blaa Blomster, og værdigt tager han Sæde paa Forhøjningen. Herolderne forkynder højlydt dette, og 48 høje Embedsmænd og adelige marcherer frem i én Linje og kaster sig i Støvet for Tronen, kyssende Jorden ved dens Fod. Saa snart de har fjernet sig, lyder et Signal, og Skattene viser sig, baarne paa Hovederne af en uendelig Række af Mennesker, der Time efter Time passerer forbi os i Gaasegang. Det er som en Scene af Tusend og én Nat eller af »Aladdin«. Det faar aldrig Ende, Hundred efter Hundred, Tusend efter Tusend skrider forbi, hver med sin Byrde, alle sorte, glinsende af Fedt, alle i brogede Dragter. Der er Slaver, mandlige og kvindelige, Krigere, Amazoner, Musikanter, Dansere, og hvad de nu alle skal forestille, og de bærer Vaaben, kostbare Tøjer, Pakker af Metaltraad, store Skaaler, fulde af Kranier, Perlebundter i Lispundevis, Elefanttænder o. s. v. o. s. v., til det svimler for Øjet, og den stadig glidende, syngende, spillende, hyldestraabende Strøm er bleven til et Mareridt for vore pinte Hjerner. Kongen har atter været nede og hilst paa os. Men Toget bliver ved. Dèr bærer en Afdeling Stabler af Sølvsmykker paa Hovedet, her kommer nogle af Haremets Kvinder — ogsaa Ejendom — eskorteret af Amazoner og Eunuker, saa en Skare med kostbare Solskærme, af hvilke en er prydet med en Krans af 148 menneskelige Underkæber. Efter dem et Musikkorps, derpaa en Trop med pyntede Hjerneskaller — faar det dog aldrig Ende!

Omsider dog! de sidste af de 6—7000 er forsvundne, nu er forhaabentlig den Fest forbi. Men nej, der er aabenbart mere endnu. Kongen skal danse!

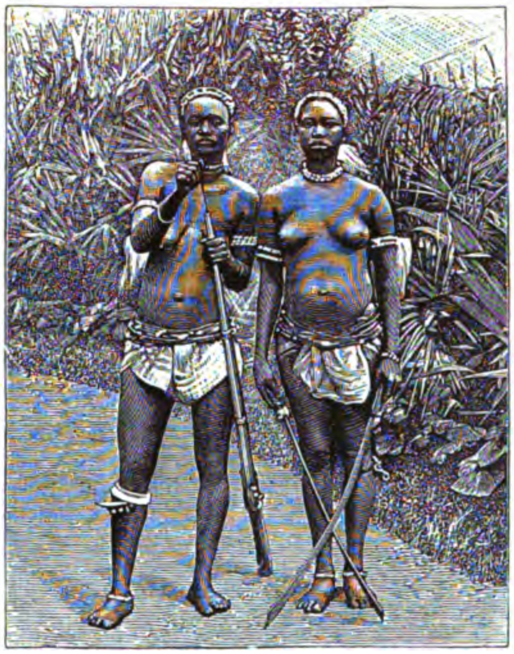

Fig. 214. Dahomeykvinder.

Det er alt henad Aften, og Solen synker i Lide, men endnu er det knugende varmt og kvalmt mellem alle de svedende og glødende Menneskekroppe; det bliver en drøj Tur for Hans Majestæt!

Han er en statelig Herre at se til, høj og svær, men nogen dreven Danser er han aabenbart ikke. Dog gør han sit bedste i sit Ansigts Sved under en sand Begejstringsbyge fra alle de tilstedeværende. Han hopper og springer og svinger med Arme og Ben og drejer sig i Takt efter Musikkens skingre Larm. Tilsidst standser han, og under et aldeles djævelsk Spektakel af Bifaldsraab, Trommeslag og Trompetfanfarer, Skyden og vilde Jubelhyl slukker han sin Tørst bag det sædvanlige Forhæng i et ærlig fortjent Bæger, stærkt og godt. Og dermed er heldigvis den Dag forbi! Dog bliver endnu til Slutning de, der skal ofres ved Morgendagens Fest, 12 Mænd

Digitized by Google

i hvide Klæder med høje, spidse røde Huer og anbragte bundne hver i sin lille bitte Kano, en Alligator og en Kat, baarne om til Beskuelse af Publikum.

Den næste Morgen gaar det atter løs. Vi føres op paa en Tribune 12' (4 M.) høj, som i Nattens Løb er bleven opført midt paa Pladsen (se Farvebilledet). Den er helt beklædt med Tøj af forskellige Farver og ovenpaa den ses Telte, Solskærme og Bannere i lysende rødt, hvidt og blaat. Vi kommer i fint Selskab. Der er først og fremmest Kongen, klædt i en gammel sort Frakke med en Nathue paa Hovedet og et hvidt Klæde om Lænderne. Han overskygges af en pragtfuld Solskærm af rødt Fløjl med Guld. Dernæst en udvalgt Skare af hans Koner i deres fineste Stads. Desuden den sædvanlige Hob af Hofmænd og lignende.

Rundt om paa Platformen ligger store Bunker af Kranier, trukne paa Snore, af Tøj, Tobak o. l., alt er bestemt til at kastes i Grams til den graadige Menneskemængde, som i tusendtal omringer Forhøjningen til alle Sider. Den bestaar af Kongens mandlige Slægt, Hoffolk, Embedsmænd, Officerer og Soldater, høje og lave i broget Blanding, alle nøgne. Bag ved dem faar vi Øje paa Masterne af et Skib for fulde Sejl, med Flag i Top — et mærkeligt Syn inde i Landet. Det er en stor Model af en Skonnert, som nogle Slavehandlere har foræret Kongen og som nu unægtelig bidrager meget til at forhøje det fantastiske ved Skuet.

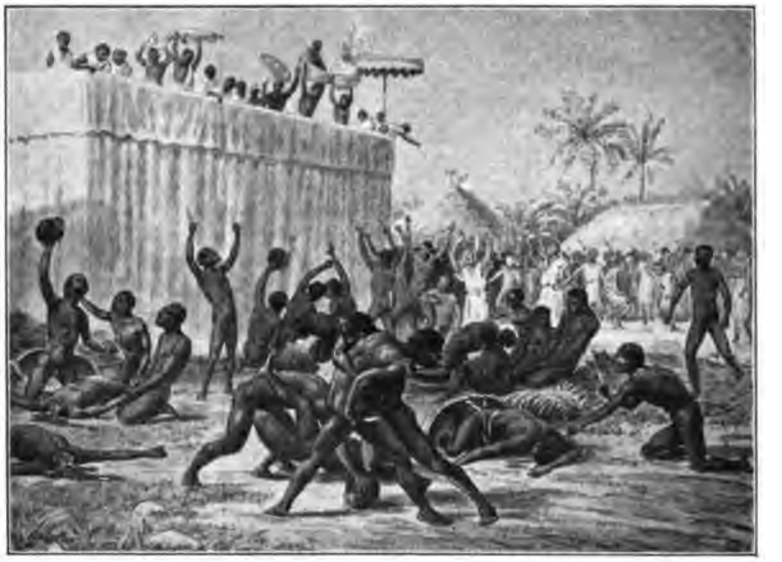

Fig. 215. Hoben nedenfor Tribunen styrter sig over de fra denne nedkastede Krigsfanger.

Men Forestillingen begynder. Kongen kaster Gaver i Grams og opfordrer os velvilligt til at følge hans Eksempel. Hvorfor ikke? Det er et pudsigt om end raat Syn at se den nøgne, ophidsede Hob slaas om Skattene, under Brøl og Hyl og et aldeles ugudeligt Spektakel. Men det taber snart sin Tiltrækning, og vi har intet imod at nyde noget af de Forfriskninger, der bydes rundt, vel tilberedt Fuglevildt, Frugter, Vine o. s. v. — det er bedst, vi styrker os, for vi ved jo, hvad der forestaar.

Øjeblikket nærmer sig. De ulykkelige Ofre, som vi allerede saa i Gaar, bringes op paa Forhøjningen, stadig bundne og siddende i deres smaa Efterligninger af Baade. Vi ser paa deres Ansigter; de ved jo, at en grusom Død forestaar dem, hvorledes tager de det? Der er intet, absolut intet andet at læse i deres mørke Ansigtstræk end Sløvhed og Ligegyldighed, ingen Rædsel, ingen Harme. De har aabenbart gjort op med Livet og ønsker bare, at det hele maa være forbi snarest muligt. Det er Krigsfanger fra sidste Plyndringstog; ikke Krigere, nej fredelige Agerdyrkere, hvem man har grebet med Hakken i Haand og ført bort til Slaveri eller Død. Kan hænde, at disse her er de heldigste af dem alle, en brat Død skulde dog synes bedre end Slaveri i Brasilien eller Sydstaterne med alle dets Muligheder for opslidende Arbejde, Pisk og slet Behandling.

Kraftige Karle griber hver sin af de smaa Baade med deres endnu levende Byrde og hæver den i strakte Arme op over Hovedet, medens de stiller sig i Række langs Brystværnet; paa Fløjen staar de to, der bærer Krokodillen og Katten.

Kast en Gang Blikket ned paa Skaren nedenunder. Tusende sorte, ophidsede Fjæs stirrer op imod dig, tusende Par graadige, skinnende Øjne møder dine, en hed Bølge af deres stønnende Aandedrag slaar op imod dig — det er ikke længere Mennesker, du har for dig, det er Dyr, vilde, grusomme, blodtørstige Dyr, hvis Hjerter banker i Forventning om rygende Blod og bævrende Kød.

Nu taler Kongen. Han priser sin egen Gavmildhed, han deler alt med sit Folk, sine Krigere. Selv af Krigsfangerne skal de have deres Part, saaledes har hans Fader og hans Farfader gjort, og saaledes vil han ogsaa gøre. Her er tolv — tag dem! Han nævner den førstes Navn, Klæderne bliver revne af ham, Kanoen støttes mod Brystværnet. Kongen giver den et Skub og ned flyver den sølle Djævel til de ventende Blodhunde! Det er forbi i et Nu, et Sværd har lynet, Hovedet er faldet og Kroppen kastet midt ind i Hoben, der under vilde Hyl falder over den med Køller og Stokke og maser den til en uformelig Klump, der slæbes bort til Føde for Aadselgribbe og Glenter. Saadan styrter Kongen tre Mand ned, Resten besørger Hoffolkene og tilstedeværende Slavehandlere — halvblods Europæere, nogle af dem maaske helblods! — for at tækkes Majestæten. Tilsidst gaar Krokodille og Kat samme Vej.

Men jeg antager, at Læseren har faaet nok! Festen fortsættes endnu i ugevis med Revuer af Amazoner og mandlige Tropper, med Skinfægtning mellem disse Hærens rivaliserende Bestanddele, Drikken, Spisen og Ofren — af Dyr og Mennesker i Hobetal.

Tilsidst ender det hele med en Række Fester, der afholdes ved Kongens Forfædres Grave, til Hæder for de afdødes Aander, og for at de skal være deres Efterkommer bevaagne og bruge deres overnaturlige Magt til hans Beskyttelse og Gavn.

Ogsaa her bringes Menneskeofre, man anslaar det

Digitized by Google

hele Antal, der dræbes ved denne store, aarlig gentagne Fest til 80, men der er andre Lejligheder, ved hvilke der ofres ganske anderledes Mængder.

Saaledes ved en Konges Død; han faar mindst 500 Ofre med sig i Graven. Men ikke nok hermed. Hans Efterfølger anser sig forpligtet til gennem et

Fig. 216. Maske udskaaret i Træ og broget bemalet. Fra Dahomey.

vist Tidsrum at holde den afdøde underrettet om, hvad der foregaar i hans Familie og Land. Som Følge heraf sender han hver Dag et Budskab til ham, idet han hvisker en Mand i Øret, hvad han har at berette Kongen, naar han nu ret straks træffer ham i de dødes Rige. Derpaa dræbes Ofret, inden han har glemt noget af det ham betroede. Men det kan hænde, at Kongen kommer i Tanker om, at *han* har glemt noget, hvad er her at gøre? Bagatel — en ny Mand frem, en ny Hvisken, et nyt Bud til Aandernes Land, ligesom et Efterskrift til et Brev!

Fig 217. En Mand fra Haussastaterne.

Ja! det er frygteligt alt dette, heldigvis er der da nu gjort Ende paa det, siden Frankrig har besat Dahomey og dets Hovedstad.

Forøvrigt er Statsordningen her omtrent som i Uganda og Lunda; alle disse Negerriger er skabte væsentlig i én Form. Der kunde ganske vist være meget at fortælle om Liv og Sæder blandt disse vestlige Stammer, der repræsenterer den egentlige, udprægede Negertype baade i Sind og Skind. Men Pladsen tillader os det ikke, vi tror ogsaa, at Læserne nu maa kunne have dannet sig et Billede afrikansk Liv, som er tilstrækkelig klart og forstaaeligt.

Vi vil endnu kun nævne, at der langs Sahara findes en Række Stater, der til Dels har Negerbefolkning, regeret af en lysere Race, de saakaldte Fullaher, og alle mere eller mindre paavirkede af Islam og arabisk Kultur. Der er *Haussa*staterne, Bornu, Adamaua, *Baghirmi*, Darfur og flere mindre. Der har her udviklet sig et rigt Handels- og Industrirøre, Forbindelser gennem Sahara til Middelhavslandene og ved Mellemhandel ud til Atlanterhavskysten. Virkelige Storstæder har her dannet sig, saaledes Garo na Bautschi eller Jakoba nord for Floden Benue med 150,000 Indbyggere.

Gennem disse Stater har Muhamedanernes Indflydelse bredt sig viden om i de tilstødende Egne. Det er en Kendsgerning, at baade den islamitiske Religion og Kultur langt lettere antages af Negrene end

Fig 218. En Rytter fra Baghirmi; saavel han som Hesten er iført et Panser af tykt, stukket og vatteret Tøj.

Kristendommen og den europæiske Kultur. Den staar hele deres Tankegang mindre fjern, den fordrer mindre af dem og passer bedre for dem.

Og der er ingen Tvivl om, at Islam har haft en god Indflydelse i mange Retninger her; den gør Ende paa Menneskeæderi og Menneskeofre, den modarbejder Heksetroen og blidner mangen Gang Slavernes Kaar. Hvor den trænger frem ad nogenlunde fredelig Vej, som her i Vesten, dér har den været til Gavn. Dens Kultur har ogsaa muliggjort et ordnet Statsvæsen, uden at det har været ledsaget af de Afskyeligheder, der synes at være uadskillelige fra Negrenes egen Statsdannelse. En anden Sag er det naar Arabere og Ægyptere trænger frem som i Østen, ikke for at udbrede deres Religion og omvende de

Digitized by Google

indfødte, ikke for at stifte Riger og udbrede deres Kultur, men kun paa Plyndrings- og Slavetogter. *Dèr* er de en Forbandelse for Land og Folk, *dèr* burde de europæiske Magter gribe ind og gøre en Ende paa de frygtelige Tilstande.

Saa kunde de maaske til Gengæld lade Islam i Ro dèr, hvor den synes at udrette noget godt.

MASSAIER.

Afrikas store, nordøstlige »Horn« er beboet af forholdsvis lyse, krigerske Hyrdefolk, Gallaer og

Fig. 219 Massaj-Elmoran i Krigsdragt.

Somalier. Til dem slutter sig, som Ættens yderste sydlige Udløbere, Massajerne, hvis Land mod Syd er lavere, mere tørt, mod Nord højere, bedre vandet og mere frugtbart. Ud over Landet ligger spredt Folkets Bopladser, deres »Kraale«, der i mange Henseender minder om Kaffernes.

En Massajkraal er bygget paa et fremspringende Punkt i Terrænet, en Bakketop, hvorfra der kan holdes Udkig med Kvæget og med Fjender, mod hvem dens Beliggenhed gør det lettere at forsvare den. Den er rund eller aflang af Form og omgivet af et tykt og tæt Tjørnehegn med kun to Udgange. Inden for langs Hegnet ligger Hytterne, byggede af Grene i aflang, firkantet Form med afrundede Hjørner og fladt Tag, overklinet med en Vælling af Ler og Kogødning, der i Regntiden maa dækkes med Huder. Højden er meget ringe, kun $3^1/_2$' ($1^1/_6$ M.), Længden 9' (3 M.), Breden 5' ($1^2/_3$ M.), men ofte er flere sammenbyggede, og Døraabningerne er meget smalle, men forholdsvis høje, 3' (1 M.).

Pladsen indenfor Hyttekresen er bestemt for Kvæget, der drives ind paa den for Natten. Da den aldrig renses, vil man forstaa, hvorledes den bliver, især i Regntiden, da den er en Søle af Dynd og Gødning.

Hyggeligt er der ikke i disse Kraale, Hytterne er opfyldt af Geder og Kalve, vrimler af Lopper og andet Utøj, og hele »Bohavet« er nogle Kalebasser af Græskarfrugten, nogle faa, tarvelig gjorte Lerkar samt nogle Huder til Leje.

De bebos enten af gifte Folk med deres Børn eller af de unge Krigere, Elmoranerne, med deres Elskerinder. Massajerne er et Kriger- og Røverfolk, og deres Samfundsordning ligner i det væsentlige den, vi beskrev hos Kafferne. De unge Mænd gør Krigstjeneste i en Aarrække, senere hen gifter de sig og gaar over til at blive fredelige Hyrder.

Saadan en ung Massaj-Elmoran er en stolt Karl at se til. Høj, slank og kraftig med muskelstærke Lemmer og veludviklet Brystkasse, bred over Skuldrene og smal over Hofterne, med mørkebrun Hudfarve, store, grove Ansigtstræk, mørke, vilde Øjne, og med et selvtillidsfuldt, stolt og kækt Præg over hele sin store Skikkelse.

Haaret er samlet i to større Fletninger, en fortil og en bagtil. Ansigtet indrammes i en Krans af Strudsfjer, indstukne i en Læderstrimmel, og Duske af bløde, bølgende Fjer hænger ned fra Skuldrene. Ned ad Ryggen flagrer et smalt Stykke hvidt Bomuldstøj med en bred, farvet Midterstribe, medens det til daglig brugte Skind er rullet sammen og anbragt som et Livbælte, i hvilket paa højre Side indstikkes det korte Sværd (Sime). Under Knæet fastgøres en Strimmel Skind med lange Haar, og derfra stritter bagud en lang Spore, behængt med smukke hvide Abehaar. Ogsaa om Ankelen bæres en haarrig Skind-Ring.

Det store, aflange, svære Skjold af velberedt, tyk Oksehud, bemalet med Klanmærker, bæres i venstre, Spydet med det alenlange, brede, blanke Jernblad og den lange, spidse Dupsko i højre Haand. Tatovering eller Krigsmaling kendes ikke, men Legemet holdes godt indsmurt i Fedtstoffer.

Saaledes udrustede drager Elmoranerne ud paa deres Røvertog, hvad enten dette nu gælder en Karavane eller en Kraal, der tilhører en eller anden kvægavlende Stamme.

Et saadant pludseligt Anfald af Massajer er frygteligt! Hen ad en smal Sti, omgivet af mere end mandshøjt Græs, snor og bugter en arabisk Karavane sig. I Spidsen vandrer tre eller fire høje Skikkelser med stolt Holdning. Mørkebrune Ansigter med grove Træk bærer Vidne om, at Araberblodet er stærkt opblandet med Blodet af sorte Slavinder,

Digitized by Google

men den ædlere Race har dog sat sit Herskerpræg paa hele Skikkelsen. Lange, folderige, hvide Kapper, store, i Sollyset skinnende Turbaner, i Bæltet under Kappen et prægtigt Sværd, en Dolk med gyldent Fæste, et Par lange Pistoler med sølvindlagte Skæfter, i Haanden en mandshøj Vandringsstav: saaledes er den rige, arabiske Købmand udstyret. Lige efter ham vandrer smaa, sorte Drenge med hans langløbede Flint og Vandpibe.

Mand for Mand følger det lange Tog. Sorte Bærere med deres Byrder, indsnørede til lange, smale Pyramider, paa Hovedet. Ind mellem dem Mænd med mindre Byrder, men med Bøssen over Ryggen, Togets Beskyttere og Krigere, der skal jage Slaver og skyde Indfødte ned som Hunde, naar de vover at modsætte sig Jagten. Hist og her en Opsynsmand med den lange Pisk af Flodhesteskind, maaske ogsaa en gammel svær Araber, ridende paa et Æsel og til Slut atter en lille Gruppe hvidklædte Høvdinge. Fod for Fod aser Skaren sig frem i det bagende Solskin, svedende, stønnende og pustende. Nu og da lyder et Raab fra en Opsynsmand, et Piskeslag hviner gennem Luften og besvares af et Hyl fra den trufne Bærer; Slave er han og maa finde sig i Slavekaar.

Alle længes mod Dagens Maal, en kølig Plads i Skyggen af et mægtigt Boababtræ ved en glitrende Bæk, eller blot et Sted ude i Steppen, hvor en Pyt stillestaaende Vand lover Tørsten stillet.

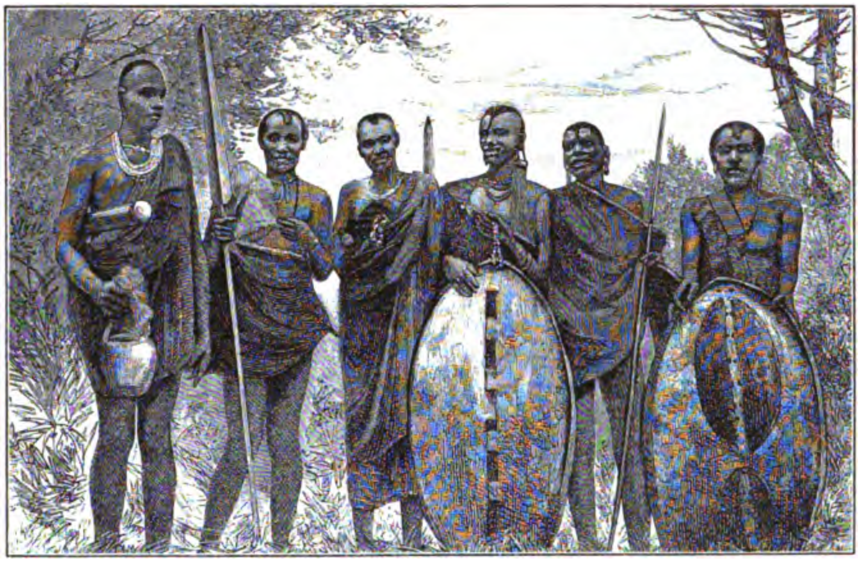

Fig. 220. Massaj-Krigere i daglig Dragt.

Da gaar der pludselig som et Ryk gennem hele den bugtende Menneskeslange. Den standser, de bageste strækker Hals, hvad er der sket? Svaret lader ikke vente paa sig, et rasende Hyl opløftes paa alle Kanter, Græsset bliver levende, vajende Fjerbuske, Lyn fra uhyre Spydblade, Glimt af store, bemalede Læderskjolde, vilde, fjerkransede Ansigter, en Fremstormen fra alle Sider — Massaj! Massaj!

Den blege Rædsel griber Mændene, Bærerne kaster Byrderne og søger under vilde Skrig Redning i Flugten, der dog kun fører dem frem til let Bytte for de brede Spydblade og de blinkende Knive. Araberne og de modigste af Bøssebærerne forsøger vel Modstand, nogle faa Skud høres, én og anden af de vilde Fjender gør et vældigt Spring og styrter under et Dødshyl til Jorden paa sit Ansigt, men det hele varer kun et Øjeblik. Overmagten er for stor, Angrebet for pludseligt, Rædselen for overvældende — efter kort Tids Forløb er alt forbi, hver og en af Karavanen: Arabere og Suahelier, frie og Trælle, er dræbt. Hoveder er kløvede, Lemmer afhuggede, Buge opsprættede — der bliver Festmaaltid i Aften for Hyæner og Sjakaler, Glenter og Gribbe.

Saa plyndres der! Bøsser foragtes; hvad skal vi med dem? Har vi ikke atter og atter set, hvor lidt de dur til i Kamp, nej! Spyd og Sværd, det er Vaaben for Mænd, lad saa kvindeklædte Arabere og Slaver om det knaldende Troldtøj! Men Tøj til vore gamle, Messingtraad og Perler til vore unge Kvinder, Sværd og Dolke til os selv, det er noget, der kan bruges, noget til Afveksling fra Kvæget, der ellers er vort Bytte, naar Toget gaar mod bosiddende Stammer af vor egen Farve!

Snart er Massajerne forsvundne; Solen kaster sine sidste Straaler hen over Ødemarken, over det nedtrampede Græs, over de blodige, forvredne Lig, over de omstrøede, forsmaaede Vaaben og Varer. Trindt om fra høres underlige Lyde, Hyænernes vilde, skurrende Latter, Sjakalernes melankolske Hyl, Løvens buldrende Torden, Gribbenes hæse Skrig — alle disse Djunglekrattets Røster, der melder om et dækket Bord, om Haan og Jubel over Menneskenes Udaad, der i Aften gør Livet saa lyst og let for dem, der ellers møjsommeligt skal dræbe selv eller slaas om de stærkeres Levninger.

En forbandet Plet til i Ørkenen, et Monument mere af hvidblegede Knogler, en ny Historie at berette ved Lejrilden, et Blad i den Rædselskrans, der fletter sig om Massajnavnet.

Gøres der Bytte af Kvæg, deles det paa en højst ejendommelig Maade. De modigste og stærkeste Krigere tilegner sig simpelt hen, hvad de vil have deraf, og det er deres, hvis de i tre Dage kan besejre enhver Modstander, der melder sig for at gøre dem Besiddelsen deraf stridig.

Dette giver Anledning til en Række rasende Tvekampe, i hvilke der dræbes langt flere, end der i Reglen omkommer paa selve Toget. Først naar de er endte, vender Skaren tilbage til Kraalen, hvor Sejren fejres med Dans og Sang. Men ingen Elmoran maa som Regel eje Kvæg, derfor faar Faderen alt, hvad Sønnen bringer hjem, saalænge han er Kriger, først naar Faderen er død, maa han selv beholde sit Rov, som han dog, saalænge han bebor Elmorankraalen, maa lade passe af andre.

Foruden Elmoranerne bebor deres Elskerinder, de unge, ugifte Kvinder — »Dittoer« kaldes de —

Digitized by Google

Krigerkraalen. Er Mændenes Skikkelser forunderlige at se til, er Kvindernes det ikke mindre. De er høje, velskabte, slanke, med ikke utiltalende Ansigtstræk. Den engelske Rejsende, Thomson, fra hvem største Delen af de givne Oplysninger om Massajerne

Fig. 221. Massaj-Kvinde.

stammer, kan ikke noksom rose deres vilde Skønhed og stolte Figur; men det maa indrømmes, at man ikke just faar noget særlig tiltalende Indtryk af dem gennem de Billeder, der ledsager hans Rejsebeskrivelse, og hvoraf enkelte er gengivne her.

De gør ogsaa alt for at vansire sig set fra vort Synspunkt. Hele Hovedet barberes saa blankt som en Billardkugle. Øreflipperne er ligesom hos Manden gennemborede og ofte udvidede til tynde Ringe, der næsten hænger ned paa Skuldrene; i dem bærer de Smykker af Elfenben eller Jern.

En Del af Ansigtet er malet hvidt, og om Halsen er snoet Jern- eller Kobbertraad i Form af en omvendt dyb Tallerken. Lignende Traadsnoninger dækker Benet fra Ankel til Knæ, og da de anbringes i en ung Alder, inden Legemet er udviklet, kan Læggene ikke faa Lov til at udforme sig, men Benet faar Form af en Stolpe, ret op og ned. Ogsaa Over- og Underarme bærer Spiraler af Metaltraad. Disse Smykker kan veje 30 Pund (15 Kilogram) og mere og generer betydeligt alle Bevægelser, foruden at de ofte gnaver slemme Huller paa Huden.

Det eneste Klædningsstykke hos de ugifte er et bredt Skind, ofte struttende og stinkende af Snavs; det kastes over venstre Skulder og fastgøres under højre, saa det højre Bryst bliver frit synligt. De gifte Kvinder derimod bærer to Skind, et paa Over- og et paa Underkroppen.

Massajernes eneste Erhverv er Kvægavl og Røveri. De dyrker ikke Jorden. Elmoranernes Føde er alene Blod, Kød og Mælk. Til daglig lever de *udelukkende* af Mælk, kun af og til og da navnlig forud for et Krigstog slagtes et Stykke Kvæg til Fortæring. En lille Skare med en Ditto til Kok drager bort fra Kraalen, thi i den maa ikke spises Kød, og ingen maa se en anden ved Maaltidet. En Okse føres med og dræbes. Derpaa slaas Hul paa en Aare, og det friske, varme Blod drikkes, alt som det strømmer ud.

Forinden maa Fordøjelseskanalen være renset for ethvert Spor af Mælk, thi de to Fødeemner maa ikke paa samme Tid findes i den. Til den Ende tages et stærkt Afføringsmiddel, og først naar dette har virket, tør man gaa løs paa Blodet og Kødet. Dette sidste tilberedes af Dittoen, og i nogle Dage propper Elmoranerne sig med det, til Kreaturet er ganske opædt. Derpaa maa atter tages et Udrensningsmiddel, inden man paany kan begynde paa den daglige Mælkediæt. Hvis denne Levemaade virkelig fortsættes gennem 15—20 Aar, den Tid Krigerlivet vedvarer, har vi her et vidunderligt Eksempel paa, hvad den menneskelige Organisme kan vænne sig til.

Hvad mon »Vegetarianerne« vil sige til det?

Kun de gifte Mænd samt Kvinder og Børn maa nyde Planteføde, som faas ved Handel med visse agerdyrkende Stammer, til hvem man staar i fredeligt Forhold.

Massajerne driver intet Haandværk eller Industri, i alt Fald ikke ud over Tilberedning af Huder og Skind til Klæder. Deres prægtige Skjolde tilforhandler de sig hos en Folkestamme, Andoroboroerne, der spredt bebor Landet sammen med dem.

Spyd og Sværd fabrikeres af et andet Folk El-Kononoerne, der ogsaa bor rundt om i Massajernes Land og holdes i Afhængighed, i et Slags Slaveri af disse. De er flinke Smede, som forstaar at udsmelte Jernet af Erts i en simpel Smelteovn og at bearbejde Metallet særdeles dygtigt, ligesom de ogsaa forarbejder de simple Lerkar, vi finder hos hine.

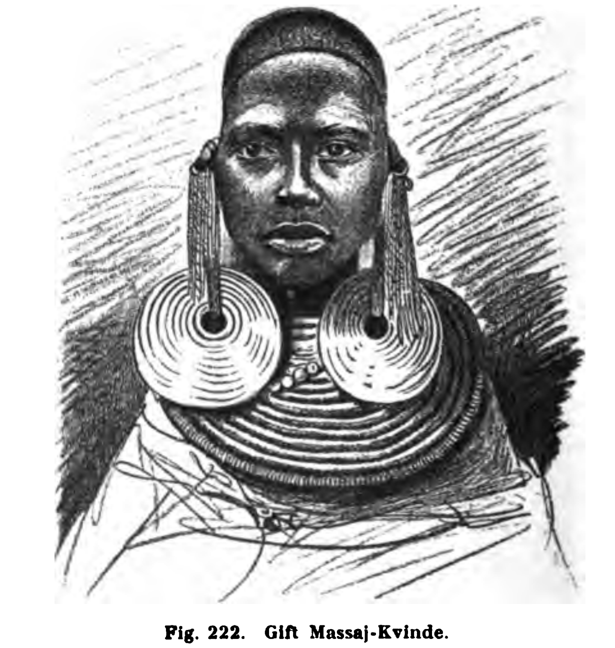

Fig. 222. Gift Massaj-Kvinde.

Hvorledes det egentlig hænger sammen med disse forskellige Befolkningselementer i samme Land, er ikke klart. I Skildringen af Andoroboroerne er der grumme meget, som minder om Buskmænd og andre

Digitized by Google

Dvergstammers Levesæt, men de synes ikke at tilhøre nogen Dvergrace.

Massajerne arbejder kun lidt. Som det sig hør og bør for Krigere driver de efter Noder, navnlig saa længe de er Elmoraner. Selv Kvæget vogter de ikke, men har Livegne eller Slaver, der besørger det; kun Krig og Vaabenøvelser samt Vagttjeneste nedlader de sig til at passe. Den sidste er omhyggelig ordnet og forsømmes aldrig, selv om der er Fred i Landet, hvad der sjeldent er; thi de lever i stadig indbyrdes Kampe mellem de forskellige Stammer af Nationen og maa derfor være forberedte paa pludselige Overfald.

Skønt, saadanne synes ikke altid at spille stor Rolle i de indbyrdes Stridigheder. Disse udfægtes i alt Fald ofte paa mere ridderlig Vis ved Enkeltkampe mellem Mand og Mand eller mellem smaa udvalgte Skarer til aftalt Tid og paa aftalt Mødeplads. Den sejrende Part bortfører Kampprisen, de besejredes Kvæg og Gedehjorder.

Selv efter at have stiftet Familje, faar i alt Fald Mændene ikke mere, snarere mindre at bestille, thi nu er de jo fri for al regelmæssig Krigstjeneste, og alt det uundgaaeligt nødvendige Arbejde overlader de ganske til Kvinderne. De hviler paa deres Lavrbær og nyder Højagtelse. Elmoranerne ser op til dem, de betragtes som staaende over disse og i det hele som den højeste Stand i Samfundet.

Fig. 223. Massaj-Kvinder udenfor en Hytte.

Men hvad faar de da Tiden til at gaa med?

Ja, Massajerne er et saare snakkesaligt Slags Mennesker. Det er ikke nok med, at de kan sludre Time efter Time bort om ligegyldige Ting, ikke nok med utrættelig Fortællen af gamle Bedrifter o. s. v. De holder ogsaa mange officielle Palavere (Møder), hvor fælles Anliggender drøftes i det uendelige. Veltalenheden er højt skattet og højt udviklet mellem dem, og ingen bliver træt af at høre alenlange, udtværede Taler om ofte helt uvigtige Emner. Saa driver de rundt paa Besøg hos nærmere og fjernere Slægtninge, og af og til skal en Handel slaas af om et Skjold eller et Spyd til en Søn, der skal være Elmoran, eller de slutter sig til Afveksling til et eller andet Plyndringstog eller tager sig en ny Kone. Endelig fordrives mange Timer med Drikning af Hirseøl eller Tygning af Tobak; Røgning er derimod ukendt.

Hvad deres Samfundsorganisation angaar, finder vi egentlig ingen saadan hos dem udover den »militære«, om saa kan siges. Hver Krigerkraal vælger ved Afstemning en »Lykonan«, en Slags Høvding, der anfører Elmoranerne i Kampen og fører Forsædet i deres Raadsforsamlinger. Et vist Antal forbundne Elmorankraaler vælger endvidere en »Lytunu«, en Overhøvding eller General, hvis Magt i alt Fald paa Krigstog er ubegrænset. Han leder Slaget uden at tage Del i det, med mindre det kniber, han fælder afgørende Domme i alle Tvistigheder og straffer med Døden enhver Fejghed.

Men baade Lykonaniens og Lytunuens Myndighed synes kun at strække sig til Elmoranerne, Familiefædrene synes ikke at have Høvdinge af nogen Art, og ingen Despot har tilrevet sig Magten over flere eller færre af Stammerne som Chaka og Mozilikatse hos Kafferne.

En vis Magt eller i alt Fald Indflydelse har »Lybon'en«, Medicinmanden, hos dem som hos alle Naturfolk; men stor er den neppe, thi Massajerne synes at være et mærkelig »irreligiøst« Folkefærd. De siges ganske vist at tro paa et »højeste« Væsen og paa underordnede Guder, ligesom de ogsaa har Tiltro til »Medicin« eller Fetischer, gennem hvilke Lybonerne virker. De anraaber Guderne ved Hyl og Sang og ærer højt Kilimandjaros og Kenias snedækte Tinder, som de anser for at være Gudernes Boliger. Men de skal være en Del overtroiske og ganske mangle Begreb om et Liv efter Døden.

Det sidste lyder højst mærkeligt; selv de raaeste af de Folk, vi hidtil har omtalt, har dog i alt Fald visse dunkle Ideer i den Retning. Det kan jo ogsaa godt være, at der vil findes saadanne hos Massajerne, naar vi trænger dybere ind i deres Aandsliv. Men Behandlingen af deres døde synes unægtelig ikke at tyde paa nogen Tro paa Opstandelse i en eller anden Form, thi Ligene bliver simpelt hen smidt udenfor Kraalen til Føde for Hyæner og Gribbe.

Som vi ser, er Massajerne ligesom Kafferne et raat, ejendommelig organiseret Røverfolk, der ikke uden Grund frygtes vidt og bredt. For øvrigt siges det, at deres Mod nu er brudt, ikke ved Krudt og Kugler, men ved Kvægpesten, der har dræbt deres Kvæg og det Kvæg, de skulde leve af at røve. De skal nu færdes som lurvede Tiggere i de Egne, hvor de før spillede Herrer og stolte Krigere — hvis Beretningerne ikke er overdrevne.

Digitized by Google

TUAREGER.

Nord for det frugtbare og rige Mellemafrika strækker Saharaørkenen sine Land- og Klippeflader ud over uhyre Omraader, til helt op mod Middelhavets Kyster. Ved en Ørken er vi jo vant til at forestille os en plante- og dyretom, regnløs og hed Flade, et Øde forladt af Guder og Mennesker. Ja, saaledes er ogsaa store Dele af Sahara, men ingenlunde den hele. Dels findes frugtbarere Smaapletter med Kilder og Palmehaver — Oaserne — strøede ud over den, ofte rigtignok med lange Mellemrum. Dels er der store, højtliggende, bjergrige Strøg, i hvilke der dog falder nogen Regn, og hvor der som Følge heraf navnlig i Dalene ogsaa er nogen Plantevækst, der kan ernære nøjsomme Hjorde af Faar og Kameler eller Heste. Endelig er der, navnlig mod Syd, meget betydelige Omraader, der snarere har den tørre Steppes end den egentlige Ørkens Karakter, hvor der er Græsvækst, der i den regnrigere Tid endog er frodig og yder mange baade vilde og tamme Dyr Føden. Selv i de fleste egentlige Ørkenstrækninger vokser der dog spredte, tornede Buske og bynkelignende Urter, der ikke forsmaas af Kamelerne.

Hvor ringe nu end denne Ørkenens Plantevækst og det ved den betingede dyriske Liv er, skabes der dog ved det Mulighed for Mennesket for ogsaa her at hævde sig og fravriste Naturen et om end kun tarveligt Livsophold.

Fig. 224. Tuareger.

Dets Liv maa væsentlig knyttes dels til de dyrkelige Pletter, Oaserne, dels til de fattige Græsgange, og nogen stor Befolkning kan der naturligvis ikke være Tale om. Selv den ringe, der forefindes, kan ikke bestaa alene ved det, Landet frembringer, det kan i sin nuværende Tilstand umulig brødføde den. Oaserne er saa forsvindende smaa i Forhold til det hele Omraade, at de kun kan sammenlignes med Smaaøer i et stort Ocean.

Men medens et saadant letter Samfærselen, besværliggør Ørkenen den. De uhyre Afstande, den forholdsvis langsomme Maade, hvorpaa Rejser maa foretages, og det utrolige Besvær, de udmarvende Strabadser, der er forbundne med dem, maa tages vel i Betragtning, naar vi vil dømme om Ørkenboernes Livsvilkaar.

Saa ringe Befolkningens Tal er, saa broget er Sammensætningen af den. Fra alle Sider er Mennesket trængt ind over Saharas Grænser. Sjeldent vel frivilligt, oftere tvungne af Tryk bagfra, er den ene lille Skare efter den anden vandret ud i Ødet, har sat sig fast i denne eller hin Oase eller søgt et tarveligt Udkomme for sig selv og sine Hjorder ved et Nomadeliv i de planterigere Strøg. Sydfra er den sorte Race bleven puffet ind over Ørkenranden, fra Nord er de lyse Berbere, fra Nordost Araberne sivet ind. Snart har Kampen for Tilværelsen ført til uafladelig Strid mellem de forskellige Racer og Stammer; den ene har fortrængt, udryddet eller underkuet den anden, og endnu i Dag er alles Krig mod alle den almindelige Tilstand.

Blodblanding er bleven øvet i stor Udstrækning. Sejrherrerne har tilegnet sig de undertvungnes Kvinder; Slaver og navnlig Slavinder er tilførte i stort Antal sydfra, fredløse politiske og kriminelle Forbrydere har søgt og fundet et Fristed og Optagelse i Stammerne. Kulturoverførelse har atter og atter fundet Sted, idet Kulturfolk fra Ørkenens Nabolande har overskredet dens Grænser og har sat sig fast i Oaserne. I Rækkefølge har Ægyptere, Fønikere, Grækere, Romere, Arabere og nu sidst Franskmænd øvet deres Indflydelse. Hedenskab, Kristendom og Islam har kæmpet om Magten, og er end den sidste foreløbig gaaet af med Sejren, findes der dog talrige Spor i Folkeliv og Sæder efter de første.

Det er klart, at vi under disse Omstændigheder ikke kan vente at finde noget Ørkenfolk, som ikke bærer Præg baade legemligt og aandeligt af Blanding og fremmed Paavirkning, men vi har valgt at skildre det iblandt dem alle, som er ejendommeligst, som helt igennem er mest typisk og giver os det bedste Billede af, hvorledes Ørkenen former Mennesket og dets Liv. Det er *Tuaregerne*, et stolt, modigt, intelligent og frihedselskende Folk, vi nu skal lære at kende.

De bebor Kærnen af Sahara, det uhyre Omraade mellem Algiers Syd- og Sudans Nordgrænse paa den ene, Bjerglandet Tibisti og Byen Timbuktu paa den anden Side. Navnet Tuareg er givet dem af Araberne og betyder enten: »De, der har forladt deres Religion«, og antyder derved deres Overgang fra Kristi til Muhameds Lære. Eller: »De forladte«, det vil sige af Gud forladte. Selv kalder de sig ved det stolte Navn: Imoshagh (de fri, de uafhængige), og aldrig har noget Folk med mere Ret kaldt sig saa,

Digitized by Google

thi de har forsvaret og forsvarer endnu deres Frihed med den mest glødende Iver og med stolt Tapperhed.

Alt i alt omfatter de vel højst et Par hundrede Tusende Mennesker, delte i 4 store Afdelinger, der atter falder fra hinanden i en Mængde Smaastammer, Klaner eller Ætter i saare løs Forbindelse med hinanden og ofte i stadig indbyrdes Fejde. Kun sjeldent og for kort Tid ad Gangen kan en fælles Fjende samle flere eller færre af Smaagrupperne til Forsvar eller Angreb. Høvdinge har de vel af Navn, men deres Magt er yderst indskrænket, de har ingen særlige Rettigheder og hæver ingen Afgifter af nogen Art. Grundlaget for Samfundsdannelsen, om dette

Fig. 225. Kvinder grutter Korn. Nordafrika.

Ord kan anvendes paa saa anarkistiske Tilstande, danner Familien, Ætten. Den holder sammen og har Forpligtelse til at hævne hver Krænkelse, der tilføjes et af dens Medlemmer. Øje for Øje og Tand for Tand er Løsenet, og Blodhævn er Mandens første Pligt. Om den rammer den egentlig skyldige eller en af hans Slægtninge, er temmelig ligegyldigt, thi Slægten anses for solidarisk ansvarlig for, hvad dens enkelte Medlemmer bedriver.

Vigtigere Fællesanliggender drøftes paa højtidelige Raadsforsamlinger, hvor enhver fri Mand har Adgang og Stemme, naar han har naaet en Alder af 40 Aar. Tuareger, som Indianere og andre Folk paa lignende Udviklingstrin, sætter stor Pris paa Veltalenhed og hører med uudtømmeligt Taalmod og Høflighed paa de længst mulige og sagtens ofte kedeligst mulige Udgydelser. Men det ligger i Forholdenes Natur, i den utrolig spredte Befolkning og de umaadelige Afstande, og endelig i den stærke personlige Uafhængighedstrang, at Forbindelsen er og maa vedblive at være løs mellem Folkets enkelte Afdelinger. Nogen politisk Enhed er der ikke Tale om.

I social Henseende er Befolkningen skarpt lagdelt. Først er der Adelen, der alene er i Besiddelse af politiske Rettigheder og deltager i Raadsforsamlingerne, ligesom ogsaa Høvdingene alene udgaar fra den. Det er dens Medlemmer, der lever det egentlige Tuaregliv, stadig paa Farten, altid bevæbnede, rastløse og dog paa en Maade Lediggængere. Alt egentligt Arbejde foragtes nemlig af dem, de driver hverken Agerdyrkning eller Industri, selv Husgerning forrettes af Slaver. Endog Læsning og Skrivning ser de ned paa, hvor uundværlige deres Rejser, Forretninger og de lange Afstande end gør Udøvelsen af disse Kunster for dem. De overlades derfor mest til Kvinderne, der næsten alle kan baade læse og skrive, medens $^4/_5$ af Mændene ikke forstaar dette.

For ret at fatte Adelens Betydning, maa vi først omtale de andre Kaster. Der er visse adelige Familier, der har givet Afkald paa al Deltagelse i det offentlige Liv for at hellige sig til Religionen og blive dennes Præster. De danner en særlig Kaste, Marabuterne, der betragtes som hellige og har stor Indflydelse. Religionen er nu den muhamedanske, men Tuaregerne er lidet fanatiske og ret tolerante i skarp Modsætning til andre Muselmænd. De har ingen Moskéer, ingen fælles Gudsdyrkelse, og selv Marabuterne er ikke synderlig trosivrige, tvertimod, intelligente, som de er af Naturen, kan de undertiden hæve sig til et virkelig overlegent Syn paa Ting og Forhold. En Marabut, der med nogle af sine Disciple gjorde en Rejse i Frankrig, sagde saaledes til dem: »Enhver aabenbaret Religion kan med en vis Ret gøre Fordring paa at være den bedste. Saaledes kan vi Muselmænd hævde, at Koranen er Evangeliernes og Bibelens Fuldendelse. Men vi kan ikke nægte, at Gud har forbeholdt de kristne alle de moralske og fysiske Egenskaber, der gør Folk og Stater store.« Naar man kender Islams utrolige Hovmod og Overlegenhedsfølelse overfor andre Religioner, vil man forstaa, hvad det betyder, naar en af dens Præster kan frigøre sin Aand i en saadan Grad, at han kan sige og mene sligt.

Endvidere er de Rettens Fortolkere, Dommere og Voldgiftsmænd i offentlige og private Stridigheder. De maa kende til Bunds de overleverede Retsregler, og de formaar ved deres Ro, Overlegenhed og personlige Indflydelse at bilægge mangen en Tvist, der uden dem vilde have ført til blodige Stridigheder.

Ogsaa Lærergerningen paahviler Marabuterne. De underviser Adelens Børn, baade Drenge og Piger, i Læsning, Skrivning, Historie, Retsregler, Regning, Religion og Astronomi, kort i alt, hvad der har praktisk Betydning for dem at kende til. De maa stadig være paa Farten for at kunne opfylde deres mange Pligter, snart maa de til et fjernt Punkt for at voldgive i en Strid, snart kræver et Bryllup deres Nærværelse i den anden Ende af Stammens Omraade, snart maa de følge en Familie paa dens Vandringer for at undervise dens Børn. Men dette Liv er netop efter en Tuaregs Hjerte.

En lavere Kaste dannes af de Livegne, Imrhad, som de hedder. De bor dels i Oaserne, dels drager de omkring som Hyrder for deres egne og deres adelige Herrers Hjorder. De tilhører nemlig de adelige Slægter, de kan arves og skænkes bort, men ikke sælges. De er altsaa ikke Slaver, de har deres bestemt begrænsede Rettigheder og Pligter overfor deres Herrer og er ligesaa stolte som disse af at høre til »Imoshagh«, det stolte, frie Folk. De dyr-

Digitized by Google

ker Jorden, der tilhører Adelen, mod at betale visse Afgifter, og de vogter dens Hjorder med Ret til at græsse deres egne sammen med dem. Krigstjeneste er de pligtige at yde og gør det gerne.

Mange af dem er dygtige og intelligente Folk. De af dem, der bor i Byerne, er til Dels Haandværkere og Handelsmænd og tjener sig ofte betydelige Rigdomme. De behandles godt og skaansomt af deres Herrer, der jo til Dels skal leve af dem.

Baade de adelige og undertiden Imhrad holder Slaver, der røves paa Krigstog eller købes af Karavanerne sydfra, og de maa gøre alt grovere Arbejde. Dog behandles de menneskeligt og frigives ofte, f. Eks. ved Ejerens Død; de gaar da over til at blive Imrhad, hvis Kaste derved blandes mere og mere med Negere; kun Adelen og Marabuterne holder Racen ren.

Nu vil man kunne forstaa, hvad den ikke-arbejdende og intet-frembringende Adel lever af. Dels opkræver den visse fastsatte Afgifter af Karavanerne, hvis Veje fører gennem Landet, mod at den til Gengæld ledsager og beskytter dem mod Overfald af Røverpak, der kun er altfor almindeligt i Ørkenen, af Arabere og andre Tuaregstammer. Dels gør den Krigs- og Plyndringstog mod Naboer eller mod Karavaner, der passerer andres Omraade eller vil passere deres uden at betale Afgift. Byttet fra disse Røvertog er ofte stort nok til at leve højt paa i lange Tider. Dels driver den Handel for egen Regning, tidligere navnlig med Slaver, nu, da denne Trafik ved Franskmændenes Besættelse af Algier og Tunis er bleven saa stærkt indskrænket, med Salt fra de udtørrede Saltsøer.

Endelig har den de Livegnes Afgifter at leve af, og kniber det, falder den ganske tilbage paa disse, lejrer sig i Nærheden af deres Opholdssteder og forplejes af dem, til bedre Tider oprinder. Dette finder disse sig roligt i; de ved jo, at de uden Krigerkastens Beskyttelse vilde være enhver arabisk Røverstamme prisgivne.

Fig. 226. En Tuareg med sin opsadlede »Mehari« ved Foden af en Dadelpalme.

Naar vi vil skildre det egentlige Tuaregliv, maa vi vende os til de adelige, det er dem, der byder os alle Ejendommelighederne renest og klarest.

Lad os tænke os, at vi ude i Ørkenen træffer en Trup af dem paa en af deres vidtstrakte Vandringer; vi vil da blive Vidner til et mærkeligt, for os ganske fremmedartet Skue.

Det er stolte Karle at se til, høje, magre men muskelstærke og vel byggede. Hvad vi kan se af deres Ansigter er ikke meget, men det vi ser, forbavser os, thi Huden er himmelblaa! I Virkeligheden er den lys gulbrun som Italienernes eller Spaniernes, men den farves ufravigelig blaa med Indigo overalt, hvor den ikke dækkes af Klæderne. Kvinderne derimod farver sig rødgule med Okker. Grunden, angiver de selv, er den, at Farvning beskytter mod det skarpe Solskins skadelige Virkninger.

Men vi ser som sagt kun lidt af Ansigtet, en smal, skarpt fremspringende, lidt buet Næse og et Par store, sorte Øjne er alt. Forøvrigt er Hovedet helt indhyllet i et let Klæde af Bomuldstøj, Sløret, der anbringes saaledes, at det dækker Pande og Underansigt helt op over Munden. Det fjernes aldrig, naar der er andre til Stede, selv ikke under Spisningen eller om Natten under Søvnen. Oprindelig er det vel anvendt som Værn mod Solbrand og Sandstorm, men efterhaanden er det blevet en Bluførdighedssag aldrig at blotte Ansigtet. Kvinderne bruger intet saadant Slør.

Kunde vi fjerne det, vilde vi faa at se, at Ansigtstrækkene ligner vor egen Races, og at Udtrykket er stolt og selvbevidst. Skæg bæres ikke, og Hovedhaaret afrages paa en »Hanekam« nær fra Pande til Nakke, som bruges til Støtte for Sløret, der er mørkeblaat eller hvidt, alt efter paagældende Stammes fastslaaede Skik.

Ogsaa den øverste Del af Legemet er tæt tilhyllet. Yderst bæres en vid Bluse af blaat Tøj, sammenholdt ved et blaat eller rødt Bælte og med broderede Lom-

Digitized by Google

mer. Indenfor den er Legemet klædt i en lang hvid eller blaa Skjorte, og Benene dækkes af blaa, glinsende Benklæder, vide og udposede foroven, snevre forneden. Fødderne er nøgne, kun med lette Lædersandaler fastgjorte ved smukke, broderede Remme.

Fig. 227. En Tuaregsaddel.

Smykker ser vi intet videre til; kun vilde vi, hvis vi fik Lov til at se nærmere efter, finde en ejendommelig, bred, afrundet Ring af en grøn Sten fastsiddende om nedre Del af højre Overarm. Det er Krigerens Adelsmærke. Af Vaaben vil vi lægge Mærke til den lange Lanse med det forholdsvis korte og svære Skaft og den alenlange, smækre Jernspids. Til det brede tveæggede Sværd med korsformet Fæste og ikke mindst til den underlige Dolk, der ufravigelig bæres op langs venstre Underarm fastgjort med en bred Læderrem om Haandleddet.

Men lad os et Øjeblik vende vort Blik fra Rytteren til hans Dyr. Det er en Kamel — det er sandt, men rigtignok ikke en Kamel, som vi tænker os den, ikke et stort, plumpt, grimt og groft Lastdyr, som de fleste af dem, der slæber Karavanernes Byrder. Nej, det er en »Mehari«, et af Ørkenens ædleste Dyr, hurtigt, ihærdigt, udholdende og nøjsomt, sin Herres Ven og trofaste Hjælper. Som Araberen føler sig knyttet til sin Hest, saaledes føler Tuaregen sig knyttet til sin Kamel. Uden den var han mindre end intet, med den er han Ørkenens Herre.

Han ejer ingen stor Hjord af dem, 50—60 Stykker synes at være det højeste Antal i Enkeltmands Eje; men det er udsøgte Dyr hver i sit Slags, alt efter som de er bestemte til Last- eller Ridedyr. De vogtes og passes omhyggeligt og drives fra Sted til Sted, efter hvor der er bedst Føde for dem. Utrolig nøjsomme er de, Græs, Salturter, Tidsler, Bynke og Buske med uhyre Torne er deres Føde. Vand faar de ikke meget af, og de kan undvære det i lange Tider. En Ridekamel, vel udhvilet og i god Stand, kan om Sommeren gaa syv Døgn under Rytter uden at vandes, om Vinteren paa Græsgangen maa de undertiden nøjes med Duggen i to Maaneder eller mere.

Hurtige og udholdende er de ogsaa, de overgaar i saa Henseende Hesten og ethvert andet Dyr, Mennesket har taget i Brug. De løber i deres raske Trav Snese og atter Snese af Mil ud i ét med meget korte Hvilestunder imellem. Saddelen er tildannet til at hvile paa Puklen, den er blødt udstoppet for ikke at gnave Dyret, høj for og bag, som Tegningen viser. Tømmen er en Læderrem, fastgjort om Kæben.

Men vore Tuareger har nu afsadlet, og Karavanen har gjort Holdt. For at gøre Gæsterne Ære, sættes der et Maaltid for dem, Grød af Havremel og »Kuskussu«, en Slags Frikassé af Faarekød. Det kan nok være, at de kan hugge i sig! Fad tømmes efter Fad. Vi maa imidlertid ikke tro, at de er saa graadige til daglig, tvertimod, de er saare nøjsomme; det er kun, naar de saadan bydes til fulde Fade, at de anser det for deres Borgerpligt at forsyne sig for et langt Tidsrum. Deres daglige Kost er tarvelig, den bestaar af Kamelmælk, Dadler og Mel, der tilberedes paa forskellig Maade.

Har de Lejlighed, spiser de gerne Frugter og Grøntsager, der dyrkes i Oaserne, og byder det sig eller kniber det med de almindelige Føde-Æmner, samler de Blade, Rødder, Bær og Frø af visse vildtvoksende Planter til Fortæring, eller de fraadser i Græshopper.

Kød faar kun de rige jævnligt, andre maa nøjes med at smage det ved mere højtidelige Anledninger, og Faare- eller Gedekød er da det almindelige. De holder nemlig betydelige Hjorder af disse Dyr. Mest anset er Kamelens Kød, navnlig af unge Dyr, men saadanne slagtes naturligvis kun rent undtagelsesvis, f. Eks. for at hædre en fornem og kær Gæst. Ogsaa Vildtet sætter de Pris paa, de jager gerne og holder store Kobler af myndeagtige Hunde til Jagtbrug.

Endelig har Gæsterne da faaet nok, og vi giver os i Snak med dem, naturligvis gennem Tolk, for deres Sprog forstaar vi jo neppe. Det er en Afart af Berbersproget, der tales over hele Nordafrika, eller taltes, inden Arabisk bredte sig saa stærkt paa dets Bekostning. Vellydende, godt bygget og udtryksfuldt er det. Meget indladende viser Tuaregerne sig ikke, de udtaler sig nødigt om deres egne Sæder og Skikke, skønt et og andet faar vi dog ud af dem. De er, fortæller de, for Tiden lejrede i Nærheden, det vil sige en halv Snes Mil eller saa borte, og var blot ude paa et lille Spejdertog for at sikre sig, at Vejen var fri. De er paa Rejse til den Oase, hvor de har deres Jord og deres Imrhad, for nu i Daddelhøstens Tid at hæve deres Afgifter. De har Kvinder og Børn med, og der er intet til Hinder for, at vi kan følge dem til Lejren; den ligger kun lidt borte fra Karavanens Vej.

Vi sikrer os deres bestemte Lejde, med det kan vi være fuldt sikre, thi en Tuareg bryder aldrig et givet Ord, hvad det saa end gælder. Men vilde vi være letsindige nok til at drage med dem uden det, vilde vi ganske sikkert blive skaanselsløst myrdede og plyndrede, som saa mange uforsigtige rejsende før os. Altsaa til Kamels! og af Sted, idet vi sætter Kurs efter hine mørke Fjelde i det fjerne; ved deres Fod er der en Kilde, hvor vore Venners Trop har gjort Holdt.

Det er en drøj og varm Tur ud over den solhede Ørk, men endelig naar vi Maalet, en lille Plet Grønt ind under en brat Skrænt med lidt støvet Buskads og 5—6 med Bladene hængende Daddelpalmer omkring. Det er hele Herligheden, men der er Vand, det kostbareste Klenodie i Ørkenen. Ikke meget, ikke synderlig velsmagende, men dog Vand! Og vi læsker vor Tørst, der er steget næsten til det utaalelige ved vort lange Ridt i den brændende Sol. Vore Ledsagere derimod synes ikke særlig hidsige efter Drikke, de er aabenbart vante til ganske andre Strabadser. De har foreløbig travlt med at forklare

Digitized by Google

deres Familiefæller, hvad vort Besøg betyder, og da disse har hørt, at vi har frit Lejde, træder de os venligt og gæstfrit, men dog stolt og værdigt i Møde.

De byder os ikke indenfor i noget Telt, thi de bruges i Reglen ikke paa saadanne Ture. Havde vi besøgt dem i deres sædvanlige Lejre paa deres Hjorders Græsgange, vilde vi have fundet dem boende i Lædertelte, medens livegne og Slaver har Hytter af Pindeværk og Siv eller langt Græs. Her nøjes de med at stable deres ringe Bagage op i Skyggen af Palmerne og lejre sig i Ly af den.

Mændene er som de, vi har set; vi vil lægge Mærke til, at kun en enkelt af dem er bevæbnet med en lang Flintelaasbøsse. Spørger vi om, hvorfor de ikke alle har en saadan, trækker de paa Skulderen og svarer, at sligt er Vaaben for Kvinder, ikke for Mænd, og at den ene, de har, kun bruges paa Jagten. Nej! Lanse, Sværd og Dolk og Kamp Øje i Øje — det er Mande-Id! Selv Bue og Pil overlader de til deres Imrhad, der i Reglen fægter til Fods. Kamelerne græsser i Nærheden, men Heste ser vi ingen af, dem sætter Tuaregen ikke stor Pris paa. Derimod bliver vi nogle af deres mange Jagthunde vaer, luskende om mellem Buskene, og maaske nogle Pakæsler, som holdes i ikke ringe Antal. De skal bære Daddellasterne tilbage til Hjemmet.

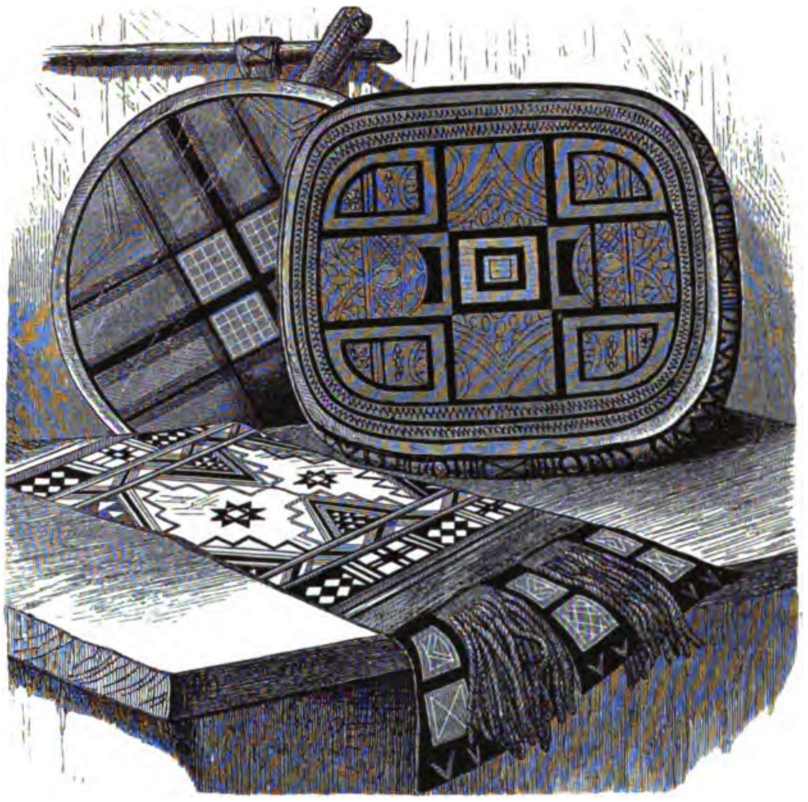

Fig. 228. Prøver af Tuaregernes Læderarbejde.

Kvinderne er utilslørede, klædte i lange, fodside Bluser med Bælte om Livet og et stort, stribet, sjalslignende Stykke uden paa. Om Hovedet er bundet hvidt Tøj, der indrammer det okkerfarvede, men i og for sig smukke Ansigt. Er vi heldige, vil vi blandt de unge Piger træffe rene Skønheder — eller rettere Skønheder, der Pokker ikke er rene.

Alle Tuareger har nemlig den mere mærkelige end behagelige Skik aldrig nogensinde at vaske hverken sig selv eller sine Klæder. Dette maa tages bogstaveligt, selv de i Koranen foreskrevne, religiøse og daglige Tvætninger foretages med — Sand. De vilde anse det for det syndigste Misbrug at anvende Vand udvendigt og paastaar desuden, at deres Hud ikke kan taale det. Følgen er naturligvis — foruden Snavs i tykke Lag — ilde Lugt, Hudsygdomme og Utøj i Mængde. Vi vil ogsaa lægge Mærke til, at mange af dem har daarlige Øjne; heri er delvis Griseriet Skyld, men væsentligt er det dog det stærke Lys og den skarpe Sandblæst, der volder det. Iøvrigt er Sundhedstilstanden god, de svagelige dør i en tidlig Alder.

Kvinderne træder os i Møde med en Aabenhed og Værdighed, der stikker paafaldende af mod, hvad der ellers er Skik blandt Østerlændinge. Vi faar straks Indtrykket af, at de ingenlunde er underkuede eller tilsidesatte. Og saaledes er det i Virkeligheden ogsaa. Først maa det bemærkes, at hver Mand kun har én Kone, skønt Flerkoneri jo er tilladt i Islam. Det er formodentlig en Overlevering fra den Tid, de var kristne, og Kvinderne skal nok passe at holde over den. Dernæst er der ikke Tale om, at Manden køber sig en Hustru, nej hun vælger og vrager ligesom hos os, og hun bevarer i Ægteskabet sin medbragte Ejendom som Særeje, hvoraf hun ikke er pligtig at yde noget til Familiens Underhold. Den er Mandens Sag. Endvidere er Arvefølgen saaledes, at den gaar gennem Kvindelinjen; Høvdingværdigheden nedarves ikke fra Faderen til hans ældste Søn men til hans ældste Søsters ældste Søn.

Endelig har Kvinderne Indflydelse ved, at de kan læse og skrive og derved bliver nødvendige for Mændene, der ofte ikke er inde i disse Fag, under deres Handelsforretninger og politiske Underhandlinger. Man vil maaske synes, at et Folk, der har Kendskab til Skrift, ikke kan regnes til »Naturfolk«. Dertil vil vi kun sige, at ingen saadan enkelt Ting kan blive afgørende, det maa hele Levesættet være, og efter dette er Tuaregerne afgjort Naturmennesker. Nogen Litteratur har Folket dog ikke, deres eneste Bog er Koranen, og den maa ikke oversættes eller skrives med andet end arabiske Bogstaver. Men rundt paa Klipperne finder vi tusender af Indskrifter med tuaregiske Bogstaver, der ogsaa bruges i det daglige Liv til Breve, Regnskaber og Optegnelser.

Altsaa indtager Kvinderne en Stilling i Samfundet, det har ogsaa gjort dem betydeligere og udviklet dem mere end hos andre Naturfolk. I Ægteskabet er de strængt sædelige.

Digitized by Google

Imidlertid har vore Venner beværtet os efter bedste Evne; tørret Vildt og Kamelkød, Melgrød og ristede Græshopper er bleven satte for os, maaske vi endda til Slut faar en Kop The, thi denne Luksusdrik er trængt frem endog hertil. Spirituøse Drikke kendes heldigvis ikke, det eneste Nydelsesmiddel er Tobak, der røges, snuses eller skraas, i sidste Tilfældet blandet — til liden Baade for Tænderne — med Natron. En Pibe slutter Dagen ved Baalet af Kvas eller tørret Kamelgødning, mens Nattens storslaaede Fred sænker sig over den omgivende Ørk.

Lad os forlade dens Sønner her. Vi har nu faaet et Indblik i deres Liv, nøjsomt og besværligt som det er, og i deres stolte og frihedselskende Karakter. Ogsaa dette Folk er bleven højst forskellig bedømt. Duveyrier, en fransk Forsker, der har levet aarevis med dem, kan ikke finde Ord stærke nok til at rose dem; han beundrer over al Maade deres Mod, deres Ærlighed, deres Gæstfrihed og fremfor alt deres ukuelige Uafhængighedsfølelse. Andre rejsende kalder dem noget forræderisk og lumsk Pak, og i Ørkenen er de frygtede overalt for deres Plyndrings- og Mordlyst. En Kendsgerning er det ogsaa, at mange rejsende er bleven myrdede af dem, ofte som det synes ved Forræderi og Ordbrud. Men Sammenhængen turde være den, at de er dræbte af en anden Stamme eller blot en anden Familie end den, hvis Ord de havde, thi det maa stadig erindres under Samkvem med dem, at under de lovløse Tilstande i Ørkenen kan ingen, selv ikke en tilsyneladende nok saa mægtig Høvding, svare for andre end sig selv og sine nærmeste. Ingen anden bryder sig om hans givne Ord eller Lejde, men plyndrer og myrder hans Gæster eller de af ham beskyttede, hvis han ikke har Magt til at forsvare dem.

Hvorom al Ting er, der er meget i Tuaregens Karakter, vi ikke kan nægte vor Beundring og Medfølelse, hvor store Fejl han end har i andre Retninger.

AVSTRAL-ASIEN.

I ethnografisk Henseende maa vi, paa Trods af Geografiens Inddeling i Verdensdele, samle hele den uhyre Øverden syd og sydøst for Bagindien til én stor Provins, som vi kan kalde Avstral-Asien. Den bebos ganske vist af mindst to forskellige Menneskeracer, men disse er baade rumligt og til Dels ved Blodet saaledes blandede, og de har saaledes paavirket hinanden, at det vilde være yderst vanskeligt at drage skarpe Grænser imellem dem.

Ligesom vi i Syd- og Mellemafrika fandt en mørkere og en lysere Menneskerace, saaledes ogsaa her, hvor de lyse *Malajer* mødes med de mørke *Papuaer* og *Avstralnegere*. Men her synes den mørke Race at være den ældste, den, der først har besat Øerne og bredt sig ud over i alt Fald en stor Del af dem. Senere er en lysere Slags Mennesker indvandrede, formodentlig fra Bagindien, og har fortrængt den mørkere, saa langt de naaede frem. Dette ses bedst paa en Del af de større Øer i Ostindien, hvor Malajerne har besat Kysterne, medens de oprindelige, mørke Indbyggere »Negritoerne«, som de kaldes her, endnu holder sig uafhængige og paa et lavt Udviklingstrin i de indre Bjergegne.

Det kunde næsten se ud til, at hele Sydasien en Gang har haft en mørkhudet Befolkning. Herfra har den strakt sig ud over de ostindiske Øgrupper over Avstralien, Ny-Guinea og de »nærmere Øer«. Derimod har den neppe nogensinde beboet det egentlige Polynesien og Ny-Zeland, i alle Tilfælde ikke uden ganske pletvis og i meget ringe Tal.

I Tidernes Løb, og Tiderne maa her som saa ofte maales med Aartusender for ikke at sige Aartitusender, er der naturligvis opstaaet Forskelligheder alt efter Omgivelsernes Indflydelse og efter som Racen holdt sig ublandet eller ej. Paa den Maade maa det tænkes sket, at Avstralnegerne f. Eks. har skilt sig saa langt fra Melanesierne — eller rettere omvendt, thi det er disse sidste, der har udviklet sig, medens hine er bleven staaende i Stampe.

Saa kom Tiden, da de lysere Malajer brød ind i Øverdenen. De har besiddet en uhyre Udbredningskraft, thi fra de ostindiske Øer har de besat til den ene Side Polynesien, til den anden Side en Del af den store, sydafrikanske Ø Madagaskar. Derimod har de aldrig naaet at besætte hverken det egentlige Avstralien eller de melanesiske Øer, skønt de baade har dannet mindre Kolonier her og paavirket Beboerne dybt paa mange Maader.

Naar vi skal søge det bedste Udgangspunkt for Skildringen af Folkene i Avstral-Asien, maa vi vende os til *Malajerne*. Ikke altsaa, fordi disse er de oprindeligste, men fordi de i saa mangt og meget har sat deres Præg paa de mørkere Stammer. Imidlertid har heller ikke *de* undgaaet Menneskenes fælles Skæbne, ogsaa *de* viser sig ved nærmere Eftersyn at bære Præg baade af Blodblanding og af Kulturpaavirkning fra mange Sider. Først og fremmest har de mangesteds blandet sig med de oprindelige mørke Urfolk, der har givet dem en mørkere Lød og et mere kruset eller uldagtigt Haar. Hos den rene Malaj er dette nemlig glat, ofte temmelig stridt. Dernæst er de senere hen paa sine Steder bleven paaviseligt forandrede ved Krydsning med Indere og Kinesere.

Dybere og i større Udstrækning har dog den Kulturoverførelse virket, der i Tidernes skiftende Løb i saa rigt Maal er bleven Malajerne til Del fra Inderes, Araberes, Kineseres og Europæeres Side. Den har hist og her ganske omkalfatret dem, saa vi har ondt ved at skimte det oprindelige gennem de tykke Lag af tilført og fremmed. Da den polynesiske Gren af Malaj-Ætten er bleven adskilt fra denne

Digitized by Google

paa et tidligt Tidspunkt, medens den endnu levede sit eget Liv i en Stenalderkultur, giver den os, naar vi ser bort fra dens saa rige Særudvikling, paa mange Punkter et Begreb om et ældre og mere oprindeligt Trin. Selv indenfor de egentlige Malajers Kreds findes Folkeslag paa saa forskellige Standpunkter, at vi ud fra dem alene kan slutte os til, hvorledes Gangen har været i Racens Udvikling. Vi kan følge den fra Jæger- eller Samlerlivet, gennem dem, for hvem Jagt og Agerdyrkning spiller næsten lige stor Rolle, til de forholdsvis højt udviklede Javanere, der en Gang under indisk Paavirkning naaede til en virkelig Kultur, hvis storslaaede Bygningsrester og Billedhuggerarbejder vækker baade Forbavselse og Beundring hos Beskueren.

I det indre Borneos Urskove strejfer *Orang-Punan*, Skovmenneskene, om. Nordmanden Bock er én af faa, der ikke blot er stødt sammen med dem, men endog har besøgt dem i deres Skovhjem. Hans Skildring af dem i Bogen »Hovedjægerne paa Borneo« genkalder levende andre Skildringer af lignende, lavtstaaende Folk.

I legemlig Henseende synes de at ligne de øvrige Malajer. De er lyse af Farve, gulbrune, med glat Haar, uden Skægvækst. Ansigtstrækkene er ikke særlig forskellige fra vore, Legemshøjden er middels, Kvinderne er smaa. Et utroligt Lag Snavs, der volder slemme Hudsygdomme, dækker deres

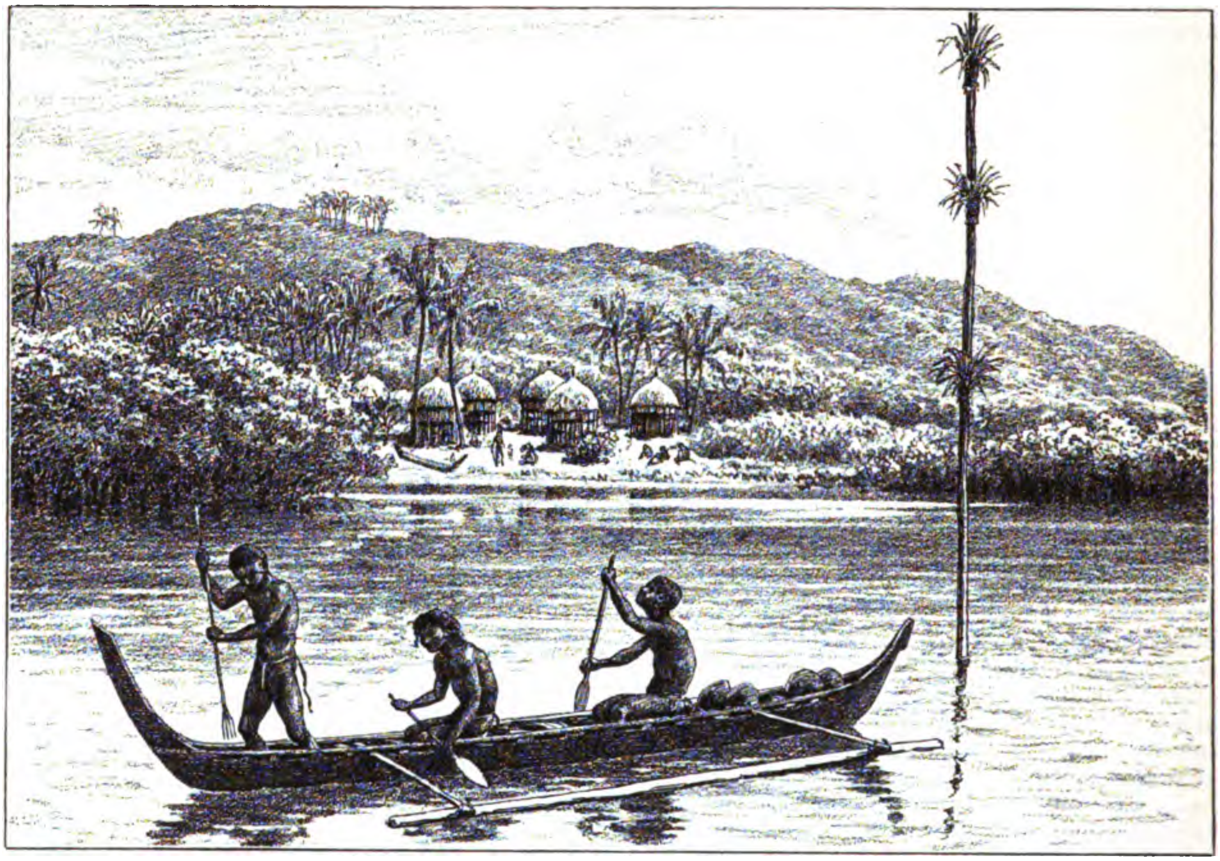

Fig. 229. En Landsby paa en af Nicobar-Øerne. I Forgrunden er en indfødt i Færd at stange Fisk med en »Lyster«

Legemer. De gaar næsten nøgne, kun med et smalt Lændeklæde, og Bock synes at mene, at de ikke bygger Hytter men sover ude i Skoven paa en let Maatte og uden Bedækning. Dette forholder sig neppe saa, men sky og mistænksomme, som de er, har de formodentlig ikke tilladt den rejsende at besøge deres virkelige Bosteder, han har kun set dem paa en midlertidig Rastplads i Skoven.

Forøvrigt staar de i Handelsforbindelse med Dajakerne, hos hvem de tilbytter sig Ris og Jernsager for Vildt, Voks, Skind og sligt. De har derfor Jernsværd, Økser og Knive og har ganske opgivet de Stenredskaber, de en Gang har betjent sig af. Men Agerdyrkning har de ikke lært; de lever paa Fædrenes Vis af Frugtsamlingens, Honningsøgningens, Jagtens og Fiskeriets Udbytte. Deres vigtigste Jagtvaaben er *Pusterøret*, som vi altsaa genfinder her saa langt fra Sydamerikas Urskove, hvor vi først mødte det. Det er udbredt over store Dele af Malajernes Omraade, saavidt som Jagten endnu spiller en betydende Rolle. Det er 8′ ($2^2/_3$ Meter) langt, i Reglen kun c. 1″ i Gennemsnit, hvoraf selve Lysningen udgør $^1/_2$″. Undertiden er det gjort af et lige Bambusrør, men i Reglen af haardt, omhyggelig udboret Træ, hos Dajakerne prydet med Messingindlægning og ofte forsynet med et til Mundingsenden bundet, bredt, tykt og stærkt Spydblad af Jern. Det er altsaa den samme Forbindelse af

Digitized by Google

Skyde- og Stikvaaben som vore Bøsser med Bajonet.

Pilene er 7—8" lange og bestaar gerne af en stor Palmetorn, der er indsat i en Prop af Plantemarv eller let Træ, nøjagtig passende ind i Rørets Lysning. Omkring Pilens Spids er gjort et Spiralindsnit, og den er derpaa bleven rullet i et klæbrigt Giftstof, der i Reglen vistnok faas af Upastræet og indeholder en Mængde Stryknin. Det taber meget af sin Virkning ved at være udsat for Luften, derfor maa Pilene beskyttes med et Kogger, der bestaar af et Stykke Bambusrør med en tætsluttende Prop af Træ, tætnet med Voks og overbundet med en dyrisk Hinde.

Disse Pile er lumske Vaaben, der rammer sikkert paa en Afstand af 120' ($37^1/_2$ m.) og rækker indtil det dobbelte. Det mindste Saar kan blive dødeligt selv for Mennesker, men det dræbte Vildt kan dog spises, naar det nærmeste Kød omkring Saaret straks skæres ud.

Forøvrigt vides kun lidet om disse Skovboeres Liv og Sæder, der dog neppe er synderlig forskellige fra andre Folks paa lignende Udviklingstrin. De fleste andre malaiske Stammer er for saa vidt naaet højere, som de er mere eller mindre agerdyrkende, men mange af dem staar dog endnu lavt.

Saaledes *Nicobarerne.* Ved Malakkas Vestkyst ligger de smaa nicobariske Øer, hvoraf den største, Stor-Nicobar, vel kan være en Snes Kvadratmile stor. De er frugtbare, bedækkede med tætte, ofte bogstavelig talt uigennemtrængelige Urskove lige ud til Kysten, men uheldigvis er de yderst usunde. Som bekendt har de en Gang hørt under Danmark i hin Tid, da dette havde Smaakolonier baade i Afrika og Asien. Flere Gange fra 1758 til henimod Midten af dette Aarhundrede er der gjort Forsøg paa at kolonisere dem, men de strandede hver Gang paa det usunde Klima. Efter »Galatheas« bekendte Jordomsejling opgaves de endelig og hører nu England til. Vort bedste Kendskab til dem har vi dels fra »Galatheas« Færd, dels gennem den danske Præst Rosen, der forsøgte at grunde en Nybygd i Aaret 1831 og opholdt sig paa Øerne i flere Aar.

Beboernes Antal anslaas til ca. 5000. De er temmelig lyse af Farve, 5' ($1^2/_3$ m.) høje i Gennemsnit, firskaarne med fladt Baghoved og toppet Isse. Næsen er flad, Munden stor og Tænderne afskyeligt misdannede. Alle malaiske Folkeslag er stærkt hengivne til Beteltygning. Betelen er sammensat af Frugten af Areka-Palmen, der tygges sammen med Blade af Betel-Peberen, med Kalk og Gambir (et Stof, der fremstilles af Gambirplantens Blade). Den maa have lignende Virkninger som andre stimulerende (hidsende) Midler, thi det angives, at dertil vante bliver syge og matte, naar den unddrages dem. Den farver Spyttet rødt og Tænderne sorte, men Nicobarerne anvender tillige visse ætsende Midler paa Fortænderne, hvorved Emaljen ødelægges, og de svulmer op til en væmmelig sort Masse. Desuden stræber de ved Tryk bagfra at give dem en Retning fortil, saa de tilsidst rager ud af Munden som en hæslig, mørk Svulst.

Mændene gaar nøgne, kun med en tommebred Lændesnor, medens Kvinderne bærer et Tøjskørt fra Livet ned til Knæene. Haaret afrages paa voksne Mænd, om Hovedet bærer begge Køn ofte Løvkranse.

De driver Agerdyrkning, dog kun i temmelig begrænset Omfang, navnlig kultiveres Kokospalmen, der ogsaa vokser vildt, Bananen, Sukkerrør og Yams, en Knoldevækst, der giver uhyre Udbytte. Desuden holdes Svin, Hunde og Høns, og Skovens Frugter indsamles. Fiskeriet er ligeledes af Betydning; det drives med Ruser, men ikke med Net, og ved Hjælp af Fiskespyd eller Lystre.

Kanoer udhules af Træstammer, hvis Indre forkulles med Gløder og derefter borthugges. De er dog kun smaa, sjeldent 40' ($12^1/_2$ m) lange, og smalle og maa støttes ved Udliggere, Bjælker eller Planker, der svømmer paa Vandet i nogle Fods Afstand fra Baadene og er fastgjort til disse med Tverstænger. Fortil er anbragt en 8' ($2^2/_3$ m) lang, opstaaende Snabel, og de ros med spydformede, enkeltbladede Aarer. Dog bruges ogsaa lave Master med Maattesejl. Jagten er ikke af stor Betydning, den drives med Bue og Pil eller paa en enkelt Ø med Armbrøster, hvis Brug de formodentlig i Fortiden har lært af fremmede.

Deres Hytter er cirkelrunde, 30' ($9^1/_2$ m) i Tvermaal, byggede paa to Kredse af Pæle. De er bikubeformede, dannede af Fletværk støttet af Tvertræer og tækkede med Palmeblade. Et Ildsted af Sten med Sand imellem er anbragt paa Gulvet, der er lagt af Grene. Fra det underste Rum mellem Bærepælene fører en Stige op til en Lem i Gulvet, gennem hvilken der er Adgang til Hyttens Indre.

Byerne ligger ved Kysten, ude i Vandet foran dem er oprejst et Antal indtil 60' (c. 19 m) høje Stænger, hvortil er bundet store Græsduske i regelmæssige Afstande. Hvad de betyder, er uvist.

Nicobarerne er dvaske og dovne, godmodige men løgnagtige, gæstfri men upaalidelige. Strandede Skibe plyndres, men Besætningen dræbes dog i Reglen ikke; oftere har de overfaldet Fartøjer, der har søgt Havn paa deres Øer, plyndret dem og myrdet flere eller færre af Folkene. Men hertil er de sikkert i Reglen bleven udæskede ved slet Behandling. Deres Kvinder behandles mærkelig godt og har stor Indflydelse. Handel vil de gerne drive, men deres Dovenskab hindrer dem i at frembringe Handelsvarer i større Omfang. De smeder selv deres Spyd og Fiskelystre, ligesom ogsaa Sølvhaandleds- og Ankelringe af tiltusket Metal.

En af Øerne, Chowri, udmærker sig ved Beboernes industrielle Flid, navnlig forsynes derfra alle de andre Øer med Lerkar, der er af forskellig Størrelse men ens formede, som en overskaaren Kokusnød. Der flettes ogsaa gode, sækformede Kurve, og Svinetrug udskæres af Træ med ret vellykkede Forsiringer.

Foruden til Beteltygning er Nicobarerne ogsaa forfaldne til at drikke Palmevin, mange af dem er slemt fordrukne. De enkelte Byer har vel Høvdinge, men deres Magt er meget ringe. Meget krigerske synes de ikke at være, om der end forekommer Fejder By og By imellem. Der holdes en vis Justits, saaledes straffes Tyveri med Prygl, i Gentagelsestilfælde med Døden.

Om deres »Religion« vides kun lidt. Den synes at indskrænke sig til Tro paa onde Aander, der

Digitized by Google

maa forsones ved Ofringer. Under visse Ceremonier forfærdiges undertiden en Flaade af Træstammer, som forsynes med Master og Sejl. Paa denne antages Medicinmændene at kunne lokke eller tvinge de onde Aander ud, og naar dette er sket, sættes den i Havet og driver af med sin Besætning, hvorved Landet for en Tid tænkes befriet for i alt Fald nogle af dets Plageaander. Forøvrigt driver disse Medicinmænd de sædvanlige Kunster, navnlig suger de ogsaa her Sygdommen ud af Patienternes Kroppe i Form af Smaasten eller Træstumper (se S. 63). Deres Stilling er arvelig.

De døde begraves paa bestemte Pladser, hvor deres Vaaben, Redskaber o. s. v. ophænges paa Pæle. Tre Maaneder efter Begravelsen holdes en stor Fest, tre Aar efter optages under Festligheder Hovedskallen, der renses, behænges med Kranse, faar Betel og en Cerut — thi Tobaksrøgning er ogsaa meget yndet — i Munden, ligesom der bydes det en Snaps Palmevin. Derpaa nedgraves det atter, og de udhængte Vaaben o. s. v. borttages. Syv Gange med tre Aars Mellemrum siges Festen at gentages.

Dette er kortelig, hvad vi ved om disse vore fordums Medundersaatter, der synes at være nogle af de mest upaavirkelige af alle Naturfolk. Trods deres temmelig hyppige og nære Berøring med Europæere, Indere, Kinere o. s. v. har de intet eller næsten intet optaget efter dem. Hvor lidt Indtryk de fremmedes Besøg og Ophold har gjort, viser bedst den Kendsgerning, at der i 1831 ikke fandtes Spor af Erindring eller Overlevering hos dem om det første Koloniseringsforsøg i 1758, altsaa kun 73 Aar tilbage!

I det indre af Stor-Nicobar lever en Folkestamme i fuldstændig »vild« Tilstand. Men om den bestaar af sorte, som de nærliggende Andamaners Befolkning, eller om det er en lavtstaaende Malajstamme som Orang-Punan, synes endnu uklart.

Den store Ø Borneo er befolket af malaiske Folkeslag, af hvilke vi jo alt har omtalt de lavest staaende, Skovmenneskene. Men den huser et andet og talrigere Folk, der vel er Omtale værd, det er *Dajakerne*, de berømte eller berygtede »Hovedjægere«. De bor dels langs med Kysten paa Øens Nordside, Sødajakerne; dels inde i Landet, Landdajakerne. De første var tidligere Sørøvere, men nu er de undertvungne, og deres Levesæt er i mange Maader forandret ved fremmed Indflydelse, derfor vil vi holde os til Indlandsboerne og give en Skildring af deres Liv.

Borneo er endnu kun delvis kendt og lidet kultiveret. Vil man trænge ind i dens Indre, maa man derfor helst gaa samme Vej, som dens nuværende Befolkning aabenbart har fulgt, nemlig op ad Floderne. Malajerne har overalt, hvor de har vundet frem, først besat Kysterne og bygget deres Pælebyer i Lavvandet, ja paa sine Steder endog paa Banker langt ude i Havet. Ved Hjælp af deres Baade har de derpaa fulgt Flodernes Løb og har bosat sig her og der paa deres Bredder, først senere er de naaet til ogsaa at besætte Landet mellem Strømmene. Her har de valgt utilgængelige Bjergtoppe og Kamme til deres Bo, stadig bevarende den gamle Skik at bygge paa Pæle, da den jo vedvarende ogsaa under de forandrede Forhold bød dem Fordele i Retning af Sikring mod vilde Dyr og Fjender, om end ikke i samme Omfang, som da Hav eller Flod strømmede hen under Hjemmenes Gulv.

Som bekendt har man i Schweits's og Sydtysklands Søer fundet Levninger af store Pælebyer fra Oldtiden, hvor Folkene lige fra Stenalderen til langt ind i Jernalderen har søgt Sikkerhed. Malajernes Pælebygninger frembyder nu netop et Eksempel paa, hvorledes Studiet af Naturfolkene og deres Liv kan ligesom hensætte os i en fjern Fortid, hvis Liv leves den Dag i Dag, og som vi aldrig ad anden Vej vilde kunne danne os et saa levende Billede af. Det giver dem forøget Interesse for os.

I alt væsentligt er Byerne ens byggede, enten de ligger paa Land eller i Vand. Et større eller mindre Antal Træstammer rammes ned i Grunden, snart svære og satte i regelmæssige Rækker, snart tynde, krogede, uden bestemt Orden, undertiden det rene Pindeværk, som man ikke skulde tro kunde bære nogen større Vægt. Dajakerne vælger i Reglen Materialet omhyggeligt ud, deres Skove er rige nok paa ualmindelig holdbart Tømmer, og de sætter

Fig. 230. Parti af en Dajakby.

Pælene i ordentlig Række og Geled. Højden veksler men er altid ret betydelig, indtil 12 Meter (38′). Over Pælene lægges et Gulv af spaltede Bambusrør, der i Værelserne dækkes med Maatter. Alt Snavs og Affald fejes let ned gennem Gulvets Sprækker. I Havet og ved Flodbredden danner det i Tidens Løb en Banke, paa Land fylder det efterhaanden Rummet under Huset op og udsender en hverken sund eller behagelig Stank.

Selve Husene bygges af Bambus med høje, med Nipapalmens Blade tækkede Tage, hvori der er store Lemme, der kan løftes op for at skaffe Lys og Luft ind i Rummene. Bygningerne er af uhyre Omfang, idet nemlig en hel Bys Befolkning bygger i Fællesskab, hvorved Huset ofte faar en Længde af over 500′ (157 m). Det ligger da paa langs ad Flodbredden eller ad den Bjergryg, det er bygget paa, og har hen gennem Midten en lang Gang med Værelser til begge Sider, skilte ved Bambusvægge. Hen langs Forsiden løber en bred, udækket Veranda med Rækværk, op til hvilken de Træstammer støttes, som ved deres Indhak gør det ud for Stiger.

Ildsteder findes i hver Familles Rum; de maa naturligvis sikres mod Brandfare ved Underlag af Sand eller Ler. Ild gøres ogsaa her i Reglen op ved Omdrejning, men Pinden løber i en stor Træ-

Digitized by Google

klods, der er saaledes udboret, at der ved Bevægelsen frembringes en Luftstrøm, som blæser Tønderet i Flamme — en betydelig Forbedring. Dajakerne har dog ogsaa andre Fyrtøjer, saaledes en Metalcylinder 3′ (1 m) lang med et lufttæt Stempel, ved hvis raske Nedslag der tændes Ild ved den Varme, Luftens Sammentrykning fremkalder. Et Blystempel i et Bambusrør virker ligedan, men her er Stemplet hult og fyldt med Tønder, og Røret føres rask ned over det og drages ligesaa rask tilbage, saa er der Ild i Tønderet. Det er dog vist meget tvivlsomt, om disse snilde Indretninger er opfundne her. »Bohavet« er yderst simpelt; et Par Maatter, nogle Kurve, et Antal simple Lerkar er i Reglen det væsentligste. Men Væggene smykkes med Mandens ofte prægtige Vaaben. Først er der Pusterøret med dets Bajonnet, som vi har omtalt. Pilene har undertiden til Spids en Slangetand, der forgifter Saaret, eller Halepiggen af en Rokkeart, der let afbrækkes og bliver siddende i Kødet.

Sværdene er af fortrinligt Arbejde. De gøres enten af i Landet udsmeltet Jern eller, de bedste af dem, af indførte, brugte File, der omsmeltes. De er eneggede, firkantede op mod Fæstet og bøjede i en stump Vinkel et Stykke fra dette. De bæres af alle — Mænd og Kvinder — da de ogsaa bruges som Økser. Skeden er sammenbundet af to Træskinner. En kraftig Mand afhugger let i ét Hug et Hoved med et saadant Sværd. Et andet Slags er kortere, $1^1/_2$′ ($^1/_2$ m) langt og har en S-formet Klinge, der kun kan saare ved bestemte Hug, hvorfor de ogsaa er særlig tildannede for venstre og højre Haand. De kræver stor Øvelse, da de ved forkert førte Hug ofte saarer Brugeren. Haandtagene er prydede med Benindlægninger og med Menneskehaar. De bæres i et Bælte af fint flettet, spaltet Rotang (Spanskrør).

»Kris«'en er en Dolk med et i en ret Vinkel bøjet Hæfte og et tveægget, som Erkeenglens Sværd flammet, ganske udmærket forarbejdet Blad. Disse »Kris«er er Malajernes Nationalvaaben, de holdes højt i Ære og repræsenterer ofte uhyre Værdier ved de med Ædelstene rigt smykkede Fæster. Mange af dem er Familiestykker, til hvilke der knytter sig dyrebare Minder, og som kun den yderste Nød kan tvinge Ejeren til at afhænde.

Desuden haves Spyd med Jernblade, og af Dækvaaben sekskantede Skjolde undertiden næsten af Mandshøjde, gjorte af let Træ- eller Spanskrørfletning, bemalede og besatte med Duske af fældede Fjenders Haar. Ogsaa Pansere af tykke Snorefletninger prydede med Muslingskaller eller Konkylier forekommer nu og da.

Bue og Pile derimod bruges sjeldent — om nogensinde — af Dajakerne. Pusterøret er traadt i deres Sted, men andet Steds i det malaiske Arkipelag hører ogsaa Buen til Jægerens og Krigerens Udstyr.

Af Arbejdsredskaber haves en lille Jernøkse, hvis Skæftning er saaledes indrettet, at Bladet kan anbringes snart som Retøkse, snart som Tverøkse, samt Jernknive.

Klædedragten er let; Mændene nøjes med et Lændeklæde, Kvinderne med et kort Skørt, tidligere af Basttøj, nu af indførte eller selvvævede Bomuldsstoffer. Over Skuldrene kastes undertiden et Dyreskind.

Andre og mere civiliserede Malajer gaar naturligvis mere beklædte, navnlig bruges en Slags sækformet, vid Skjorte, »Sarongen«, ofte smagfuldt farvet, vide Benklæder og en kort Jakke, samt prægtige Hovedbedækninger og uhyre Straahatte.

Dajakerne er Agerdyrkere og det endda ret flittige og kyndige. Foruden Yams, Batater og andre Knoldvækster, Frugttræer, Bananer og mere, dyrker de Ris i temmelig stor Udstrækning. Denne Kornsort skal kultiveres i meget fugtig, helst sumpet Jord; hvor saadan ikke haves, maa der bruges kunstig Vanding. Denne anvendes da ogsaa af Dajakerne, hvor det er nødvendigt, men langt fra i den Udstrækning som andet Steds i »Malajsien«. Den engelske Naturforsker Wallace, der har rejst saa meget mellem Malajerne og skrevet saa meget om dem og deres Øer, fortæller saaledes om de uhyre Anlæg paa Øen Lombok, hvor store Landstrækninger bestaaende af ene Smaabakker er omdannede til frodige Rismarker. Hver eneste Bakke er afgravet i Terrasser og disse vandes ved uhyre lange, snilde Ledninger, der ofte fører Vandet i Bambusrør højt over Jorden krydsende Dal paa Dal.

Af Husdyr kendes hos Dajakerne kun Hunde, som ofte spises, Svin og Høns. De sidste holdes væsentlig for de overalt blandt Malajerne saa yndede Hanekampes Skyld.

De vigtigste Næringsmidler er, foruden Ris og Yams, Frugter, blandt hvilke maa nævnes den mærkelige Durian, der af alle kaldes Jordens ædleste. Den vækker i Begyndelsen Afsky, da den lugter yderst ubehageligt — som raadne Løg siges der — men har man først overvundet sig til at prøve den, faar man snart Smag for dens bløde, lysgule, krêmelignende Kød og lærer at skatte den som ingen anden. Desværre kan vi Nordboere neppe haabe nogensinde at faa den at smage i vort Hjem; den taaler ikke Transport og kan ikke trives i vore Drivhuse. Af dyrisk Føde yndes Husdyrenes Kød og Jagtens Udbytte: Vildsvin, Hjorte, Aber, Fugle o. s. v., samt Fisk. Men Dajakerne har som flere Naturfolk, en Svaghed for raadne Fødevarer; Kød, Fisk, Æg og Frugter spises helst i en Tilstand, da Stanken fra dem vilde være nok til at jage os andre langt bort.

Beteltygning og Tobaksrøgning, Palmevin og en frygtelig kvalmende og rivende, men stærkt berusende Drik, »Tuak«, er skattede men kun sjeldent misbrugte.

Hvad der først og fremmest har gjort Dajakerne berygtede, er deres Hovedjagter. Enhver Begivenhed af Vigtighed i en Dajaks Liv, særlig da en Høvdings, maa fejres ved, at der skaffes en eller flere dræbte Fjenders Hoveder til Veje. Dør en Mand, maa der skaffes et Hoved; fødes en Søn, maa en Fjende række Hals. Ingen Mand kan gifte sig, før han kan overrække sin Brud et Hoved, ingen bliver regnet for noget i sin Stamme, før han kan dokumentere sig som velmeriteret Hovedafskærer. *Hvorledes* Hovedet skaffes, er ligegyldigt, *hvorfra* det erhverves ligesaa, naar det blot ikke gaar ud over nogen af Stammen; *hvem* det har tilhørt, Mand, Kvinde eller Barn, har mindre at sige. Naturligvis

Digitized by Google

noteres et Høvding- eller Krigerhoved højest, næst efter en hvid Mands, der er næsten uvurderligt; men kvindelige og barnlige foragtes ingenlunde.

Naar en Hovedjagt skal gaa for sig, rotter nogle faa Mænd sig sammen og drager bort, vel bevæbnede og forsynede med det nødvendigste af Fødevarer. Hemmeligt sniger de sig hen i Nærheden af en eller anden fremmed Dajakby eller ned til Kysten, hvor Malajer og Kinesere har deres Nybygder. Her lægger de sig i Baghold og overfalder enlige og uforsigtige Vandrere, Kvinder, der er paa Markarbejde, legende Børn — kort sagt: den første den bedste, Skæbnen fører i Vejen for dem. Er det nu ved et saadant, i vore Øjne fejgt og lumsk Overfald lykkedes dem at dræbe et eller flere Mennesker, skal Hovedet afskæres. Til den Ende hugges en spids, stærk Krog, der er anbragt paa Skjoldets Indside, op under Offerets Hage, denne løftes i Vejret, og Halsen strækkes derved, saa den let og bekvemt kan overskæres, pynteligt og efter alle Kunstens Regler. Hovedet puttes derpaa i en i dette Øjemed medbragt lille Rotangkurv og bringes hurtigst muligt i Sikkerhed i Hjemmet.

Naturligvis kendes ogsaa større Fejder og egentlige Krigstog, hvorved hele Byer angribes og om muligt erobres. De føres ogsaa ved Overfald, helst natlige, men deres Maal er ikke i første Linje det at skaffe Hoveder, de er Udslag af Hævn, Plyndringslyst, Politik o. s. v., som hos alle baade civiliserede og uciviliserede Folk. Ganske vist gøres ogsaa paa dem de fældede Fjenders Hoveder til Bytte, men der dræbes dog ikke egentlig *for* at skaffe saadanne Sejrstegn, og mange Gange skaanes navnlig Kvinder og Børn, der da gøres til Slaver, med hvilke der navnlig tidligere dreves en betydelig Handel ogsaa i disse Egne.

Naar Krigerne vender hjem med flere eller færre Hoveder, modtages de som Helte. Hovederne gøres paa forskellig Vis holdbare, og derpaa udstilles de ved en stor Fest, hvor det gaar lystigt til og hvor Hovedafskærerne hædres paa forskellig Maade. Man vil forstaa, hvor hidsige navnlig de unge Mænd maa være paa at forskaffe sig de saa attraaede og skattede Sejrstegn; det har da ogsaa ofte ført til lumske Mord paa fremmede eller paa værgeløse af egen Stamme. Ja! det er endog bleven forsøgt at føre lettroende bag Lyset ved at udgive den store Abe, Orang-Utangens, Hoved for menneskeligt.

Fig. 231. Dajak i Krigsdragt.

Stammens Beholdning af Hoveder gemmes, efter først at have været offentlig udstillede en Tidlang paa høje Stænger, i Kurve, ophængte under Loftet i en særlig Bygning, »Hovedhuset«, hvor de ugifte Mænd sover, hvor Gæster modtages og Fester holdes. For hvert Hoved oprejses ogsaa en lang Stang i Nærheden af Byen med et udskaaret Dyrebilled, gerne en Fugl, paa Toppen.

Hvor usikker Tilværelsen maa blive under Forhold som disse, kan let fattes. Enhver bærer jo paa sine Skuldre en Genstand, der er den mest eftertragtede af alle, og intet Øjeblik kan nogen vide sig sikker for Overfald og Mord, naar han ikke er i Flok og Følge med andre. Derfor gaar ingen nogensinde ubevæbnet ud, ej heller alene; selv i Byens nærmeste Nærhed, paa dens Marker eller i dens Plantninger maa Vagtsomheden aldrig ophøre. Sligt er det, der fremkalder og nærer den urolige Nervøsitet, der er mange Naturfolk egen, og som giver sig saa mærkelige Udslag.

Et saadant møder vi ogsaa hos Malajerne, om end maaske ikke netop hos Dajakerne, det er den saakaldte »Amok«. Naar der kommer et Slags Bersærkergang over en Mand, saa han griber sit Sværd eller sin Kris og styrter ud, dræbende hver den, Mand, Kvinde eller Barn, han møder, da siges han at løbe »Amok«. Det synes at være en Slags nervøs Ophidselse, et Udslag af Forfølgelsesforestillinger, et blodigt Vanvid, og det gælder hurtigst muligt at baste og binde eller dræbe saadant et galt Spektakel.

Digitized by Google

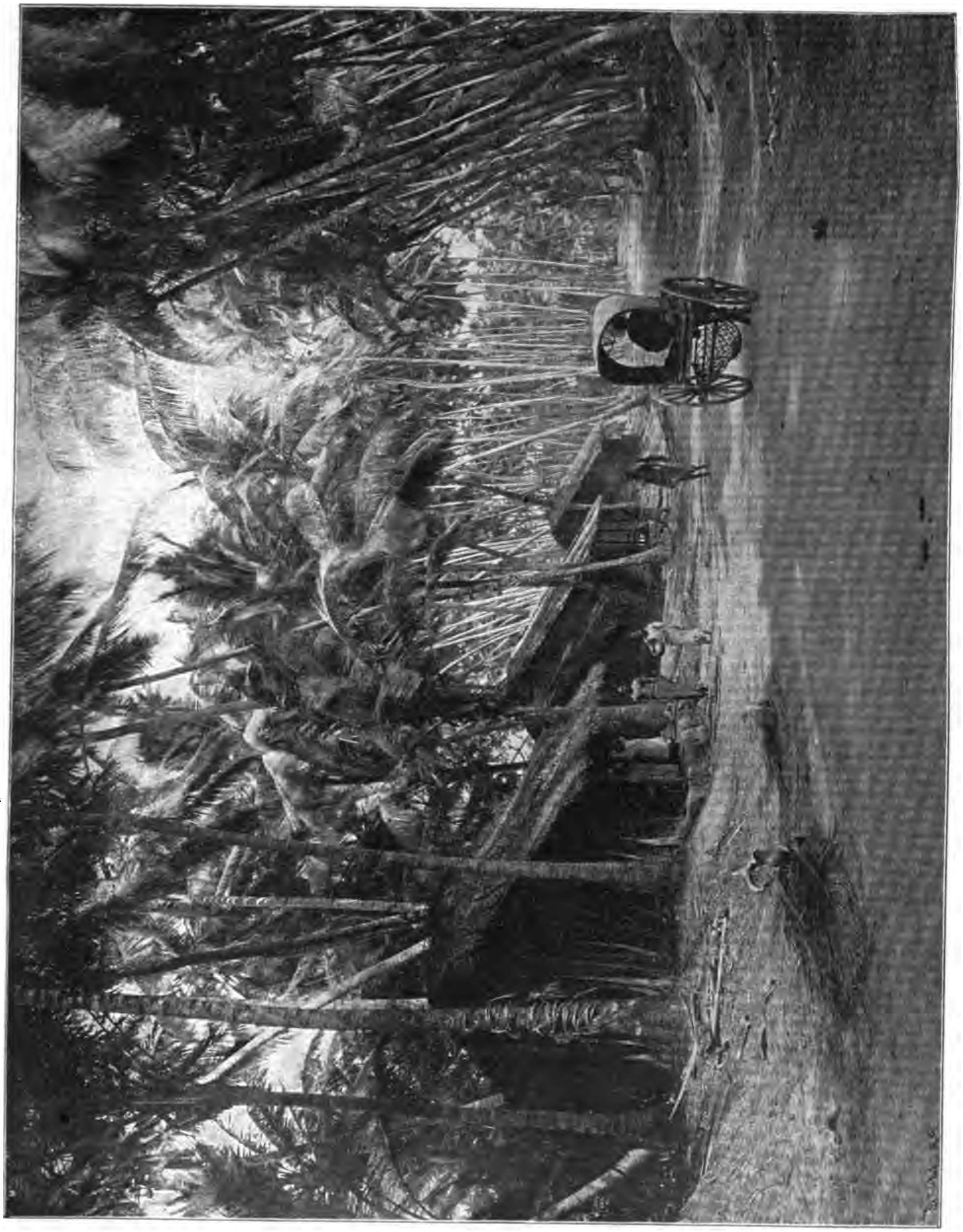

Fig 232. Vej paa Java igennem en Palmeskov. Langs Vejen ses de indfødte Markarbejderes daarlige Hytter (se S. 354).

Digitized by Google

I den Hensigt er Politiet i de malaiske Byer forsynet med et særligt Apparat, en lang Stang med en Slags Trægaffel i Enden, som anbringes om den rasendes Hals og klemmer denne solidt fast, saa han uden Fare kan bringes i Fængsel. Iøvrigt siges det ogsaa, at denne »Løben Amok« er Malajernes Maade at begaa Selvmord paa; selv at tage sig af Dage forbyder deres Religion — nu ofte Islam — dem, saa tvinger de andre til at besørge det ved at optræde som rasende Vilddyr. I alt Fald er den noget særligt for denne Menneskerace, der i det hele, trods tilsyneladende Dvaskhed og Ro, synes at have et vist Grundlag af Grusomhed og Vildhed i sin Karakter. Bekendt er ogsaa Malajernes uslukkelige Hævntørst, der kan drive dem til aarelang, taalmodig Sporen efter og Hyklen for deres Offer, indtil den Time kommer, da de bliver i Stand til med Sikkerhed at plante deres Kris i hans Hjerte.

Men vi kom noget bort fra vore Dajaker. Wallace siger, at man ikke maa dømme dem alene efter Hovedjægeriet. De er flinke, ærlige og sanddru, saa de ofte endog er bange for at udtale sig for bestemt af Frygt for at komme til at sige en Usandhed. Aldrig er de tyvagtige, og Mord indenfor samme Stamme er yderst sjeldne. De er maadeholdne og sædelige i Ægteskabet, men udenfor dette er Moralen hos begge Køn rigtignok meget løs. Kvinderne behandles godt, om de end maa arbejde haardt ved Agerdyrkningen og slæbe store Byrder af Frugt og Brænde hjem hver Aften. Flerkoneri kendes ikke, og den unge Mand maa gøre regelret Kur til den unge Pige, hvem han vil vinde til Brud, bl. a. ved en Skik, der svarer til den holstenske »Fenstren«, natlige Besøg hos den Elskede i al Ærbarhed og med Forældrenes Viden. Skilsmisse er let, men Ægteskaberne er i Reglen lykkelige, og der fortælles Eksempler paa trofast Kærlighed.

Saaledes er dobbelte Selvmord af elskende, der ikke maa faa hinanden, ikke ukendte, og der fortælles om en Kone, der sprang i Floden til den Krokodille, der havde grebet og dræbt hendes Mand, saa hun med Magt maatte slæbes i Land.

Ogsaa Kærligheden mellem Børn og Forældre er stor, og de gamle behandles i Reglen kærligt og godt. Børn elskes højt af Forældrene; et mærkeligt Udslag heraf berettes om en Fader, som dræbte sit spæde Barn, fordi han havde mistet alle sine tidligere Børn, efter at de var bleven større. Han havde sørget saa dybt herover, at han hellere dræbte sit Afkom straks efter dets Fødsel, end han udsatte sig for, at det kunde dø senere hen som de andre. Barnemord er ellers temmelig ukendte.

Æresfølelsen er ofte veludviklet. Man har endogsaa set, at et Barn har taget Gift af Fortvivlelse over Dadel fra Forældrenes Side. Kort sagt: vi finder her Følelser udviklede, som vi ikke er vante til at møde hos Naturfolk; det viser, at Dajakerne trods deres Begærlighed efter andre Folks Hoveder er naaede et godt Stykke frem ad Udviklingens Vej.

Det siges ofte, at Selvmord er noget ganske ukendt eller højst sjeldent hos Naturfolkene, men dette turde være en Overdrivelse. Det gælder mulig for de lavest staaendes Vedkommende, som Buskmænd og Ildlændere, men hos de mere udviklede er de ingenlunde uhørte, og navnlig paa det Omraade, hvor vi nu bevæger os, er de ikke sjeldne. Dette siges saaledes udtrykkelig om Dajakerne og i det hele om de ikke-muhamedanske Malajer, om Polynesierne og Beboerne af Fijiøerne. *Saa* hyppige som hos mange Kulturfolk er de vel sjelden, mange af de Bevæggrunde, der driver *dem* i Døden, falder jo deivis bort hos Naturfolkene. Men forøvrigt turde meget bero ikke paa Udviklingsgraden men paa Racens eller Folkets Karakter.

Dajakernes Tro synes at være den almindelige, de har mange Guder af forskellig Rang og dyrker desuden Forfædrenes Aander. De har baade Præster og Præstinder, der i ét og alt virker, som vi nu saa ofte har skildret. Overtroen er stor, Spøgelser, Varsler o. s. v. er i høj Kurs; de sidste retter de sig ubetinget efter og opgiver uden Betænkning et Krigstog eller en Hovedjagt, hvis det indledes med et uheldigt Varsel.

Sagn har de mange af, og vi vil til Slutning fortælle et saadant for at give et Indblik i deres frodige Fantasi. Si-jura, én af deres store Sagnhelte, sejler ud paa Havet med nogle af sine Fæller. De sejler og sejler, indtil de tilsidst hører Lyden af en mægtig Malstrøm og ser et vældigt Træ, der gror med Rødderne oppe i Skyerne og Kronen ned over Vandet. For ikke at blive revet med af Malstrømmen, griber de fat i Træets Grene, og den forvovne Si-jura kan ikke modstaa Fristelsen til at se sig om i Skyerne Han klatrer derfor op ad Grenene og kaster Træets kostelige Frugter ned til Mandskabet, som derpaa ror bort. Han klatrer og klatrer, til han naar op til Syvstjernen, hvor han træffer en Gud, Si-kira. Denne byder ham velkommen og sætter kogt Ris for ham, men Si-jura, for hvem dette er en ukendt Ret, siger: »Hvad, skal jeg spise Maddiker?« Da forklarer Si-kira ham Risens Natur og belærer ham om, hvorledes den skal dyrkes, høstes og tilberedes. Derpaa lader han ham kigge i et stort Kar, hvori han ser alt, hvad der foregaar i hans Hjem, og Si-jura græder af Hjemve. Si-kira trøster ham og lover ham, at alt skal blive godt, giver ham tre Slags Ris og paabyder, hvilke Fester der skal fejres til hans og hans Gaves Ære. Derpaa hejser han sin Gæst i et Reb ned til Jorden, hvor Si-jura fulgte alle hans Anvisninger og lærte Folket at dyrke Risen. Paa denne Maade kom denne Gudernes kostelige Gave Dajakerne i Hænde, og Syvstjernens Stilling viser dem endnu den Dag i Dag, hvornaar de skal saa og høste.

Mærkeligt er det, at et vist Slags Porcellænskar eller Vaser, vistnok af gammelt kinesisk Fabrikat, er højt skattede og ærede af Dajakerne. Der findes kun faa af dem, og de holdes — forsaavidt de overhovedet er til Fals — i uhyre Pris. Men Ejeren af et saadant antikt Stykke er ogsaa højt anset og tjener godt ved at sælge Vand, der har staaet i Karret, i dyre Domme som Lægemiddel. De snu og foretagsomme Kinesere har ofte forsøgt at snyde Dajakerne med eftergjorte Kar, men det lykkes sjeldent, da disse er drevne Kendere af denne Slags gamle Porcellæn.

Stammer, der i mange Henseender ligner Dajakerne, bebor enkelte af de andre store Øer, saaledes genfinder vi Hovedjægere paa Luzon og Celebes. Som vi alt et Par Gange har fremhævet, er Malajerne

Digitized by Google

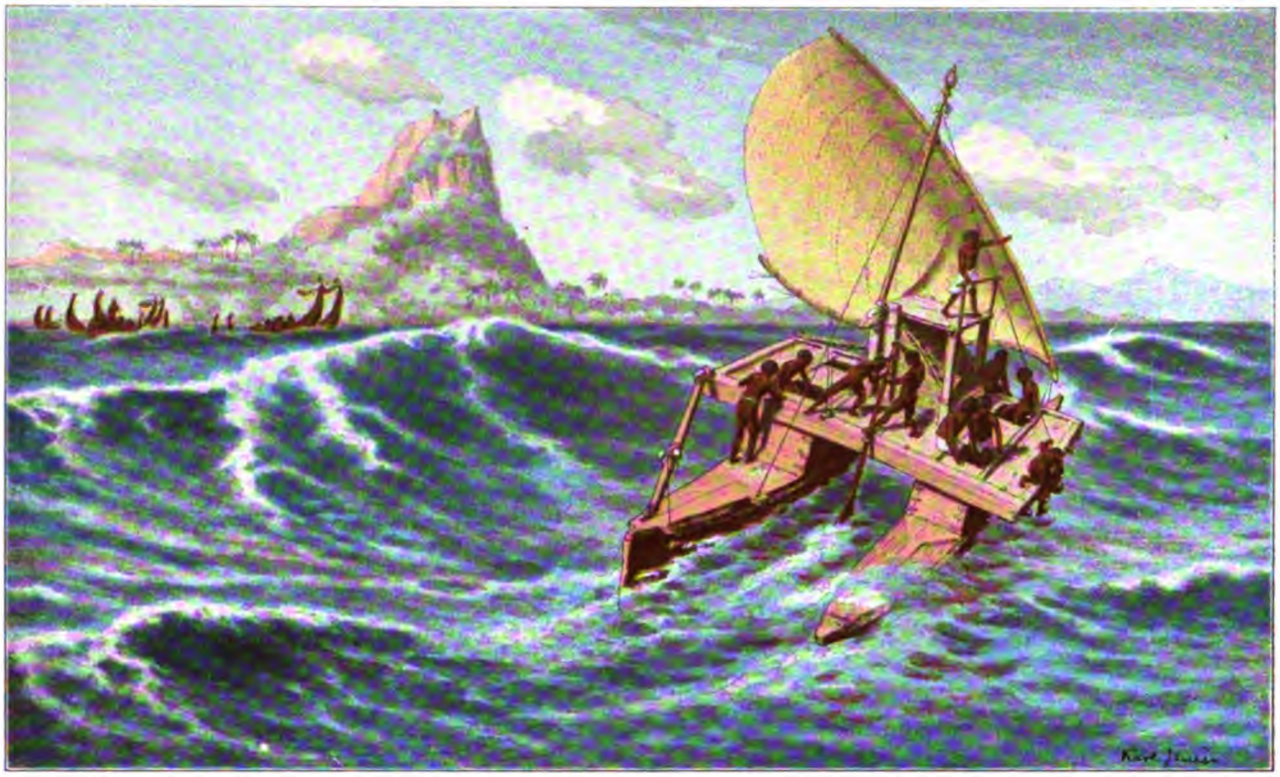

EN DOBBELTKANO FRA SYDHAVSØERNE. I BAGGRUNDEN ØEN BORABORA.

DET NORDISKE FORLAG »FREM« EFTER DR. PETERS

MASSAJ-KRIGERE I FREMRYKNING MOD DR. PETERS EKSPEDITION MODTAGES AF EN KUGLEREGN.
I BAGGRUNDEN SNEBJERGET KENIA.

Digitized by Google

Digitized by Google

Havets Sønner frem for nogen anden Race. De har drevet det vidt i Skibsbygning og Skibsbrug. Deres mindre Baade er udhulede af Træstammer og har Udliggere, hvor de ikke bruges paa Floder alene; deres større, søgaaende Fartøjer er byggede af Planker. Det er de saakaldte »Prau«er, der dels er store, høje, brede og klodsede Handelsfartøjer, dels lange, smalle, elegante, hurtigsejlende Baade, der navnlig bruges til det en Gang saa udbredte Sørøveri. Før Dampskibenes Opkomst var det ikke let at fange saadan et Sørøverskib; blev det forfulgt, roede det, stærkt bemandet som det var, lige op i Vinden og forsvandt snart i et eller andet Smuthul ved Kysterne.

Mange af de mindre Øer og mange Kystbyer paa de større var tidligere rene Sørøverreder, hvorfra Hærgningstog udgik til fjerne Kyster. Vi maa her

Fig. 233. Et Hus fra det indre Sumatra.

uvilkaarlig mindes vore egne Forfædre, Vikingerne, thi Malajernes Færd ligner i mangt og meget deres, ogsaa deri, at de har udbredt sig til de fjerne Egne og har nedsat sig som Nybyggere mange Steder, hvor de sagtens begyndte med blot at hærge eller handle. Saaledes har de besat Østsiden af Madagaskar, hvis over mod Afrika vendende Side derimod tilhører Stammer af Bantuæt, beslægtede med afrikanske Folkeslag. Det malaiske Præg er navnlig fremtrædende hos *Hovaerne*, det herskende Folk paa Øen, og det baade i Type, Sprog og Kultur. Det er lærerigt her at iagttage, hvorledes to hinanden saa fjerntstaaende Racer som Negere og Malajer paavirker hinanden. Malajerne har indført Ris, Sukkerrør og Tarodyrkning, paa den anden Side har Afrikanerne ført deres kære Hornkvæg med sig og lært Hovaerne at blive lige saa kvægkære som de selv.

Kvægavl er ellers ikke Malajernes Sag, kun de højst udviklede Folkeslag blandt dem har, rimeligvis paavirkede af Inderne, lagt Vind herpaa. Men paa Madagaskar har de lært den til Gavns, uden dog at opgive deres tilvante Agerdyrkning. Det malaiske har derimod beholdt Overvægten paa mange andre Omraader, bl. a. i Folkekarakteren.

Det vilde blive for vidtløftigt at gaa nærmere ind paa Skildringen af andre egentlig malaiske Folkeslag, vi skal endnu kun nævne *Battakerne* i det indre Sumatra. De er dygtige, i mange Henseender vidt fremskredne Folk med en ikke ringe Kultur og Samfundsdannelse. De dyrker Jorden, bygger mærkelige Huse med forunderlige, høje, skarpryggede Tage, der skyder det ene Afsnit op over det andet, saa der bliver ligesom mange Tage paa samme Hus (se Afbildningen), de har en ejendommelig Bogstavskrift og en ikke ringe Litteratur. Desuagtet er de Menneskeædere. Menneskeæderiet dukker frem flere Steder inden for Malajernes Omraade, saaledes blandt enkelte Dajakstammer, men intetsteds er det saa udbredt og har slaaet saa dybe Rødder som hos Battakerne. Vi har andetsteds nævnt, at Forbrydere hos dem ikke blot dømmes til Døden men ogsaa til at ædes, ja i visse Tilfælde endog ædes *levende*! De bindes da til en Pæl, og enhver af Stammens eller Byens Mænd udskærer sig et Stykke Kød af det levende Legeme, som han paa Stedet fortærer raat eller svagt ristet ved en Ild. Inden det ulykkelige Offer dør af Forblødning, vil han saaledes kunne blive Vidne til sin delvise Opædelse, heldigvis maa Død eller Bevidstløshed dog snart gøre en Ende paa hans Lidelser.

I øvrigt lever en stor Del Malajere ikke længer det gamle frie Liv, men tjener som Markarbejdere paa Europæernes Plantager, hvor deres Lykkes Maal er at arbejde saa lidt som muligt og drive saa meget som muligt. De usle Hytter paa Fig. 232 viser, hvor stor Tilbagegangen er hos disse vanslægtede Naturbørn.

Dermed vil vi gaa over til den sidste Forgrening af den store malaiske Æt, til de saa mærkelige og interessante Polynesiere.

POLYNESIERNE.

Fra de aleutiske Øer til Sydpolens ukendte Is- og Landmasser, fra Asiens og Avstraliens Østkyster til Nord- og Sydamerikas Vestkyster strækker sig Jordklodens største sammenhængende Havflade, det store Ocean. I sin nordlige og sydlige Del øfattigt favner det i sin mellemste Del mange skønne Øer, der ligger spredte paa begge Sider af Ækvator, snart samlede i større og mindre Grupper, snart i stille, majestætisk Ensomhed.

I en stor Bue begyndende med Ny-Guinea ved Avstraliens Nordspids, svingende mod Øst og Syd, endende med Ny-Zelands langstrakte Landmasser ligger de største af disse utallige Øer grupperede om Ny-Hollands østlige Side.

Øst og nordøst for dem er udstrøet til over mod Sydamerika Øflok paa Øflok i rig Overdaadighed.

Denne Øverden deles efter sine Beboere i tre ulige store Dele: Melanesien, Mikronesien og Polynesien. Den første, Melanesien, omfatter Ny-Guinea og de øvrige af det vestlige Øbælte paa Ny-Zeland nær. Navnet betyder: »det sorte Ørige«, og det er givet, ikke fordi Øerne er sorte, men fordi de er beboede af en meget mørkhudet Menneskerace, Papuaerne. Den anden, Mikronesien: »de smaa Øers Rige«, indbefatter en Del Grupper bestaaende af

Digitized by Google

lutter ganske smaa Øer, Pelewgruppen, Karolinerne, Marianerne, Gilbert- og Kingsmilløerne, Radak og Ralik med flere. Disses Beboere danner et Mellemled mellem Papuaerne og Polynesierne, men da de gennemgaaende staar disse sidste nærmest, vil vi her omtale dem under ét med dem. Den tredje Afdeling endelig, den mest omfattende og mest spredte er »Polynesien« — »de mange Øers Rige«, rummende foruden Ny-Zeland alle de tusende Øer øst for de to andre Grupper.

Tager man et Landkort for sig og kaster Blikket paa denne Del af det store Ocean, vil man faa Indtryk af, at det er ligesom opfyldt med Øer, og at disses Omfang i Forhold til Vandfladen er ret betydelig. Saaledes forholder det sig nu i Virkeligheden ikke. Den Havmasse, som omhyller Mikro-

Fig. 234. Mikronesier fra Øen Ruk (Karolinerne).

og Polynesien, er 3—4 Gange saa stor som hele Europa, alle dets Indhave medregnede. De Øer, der er spredte ud over den, er, naar vi ser bort fra Ny-Zeland, neppe 600 □ Mile tilsammen, altsaa mindre end Danmark! Tænk Dem nu en Gang det lille Danmark endnu ti Gange mere sondersplittet i Øer og Holme, end det er, og spred det ud over et Ocean, rækkende fra Nordkap til Grækenlands Sydspids, fra Island til Sibiriens Østkyst, og De vil faa et Billede af Forholdene i Polynesien.

Dette maa vi fastholde; vi maa forstaa, at der mellem de enkelte Øgrupper er Hundreder, mellem de enkelte Øer ofte Snese af Mile, ellers kan vi ikke tilfulde opfatte Storheden af det, Polynesierne har udrettet ved at sprede sig over og bebygge Ø paa Ø, til der ikke var flere at opdage og kolonisere. Og denne Stordaad i Menneskeslægtens Historie er udført af et Naturfolk, der ikke var naaet ud over »Stenalderen«.

Vi har allerede sagt, at Polynesiens Øer er mange og smaa. Hvor mange? Ja, egentlig talte er de ikke, men vi vilde komme op i Tusender, hvis vi skulde tage dem alle med. Der kan altsaa ikke blive noget stort Areal til hver Ø, især da enkelte af dem for sig tager store Brøkdele af de 600 □ Mile. Den største — fraset Ny-Zeland — er Hawaï, den betydeligste af Sandwichsøerne, der er 188 □ Mile, altsaa omtrent som Sjælland med Fyn og Falster. De næste i Størrelse er paa 25—30 □ Mile, de er fire i Tal, dernæst kommer Tahiti paa 19 og en Del paa fra 5 til 10 □ Mile. Snese er paa 1—5 □ Mile, Hundreder endnu mindre lige ned til de ubetydelige Holme og Klipper i utalte Skarer.

De største af Øerne og mange af de mindre er af vulkansk Oprindelse, vilde og sønderrevne, med Toppe paa 10—14,000 Fod og med enkelte endnu virksomme Vulkaner. De fleste af dem er i nogen Afstand fra Kysten omgivne af et Koralrev, der bryder Bølgernes Magt og tillader Dannelsen af et rigt Lavland, opbygget af forvitrede, fra Bjergene nedskyllede, overordentlig frugtbare Lag. Og ind mellem de bratte Bjergrygge strækker sig dybe, dejlige Dale med rislende Bække og med en Plantevækst saa rig, som kun Tropernes Sol og varme Regn kan fremtrylle den.

Nogle af de mellemstore og smaa Øer er hævede Koraløer, gamle Koralrev og Banker, løftede op over Havfladen ved Moder Jords mægtige, indre Kræfter. Hovedmassen af Smaaøerne er egentlige Laguneøer, opbyggede af de smaa, kalkudskillende Koraldyr.

Klimaet er overalt tropisk, da Øerne er beliggende indenfor Vendekresene, men det er ikke saa hedt og tørt som mange andre Steder under disse Breddegrader. Havet udøver overalt sin forfriskende Indflydelse, fylder Luften med Vanddampe og bevirker en rig Nedbør, især hvor Bjergene er høje nok til at fange de fugtige Luftlag og bringe dem til at fortætte sig til regngivende Skyer. Der er i Reglen ikke stor Forskel paa Aarstiderne, en jevn, men ikke overdreven, fugtig Varme hersker hele Aaret rundt, og friske Søvinde virker kølende og oplivende næsten hver eneste Dag.

Der gives neppe Jorden over herligere og sundere Vejrlag end her. Vindene, der jo er af særlig Betydning for Forbindelsen Ø og Ø imellem, blæser med en forbavsende Regelmæssighed lange Tider igennem fra ét og samme Hjørne. Den almindeligste Vind er Passaten, der kan herske Maaneder i Træk; nord for Ækvator er den en nordøstlig, syd for den en sydøstlig Vind. Til Tider afløses den af Monsunen, der blæser den modsatte Vej men som dog er af langt mindre Betydning, og af og til afbrydes den af Uvejr, ledsagede af vestlige Storme.

Under saa gunstige klimatiske Forhold er det intet Under, at Plantevæksten overalt, hvor Jordbunden yder de nødvendigste Betingelser, er bugnende rig. Ikke paa Arter, thi saa smaa Landmasser som disse, saa vidt spredte i et umaadeligt Hav, kan ikke ventes at have Rigdom paa saadanne. Det er Havets og Luftens Strømninger og Fuglene, der har ført Frø og Sporer til Øerne, dette præger sig overalt i Sammensætningen af Plantedækket.

I det hele og store er dette fattigt paa Arter og lidet ejendommeligt, det er sammensat af Bestanddele af de omgivende, større Landmassers Plantevækst.

Digitized by Google

Hovedmængden er asiatiske, Mindretallet sydamerikanske og avstralske Former.

Jo mindre Øerne er, og jo længere de ligger imod øst, des fattigere bliver deres Planteverden; paa de smaa, nylig dannede Laguneøer indskrænkes den ofte til 10—20 Arter. Men selv blandt dette ringe Tal savnes sjeldent Ørigets mest karakteristiske og næsten vigtigste Træ, den herlige Kokospalme, hvis Frugt er saa beundringsværdigt tilpasset til at flyttes med Havets Strømninger. Hvert Træ bærer gennem 60—100 Aar, begyndende i otte Aars Alderen og givende et stort Antal Frugter, der modner efterhaanden, saa der altid kan faas brugelige Kokosnødder.

Fig. 235. Ung Pige, som rister Brødfrugter.

Disse har udenpaa et tykt Lag af mellem hinanden flettede Fibre, der i tør Tilstand yder Emne til Tovværk, Maatter o. s. v. Den jernhaarde Inderskal, som omgiver den modne Nød, bruges til Drikkekar o. l., og dens Indhold er et godt Næringsmiddel. Umoden indeholder den $^1/_2$ til $1^1/_2$ Pot af en mælkelignende Væske, der — forfriskende og nærende som den er — nydes i store Masser af de indfødte. Der skal endog være Smaaøer, som til Tider mangler Drikkevand, og hvis Beboelse ene muliggøres ved den. Ogsaa Bladene finder Anvendelse til Tækning af Hytter, til Fletning af Maatter o. l., og Stammen bruges til Gavntræ, hvor saadant af anden Slags mangler.

Paa alle de større Øer og paa mange af de mindre vokser et endnu vigtigere og nyttigere Træ, Brødfrugttræet, der i rig Fylde bærer spiselige Frugter af betydelig Størrelse. De indeholder et svampet, snehvidt Kød, uspiseligt i raa Tilstand, men som bagt baade velsmagende og nærende, mindende noget om Franskbrød, hvorefter Træet har faaet Navn. Mest yndet af de indfødte er det dog i gæret Tilstand; det anbringes sammenpakket i tykke Lag i Jordhuller, efter at Skallen er fjernet, og gaar her snart over i sur Gæring, hvorefter det kan holde sig i Maaneder. Smagen og Lugten er ikke tiltalende for civiliserede Ganer og Næser, den minder om en Blanding af Gammelost og raadden Frugt, hedder det; men Polynesierne spiser det gerne baade raat og kogt og trives vel ved det. Saa rigt er Udbyttet af dette Træ, at en Mand — som den berømte Opdager Cook siger — skal have gjort sin Pligt mod sin Familie og sørget vel for sine Efterkommere, naar han har plantet seks Brødfrugttræer. Lad nu dette være en Overdrivelse, vist er det, at Betydningen af dette Træ er saare stor.

Dets Bast bruges desuden til Tøj, dets Stamme til Kanoer, dets Blade til Tækning af Hytter.

Flere andre Træer bærer spiselige Frugter, og en Dracæna-Art har Rødder, der i bagt Tilstand er et meget godt Næringsmiddel. Desuden vokser Sukkerrøret vildt paa mange af Øerne.

Paa Ny-Zeland er en Bregnes spiselige Rod af stor Betydning, ellers yder de saa talrige blomsterløse Planter lidet eller intet af Værd for Mennesket.

Er Planteverdenen saaledes bugnende, kan det samme paa ingen Maade siges om Dyrelivet paa Landjorden. Af Pattedyr er kun enkelte Flagermusarter oprindelige eller rettere indvandrede. De faa, der forekommer foruden dem, en Rotteart, Hunden og Svinet, er alle indførte af Mennesket med eller uden dets Vidende og Vilje. Men kærkomne er de alle, selv Rotten, der betragtes som et udmærket, spiseligt Vildt. Af Fuglene forekommer kun Havfugle i stort Tal. Landfugle findes der vel en Del af, men faa af dem er af nogen videre Betydning for Befolkningen, om de end jages og spises nu og da.

Slanger findes vel paa de vestligere Øer, men ingen af dem er giftige; Firben forekommer overalt, dog kun enkelte Steder saa store, at de spises. Frøer og Landskildpadder er yderst faatallige, Insektverdenen overalt fattig, kun Myg og stikkende Smaafluer — Moskitoer — findes der nok af, om de end sjeldent bliver til en saadan Landeplage som andetsteds.

Er Landjorden fattig paa Dyreliv, er Vandet des rigere. Overalt, hvor der er Ferskvand nok til at danne selv blot Damme eller Aaer, er der i Reglen ogsaa Rigdom paa Beboere af det. Aal og andre Ferskvandsfisk samt Flodkrebs forekommer i Mængde, og de fanges og nydes gerne af Befolkningen. I Havet lever baade Sæler og Hvaler, men dem har Polynesierne aldrig efterstræbt, og en myldrende Rigdom af Fisk, Skildpadder og Bløddyr, der fanges og fortæres i Mængde.

Som vi ser, er disse Øer ingenlunde uden Tillokkelser for Mennesket. Men skilte fra Fastlande og større Øer og fra hinanden indbyrdes ved uhyre Strækninger, Dagsrejse paa Dagsrejse af Havets Øde, er de sent bleven kendte og befolkede.

Vi kan være sikre paa, at de ikke er opdagede af deres nuværende Beboere derved, at disse fra Begyndelsen af *opsøgte* nye Lande. Nej! men var det én Gang kommen saa vidt, at Mennesker færdedes paa ikke altfor fjerne Have, vilde de jo uundgaaelig

Digitized by Google

tit og mangen Gang blive en Bold for disses Luner. Saalænge Baadene var ganske smaa Kanoer, vilde de vanskelig kunne føre Besætningen levende i Land paa fjerne Øer, først da større Fartøjer var byggede, som velforsynede med Levnedsmidler og Drikkevand gjorde længere Rejser langs Kyster og i kendte Farvande, først da var der Mulighed for og maatte det ske, at de af og til drev til Søs og med Besætningen i Live naaede hidtil ukendte Strande.

Her bosatte de nyankomne sig da, eller de hvilede kun nogle Dage for med nye Levnedsmidler og nyt Mod at søge tilbage til Hjemmet. Men saadan Færd var, uden Kompas og uden andre Midler til Stedbestemmelse o. l., højst usikker og maatte ofte ende med Opgiven af Evret og Forbliven paa et tilfældig naaet Sted. En saadan Nybygd formerer sig under nogenlunde gunstige Forhold yderst hurtigt, den vil snart opsøge nærliggende Øer og brede sig over en hel Gruppe. I Tidens Løb har dette Spil gentaget sig Gang efter Gang, tilsidst blev man vel saa vant til det, at man fik Mod til at drage ud paa det vide Hav med det Maal for Øje at finde sig nye Hjem. Krig, Hungersnød eller blot Lyst til Æventyr har bevisligt i de senere Aarhundreder i Polynesien ofte nok ført til slige Søtog og til nye Kolonisationer — og paa den Maade er Skridt for Skridt næsten enhver beboelig Ø bleven fundet og befolket.

Men Begyndelsen hertil har først været gjort af Mennesker med en vis Udvikling, navnlig da i Retning af Skibsbyggeri og Skibsfart; det er ikke »Samler«-Folk, der har befolket Polynesien.

Ligesom Eskimoerne, trods de uhyre Omraader, de faatalligt er spredte over, har bevaret fælles Kultur, Sprog, Sagn o. s. v., saaledes ogsaa Polynesierne. Mellem Stammerne paa Ny-Zeland og Hawaï, paa Paaskeøen og Samoa er der ikke større Forskel end mellem Østgrønlændere og Mallemutter. Vi kan deraf drage den samme Slutning, vi drog for Eskimoernes Vedkommende: Det *kan* ikke være længe siden, at de polynesiske Øer er bleven befolkede, thi ellers vilde der være langt større Forskelligheder mellem Beboerne af de enkelte Grupper, end der vitterligt er; Polynesiernes Udbredelse maa tilhøre en *forholdsvis* ny Tid.

Og saaledes er det i Virkeligheden ogsaa. Alt: Racens Præg, Sprog, Skikke, Sagn peger mod Vest, mod Malajerne. Disse er — som vi har vist — Øboere, Kystboere, Søfarere, mere maaske end nogen anden Gren af Menneskehedens store Stamme. Polynesierne er et malaisk Folk, blandet her og der med de nærboende Papuaer, hvem de maaske har fordrevet fra eller undertrykt paa enkelte af de større Øer, de efterhaanden har besat; de er et malaisk Folk, særpræget af de ejendommelige Forhold, under hvilke de har levet, og udviklet i en Retning, der har fjernet dem ret vidt fra deres Moderæt.

De maa dog have skilt sig ud fra deres Stamfrænder paa et tidligt Tidspunkt, inden disse endnu var naaede ud over Stenalderen. Thi intetsteds i Polynesien fandt Evropæerne ved deres første Besøg Spor af Kendskab til Metaller eller Overlevering om saadant. Ogsaa Sproget bærer et ældre Præg i Forhold til andre malaiske Tungemaal. Den særlige Udvikling, Polynesiernes Baadebygning har naaet, og som fjerner den saa langt fra Malajernes plumpe Prauer og store Robaade uden Udliggere, vidner ogsaa om en tidlig Adskillelse. Paa den anden Side er det dog helt igennem tydeligt, at *Grundlaget* for de nuværende Malajers og for Polynesiernes Kultur er ét og det samme, ligesom Sæder, Tro o. s. v. hviler paa en fælles Grundvold.

Der findes neppe skønnere og i legemlig Henseende bedre udviklede Mennesker paa vor Jord end disse Øboere. Mændene er, i alt Fald de, der tilhører de højere Klasser, høje og kraftigt byggede, ikke sjelden næsten Kæmper. Admiral Bille fortæller

Fig. 236. En Høvdings Hustru fra Samoa-Øerne.

saaledes om én af Hofmændene paa Sandwichsøerne, der var 6 Fod 9 Tm. høj, og lignende Opgivelser finder man ikke sjeldent hos de rejsende. Deres Legeme er harmonisk udviklet med skønt formede slanke Lemmer og smaa Hænder og Fødder. Holdningen er fri, Udtrykket kækt og stolt, Ansigtsfarven forholdsvis lys; enkelte er ikke mørkere end Sydevropæere, de fleste er lysebrune, kun blandt de lavere Klasser findes mørkere Afskygninger. Haaret er sort eller mørkebrunt, langt, blødt, ofte let krøllet eller lokket, dog træffes det hos Almuen mere kruset og groft som Papuaernes. Ansigtstrækkene ligner ofte Evropæernes, Næsen er stor og ikke sjelden

Digitized by Google

krum, ofte dog noget flad og bred nedadtil, Læberne tykke men ikke stygt bovnende som hos saa mange lavtstaaende Racer.

Kvinderne er mindre end Mændene, fint byggede men kun sjelden egentlig kønne i vore Øjne. Dog har de i Ungdommen ofte et tiltalende Præg ved den Livlighed, Aabenhed og Venlighed, der afspejler sig i deres Træk. Der var en Tid, i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, efter at Polynesien var bleven opdaget af Cook og andre, der fulgte i hans Spor, da det var Mode at fremstille navnlig Tahiti som et Uskyldens jordiske Paradis og dets Kvinder som dets skønne Engle. Det var en Efterdønning efter den ved Jean Jacques Rousseau rejste, i høj Grad kunstlede Begejstring for »Naturtilstanden». Desværre vil vi faa at se, at det kun var saa som saa med de paradisiske Tilstande. Det er en stor Overdrivelse at kalde de polynesiske Kvinder i Almindelighed og Tahitis i Særdeleshed for Skønheder. Tækkelige kan de være, nette og renlige og tiltalende ved den Smag, hvormed de forstaar — eller forstod — at pynte sig med deres smukke Basttøj og fremfor alt med Blomster. Men heller ikke mere; i en Skønhedskonkurrence med hvide Kvinder og under hvide Dommere fik de neppe Præmie — og »hæderlig Omtale« har de saavist aldrig fortjent, i alt Fald ikke i én Forstand.

Imidlertid fremhæves det fra alle Sider, at Sydhavsboerne er venlige og elskværdige, godmodige, livlige og gæstfri Mennesker, og Europæerne blev alle Vegne til at begynde med modtaget med den største og mest bestikkende Forekommenhed. De blev betragtede og ærede som Guder, saa det er intet Under, at de kunde lade sig forføre til at se alt i et rosenrødt Skær.

Da de blev kendt med Polynesierne, traf de disse i en Nedgangstid. Det er jo saa, at i det hele og store gaar Menneskeslægtens Vej fremad mod bedre — forhaabentlig ogsaa mod lykkeligere — Tilstande, bort fra Raahed og Mørke til Mildhed og Lys. Men paa denne Vej er Bevægelsen ikke altid den samme. Der er Standsninger, ofte af lang Tids Varighed, saa for én, saa for en anden Afdeling af den store Hær, og mangen Gang forvilder et Folk sig bort fra Vejen, ind paa Afveje, der ender blindt eller fører tilbage, saa det maa kæmpe sig møjsommeligt frem igen, gennemløbe — eller gennemsnegle — et alt én Gang tilbagelagt Vejstykke.

Der var paa disse fjerne Øer en i mange Henseender betydelig Kultur, men den var i Færd med at tabe sig, stivnet i Former og uden Friskhed og sundt Liv. Efter en Fremskridtstid, i hvilken det uhyre Omraades Opdagelse og Bebyggelse var fuldbragt, var Tilbageslaget kommet, og det havde virket dybt ind paa Folkets Karakter. I det daglige Omgangsliv var den Racen iboende livlige Venlighed, indbyrdes Hjælpsomhed og Høflighed bevaret, og Præget af Intelligens var ikke tabt, i alt Fald ikke blandt de højere Klasser. Men ved Siden heraf herskede der en utrolig Raahed og Fordærvelse i Sæder, en blodig Ligegyldighed for Menneskeliv og Lidelser, Menneskeæderi paa mange af Øerne, Slaveri og Undertrykken uden Grænser af Folkets store Masse. Religionen var udartet til den mørkeste Overtro, Blodet af Menneskeofre farvede Templernes Altere, og Præsterne havde i Forbund med Høvdingene lagt en tung Haand paa alle andre. Indbyrdes Krige hørte til Dagsordenen, selv de mindste Øer var splittede i et Antal, hinanden fjendtlige Smaastater, og Befolkningens Tal var i sørgelig Nedgang.

Men alt dette var noget, et kort Besøg ikke kunde aabenbare, først efterhaanden blev det klart, hvorledes det i Virkeligheden var fat. Det bidrog vel ogsaa til at aabne Øjnene, at den Venlighed og Gæstfrihed, hvormed besøgende i Begyndelsen blev modtagne, snart afløstes af Fjendtligheder, Tyveri og Drab. Tyvagtige over for fremmede har Polynesierne altid været, de havde endog en særlig Tyvegud, men til at begynde med synes det, som om Tilbøjelighederne i denne Retning blev holdt noget i Tømme ved den Agtelse, maaske ofte den Frygt, de ukendte Gæster indgød.

Skønt de selv var Søfarere og havde i sit Slags fuldendte Fartøjer, forstod de dog ikke de store Skibe, som stævnede ind til deres Strande. De antog dem for Øer, der med Beboere og det hele ved Trolddom var gjort bevægelige og havde forladt Gudernes Lande for at besøge dem. Og fra Guder stjæler man ikke, før Glansen er gaaet af dem. Det skete snart. Det store Ocean blev hurtigt oversvømmet af Hvalfangerskibe i hundredvis, i hvis Besætning raa og forbryderske Bestanddele ikke var sjeldne. Disse Hvalfangere anløb ofte Øerne for at proviantere og udhvile sig en stakket Stund fra det strenge Arbejde, deres Hverv førte med sig. Og de opførte sig da tit saaledes, at Agtelsen for de hvide maatte tabe sig og gaa over til Foragt og Had.

Deserterede Matroser ophidsede Befolkningen mod de hvide, hvem de selv kun havde Grund til at frygte, Forbrydere som de var; de lærte den at overfalde Skibene og plyndre og myrde Besætningerne. Dem skyldes meget af den Fordærvelse, der snart blev vitterlig for alle. Heldigvis var disse Banditer ikke de eneste hvide, der traadte i Forhold til Polynesierne. Snart blev der udsendt hele Skarer af Missionærer, dem skyldes Folkets Redning og Genoprejsning, for saa vidt det overhovedet stod til at redde og rejse. Der er fældet mangen haard Dom om disse Mænd, braadne Kar var der vel ogsaa iblandt dem, ofte herskede der forargelige Sektstridigheder imellem dem, og de havde ingen Respekt for eller Forstaaelse af de Folks Særegenheder, mellem hvilke de skulde virke. Men ingen kan læse om, hvorledes Forholdene var inden deres Ankomst, og om, hvorledes de blev, uden at prise dem og deres Gerning.

Lad os en Gang se, hvorledes Polynesiernes Tilstand da var i Slutningen af forrige Aarhundrede.

Deres Hovednæringskilder var Agerdyrkning og Fiskeri. Foruden det, Øernes hjemlige Planteverden bød i saa rigt Maal, havde de medbragt en hel Række dyrkelige Planter. Til disse hører vistnok Bananen, skønt den vokser tilsyneladende vildt blandt Tahitis Bjerge. Rimeligvis er den dog kun forvildet. Den dyrkes overalt, hvor den vil trives, og giver et næsten fabelagtigt Udbytte, nemlig 44 Gange saa meget Næringsstof som Kartofler, 133 Gange som Hvede paa samme Areal. Den forekommer i c. 50 Afarter.

Foruden den dyrkes i stor Udstrækning Taro'en,

Digitized by Google

en Plante, der meget ligner vor almindelige Potteplante, Calla'en. Den har en stor, næringsrig Knold og trives, i alt Fald de bedre Sorter af den, kun i stærkt fugtig Jord. Derfor træffer man den væsentlig kun paa de Øer, der har Nedbør nok, hvor der er sumpet Jord, eller hvor Vandløb kan opstemmes til kunstig Oversvømmelse.

Yams'en er ligeledes kultiveret [i c. 80 Afændringer] som ogsaa Bataten (den søde Kartoffel, en Slyngplante med uhyre Knolde) og Pilroden (en Slags Salep). Desuden dyrkes Sukkerrør og Kawa, en Peberart, hvis Rod benyttes til en berusende Drik. De fleste af disse Planter dyrkes ogsaa af Malajerne og stammer fra dem; kun Kawaen er vistnok først taget under Kultur i selve Polynesien. Ogsaa Kokospalmen og Brødfrugttræet dyrkes, og vi kan tilføje, at Ananas intet Steds i Verden trives som her, men den bruges væsentlig til at fede Svin med.

Man gjorde sig naturligvis ikke stor Ulejlighed med Jordens Behandling, den er jo i sig selv saa frugtbar, at den kun kræver lidt Arbejde. Det eneste Agerdyrkningsredskab var en spids, tyk Stok af jernhaardt Træ, undertiden forsynet med en Tverstang ned mod Spidsen til at sætte Foden paa under Gravningen. Med dette Redskab oprodede man Jorden og plantede saa Knoldstykker eller Rodskud, alt efter Plantens Art. Hist og her, hvor Jorden blev udpint, og hvor der ikke var mere at tage under Kultur, havde man lært Gødningens Betydning at kende; man brugte som saadan halvt forraadnede Plantedele, Fiskelevninger og Fugleskarn. Paa de ganske smaa Øer var ofte al brugelig og ikke af Naturen med Nyttevækster bevokset Jord taget under Kultur, men paa de større laa meget udyrket. Vi maa jo erindre, hvor lille en Plet, der her skal til for at ernære selv en talrig Familie.

Jorden var Genstand for privat Ejendomsret. Mange Steder ejedes den udelukkende af Kongen og Adelen, saa dens egentlige Dyrkere var Forpagtere eller Livegne. Saaledes var Sandwichsøerne delt mellem kun 600 Grundejere paa en Befolkning af flere hundrede Tusender. Paa Tahiti derimod var Forholdene bedre, dèr ejedes store Dele af Jorden af, hvad vi vilde kalde Bønder. Ejendommene var i Almindelighed paa fra 15 til 40 Tønder Land, men naturligvis var ofte flere paa samme Haand, ligesom Kongen og Høvdingene ejede større samlede Godser. Forøvrigt var Ejendomsforholdene mange Gange yderst indviklede, idet en Del af Jorden i et Distrikt var Fælleseje, medens en anden Del var privat Ejendom. Eller selve Jorden tilhørte én, de paa den groende Frugttræer eller Brugsretten af den en anden.

Ogsaa Vandløbene havde ofte særlige Ejere, Fiskeriet i dem var ikke frit, og Vandet, der brugtes til Overrisling, maatte kun benyttes efter fastslaaede Regler. Al Ejendom var arvelig, Retten til at gøre Testamente var anerkendt; da man ikke kendte til Skrift, maatte det gøres mundtlig og vidnefast. Arveforholdene var ofte lige saa vanskelige at udrede som Ejendomsforholdene, idet den oprindelige Arvefølge efter Kvindelinjen mange Steder var delvis opgivet til Fordel for Mandslinjen.

Foruden Jorddyrkningen er Fiskeriet af stor Betydning. Det er væsentligt Havfiskeri og drives enten fra Baad eller fra Land. De større Øer er for det meste omgivne med et Koralrev i større eller mindre Afstand fra Land. Det naar næsten op i Overfladen af Vandet, saa det bryder Bølgernes Magt, paa sine Steder bærer det Smaaøer, og Dele af det ligger tørre ved Lavvande. Indenfor det findes altsaa et bredere eller smallere Belte af roligt Vand, der ved Kanaler i Revet, navnlig ud for hvor et Vandløb udmunder, staar i Forbindelse med Havet. De smaa Laguneøer indeslutter enten hver for sig en indre Vandflade, eller de ligger i større Antal paa et stort Ringrev, der kan være af Miles Gennemsnit. Dele af det ligger lidt under Overfladen eller tørt kun ved Lavvande, andre Dele er saa meget hævede, at de bærer Plantevækst og danner beboede Øer. Men indenfor Revet i dets Helhed ligger altsaa en ofte meget stor, rolig og beskyttet Lagune, en uudtømmelig Fiskepark for Beboerne.

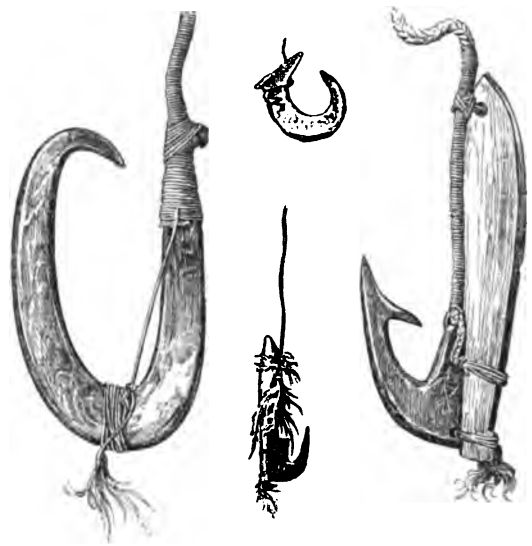

Fig. 237. Polynesiske Fiskekroge (Ethnografisk Musæum).

Man vil forstaa, at Fiskeriet bliver af højst forskellig Natur, eftersom det drives i det rolige, beskyttede Indvand eller paa det aabne Hav.

Baade Garn- og Krogfiske er i Brug, desuden spiddes Byttet med Spyd eller fanges i et Slags Fælder, opbyggede af Koralblokke. Fiskespydet bestaar af en lang, smækker Træstage, der bærer flere eller færre med Genhager forsynede Odde. Bevæbnede med saadanne Spyd lurer de indfødte paa deres finnede Bytte enten paa en fremspringende Pynt af Landet eller paa Revet, navnlig ved dets Kanaler, hvor uhyre Stimer af Fisk søger ind eller ud. Eller de staar i en lille let Kano ude i Lagunen eller indenfor Revet, paa ikke for stort Dyb, hvor Koralbunden med dens prægtige, mangefarvede Liv skinner grant frem gennem det krystalklare Vand. Forsigtig stager eller padler en Kammerat eller Kone Baaden frem, og ve den Fisk, der kommer indenfor Rækkevidde! I mørke, stille Nætter drives dette Fiskeri ved Skinnet af Fakler eller Blus fra Kanoer, og det

Digitized by Google

skal være et fortryllende Syn at se saadan en Skare Fiskere ligge ude paa en palmekranset Lagune, hver med sit i den dunkle Vandflade genspejlede, flammende Lys.

Krogfiskeri bliver drevet baade indenfor Revet og paa det aabne Hav. Til Smaafisk skæres Krogen, paa hvilken der aldrig bruges Madding, ud af Perlemoder eller Træ næsten i Cirkelform og saaledes at den ligner en Orm. Den har ingen Genhager men undertiden en hvas Spids af Ben. Større Kroge tildannes af Trærødder, der bringes til at vokse i den ønskede Krumning; derved bliver de naturligvis langt stærkere, end om de skæres ud af en Blok. Til Hajfiskeri gøres de 12—15 Tm. lange (maalt uden Hensyn til Krumningen) og én Tomme tykke; Træet er saa stærkt, at end ikke Hajens frygtelige Tandsæt kan klippe det igennem.

Til mindre Rovfisk laves en »Blink«, bestaaende af et blankt poleret, aflangt Stykke Perlemoder, 5—6 Tm. langt, $^3/_4$ Tm. bredt. Til den hule Side er ved Enden fastbundet en skraat udstaaende Od af samme Materiale eller af Ben, $1^1/_2$ Tm. i Længde. Forneden til denne fastgøres en Dusk Haar samt den af fine og stærke Kokosfibre snoede Line, der løber langs Blinkens Hulside og atter er fastgjort til den foroven. Der bruges en 12—15 Fod (4—5 M.) lang Stang, og under hurtig Roning af Baaden skal Blinkene lige strejfe Vandfladen for at ligne Smaafisk, der springer. Fiskene slaar efter dem, ligesom Laksen efter den kunstige Flue, og tages let.

En endnu snedigere Fremgangsmaade er følgende: to Kanoer fastgøres til hinanden Side om Side med nogle Fods Afstand. Mellem Forstevnene anbringes en dyb Kurv, og ud over dem rager en lang, smækker, bøjet Stang, der ud mod Enden spalter sig i to fra hinanden vigende Grene. Hver af disse bærer paa Spidsen en stor Dusk Fjer og en Line med en Blink. Til Stangen er fastgjort en Snor, ved Hjælp af hvilken en Mand i Bagstavnen kan svinge den tilbage, ind over Kurven, der skal modtage de fangede Fisk. Blinkene skal hoppe hen over Vandfladen, Baadens Bevægelse er nok til at bevirke dette, og Fjerduskene forestiller Maager, der staar stille i Luften i Begreb med at slaa ned paa de Smaafisk, der er efterlignede i Perlemoder. Det kan Rovfiskene ikke staa for; de er Søfuglenes naturlige Konkurrenter og gaar løs paa det Bytte, som de tror Maagerne i Begreb med at snappe (Fig. 238).

Net flettes af Kokos og andre Plantetrevler, store og smaa til lige Fuldkommenhed. De bruges baade som Vaad, Bund- og Drivgarn, til Ketschere og Ruser, kort sagt til alt det samme, de bruges til hos os. I Retning af alsidig udviklet Fiskeri staar Polynesierne ikke tilbage for noget civiliseret Folk, og de har da ogsaa vægret sig ved at optage vore Redskaber og Fremgangsmaader som ikke overgaaende deres egne. De vil f. Eks. ikke bruge vore Kroge, hvis Genhager de ikke sætter Pris paa, ligesom de ogsaa paastaar, at de er bøjede forkert og gaber for meget. Jern vil de gerne benytte, men de vil lave Kroge deraf efter deres eget Hoved.

Jagt er ikke af Betydning noget Steds, kun dræbes her og der nogle Duer eller andre Skovfugle med Spydkast. Bue og Pil mangler ingenlunde men bruges aldrig i Krig, ej heller til Jagt og Fiskeri, med den ene Undtagelse: Rottejagt, hvor denne drives. Iøvrigt benyttes de kun til en Slags Væddeskydning f. Eks. paa Tahiti, ved hvilken det ikke gælder at ramme et Maal men kun, hvem der kan skyde længst; de driver det til c. 450 Alen (282 M.). Det er meget mærkeligt og gaadefuldt, at et krigersk Folk er kendt med Buen uden at drage Nytte af den i Krig. Forklaringen ligger formodentlig i, at Slyngen træder i dens Sted som et nok saa virksomt Vaaben. Væddeskydningen er det sidste Minde om en Tid, da Buen havde større Betydning, ligesom nu om Stunder i England, hvor Bueskydning er en meget yndet og moderne Sport.

Levnedsmidlerne tilberedes i Reglen omhyggeligt; paa de større Øer, Tahiti f. Eks., har man en hel Række, til Dels temmelig sammensatte Retter. Pottemageriet var ukendt næsten i hele Polynesien, og man forstod ikke at koge i Vand. Til Drikkekar brugtes overskaarne, ofte tyndskrabede, nydeligt udskaarne Kokusnødskaller; til Transport eller Opbevaring af større Mængder Vædske, til Madkar o. l.

Fig. 238. Polynesiske Fiskerbaade.

tjente mægtige Muslingskaller, Rygpanseret af Skildpadder, Kalebasser og frem for alt større og mindre af en hel Blok udskaarne Trækar.

Til Erstatning for almindelig Kogning bruges »Dampning« i Jordovne, gravede Jordhuller og ophedede ved et i dem tændt stort Baal, i hvilket tillige hedes et Antal middelstore Sten. Naar Ovnene er vel hedede, skrabes Gløder og Aske ud af dem, de udfores med hede Sten, og Fødemidlerne anbringes lagvis i dem med Blade imellem; Vand — ofte Saltvand — heldes paa, varme Sten lægges over og Jord yderst. Efter en Tids Forløb er alt færdigt, dampkogt eller bagt, hvad man nu vil kalde det, og hvad enten det er Frugter, Fisk eller Kød, er det ganske udmærket velsmagende. Hele Svin tilberedes paa denne Maade, idet den udrensede Bughule desuden fyldes med hede Sten.

Ogsaa inden Europæernes Ankomst havdes nogle Husdyr, nemlig Svin, Hunde og Høns, de samme altsaa, som er almindelige hos Malajerne. De første var af en temmelig lille, lavbenet Race, men de var lette at fede og meget velsmagende. Hundene var ogsaa smaa, de blev fedede og spiste; det var væsentlig derfor man holdt dem og opdrættede dem i store Masser. For Resten synes navnlig de polynesiske Kvinder at have været store Dyrevenner, det var saaledes ingenlunde sjeldent at se Kvinder med en

Digitized by Google

lille Pattegris eller Hundehvalp ved Brystet sammen med deres eget Barn, der maatte dele Modermælken med de adopterede Smaadyr.

Høns holdtes næsten paa alle Øer, men de synes ikke at have været meget ansete som Fødemiddel. Derimod opdrættedes ogsaa her med stor Omhu Haner til Hanekampe.

Paa de ganske smaa Øer, hvor Brændselet er sparsomt, spises meget af Føden, navnlig Fisk, raa, ligesom man ogsaa maa nøjes med raa eller blot gærede Frugter. En saare yndet Ret er den saakaldte »Poi«, en halvflydende, sejg Grød, tilberedt af bagte og knuste Tarorødder udrørte i Vand eller af samme Slags Rødder i gæret Tilstand.

Af Drikke kendes væsentlig kun Vand og Kokosmælk. Dog lavede man undertiden en Drik af bagte Dracænarødder, hvis søde Kød udrørtes i Vand. Ogsaa Palme- og Banansaft brugtes af og til, men man lod dem ikke gære, derfor var de ikke berusende. Derimod drak man, i Reglen dog kun de rige og ved Fester, Awa-Awa. Dette er en blakket, mælkevandlignende, ildesmagende og kvalmende Drik, tilberedt af Kawaplantens Rod. Unge Mænd og Kvinder satte sig om en stor Træskaal, tyggede de ituskaarne Rødder og spyttede dem ud i Skaalen. Der rørtes om i Massen med en Kost af Plantetrevler, der fangede og fjernede alle de træagtige Dele, og Drikken var tjenlig til Brug, saasnart Karret var fyldt. Eller den tyggede Masse udpressedes med Hænderne, under mange Ceremonier og med visse en Gang fastslaaede Bevægelser, og den udpressede Væske blev blandet med Vand. Den gærede altsaa ikke og var ikke spiritusholdig, men den indeholdt et Stof, der virker paa Nerverne, bedøvende og dog hidsende. Mange forfaldt til at drikke Awa, selv Europæerne fik ofte hurtigt Smag for den, skønt den virker ødelæggende som alle den Slags pirrende Midler. Nu er Brugen af den forbudt af Missionærerne overalt, hvor de har Magten.

Hvad Industrien angaar, var denne forholdsvis meget højt udviklet i flere Retninger, skønt Arbejdsredskaberne var faa og tarvelige. Man tilsleb selv de haardeste Stenarter til Økser, af hvilke de bedste og kostbareste dog snarere var Vaaben og Værdighedstegn for Høvdinger end egentlige Arbejdsredskaber. Imidlertid brugte man dog ogsaa mangt et godt Økseblad til Arbejde, og man forstod at skæfte det paa mange snilde Maader. Skarpslebne Muslingskaller blev anvendte til Økser, hvor Sten var sjeldne, som paa de smaa Koraløer. Her var det stedvis Lov, at enhver Sten, der fandtes, tilhørte Høvdingen, de blev brugte til Slibestene for Muslingøkserne. De drev en sjelden Gang i Land med Drivtømmer, indviklede i Træernes Rodnet, det var den eneste Vej, ad hvilken man kunde faa fat i dem; man vil kunne forstaa, hvor ubetalelige de maatte være.

Til Kniv brugtes en Hajtand eller en skarp Bambussplint, til Sav en Række af de første, fastgjorte i et Træstykke. En Rasp ydede en Slags Rokkeskind, der er besat med smaa, haarde, spidse Knuder, til Boring tjente Benspidser eller Pigrokkens Haletorn. Det var almindelig brugt at tildanne en fældet Fjendes Knogler til Redskaber, Fiskekroge, Bor, Prene o. l. Ild gjordes op paa sædvanlig Vis ved Gnidning.

Altsaa: en ren Stenalder; intet Metal var kendt, kun i de sidste Aarhundreder havde man hist og her faaet nogle Spiger fra strandede Vragstumper. Da Europæerne kom til Tahiti og gav Beboerne Søm, indsaa disse godt, hvilket fortrinligt Emne de kom i Besiddelse af. Men deres Natur og Oprindelse kunde de naturligvis ikke vide noget om, de antog dem for Plantespirer og regnede meget rigtigt ud, at de under denne Forudsætning stod sig bedre ved at plante dem ud i deres Haver og formere dem i Stedet for at bruge dem straks. Det gjorde de da ogsaa og blev meget forbavsede over, at de pynteligt i Række og Geled plantede, formentlige Spirer ikke vilde skyde Rod og vokse.

Med de faa, i vore Øjne saa tarvelige Redskaber udrettede vore Polynesiere imidlertid, som saa mange andre Naturfolk, ved Øvelse og Taalmodighed store Ting. Først og fremmest maa vi omtale deres Skibsbyggeri. De smaa Fiskerbaade var simpelt hen udhulede Træstammer, men da de var meget smalle og ranke, var de alle forsynede med Udliggere, som vi alt saa det hos Nicobarerne. Alle baade store og smaa Fartøjer havde, naar det ikke var Dobbeltbaade, Udliggere, og noget af det, der forbavsede mest ved de europæiske Skibe og Baade var, at de kunde undvære en saadan. De større Fartøjer var enten udhulede af meget store Stammer og derpaa forhøjede med paasatte Sidebord, Stevn og Bagstavn, eller de var dobbelte. To lige eller ulige store Baade var fastgjorte til hinanden ved Tverbjælker, paa hvilke var lagt et Dæk og ofte bygget en Hytte, som det ses paa et af vore Farvebilleder. De havde en eller to Master forsynede med et stort Sejl af flettede Maatter og indrettede til let at tages ned og rejses igen. Tovværket var af Kokostrevler. I Enkeltheder var Fartøjerne forskellige paa forskellige Øer, men hovedsagelig var Konstruktionen dog den samme. Paa sine Steder, hvor tilstrækkelig store Stammer manglede, maatte man sammensætte

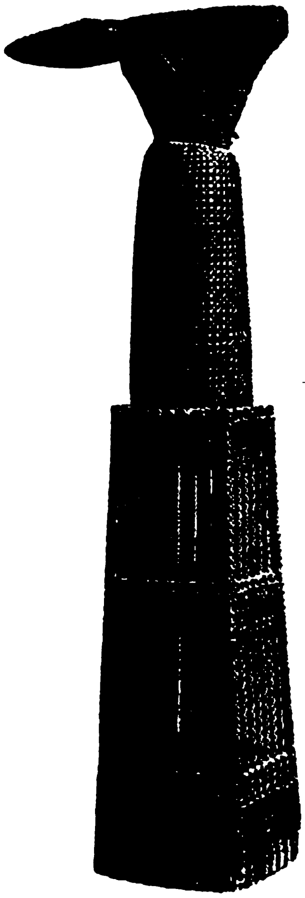

Fig. 239 Økse med rigt udskaaret Træskaft ($^1/_8$ Stør.).

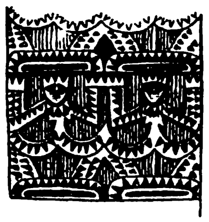

Fig. 240. Træudskæring fra Hervey-Øerne.

Digitized by Google

Baadene af mange, tilpassede Smaastykker, hvilket ikke var nogen let Sag, da alt Metal fattedes, og man ikke forstod sig paa at bruge Træpløkke. Man hjalp sig med Sammenbinding, som man forstod at gøre saa fast og tæt, at den baade holdt og ikke lod Vandet trænge ind. Alle Huller og Fuger blev kalfatrede med tørt Kokosfilt, som vider sig ud i Vand og slutter aldeles vandtæt. Langs Kanterne paa Indsiden af Plankerne var der Lister, udskaarne i ét med dem, og i dem var der boret Huller, nøjagtigt svarende til hinanden i sammenstødende Stykker. Gennem dem anbragtes de fast sammensnoede

anslaar det Antal store Krigskanoer, denne Ø kunde møde med, til 1700, og Besætningen til 68,000 Mand. Til Ror brugtes overalt én eller flere store Styreaarer.

De store Kanoer med Udliggere og Dobbeltbaadene var fortrinlige Søfartøjer, der kunde trodse Oceanets mægtigste Bølger. De kunde baade gaa for Vinden, bidevind og krydse, og man har talrige Eksempler paa Rejser paa 2—300 Mil foretagne med dem. Udliggeren skal altid holdes til Luvart, de store Dobbeltbaade sejler ligegodt, hvilken Ende der end vender frem (se Farvebilledet).

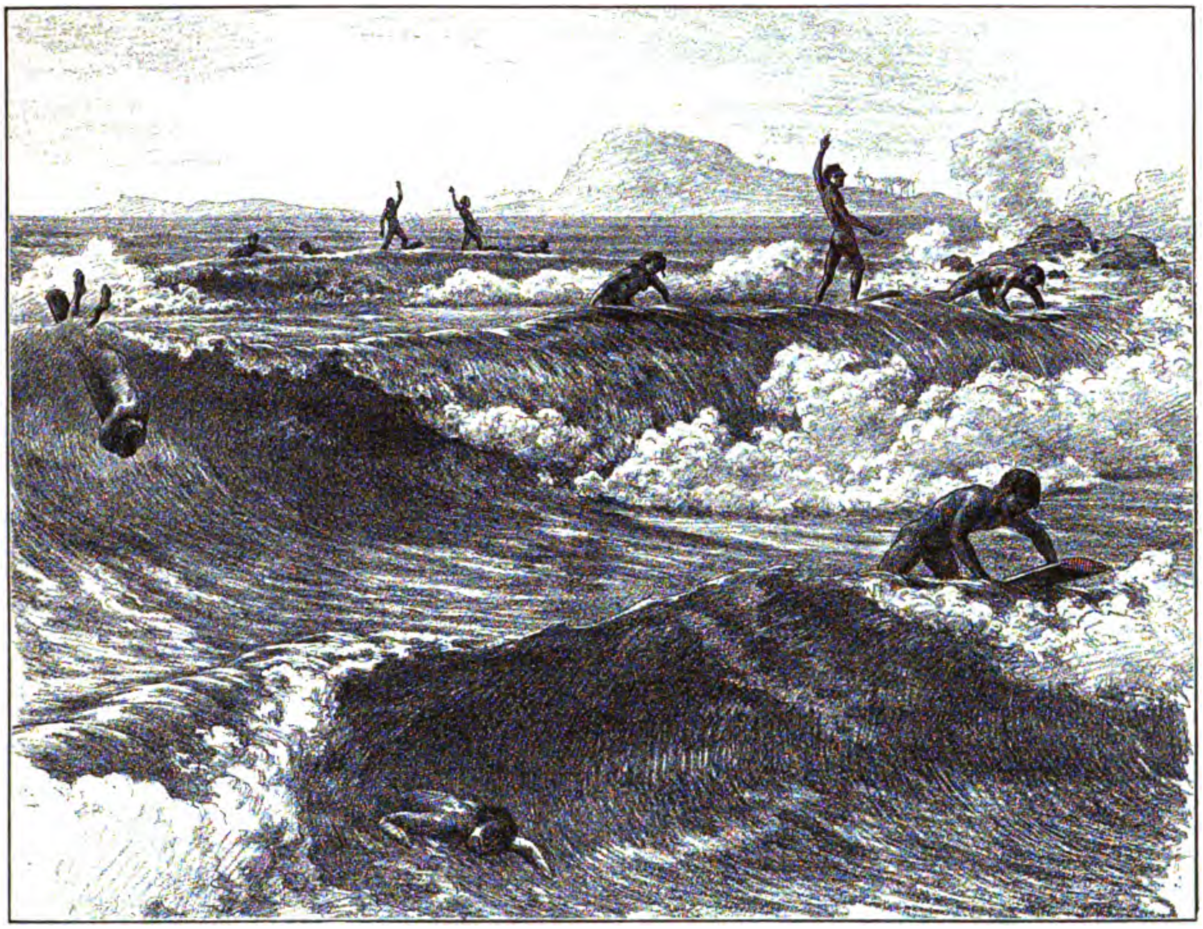

Fig. 241. Polynesiere driver Svømmesport i Brændingen.

Kokosstrikker, der sammenbandt Bordene. Mellem disse indlagdes en Strimmel Basttøj, og Sammenføjningen var saa nøjagtig, at det udvendigt saa ud, som om Fartøjet var hulet ud af én Stamme.

Det var paa ingen Maade kun Smaafartøjer, man byggede; paa Tongaøerne har man set Dobbeltbaade paa 150 Fods (44 M.) Længde, som kunde rumme 150 Mennesker og flere. Paa Tahiti saa Cook en uhyre Flaade af mægtige Krigskanoer, Dobbeltbaade med høj, snabelformet Forstavn, Platform til Krigerne og høj Bagstavn. De blev roede frem med store, enkeltbladede Aarer af lange Rækker Rorkarle og var ledsagede af talrige mindre Fartøjer. Han

Intet Steds føler Polynesierne sig mere hjemme end paa Havet. De er ikke blot kække, ja forvovne Søfolk, de svømmer ogsaa som Fisk og er fra ganske smaa af vante til Havet. De fleste Børn lærer at svømme lige saa hurtig som at gaa, og de tilbringer en stor Del af Dagen i Vandet med alle mulige Svømmekunster. De svømmer ikke som vi, men ligesom de fleste Naturfolk bruger de Hænderne, som en svømmende Hund bruger Poterne, og støder fra med Benene, ikke som vi med begge paa én Gang men skiftevis. En meget yndet Idræt for voksne og Børn er den at ride ind over den mægtige Brænding ved Koralrevene paa smaa, smalle Brædder.

Digitized by Google

Disse er 4—5 Fod ($1^1/_3$—$1^2/_3$ M.) lange, 1 Fod ($^1/_3$ M.) brede og let hvælvede fra Side til Side. De tørres omhyggeligt i Solen efter Brugen og indsmøres derpaa med Kokosolje. Vort Billede viser bedst, med hvilken tilsyneladende dumdristig Forvovenhed de bruges, snart ligger, snart knæler, snart staar den uforfærdede Svømmer paa dem. At dykke forstaar baade unge og gamle udmærket, og truer Brændingen dem med Undergang, eller er de kommen forkert i Lag med en Bølge, gaar de simpelt hen til Bunds og lader Braaddet rase ud over sig.

Ikke blot Baade bygger Polynesieren, hans Hytter er heller ikke at kimse ad. Det milde Klima gør rigtignok, at han kan nøjes med lette Boliger, som mest er beregnede paa at være Tilflugtsteder i Regn og Uvejr, i godt Vejr sover han helst i fri Luft. Taget hviler paa én Række høje Stolper i Midten og to lavere ud ved Siderne; det naar temmelig tæt til Jorden og bestaar af Blade eller Græs. Husets Sider er ofte aabne, dog kan de i Reglen, om det ønskes, lukkes med Maatter eller Rørfletninger. Familiehytterne er ofte smaa, men til Brug for Høvdinger, til Forsamlingshuse, til Skure for de store Krigskanoer konstrueredes mægtige Bygninger. Paa Tahiti fandtes de, der var 400 Fod (125 M.) lange og kunde rumme 2—3000 Mennesker.

Ofte er de byggede paa Platformer opsatte af Stenblokke, saaledes navnlig paa Markesasøerne, hvor de er 20—100 Fod ($6^1/_3$— $31^1/_3$ M.) lange, 8—10 Fod ($2^2/_3$—$3^1/_3$ M.) brede og 3—4 Fod (1—$1^1/_3$ M.) høje. Gulvet i Hytterne dannes af Stenplader. Medens den for de malaiske Folk karakteristiske Skik at bygge paa Pæle ellers er forladt over det meste af Polynesien, genfindes den hist og her paa disse fjerne Øer, hvad enten dette nu betyder, at Overleveringen har holdt sig her eller ej.

Templerne bestod af storartede Platformer af Sten, flere hundrede Fod lange, paa hvilke der undertiden var bygget en Pyramide i flere Afsatser. En saadan paa Tahiti var 227 × 90 Fod (71 × 29 Meter) i Firkant og 50 Fod ($15^2/_3$ M.) høj. Paa Sandwichsøerne fandtes endnu mægtigere Bygværker, saaledes var en Plads, der var Fristed for hver den Forbryder, der kunde naa den, ombygget med en Mur 715 × 414 Fod (225 × 128 M.) i Firkant, 12 Fod (4 M.) høj og 15 Fod (5 M.) tyk forneden. Indenfor laa tre Templer, ligesom Muren opførte af svære Lavablokke, der vejede indtil 6000 Pd. (3000 Kilogram). Selve Templerne var dog i Reglen kun meget smaa, f. Eks. 8 × 6 Fod ($2^2/_3$ × 2 M.) i Firkant; alle Gudstjenestens Ceremonier foretoges udenfor paa Platformen, hvor Altrene, store, flade Sten, var opstillede. Kun Gudebilledet havde sin Plads inde i Tempelbygningen.

I et Klima som Sydhavsøernes tiltrænges ikke megen Klædedragt. Paa mange Øer gik Befolkningen da ogsaa næsten nøgen, Mændene havde kun et Lændeklæde, Kvinderne et kort Skørt paa. Men andet Steds, paa Tahiti og Hawaï f. Eks., var alle paa Børnene nær langt mere paaklædte. De bar et kortere eller længere, folderigt Skørt fra Livet af nedefter samt en Kappe kastet over den ene Skulder og bundet under den anden, eller ogsaa et aflangt, firkantet Tøjstykke med et Hul i Midten som den sydamerikanske »Poncho«. Hovedet var enten bart, eller et let, musselinsagtigt Stykke Tøj var som en Turban slynget mange Gange om det. Fødderne var nøgne, kun bares Sandaler af Kokosfletning, naar man skulde gaa paa de skarpkantede Koralrev eller Klipper.

Materialet til Tøj var overalt Barken eller Basten af Papirmorbær- og Brødfrugttræet. Den blev skrællet af i lange, smalle Strimler, Yderbarken blev afskrabet med en Muslingeskal, og den saaledes fortyndede Masse blev opblødt nogle Dage i Ferskvand. Derpaa anbragtes den paa en afbarket Stamme og bankedes med et Banketræ, der var firkantet, med Haandgreb

Fig. 242. Tatoveret Mand fra Markesasøerne med Kølle og Vifte.

og forskelligt tildannet paa de fire Flader. Den ene var glat, de andre forsynede med grovere eller finere Riller. Lyden af Barktøjets Banken hørtes overalt, tidlig og silde; det var Kvinderne, der virkede, og selv de højststaaende af dem satte en Ære i dette Arbejde.

Bankningen sondrede de enkelte Fibrer fra hinanden og fraskilte alle træagtige Dele, de enkelte Strimlers Bredde blev ved den forøget meget betydeligt, fra 2 til 12 à 18 Tommer, medens Længden blev den samme. Naar den var endt, saa Produktet ud som et tykkere eller tyndere, forvirret Væv. De enkelte Strimler blev lagt ved Siden af hinanden med lidt dækkende Kanter og bankede sammen. Vilde man have tykt Tøj, anbragte man flere Lag ovenpaa hinanden og forenede dem ved Bankning. Der behøvedes intet Bindemiddel, Fibrenes egne klæbrige Stoffer og den mekaniske Kraft skabte Sammenhæng

Digitized by Google

nok. Man forstod at fremstille mange forskellige Slags Stoffer, ligefra dem, der lignede fint Musselin eller Flor, til tykt Filt, og de er udmærket stærke og varige, blot de ikke udsættes for Regn.

Undertiden gjorde man dem ogsaa vandtætte ved at besmøre dem med en vis Harpiks.

Tøjerne blev rigt og smagfuldt farvede. Farvestoffer fremstillede man i mange Afskygninger af forskellige Plantesafter. Rødt, gult, grønt, blaat, sort var almindeligt, men ogsaa Mellemtoner som blaa- og gulgrønt, graat og skiferblaat kendtes. Hvide og silkeglinsende var visse Tøjer selv uden Farvning. Farverne blev smurt paa udskaarne Træskabeloner og trykt paa Stofferne i fine, efter Moden skiftende, flerfarvede Mønstre, eller Tøjet blev anbragt paa et Fletværk af Bambusstrimler og trykket fast mod disse; naar Farve saa gnedes ind, tog det mod den, hvor det hvilede fast mod Underlaget. Fine Mønstre frembragtes ved at udskære dem i et Stykke af et Bananblad, som derpaa lagdes paa Tøjet og besmurtes med Farven, der altsaa farvede de Steder, hvor Bladmassen manglede.

Mange saaledes farvede Tøjer er virkelig skønne og saa gode Husflidsprodukter, som forlanges kan. Smag havde Polynesierne, det viser bl. a. den Maade, hvorpaa de pyntede sig med farverige, duftende Blomsterkranse, med fine Bregneblade og lette bølgende Tøjer. De mishandlede og misdannede i Reglen ikke deres Legemer som saa mange andre Naturfolk, kun i Ørene stak de Huller, der paa enkelte Øgrupper blev saa store, at Øreflippen hang helt ned paa Skulderen. Enkelte Steder blev Hovedskallens Form dog kunstigt forandret paa lignende Vis, som vi tidligere har beskrevet hos andre Naturfolk. Men de mest forfinede Stammer, paa Tahiti f. Eks. og Sandwichsøerne, kendte intet saadant, de bar kun en smuk Blomst eller to i Øret. Af Skildpadde, Perlemoder, smaa Konkylier og stærkt farvede Plantekærner blev Smykker tildannede, ofte smagfulde med indlagt Arbejde. Ringe til Armen skares ud af store Perlemuslinger eller sammensattes af utallige smaa udskaarne Perler af Perlemoder.

Et blev der næsten overalt lagt særlig Vægt paa, nemlig Legemets Tatovering. Hudfladerne blev dækkede med de skønneste og fineste Mønstre ofte i en forbavsende Udstrækning, der var paa visse Øer ikke én Legemsdel, der blev skaanet.

Videst gik i denne Henseende Markesanerne, navnlig Mændene. Overalt paa Huden sattes Figur ved Figur, snart smagfulde lineære Mønstre, snart Blade og Blomster, Planter, Dyr og hele Scener af Menneskelivet. Her vimsede et Firben op ad en Arm, hist snoede en Ranke sig om et Ben, her saas en elegant Bort, hist et snildt sammensat Væv af Spiralsnoninger. Ogsaa paa Tahiti blev Kunsten drevet, om end ikke i slet saa stor Udstrækning som paa Markesasøerne. Ellis, en bekendt Missionær, der har skrevet den udførligste Beretning, vi har om flere af Øerne, har saaledes set et helt Kokostræ tatoveret paa Bagfladen af hvert af en Høvdings Ben, dets Kroner bredte sig ud over Bag og Hofter, nydeligt og dekorativt udførte. Paa andres Bryst saa han hele Optrin, Børn, der plukker Kokosnødder, Offerscener o. l. Der brugtes kun én Farve, sort, af en brændt Nøddeart udrørt i Olje, og den bragtes ind i Huden ved Hjælp af et lille fint og spidstakket Instrument som en lille Kam, der blev drevet ved Hjælp af en lille Hammer. Smertefuld er Tatoveringen naturligvis i høj Grad, men man led gladelig Smerterne for at kunne vise sig i fuld Glans.

Indrømmes maa det, at et smagfuldt tatoveret Legeme tager sig godt ud, det gør aldrig Indtryk af Nøgenhed, men synes bedækket med et fint vævet, mønstret Trikot.

Noget af den samme Smag, som lagdes for Dagen ved Tatoveringen, kommer ogsaa frem i Polynesiernes Udskæringer i Træ. Ganske vist er meget, navnlig Gudefigurer, lagt an paa det barokke, frygtindgydende, men Ornamenteringen af Husgeraad og lignende er ofte rig og smagfuld. Det er navnlig fantastisk slyngede, ornamenterede Baand, stiliserede Menneskelegemer og Ansigter, paa Køller og lignende fint beregnede Reliefmønstre, der er de ejendommelige Træk. Meget minder her om Nordvestindianernes Ornamentik. Udskæring blev sine Steder anvendt ogsaa paa Træværket i Huse og Templer, navnlig paa Ny-Zeland.

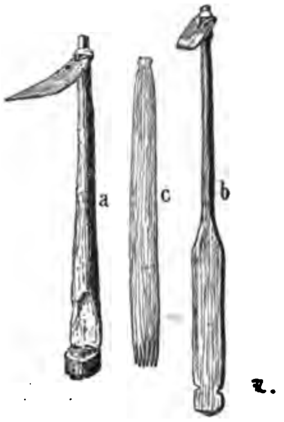

Fig. 243. Polynesiske Tatoveringsredskaber.

Hele Figurer udskares i Træ i stor Mængde, Gudebilleder af mange Arter, men de har lidet eller intet med »Kunst« at gøre. Ogsaa i Sten udhuggedes saadanne, mærkelig højt var Paaskeøens Beboere naaede i denne Retning. Denne den østligste af alle Polynesiens Øer, isoleret, lille ($2^1/_4$ □ Mil) og kun beboet af højst 2—3000 Mennesker, vrimler af Tempelruiner og af mægtige, indtil 35 Fod ($1^1/_3$ M.) høje Billedstøtter af en graa, vulkansk Stenart, af hvilke mange paa Hovedet har haft en i rød Lava udhugget løs Hat eller Hue. I Reglen er kun Hovedet fuldt udarbejdet, den øvrige Del af Støtten er en firkantet tilhugget Søjle eller Plade. Men Ansigtstrækkene er temmelig naturlige, ingenlunde gjorte uden en vis Dygtighed. Enkeltvis findes ogsaa Dyrebilleder af lignende Art. Det er ganske enestaaende, at et saa lille og saa isoleret Samfund som Paaskeøens er naaet til at frembringe saadanne Mindesmærker; det viser, hvilke rige Udviklingsmuligheder Polynesierne har siddet inde med. Kun Adsplittelsen og de enkelte Samfunds Faatallighed samt Ørnes store Mangel paa Metaller har her vistnok forhindret dem fra at arbejde sig op til en virkelig Kultur og gjort, at den, de havde naaet, saa hurtig kom i Forfald.

Til den forholdsvis høje Udvikling af Industri o s. v. svarer i mange Henseender Folkenes aandelige Liv. Vi har allerede sagt, at Polynesierne ingenlunde mangler Intelligens. Dette viser bl. a. den overordentlige Hurtighed, hvormed de har vist sig i Stand til at lære og tage i Brug Læsning, Skrivning og Regning, da Missionærerne begyndte at undervise dem deri.

Digitized by Google

Al Skrift var indtil da ukendt, undtagen paa Paaskeøen. Her findes paa Støtterne og andet Steds utvivlsomme Indskrifter af betydelig Længde, som dog ingen, ikke heller Øens nuværende Beboere, forstaar at tyde. Saa forunderligt det end lyder, maa det dog antages, at den store Opfindelse »Skrift« for Polynesiernes Vedkommende virkelig er gjort her og alene her, der findes paa ingen af de andre Øer noget, der kan minde derom eller tænkes at have ledet dertil. Hvorledes mon dette er gaaet til? Ellers antager man jo, og vistnok med Rette, at sligt kun kommer frem som Følge af en lang Udvikling, og at

Fig. 244. Stenfigurer fra Paaskeøerne.

der skal en talrig, tæt sammen boende Befolkning til, for at føre til store Fremskridt af denne Art.

Det bringer én til at tænke over, hvorledes egentlig Menneskehedens første Erobringer er gjorte. Hvem har »opfundet« at gøre Ild? hvem har lavet den første Bue, o. s. v.? Herpaa svares i Almindelighed, at intet af dette er egentlig »opfundet« af nogen enkelt Mand, det er altsammen Resultater af lange, trinvise Udviklinger, af utallige smaa, ubetydelige Forbedringer, der umærkelig har ført til det fuldtfærdige. Ja! saaledes er det vistnok gaaet i de fleste Tilfælde. Der er f. Eks. neppe nogen, der har »opfundet« Boomerangen, dette Avstralernes mærkelige Kastevaaben; den er langsomt, ubevidst for dem, der brugte den, fremgaaet af Kastekæppen.

Der indtraadte, kan man gerne sige, et Vendepunkt for Menneskeslægten, da den lærte at gøre sig Ilden underdanig og frembringe den efter Ønske og Behag. Hvorledes kan vi tænke os, at dette er gaaet til? Oprindelig tør vi vel tro, at Mennesket har fundet paa at varme sig ved naturlig opstaaet Ild. Saadant er jo ikke sjeldent; ved Lynnedslag og Vulkanudbrud (glødende Lavastrømme) antændes oftere enkelte Træer, hele Skove eller tørre Græsstrækninger.

Naar Mennesket først har overvundet den det som alle Dyr iboende Rædsel for Ilden og af Nysgerrighed er bleven drevet til at nærme sig de glødende Emner efter et nedbrændt Træ f. Eks., har det vel i kolde Nætter fundet Behag ved at varme de frysende Lemmer ved dem. Det har det maaske atter og atter gjort uden at tænke paa at nære og vedligeholde Ilden, indtil én eller anden en Gang, maaske i ren ørkesløs Leg, har fundet paa at pirre op i den med en tør Gren. Denne gik der Ild i, og nu *maatte* det en Gang slaa ned i en særlig begavet, at man ad denne Vej kunde sikre sig og bevare det uhyre Gode, Naturen havde skænket men hidtil ogsaa lunefuldt taget igen. Man nærede nu Baalet og førte glødende Træstokke med sig, saaledes som Avstralnegrene endnu gør. Hos dem er det Kvindernes Pligt at tage med sig fra Lejr til Lejr glødende Emner, indsvøbte i tørre Blade og Græs, som jævnlig svinges rask over Hovedet for at puste Gløden op (se S. 39—40).

Hvilken Betydning maa det ikke have haft, at Stammens Ild ikke gik ud! Hvilken Forbrydelse om den, hvem Pligten at sørge herfor var betroet, svigtede og lod den sidste Gnist forsvinde! Man havde sikkert snart lært at sætte Pris paa af Ilden paavirket Føde i Stedet for raa. Alt tidligt maa man have lært saadan at kende, saa vist som »Samleren« ikke har forsmaaet ved Skov- eller Steppebrand dræbte og stegte Dyr og sagtens lige saa lidt bagte Frugter. Man har faaet Smag for dem og brugt sin Ild til at skaffe sig mørt og velsmagende, stegt eller ristet Kød. Efterhaanden som Menneskene sivede ud over koldere og koldere Egne, førende Ilden med sig, har denne faaet større og større Værdi. Vé derfor den, der lod den gaa ud og derved berøvede alle Midlet til at varme sig og tilberede Føden!

Snart blev den »hellig«; at vedligeholde den »evige Ild« blev en dobbelt Pligt, mod Mennesket og mod den mægtige Ildaand, i mere fremskredne Samfund blev det visse Familier eller visse Personer — Ildens Præster og Præstinder — betroet at nære den. Men endnu forstod man maaske intet Steds selv at fremkalde den, naar den, man havde, var gaaet ud. Har man kunnet tænke den Tanke nogensinde at naa til selv at gøre Ild?« Har man bevidst stræbt hen mod dette som Maal, saaledes som vi nu stræber mod at udfinde et styrbart Luftskib f. Eks.? Er ogsaa Opfindelsen af Maaden at tænde Ild op gjort tilfældigt? At der fremkom Ildgnister ved Slag af Sten mod Sten *maatte* man iagttage, om ikke før, saa i alt Fald saa snart man begyndte at hugge Stenredskaber. Utænkeligt er det jo heller ikke, at en saadan Gnist af og til kan være falden ned i et eller andet let brændbart Stof, der kan være blusset op, og naar dette skete, maatte det i en iagttagende og tænkende Sjæl vække Ideen om at benytte det til at skaffe Ild.

Hvis Naturfolkene altsaa gennemgaaende havde brugt denne Maade til at tænde Ild op paa, vilde man vistnok kunne tænke sig den opstaaet som her skildret; men nu er der jo det mærkelige, at de næsten altid bruger Gnidning eller Boring af Træ mod Træ. Kun Ildlænderne slaar Ild, men det er muligt, at de har lært dette af europæiske Matroser. Det er ikke saa let at se, hvorledes Ild ved et Tilfælde, der oven i Købet sikkert maatte gentage sig oftere, inden det blev benyttet, skal være opstaaet ved Gnidning eller Boring med eller i Træ mod Træ.

At Træ bliver varmt ved Gnidning, er en Iagttagelse, som ogsaa det lavtstaaende Menneske har rig Lejlighed til at gøre; men mon nogensinde Gnidning tilfældigt er bleven fortsat saa længe og energisk, at Gnister er fremkomne? At glatte Træ ved Skrabning eller Afgnidning med en Sten, at bore

Digitized by Google

Huller i det med en Ben- eller Stenspids eller med en Tand er Arbejder, man tidlig, meget tidlig fandt paa, men at arbejde med Træ mod- eller i Træ har man kun undtagelsesvis brugt. Polynesierne og andre benyttede jo dog en Bambussplint til Kniv, maaske har en saadan ogsaa været brugt til Bor, helt utænkeligt er det da ikke, at der i saa Tilfælde en og anden Gang kan være slidt saa haardt, at en Gnist er kommet frem.

Det bør ogsaa bemærkes, at Malajerne paa Øen Amboina gør Ild ved at gnide en haard Bambussplint frem og tilbage i en overfladisk Tværrille paa den krumme Overflade af et andet Bambusrør, først langsomt, senere hurtigere og hurtigere til Gnister - opstaar. Naar Ild kan frembringes paa denne Maade, er det i alt Fald ikke utænkeligt, at den kan være opstaaet tilfældigt en Gang ved Forsøg paa at overskære et Bambusrør med en Kniv gjort af Bambus. Mennesket har sikkert tidligere og ihærdigere arbejdet med og i det bløde Materiale: Træ end i og med det haarde: Sten. Hvis Ild *tilfældigt* er opstaaet ved Træarbejde, kan man forstaa, hvad der ellers ikke er let at forstaa, at den saa lette og nærliggende Maade at gøre Ild op ved Slag af Sten mod Sten og derved fremkomne Gnister ikke er taget i Brug af Naturfolkene. Inden de lærte den at kende, besad de allerede Borings- eller Gnidningsmetoden fuldt udviklet, saa den ikke let blev forladt uden for en meget lettere og nemmere Form for Ildtænding.

Men en anden Mulighed er i alt Fald ikke udelukket. Et eller andet glimrende Geni kan have set, at der ved Gnidning fremkom Varme; det er slaaet ned i ham, at man maaske kunde fortsætte Gnidningen saa længe, til der fremkom Ild. Han har forsøgt — og Forsøget er lykkedes. Var Opfindelsen én Gang gjort, skulde den nok brede sig fra Folk til Folk, hvis den da ikke var kendt allerede, inden Vandringerne begyndte.

Spørgsmaalet er blot det: kan man tænke sig saadanne Opfindergenier opstaa ogsaa blandt lavtstaaende Folk? Det er os ikke muligt at indse, hvorfor man hertil maa svare nej — tvertimod. Der er og har altid været og vil altid være Intelligenser med særlig Udvikling i en vis Retning, Begavelse og Mangel paa Begavelse blandt Menneskene, og det er vistnok rimeligt, at der ogsaa blandt vore fjerne, uudviklede Forfædre er bleven født Watt'er og Edison'er, hvis Geni har givet sig Udslag i glimrende Opfindelser.

Som det *kan* være gaaet med Opfindelsen af Kunsten at gøre Ild op, saaledes *kan* det ogsaa være gaaet med Opfindelsen af en Billedskrift hos Paaskeøboerne. — Hermed vender vi efter vort betænkelig lange Sidespring tilbage til vore Polynesiere. Og der er meget, der taler for, at det *er* gaaet saaledes til; thi denne Skrift her paa den lille Ø dukker saa underlig isoleret og uforberedt op. Den kan ikke sættes i Forbindelse med nogen anden Billedskrift, men har sin egen bestemt udprægede, polynesiske Karakter. Hertil kommer, at disse samme Øboere er de eneste, der i hele Polynesien har Kendskab til Pottemageri, ligesom deres Stenhuggerindustri overgaar alt i deres Æt af den Art. Enten maa disse Mennesker have medbragt eller faaet tilført til deres Ø noget udefra, som ingen anden palynesisk Stamme har kendt; men dette er usandsynligt, deres Udvikling er polynesisk og røber hverken i Ornamentik eller andet Paavirkning af nogen fremmed Kulturgruppe. Eller der maa hos dem, i Løbet af faa Aarhundreder, thi deres Ø er bleven sent bebygget, saa vist som den ligger længst borte og mest afsides af alle, være foregaaet med rivende Fart en Udvikling, som ellers selv for større og flersidigt paavirkede Samfund tager langt længere Tid.

Eller der maa endelig blandt dem være opstaaet en eller flere geniale Opfindere, hvis Aand vel har arbejdet indenfor den ved Folkets Oprindelse og hele Præg givne Ramme, men har skabt de her saa mærkeligt enestaaende Opfindelser: Billedskrift og Lerkartilvirkning. Denne sidste Gisning synes, efter hvad vi nu kan dømme, at være den sandsynligste, og hvis den er rigtig, viser den, at ogsaa i smaa Samfund kan noget betydningsfuldt nyt og stort opstaa, ikke som Resultat af en lang Udvikling, men som Udslag af en højt begavet Aands medfødte Geni. Men naar man ved, hvor vanskeligt store Opfindelser, gjorte i en lille Nation, eller *før* den rette Tid er inde, har ved at vinde frem, hvor let de forsvinder og glemmes, maa det heller ikke forbavse, at Paaskeøens store Opfindelser snart blev glemte og kun fik Betydning nærmest som Kuriositeter i Ethnografien.

Medens Skrift altsaa var ukendt, var Regnekunsten det ingenlunde. Polynesierne talte efter et Titalsystem og havde særlige Navne for alle Hovedtal indtil en Million. De regnede godt ved Hjælp af kortere og længere Pinde, der forestillede Enere, Tiere og Hundreder. Aaret deltes i 13—14 Maaneder, og hver af disses Dage havde sit særlige Navn. Afstande taltes i Dagsrejser, beregnede efter et Døgns Baadfart, men noget nøjagtigere Begreb om længere Afstande kunde dette naturligvis ikke give. Derfor var deres geografiske Viden, saa langt den strakte sig, nøjagtig nok, hvad angik nære og fjerne Øers Beliggenhed efter Verdenshjørner, men unøjagtig i Henseende til Afstand.

Paa deres Sørejser rettede de sig efter Stjernerne, de havde Navne til de vigtigste af disse og brugte ligesom Malajerne navnlig Plejaderne (Syvstjernen) til Rettesnor. De delte Synskresen i 32 Afdelinger med særlige Navne. Kort forstod de at lave, men rigtignok af en ganske ejendommelig Art, nemlig af i en Flade sammenbundne Pinde, paa hvilke Mærker angav Øernes Beliggenhed i Forhold til hinanden. Dog kunde de ogsaa tegne eller ridse Kort, der gav meget god og nøjagtig Besked indenfor de givne Grænser. Da de foretog lange Rejser og trofast bevarede Overleveringerne om saadanne, endog til Dels om dem, der først førte dem ud over Øhavet, kendte de store Dele af dette. Ikke blot den Gruppe, hvortil deres egen Ø hørte, men ogsaa Nabogrupperne og fjernere Øer vidste de i Reglen Besked med.

Overleveringer spillede i det hele en stor Rolle iblandt dem, navnlig Høvding-Slægterne bevarede deres Stamtavler og Familiehistorier trofast fra Slægt til Slægt, og det var gerne Præsternes eller offentlige Barders, Folkesangeres, Pligt at holde Hævd over

Digitized by Google

Stammens fælles, historiske Overleveringer. Dette Hverv var arveligt knyttet til visse Familier, hvis Børn fra ganske smaa af blev omhyggelig underviste i Sange, der indeholdt Traditionerne; de maatte lære dem udenad Ord til andet. Tog de senere hen i Livet fejl ved Fremsigelsen, som skete ved visse Fester og andre højtidelige Anledninger, blev det ikke blot betragtet som en ubodelig Skam for dem, men ogsaa som et slet Varsel. Paa den Maade er Polynesiernes Historie bleven bevaret lige saa godt, som om den var nedskrevet, men den er desværre gaaet tabt nu. Efter Kristendommens Indførelse var der ingen, der holdt Hævd over den, da Missionærerne ikke blot ikke skattede den, men snarere bornert forfulgte den som Minde om Hedenskabets Tid.

Som altid var disse historiske Beretninger knyttede til Religionen, de ældste af dem flød sammen med og gik over i Gudesagnene, Mythologien. Polynesierne var et ganske overordentlig religiøst Folk, Gudetroen spillede en uhørt Rolle, og der blev ofret og bedt daglig af alle. Dette synes at ligge i deres Natur, thi de fleste af dem er bleven virkelig troende kristne.

I Spidsen for deres Gudeverden stod en Overgud, Taroa, om hvem Begreberne vel var uklare hos Folkenes store Masse, men som dog synes at have spillet en vis Rolle for de mere oplyste og for Præsterne. Tanken om en saadan øverste Gud, Hersker over hele Gudeverdenen, synes at fremstaa, hvor de sociale eller politiske Forhold er naaet til, at en enkelt er stillet eller har stillet sig i Spidsen for større eller mindre Samfund. I Gudeverdenen vil man finde afspejlet den i Folket herskende Deling i højere og lavere, fornemmere og mindre fornemme. Saa længe alle er lige, eller kun den stærkeste og modigste vinder en vis Magt ved sine personlige Egenskaber, saa længe vil der heller neppe findes anden Ulighed i Guders eller Aanders Verden end den, at den Gud, der hersker over den stærkeste og mest frygtede Naturmagt, er den mest hædrene og frygtede. Men naar en til visse Slægter knyttet, aandelig Magt har arbejdet sig op i Samfundet, vil dette blive overført paa Gudeverdenen: ogsaa den vil blive behersket af én, af den mægtigste, højeste blandt Guder.

En saadan Hersker over Guderne var Taroa. Han siges at være den første af alle, uskabt, dukkende frem af Natten eller Mørket. Snart er han alts og alles Skaber, snart er det uordnede Stof eksisterende ved Siden af ham, og han ordner det kun og danner Verdener og Væsener af det. Et af Sagnene om ham lyder forkortet omtrent saaledes: Taroa var til fra Evighed af. Efter uendelige Tidsrum skød han Ham og fik et nyt Legeme. Han skabte derpaa først Datteren Hina, og disse to skabte Himmel, Jord og Hav. De satte en Gud til at bære Jorden paa sine Skuldre, naar han flytter den om fra den ene til den anden af disse, opstaar der Jordskælv. Dernæst skabte Taroa de øvrige høje Guder. Først Ratane, Fredens Gud, dernæst Taihitu, der holder sin Haand over dem, der er i Fare. Endvidere Teiria, Krigsguden, og flere. Derefter skabtes flere Klasser af lavere Guder, Midlere mellem Himmel og Jord, Sendebud mellem Guder og Mennesker. En af disse var Oro, der i andre

Sagn spiller en langt større Rolle og siges at være Taroas første Søn, som han avlede med Datteren Hina, der blev befrugtet af et Brødfrugttræs Skygge, som han bevægede hen over hende. Oro saa op til Himmelen, derved fremkom Sol, Maane, Stjerner og Skyer, han saa ned paa den uformede Masse forneden, og dèr opstod Jorden med Bjerge, Have, Dyr og Planter.

Gudernes Tal var uhyre. Hver Ø, hver Æt, ja hvert Individ havde sine. Der var Havguder i Mængde, Stormguder, Tordenguder osv. osv. Bagved den hele, saa vidt forgrenede, ofte saa forvirrede Masse, kan endnu skimtes Oprindelsen: Dyrkelsen af Forfædres Aander og af Naturtingenes og Fremtoningernes »Sjæle«.

Fig. 245. »Tikki« (Ahne) Billede fra Hawai (Sandwichsøerne.)

Mange af de Sagn, der berettes om Guderne, er dunkle og besmykkede historiske Overleveringer om Fortidens berømte og store Mænd. Saaledes var der en polynesisk Herkules, Havguden Hiro, om hvis Rejser, Eventyr, Kampe med Guderne, Nedstigen til Oceanets Dyb, Møde med Uhyrer osv., der har dannet sig en hel Sagnkres. Han er sikkert nok en gudegjort Høvding og Hersker.

Mange Sagn indeholder en ikke ringe Poesi og bærer Vidne om frodig, digterisk Fantasi; lad os fortælle et Par.

Oro, den højeste Guddoms førstefødte Søn, ønskede en Hustru blandt Tatos, den første Mands Døtre. Han sendte to af sine Brødre til Jorden for at finde en saadan, og efter lang Søgen valgte de Vairaumati paa Borabora, den skønneste af Jordens Kvinder. Oro satte nu Regnbuen som en Bro mellem Himmel og Jord, ad hvilken han hver Aften steg ned til sin Elskede. Hun fødte ham en Søn, der blev en mægtig Hersker over Mænd. Oros Fraværelse fra Himlen gjorde to af hans yngre Brødre nysgærrige, de be-

Digitized by Google

traadte Regnbuen og fandt Oro hos den elskede. Men de skammede sig for at møde frem uden Gaver, derfor forvandlede den ene sig til en Gris og et Bundt røde Fjer, og den anden bød disse som Gæstegave til de elskende. Den forvandlede Broder fik dog sin Skikkelse igen, men desuagtet blev Grisen og Fjerene ved at bestaa. For at vise sin Taknemlighed gjorde Oro sine Brødre til særlige Guder og til de første Ariier, og til dem ofrer derfor disse sidste, Medlemmer af et særligt, religiøst Selskab, Grise og røde Fjer. Men de to Brødre levede ugifte og uden Efterkommere, derfor maa Arii ej heller have Børn, alle de, der fødes dem, dræbes.

Dette Arii-Selskab spillede navnlig paa Tahiti en stor Rolle. I det kunde optages baade høje og lave, men havde de Børn ved Optagelsen, maatte de lade dem dræbe, fik de saadanne senere, maatte de ikke leve. Ved Opdagelsens Tid syntes Ariiernes eneste Maal at være de mest tøjlesløse Udsvævelser. De drog om fra Ø til Ø i festlig smykkede Baade, bekransede med Blomster, syngende og givende en Slags dramatiske Forestillinger. Overalt blev de modtagne med Ærefrygt og beværtede rigt, Kvinder hengav sig til Mændene blandt dem og Mænd til Kvinderne, og de frygteligste Orgier med Awa-Awa-Drikning og Udskejelser uden Maal og Tal blev holdt. Ogsaa dette Selskab var, som Polynesierne i det hele, vanslægtet og i Nedgang.

Oprindelig har det været et Broderskab, stiftet til Hæder for Guderne, særlig for Frugtbarhedens Gud, den fornyende og skabende Kraft i Naturen. Det omfattede 7 Grader, og ingen blev optaget uden en streng Prøvetid, der fornyedes ved hver ny Grad. De øverste Grader bevarede Folkets helligste og dybeste Tanker og Sagn, fra dem er sikkert de ophøjede Idéer om én Gud, alt og alles Skaber, udgaaede, ligesom de vistnok i Forening med Præsterne har udformet den saa rige Sagnlære og givet deres ofte dybsindige Idéer om Guderne og deres Forhold til hinanden indbyrdes og til Menneskene Form i Myther, hvis Tydning nu er saa vanskelig. Men Selskabet vanslægtede, faldt hen til Dovenskab og Sanselighed og levede højt paa den overleverede Agtelse og Respekt, som det endnu indgød den store Masse. Dog, lige til det sidste var der Mænd af de høje Grader, som tro bevarede dets oprindelige Formaal, og ved Liv og Lære i sædelig Renhed stræbte at modarbejde Fordærvelsen. Nogle af disse blev de bedste Kristne og gav Missionærerne Oplysning om de mest ophøjede Former af religiøs Tro, som noget Naturfolk er naaet til.

Et andet Sagn fortæller paa Ny-Zeland om, hvorledes Nordøen blev til. Den kaldes Te-ika-a-Maui, Mauis Fisk. Maui, én af Guderne, var en Dag med sine Brødre ude at fiske i en Kano. Han havde lavet en uhyre Krog til, saa Brødrene lo af ham og spurgte, hvilken Fisk han mente vilde bide paa den. Men han kastede den ud, og neppe havde den naaet Bunden, før det gav et vældigt Ryk i Snoren. Maui trak til. Mægtigt stemmede han Fødderne mod Baadens Bund og Side, saa den nær var kæntret, og Brødrene skreg op i Angst. Maui lo, og se: snart kom Ryggen af en uhyre Fisk til Syne, over hvilken Brødrene blev forskrækkede, saa de huggede til den med deres Aarer og Økser. Men Fisken var Nordøen, og Brødrenes Hug kan endnu ses, ved dem er Bjergene og Dalene dannede.

Guderne dyrkedes i Templer, som vi alt har omtalt. De fandtes i mængdevis, hver nogenlunde velstillet Familie havde sit. Desuden var der større for de erkelte Distrikter og Hovedtempler for hver Ø. Der holdtes daglige Gudstjenester med Bønner, Sang, Musik og Ofre. Som saadanne bragtes alle Slags i Reglen vel tilberedte Fødemidler, levende Dyr o s. v. til Altrene, og ved højtidelige Lejligheder ofredes Mennesker, dels Krigsfanger, dels Medlemmer af visse Familjer, der særlig maatte holde for efter gammel Skik. Et Slags Lyspunkt i Menneskeofringens dybe Mørke var det, at de udsete Ofre blev dræbte uden at ane deres Skæbne. De blev overfaldne og slaaede ned bag fra, idet Hovedet knustes med en Sten.

Vi har allerede oftere omtalt Gudebillederne. Disse var snart hele udskaarne Menneskeskikkelser med fantastisk formede Ansigtstræk, med store Gab, hvis Kæber var besatte med Hajtænder o. l. Eller de var Træstolper, der foroven bar et barokt Hoved af et Menneske eller fantastisk Uhyre; ofte var det kun en Dusk røde Fjer, der forestillede Guden. Man tænker sig vist i Almindelighed, at det var disse Billeder, der blev tilbedte, men det forholder sig ikke saa. Man forestillede sig Guden som et aandeligt Væsen, der dog værdigedes at tage Bolig i de Gudebilleder, man formede; han besjælede dem paa en Maade og for en Tid. Selve Træfiguren — eller hvad det nu var — agtedes ikke hellig, kun som Gudens Bolig, som hans midlertidige Legeme havde den Betydning.

Man søgte ved alle Midler at lokke Guden til at vælge den til sit Opholdssted, derfor bragte man Ofre, derfor byggede man Templer og helligede dem ved den strengeste Tabu, saa ingen Kvinde maatte betræde dem. Man saa ganske nøgternt og ligefrem paa sligt, søgte at lokke Guderne fra hinanden ved at byde dem skønnere Billeder og Templer til Boliger, rigere Ofre og større Ærefrygt. Man kunde ikke tænke sig, at selv en Gud kunde være to Steder paa én Gang, derfor kunde man have Haab om at lokke dem bort f. Eks. fra ens Fjender, og derfor troede man ej heller, at de til Stadighed opholdt sig i samme Tempel eller besjælede samme Figur.

Præsternes Hverv var det at bringe Guderne til at forlade deres ophøjede Hjem for at lyksaliggøre Folket ved at komme til dets Templer, og de afgjorde efter visse Tegn, om Guden var til Stede i sit Billed eller ej. Det kunde godt hændes, at han fik et eller andet mod en bestemt, ham budt Figur eller Tempel, saa han ikke vilde besøge det, da blev det værdiløst og foragtet. Herfra stammer den Ringeagt, man ofte viste sine egne Gudebilleder.

Disse Forhold maa kendes og tages i Betragtning, naar »Afgudsdyrkerne« skal forstaas og dømmes retfærdigt.

Paa mange Øer var — og er til Dels endnu — Menneskeæderi gængse; paa dem fortæredes de ofredes Lig af Præsterne. Selv hvor Befolkningen ikke længere var Kannibaler, mindede dog visse Skikke om tidligere Tiders Menneskeæderi. Guderne kaldtes saaledes med Hædersnavnet: de menneskeædende, og de antoges at leve af de dødes Sjæle,

Digitized by Google

dem de slugte og fordøjede endog flere Gange. Naar paa Tahiti et Menneskeoffer var bragt Guderne, rakte Ypperstepræsten Kongen et af Ofrets Øjne, og denne førte det til Munden ladende, som slugte han det.

Som Præster ved Familietemplerne gjorde Familiernes Overhoveder Tjeneste, ved de større var der særlig ansatte Præster, ligesom ogsaa Høvdingene gjorde Præstegerning. Gejstligheden, hvis Værdighed var arvelig, havde overordentlig Indflydelse, thi Folket var i højeste Grad overtroisk, foruden at det var virkelig religiøst. Der blev bedt Aften-, Morgen- og Bordbønner i enhver Hytte, og ved enhver Lejlighed blev Præsten tilkaldt for at skaffe Held, modvirke Trolddom, tage Kampen op mod Genfærd o. l. Desuden var de Spaamænd og blev som saadanne raadspurgte i alle vigtige Anliggender, ligesom man ubetinget rettede sig efter, hvad de spaaede. Varsler tog de af Fuglenes Flugt, af ofrede Dyrs og Menneskers Indvolde og meget andet, og ingen Krig blev begyndt, ingen Rejse tiltraadt, før Varslerne var gunstige.

En mærkelig, i alt Fald til Dels religiøs Skik var den saakaldte Tabu, hvorved forstaas noget, der er helligt, ukrænkeligt eller forbudt. Hos Dajaker og andre Malajer finder vi Tabu om end i en mindre udviklet Form; sin fulde Betydning har den først opnaaet i Polynesien. Høvdingen og hele hans Hus, Gudebilleder, Templer og alt, hvad der var ofret eller tilhørte dem, var i sig tabu, det vil sige: ingen maatte røre ved dem, ingen vise mindste Mangel paa Ærbødighed imod dem. Tabu var i særlig Grad knyttet til Kongens Person. Ikke blot var han selv tabu, men alt, hvad han rørte ved, blev det ogsaa. Den Jord, han traadte paa, det Hus, han kom ind i, blev tabu og dermed absolut tabt for deres Ejermænd. Dette medførte store Ubehageligheder ogsaa for selve den hellige Person. Han maatte saaledes mades af andre, thi rørte han med sine Hænder ved Maden, blev den tabu ogsaa for ham, og han maatte ikke spise den. Udenfor egen Ejendom blev han altid baaret paa Skuldrene af dertil bestemte Mænd, thi traadte han paa Jorden, blev hele den Ejendom, denne hørte til, tabu. Paa Rejser tog han kun ind i sine egne Huse, paa sine egne Ejendomme, som derfor var spredte over hele det Omraade, han beherskede.

Denne uafrystelige Hellighed, der var knyttet til Herskerens Person, har muligvis givet Anledning til den mærkelige Skik, at hans Magt gik over paa hans Søn, straks der blev født ham en saadan. Lige fra Moders Liv af blev han Konge, og Faderen herskede kun i hans Navn. Derved blev denne befriet for den besværlige Tabu, som øjeblikkelig gik over paa hin.

Foruden denne til visse Personer knyttede og fra dem udgaaende Form af Tabu fandtes en anden af en mere juridisk Karakter. Visse Personer, der selv var tabu, altsaa Præster, Høvdinge, adelige, kunde lægge Tabu paa, hvad de vilde. Paa den Maade blev f. Eks. Afgrøden paa visse Marker, Frugten paa visse Træer gjorte tabu, hvilket blev forkyndt af Udraabere og betegnet med visse Mærker. Hele Øer kunde erklæres tabu for en Tid, saa maatte ingen Ild tændes, ingen forlade dem og ingen fremmed betræde dem. Ja! det synes endog, som om Retten til at gøre tabu til en vis Grad tilkom enhver fri Mand, der kunde benytte den til at beskytte sin Ejendom. I disse Former er den jo imidlertid i Virkeligheden ikke andet, end hvad ogsaa vi kender; naar Kongens Foged i Samfundets Navn f. Eks. nedlægger Forbud mod et eller andet, hvad er det saa andet end en Slags Tabu?

Straffen for Overtrædelse af Tabu var uvægerlig Døden, hvis vedkommende ikke som særlig Naade fik Lov til at løskøbe sig med svære Bøder. Af Mennesker uopdagede Overtrædelser straffede Guderne med Døden, og Præsterne kunde ved at obducere Liget se, om vedkommende var ramt paa denne Maade eller ej.

Meget var tabu for Kvinder; Templerne f. Eks., visse Slags Fødemidler som Svinekød, Skildpadder o. s. v.

I det hele var Kvindernes Stilling de fleste Steder ikke misundelsesværdig, hun blev betragtet som underordnet, maatte arbejde haardt og blev skubbet til Side ved mange Lejligheder. Dog var det ikke alle Steder saaledes, baade paa Tahiti og Hawaï kunde Kvinder blive Høvdinger, ja »Konger«. Dronning Pomare er saaledes ikke ubekendt.

Der herskede et strengt Stands- eller Kastesystem over alt. Høvdingætterne var ved en dyb Kløft skilte fra det øvrige Folk, hvad der endog prægede sig i det ydre, idet Medlemmerne af dem var langt højere, kraftigere og smukkere, i Reglen ogsaa lysere af Lød end de lavere staaende. Høvdingene og deres Slægt var højt ærede. Man søgte at holde sig gode Venner med dem og at vinde deres Bevaagenhed og Hjælp ved store Gaver, der overraktes under mange Ceremonier og stor Højtidelighed. Et senere Farvebillede viser, hvorledes Gaver af Barktøj overbringes en Høvding af unge Piger, om hvis Liv det er oprullet i store Mængder, saa de maa trilles rundt og atter rundt paa Jorden, naar Tøjet skal vikles af dem.

Mellemklassen bestod af mindre, frie Ejendomsbesiddere, der fandtes paa de fleste Øer, Bønder, som sad paa deres arvelige Ejendomme og udredede visse Afgifter til Høvdingene og Staten. Under dem kom de livegne, der forpagtede mindre Stykker Jord af de større Godsejere, hvorfor de betalte svære Afgifter og gjorde Hoveri. Nederst stod endelig Slaverne, der nedstammede fra Krigsfanger, blev haardt behandlede og tit ofrede til Guderne.

I Spidsen for de enkelte Stater, der fandtes i Hundredtal og ofte var af latterlig ringe Størrelse, stod Herskere, Høvdinger, Konger, hvad man nu vil vil kalde dem. Deres Magts Omfang var forskellig, undertiden var den meget stor, undertiden saare ringe, idet Forfatningen i Virkeligheden var aristokratisk.

I Mikronesien — paa Karolinerne f. Eks. — fandtes Klansystemet, som vi tidligere har skildret det, i fuldt Flor, ligesom tydelige Spor af det findes mange Steder paa de andre Øer. Det har her som andetsteds haft en gavnlig Indflydelse i politisk Henseende ved at binde større Folkegrupper sammen; men det har ogsaa overalt en skadelig Indflydelse paa Familielivet, idet det ligesom skærer tvers igennem Familien og løsner Baandene mellem dens Medlemmer, der ofte hører til forskellige Klaner. Børnene gaar jo til Moderens Klan, derved fjernes de fra

Digitized by Google

Faderen og ofte tillige fra Halvsøskende, Børn af samme Fader men andre Mødre, maaske tilhørende andre Klaner. Det frembringer de mest sammensatte og ikke let udredelige Forhold i Samfundet og er Skyld i nogle af de største Vanskeligheder, der rejser sig for os, naar vi vil forstaa Naturfolkene og deres sociale Forhold.

Den øverste Klasse, Høvdingen og Adelen, pinte og plagede ofte i en forfærdelig Grad de lavere stillede, hvem de, sammen med Præsterne og Ariierne, udsugede paa det blodigste og holdt nede i Fattigdom og Elendighed. Til den almindelige Nedgang bidrog foruden dette navnlig de utallige Krige og Barnemord. Det var overalt, kan man gerne sige, Skik at dræbe Flertallet af nyfødte Børn. Paa Tahiti blev saaledes bortryddet alle, der var født udenfor Ægteskab, alle svagelige eller vanskabte, alle avlede af Ariier og til og med en stor Del, som var fødte i lovligt Ægteskab.

Der herskede Flerkoneri, men kun blandt de rige, da Kvinder var langt færre end Mænd, 4 mod 5, hvilket laa i, at der blev dræbt flere Pigebørn end Drenge. Mange Kvinder fødte indtil 9 og flere Børn, men faa lod mere end 2, højst 3 leve. Bestemmelse om Liv eller Død blev taget af Forældrene forinden eller straks efter Fødselen; var et Barn bleven blot nogle Timer gammelt, blev det ikke dræbt. Paa Sandwichsøerne derimod ryddede man det ofte af Vejen selv i en Alder af flere Aar, naar det blev til Besvær.

Hvilken modbydelig Raahed dette avlede, fremgaar af en Historie, Ellis fortæller. En Mand kom op at skændes med sin Kone om en Bagatel angaaende deres eneste Barn, en lille Dreng paa 6—8 Aar. Konen vilde ikke give efter, og Manden greb da i Raseri Sønnen, lagde ham over sit Knæ og brækkede Rygraden paa ham, hvorpaa han kastede ham endnu levende hen for Moderens Fødder. Sagen blev af en Europæer forebragt Kamehameha, Øernes dygtige og oplyste Hersker, men denne nægtede at straffe Faderen, Drengen var dennes lovlige Ejendom, som han kunde skalte og valte med efter Behag.

Paa Tahiti blev omtrent $^2/_3$ af Børnene dræbte. Man vil forstaa, hvilken Nedgang i Befolkningens Tal alene dette maatte føre til. Det blev betragtet ligefrem som en Skam at have mange levende Børn.

Saa var der de uophørlige Krige. Da saa at sige hver eneste Ø, selv de allermindste med kun nogle faa hundrede Indbyggere, var delt i flere uafhængige Smaastater, hvis Høvdinge hver for sig spekulerede paa at udvide deres Magt — da Menneskeofrene og Menneskeæderiet stadig fordrede ny Forsyning af Krigsfanger — da enhver underordnet Høvding stræbte at gøre sig uafhængig ved Oprør, saa snart han ansaa sig for stærk nok dertil — da kort sagt Grundene til Krig var utallige og Folkene krigslystne, er det ikke underligt, at Fred var en Undtagelse næsten over alt. Dog nævnes der enkelte lykkelige, ensomt beliggende Smaaøer, hvor Krig var ganske ukendt, og hvor Beboerne som Følge heraf ikke havde Vaaben.

Andet Steds var saadanne kun altfor godt kendte. Bue og Pil brugtes ikke i Krig, og Dækvaaben var sjeldne. Skjolde forekom intet Sted, hvorimod et Slags Harnisker af Maatter eller Kokosfletninger brugtes paa flere Øgrupper. Krigerens Hoved blev ofte dækket af en Hjelm, men denne var rigtignok mere til Prydelse end til Nytte, flettet som den var af Plantestoffer og pyntet med prægtige, brogede Fjer. Paa Hawaï havde den ganske Form af de antike græske Hjelme med Kam, men bestod kun af et Fletværk, dækket over det hele af fine røde og gule Smaafjer. Navnlig de gule var saare ansete; de stammer fra en lille Fugl, der lever i Bjergskovene; den er sort med kun enkelte af de gule

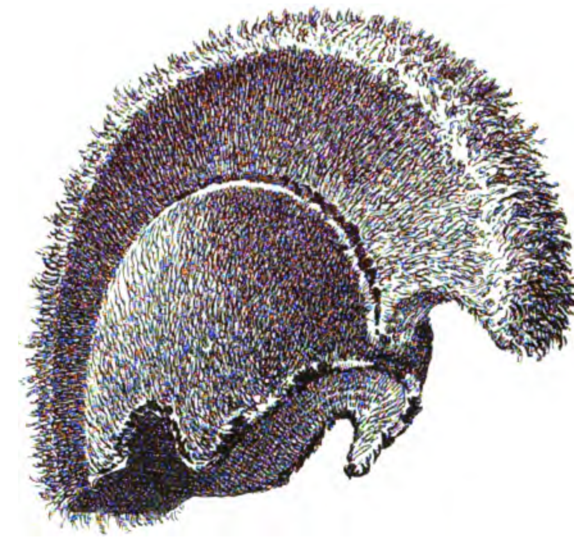

Fig. 246. Fjerhjelm fra Hawaji (ethnografisk Museum).

Fjer. Det tog derfor lang Tid, inden saa mange af disse kunde tilvejebringes, at der kunde blive noget ud af dem. Fuglene dræbtes ikke, men blev fangede med Fuglelim, berøvede deres kostbare Fjer og slupne løs igen. Kongens Kappe og Hjelm var udelukkende lavet af gule, Høvdingens derimod af røde Fjer med Striber eller Borter af gule.

Til Kamp paa Afstand brugtes Slyngen, som Polynesierne haandterede med forbavsende Sikkerhed og Dygtighed. Stenene til den fandtes ved Stranden eller som paa Hawaji omkring ved Vulkanerne, der udkaster tunge Lavaklumper af alle Størrelser, deriblandt ogsaa dem, der passer til Slyngesten. Desuden brugtes Spydet, som man forstod at udslynge med Kraft og Sikkerhed, ligesom man ogsaa var øvet i at undgaa og afparere Spydkast. Det var en almindelig drevet Sport at lade et Par Mænd eller flere kaste Spyd efter ens ubeskyttede Legeme; det gjaldt da at sno sig, saa de ikke ramte, eller at gribe dem i Flugten.

Til Nærkamp brugtes et langt Spyd, ligesom Kastespydet forsynet med Od af haardt Træ, Ben eller Halepiggen af Pigrokken. De mest skattede Vaaben var dog Køllerne, udskaarne af haardt Træ i mange sære Former. Ogsaa Stridsøkser brugtes. De var tildannede af fint slebne Stenarter, navnlig var Jade og den kostbare, smukke, grønne Nefrit, den haardeste af alle, ansete. Formerne var mangfoldige; snart var de helt af Sten med et kort Haandgreb, saa at de snarere var et Slags korte Køller end egentlige Økser. Saaledes de højt skat-

Digitized by Google

tede, fra Slægt til Slægt i Arv gaaende »Merai« af Nefrit paa Ny-Zeland, som det tog 2—3 Menneskers Livstid at forarbejde. Snart var kun Bladet af Sten, medens Skaftet var af Træ.

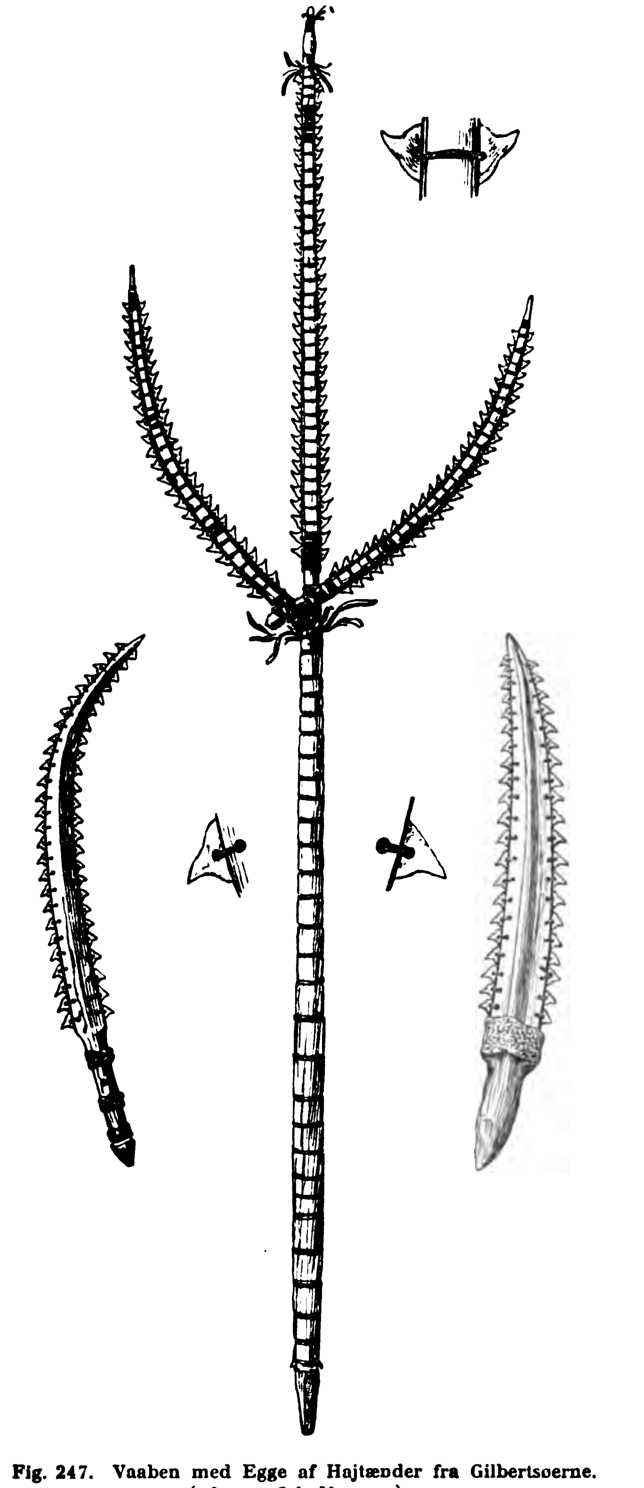

Fig. 247. Vaaben med Egge af Hajtænder fra Gilbertsoerne. (ethnografisk Museum).

I ethnografisk Musæum i Kjøbenhavn, der er særlig rigt paa kostbare, polynesiske Genstande, bl. a. paa Fjerarbejder fra Hawaï, ses en hel Samling af mærkelige Økser fra Herveyøerne; de bestaar af et slebet Stenblad bundet til et stort, firkantet, tykt Træskaft,

rigt og smagfuldt udskaaret. Til Vaabenbrug dur de ikke, de er for uhandelige; det har været Værdighedstegn for Høvdinge, som de bar eller lod andre bære foran sig, naar de optraadte i fuldt Skrud (se Fig. 239).

Sammesteds vil man ogsaa kunne se en stor Mængde af de forunderlige Vaaben, som navnlig Gilbertsøerne var saa rige paa. Det er Spyd og Sværd i højst ejendommelige Former, med Parerplader og Sidegrene, alt af Træ med 1 til 4 Egge af skarpe og spidse Hajtænder. Disse er gennemborede ved Rodenden og fastbundne paa forskellig Vis til Træet med Senetraad. I Almindelighed er der lagt to elastiske Palmebladribber langs hver Række Tænder, disse og hine er saa paa én Gang bundne urokkelig fast til Skaftet. Det maa være nogle rent nederdrægtige Saar, der tilføjes af slige Apparater. At deres egne Bærere har haft Respekt for dem, ses ogsaa af de næsten hele Legemet dækkende Pansere af Kokosfletning, som Krigerne her var iklædte, medens deres Hoveder blev beskyttede ved Hjelme, dannede af Pindsvinefiskens piggede Hud.

Træsværd og Dolke var i Brug hist og her, ligesom man ogsaa kan finde nogle af de sidste, hvis Blad bestaar af en stor, spids og skarp Obsidianflække.

Forøvrigt var Krigerne mange Gange prægtigt udrustede med vajende Fjersmykker, med Hovedtøjer i Turbanform af fint Tøj, med Armbaand af fældede Fjenders eller kære afdøde Slægtninges Underkæber o. lign. Foran de enkelte Hærafdelinger blev baaret brogede Faner og Standarter, og Musik: Tromme, Fløjte og store Blæsehorn af Konkylier drog med i Felten til Opmuntring for Tropperne, og for at Anførerne kunde give Signaler, hvortil navnlig Hornene benyttedes.

I Modsætning til andre Naturfolk kæmpede Polynesierne sjeldnere ved Baghold og pludselige Overfald. De erklærede Krig og leverede ordentlige Feltslag til Lands og til Vands. Hæren eller Flaaden blev opstillet i vel overvejet Slagorden, med Fortrop og Bagtrop, Centrum og Fløje og med en passende Reserve, der blev sparet til kritiske eller afgørende Øjeblikke. Gudebilleder førtes med og bares af Præster foran Afdelingerne. Medens Krig stod paa, blev ingen Gudstjeneste holdt i Hjemmet, og ingen Ofre bragt der; thi man befrygtede, at Guderne derved vilde blive holdt borte fra Kamppladsen og unddrage Hæren deres Hjælp.

Naar Hærene stod opstillede over for hinanden, traadte en eller flere Høvdinger frem for Fronten og udfordrede Fjenden med store Ord og Fagter, pralende af tidligere Bedrifter og af deres Stammes Mod og Styrke, haanende Modparten og lovende ham Død og Undergang. Udfordringen modtoges, og efter en heftig Ordstrid begyndte Kampen, i hvilken efterhaanden flere og flere inddroges, til den rasede vildt over hele Linjen. Der kæmpedes ofte med sandt Heltemod, og store Bedrifter øvedes. Men der forekom ogsaa de frygteligste Gerninger med Mishandling af dræbte Fjenders Lig, Fortæren af Dele af disse o. s. v.

Værst næsten af alt, hvad vi har set berettet om menneskelig Raahed, er det, der øvedes paa Tahiti, naar Krigens og Slagets Ophidselse havde slukket

Digitized by Google

den sidste Gnist af menneskelig Følelse hos lidenskabelige Gemytter. Det kunde da ske, at en Kriger, der havde dræbt en anset Modstander og bemægtiget sig hans Lig, skar Maven op paa dette, udtog Indvoldene, lagde det paa Jorden og bankede det fladt med sin Krigskølle. Derpaa skar han et Hul midt i det og smøgede det over sit Hoved, saa Hovedet hang ned foran, Fødderne bag paa, og »iført« denne rædselsfulde Ligdragt styrtede han sig under udfordrende Triumfskrig atter ind i Kampen.

Var Slaget endt, gik det ud over de overvundne. De fleste af dem blev slaaet ned for Fode, andre blev sparede for at ofres til Guderne, Kvinder og Børn blev gjorte til Slaver og Landet udplyndret. Dog skaanede man i Reglen, naar man ikke var i ganske særlig Grad forbitret paa Modstanderne, Frugttræerne. Dette er da i alt Fald en Begyndelse til en Folkeret, der har Betydning selv i Krigstid. Hvo der kunde, flygtede til Bjergene, hvor der var faste Tilflugtspladser paa utilgængelige Steder, omgivne med Stenmure og Palissader og velforsynede med Drikkevand og Fødemidler, saa de kunde modstaa baade Stormløb og Belejring.

Polynesierne var Folk med dybe og lidenskabelige Følelser. Kærlighed mellem Mand og Kvinde var saaledes, trods de løse Sæder, undertiden varm og udholdende. Den blev besunget i lyriske Digte, og Mindet om trofast Elskov bevaredes i saadanne fra Slægt til Slægt. Et Elskovssagn fortæller f. Eks. om en ung Høvding paa Tongaøerne, der elskede en mægtig Nabohøvdings Datter, som imidlertid var lovet bort til en anden. Hun gengældte hans Følelser og lovede at følge ham, trodsende sin Slægt. Han bortførte hende en Nat i en lille Kano og førte hende til en Hule ved Stranden, som han tilfældigvis havde opdaget, og som ingen anden kendte. Dens Indgang var skjult under Havet, og kun ved at dykke kunde man naa ind i den. Her skjulte han sin Elskede i to Maaneder, svømmende ud og besøgende hende om Natten, medbringende Føde, Klæder og tørrede Aleuritesnødder, der overalt i Polynesien bruges til Belysning. De har nemlig den Egenskab at brænde langsomt op med en klar Flamme. Ingen anede, hvor hun var bleven af, eller mistænkte ham for at have en Finger med i Spillet. Tilsidst samlede han sine Mænd til en Rejse til Fijiøerne, og paa Vejen befriede han Pigen, som han tog med til det fremmede Land, hvor han opholdt sig i to Aar, til hendes Fader var død og Slægtens Magt brudt i en Krig. Da først vendte han tilbage med sin saa dyrt og saa sildt vundne Hustru. Hulen vises endnu dem, der har Mod og Færdighed nok til at dykke ned og svømme ind i den.

Ogsaa Børn blev ofte højt elskede og behandlede godt; selv Forældre, der havde dræbt flere af deres nyfødte ved at grave dem levende ned i deres Hytte tæt ved deres Leje, viste dog dyb Kærlighed til dem, de havde ladt i Live, og kunde sørge lidenskabeligt ved deres Død. Saa fuld af Modsigelser er den menneskelige Natur.

Begravelser foregik paa forskellige Maader. Adeliges Lig blev begravede indenfor Tempelindhegningerne, andres i Nærheden af Hytten eller endog under dennes Gulv. Mange Steder blev Ligene ubegravede, indtil Hovedet let kunde skilles fra Kroppen. Denne blev da nedgravet, medens hint blev skeletteret og Hovedskallen opbevaret som en stor Helligdom. Paa enkelte Øer maatte en Enke sove under Maatte med Mandens Lig, indtil Hovedet gik løst fra det, og i den Tid maatte hun daglig indgnide sit Legeme med den udsivende Ligvædske. Hovedskallen maatte hun bære om med sig Resten af Livet. Andetsteds blev Liget anbragt i en Kano og overgivet til Havet eller det blev ligefrem kastet i dette.

Man havde, syntes det, ikke klare Begreber om det andet Liv, skønt man troede paa et saadant. De fornemme, Høvdinge, Præster og Krigere, drog til et Paradis med liflige Frugter og skønne Kvinder,

Fig. 48. Kar med Indlægning af Perlemoder (fra Pelewøerne).

hvor Livet levedes i Fryd og Gammen. Den store Masse derimod maatte nøjes med et Skyggernes Land, hvor de efter tre Gange at være spiste af Guderne og derved rensede, levede et Liv uden Sorger, men ogsaa uden Glæder. Om Straf og Belønning for onde og gode havde man intet Begreb.

Der vistes paa flere Øer Klippehuler, der dannede Indgang til Skyggernes Rige, og fortaltes meget om, hvilke Prøvelser Sjælen maatte gennemgaa paa sin Vej til dette.

Man tog Livet let og uden stor Tanke paa Døden, og hvad derpaa maatte følge. Folkets lykkelige Natur tillod det trods Undertrykkelse, Krig og de i det hele saa usikre Forhold, at nyde Tilværelsen og alt det, denne kunde byde af Lykke og Lyst. Arbejdet for at skaffe det fornødne til Livets Ophold og til de Nydelser, man satte Pris paa, var let nok og tog ikke meget af Tiden. Resten drev man bort i behagelig Lediggang med Passiar mellem gode Venner og fremfor alt med uophørlige Fester.

Thi nydelsessygt var Polynesiens Folk, og Aaret rundt jubilerede og festede det ved enhver tænkelig Lejlighed. Store Festmaaltider, Sang, Musik og fremfor alt Dans Dage og Nætter igennem var alles Lyst, intet Under, at de første europæiske besøgende fik Indtryk, at her — om nogetsteds — levedes et lykkeligt, sorgfrit Liv.

En polynesisk Fest var virkelig skøn. De dejlige Omgivelser, de dristigt formede, skovklædte Bjerge i Baggrunden, de skønne Trægrupper og svaje Palmer, der omringede Festpladsen, gerne en Plet med blødt Grønsvær ved Bredden af en krystalklar, sagte rislende Bæk, det dybblaa Hav med den hvide Strand,

Digitized by Google

det festlige, milde Solskin eller den stille Nat, oplyst af blussende Baal og Fakler, de skønne, glade, blomsterkransede Kvinder og de herligt byggede, stolte Mænd, de jublende Sange og de ofte virkelig graciøse Danse, alt gav et Billede af et lykkeligt, barnlig uskyldigt Folk, der fejrede deres Fødelands idylliske Skønhed i taknemlig Glæde. Man havde mange Slags Danse, og paa mange af Øerne fandtes professionelle Danserinder. Sange var ogsaa i høj Grad yndede, de ledsagedes af Trommers og Fløjters Lyd. Paa Markesasøerne udførtes nogle af Dansene paa Stylter med rigt udskaarne Knegte bundne til Stangen. Andet Steds brugtes Dansemasker, til Dels af smukt Fjerarbejde.

Med glad Troskyld blev de fremmede modtagne, de fagreste Kvinder bød dem med forjættende Smil Tropernes skønneste Frugter og kransede dem med duftende Blomster og det fineste Grønt.

Hvor er den Mand, der ikke vilde blive bestukken ved sligt, og som, naar han ikke havde faaet Tid og Lejlighed til at se Medaljens Bagside, ikke vilde have troet og sagt, at her var Jordelivets store Maal naaet, her var Paradisets Uskyld og Lykke til Huse?

Ak! Paradiset findes nu en Gang ikke paa denne Jord og mindst i Polynesien. Vi har stræbt at skildre dets Folk, som det en Gang *var*; nu er paa de fleste Øer alt forandret. Barnemord, Krig, Menneskeæderi er dér, hvor Missionærerne har faaet Magten, en Saga blot. De glade Sange er forstummede, og de lystige, men ofte saa sanselige Danse er ophørte. Salmesang og Bønnemøder har afløst dem, mange Steder hviler en mørk, pietistisk Skygge over de før saa kvikke og letsindige Øfolk. De har rejst sig i mange Retninger, er bleven bedre Mennesker, om ikke lykkeligere — men trods alt uddør de. Børnene lever nu, saa mange de fødes, Krigene kræver ingen Ofre, de syge plejes i smukke Hospitaler eller af omhyggelige Hænder i Hjemmene. Den rige Jordbund dyrkes, og enhver kan nyde Udbyttet af sin Ejendom uden Frygt for Udpresning og Undertrykkelse.

Og dog uddør Folket! Ingen formaar at løse Gaaden. Ganske vist er Tusender dræbte af Evropæernes nye, smittende Sygdomme, Kopper og Difteritis, Mæslinger, Influenza og mange andre. Men til Gengæld lever de $^{2}/_{3}$ af Børnene, som før blev myrdede. Nej! Sygdommene giver ikke Forklaringen. Men det er en Kendsgerning, at medens Polynesiens Kvinder tidligere fødte mange Børn, er de nu bleven i en paafaldende Grad golde. Dette forunderlige Forhold er i Virkeligheden Grunden til den rivende Nedgang i Befolkningens Tal, skønt ingen endnu har kunnet angive, hvorpaa det beror.

Vi faar ikke Plads til at fuldstændiggøre denne almindelige Skildring med Beretninger om de enkelte Øer og deres Beboeres Særegenheder, hvad vi gerne havde villet. Vi maa indskrænke os til den lovede korte Omtale af N y - Z e l a n d og N y - Z e l æ n d e r n e.

Mellem den 36te og den 45de sydlige Breddegrad, altsaa udenfor Troperne, ligger Ny-Zelands smalle, langstrakte Øgruppe, hvis væsentligste Bestanddele er de to store Landmasser, Nord- og Sydøen, tilsammen i Flademaal omtrent som Storbritannien.

Disse store Øer er sikkert nogle af de sidst af Mennesket bebyggede Strækninger paa Jorden; efter alt, hvad man kan dømme, er det kun nogle Aarhundreder siden, at Maorierne indvandrede, og de fandt vistnok Landet ganske eller næsten ganske ubeboet. Udførlige og paalidelige Sagn fortæller endnu om de første Landnamsmænd og deres Bedrifter, ja nævner endog de Fartøjers Navne, paa hvilke de gjorde Overfarten fra deres fjerne Hjemstavn, fra »Havaïki«, som det kaldes i Sagnene. Dette Navn spiller en stor Rolle i Polynesiernes Overleveringer; der synes at have været en Ø af dette Navn, hvorfra en stor Del af Grupperne er bleven befolkede, og adskillige af de nyopdagede Øer er bleven opkaldte efter Hjemlandet, ligesom ogsaa Sjælenes — det vil sige Høvdingsjælenes — lykkelige Land har faaet samme Navn. Det sidste er især interessant, det viser, hvilken nær Forbindelse der er mellem Historie og Religion.

Hvor skal det oprindelige Havaïki søges? Alt peger paa en Ø i Samoagruppen, som nu kaldes Savaï. En af Mærkelighederne ved det polynesiske Sprog er Usikkerheden i Udtalen af Medlydene. S og H gaar over i hinanden, Savaï — Havaï, som K til T. Kamehameha udtales og skrives lige saa ofte Tamehameha, ligesom Honolulu ogsaa skrives Honoruru, idet et L og R løber sammen. Sproget er af de blødeste, man kender, Selvlydene har ubetinget Overvægt over Medlydene, hvis Udtale som sagt desuden ofte er ubestemt og sløjfende.

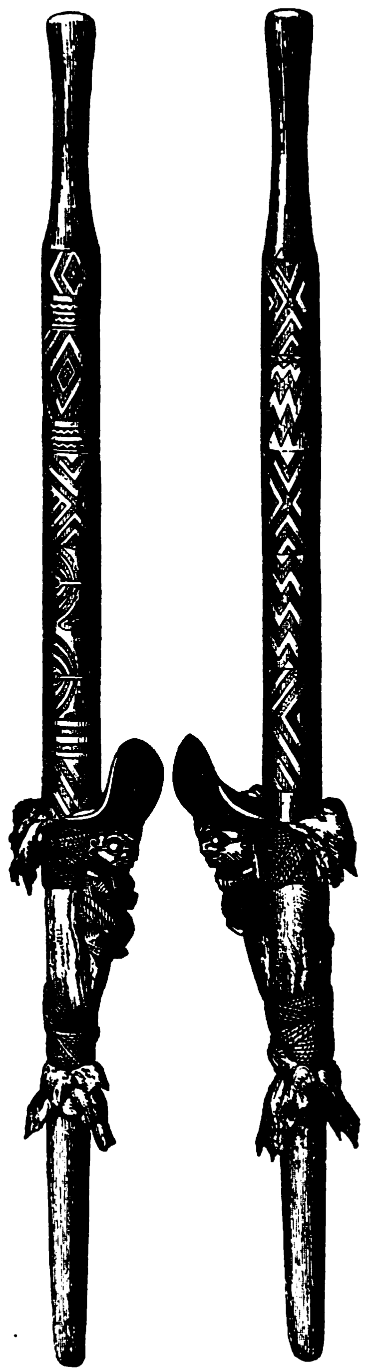

Fig. 249. Udskaarne Stylter med paabundne Knægte fra Markesasøerne.

Altsaa fra Savaï udgik Ny-Zelands Befolkning,

Digitized by Google

dog synes det, som om der har været en Mellemstation, det »lille Havai«, som først koloniseredes og beboedes i flere Slægtled, inden Vandringerne gik videre mod Syd. Dette »lille Havai« er Tongatabu, det hellige Tonga, Hovedøen i Tongagruppen. Sagnene beretter udførligt baade om Grundene til Udvandringen herfra, om de bortdragendes Navne o. s. v. Visse Høvdingfamilier nedstammer fra de først indvandredes Førere, og de omhyggeligt bevarede Stamtavler viser, at Ny-Zelands Bebyggelse ikke kan ligge mere end fra 5 til 10 Aarhundreder tilbage i Tiden.

Maorierne bredte sig hurtigt over Øerne, navnlig den nordlige, de sydligere blev kun tyndt befolkede. Dog naaede en lille Afdeling tidligt Warekauri eller Chatam-Øerne langt Øst for Ny-Zeland, hvor den formerede sig og dannede en i flere Henseender fra Ny-Zelænderne noget forskellig Folkestamme.

Hvor stort Maoriernes Tal egentlig har været, véd vi ikke, men det har neppe nogensinde overskredet nogle hundrede Tusender. Ved Europæernes Ankomst til Øerne var det allerede sunket betydeligt, idelige Krige og vidt drevet Menneskeæderi i Forbindelse med Barnemord havde bragt det betydelig ned. Nu opgives det til nogle og fyrretye Tusende.

De var i et og alt Polynesiere, nær knyttede til de øvrige ved Sprog, Sæder og Skikke. Dog var deres Udvikling ejendommelig i visse Retninger. De var høje, kraftige, vildt udseende Folk, særlig paafaldende ved Tatoveringen, der navnlig var almindelig hos Mændene. Især blev Ansigtet tegnet med mange kraftigt svungne Linjer i bestemte Mønstre. Hver Stamme, og der var mange af disse, havde sin bestemte Tatovering, der kendetegnede dens Medlemmer. Desuden havde hver fri Æt sine fastslaaede Mærker, saa enhver kyndig straks kunde se paa en Mand, hvilken Stamme og Familie han tilhørte. Disse Tatoveringsmærker blev højt ærede, de betragtedes som Slægtens fælles »Vaaben«, som et Segl, den satte paa alle den tilhørende Mænd.

Fig. 250. Tatoveret Maori.

De, der udøvede Tatoveringen, var ansete og godt betalte Kunstnere, der dannede et særligt Lav, som dog ofte tillige gav sig af med Træskæreri, en anden Tumleplads for de samme Evner, der skulde til for ogsaa at naa til Fuldendthed i Tatoveringskunsten.

Klassedelingen var endnu dybere gaaende end hos de fleste andre polynesiske Folk. Adelen var utrolig hovmodig og undertrykkede de lavere Kaster

Fig. 251. Tatoveret Maori.

uden Naade. Krigsfanger blev Slaver — forsaavidt de ikke blev ædte — og saa fin en Ting var Adelskabet, at var en Adelsmand én Gang bleven gjort til Fange og Træl, kunde han aldrig, var han end af nok saa høj Byrd, genvinde sin Kasteret.

Modige, udholdende Krigere var Maorierne fremfor nogen anden polynesisk Æt. Mange og blodige er de Krige, de har ført med Englænderne, og ofte har de bibragt disse alvorlige Tab og tilføjet dem svære Nederlag. De minder i saa Henseende om de nordamerikanske Indianere, og Englænderne har da ogsaa altid behandlet dem og underhandlet med dem som ligestillede; dem har man ikke kunnet fose som de svage Avstralnegere eller omvende i en Ruf, som de mildere anlagte, mindre modstandsdygtige Tahitiere.

De var Menneskeædere ret af Hjertet, om man saa kan sige. Deres Overleveringer fortæller, at de først længe efter Indvandringen begyndte at fortære hinanden; man har ment, at Udryddelsen af de store og talrige Moafugle, der tidligere forsynede dem med tilstrækkelig Kødføde, har gjort dem menneskeædende. Dette turde dog være meget tvivlsomt. De led neppe under Mangel paa Føde. Dels var en melstofrig Bregnerod dem en uudtømmelig Kilde af Næringsstof, dels dyrkede de dem af deres oprindelige Hjemstavns Planter, som kunde trives i det nye, koldere Land. Navnlig Taro, Yams og Batater lod sig endnu kultivere med nogenlunde Held og Udbytte, i alt Fald paa Nordøen. Der fandtes desuden flere næringsrige Plantestoffer blandt indfødte Vækster, saaledes Dracænaens søde Rod, visse Frugter, Bær og mere. Dertil kom, at Dyreverdenen dog ogsaa bød dem en Del Fuglevildt og at de opdrættede

Digitized by Google

Hunde til Fortæring. Endelig var Havet rigt nok paa Fisk og Bløddyr, som heller ikke manglede i Søer og Floder. Alt i alt: de led ingen Mangel hverken paa Plante- eller dyrisk Føde, saa derfor behøvede de ikke at gribe til Menneskeæderi. Hertil førte snarere deres vilde og lidenskabelige Karakter og deres umættelige Hævngerrighed.

Hvorom alting er, neppe noget Sted paa Jorden er det drevet mere i det store end blandt Maorierne,

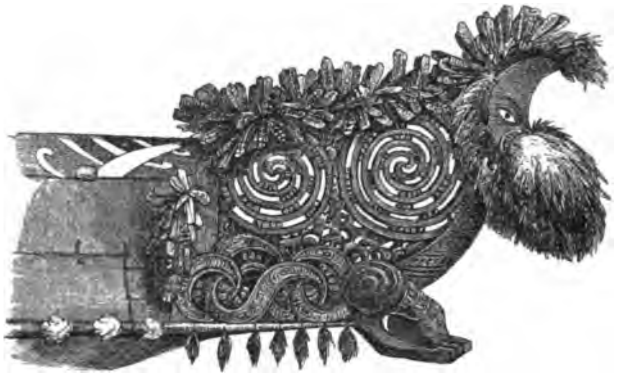

Fig. 252. Forstavn af en ny-zelandsk Kano, udskaaret i Træ.

vi har f. Eks. fra den »ny-zelandske Napoleons«, den grusomme men begavede og tapre Høvding Te-Hongis store Krige Beretninger om modbydelige Fester, ved hvilke Snese, ja Hundreder af faldne Fjenders Lig blev fortærede. Hvad man ikke kunde overkomme straks, blev røget, tørret eller saltet og ført med til Hjemmet eller skænket til venskabeligt sindede Nabostammer.

Ny-Zelændernes Huse, Templer, Kanoer og Husgeraad var forsynet med Udskæringer i en særlig, om end med den almindelige polynesiske nær beslægtet Stil; der kan her tales om virkelig Kunst, som man vil faa Indtryk af ved at se vore Billeder. Neppe nogetsteds og neppe nogensinde er noget Naturfolk naaet saa højt i Træskæreriet, og alt er dog gjort med de to simple Redskaber, Øksen og Mejslen af sleben Sten. Naturligvis blev de skønneste Arbejder forfærdigede af Mænd, der særlig havde uddannet sig i denne Retning og som levede af deres Profession. Desværre er der nu kun lidet tilbage af alle de Herligheder, der én Gang har smykket Maoriernes Hjem, alt var jo gjort i det forgængelige Træ, og det meste af det var som tilhørende Høvdinger eller Templer strengt tabu, saa det kunde ikke afhændes, da Europæerne kom og gerne vilde købe det. Knap nok at det kunde aftegnes eller fotograferes, selv de kristnede indfødte tillod ugerne dette. Og nu er Kunsten død — som saa mangen anden blandt Jordens Folk — kun Musæernes enkelte reddede Stykker og nogle Afbildninger kan give os et svagt Billede af, hvad den har været.

Rundt om i Landet havde de befæstet enligt liggende Høje, som de havde afgravet i Terrasser, omgivet med dybe og brede Grave og med Række paa Række af Palisader, saa de kunde forsvares Skridt for Skridt. Disse virkelige Forter, Pah'er, har endog voldet Englændernes Tropper megen Besvær og kostet dem meget Blod.

Ligesom andre Polynesiere var Maorierne forlystelsessyge, og store Fester hørte til Dagens Orden. Der blev sunget og danset, skønt Musiken var saare tarvelig. Ikke en Gang en ordentlig Tromme havde de, kun en 6 Fod (2 m.) lang, hul Træblok, der blev slaaet med en solid Træstav. En Fløjte lavede de af Menneskebén, den blev blæst med Næsen, og nogle 7 Fod ($2^1/_3$ m.) lange Trætrompeter kunde gøre et antageligt Spektakel. Men fremfor alt blev der spist. Naar en mægtig Høvding bød til Fest, maatte han træffe omfattende Foranstaltninger længe i Forvejen for at kunne være sikker paa at have den fornødne Mængde Fødevarer ved Haanden. Man har Eksempel paa, at en saadan lod 1000 Mand arbejde i mange Dage med at plante Batater (søde Kartofler) for at han ved Høstens Tid kunde gøre et stort Knald. Til det blev tusender af Mennesker indbudt, og den for dem bestemte Masse af Føde blev pralende hobet op og udstillet saa i Øjne faldende som muligt. En Gang var der saaledes af Yams, Batater, Fisk (tør og røget), slagtede Hunde og Svin og andet mere bygget en Vold, der var 5 Fod ($1^2/_3$ m.) høj, lige saa bred og henved en kvart Mil lang!

Dette viser godt en vis Side af Maoriernes Karakter, der i mange Henseender var stort anlagt, men som ofte mundede ud i Brovten og barbarisk Pralelyst.

Nu er Resterne af dette vilde, raa, men dog tapre og i flere Retninger ikke lidet udviklede Folk enten bosat i en stor, dem tilhørende Provins paa Nordøen eller spredt i Smaapartier mellem de europæiske Nybyggere. De gaar tilbage i Tal Aar for Aar, men endnu er de dog et betydende Element i Øernes Befolkning. Mange af dem er intelligente og vel oplærte, de tæller endog Medlemmer af Ny-Zelands Parlament mellem sig. Og i dette staar

Fig 253. Æske til Fjer. Ny-zelandsk Træarbejde.

de ikke tilbage for de hvide i Dygtighed og Veltalenhed, den sidste er nedarvet til dem fra deres Forfædre. I hele Polynesien er den højt skattet og omhyggelig plejet. Men det synes rigtignok, som om den Dag er nær, da den sidste ægte Maori vil kunne finde en passende Anvendelse for sine Talegaver til at holde Ligtalen over sit Folk — det forsvindende.

Digitized by Google

MELANESIERNE.

Vi har alt omtalt, at Ny-Guinea og de Øer, der slutter sig til den, samt hele den store, buede Ørække parallel med Avstraløens Østkyst kaldes Melanesien og bebos af en meget mørkhudet, krushaaret, vild og menneskeædende Menneskerace, *Papuaerne*. De fleste af Melanesiens Øer hører til de hidtil mest ukendte Dele af vor Jord, fremfor alt Ny-Guinea, der er den største Ø paa vor Klode, naar vi ser bort fra Grønland og fra dem, vi én Gang har vedtaget at kalde »Fastlande«. Mægtige Bjerge, udstrakte Sumpe langs Kyster og Floder, farlige Skærgaarde af Koralrev og Klippeholme, uhyre, hede, fugtige og usunde Urskove giver den store Ø og dens nærmeste Naboer deres Karakter. De sydligste Øer derimod, navnlig Ny-Kaledonien, har et mere tørt og fattigt Præg, og Fijiøerne endelig, Melanesiens yderste Forposter mod Øst, minder i Natur, Klima, Produkter o. l. om de skønneste og mest begunstigede Dele af Polynesien.

Er Øerne lidet kendte, er deres Beboere det ikke mindre. Deres Vildhed i Forbindelse med det farlige Klima, de vanskelige Besejlingsforhold og Fattigdommen paa Handelsprodukter har hidtil virket skræmmende, saa vor Viden om disse Stammers Liv og Sæder kun er Stykværk.

Dette er Skade, thi der er meget, der tyder paa, at vi netop paa dette Omraade kan vente at træffe højst interessante Fremtoninger, ligesom Melanesierne i det hele synes at være et kraftigt, intelligent og udviklingsdygtigt Folk. Saa meget ved vi dog allerede, at der er stor Forskel paa de enkelte Underafdelingers Udvikling. Medens visse Stammer paa Ny-Guinea staar saare lavt, i Klasse med Buskmænd og Ildlændere, er andre — Fijierne og Ny-Irlænderne f. Eks. — naaet forholdsvis højt i forskellige Retninger, hvor raa og vilde de end til Trods herfor er vedblevne at være.

Som Sagerne staar, tror vi, at vi helst maa indskrænke os til at give nogle korte Skitser af Liv og Folk paa enkelte af Øerne. Lad os da til en Begyndelse aflægge et lille Besøg paa *Fijiøerne*, disse Polynesiens nærmeste Naboer, hvis Befolkning paa mange Punkter bærer Præg af nær Berøring med og stærk Paavirkning af navnlig Tonganerne. Gruppen bestaar af de to større Øer Vitilevu (210 □ M.) og Vannalevu (117 □ M.) og et Utal mindre, alle bjergrige med et vildt og sønderrevet, ofte temmelig utilgængeligt Indre og gerne med en bred, uendelig frugtbar Bræmme af Lavland udenom dette. I øvrigt er Natur og Klimaforhold, Dyr og Planter i alt væsentligt som skildret for Polynesiens Vedkommende, men Menneskene er oprindelig vidt forskellige fra dettes Beboere. De er ikke saa høje af Vækst som Polynesierne, men kraftigt byggede, muskelstærke, mørkt chokoladebrune af Hudfarve med stort, sort, kruset Haar og kraftig Skægvækst. Deres Ansigtstræk er ret tiltalende, skarpt skaarne, med høj Pande og dristigt fremspringende Næse.

Af Karakter er de modige og dødsforagtende, naar de ikke kan komme igennem med List og Forræderi, som ubetinget foretrækkes. De er tyvagtige og løgnagtige overfor fremmede, ærlige og sandru over for dem, de i snevreste Forstand betragter som deres egne. Gæstfri, venlige, tillidsfulde og høflige er de næsten altid, saa længe de ikke er ophidsede af en eller anden Grund. De er maadeholdne i Nydelser og langt mindre sanseligt udskejende end Polynesierne. Intelligens og Udviklingsdygtighed sidder de inde med i højt Maal, men deres mange gode Sider træder desværre i høj Grad i Skygge for deres saa udviklede Hævngerrighed og Grusomhed.

Vi har jo atter og atter truffet paa disse sidste, i vore Øjne saa lave og foragtelige Træk hos Naturfolk paa et vist Trin. Grusomheden er imidlertid i Reglen kun en Følge af Hævngerrigheden; det er denne, der fremavler den, nærer den og driver den ud til de frygteligste Yderligheder. Der er ganske vist en Form af Grusomhed, der væsentlig er en Følge af Uvidenhed og Tankeløshed, det er den, der faar nogle Vilde og vore egne Drenge til at more sig ved Dyrs Lidelser, ja til selv at tilføje dem ondt, for at faa Lejlighed til at nyde deres Krumspring og Vridninger. Denne hensigtsløse, men ogsaa ubevidste Grusomhed er dog vidt forskellig fra den, der er et Udslag af Hævnlysten; denne sidste er ganske anderledes raffineret og langt vanskeligere at faa Bugt med. Thi det, der ligger til Grund for den, Hævnen, er noget, der har bidraget til at muliggøre

Fig. 254. Kriger fra Fijiøerne i Festdragt og med sin Stridskølle.

Digitized by Google

Samfundsdannelse, noget, der har været en mægtig Løftestang for Udvikling og Fremskridt, og som derfor har slaaet dybe Rødder i den menneskelige Natur.

Saalænge ingen offentlig Myndighed straffer Forbrydelser, maa de enkelte selv tage sig af den Sag, enhver maa efter Evne straffe, hvad der forbrydes imod ham. Og den, der i fuldeste Maal opfylder denne sin Pligt, den, der føler sig dybest krænket ved begaaet Uret og stærkest drevet til at gengælde den, den, der er mest *hævngerrig*, gør Samfundet størst Gavn, ligesom han ogsaa har størst Udsigt til at bevare sit og sines Liv og Velfærd. Thi andres Bevidsthed om hans Hævngerrighed og om, at denne vil drive ham til modig Daad og hensynsløs Forfølgelse af en Fornærmer, vil mægtigt bidrage til, at han og hans bliver ladte i Fred. Men han vil naturligvis stræbe at indpode sine Børn den Følelse, der behersker hans Sjæl; han vil blive Stamfader til en særlig hævngerrig, en særlig anset og frygtet Slægt, der rimeligvis vil bidrage sit til at gøre de fredsommelige Gemytter foragtede, undertrykte og forfulgte. Saaledes vil efterhaanden det gryende Samfund blive dannet af Slægter, for hvem Hævnen kommer til at staa baade som en Fryd og som en ufravigelig borgerlig og religiøs Pligt.

Men Hævngerrighed fører til Grusomhed og Blodtørst. En saa dybt indgribende, lidenskabelig Følelse vil hos et lidet udviklet Menneske end ikke altid være mættet ved Fjendens Død. Den vil søge Tilfredsstillelse ved at pine ham saa længe og saa grundigt som muligt, ved at tilintetgøre alt, hvad der har været ham kært: Kone, Børn o. s. v., ja hele hans Ejendom, alt hvad der blot kan minde om ham. Den vil endog kunne drive til Mishandling af hans Lig, ja den kan søges slukket ved Fortæring af den forhadtes døde Legeme eller Dele af det.

Dette er Udskejelser, men naar man vil fastholde, at Hævn en Gang har været en Pligt, Hævngerrighed en Dyd og et Tegn paa Udvikling og Dygtighed, saa vil man ogsaa kunne forstaa en af Grundene til, at Grusomhed, Blodtørst, Menneskeæderi er noget, som netop træffes hos ellers forholdsvis højt udviklede, intelligente og kraftige Folkefærd. Fijierne nærer den med Omhu, og er en Mand bleven fornærmet, sætter han en Stok i Jorden udenfor sit Hus, for at Synet af den daglig kan minde ham om hans Hævn. Er en Slægtning eller Ven af ham bleven dræbt, hænger han hans blodige Klæder op over sit Leje, for at de kan være ham en Paaminder. Skulde han synes at glemme sin Hævnpligt, vil hans Stamfæller samle sig og hidse ham ved Tiltale og Spotteviser, til han har hævdet sin og Stammens Ære ved blodig Daad.

Hvor vidt Hævnsygen kan drive Mennesket, giver vore Fijier Beviser nok paa. En stor Høvding, Tanoa, havde en Slægtning, Matelotu, som havde fornærmet ham. Med ydmyge Taarer søgte han Tanoas Tilgivelse, og denne tilgav ham ogsaa, kyssede ham — og huggede hans ene Arm af oven over Albuen. Derpaa greb han Stumpen og drak det udstrømmende, friske Blod, medens han lod Underarmen stege og fortærede den i Paasyn af dens endnu levende Ejermand, som derpaa blev sønderlemmet Led for Led og spist.

Ogsaa andre Lidenskaber kan være stærkt udviklede hos dem og drive dem til store og dristige Gerninger. Der berettes meget, der ikke staar tilbage for Oldtidens berømte tragiske og heroiske Sagn.

En mægtig Konge havde saaledes en udmærket dygtig og afholdt, voksen Søn med sin første Kone. Én af hans andre Koner havde ogsaa en Søn med ham, og denne ønskede hun at gøre til Tronfølger, derfor lagde hun den ældre Broder for Had og fik sin Mand indbildt, at han stræbte ham efter Livet. Kongen, som elskede sin førstefødte højt, modstod længe hendes Bagtalelser, men tilsidst forstod hun dog at besnakke ham, saa han bestemte sig til at lade Sønnen dræbe. Denne fik imidlertid Nys derom og tog sin Tilflugt til nogle ansete Underhøvdinger, som lovede ham Hjælp. Da Kongen nu angreb disse, lykkedes det en af dem at dræbe ham med et Kølleslag. I det samme kom Konen styrtende til og kastede sig over Liget, men da hun blev va'r, at der udvendig paa det kun var lidt at se, raabte hun jublende: »Han er ikke død, han er ikke død — kun besvimet!« og opfordrede hans Mænd til at bære ham hjem. Her lod hun Huset strengt bevogte og foregav, at Kongen levede og var kommen til sig selv, kun var han for svag til at modtage andre end de allernærmeste. Hun sendte i hans Navn Høvdingene Befaling til at dræbe »Kronprinsen« som Oprører; de nægtede det, men gav endelig efter, da hun truede dem med Kongens Hævn og havde faaet dem til at tro paa, at han virkelig levede. De dræbte altsaa den unge Mand og bar hans Lig til Faderens Hus, hvor de modtoges af Konen, der med et triumferende Haansmil bød dem bringe det ind til Kongen. Da hun aabnede Døren for dem, strømmede en frygtelig Ligstank dem i Møde — og nu saa de, hvorledes de var bleven narrede. Men Kvindens Søn var det eneste tilbageværende Skud af Herskerstammen, saa de maatte vælge ham til Konge, og hans Moder havde saaledes faaet baade Hævn og Storhed!

Saadanne — og fuldt paalidelige — Begivenheder berettes der flere af, de viser os Fijierne som et Folk med stærke Lidenskaber, blodtørstigt og grusomt, men tillige energisk og beslutsomt. Menneskeæderi dreves i det store, kun Mænd maatte dog spise Menneskekød, og de betjente sig dertil af særlige, fint udskaarne Trægafler, det eneste Eksempel paa Gaflens Brug hos Naturfolk. Krigsfanger, Slaver, ja selv Stamfæller fortæredes, saasnart Lejlighed gaves, ligeledes alle de, der blev ofrede til Guderne — og det var mange. Selv Kristendommen kunde ikke altid faa Bugt med Lysten til Menneskekød. Kort efter, at den bekendte Kong Thakumbau var bleven kristnet, gjorde han et Besøg i et til Riget hørende Distrikt. Han blev modtaget med de sædvanlige Ceremonier, bl. a. var der lavet en Æresallé for ham, bestaaende af en lang Dobbeltrække af Mænd, Kvinder og Børn, alle ophængte levende ved Fødderne. De var til behagelig Raadighed for Hs. Majestæt, og alt som han passerede Rækkerne langsomt og i Mag, værdigedes han i Naade at berøre dem, der tiltalte ham mest, med sin Kølle. De blev saa slagtede til Allerhøjstsammes Bord!

En Høvding bar det spøgefulde Navn »Skild-

Digitized by Google

paddedammen« paa Grund af, at hans mægtige Vom var »fuld af fortærede Mennesker«, ligesom de kunstige Damme af Skildpadder. Hver Gang han — alene — havde faaet Bugt med en Menneskekrop, lagde han en Sten til en Række, som efter hans Død af en Søn blev vist en Missionær. Denne talte Stenene og fandt deres Tal at være c. 900!

Ved Siden af den personlige Retsforfølgelse, som endnu førte til saa mange Drab og saa megen Grusomhed, fandtes der paa Fiji ogsaa en offentlig, saa man var altsaa dog inde paa den Vej, der fører til blidere Sæder og mere ordnede Tilstande. Høvdingene var Dommere, og enhver, der ikke troede sig mægtig nok til Selvtægt, kunde henvende sig til dem med sine Besværinger, naar han blot medbragte en passende Gave som Betaling for Ulejligheden. Forbrydelserne bedømtes dels efter deres Art, men dels ogsaa efter dens Rang, mod hvem de var begaaede. Et Tyveri hos en Almuesmand blev saaledes mindre strengt straffet, end hvis det var gaaet ud over en Høvdings eller Kongens Ejendom. Tyveri, Hor, Bortførelse af en Kvinde, Trolddom, Overtrædelse af Tabu, Krænkelse af Fyrstens Værdighed og Forræderi mod denne var Rækkefølgen i Forbrydelsernes Rang. Straffene var: Bøder, Afhugning af en Finger, et Øre eller Næsen, Døden ved Kølleslag eller Kvælning med en Snor. Den blev ofte fældet i Forbryderens Fravær og blev udført, uden at denne havde Anelse om, at han var dømt.

Naar en Dødsdom meddeltes Synderen, havde han at sige: »Hvad Kongen vil, maa gøres,« og derpaa dræbtes han ved Kølleslag ubunden og staaende oprejst. En Fader havde Ret til at lade sig dræbe i Stedet for sin dødsdømte Søn, og man har ikke faa Eksempler paa, at dette Offer er bragt.

En idømt Straf kunde ofte undgaas ved Erlæggelse af frivillige Bøder, der maatte tilbydes under de mest ydmygende Former. Blev Modtagelse af dem nægtet, maatte Tilbudet forhøjes under stedse stigende Ydmygelse, saaledes undertiden indtil 10 Gange, inden Modparten fandt Bøden og Ydmygelsen stor nok.

Var der saaledes end i mange Tilfælde Mulighed for at faa Oprejsning, naar ens Ret var bleven krænket, og man ikke havde Magt eller Mod til at tage den selv, var der dog mangt og meget i Retning af Undertrykkelse og Uretfærdighed, som man maatte finde sig i, naar man ikke hørte til Samfundets mægtigste. Thi der var en skarp Klassedeling, og de højere Klasser trykkede efter Evne de lavere. Øverst stod Kongen og de af hans Koner, der var Døtre af større Høvdinger.

Øerne var delte i et Utal af Smaastater, der laa i evig Strid og Splid, og hver af dem var behersket af en »Konge«, hvis hele Rige rigtignok ofte bestod af faa tusende Tønder Land med nogle hundrede Indbyggere. Men det gjorde ingen Forskel, indenfor deres Omraade var de lige store alle sammen og lige eneraadende, for saa vidt der ikke i deres Omgivelser var Mænd saa rige og mægtige, at de maatte tage Hensyn til dem. »Hver Mand er Vind i sin Vig« siger et fijiansk Ordsprog.

Nogle af »Kongerne« var tabu, hellige, men ikke alle, og denne Hellighed meddelte sig som hos Polynesierne til alt, hvad de berørte. Missionæren Williams, fra hvis Skildring af Fijierne vi har hentet vore fleste Oplysninger, fortæller saaledes, at han en Dag forlod en »Konges« Hus med en moden Banan i Haanden, som han gav til et Barn udenfor. Men en gammel Mand rev den fra det med alle Tegn paa Angst, som havde den været en Giftslange. Hvis det nemlig viste sig, at Kongen først havde rørt den, vilde Barnet uafvendelig være bleven dræbt til Straf for Krænkelse af Tabu.

Disse Potentater generede sig ikke for selv at arbejde i Hus og paa Mark, det nedværdigede dem ikke i Folkets Øjne. Visse Smykker, Vifter, Turbaner o. l. var forbeholdt dem som Tegn paa deres Rang, og deres Tommelfingernegle var en Tomme længere, end nogen anden maatte bære dem. Hoffet bestod af visse Hofmænd, Præster, fra 2 til 50 Koner af forskellig Rang og en Del Slaver, samt af de Gesandter, som afhængige Øer eller Vasalstater, om saadanne fandtes, havde ansat i Kongens Residens. Til Gengæld holdt denne en Guvernør i hver afhængig Stat, og gennem disse Embedsmænd gik alle diplomatiske Forhandlinger og al officiel Forbindelse.

Der fandtes et strengt Ceremoniel ved Hove ligesom der helt ned gennem Samfundet gaves urokkelige Regler for, hvad Høflighed fordrede af lavere overfor højere eller af Ligemand mod Ligemand.

Et højst ejendommeligt Forhold var følgende: Hvis en Mands Søster var gift med en med ham i Rang ligestillet og havde en Søn med denne, saa havde denne — Søstersønnen — en ganske forbavsende og urimelig Magt i Onkelens Land og over hans Ejendom. Han kaldtes »Vasu« og havde simpelt hen Ret til at tilegne sig alt, hvad han fandt Behag i af Onkelens eller dennes undergivnes Ejendom, ene med Undtagelse af Jord og Koner. Hvilke utaalelige Uretfærdigheder og Undertrykkelser dette kunde lede til, vil let ses, men desuagtet var der ingen, der kunde modsætte sig Skikken og dens Følger. Det er saaledes sket, at en Søstersøn, der efter Skydevaabnenes Indførelse førte Krig med sin Onkel, ganske rolig lagde Beslag paa dennes Ammunition til Brug imod ham selv! En Konges »Vasu« blev overalt modtaget med store Æresbevisninger og megen Ydmyghed, men han blev ogsaa ofte brugt i politiske Øjemed af Landets Stormænd imod Onkelen.

Dette mærkelige Forhold havde formodentlig sin Rod i den Betragtning, at Kvindelinjen og Arv gennem denne er den sikreste. Arvefølgen var gaaet over paa den mandlige Linje, saaledes at den nærmeste Arving var Arveladerens ældste Broder, eller hvis der ingen Brødre fandtes i Live, hans ældste Søn eller ældste Broders ældste Søn. Men i ældre Tider er Arven, som saa ofte hos Naturfolk, faldet efter Kvindelinjen, og som Rest heraf bestod »Vasu«-Forholdet.

Men alle andre end »Vasu'en« havde at behandle Kongen med den største Hensyntagen og Høflighed. Han havde visse bestemte Titler, der tilkom ham fra gammel Tid, selv om de nu var ganske tomme og meningsløse. Han tiltaltes i et særligt, gammeldags, snirklet Ceremonisprog. Enhver, der mødte ham, hilste paa en bestemt Maade og udraabte en vis Formular, der besvaredes med en venlig Genhilsen; var den mødende væbnet — og det var han næsten altid, thi ingen vovede sig ubevæbnet ud —

Digitized by Google

maatte han sænke sine Vaaben og sætte sig ned ved Stiens Udkant. Bragte en Mand Kongen en Gave, overleverede han den med Haandklap. Man gik foran, aldrig bag ved Kongen og stod aldrig op over for ham, ligesom hans Kano aldrig maatte passeres paa Udligger (Luv) Siden. Snublede eller faldt han,

Fig. 255. Lerkar fra Fijiøerne.

maatte alle gøre det samme, selv om han f. Eks. traf at falde i Vandet.

De fleste af disse Regler iagttoges tillige altid af en underordnet lige overfor en overordnet, og de fleste af dem stammer øjensynlig oprindelig fra Bestræbelser for at sikre Kongen eller Høvdingen mod uventede Overfald. Straffen for Overtrædelse af dem bestod i Afhugning af et Fingerled.

Skatterne eller Afgifterne hvilede ikke paa Jorden, men bestod i visse Procenter af Høsten eller dens Værdi, ligesom der gjordes Hoveri i Fred og Tjeneste i Krig. Skatternes Betaling fandt Sted under store Festligheder, de ydedes med Sang og Dans og modtoges med Smil og Bifaldsytringer. De erlagdes i Hval- (Kaskelot-) tænder, der gik som et Slags Penge, Kanoer, Tovværk, Tøj, Agerbrugsfrembringelser o. lign.

Krig var saare almindelig. Den erklæredes under Iagttagelse af visse Former, og Gudernes Hjælp paakaldtes ved Bygning af nye Templer, ved Bønner og store Ofringer. Ofte bragtes tillige Menneskeofre. Men saa stolede man ogsaa fast paa Gudernes Hjælp: en lille Skare, der drog ud mod en stor Overmagt, svarede kækt: »Guderne er med os,« da der blev raabt til dem: »I er faa!« Paa Vejen til Kamppladsen holdtes Revu paa hver Rastplads, og ved disse Lejligheder pralede Krigerne og aflagde Løfter om modige Gerninger. Unge Piger af Rang blev ofte udlovede som Belønning for de kækkeste.

Man havde Befæstninger med Volde og Palisader og kæmpede helst ved pludselige Overfald og Baghold. Der gjordes i Reglen tapper Modstand, thi blev en By erobret, blev den plyndret og brændt og Indbyggerne enten dræbte eller gjorte til Slaver. Krigsfangerne pintes ofte, inden de blev slagtede til Fortæring, og de faldnes Lig mishandledes paa den mest oprørende Maade. Ved Hjemkomsten modtoges Sejrherrerne med store Fester, med ofte uanstændige Sange og Danse af Kvinderne og med store

Æresbevisninger. Enhver dræbt Fjende gav Ret til en bestemt Titel.

Selv i Fred levede Folket i stadig Frygt for Overfald, hvad der undertiden viste sig ved Panik.

I Fred drev Fijierne Agerdyrkning, Fiskeri og Skibsfart, ligesom de ogsaa lagde Vind paa Tøjfabrikation, Maattevævning, Netknytning o. s. v. ganske som Polynesierne. Men de kendte ogsaa Pottemagerkunsten og havde drevet det ret vidt i den. Uden at kende til Drejeskiven lavede de paa fri Haand med forbavsende Nøjagtighed smaa og store Lerkar af rødt eller blaat Ler blandet med Sand.

Pottemagerens Arbejdsredskaber bestod i en ringformet Pude, 4 flade Køller af forskellig Størrelse og Form og en glat Sten. En Slags Glasur fremstillede de ved Hjælp af Harpiks, og Karrene brændtes i en Dynge tørt Løv, Ris o. l. De største Kar kunde rumme 4—500 Potter, de almindelige fra 4—45 Potter. Al Lerkartilvirkning var Kvindearbejde.

Deres Kanoer var fuldendte, i alt væsentligt som Polynesiernes, men de var — og er — paa ingen Maade saa dristige Søfolk som disse, de vover sig aldrig ene uden for deres egen Øgruppe. Medens Tonganerne ofte besøger dem, gør de aldrig Gengæld uden paa tonganske Fartøjer eller paa saadanne med tongansk Besætning.

Træskæreri lagde de ikke videre Vind paa, dog smykkede de deres Køller og Spyd med smagfulde Udskæringer og skar ud af en Blok gode Træfade og Kar i Form af Fugle, Skildpadder eller Mennesker.

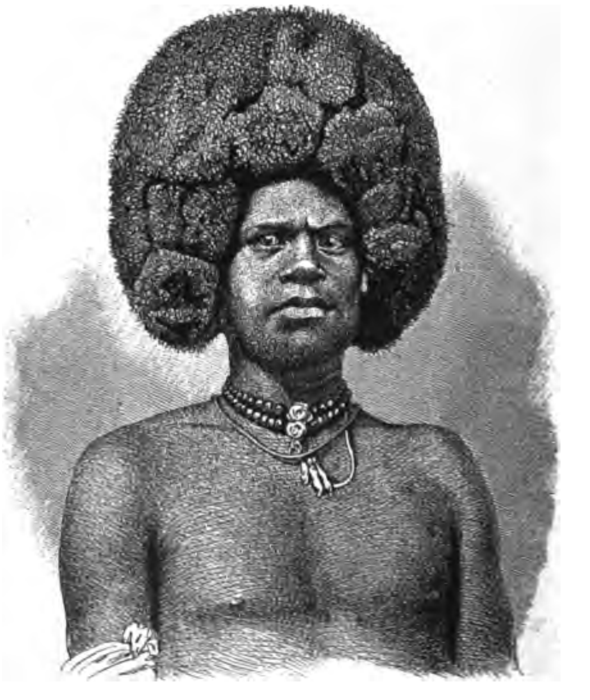

Fig. 256. Mand fra Fijiøerne med kolossal Haaropsætning.

Deres Personer smykkede de gerne, men Tatovering var kun lidet brugt og næsten udelukkende af Kvinder. Derimod malede de sig, navnlig til Krig og Fest, og det paa de mest fantastiske Maader.

Digitized by Google

Ansigtet frembød f. Eks. følgende Billeder: rødt med sort Næse, kvadreret rødt-sort, en Side sort, den anden hvid, sort med hvid Næse og rød Ring om Øjnene og saaledes videre i en Uendelighed.

Mest Vægt lagde de paa Haaret og dets Pleje. Williams siger: »De bedste Haaropsætninger har en overraskende og næsten geometrisk Nøjagtighed i Omridsene, forbundet med en blød Afrundethed af Overfladen og Ensartethed i Farve, som røber overordentlig Omhu og fortjener Ros. De synes udskaarne af en fast Masse og er forskelligt farvede. Kulsort, blaasort, graahvidt og flere Afskygninger af rødt er fremherskende. Blandt de unge er klart rødt og hørfarvet i Mode. Undertiden mødes to og flere Farver paa samme Hoved. Hos nogle er Haaret en afrundet Masse af kulsort med en hvid Rulle fortil paa Størrelse med en Haand. Eller en hvid, aflang Fletning gaar langs ad Forhovedet, mens Sidepartierne er sorte — — — Ikke faa er saa snildrigt groteske, at det synes gjort med Forsæt for at udæske Latteren. En har en stor Knude af Haar paa Issen, medens hele Hovedet forøvrigt er skaldet. En anden har barberet det meste Haar af, saa der kun er tilbage 3—4 Rækker af smaa Totter, som havde han Hovedet tilplantet med Malerpensler. En tredje er skaldet, undtagen hvor en sort Klump rager ud over hver Tinding. — — — En Mode, der fordrer stor Omhu, er den at dele Haaret i adskilte Lokker staaende lige ud fra Hovedet; hver Lok er en fuldendt Kegle med Grundfladen udad, saa at Haarets Overflade er delt i et Antal Smaakrese!«

Desuden bæres store, farvede Parykker, især røde og hvide, med et Omfang af indtil 5 Fod. Om Hovedet slyngedes en Turban af et let, hvidt Stof, foruden den bares af Mænd kun et Lændeklæde, af Kvinder et Bælte med korte Fryndser. Mandens Lændeklæde var rigtignok undertiden indtil 500 Fod langt!

Til det daglige Udstyr hørte desuden en smagfuldt flettet Vifte og — for Mandens Vedkommende — hans Vaaben, navnlig da Køllen, medens Spyd, Bue og Pile sjeldnere bares til daglig.

Husene havde maatteflettede Vægge og høje, spidse Tage af Palmeblade, men deres Form var iøvrigt højst forskellig. Derimod var Templerne mere ensartede og temmelig smaa. De laa alle paa runde, ɔ: 10 Alen ($6^1/_2$ M.) høje Forhøjninger af Jord og Sten, til hvis Top der førte en smal Fjæl med Hak til Trin. Ud over Taget ragede til begge Sider en Bjælke, der dannede Rygningen, smykket med Fryndser af Fletværk, Konkylier o. l. Alt Træværket var overspundet med Fletværk af Plantetrevler i smukke, farvede Mønstre, en Kunst, hvori Fijierne særlig udmærkede sig. Disse Templer tjente til Modtagelse af fremmede, til Sovepladser for de unge, ugifte Mænd, til Ofringer o.s.v. Et kommende Farvebillede viser os en Menneskeofring paa Pladsen foran et saadant Tempel. Gudebilleder kendtes ikke, men nogle store, oprejste Sten blev hist og her betragtede som Gudernes Symboler og hædrede med Ofre.

Hver By havde sine Præster, hvis Værdighed var arvelig. Guderne var af to Klasser, de højere, egentlige Guder og de gudeblevne Aander af Forfædre. De tog undertiden for en Tid Bolig i en Præst, som da profeterede og blev højt æret. Forøvrigt frembød Religionen intet særlig interessant, den er den polynesiske om igen. Folket var yderst overtroisk, onde Aander, Genfærd og Trolddom spillede en stor Rolle. Mange Former af Overtro minder om vore egne, saaledes antoges f. Eks. en hylende Hund at varsle Død. Hver enkelt Mand havde en bestemt Dyreart som en Slags Skytsaand, den maatte han ikke fortære eller jage, den tog han sin Tilflugt til i Nød og Fare. Som vi ser, atter det samme, som vi traf hos Indianerne.

Det var en fast Tro, at man gaar over i den anden Verden i samme Alder, samme legemlige Tilstand o. s. v. som den, hvori man dør. Dette maa vi vel erindre, naar vi nu skal omtale en Skik, der uforklaret synes at være noget af det mørkeste, vi har mødt paa vor Vej. Det var nemlig paa Fiji almindeligt, at Børn dræbte deres Forældre, naar disse begyndte at blive gamle og skrøbelige, ja dette blev betragtet som en ufravigelig Pligt, som kun ganske særlige Forhold kunde berettige til at gøre en Undtagelse fra. Det skete i Reglen med de gamles Samtykke, ja ofte efter deres udtrykkelige Forlangende, og den vilde være bleven betragtet som en meget daarlig Søn, der ikke vilde hjælpe sin Fader eller Moder til at gaa over i den anden Verden i en saadan Tilstand, at Livet dèr kunde være udholdeligt for dem. Derfor saa man næsten ingen gamle paa Øerne, disse var alle eller saa godt som alle dræbte. Enten blev de slaaet ned med Kølleslag eller kvalte med en Snor, eller de blev endelig — og det var det hæderværdigste — levende begravede.

Naar en Høvding eller Konge døde eller blev levende begravet, blev flere eller færre af hans Koner, eller maaske hans Moder, dræbte og begravede med ham; de blev lagte i Bunden af den store Grav, indsvøbte i kostbare Tøjer, for at danne et blødt Leje for den store Mand. Det var højt eftertragtet af Konerne at nyde den Ære at følge Manden i Graven, og mange er de, der har modsat sig Missionærernes Ønsker om og Forsøg paa at frelse dem derfra. Men de skulde dræbes af en, der i Rang stod over eller i alt Fald lige med dem, var der ingen saadan til Stede, og det kunde jo hænde, maatte de blive i Live.

Agtelsen for Menneskeliv var selvfølgelig yderst ringe, hvor saadanne Skikke som disse og Menneskeæderiet regerede. Derfor var Barnemord almindelige, og Blod udgødes ved enhver Lejlighed. Naar en Krigskano blev bygget, dræbtes der saaledes et Menneske for hvert Bord, der blev sat i, og den blev rullet ud i Vandet paa levende Mennesker i Stedet for paa Træruller, — naar den var færdig, slagtedes atter nogle Ofre, for at den kunde blive bestænket med Blod overalt. Alle Ligene blev givet Baadebyggerne til Fortæring.

Ja, disse Fijier var utrolig ligegyldige for Menneskeliv, menneskeofrende, Barne- og Forældremordere som de var. De var grusomme, løgnagtige, tyvagtige, forræderske — og dog var der meget godt ved dem, saa meget, at selv Missionærerne kom til at holde af dem og i mange Tilfælde agte dem. Mænd, der havde begaaet et stort Antal af de i vore Øjne værste Forbrydelser, var dog Venner, trofaste, paalidelige Venner af Missionærerne, og Williams

Digitized by Google

fortæller, at han har fældet oprigtige Taarer ved en saadan Mands Død. Andre rejsende fælder lignende Domme, saaledes siger en af dem om Blodhunden og Menneskeæderen Thakombau, at med alle hans »Laster« var han dog en brav Karl og »en Konge, hver Tomme af ham.« Dette viser, at meget, der paa Afstand og uforklaret kan se aldeles forfærdeligt ud, taber i Grufuldhed ved at ses paa nærmere Hold og ved, at Handlingernes Bevæggrunde udredes, og at ædle, beundringsværdige Karaktertræk kan være forbundet med stor, virkelig og tilsyneladende, Raahed og Vildhed. Menneskeslægtens Vej fremad er gaaet gennem Blod og Drab, men det, at den dog fører fremad og opad, maa bringe os til at se paa de Uhyrligheder, den frembyder, med Forstaaelsens Overbærenhed.

Fijiboerne er de bedst kendte blandt Melanesierne, og de giver vistnok i det hele et ret godt Billede af disse, naar man har i Erindring, at de er de af polynesisk Indflydelse mest paavirkede. Vi kan derfor fatte os i Korthed, hvad de øvrige Øers Beboere angaar og skal kun fremhæve ganske enkelte mærkelige Træk.

Vest for Fijiøerne ligger *Ny-Caledonien*, hvis Hovedø, Frankrigs bekendte Forvisningssted, er 310 Kv. Mile stor. Disse Øer er mindre frugtbare og nærmer sig i Henseende til Klima og Plantevækst mere til Ny-Zeland eller Australien. Indbyggerne er kraftige, vilde og temmelig lavtstaaende, om de end driver Agerbrug i stor Udstrækning og har betydelige Vandingsanlæg, indtil 1 Mil lange. De gaar næsten nøgne, kun Kvinderne bærer et kort Maatteskørt. Husene er bikubeformede, og midt igennem Taget rager en høj Stang op, smykket med Græsduske og Konkylier, hos fornemme med udskaarne Dyre- og Menneskeskikkelser. Deres vigtigste Vaaben er Slyngen, med hvilken udkastes ægformede, omhyggelig polerede Stene, og Spydet, der udslynges ved Hjælp af en Kastestrop, hvis Brug bedst forstaas af Billedet. Den virker efter samme Princip som Kastetræet, men synes at være en for enkelte melanesiske Stammer ejendommelig Opfindelse, som vi maa søge

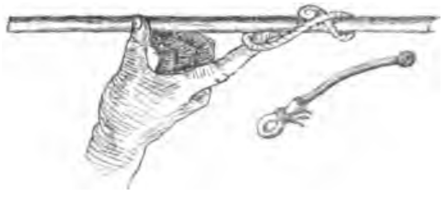

Fig. 257. En Kastestrop.

helt tilbage til Romerrigets Soldater for at genfinde. Det er flettet af Kokostrevler og holdes af højre Haands anden Finger, medens den vikles om Spydets Midte. Den samme Slynge kan bruges til mange Spyd, medens Romerne havde en fastgjort til hvert Spyd, altsaa en mindre fuldkommen Indretning.

Ny-Kaledonierne er Menneskeædere med Liv og Sjæl. Ligene koges ofte hele i en Jordovn og anrettes i siddende Stilling, smykkede med fuld Krigerdragt. Til at skære dem op med bruges en særlig Kniv med en lang Obsidianflække til Blad, og Indvoldene udtages med en Gaffel, tildannet af to menneskelige Armknogler, tilspidsede og fastgjorte til hinanden med et Mellemrum paa 1 Tomme.

Mellem Ny-Kaledonien og Fiji ligger *Ny-Hebriderne*, en Gruppe bjergfulde, frugtbare Smaaøer. Beboerne er stærkt blandede med Polynesiere og taler til Dels en polynesisk Mundart. De skildres som lavtstaaende, vilde og forræderiske, smaa og smækre, hæslige og undertiden næsten abelignende. Deres Haar farver de ofte gult med Kalk og Gurkemeje. Sol og Maane dyrkes som Guder. Deres Døde kastes simpelt hen

Fig. 258. Pandesmykke af Muslingeskal og Skildpadde. (Salomonsøerne)

i Havet, kun Høvdingene bliver begravede, efter en Tidlang at have været udstillede i runde Hytter nedgravede i Jorden til Halsen, saa kun deres rigt smykkede Hoved er synligt. Enker kvæles ved Mandens Død, de faar derfor i Brudegave en dertil bestemt Strikke, som de stadig maa bære om Halsen til behagelig Paamindelse.

Nordvest for Ny-Hebriderne finder vi *Salomonsøerne*, til Dels ret betydelige af Størrelse, høje og frugtbare. Befolkningen her er i legemlig Henseende vel udviklet og kraftfuld, men vild, troløs og forræderisk. Den er modig men grusom og modsætter sig kraftigt fremmedes Overgreb. Af Vaaben kendes og bruges Spyd samt Bue og Pile, men ikke Slynger. Skjolde flettede af Rør eller Bambus, rigt smykkede med Perlemoder og Skildpaddeskal er almindelige. I det hele forstaar Salomonierne at anvende disse to Emner med Smag og Kyndighed, navnlig er en Slags Pandesmykker beundringsværdige. Ogsaa Ornernes store krumme Hjørnetænder forbindes paa sindrig Vis til pragtfulde Smykker; men den mest skattede Prydelse er en Slags Armringe, der slibes ud af en vis Konkylie, der dog sjeldent findes stor nok til dette Brug. Derfor er disse Ringe ogsaa saa kostbare, at der undertiden er ført blodige Krige om en af dem. Der skal nu sagtens ikke meget til for at give Anledning til Krig, thi denne er alle disse Folkeslags største Lyst, de lever i uafladelige Fejder, der føres med Baghold og lumske Overfald. Derfor ser man ofte, at Beboerne har indrettet sig Tilflugtssteder i høje Træer, i hvilke der er bygget Hytter højt oppe i Kronen, som luftige Stiger giver Adgang til. Disse kan trækkes op til Hytten, der da næsten er utilgængelig og i alt Fald let kan forsvares af nogle faa Krigere mod Fjender uden Bøsser.

Saadanne Træboliger, der flere Steder benyttes

Digitized by Google

MENNESKEOFFRING VED ET TEMPEL PAA FIJIØERNE

DET NORDISKE FORLAG

»FREM«

UNGE KVINDER OVERBRINGER GAVER AF BARKTØJ TIL EN POLYNESISK HØVDING

Digitized by Google

Digitized by Google

ogsaa i Fredstid, finder vi rundt om blandt Naturfolk; vi har omtalt dem under Sydamerika, vi kunde have nævnet dem som forekommende i det indre Afrika, og de er almindelige pletvis i hele Syd-Asien og i Avstral-Asien. Det er formodentlig dem, der oprindelig har givet Ideen til Pælebygningerne.

Paa Salomonsøerne træffer malaisk og polynesisk Indflydelse sammen, det kan blandt andet ses deraf, at baade Kawadrikning og Beteltygning er i Brug.

Fig. 259. Kriger fra Salomonsøerne med Skjold og Kølle.

Øst og nordøst for Ny-Guinea ligger Grupper af til Dels store Øer. *Ny-Britannien* er saaledes 500 Kv. Mil, Ny-Irland 200 Kv. Mil i Flademaal. De er meget lidt kendte, da Klimaet er usundt, Farvandene farlige og Beboerne vilde, modige og menneskeædende. Befolkningens Tal er ikke ringe, og den frembyder den samme Blanding af Raahed og høj Udvikling i visse Retninger som de øvrige Melanesiere. Her træffer vi paa Sagopalmen, som vi burde have omtalt, da vi omtalte Malajerne, den spiller nemlig en meget stor Rolle for mange malaiske Folk. Den blomstrer kun én Gang, men inden dette sker, netop som den skal til det, maa den fældes, da dens melrige Marv ellers forbruges til Dannelsen af Blomster og Frugt, hvorefter Træet gaar ud. Den gror vildt, men kan naturligvis ogsaa plantes og kultiveres.

Hver Stamme indeholder i Gennemsnit 900 Pd. raa Sago. Denne udludes med Vand i et simpelt Apparat, dannet af Bladskederne af mægtige Palmeblade, og derved fremmer 600 Pd. renset Sago rede til Brug bl. a. til Brødbagning. Dette er én Mands Føde i ét Aar, og et Træ fældes og Sagoen udvindes af to Mand paa 5 Dage. To Kvinder bager det

Fig. 260. Udskaaret Træskaal fra Admiralitetsøerne (Melanesien).

hele til Brød paa andre 5 Dage, men da Sagoen egentlig ikke behøver at renses og ofte ikke bliver det, kan man regne, at ét Menneskes Føde for et

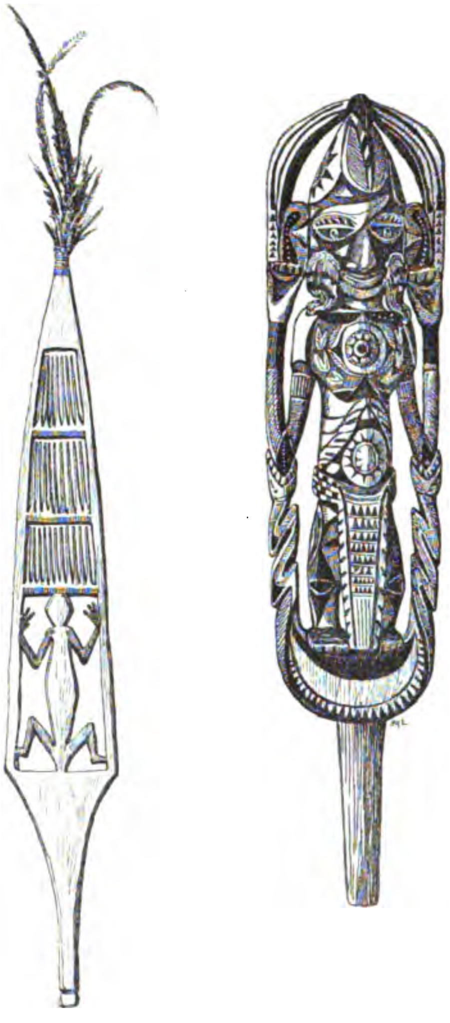

Fig. 261. Udskaarne Træsager fra Ny-Irland (ethnografisk Musæum).

Digitized by Google

Aar kan tilvejebringes ved hans Arbejde i ti Dage. Mange Steder paa de malaiske Øer udgør Sago nu praktisk taget Befolkningens eneste Føde, man vil kunne forstaa, at hvor denne kan tilvejebringes med saa ringe Arbejde, er der en stor Fristelse til Dovenskab og Driveri.

Det er i det Hele en Forbandelse for mange tropiske Folk, at deres Jord er saa rig, deres Føde saa let tilgængelig; dette har holdt mange Folkeslag nede. Vil man hæve dem, gælder det om at give dem Smag for Luksus, for bedre Føde, Klæder og Smykker; først da kan man haabe at faa dem til at arbejde og frembringe Handelsværdier.

Imidlertid er Melanesierne paa ingen Maade luddovne, der er tvertimod Drift i dem, og de har vist sig at være udholdende og villige Arbejdere paa de hvides Plantager. Derfor har de ogsaa været og er vist til Dels endnu udsatte for at føres bort med Magt eller lokkes bort med List af australske Skibe; der er drevet en virkelig Slavehandel med dem, navnlig til Queensland.

I flere Retninger udmærker særlig Ny-Irlands Beboere sig ved stor Kunstflid. Paa ethnografisk Musæum i København findes en rig og højst interessant Samling af deres Træskærerarbejder, der sikkert er de ejendommeligste af alle Naturfolks. Vore Afbildninger giver et Begreb om Stilen, til Grund for hvilken ligger Menneskeansigter og Dele af Legemet samt Dyreskikkelser, navnlig Fugle og Fisk. Det er dels Masker, der bruges ved en aarlig Fest, under hvilken Mændene kappes om at stikke hinanden ud ved Udskæringernes barokke Fantasi, dels Snitværk fra Templer.

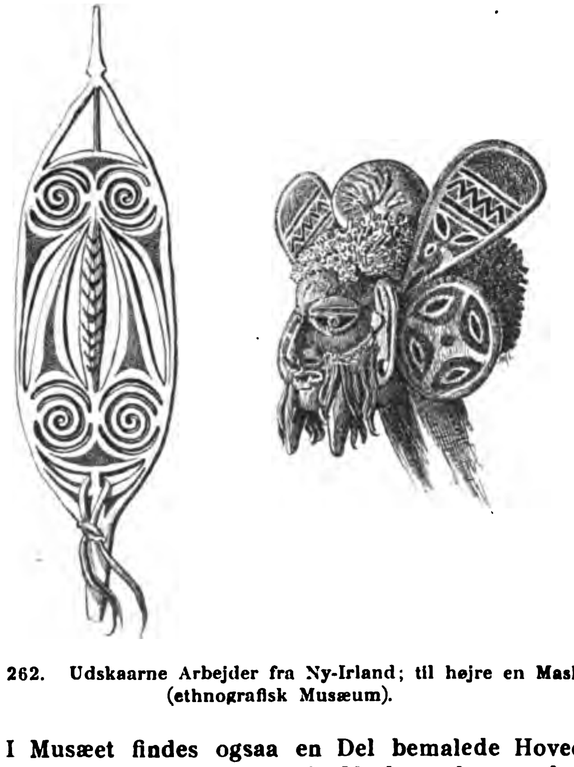

Fig. 262. Udskaarne Arbejder fra Ny-Irland; til højre en Maske (ethnografisk Musæum).

I Musæet findes ogsaa en Del bemalede Hovedskaller af Mennesker og nogle Masker, der er dannede af den forreste Del af et Menneskehoved, hvis Kød er erstattet af malet Kit. De staar alle i Forbindelse med Dyrkelsen af Forfædrenes Aander.

Det bør bemærkes, at der ikke blot er forskellige Sprog paa alle disse Øgrupper, men at hver enkelt nok saa lille Ø eller hvert Distrikt paa en større har sit eget Sprog eller i alt Fald sin egen stærkt udprægede Dialekt. Dette er jo det stik modsatte af, hvad vi fandt blandt Polynesierne, og det maa have sine bestemte Grunde. Først og fremmest betyder det, at Melanesiens Beboere er gamle i Gaarde i Modsætning til Polynesiens. Der har

Fig. 263. Armprydelse af en menneskelig Underkæbe (fra Ny-Guinea).

været Tid til Uddannelsen af alle de Snese af Sprog. Men dernæst beror det ogsaa paa, at medens Polynesierne trods deres mange Krige dog er et selskabeligt anlagt Folk, et handlende og søfarende Folk, der har vedligeholdt en sprogudjævnende Forbindelse Ø og Ø imellem, er Melanesierne det modsatte. De har Tilbøjelighed til at isolere sig, til at betragte alle omboende som Fjender, med hvem de kun støder sammen i Kamp. Der er ingen fredelig Handelsforbindelse mellem Øgrupperne, ofte knap nok mellem de enkelte Øer i samme Flok. Mærkeligt er og bliver det dog, at denne udprægede Sprogadsplittelse er forbunden med en forholdsvis saa stor Ensartethed i Sæder og Skikke.

Endelig har vi saa tilbage den mægtige Ø *Ny-Guinea*, der er 13—14,000 Kv. M., altsaa større end hele Skandinavien. Naturen er dog temmelig ens over hele dette store Omraade, naar de Forskelligheder undtages, som beror paa Højde over Havet, thi Øen har meget høje Bjerge.

Den er væsentlig dækket af tætte og frodige Urskove med et rigt Fugle- men et fattigt Pattedyrliv. Indbyggerne er Papuaer af reneste Vand, ikke talrige men vilde og oftest menneskeædende. De er hæslige, navnlig Kvinderne, velvoksne, snart mørkere, snart lysere. Haarvæksten er rig, og der gøres det mest mulige ud af Hovedhaaret, der gerne dannes til saa omfangsrig en Paryk, som gørligt er. Undertiden formes det til en Masse faste Kugler, andetsteds skæres det kort og erstattes med en kunstig Paryk. Paaklædningen er oftest lig Nul, dog bærer mange Stammer en Hovedbedækning i Form af en Hue af Blade med Fjer i eller af Kasuarskind og Muslinger. Et Pandesmykke af hvide Muslingeskaller er almindeligt, forøvrigt er det mest skattede Smykke en Armring af en menneskelig Underkæbe pyntet med Fjerduske. Ofte files Fortænderne, der stedvis er sorte af Betel, spidse.

Føden hentes navnlig fra Planteverdenen: Sago, Rødder og Frugter, og fra Havet: Fisk, Bløddyr og

Digitized by Google

Krebs. Dog jages og spises ogsaa Landets Fugle og Pattedyr, ligesom tamme Svin, Hunde og Høns. Vi træffer her ikke mere den polynesiske Jordovn, der er udbredt over hele Melanesien, og som vi vil genfinde hos Avstralnegerne. Alt koges og steges ved aaben Ild.

Kystboerne er til Huse i Pælebygninger ude paa det lave Vand, helst gemte inde i Vige eller bag Smaaøer. Pæleværket er i Reglen spinkelt og uregelmæssigt, Gulvene er meget aabne, saa der hører en vis Øvelse til at færdes paa dem uden at dumpe igennem eller faa Benene i Klemme. Husets Form er snart rund, snart firkantet, Tagene er undertiden som vore, oftere af Form som en Skildpaddeskal. Enkeltvis forekommer to Stokværker, det øverste med en Veranda. Nogle Stammer har store Bygninger til mange Familier, indtil 100 M. (318 Fod) lange, med en bred Gang i Midten og Værelser til begge Sider som hos Dajakerne.

I Humboldtbugten ligger flere store Pælebyer 2—400 Fod (63—126 M.) fra Land, hver bl. a. bestaaende af en mægtig Bygning 3 Fod (1 M.) over Havfladen, med 3 Fod (1 M.) høje Vægge og et 40 Fod ($12^1/_2$ M.) højt Tag, der bæres af en vældig Midterstolpe eller af en Tagstol, dannet af 4 til hinanden laskede Bjælker. Her findes ogsaa Templer med 60—70 Fod (19—22 M.) høje Tage, undertiden to over hinanden. Langs Siderne ses udvendig høje Pæle med udskaarne Figurer af Mennesker, Fugle og Fiske, forbundne med hinanden ved Guirlander af en vellugtende Græsart. Indvendig findes lignende Stolper, kun langt sværere, og desuden er der her anbragt Dekorationer, bestaaende af Svinekranier, Buer, Pile og Lanser i lange Rækker. Ynglinge holder Vagt i disse Templer Dag og Nat.

Andetsteds, ved Byen Doréh f. Eks., findes mindre Templer i Baadform og paa Pæle.

Af andre Mærkeligheder skal vi anføre, at flere Stammer har et Pusterør, som dog ikke bruges til Vaaben, men kun til dermed at udpuste Søjler af tørt Støv eller Aske. De første besøgende Europæere troede, at det var Skydevaaben, skønt de hverken gav Ild eller Knald, men det har vist sig at være uskyldige Apparater til at give Signaler med paa Afstand.

En ejendommelig Hilsemaade kan vi her føje til de andre, vi har omtalt, Haandtryk med sagte Kradsen med Fingrene og samtidig blid Rykken i hinandens Navle med den anden Haand.

Fig. 264. Pælebyen Sowek i Geelwinksbugten paa Ny-Guinea.

Til Melanesierne henregnes endnu de uddøde Beboere af den store Ø *Tasmanien* ved Avstraliens sydøstlige Hjørne. De var et lavtstaaende, hæsligt udseende, elendigt Folkefærd, som i Løbet af 70 Aar svandt fuldstændig hen ved Berøring med de hvide. Den sidste døde alt i Halvfjerserne.

Mod nordvest kan som sagt den mørke avstralasiatiske Race forfølges ud over det malaiske Øhav, dels ved de Rester, der endnu findes af den i de store Øers Indre og paa enkelte af de mindre, dels ved den Tilblanding af mørkt Blod, der er saa utvivlsom hos mange malaiske Stammer. Helt op til Øen *Formosa* spores »Negrito'erne«, paa denne

Digitized by Google

store Øes østlige Halvdel skal der endnu leve saadanne fri og ublandede.

Ogsaa *Andamanøernes* Beboere hører herhen. De er smaa, næsten dvergagtige og meget lavtstaaende, levende væsentlig af Jagt, der drives med svære Buer, større end Mændene selv, og med Pusterør og dertil hørende forgiftede Pile. De er dygtige

Fig 265. Stenøkse fra d'Entrecarteaux-Øerne ved Ny-Guinea.

Svømmere, og det fortælles endog, at de dykkende forfølger Fiskene i Havet og fanger dem med Hænderne. Deres Hytter er kun aabne Skure, et Tag af Palmeblade paa fire Stolper.

Selv paa Halvøen Malakka og længere op i Bagindien, ja selv i Forindien skal der findes forsprængte Rester af negerlignende Folkefærd, men de er yderst lidt kendte, da de lever i de mest afsides og utilgængelige Bjergegne.

Bedre kendt er den anden Afdeling af Avstralasiens mørke Urbefolkning, de saakaldte:

AVSTRALNEGERE.

Et Blik paa Kortet viser os, at det avstralske Fastland ligger paa den sydlige Halvkugle mellem den 10de og den 38te Breddegrad. Klimaet er derfor gennemgaaende varmt, i det indre og mod Nord endogsaa meget hedt. Regnmængden er kun betydelig langs Nordkysten og i Bjergegnene mod Øst, iøvrigt er den ringe og Regntiden kort. Derfor er der kun faa større, hele Aaret løbende Floder, de fleste tørrer om Sommeren helt bort eller omdannes til Rækker af stillestaaende Sumpe. Hele det indre bestaar af tørre, kratdækkede Højsletter, lavere, ørkenagtige Partier eller store, største Delen af Aaret indtørrede Saltsøer.

Mod Nord er Planteverdenen kraftigst, med tropisk Fylde, og endnu i Øst- og pletvis i Vestlandet møder vi udstrakte Skove, der dog gennemgaaende er ensformige og triste. Det er de mægtige Gummitræer, der er fremherskende, Kæmper paa indtil 500 Fods Højde.

I det indre træffes, hvad Nybyggerne kalder, »the scrub«, vidstrakte Krat af tornede Buske, utrolig ensformede, fortvivlet tørre og støvede. Endelig findes uhyre Strækninger blottede for Trævækst, Avstraliens Prærier, der rigtignok langt fra kan maale sig med Amerikas i Frugtbarhed og Ynde.

Egentlige Ørkener forekommer kun i ringere Udstrækning; selv de usleste Partier af Indlandet bærer dog i Reglen et tarveligt, spredt Krat eller en tottet Opvækst af Græs og Urter.

Dyreverdenen er meget ejendommelig. Naar den store, rimeligvis forvildede Hund, Dingoen, og nogle Flaggermus, Rotter og Mus undtages, finder vi af Pattedyr kun Pungdyr, der som bekendt udmærker sig ved at opfostre deres Unger i en Hudpung under Bugen.

Vi har de planteædende Kænguruer, hvoraf den største Art i oprejst Stilling er højere end en velvoksen Mand. Vi har talrige Rovdyr, hvoraf dog ingen er store og farlige nok til at indgyde Mennesker Frygt. Vi har insektædende og frugtædende, klatrende og gravende Pungdyr i broget Mangfoldighed — men ingen af dem er Vildt, der i nogen Maade kan sammenlignes med andre Verdensdeles.

Blandt Fuglene er Strudsene de største og ejendommeligste, Emuen fra Stepperne og Kasuaren fra de nordlige Skove. Foruden dem maa særlig mærkes Tallegallaerne, Hønsefugle, der lægger deres Æg i selvsamlede Gødsel- eller Sanddynger, hvor de udklækkes ved Gæringens eller Solens Varme. Desuden findes talrige Papegøjearter, Ænder, Svaner og mange andre.

Fisk mangler ej heller, hverken i salt eller i fersk Vand; Skildpadder, Øgler, Slanger og Frøer lige saa lidt.

Insektlivet er stedvis rigt, og langs Kyster og i Floder findes store spiselige Snegle og Muslinger, saasom Perlemuslingen ved Nordvestkysten.

Landet fandtes ved Europæernes Ankomst beboet saa at sige overalt, det vil sige: overalt, selv i de tørreste og hedeste Strøg, levede i alt Fald til visse Tider omflakkende Smaahorder af Indfødte.

Ligheden mellem disse træder stærkest frem, hvor det gælder Levesæt, Udvikling, Tro eller Overtro og til Dels Sprog; i rent legemlig Henseende findes derimod betydelige Forskelligheder. Avstralnegeren rummer i sig utvivlsomt Bestanddele af mindst to forskellige Racer, en lysere, formodentlig af malaisk, en mørkere, formodentlig af papuansk Æt. Ved gennem lange Tider fortsat Isolering, ved Forholdenes og Omgivelsernes omformende Indflydelse og ved vidtdreven Blodblanding mellem Stammerne er Forskellighederne til en vis Grad udjevnede, men endnu kan de paavises. Der findes Stammer saa mørke som de mørkeste Negre, medens andre er lyse, brungule med fint lokket eller let krøllet Haar. Den almindelige Farve er imidlertid et skinnende mørkebrunt, der ved Fedtindgnidning og tykt med Snavs bliver sort. Øjnene er store, sorte, ofte smukke, Næsen smal foroven, bred nedadtil, ofte flad og med et dybt Skel mellem den og Panden. Munden er stor med svære, fremstaaende Læber. Haaret er forskelligt, almindeligvis er dets

Digitized by Google

Vækst dog stærk, saa det ofte danner en stor, krøllet, udstaaende Paryk. Sort er det altid. Skægvæksten er hos visse Stammer overordentlig kraftig, og der sættes hos dem Pris paa et stort, veludviklet Skæg. Ansigtsudtrykket er oftest vildt og raat, kun hos unge Kvinder kan det være blidt og indtagende.

Fig. 266. Kvinde fra Ny-Syd-Wales.

Medens enkelte af Stammerne i de magreste Egne er forkrøblede i Væksten, træffes andet Steds høje, kraftigt byggede og vel udviklede Folk. Kvinderne er overalt mindre og ødelægges snart af det strenge Arbejde og den daarlige Føde.

Sanserne er udmærket udviklede, navnlig Syn, Hørelse og Lugt. En Avstralneger sporer ofte et Dyr ved Næsens Hjælp, han kan lugte, om det er i sin Hule eller ej, og paa sin Vej gennem Skoven tager han af og til en Haandfuld Jord, eller en Klat Mos fra Træ eller Klippe og lugter til den for at afgøre, om et Dyr nylig er kommen i Berøring dermed eller ej. Derimod er i alt Fald visse Sider af Smag- og Følesansen sikkert svagere udviklede hos saadanne lavtstaaende Menneskeracer end hos os. Heri turde vistnok til Dels Forklaringen ligge paa den tilsyneladende Standhaftighed, hvormed de udholder legemlige Smerter og Lidelser.

Samtlige avstralske Stammer er henviste til at leve af Udbyttet af deres Samler- og Jægerflid. Intet Steds findes Agerdyrkning, af Husdyr holdes kun nogle halvvilde Dingoer. De er deres Ejermænd til overordentlig Nytte paa Jagten ved at spore og fange Vildtet, men desuagtet behandles de raat og er altid bidske og kun halvtamme.

Man skulde synes, at et Land som Avstralien maatte frembyde daarlige Betingelser for Mennesker, der udelukkende skal leve af, hvad de kan fravriste Naturen. Men en Egn, der i vore Øjne kan synes gold og fattig paa Føde, tager sig ganske anderledes ud for den Indfødte. Den engelske Forsker Eyre fortæller om, hvorledes han saa Sydavstraliens Beboere samle sig Mundforraad. I de mest fortvivlet tørre Egne, hvis hele Plantevækst var et lavt, knastørt Krat, hvor der i halve Snese Dagsrejsers Omkres ikke var én Draabe drikkeligt Vand at opspore, hvor han selv, hans Mænd og hans Heste led og til Dels døde af Tørst og Sult, der mødte han Skarer af velnærede og veltilfredse Indfødte, som havde fuldt op af alt. Paa deres Vej gennem det golde Krat spredte de sig i Kæde, og hver Busk, hver Græstot blev undersøgt. Her fandt de et lille Pungdyr, hist en Rotte, snart smuttede et stort Firben, snart en Slange ud og blev dræbt. I denne Busks Rødder sad der tykt med fede, hvide Larver, og i hin lille Sandhøj fandtes et Dusin af en Tallegallahønes store Æg. Kort sagt, naar de slog Lejr, medbragte de ufravigelig en stor Mængde Føde-Emner. Ofte viste de ham med venlig Forekommenhed, hvor han i en Lavning mellem Sandklitterne ved Gravning kunde finde Vand; manglede det, hjalp de ham paa anden Vis.

Der faldt stærk Dug, den samlede de ved at banke Buske og højt Græs af over et stort Stykke Bark; faldt der ikke Dug nok, tog de deres Tilflugt

Fig. 267. Mand fra Queensland.

til Gummibuskens Rødder. Disse strækker sig viden om i den tørre Jordbund, og de udgravede alenlange Stykker af dem med en Tykkelse af én til to Tommer. Rodbarken rev de af og skar det indvendige i Smaastykker, der ved Rystning i et hult Stykke Bark gav en meget brugelig Saft fra sig i rigt Maal.

Digitized by Google

En Fortegnelse over, hvad disse Mennesker spiser, er højst interessant, den omfatter Snese og atter Snese af Ting fra Dyre- og Planteriget, fra Land og Hav, Sø og Sump. Det kan siges, at Avstralnegeren spiser alt, hvad spiseligt er. Kun pletvis finder vi én eller anden Dyreart skyet som Føde af en Stamme, rimeligvis af overtroiske Grunde. Derimod er der overalt strenge Regler for, hvilke Dyr der maa spises af de forskellige Køn og Aldre. Hele Rækker af Arter er unddragne Kvinderne, begribeligvis i Reglen de mest velsmagende og nærende, andre maa Børn ikke røre, atter andre er forbudte unge Mænd. Kun ældre Mænd maa nyde alt.

Planteriget yder store Mængder af Næringsstoffer, snart Blade som Krystalplantens, snart Indrebarken af visse Gummitræer, snart Knolde, Frø og Frugter. Adskillige Arter af Svampe fortæres i Mængde, ligesom den Gummi, der udsveder af Mimosaernes Stammer. I visse Egne spises ogsaa en *Jordart*, ikke som hos Ottomakerne i særlig knappe Tider, men fordi man holder af den og anser den for nærende. Af stor Vigtighed er en Jamsart, der forekommer vild paa Sletterne i det indre i store Mængder, og Narduen, en lille Plante med Blade som Firkløvere, hvis Frøkapsler indeholder talrige smaa Korn, der knuses til Mel mellem Stene og bages udblødte i Vand. I visse Egne spises en Palmes Frugter, som i naturlig Tilstand er meget giftige. Men de Indfødte forstaar ved flere Dages Udvanding og paafølgende Tørring af dem at uddrage Giften, saa de bliver spiselige og velsmagende.

Af Drikke kendes foruden Plantesafter kun Vand, der dog ofte sødes med de vilde Biers Honning. Her som i Nordamerika forstaar de Indfødte snildt at lade Bien selv lede dem til deres Bo. Den avstralske Bi er ikke stort større end vor Stueflue, men dens Honning er baade rigelig og god. De Indfødte fanger en af dem og klæber et lille hvidt Dun fast til dens Krop; derpaa slippes den løs og sætter Kurs efter Hjemmet, fulgt over Stok og Sten i vildt Løb af ham, der mærkede den. Ved Hjælp af sit utrolig skarpe Syn holder han Øje med det lille Dyr, hvis Flugt til en vis Grad sinkes af Dunet, og paa den Maade følger han det lige til Boet, der i Reglen findes i et Træ. Lad nu dette være saa højt, det være vil, han er Mand for at bestige det. Er Stammen tynd, slaar han Armene om den og hopper med samlede Fødder, der stemmes mod Barken, op ad den Sæt for Sæt med stor Fart. Er den for tyk hertil, skaffer han sig en lang, tynd, stærk Vaand af en Slyngplante, hvis ene Ende han snor nogle Gange fast om den venstre Arm, og paa hvis anden Ende han slaar en tyk Knude. Derpaa slaar han den om Stammen og griber dens Ende fast med højre Haand. Saa stemmer han Fod mod Træ og spaserer nu rolig opad, idet han for hvert Skridt kaster sin Vaand et Stykke i Vejret.

Er Barken for glat til ret at skaffe Foden Fæste, ved han endda Raad. I sit Bælte har han jo sin Sten-, eller nu om Stunder vel endog sin Jernøkse, med den hugger han først, saa langt han kan naa, nogle Hak i Stammen, store nok til at give hans kraftige Stortaa Fæste. Saa Vaanden om Træet og til Vejrs. Har han naaet det øverste Hak, snor han Enden af Vaanden fast om Laaret, saa han har højre Haand fri til Øksen, med hvilken han laver et Par nye Hak — og saa fremdeles til Maalet er naaet. Paa denne, man skulde synes, vovelige Maade bestiges endog meget høje og tykstammede Træer, der vilde være afgjort utilgængelige paa anden Vis. Nedstigningen foregaar i Baglængsmarche med samme Sikkerhed som og betydelig større Lethed end Opstigningen.

Berusende Drikke var tidligere ganske ukendte, men derimod havde mange af Stammerne fundet paa at tygge eller røge Bladene af visse bedøvende eller nervepirrende Planter. Mærkeligt er det derimod,

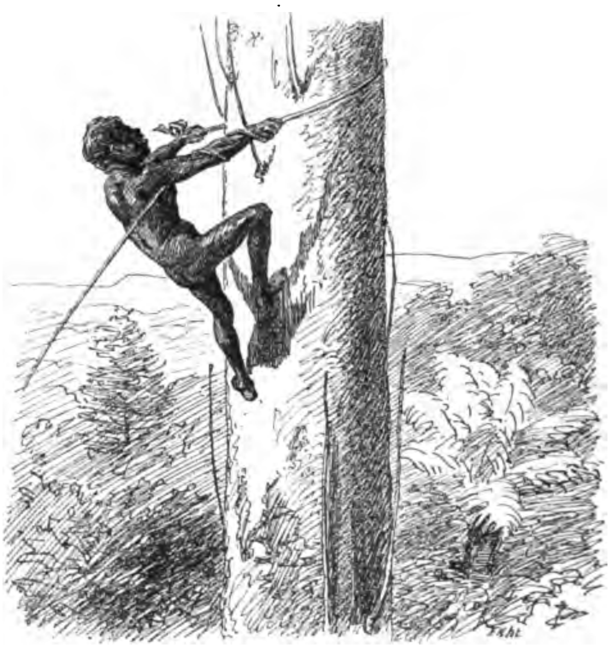

Fig. 268. En Avstralneger bestiger en Træstamme (Lumholz).

at Brugen af Salt er ganske ukendt i hele Avstralien, skønt der findes saa meget af det fuldt færdigt i de udtørrede Saltsøer.

Mandens Hovedbeskæftigelse er Jagt, de Redskaber, hvormed den udøves, er faa og simple. Bue og Pil er ukendte. Spydene er af Træ. Det simpleste er gjorte af en over Ilden udrettet Gren af et Gummitræ, hvis ene Ende svides og skrabes spids med en skarp Sten eller Muslingskal. Det er Kæppen paa dens første Trin af den Udvikling, der har ført til alle de mange Former af Kastespyd og Lanser.

Til denne Od *binder* han nu undertiden en løs Modhage af stærkt Træ, eller han udskærer en eller flere saadanne i selve Spydstaven. Et Skridt videre er, at der indsættes én eller to Rækker Kængurutænder i Træet ved Hjælp af Indboring og Fastklæbning med Harpiks. Eller der dannes én eller to Egge ved Hjælp af skarpe Flækker af Flint eller Obsidian, der indsættes tæt til hinanden i en Fure udfyldt med Harpiks. Saadanne Flintegge finder vi ogsaa paa Benodde i vore Tørvemoser.

Endelig træffer man Spyd, hvor Odden er af Træ, men dog en Del for sig, indsat i et Skaft, dannet af et stærkt Rør eller af Græstræets Blomsterstok. Yderst sjeldent og kun ganske enkelte Steder er der fundet hele Spydblade tilhugne af Sten og fastgjorte til Skaftet med Harpiks. Spydene er fra 6—12 Fod

Digitized by Google

(2—4 M.) lange, de længste bruges som Lanser, de kortere som Kastespyd. Til at udslynge disse med anvendes i stor Udstrækning Kastetræet, som vi jo har omtalt før. Her er det gerne et fladt Træstykke, i hvis ene Ende er fastklæbet en Kængurutand, der griber ind i en Huling i Spydets Fodende. Til dets anden Ende er fastgjort en lille Genstand, eller den har en Omvikling med Dyrehaar for ikke at glide ud af Haanden ved Kastet. Udslynget med dette Apparat kan Spydet dræbe paa indtil 100 Alens (c. 63 M.) Afstand. Træfsikkerheden er stor; den bekendte Rejsende Grey fortæller, at han har set en Due blive nedlagt ved Spydkast paa 40 Skridts Afstand. Smækrere Spyd med indtil tre lange, takkede Odde bruges mod Fugl og Fisk.

Spydene er altsaa én Udviklingsrække udgaaende fra Kæppen, en anden er de mange Former af Kastekøller, alle nedstammer de fra den oprindelige, simple, afbrækkede, korte Gren, Kastekæppen.

Først finder vi den korte Kastekølle, som vi lærte at kende hos Kafferne under Navnet Kiri. Pudsigt nok hedder den her Wirri eller Buirri, altsaa et saare lydlignende Navn. Men heraf maa man ikke lade sig forlede til at tro paa nogen Kultur eller Sprogforbindelse; rimeligvis er Navnet begge Steder opstaaet ved Efterligning af den surrende Lyd, den giver ved Kastet. Vi selv vilde vel betegne denne ved »Svirren«, som man ser et Ord, der godt kunde se ud til at være i Slægt med de andre. Paa den Maade er mange Lydligheder i Sprogene opstaaede.

En anden og mærkeligere Form af Kastekæppen er den snildrige Bomerang. Formen forstaas bedst af Afbildningerne, der viser os flade, vinkelbøjede, i den ene Ende bredere Træstykker $2^1/_2$—3 Fod (0,85—1 M.) lange, gerne gjorte af Mimosaens haarde Ved. De har, hvad Tegningen daarlig kan vise, en større eller mindre, men altid let Vridning efter Længden, en Slags Snoning om Længdeaksen. Paa denne og paa Vinkelens Størrelse beror Forskellighederne i deres Flugt. De udslynges med højre Haand, vandret og med den aabne Vinkel vendt bagud. Under Flugten drejer de sig om en lodret Akse, og nogle af dem, men ingenlunde alle, har den mærkelige Egenskab, at de, hvis de ikke rammer Maalet eller en anden Genstand, efter at have skruet sig frem gennem Luften op til en vis Højde vender tilbage til deres Udgangspunkt og falder ned nogle faa Fod til Siden for Udslyngeren.

De Bomeranger, som ikke vender tilbage — og om de gør det, beror som sagt paa særlige, for de Indfødte vel kendte Ejendommeligheder ved Formen — udslynges gerne saaledes, at de først slaas ned mod Jorden nogle Alen foran Kasteren. Naar de saa springer op, hvirvler de af Sted med forøget Fart og Kraft. De er slet ikke behagelige Vaaben at være ude for; selv om man kan følge deres Flugt i Luften, er det ikke til at beregne, hvorhen de har Ærinde. De udslynges og rammer paa lange Afstande og kan bibringe slemme Saar, navnlig let bryde Arm- og Benknogler.

Der er bleven fortalt mange Fabler om Bomerangen og dens Egenskaber, som at man med den kunde »skyde om Hjørner« o. l., og der er bleven spekuleret i det uendelige over, hvorledes et saa raat Folk kunde udfinde et saa snildrigt Vaaben. Man har opfattet dens Tilbagevenden som Hovedsagen, i Virkeligheden synes den at være en Biting og Bomerangerne af den Art at være nærmest en Slags Legetøj. De andre derimod er de egentlige Vaaben, og at de er uddannede til saa stor Fuldkommenhed ligger rimeligvis i, at Buen er ukendt.

Hvorom alting er, dette højt udviklede Kastevaaben er ganske ejendommeligt og findes intet Sted saa fuldendt som her, om man end hist og her Jorden over, som naturligt kan være, træffer i alt Fald paa Tilløb til det. Saaledes omtalte vi, at enkelte Indianerstammer i Nordamerika havde noget lignende, nogle Bjergstammer i Forindien skal ogsaa være i Besiddelse af en ufuldkommen Bomerang.

Fig. 269. Bomeranger.

Endelig har der af Kæppen udviklet sig Slagvaaben: Køller og lange Træsværd; de er vel nærmest Krigsvaaben, men kan dog omtales her. Køllerne har rundt Skaft og enten vinkelbøjet og fladt eller rundt og tykt Hoved i Linje med hint. Den tynde Ende er ofte gjort ru ved indskaarne Mønstre for bedre at sikres i Haanden, eller den tilspidses for at kunne bruges til at opgrave Rødder med. Til dette Øjemed tjener ellers i Almindelighed en 5—6 Fod ($1^2/_3$—2 M.) lang, spids Kæp, Kvindernes uadskillelige Ledsager.

Træsværdene er lange, gjorte af tungt, haardt Træ, med kort, rundt Greb og bredt, tveegget Blad. Eggen er i Reglen kun udarbejdet i selve Træet og skrabet skarp, men undertiden kan den findes dannet ved Indsætning af en Række skarpe Stenfliser. Disse Vaaben, der fordrer gode Armkræfter for at haand-

Digitized by Google

teres med Fynd, kan bibringe dybe, alvorlige Saar og Knusninger.

Medens vi er inde paa Vaabnene, kan vi ligesaa gerne med det samme nævne Skjoldene, der er af Træ, i Reglen smalle og tykke med Haandgrebet skaaret ud i selve Blokken. De er snarere Parérstokke end egentlig bestemte til Dækning af Legemet. Dog træffes ogsaa, men sjeldent, større og bredere Dækskjolde, der da gerne, ligesom mange af de smallere, er bemalede med simple Mønstre i forskellige Farver.

Men Jagten drives paa mange Maader foruden med Kastespyd, Kastekøller og Bomeranger.

Saaledes snares navnlig Vandfugle med et fiffigt og fint Apparat af ret sammensat Beskaffenhed. Det bestaar først af et 10 Fod ($3^1/_3$ M.) langt Skaft af stærkt Træ, til hvis ene Ende er fastgjort med Harpiks et Stykke Rør paa c. 15 Tm., hvori atter er indsat en fin 3 Fod (1 M.) lang, smekker og fjedrende Spids af elastisk Træ, mest af alt lignende det yderste Led af en Laksefiskers Stang. Til dette er bundet en Løkke af fine Kængurusener. Hele Historien er 16 Fod (c. $5^1/_2$ M.) lang og anvendes af en Mand, der svømmede og med Hovedet dækket af et Bundt Græs eller Siv nærmer sig en Flok Ænder, ud af hvilken han i Reglen naar at snare adskillige, inden Resten mærker Uraad.

Net flettes af Plantedele eller, skal de være meget fine, af tynde Sener eller Traad snoet af Opossumdyrets Haar og bruges baade til Jagt og Fiskeri. Saaledes udspændes et stort Net mellem høje Stænger eller Træer over et Sted, hvor Andeflokkene har deres Træk. Derpaa skræmmes en saadan Flok op, og langs dens vante Vej er udsat Poster, der kyser den paa forskellig Vis, saa den faar mere og mere Fart paa og endelig styrter sig blindt i Nettet. Vil Flokken gaa til Vejrs, forstaar Jægeren at faa den til at søge nedad igen ved Efterligning af Rovfugleskrig.

Til Kængurujagt bruges temmelig lave, men meget lange Net, der udspændes saaledes, at de løber helt eller næsten sammen. Vildtet drives ind imellem dem og hilder sig enten i dem eller dræbes med Spyd ved Enden af Garnvejen.

Til Fiskeri bruges baade Vaad, Bundgarn og Haandnet, desuden drives det med Spyd og ved Fakkelskin fra Barkbaade. Disse er overordentlig simple, tildannede af et stort Stykke Bark ligesom de sydamerikanske Indianeres, men langt fra saa pyntelige. De kan dog undertiden rumme flere Personer, men da de gerne er utætte og sprukne, maa de stadig øses. Desuagtet forstaar Avstraleren som Ildlænderen at holde et lille Baal tændt i dem. Sjeldnere sys de sammen af flere Barkstykker, endnu sjeldnere og kun mod Nord findes Kanoer af udhulede Træstammer, der ros med Aarer, medens saadanne sydpaa er ukendte. Her stages Kanoen frem med det lange Spydskaft eller dette tjener som en Slags højst ufuldkommen Aare.

Mange Fisk, Bløddyr og Krebs bemægtiger man sig ved Dykning, thi de fleste Avstralnegere er udmærkede Svømmere og Dykkere. Af Siv eller Kviste flettes mægtige Ruser, hvori store og smaa Fisk fanges i Mængde, derimod er Kunsten at mede vist oprindelig ukendt i alt Fald de fleste Steder; nu har man naturligvis mange Steder lært den at kende af de hvide.

Tilberedningen af Føden er i Reglen saa som saa. Man har ingen brugbare Kar af nogen Art, Pottemagerkunsten er ukendt, Græskarfrugter fattes, og Trækar forstaar man ikke at lave. Af Mangel paa passende Kar kan Avstralnegerne ikke koge noget, skønt de er vel kendte med Ildens Brug og forstaar at tænde op ved Gnidning. Helst undgaar de dog Ulejligheden og passer nøje paa, at deres Ild ikke slukkes; paa Rejser er det Kvindernes Sag at medføre glødende Brande. Store Baal tændes ikke ofte, men paafaldende mange smaa. Da de sover ganske nøgne om Natten, ofte uden Spor af Hytte, tænder de flere smaa Baal rundt om Lejet, 4 f. Eks., et ved

Fig. 270. Avstralske Indfødte i Kanoer paa Murrayfloden.

Hoved, et ved Fødderne, et ved højre og et ved venstre Side, saa tæt ved som gørligt. Forøvrigt bruges Røgen af Smaabaal til Signal mellem Familierne.

De rister Kød, Fisk o. s. v. enten paa Gløder, paa en Pind over Ilden eller i hed Aske. Større Dyr og mange Plantedele steges eller dampkoges i en Jordovn som den polynesiske. De ved nøjagtig, naar alt er færdigt, og naar det udtages, er det saa udmærket gennemstegt eller kogt, hvad man nu vil kalde det, saa lækkert og saftigt, at det ikke *kan* være bedre.

Arbejdsredskaber har de kun faa af. Metal kendte de forhen ikke, de brugte en skarp Sten til Økse, fastgjort til et Skaft ved Paabinding eller ved en stor Klump Harpiks. En Flække af Obsidian med Haandgreb af Harpiks var deres Kniv. At slibe Stenen forstod de ikke. En tilspidset Benstump brugtes til at bore Huller med i Skind til Syning, en Sten til Knusning af Frø og andre Plantedele.

Til Transport af deres faa Nødvendighedsartikler bruger de Kurve og Tasker flettede af Græs, ofte overordentlig fine og nydelige. Vand fører de med sig i en Pattedyrhud, der er krænget af med stor Forsigtighed, idet Huden gennemskæres rundt om Halsen og derpaa smøges ned over Krop og Lemmer. Tilsidst afskæres Fødderne, og de derved fremkomne Aabninger tilbindes. De forstaar forøvrigt ikke at tilberede Skind eller Huder paa anden

Digitized by Google

Vis end ved at udspile dem i Solen eller foran Ilden, tørre og skrabe dem samt indgnide dem med Aske.

Og dog har de Brug for Skind paa mange Maader, navnlig til Klæder. Disse bestaar i de koldere Egne væsentlig af en stor Kappe af Opossumskind, syede sammen med Senetraad og med Haarsiden indad. Forøvrigt bæres kun et Lændebælte eller kort Forklæde af Skindstrimler eller Emufjer, der af Manden anvendes til at stikke Økse, Kølle og Bomerang i. I de varmere Egne gaar de ofte helt nøgne, baade Mænd og Kvinder.

Smykker er ikke meget anvendte, i det højeste ses nogle tarvelige Armbaand af Græs eller et Halsbaand af Kængurutænder. I Reglen bærer dog navnlig Kvinderne et Pandebaand, sirlig flettet af fint Græs. Derimod maler de flittig Legemet med

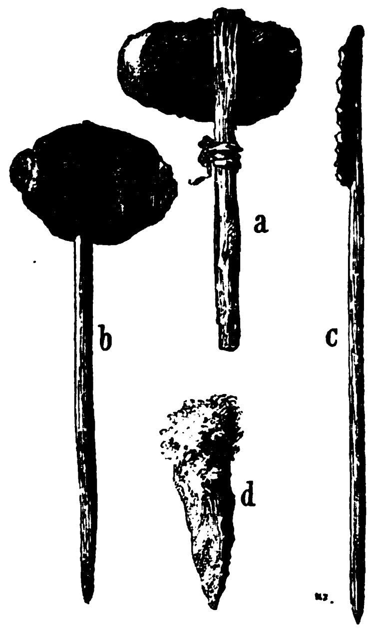

Fig. 271. Stenredskaber fra Avstralien.
a. Stenøkse med sleben Eg. b. Økse dannet af uslebne Kvartsstykker indsatte i Harpiks. c. Kniv af Stensplinter indsatte i Harpiks d. Kniv af en Obsidianflække, foroven omviklet med Skind.

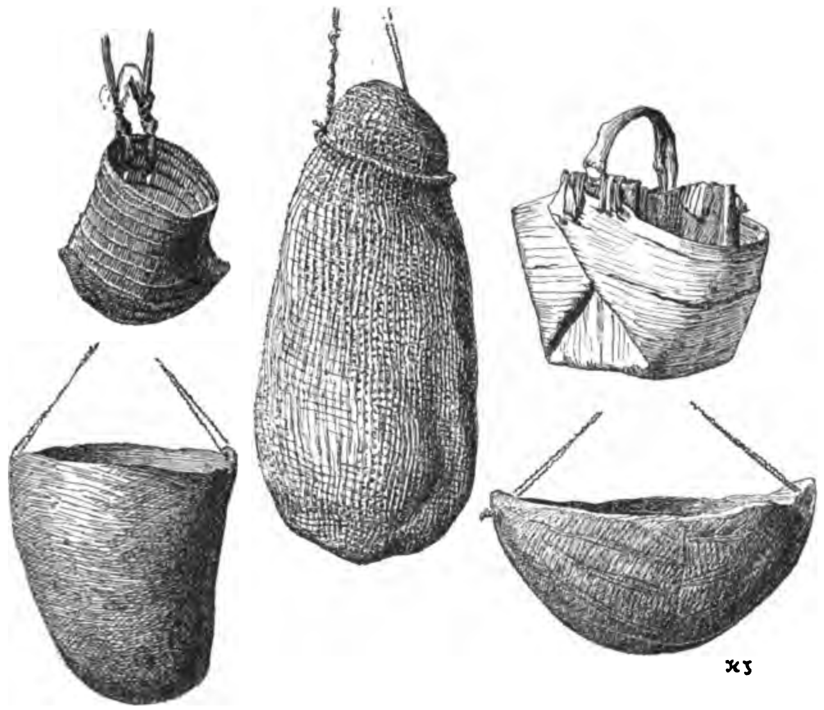

Fig. 272. Flettede Kurve og Trækar fra Avstralien.

Farvestoffer udrørte i Fedt; mest yndet er rødt, hvidt og sort. Navnlig til festlige Danse og til Kamp sparer Mændene ikke paa fantastisk Udsmykning med Farver, ligesom Fjer, navnlig Kakaduens, tages i Brug ved samme Lejligheder. Næsebrusken gennembores ofte til Indsætning af en Pind eller en Dusk Fjer.

Tatovering er almindelig, men den udføres paa en raa Maade, idet der kun tilstræbes Dannelsen af større eller mindre ophøjede Ar. Eyre skildrer med stærke Farver en Tatoveringsproces. Det var en ung, netop udvoksen Pige, der efter Stammens Skik skulde have sin Ryg smykket til Tegn paa at have naaet Mandbarhedens Alder. Hun lagde sig paa Knæ foran en gammel, mandhaftig Dame, hendes Moder, der klemte hendes Hoved ordentlig fast mellem sine Ben. Saa tog Operatøren, en Mand, fat og hævede en Tværfold af Huden over Lænden op, i hvilken han med en Muslingskal gjorde Snit paa Snit i Tommelængde og med $^1/_2$ Tommes Afstand mellem hvert. Saasnart en Række var færdig, gik han i Gang med den næste og arbejdede sig saaledes op over det ulykkelige Offers Ryg, Fold for Fold med en Tommes Mellemrum eller saa. Den stakkels Pige holdt tappert Pinen ud en Tidlang, men saa begyndte hun at udstøde hjerteskærende Skrig og søgte at kæmpe sig fri, men uden Held. Blodet løb i stride Strømme ned ad hende og aftørredes af og til med Græs, men det vedblev ustandseligt at strømme frem baade fra ny og gamle Snit under den to Timers Operation. Da denne var færdig, blev Blødningen standset ved Anvendelse af ophedet Græs, men Staklen var naturligvis mere død end levende.

Og dog vil ingen Kvinde undslaa sig for Tatoveringen, den paabydes nu en Gang af Skik, Brug og Mode — alle Tider og alle Steder Kvindernes strenge Herrer.

Drenge maa gennemgaa en Række Pinsler af forskellig Art, inden de erkendes at være Mænd og Krigere. De tatoveres, to Fortænder i Overmunden slaas ud paa dem, og i de fleste Egne omskæres de. Samtlige Haar paa Legemet, Hovedet undtaget, udrives, en uhyre pinlig Operation, under hvilken ikke en Mine maa forandres.

Det Jæger- og Samlerliv, Avstralnegerne fører, tvinger dem selvfølgelig til en stadig Omflakken. Dette maa vi nu paa ingen Maade forstaa saaledes, at de skulde strejfe om, som Nødvendighed eller Lune leder dem; nej de, som alle andre Naturfolk, har Landet delt paa aldeles bestemt Vis mellem Stammerne. Hver af disse har sit Omraade; at gaa uden for det betyder øjeblikkelig Krig med den, hvis Ret krænkes, forudsat naturligvis, at der ikke er truffet venskabelig Aftale i Forvejen. Stammerne

Digitized by Google

er i Reglen kun smaa, paa faa hundrede Medlemmer, spredte over et stort Areal. Befolkningen er faatallig, og selv inden Europæernes Ankomst var den vist sjeldent i Stigning. Den blev holdt nede dels ved de stadige Fejder, dels ved den store Dødelighed mellem spæde Børn og dels endelig ved de idelige Barnemord. Bevæggrundene til disse var forskellige. Dels vilde man sagtens bevidst forhindre Overbefolkning, dels vilde navnlig unge Kvinder undgaa Besværet ved at passe Børn, dels blev af og til nogle af dem vistnok ligefrem slagtede for at fortæres. Desuden blev alle misdannede eller svagelige Børn dræbte uden Naade og Barmhjertighed, og fødtes der Tvillinger, sloges altid én, ofte begge ned. Saaledes kom det sig, at medens Kvinder ofte fødte mange, indtil 9 Børn, opfostredes sjelden mere end to af disse.

Var det imidlertid først bestemt, at et Barn skulde leve, blev det ogsaa behandlet kærligt baade af Moder og Fader. Hun ammer det i 2—3 Aar, bærer det taalmodig om paa Ryggen i en Fold af sin Skindkappe og plejer og passer det med usvigelig Omhu og Taalmod. Dør Barnet, er Moderen ofte utrøstelig; hun pakker det lille Lig i Skind og bærer det med sig overalt, hvilende sit Hoved paa det om Natten. Er det gaaet i Forraadnelse, renser hun Knoglerne og syr dem ind i Skind for at føre dem med sig maaske hele Livet igennem.

Stammerne er igen delte i Familiegrupper, Klaner, der har Navne, som kommer igen i alle Stammer over store Omraader. Medlemmerne af saadan en Klan betragtes som beslægtede, selv om de er af forskellig Stamme, de maa f. Eks. ikke gifte sig med hinanden. Mellem samtlige Stammens Familiefædre er dens Land delt i mindre Lodder, der betragtes som Ejendom, idet alle dog har visse Jagtrettigheder fælles. Familiens Ejendom deles ved Overhovedets Død mellem samtlige Sønner, én Grund mere til ikke at opfostre for mange, da Ejendommene i saa Fald vilde blive for smaa til at ernære Slægterne.

Der er — eller var — saaledes ikke en Plet i hele Avstralien, der ikke har eller havde sin bestemte Ejermand, det maa man vel erindre, hvis man vil forstaa Udviklingen af Forholdene mellem de Indfødte og de indvandrede Nybyggere. Man vil næsten overalt, her, i Amerika, i Afrika o. s. v. se det samme. Europæerne modtages godt og venligt, thi Landets Børn betragter dem som Gæster, der besøger dem, maaske handler med dem og atter drager bort. Det falder dem ikke ind, at de kan komme for at bemægtige sig deres Ejendom og jage dem fra Arne og Hjem. Saasnart de opdager, at dette er Hensigten, forandrer de ganske naturligt deres Optræden og søger at forsvare deres Ejendom paa bedste Maade.

Dette forstaar Indvandrerne slet ikke, de kender ikke Forholdene og mener, at Landet er stort nok, de faa Indfødte kan jo bare fortrække til andre Egne, saa er den Historie ude. Javel! Hvor skal de gaa hen? De har ikke Spor af Ret andetsteds end der, hvor de hører hjemme; fortrænges de derfra, maa de kæmpe paa Liv og Død med dem, paa hvis Omraade de trænger ind. Derfor bliver de, saa længe de kan, og gør Modstand til det yderste, de tager med god Samvittighed de fremmedes Kvæg og Ejendom, naar og hvor de kan, det er jo kun simpel Gengæld for det brutale Ejendomsovergreb, disse har gjort sig skyldige i. Men disse kalder det Tyveri og Røveri og skyder Tyvene og Røverne ned uden større Omstændigheder og uden at forstaa, at de selv, maalt med deres egen Moral, er de første og største Tyve og Røvere.

Saaledes og ikke anderledes former Forholdene sig, og intet Steds har de udviklet sig værre end her i Australien, der jo fra først af var Forbryderkoloni, hvor Englands værste Pak blev sendt hen og sluppet løs paa de ulykkelige Indfødte. Disse er da ogsaa svundne utroligt ind overalt i de befolkede Egne. Kun hvor Indvandrerne endnu ikke er naaede hen, bestaar Stammerne nogenlunde i den tidligere Kraft.

Avstralnegernes Spredthed og stadige Omflakken vanskeliggør naturligvis enhver Statsdannelse. Der ses da heller ikke saa meget som blot Tilløb til en saadan. Der er ingen Høvdinge, ingen byder over nogen anden udenfor Familierne, hvor Familiefaderen, saa længe han har legemlig og aandelig Kraft, naturligvis er Hersker. Stammerne bindes kun sammen ved Sprog, Skikke og Overleveringens eller Vanens Magt. Familierne samles til visse Tider og paa visse Steder, naar og hvor der er Levnedsmidler i rigeligt Maal til Stede, til Sammenkomster, hvor fælles Anliggender drøftes, Trætter afgøres og Fester fejres. Undertiden mødes efter Aftale venlig sindede Nabostammer paa samme Vis, og da er det, at de bekendte »Corrobbori«, store fælles Dansefester, afholdes. Blandt andre har den norske Rejsende, Lumholz, der har skrevet en højst interessant Bog om sine Oplevelser blandt de indfødte i Nord Queensland, skildret saadanne Fester.

Man forbereder sig til dem i de forskellige Stammer længe i Forvejen. Det gælder om at finde paa nye Sange og Danse, nye Moder i Retning af Legemets Bemaling o. l., for ret at imponere Vennerne. Derfor indøves Sange og Danse flittigt under Ledelse af én i denne Retning begavet Mand, og enhver af de medvirkende anstrenger sig for at yde det bedst mulige. Naar den store Dag er kommen, samles man fra alle Kanter paa den aftalte Plads, i Reglen en græsklædt Lysning i Skoven, rundt om hvilken Lejrene opslaas. Det er ingen vidtløftig Sag, thi med Hensyn til Boliger er Avstralnegeren nøjsom.

Hans omflakkende Liv gør det nødvendigt for ham ikke at anvende megen Tid og Ulejlighed paa Bygningsforetagender. Ofte nøjes han med en Skærm mod Vinden af løvrige Kviste eller med et Straatag af Grene, Græs eller store Palme- og Bregneblade. Selv hvor han nødes til at beskytte sig og sine mod Regn eller natlig Kulde, er Hytten lille og lav om end noget solidere bygget af større Grene med tættere Tækning. Bedst er de, der opføres af store Barkstykker, som yder god Modstand mod Væde og Kulde; de kan undertiden være bestemte til flere Familier og derfor ret rummelige.

Men ved en Lejlighed som denne tager man naturligvis tiltakke med det nødvendigste, med smaa utætte Sammenstillinger af Grene, Blade og Græs. Den første Tid anvendes til Hilsener og til at spørge nyt. Har der været Dødsfald i Stammerne, opstaar der, naar de berettes, pligtskyldigst almindelig Hylen

Digitized by Google

og Græden, ja ofte viser Kvinderne ogsaa ved denne Lejlighed de almindelige Tegn paa Sorg, idet de flænser i deres Kød med skarpe Sten, saa Blodet hagler af dem.

Skønt! Dette kan være Tegn ogsaa paa Sindsrørelse af anden Art. Lumholz fortæller, at han en Gang saa en ældre Dame under Hyl og Graad mishandle sig selv paa denne Maade, og da han spurgte om Grunden, fik han at vide, at den var Glæde over Gensynet med en ung, elsket og savnet Datter. Unægtelig en aparte Maade at give sin Fryd Luft paa!

Naar nu alle Hilsener og Nyheder er udvekslede, er Tiden leden til henad Aften, og Dansen tager sin paa Hug, stikkende Hovederne sammen og drøftende Dagens Nyt og Stammernes sidste Skandaler.

Saa begynder »Musiken«. Den bestaar af en Sanger, der atter og atter gentager de samme Linjer og Ord i den samme Takt, som han angiver ved at slaa to Bomeranger mod hinanden eller ved at hamre paa et tørt, sammenrullet Skind med en kort Kølle. Andre »Instrumenter« kendes ikke. Foran ham trædes Dansen af 14—16 Mand eller flere i sluttede Rækker, 4—6 i hver. De er malede paa de mest opsigtvækkende Maader, navnlig med hvidt og rødt. I det sydlige Avstralien i alt Fald er ved visse Lejligheder Legemet saaledes bemalet med hvide Striber, at det ligner et Skelet. Der kan næppe

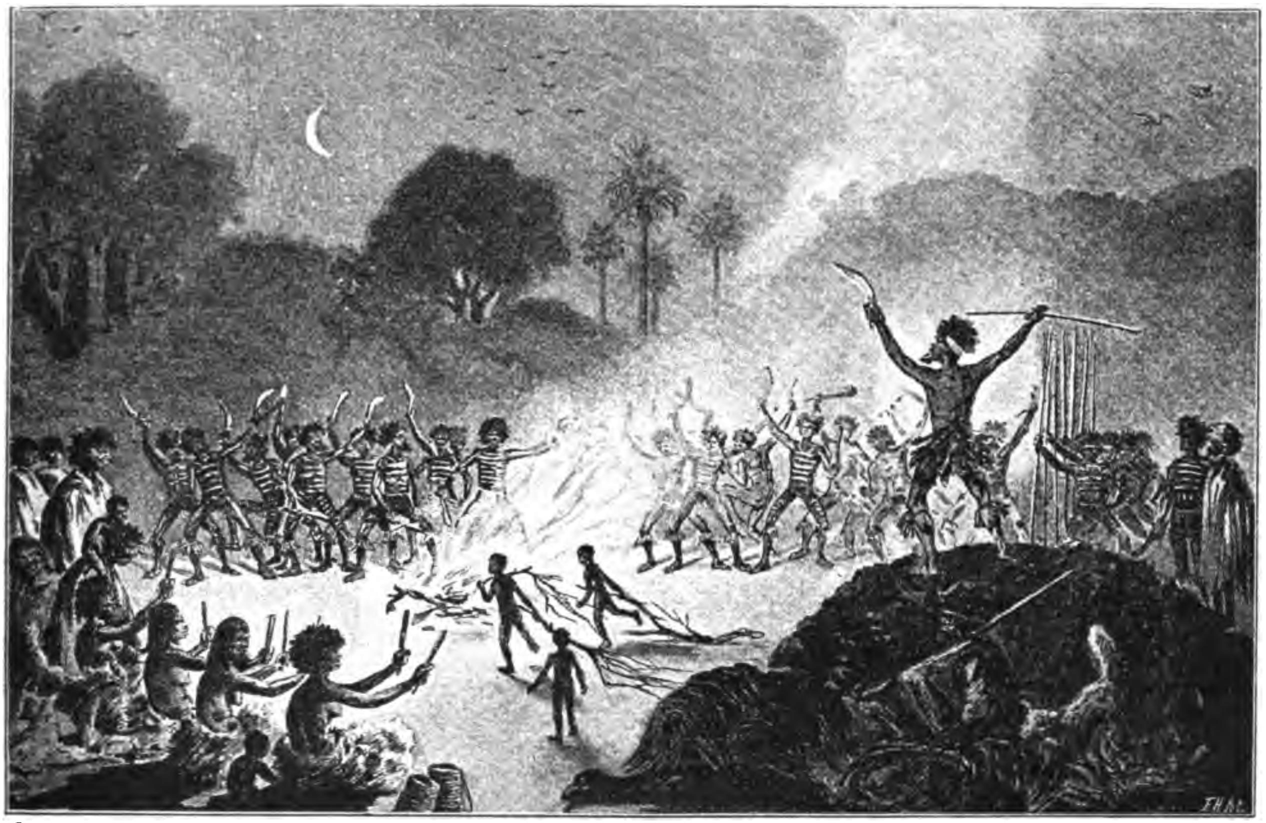

Fig. 273. Avstralsk Festdans (Corrobbori).

Begyndelse; der danses nemlig helst om Natten ved Skinnet af Maanen eller af store Baal og Fakler. Det er et fantastisk Skue, der nu udfolder sig. Mørket er faldet paa, over Festpladsen hvælver sig Tropernes stjerneklare Nattehimmel. Rundt om hæver sig Skovens mørke, højtragende Mur, bag hvilken dunkelt skimtes Bjergenes skovklædte Masser. Store Baal kaster deres flakkende Skær over de nærmeste Træstammer og sender i den stille Nat deres lysende Røg lodret op mod den mørke Himmel. I Skæret af dem bevæger sig talrige Smaagrupper af fantastisk malede og smykkede vilde, der samler sig til Dansen. Her og der ses en enkelt Kriger tankefuld støttende sig til sin Lanse med den ene Fod stemmet mod det andet Ben ovenfor Knæet. Andetsteds sidder en lille Skare Kvinder

tænkes noget vildere og mere forbløffende Syn end en »Corrobberi« i Maaneskin, hvor Danserne er saaledes udstafferede.

Ved Siden af »Musiken« virker en enlig Kvinde i sit Kald, idet hun uafladelig hopper op og ned paa samme Plet med de samme Bevægelser af Hænder og Hoved. Nøgen er hun, men ikke yndig. De lange Bryster hænger og klasker mod Livet ved hver Bevægelse, og Sveden hagler snart ned ad hendes nøgne Krop. Men ufortrødent bliver hun ved, thi der times hende en stor Ære ved at hun er valgt til ene at repræsentere det smukke Køn ved denne Lejlighed.

Mændenes Dans bestaar i taktfaste Bevægelser, Svingninger med Legeme og Arme, Marsch frem og tilbage og forskellige Grupperinger, alt i Takt med

Digitized by Google

Sangen og ledsaget af sære Grynt. Forøvrigt er Dansene højst forskellige i de forskellige Egne, ligesom der som sagt stedse opfindes ny. Mange af dem er en Slags dramatiske Forestillinger med Emner hentede fra Krig og Jagt. Saaledes Emu- og Kængurudansen, ved hvilke en eller flere Mænd med stor Dygtighed efterligner disse Dyrs Bevægelser, medens andre forestiller Jægere, der sniger sig ind paa dem og tilsidst dræber dem med Spydene. Sangene er saare indholdsløse, de gentager idelig og idelig de samme Sætninger: »Den hvide Mand er kommen« — »Vi har spist meget Kød« (Menneskekød) eller lignende.

Intet Naturfolk elsker i højere Grad Sang end Avstralierne. Der gives berømte Digtere imellem dem, hvis Sange vandrer vide om Lande. Det kan umuligt være Digtenes Indhold, der gør dem saa yndede, thi det er som sagt yderst ensformigt, det maa være Melodien, der fanger Øret, hvor lidet vi, der er vante til den europæiske Musik, end er i Stand til at opfatte og værdsætte den. Det bedste Bevis herpaa er, at Sangene ofte spredes i saa vide Krese, at deres Ord aldeles ikke mere forstaas, medens de dog ikke oversættes men synges i mere eller mindre forvansket Skikkelse paa det oprindelige Sprog.

Men ogsaa andre end professionelle Digtere udtrykker deres Følelser paa Vers og til selvlavede Melodier. Sørgesange over afdøde, Sejrssange, Spotteviser o. lign. improviseres ofte, og af disse er der nogle, der virkelig har et Indhold, virkelig fortæller og tolker noget. Grey anfører saaledes en skinsyg Hustrus Sang til hendes Mand i Anledning af at han havde taget en ung og smuk Kone til og nu forsømte de ældre. Vi skal anføre det første Vers eller Afsnit:

»Hvorfor kom du, Weerang,
Da min Skønhed endnu var frisk,
Listende dig forsigtig
Som den gulbrune Hund
Ind paa en modvillig Brud?
Saaledes var det, du stjal mig
Fra en, som elskede mig ømt.
En bedre Mand var han end du,
Som efter saaledes at have tvunget mig til Ægteskab
Nu saa ofte lader mig ene i Hytten.« —

Saaledes fortsætter hun; man vil se, at der virkelig er Tale om »Poesi«.

Dansen vedbliver Natten igennem under Bifald af Tilskuerne, Mænd, Kvinder og Børn. Vildere og vildere bliver Bevægelserne, højere og højere lyder Sangen og Gryntene og Bifaldsraabene, til den gryende Dag sender alle hen at sove ud i Hytterne. Man spiser ikke meget ved disse Fester; derfor maa de ogsaa afbrydes af og til, for at Deltagerne kan furagere, men de fortsættes derefter Nat paa Nat, ofte paa ny Steder.

Ved andre aftalte Møder udfægtes Stridigheder ved en Slags Dueller, snart Mand og Mand imellem, snart mellem et større Antal Krigere. Mange Gange er det ogsaa Straffe, der eksekveres. Har en Mand f. Eks. stjaalet eller gjort Forsøg paa at stjæle en Kvinde, kan han — hvis almindelig Kamp skal undgaas — dømmes til at udsættes for et vist Antal Spyd- eller Bomerangkast fra den krænkede og hans Venner. Alene forsynet med et lille Parérskjold maa han søge at afbøde de truende Kastevaaben, og der udvikler sig da en spændende Kappestrid mellem Angribernes og Forsvarerens Dygtighed. I Almindelighed forstaar denne imidlertid at bruge Skjoldet med saadan Færdighed, at han slipper uskadt eller med nogle ubetydelige Saar fra sin farlige Stilling. Synderlig blodige er de aftalte Kampe ikke; saasnart en Mand eller to er saarede, indstilles Fægtningen gerne, og det betragtes som et rent Uheld, dersom nogen mister Livet.

Anderledes med de egentlige Krige, der føres med natlige Overfald, ved hvilke den overfaldne Familie dræbes, maaske paa Kvinderne nær, der betragtes som godt Bytte. Aarsag til den Slags Fejder er enten Kvinderov, Blodhævn eller blot Lysten til Menneskekød, og da de dræbte atter maa hævnes, er de Grund til den stadige Krigstilstand, der har bidraget saa meget til at holde Befolkningens Tal nede og umuliggøre ethvert Kulturfremskridt. De Indfødte lever i en stadig Frygt for Overfald, navnlig dér, hvor Menneskeæderi er gængse; det bringer dem til stedse at skifte Opholdssted og gør dem nervøse og mørkerædde. Natten tilbringes derfor ved Baalene eller i Hytten, kun i klart Maaneskin rejser eller jager man stundom.

Navnlig er det Kvinderne, der er angst; de ved, hvor efterstræbte de er, og hvor ofte Kvinderov øves. De Stakler har det i det hele strengt, navnlig efter at de er gifte. Som unge Piger maa de ganske vist arbejde haardt nok, men forøvrigt har de deres Frihed, som de benytter i fuldeste Maal. Alt, hvad der hedder Sædelighed, er et ganske ukendt Begreb.

Men er Kvinden først gift, faar Piben en anden Lyd; hun er da sin Mands ubetingede Ejendom, hvad enten han har købt hende, røvet hende eller faaet hende foræret af Faderen eller Slægten. Hun maa slide og slæbe tidlig og silde. Manden giver sig kun af med Jagt og Krig, for Resten driver han og sover. Sit Jagtbytte fortærer han i Reglen selv, men Konen maa lave det til, og hun maa sørge baade for sin egen og Børnenes Føde, foruden at hun naturligvis maa ernære sin Herre og Mester, hvis han har haft Uheld paa Jagten eller blot har været for doven til at jage. Altid er hun i Virksomhed, snart graver hun Smaadyr ud, Rotter, Mus o. lign., snart fisker eller dykker hun efter Krebs og Muslinger. Den ene Dag maa hun ud efter Rødder, der møjsommelig maa rodes ud af den haarde Jord med den spidse Stok, den næste samler hun Bær og Frugter.

Og Gud naade hende, hvis hun er doven eller ikke formaar at skaffe, hvad Manden forlanger, saa vanker der Tamp, undertiden i den blidere Form af Gennembankning med en passende Stok, undertiden i den haardere af ordentlige Kølleslag paa Hovedet. Hun maa endda være glad, hvis hun undgaar Kniven eller Spydet, thi det sidder løst nok i Herrens Haand.

Utroskab straffes haardt, ofte med Døden, vel at mærke, hvis Manden ikke selv har laant hende ud til en Slægtning eller god Ven, noget som ofte sker. I og for sig sætter han nemlig ikke Pris paa hendes

Digitized by Google

Fig. 274. En Slange drives ned af et Palmetræ (efter Lumholz).

Digitized by Google

Troskab, Brud paa den bør kun straffes som Indgreb i hans Ejerret. Ingen Under, at Ægtemand i nogle af Sprogene udtrykkes ved: Kvindes Ejermand.

Man vil af det fremførte have set, at vi har et saare raat Folk for os, og det samme fremgaar, naar vi vender os til dets Tro. Man finder ganske vist Angivelser om, at der hist og her er truffet paa Forestillinger om en højeste, almægtig Gud og lignende. Hvis saa er, har det i alt Fald kun været de sædvanlige, taagede Ideer i denne Retning, som glimtvis synes at bryde frem næsten overalt. Nogen Betydning har de ikke haft. I Almindelighed indskrænker den hele Religion sig til Tro paa onde Aander, der huserer i Skovene, paa Floderne eller mellem Bjergene, paa et Liv efter dette eller en Slags Sjælevandring og paa Trolddom. De onde Aander regerer navnlig om Natten; mod dem beskytter man sig bedst ved Hjælp af Baalenes Lys og ved »Kobang«, der svarer til Indianernes »Medicin«. Den unge Mand vælger sin »Kobang«, sin Skytsaand, efter Aabenbaring i en Drøm; den er et Dyr af en eller anden Slags, som han aldrig siden maa dræbe eller fortære. Eller dræber han det, maa det i alt Fald aldrig være, medens det sover, eller ved Overrumpling, han maa altid give det en Mulighed for at undslippe. Til Gengæld antages det at beskytte ham mod Farer og mod Ulykker.

Blandt overtroiske Skikke bør nævnes den, der forbyder en Svigersøn at se sin Svigermoder eller blot nævne hendes Navn, thi den er ganske ens med, hvad vi fandt hos Kafferne. Ej heller en afdøds Navn maa nævnes; har han været kaldt, hvad der er almindeligt, ved et Dyrs Navn, maa dette forandres og et nyt opfindes. Man vil forstaa, hvilken Indflydelse dette i Tidens Løb har paa Sprogenes Omdannelse.

Livet efter dette tænker man, hvis man overhovedet har dannet sig noget klarere Begreb om det, som ført oppe mellem Stjernerne eller i Skyerne, hvor der er fuldt op af fedt, let dræbeligt Vildt og af Kvinder. Ved Sjælevandringen tænkes Sjælen at tage Bolig i et Dyr eller en hvid Mand, ogsaa her er saadanne oftere bleven hilste som atter til Jorden nedstegne Forfædre. For Resten er man ogsaa bange for Gengangere, og man har mange sære Skikke ved Begravelserne, for at forhindre afdøde i at vende tilbage.

De Maader, hvorpaa Ligene behandles, er mærkelig forskellige. Snart spises de eller Dele af dem, snart brændes de i hule Træer eller paa Baal, snart begraves de. Ofte henlægges de paa et Stillads af Grene eller anbringes oppe i et Træ, og undertiden opsamles Knoglerne siden, naar Bløddelene er forraadnede, for at begraves. Store Krigeres Legemer anbringes i visse Egne paa Stilladser, under hvilke der tændes Baal; de røges saaledes, til de er ganske indtørrede, og opbevares i denne Tilstand i nogle Maaneder. Derpaa begraves Legemet, medens Hovedskallen omdannes til et Drikkebæger, som de nærmeste Slægtninge bruger til ærefuld Amindelse. Andet Steds flaas Liget; Kødet spises, men Huden tørres, røges og opbevares. Og saa fremdeles, der er næsten ikke den Skik kendt andet Steds, som ikke træffes her. Endogsaa Høje opkastes enkelte Steder over Gravene. Derimod synes det ikke, at man i Reglen giver den døde Gravgods med.

Trolddom er meget frygtet; det er som oftest den, der forvolder Menneskets Død, forsaavidt denne ikke skyldes Drab og Saar. Det gælder da om at udfinde, hvem der er den skyldige; det er »Medicinmændenes« Forretning. Er han udpeget, maa hans Skyld sones, om muligt ved Døden.

Medicinmændene anses for kyndige i Trolddom, den de anvender bl. a. til at uddrive onde Aander eller Sygdom. Vi træffer her atter paa de gammelkendte Kunster med at suge det sygdomsvoldende Stof, en Pind, en Sten eller sligt ud af den syges Krop. Dog drives ogsaa Lægekunst med Blodudtømmelser, Massage, Svedebade o. s. v.

Paa andre aandelige Omraader staar Avstralierne langt tilbage. Deres Ornamentik er yderst lidet udviklet, og de synes ikke i Besiddelse af synderlig Formsans. At de ingen Musikinstrumenter har, ikke en Gang en Tromme, har vi nævnt. Hist og her findes, som eneste svage Tilløb til »Kunst«, nogle tarvelige Dyre- og Menneskefigurer malede paa Klipper eller indskaarne i nogle flade, tynde Træstykker, der ved at svinges i Luften, frembringer en snurrende Lyd. Disse »Svirretræer« er hellige Instrumenter, der benyttes ved visse Ceremonier. Mærkelig nok er de derimod i Besiddelse af en Slags Tegnskrift, som de navnlig benytter til indbyrdes Meddelelsesmiddel, idet de tegner visse Figurer og Linjer paa eller indskærer dem i en kort Træstok. Modtageren forstaar udmærket at tyde de for os ganske uforstaaelige Tegn, saa de maa have en fastslaaet Betydning: Dette er dog i hvert Fald Begyndelsen til en Slags Skrift.

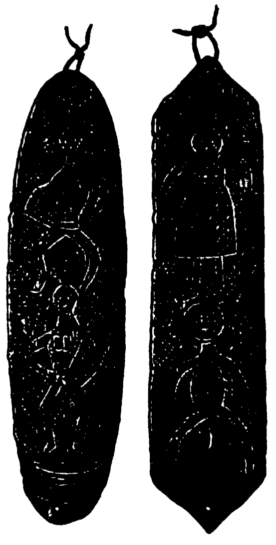

Fig. 275. Avstralnegernes hellige Svirretræer med udskaarne Menneskefigurer.

Om Folkekarakteren er der fældet mange og meget afvigende Domme. De fleste af Nybyggerne, der hurtig kommer i Klammeri med de indfødte, fordømmer dem i fanatiske Udtryk af Had og Foragt, men intelligente rejsende, der har besøgt Stammerne og levet fredeligt sammen med dem, dømmer anderledes. Eyre f. Eks. nævner mange Eksempler paa Venlighed, Gæstfrihed og Hjælpsomhed, og han roser deres livlige og muntre Sind, deres indbyrdes Fordragelighed, Mod og Udholdenhed. Blidere Følelser har han ogsaa truffet, navnlig stor Kærlighed mellem Forældre og Børn.

Det kan jo imidlertid ikke nægtes, at den Raahed, de viser over for deres Kvinder, de hyppige Barnemord, den Ubarmhjertighed, hvormed de behandler deres gamle og svage, som de enten ligefrem dræber eller forlader, ladende dem dø af Sult og Tørst, samt det i mange Stammer udbredte Menneskeæderi ikke vidner til Fordel for deres Karakter.

Digitized by Google

Upaalidelige er de i højeste Grad og Erfaringen viser, at ingen hvid Mand ret længe ustraffet betror sit Liv til dem. Selv om han er nok saa god imod dem, selv om de synes at være ham nok saa hengivne, tidligere eller senere vil han blive dræbt. Thi det er med dem som med Ildlændere og Buskmænd, de handler efter Øjeblikkets Indskydelse og har ingen Respekt for Menneskeliv. En pludselig

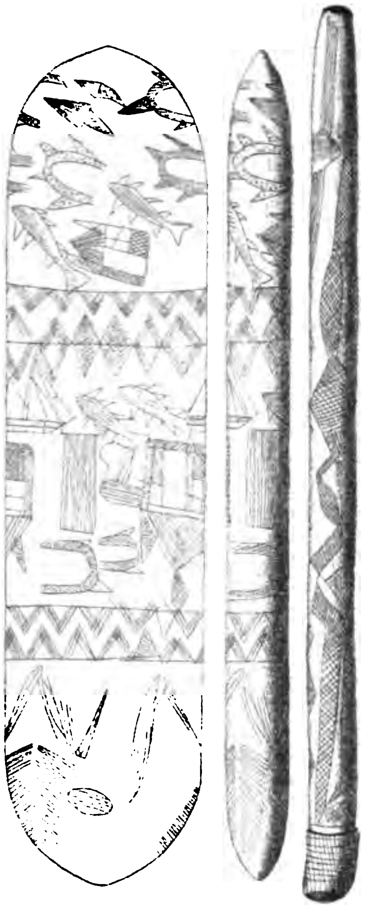

Fig. 276. Avstralske Budstikker med Billedskrift.

Fristelse, et Øjebliks Opblussen, og de griber til Køllen eller Spydet. Derfor følger man paa Rejser med dem stedse den Regel aldrig at taale nogen af dem i Ryggen af sig.

Grusomme er de ogsaa. De har vel ikke Indianerens raffinerede Lystfølelse ved at pine og martre, men de har Barnets uoverlagte, rent instinktive Grusomhed. Det er forøvrigt et gennemgaaende Træk, ikke blot hos Naturfolk og Børn, men ogsaa hos lavere staaende Kulturfolk, at de ganske mangler Sans for Dyrs og Medmenneskers Lidelser, naar det ikke gælder deres allernærmeste. Naar en hvid vil bebrejde en Avstralneger, at han f. Eks. har dræbt eller pint én af sine Koner, vil han ufravigelig faa det Svar: »Ja, I hvide har kun én Kone, derfor har I ikke Raad til at dræbe hende, men vi sorte har flere, saa det kommer ikke saa nøje an paa en enkelt.« Hun er jo hans Ejendom, og den har han lovlig Ret til at handle med, som det lyster ham, ligesom den jævne Italiener mener at have Lov til at pine sit Æsel eller vore egne Drenge deres Hundehvalpe.

Avstralierne er ikke uden en vis Intelligens og Læredygtighed. I Skolerne — og saadanne er oprettede flere Steder — lærer Børnene ret hurtigt at læse og skrive, ligesom ogsaa alt Slags Haandarbejde ligger for dem. Sprog tilegner de sig let, derimod kniber det med Regning. De har kun Navn for ganske faa Tal og synes at have ondt ved at tilegne sig Talbegreb i det hele. Atter og atter er Børn bleven oplærte, har været ført til England og er bleven tilsyneladende flinke og brugbare Mennesker, men næppe i et eneste Tilfælde har det holdt i Længden. Saa snart Lejlighed gaves, er de gaaet til det vilde Liv i de store Udørkener. Mange tjener for en Tid i Familierne eller paa Faarestationerne, men de har sjeldent Stadighed nok til at blive ret længe i Tjenesten, af og til maa de nogle Uger eller Maaneder ud at lufte sig med Stamfællerne.

Alt i alt maa vi sige, at Avstralnegeren vel nok staar paa et lavt Standpunkt i Udvikling, men dog langt over baade Ildlændere og Buskmænd; han er i mange Maader bleven undervurderet, Sandheden turde være, at han har vist ikke ringe Opfindsomhed, og at han paa en ofte beundringsværdig Maade har forstaaet at udnytte de tarvelige Livsbetingelser, hans i Reglen saa fattige Land bød ham.

ASIATISKE FOLK.

Alt én Gang har vor Vej ført os til Asiens Fastland. Det var de nordasiatiske Stammer, vi da besøgte; hine Eskimoer og Tschuktsher, Ostjaker og Samojeder, og hvad de alle hedder, der oppe i det fjerne Norden paa forskellig Vis aftvinger et fattigt Land et nødtørftigt Livsophold.

Naar vi nu atter betræder Verdensdelen, er det i Syden, hvor et tropisk Klima jo i Reglen af en frugtbar Jordbund fremtryller en Fylde af Planter og Dyr, der giver Betingelserne for en ganske anderledes kraftig og mangesidig Udfoldelse af Menneskeliv. Og dog finder vi ogsaa her Egne, hvor Tropeklimaets Vrangside, dets stedvist utaalelige Hede og Mangel paa tilstrækkelig Nedbør, giver sig Udslag i Dannelsen af tørre Stepper og regnløse Ørkener. Saaledes er Forholdet særlig i Arabien og tilstødende Egne.

I den sydvestlige Del af Asien strækker den arabiske Halvø sine stenede og sandede Højsletter, kransede — i alt Fald til Dels — af frugtbarere Kyststrøg ned mellem det røde Hav og den persiske Havbugt. I geografisk Henseende regnes den til Asien, i Henseende til Dyre- og Planteliv slutter den sig nærmere til Nordafrika. Som dette har den, navnlig paa Bjergskraaninger ud mod Havet, rigere Egne, hvor tilstrækkelig Nedbør muliggør Agerdyrkning, Palme- og Kaffeplantning, og som dette har den i det indre udstrakte Ørkener med et Overgangsbælte af mere eller mindre plantebærende Stepper, der kun frembyder Mulighed for Nomadeliv. Men disse Ørkener omslutter dog atter større, frugtbarere Strøg som Nedshed, og spredte Oaser, hvor en naturlig Kilde eller en gravet Brønd fremkalder nogen Plantevækst og betinger en fast Befolknings Tilværelse.

Digitized by Google

Hele den store Halvø og udstrakte Omraader i Nabolandene mod Nord, Nordvest og Øst, langt ind i Nordafrika er beboet af *Arabere*. Om disse end i det hele og store maa siges at udgøre en ethnografisk Enhed, er der dog selv inden for det egentlige Arabiens snevrere afstukne Grænser stor Ulighed mellem de enkelte Stammer og Folk. Dels er det en Raceforskel som mellem de lysere Nordarabere

Fig. 277. Ung Beduinscheik (Høvding) (efter Østrup).

og de mørkere Sydarabere; dels og væsentligere en Forskel i Kulturudvikling mellem den fastboende, agerdyrkende, Handel og Haandværk drivende By- og Landbefolkning paa den ene Side, og de nomadiserende Beduiner paa den anden. Overalt, hvor Vejrlag og Jordbundsforhold tillader Dyrkning, finder vi en fast Befolkning, dels spredt ud over Landet som Bønder, dels samlet i større Byer, der lever af deres omliggende Haver og Plantninger, af Handel og Industri. En vis, ikke ringe Kultur har hævet denne Del af Araberne ud over Naturlivets Standpunkt, og derved falder den udenfor de for dette Arbejde afstukne Grænser.

Men der, hvor Jordbundens Fattigdom og Mangelen paa tilstrækkelig Fugtighed forbyder Agerdyrkning i nogen større Udstrækning, dèr leves endnu i Dag som for Tusender af Aar siden Beduinlivet i hele dets Ejendommelighed. Der strejfer de nomadiserende Arabere om med deres større eller mindre Hjorde af Kameler og Heste, Faar og Geder; dèr er bevaret meget af det Liv, vi kender fra Bibelens Skildringer.

Men vi har jo allerede én Gang behandlet et Ørkenfolks, Tuaregernes, Liv udførligere, og vi vil derfor kun i flygtige Træk omtale enkelte Sider af *Beduinernes* Færd, hvilket vi saa meget bedre kan forsvare, som de ensartede, lidet sammensatte Vilkaar, Ørkenen paatvinger Mennesket, i alt væsentligt paatrykker Livet i den det samme Præg overalt.

Det første Spørgsmaal, som paatrænger sig os, naar vi ser forskellige Dele af ét og samme Folk føre et saa vidt forskelligt Liv som Beduinerne og de agerdyrkende Arabere, er det: hvilket er det oprindeligste? Er det Beduinerne, der er bleven til Agerdyrkere eller omvendt? Det er værd af Hensyn til det, der særlig har interesseret os under vor Syslen med Naturfolkene, af Hensyn til Spørgsmaalet om Udviklingens Gang at dvæle lidt ved dette. I Almindelighed tænker man sig jo, at Menneskene er skredne frem efter Linjen: Samlere, Jægere, Nomader, Agerdyrkere, handels- og haandværksdrivende Byboere. Vi har én Gang udtalt vor Tvivl om, hvorvidt dette er ganske rigtigt, og vi kan her kun gentage, at man vistnok maa ombytte Nomadens og Agerdyrkerens Plads i Rækken. Dette turde ogsaa gælde for Arabernes Vedkommende, det er rimeligst at antage, at de først har lært at dyrke Jorden, og at saaledes det Liv, som leves i de frugtbarere Strøg for saa vidt er det mest oprindelige, fraset naturligvis senere Kulturudviklinger. Beduinerne maa da tænkes opstaaede ved senere Forandringer i Livsvilkaar. Det er jo saa overalt i disse Egne, at de Strækninger, der lader sig dyrke, er stærkt begrænsede. De maatte snart blive fuldt optagne, og efterhaanden som en Overbefolkning indtraadte, vilde Dele af Befolkningen blive trykkede ud i Omkresen og tvungne til at tilpasse sig efter de Betingelser, der her frembød sig.

Paa den Maade opstod nomadiserende Smaastammer, for hvem Husdyrene, der blandt Agerdyrkerne spillede en mindre væsentlig Rolle, maatte blive deres ét og alt. I Tidens Løb spredte de sig videre og videre ud, selv de egentlige Ørkener maatte give Rum for Mennesker, hvor slette Livsbetingelser de end frembød. Ofte dannedes Ørkenstammerne vistnok ogsaa af dem, der paa Grund af Overtrædelser af Samfundets Love flygtede eller blev forviste derud; de sluttede sig sammen til Røverskarer, af hvilke efterhaanden fremgik virkelige Stammer. At i alt Fald enkelte Beduinerstammer er opstaaede paa den Maade, derpaa tyder, at der er visse af dem, der baade af andre Beduiner og af de fastboende Arabere dybt foragtes, sættes i Klasse med Sydarabiens Pariakaste, Samfundenes Udskud, de saakaldte Shumr.

Medens nu den tættere sammen boende, for Kulturpaavirkningen mere modtagelige, agerdyrkende Del af Araberne i Tidens Løb blev omformet ved mangehaande Indflydelser, og ikke mindst ved den saa kraftigt fremtrængende Muhamedanisme, bevarede Beduinstammerne sig langt renere, fri for Blodtilblanding og mindre paavirkede af den nye Lære.

Digitized by Google

Saaledes er det gaaet til, at den omstrejfende Beduin, skønt mindre oprindelig i sin Levevis, dog giver os Arabernes Racepræg, Sprog. Sæder og Skikke renere og med et ældre Præg end hans Stamfrænder i tilgrænsende, mere begunstigede Egne. Navnlig i det indre af den arabiske, for fremmede i mange Aarhundreder afstængede Halvø, finder vi ham i hele hans forsumpede Upaavirkethed. I legemlig Henseende frembyder han én af de mest harmonisk udviklede Mennesketyper, som overhovedet findes. Han hører til den semitiske Gren af den »kavkasiske« Race og udmærker sig ved stor Skønhed. Ædle Ansigtstræk med store, fyrige, mørke Øjne, med kraftigt krummet Næse, skønt buede, fyldige Læber og smukt afrundet Hage, tæt, sort, kruset Haar og kraftig Skægvækst, middelhøj Legemsbygning med velformede Lemmer og fine Hænder og Fødder gør mangen ung Araber af fornem Herkomst til et Ideal af mandlig Skønhed, medens han som ældre frembyder Billedet af fuldendt Alvor og Værdighed.

Ogsaa Kvinderne er godt byggede og ofte meget smukke, men de ældes tidligere end Manden og er da lidet tiltalende. Begge Køns Hudfarve er altid mørkere end vor, men den skifter forøvrigt fra Sydeuropæernes olivengule eller lysbrune Tone til næsten sort hos visse sydarabiske Stammer. Dog bevarer selv de mørkeste deres ædle Træk, for saa vidt Farven ikke skyldes Tilblanding af Negerblod som hos mange afrikanske saakaldte Arabere.

Livet, som det leves i de arabiske Stepper og Ørkener, former sig som sagt væsentligt som Tuaregernes. Araberens Rigdom er hans Husdyr, blandt hvilke snart Dromedaren, snart Hesten spiller Hovedrollen, medens kun de fattigste og mest forkomne Horder i Syrien og Mesopotamien lægger Hovedvægten paa Faare- og Gedeavlen.

Man tænker sig ofte Beduinen som uadskillelig fra Hesten. Imidlertid maa det dog vistnok siges, at Dromedaren i de fleste Tilfælde spiller en større Rolle, navnlig blandt de egentlige Ørkenboere. Den er et langt nøjsommere Dyr end Hesten og kan derfor trives fortrinligt, hvor denne har ondt ved at holde sig. Kun blandt nogle af de større og rigere Stammer i det indre af Arabien og i Syrien og blandt visse af de med Berbene stærkt blandede nordafrikanske Beduiner er Hesteavlen af afgørende Betydning. Men her findes ogsaa Jordens ædleste Dyr af denne Art. Fint byggede, med et dejligt Hoved, med store, blide, kloge Øjne, med slanke, rene og magre men muskelstærke Lemmer frembyder de et fuldendt Billede paa, hvad menneskelig Snille og Omhu kan gøre ud af et Dyr.

De ædleste arabiske Hesteracer siges at nedstamme fra Profetens Yndlingshopper; hvert Dyr har sin omhyggeligt bevarede Stamtavle, og der vaages med den yderste Paapasselighed over, at Blodet holdes rent og ublandet. Det er særligt Hoppen, Araberen sætter Pris paa, derfor er det næsten umuligt at faa en saadan af de virkelig ædleste Racer til Købs.

Vi har jo oftere omtalt Rytterfolk, som Patagonierne og Prærieindianerne, men for dem er Hesten noget tilført; de bruger den og bruger den godt, men den er ikke vokset sammen med dem som med Araberen. *De* fanger den ind som vild og tæmmer den, *han* holder den som Husdyr, driver Opdræt efter de rationelleste Principer og med en forbavsende Dygtighed. Vi ser her en Forskel, der bunder dels i, at Araberen arbejder paa Grundlag af Aartusenders erhvervede Erfaringer, dels ogsaa i den større Udvikling hans personlige og sociale Intelligens har naaet i Sammenligning med Patagoniernes eller Indianernes.

Fig. 278. Beduinkvinde.

Som hos alle Nomadefolk møder vi hos Beduinen en ubændig Frihedstrang, som kun Døden kan hæmme. Medens han under almindelige Forhold ingenlunde kan kaldes modig, forsvarer han dog med den mest ukuelige Tapperhed sin Frihed mod ethvert Angreb; mister han den, dør eller vantrives han. Ved Siden af denne Følelse maa blandt hans Dyder nævnes hans Gæstfrihed, der er ubegrænset i alt Fald over for Trosfæller. Enhver kan gøre sikker Regning paa en god Modtagelse hos ham, han vil dele den sidste Bid af sin ofte saa tarvelige og knapt tilmaalte Føde selv med sin bitreste Fjende, naar denne har betroet sig til ham som Gæst.

Men saasnart denne har forladt Teltet eller Lejren, vil hans tidligere Vært rigtignok ogsaa uden mindste Betænkning dræbe og udplyndre ham, naar han ser sit Snit til det. Ordholdende er han, i alt Fald naar han har givet sit Ord paa en efter hans Begreber bindende Maade. I det sydlige Arabien betror en fremmed sig med Tillid til den mest røverske Beduin, naar denne har gennemgaaet følgende Ceremoniel: Der spørges ham: »Vil Du beskytte denne Mand og hans Gods under Rejsen?« — »Ja!« lyder Svaret, og med den fremmedes Spyt tegnes nu dennes Navn paa Beduinens Pande, hvorpaa der siges: »Denne Mands Navn staar skrevet paa din Pande, aldrig mere løfte den sig overfor din Stamme, hvis der sker ham noget ondt!« Beduinen svarer: »Aldrig løfte den sig mere hverken i By eller paa

Digitized by Google

Bjerg. Min Død er hans Død, og hans Død er min Død. Der er kun én Gud, og Muhammed er hans Profet. Alt kommer fra ham!«

Nu lader han sig om fornødent dræbe i Forsvar for den ham betroede Gæst og hans Gods, og hver Mand af hans Stamme gør det samme. Sveg han sit Ord, vilde alles dybeste Foragt og Forvisning fra Stammen, den haardeste Straf for en Araber, være Følgen. Nøjsom i Retning af Føde, Klædedragt og Smykker er Beduinen, venlig mod sin i Reglen eneste Hustru, en god Fader for sine Børn og en paalidelig Stamfælle, ærlig og redelig i al sin Færd, saa længe han staar overfor sine egne. Men overfor fremmede, og fremmed er enhver udenfor Stammen, er han løgnagtig, tyvagtig, røverisk og lumsk. Der hersker mindre Usædelighed blandt Beduinerne end blandt de i denne Henseende utrolig fordærvede By-

Fig. 279. En Beduin tilbereder sit Maaltid paa Kamelryggen.

arabere. Dette hænger for en Del sammen med, at Kvindens Stilling er bedre hos dem; Flerkoneri er sjeldent, og hun gaar frit og utilsløret om mellem Stammens Mænd. Beduinen er lidenskabelig i sin Erotik, han driver ofte ligefrem en Dyrkelse af den elskede, og hans mange Kærlighedssange vidner om, hvor stor en Rolle Elskov spiller i hans Liv. Kærlighed og Krig, det er hans første og bedste.

Ved Siden af hans Husdyr og de Afgifter, han kan erholde af Karavaner, der rejser gennem hans Land, og af tilgrænsende Agerbrugere for ikke at plyndre dem, skal Røveri yde ham Livsopholdet. Dette og Kamp med andre Stammer, samt nu og da en Gazellejagt, er det eneste »Arbejde«, der anstaar en Mand. Derfor er Beduinens Liv ogsaa uroligt, opfyldt af Strid og hvad der i vore Øjne er Udaad, som faa andre Menneskers.

Men Kampene er sjeldent blodige, Manddrab undgaas saa vidt muligt af Frygt for Blodhævnen, der sikkert om end maaske sent vil ramme den, der begaar Drabet, eller én af hans Slægt. Grusomhed ligger i det hele ikke i Araberens Karakter, kun ophidset af religiøs Fanatisme kan han blive blodtørstig og grum. Men Beduinerne er i Regelen lidet fanatiske. Islam har langt mindre Tag i dem end i de fastboende, om de end følger dens Paabud om Bønner o. l. De har bevaret mange Træk af Arabernes gamle Religion, en Sjæle- og Naturdyrkelse, som den, der ligger til Grund for alle Naturfolks Tro. Hos dem synes den særlig at have faaet Udslag i Sol- og Stjernetilbedelse.

Hvorledes Beduinens Frihedskærlighed spejler sig selv i hans Forhold til og Betragtning af Gud, fremgaar af følgende lille Træk. En ung Beduin, der var bekendt som en stor Røver, blev spurgt: »Hvad vil du gøre, naar du en Gang efter et saadant Liv staar for din Guds Dom?« Hans raske Svar lød: »Jeg vil gaa frem for Gud og hilse ham, og hvis han viser sig gæstfri, vil jeg holde mig til ham, hvis ikke, stiger jeg til Hest og rider bort!« Tilvisse ikke nogen særlig muhamedansk Betragtning af Gud, den eneste og almægtige.

Beduinens Forhold til de fastboende Stamfæller er forskelligt. I Sydarabien minder det om Tuaregernes til deres Imrhad, idet Agerdyrkerne dèr i stor Udstrækning er undertvungne af og skatskyldige til Nomaderne. I mange af Byerne eller lige udenfor dem holder disse en Garnison i et fast Taarn eller Slot, hvorfra Byen beherskes og holdes i Ave. Visse Afgifter maa erlægges, og i daarlige Tider generer de strenge Herrer sig ikke for at udsuge deres »Raye«, som de afhængige Bønder og Byboere her kaldes, efter bedste Evne. Hvad er de vel til andet? Ørkenens frie Søn ser med et utroligt Hovmod ned paa de flittige Agerdyrkere, Haandværkere og Handlende, jordbundne Arbejdsdyr og Trælle, som de er i hans Øjne.

Mod Nord er Forholdet ofte omvendt; der er Beduinerne til Dels undertvungne af de kraftige Fyrster, der navnlig er udgaaet fra Vahabiterne, en religiøs Sekt, som har fornyet Islam og genindført den i oprindelig Strenghed. Og her er det Byboerne, der ser ned paa Beduinerne som paa noget lurvet Pak, hvad de ogsaa ofte er.

Mange Beduinstammer i og udenfor Arabien er i Virkeligheden sunkne ned til at være elendige, foragtelige Horder af snavsede vilde, fejge og upaalidelige, hvis hele Ejendom, foruden de Pjalter, de staar og gaar i, og nogle lasede Telte, indskrænker sig til et Antal radmagre Krikker og en lille Flok usle Faar eller Geder. Det er dem, Turister i Palæstina og Syrien skildrer med saa drastiske Farver; men efter dem maa Beduiner og Beduinliv ikke bedømmes, de er Udskud, fordærvede ved Berøring med Civilisationens Forposter, ødelagte ved Begærlighed efter de rejsendes Penge, Tiggere eller Røvere alt efter Omstændighederne.

Den ufordærvede »Ørkenens Søn« er en ganske anden. Udadtil stolt og alvorlig er han i sin egen Kres venlig og munter, snaksom og nysgerrig, men dog hensynsfuld og ingenlunde paatrængende. Han udspørger gerne en fremmed, men hvis det mærkes, at denne bliver ked deraf, siger én eller anden: »Lad ham i Ro; hans Hjerte er sort, thi han er træt«, og da hører al Udfritten straks op. Paa den

Digitized by Google

anden Side er Beduinen ogsaa aaben og meddelsom overfor den, der har vundet hans Tillid; han vilde skamme sig ved ikke at møde Tillid med Tillid. Sang og Musik ynder han, og sine lange Ørkenvandringer forkorter han ved at tale med og synge for sine Dyr. Man kan ofte høre ham improvisere for sin Kamel: »Oh! min Kamel, din Ryg er bred og fed, du bærer mere end andre Kameler. Din Gang er rask og sikker, og du bliver ikke træt. Foran os ligger en Brønd, en Brønd med sødt Vand. Snart vil du vandre under Træer, under Træer fulde af saftige, grønne Blade.« Med al Ørkenarabernes tilsyneladende hovmodige Stolthed og Alvor er forbundet et elskværdigt Træk af Naivitet, der ikke kan andet end virke tiltalende.

Dog, vi kan ikke opholde os længere ved disse Folk, de maa vel ogsaa forudsættes at være bedre kendte end flere andre, der endnu venter paa os.

Drager vi fra Arabien mod Øst, vil vi i Persien, Afganistan og Belutschistan møde Forhold, der i alt Fald til Dels minder om de arabiske. Men Befolkningen er dog en anden, har end lignende Livsbetingelser og fælles Tro formet dens Liv nogenlunde som Arabernes. Oppe mod Nordost i Pamirs, Kafiristans, Dagistans og Tschitrals storslaaede Bjergegne lever en stor Mængde vilde og røverske, men fri og tapre Bjergstammer under Forhold, der ligner dem, vi kender fra Middelalderen i Dele af Europa. Hver lille Stamme har sin uafhængige Fyrste, der fra sin Klippeborg behersker de omgivende Dale og kræver Tribut af hver den, der vil drage igennem dem, eller overfalder og udplyndrer ham. Det er dem, England til Stadighed ligger i Kampe med.

Først naar vi kommer over til Indiens store Djungleskove og frugtbare Floddale, møder vi Livet levet paa andre Maader og Folkene anderledes udviklede.

Indien er ét af de ældste Kulturlande i Verden. I dets rige Floddale, hvor Agerdyrkningen sikkert har et af sine første Hjem, er Folk paa Folk indvandrede nord og vestfra, fortrængende, udryddende eller blandende sig med deres Forgængere. Faa Steder er derfor de ethnografiske Forhold saa indviklede som her; men vi skal ikke forsøge paa at udrede dem, dels fordi det endnu ikke i nogen Udstrækning og med nogen Sikkerhed kan lade sig gøre, dels ogsaa fordi Folkene her nærmest er Kultur- og ikke Naturfolk. Kun ude i de store Vildmarker, i de mange udstrakte Bjergegne, der pletvis fylder baade Bengalen og Dekan, lever der endnu Naturfolk, forsprængte Rester af ældre Befolkninger, de af Englænderne saakaldte »Hill tribes«, Bjergstammer.

De er af højst forskellig Oprindelse og staar paa højst forskellige Udviklingstrin. Nogle af dem er mørke, med Træk, der minder om Andamaner og Negritos, andre er lysegule eller brune. Enkelte Stammer er af dvergagtig Vækst, gennemsnitlig kun $4^1/_2$ Fod ($1^1/_2$ M.) høje, saa at de i denne Henseende minder om de afrikanske Dverge. Der er f. Eks. Veddaerne paa Ceylon og Ghonderne i Forindien, begge lavtstaaende Jægerfolk, dybt foragtede af de omboende, kraftigere og mere udviklede Folkeslag. Om de imidlertid danner en virkelig Dvergrace turde være tvivlsomt; de er maaske snarere forkomne, under daarlige Livsbetingelser forhutlede Horder, hvis Dvergvækst ikke er noget oprindeligt Racemærke men et Udslag af Nød og Elendighed gennem mange Slægtled.

Deres Liv former sig i alt væsentligt som andre lavtstaaende Stammers; vi skal kun bemærke, at vi hos dem finder en Slags Bomerang i Brug, om end ufuldkomnere end den avstralske, og at vi ogsaa her genfinder de ejendommelige Hytter højt oppe i store Træers Kroner, som vi omtalte blandt Malajerne.

Andre af Bjergstammerne er kvægavlende og agerdyrkende, saaledes Santalerne, der er saa bekendte gennem den Mission, der udgaaet fra Norden

Fig. 280. Vedda skydende med Bue.

virker imellem dem. Disse »Urfolk« er ganske anderledes let modtagelige for Kristendommen end Muhammedanerne eller Hinduerne med deres højt udviklede Religion.

Visse Stammer har bygget og bygger til Dels endnu Stengrave; Stensætninger, der minder om vore Jættestuer og Stendysser, og endnu mere om den ejendommelige Form af »megalitiske« — ordret oversat: storstenede — Mindesmærker, vi under Navn af »Cromlechs« og »Menhirs« træffer i Bretagne. Atter et ejendommeligt Eksempel paa paralelle Udviklinger i vidt fjernede Egne og blandt vidt forskellige Folk.

En forunderlig Stamme er Banjarerne eller »Gohur«, som de kalder sig selv. De er talrige i Centralindien, hvor de bestandig vandrer om med deres

Digitized by Google

store Kvæghjorder, besørgende ved deres Pakokser Varetransporten ud over Landet i stor Udstrækning. De ejer intet Land, kun nogle ganske enkelte Landsbyer kalder de deres, og dèr anbringer de dem, der er for gamle eller svage til at vandre. Hele deres Liv tilbringer de som Nomader midt iblandt en fast bosat, talrig, agerdyrkende Befolkning. Der er dem, der mener, at *Zigeunerne*, der i hvert Fald utvivlsomt er et indisk Folk, har deres Oprindelse fra disse »Gohur«.

Frembyder Forindien et broget, ethnografisk Billede, er det samme i ikke ringere Grad Tilfældet med *Bagindien*. Hovedmassen af dets nuværende

Fig. 281. Sydindiske Boliger i Træernes Kroner.

Befolkning bestaar af Indokinesere, en Blandingsrace med fremherskende kinesisk Præg. Men foruden dem findes der talrige Stammer, ja hele Folkeslag, der tilhører Schanætten, som bestaar af en stor Gruppe Folk, hjemmehørende i og udgaaende fra det østlige Himalaja og tilstødende Bjergegne.

Blandt Schanfolkene finder vi en Form af Flergifte, som vi ikke tidligere har haft Lejlighed til at omtale, det er Polyandri, som navnlig er almindelig blandt Himalajafolkene. Medens Polygami bestaar i, at én Mand har flere Koner, bestaar Polyandri i, at én Kone har flere Mænd. Ofte er det to eller flere Brødre, der slaar sig sammen om én Hustru, men det kan ogsaa være et Par gode Venner, der ikke er beslægtede. Skikken har vistnok sin Oprindelse fra det almindelige Brudekøb. I Stammer, hvor Kvindernes Tal er ringe, ofte paa Grund af, at saa mange nyfødte Piger dræbes, eller hvor de rige lægger Beslag paa uforholdsmæssig mange Kvinder, der kan det let blive uoverkommeligt for en fattig Mand at udrede den betydelige Pris, hvori en ung Pige holdes. For en Betragtning, ud fra hvilken Kvinden er Ejendom ganske som et Husdyr, købelig, sælgelig og arvelig, kan der ikke være noget særligt stødende i, at to eller flere Mænd slaar sig sammen om at købe og holde en Kone, der vilde blive for kostbar en Luksusartikel for hver enkelt af dem. Og dette er det, der sker der, hvor Polyandri hersker som Folkeskik. Forøvrigt bidrager den ikke, hvad man maaske kunde være tilbøjelig til at tro, til at Kvindens Stilling forværres. Tvertimod; hun har i disse underlige Ægteskaber langt større Betydning og Indflydelse, end hvor der er flere Koner om én Mand. Formodentlig føler hun sit Værd og forstaar at øve den gamle Herskerregel: Dèl og hersk!

De flermændede Ægteskaber skal i Reglen være fredelige og lykkelige, det i dem avlede Afkom betragtes som Børn af samtlige parthavende Fædre.

Til Schanfolkene synes Siameserne nærmest at maatte henregnes, dette dygtige Folk, der ser ud til at skulle kappes med Japaneserne om at optage vor vesteuropæiske Kultur.

Alle de hidtil nævnte Folk er mere eller mindre kultiverede under kinesisk, indisk eller europæisk Paavirkning, men ogsaa blandt dem lever spredte Rester af laverestaaende, i Landet ældre Racer, forskellige fra den mongolske, hvortil alle de hidtil nævnte maa henregnes.

Vi har tidligere omtalt, at der paa Malakka og maaske ogsaa længere mod Nord findes smaa Horder af Negritos oppe i Bjergene; ligeledes møder man her og dèr navnlig mod Øst i Kambodsha, Annam og Tonkin forsprængte *malaiske* Stammer. Malajerne antages jo udgaaede fra Bagindien, fortrængte af nordfra indvandrende Mongoler; det er da let forstaaeligt, at der endnu kan findes Stammer af dem i afsides Egne. De kaldes rigtignok af Floddalenes Indokinesere »Vilde«, men i Virkeligheden er de i Reglen baade agerdyrkende og kvægavlende, kraftige og intelligente, i alt Fald i Retning af Karakter staaende langt over Landets ofte saa fordærvede, upaalidelige og fejge Herrer. Et saadant uafhængigt, utvivlsomt malaisk Folk er Aheng'erne, af hvilke vort Billede viser en Kvinde, der vel uden Overdrivelse kan siges at være en Type paa et Naturmenneske med skøn Legemsbygning og harmonisk Udvikling.

I Kina finder vi det rent mongolske Folk Kineserne. Heller ikke dette er dog ganske ensartet; mod Nord er det blandet med Manschurer, oprindelig et mongolsk Nomadefolk, der som Erobrere tog Magten fra Kineserne, som endnu beherskes af en manschurisk Kejseræt, mod Syd med Schanfolk, der beboede Landet før den kinesiske Indvandring. Begge er ganske vist beslægtede med, men dog temmelig forskellige fra Kineserne, hvorfor Blanding med dem ogsaa stedvis har givet disse et Særpræg.

Men selv i Kina er den oprindeligere Befolkning dog ikke overalt gaaet op i Kineserne eller undertvunget af dem. I alt Fald i de sydligste Provinser finder man endnu i visse utilgængelige Bjergegne større eller mindre Schanstammer, der har hævdet deres Uafhængighed gennem de mange Aartusender. Det er navnlig de saakaldte *Mia-Oze*, mod hvem

Digitized by Google

der i lange Tider fra Kinesernes Side er ført en bitter og grusom Kamp, uden at det dog er lykkedes disse helt at kue dem. Her og dèr færdes de endnu som Jægere med Bue, Pil og Spyd i deres hjemlige Bjergskove, eller de dyrker Jorden i de ensomme Dale, hvor ingen Kineser har sat sin Fod.

Fig. 282. Ung Kvinde af Ahengfolket.

Medens disse Sydkinas og Bagindiens Rester af tidligere Befolkningslag hører til de mest ukendte Folk paa Jorden, lever der i det nordlige Japan et Naturfolk, der er bedre kendt, og ved hvilket vi derfor vil dvæle lidt udførligere, det er

AINOS.

Midt ude i de dyrkede Marker kan man stundom støde paa en afsides Plet, en lille Mose eller kratbevokset Skrænt, der pranger med Blomster, som ellers ikke findes milevidt omkring. Ude paa den vildene Hede kan man i Ly af nogle Egepur finde en Skovbund saa skøn som faa Steder i vore Nutidsskove, med prægtige, storkronede Kodrivere, med Anemoner og Bukar og fintløvede Bregner. Det er Minder om svundne Tider, Rester af en ellers fortrængt Planteverden.

Paa samme Maade kan man trindt om i vor Klodes Afkroge træffe Smaagrupper af Folk, der ved Racepræg, Sprog, Sæder og Skikke staar i skarp Modsætning til de dem overalt omgivende Folkeslag. Det er i afsides, vildsomme Bjergegne, i golde, utilgængelige Kystlandskaber, paa fjerne Øer og lignende Steder, at saadanne Rester af fordum mægtige og udbredte Slægter maa søges. Vi har omtalt mange slige Overlevere fra svundne Tider, men vi havde ikke behøvet at søge dem saa langt borte. Selv i Europa findes de; navnlig er bekendte de saa gaadefulde Baskere i de vestlige Pyrenæer; et Folk, hvis hele Præg, Sæder og Skikke stikker af mod Omgivelserne, og hvis Sprog er saa ejendommeligt, at det hidtil har trodset alle Forsøg paa at henføre det til nogen bekendt Sproggruppe. De kan kun opfattes som den sidste Rest af en meget gammel, overalt ellers forsvunden europæisk Befolkning.

I det fjerne nordøstlige Asien, paa den nordligste japanske Ø Jesso, paa Sydkysten af det nære Sachalin og paa Kurilerne finder vi atter en Folkestamme af denne Art, der i ét og alt stikker af mod de omboende Folk. Det er de mærkelige Aïnoer, eller som de med et Ord, der betyder »Mænd«, kalder sig selv: Ainu. Aïno er et lydlignende iapansk Ord, der betyder »Bastard«, underforstaaet: mellem Hund og Menneske. De har nemlig selv et Sagn om, at de nedstammer fra en saadan Forbindelse, noget, deres stærke Haarvækst sagtens har givet Stødet til at fable om.

Disse Aïnoer, som vi vil vedblive at kalde dem, da Navnet nu en Gang har faaet Borgerret, vækker Opmærksomhed allerede ved deres Ydre. De er middelstore, kraftige, lystfarvede med en rig Haarfylde, der ganske vist er bleven overdrevet i de tidligere Beretninger, men som dog er paafaldende nok. Hovedhaaret er baade hos Mænd og Kvinder tæt og langt, og det stærke Køns Skæg er stort som ingen anden Menneskeraces. Haaret falder vildt og uplejet i Lokker ned over Skuldrene, og Skæget naar ofte i svære Masser til Bæltestedet. Man finder derfor enhver Aïnomand i Besiddelse af et ejendommeligt lille Apparat, en net, udskaaret, flad lille Træstav,

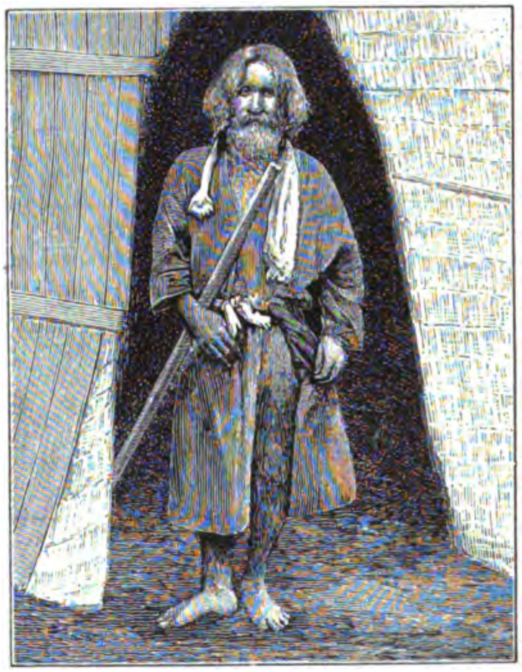

Fig. 283. Stærkt behaaret Aïnomand.

der bruges til at lægge hen over Drikkekarrene for at holde Overskæget borte fra Drikken. Det anses for højst stødende, om en Mand vilde drikke af en Skaal uden denne Pind. Selve Legemet er under-

Digitized by Google

tiden ogsaa tæt besat med tommelange Haar, men behaaret som Abernes, saaledes som det er bleven skildret, er det ingenlunde. Vi kan jo ogsaa blandt os finde Mænd med lodden Krop, men de er her som dèr Undtagelser. Haarfylden beror hos Aïnoerne ikke paa Haarenes Antal men paa hvert enkelts Tykkelse, der er betydelig større hos dem end hos andre Racer, ligesom de ogsaa udmærker sig ved at have et ovalt Gennemsnit, medens andre Menneskehaar har et rundt eller fladt, baandformet.

Ansigtstrækkene minder, hvor Racen er ublandet, mere om den kavkasiske end om Mongolernes, navnlig er Øjnene ikke skraatliggende som disses. Det paafaldende ved Aïnoernes Ydre træder særlig stærkt frem, fordi de stadig ses ved Siden af de smaa, skævøjede, gule, skægløse og haarfattige Japanesere; sammenlignede f. Eks. med en Russer vilde de ikke stikke nær saa stærkt af. I alt Fald minder Portræter af dem mest af alt om en russisk »Mujik« eller Almuesmand.

Fig. 284. Ung Aïnopige med Tatovering om Munden.

Kvinderne er ret kønne, men de spolerer i vore Øjne deres Skønhed ved Tatovering af Partiet omkring Munden, hvilket giver dem Udseende af at have Knebelsbarter baade over og under denne. Det kunde synes, at de ønsker at give det Udseende af, at deres Haarfylde er endnu større, end Naturen har givet dem den, saaledes bringer de ved kunstige Midler Øjenbrynene til at gro sammen over Næsen. Det er jo almindeligt, at de særlige Racetræk anses for Skønheder, som bør understreges og fremhæves. Ogsaa Hænder og Underarme er tatoverede med sorte Ringe og andre Figurer. Desuden er baade de og Mændene i en aldeles vederstyggelig Grad beskidte; de hævder i denne Henseende, synes det, en Førsterangs Plads mellem Naturfolkene, og det vil sige noget!

Begge Køn er iførte Klæder vævede af et Slags Elmetræs Bast. Denne rives tidlig om Foraaret af i lange Trævler, udblødes i Vand, skrabes og skilles i dens enkelte Fibre, der tørres og væves paa en simpel Vævestol med Islet i smagfulde Mønstre af broget farvede Bomuldstraade, som faas fra Japaneserne. Dog haves ogsaa Skinddragter med det lodne udad. Inderst paa Kroppen bæres en Underklædning uden Ærmer, naaende til Knæene, og derover undertiden en Vams af Skind. Yderdragten bestaar af en lang Kofte med Ærmer, der sammenholdes med et højtsiddende Bælte. I Hytten gaar alle nøgne, Kvinderne dog kun til 15—16 Aars Alderen. Haaret skæres kortere af fortil, bagtil bæres det længere, navnlig falder det gerne i to svære Lokker ned over Ørene. Det holdes sammen med et Hovedklæde.

Paa Fødderne bæres Sko af ugarvet Læder, dog sjeldent af Kvinderne, der i Reglen har Klude vundne om Benene som en Slags Strømper. I Ørene anbringer baade Koner og Piger store Sølvringe, og desuden smykker de sig efter fattig Lejlighed med Halsbaand af brogede Bomuldslapper, Metalknapper, Glasperler o. l.

Deres Hytter er firkantede, usle og utætte, med Vægge af Sivfletning eller Birkebark mellem 6 Fod (2 M.) høje Stolper og med et højt sivtækket Tag. Døre og Vinduer, af hvilke der gerne er to, kan lukkes med forskydelige Lemme af Fletværk. Midt i Husets Gulv er gravet en rummelig, aflang-firkantet Fordybning til Baalplads, omkring hvilken der er bestemte Pladser til Familiens Medlemmer og Gæster. Over Ildstedet hænger en Jernkedel, hvori al Mad tilberedes. Den holdes lige saa lidt ren som deres egne Personer, betegnende er det, at Pegefingeren hos dem hedder: »den, der slikker Potten« — men vore egne Forfædre har jo for Resten givet den samme Navn — Slikkepot —, skønt det nu bliver opfattet som en spøgende Benævnelse.

I Nærheden af Hytten bygges et Forraadshus paa Pæle, hvori der gemmes Levnedsmidler til Vinterbrug, tørrede Fisk, Kornforraad (Hirse) o. l. samt i vore Dage Løg og Kartofler.

Østenden af Hytten er den mest ansete, den er næsten hellig, thi her forrettes al Bøn, og alle de Ceremonier, hvormed man hædrer Guderne, foregaar her og paa en Plet lige ud for det østlige Vindu. Aïnoerne er nemlig et meget religiøst Folkefærd, skønt de hverken har Præster eller Templer. Hvor vanskeligt det er at trænge ind i Naturfolks religiøse Begreber, viser den Kendsgerning, at de tidligere Rejsende, der kun kom i mere flygtig Berøring med Aïnoerne, antog deres Tro for særlig lidet udviklet, væsentlig indskrænkende sig til den Bjørnedyrkelse, der er saa udbredt over hele Nordasien. Men da saa en engelsk Missionær, John Bachelor, faar Lejlighed til at dvæle aarevis imellem dem, vinde deres Tillid, lære deres Sprog og trænge ind i deres Tankesæt, viser det sig, at de netop har en meget udviklet Gudelære, mange Sagn og religiøse Sange, og at de tidlig og silde søger at træde i Forhold til deres Guder ved Bøn og Paakaldelse. Dog er det kun Mændene, der maa deltage i Gudsdyrkelsen, Kvinderne maa ikke en Gang bede til Guderne; Mændene siger, at de er bange for, at deres bedre Halvdele skulde fristes til at bede mod dem og derved volde

Digitized by Google

dem Fortræd. De synes ikke at have nogen ubetinget Tillid til deres Kvinder.

Af alt, hvad Bachelor udførligt beretter om dette Emne, fremgaar det, at deres Religion fremfor alt er en Naturdyrkelse, saa at de ogsaa paa dette Omraade staar i skarp Modsætning til Mongolerne, der væsentlig lægger Vind paa Forfædrenes Dyrkelse. Hele Naturen er for dem besjælet, Hav og Floder, Træer og Klipper, Ild og Lys — alt har bag sig en Gude- eller Aandeverden, ond eller god alt efter Omstændighederne. Ogsaa Dyrenes Sjæle er guddommelige, navnlig da den stærke Bjørns; den tilbedes næsten som en Slags Nationalgud.

Desuden betragtes Ulv og Ugle som guddommelige Væsner, den første kaldes den hylende Gud, den sidste Gudefuglen. Ogsaa her træffer vi nogle mere eller mindre uklare Begreber om en Overgud, de andres Herre og Skaber; men ham tør og kan man kun nærme sig gennem de lavere Guder, der altsaa betragtes som et Slags Midlere mellem Gud og Menneskene. Hvor dyb denne Sky for det højeste Væsen og hvor iboende Trangen til at lave Mellemmænd mellem os og ham er, viser bedst den Kendsgerning, at saadanne optræder ikke blot hos Aïnoer og Polynesiere, men ogsaa hos Flertallet af Nutidens kristne, thi hvad er den romersk og græsk katolske Kirkes Helgener vel andet?

Foruden Naturguderne æres til en vis Grad ogsaa enkelte Nationalhelte eller Heroer; de afdøde derimod stræber man planmæssigt at glemme saa snart som mulig, thi man holder ikke af at mindes om Død og Forkrænkelighed, og man frygter for at lokke Genfærd til, naar man viser afdødes Aander for stor Ære eller blot omtaler dem for ofte.

Guderne henvender man sig først og fremmest til i Bønnen; Morgen-, Aften- og Bordbønner glemmes aldrig, og enhver af Livets Handlinger indledes med en inderlig Henvendelse til den af Guderne, der antages at staa i nærmest Forhold til det foreliggende Tilfælde. Desuden bringer man Ofre af Mad og Drikke og navnlig af det saa dyrebare, stærke »Saki«, Risbrændevin. Nogle mærkelige Genstande spiller en stor Rolle ved alle religiøse Ceremonier, det er Stave af Piletræ, der er berøvede Barken og udstyrede med store Bundter af fine, hvide Høvlspaaner. Disse frembringes ved omhyggelig Skrabning med en Kniv, saaledes at de hænger fast ved den ene Ende og udgaar i krøllede Masser fra ét eller flere Steder paa Staven. Ogsaa helt løsnede Spaaner af samme Art antages at være Guderne velbehagelige; navnlig pyntes, som vort Billede Fig. 286 viser, de hellige Bjørnekranier med en hel Paryk af saadanne.

Hvad Meningen egentlig er med denne kuriøse »Spaanekultus«, er ganske uklart, vist er det kun, at den spiller en meget stor Rolle. Man ser de hellige Stave overalt, i Hytterne og udenfor deres Østende, hvor der er en hellig Plads besat med dem og med Hovedskaller af Bjørne, Hjorte og Ulve paa høje Stokke. Langs Flodbredderne og ved Havkysten ses ofte Stænger med de flagrende Spaaner nedstukne, og en Aïno tager aldrig ud paa Fiskeri uden at have en Pilekæp og en Kniv med, saa han i givet Tilfælde i en Fart kan frembringe nogle Spaaner, der antages at virke blidnende paa den vrede Havgud, om de kastes ud, naar Bølgerne rejser sig.

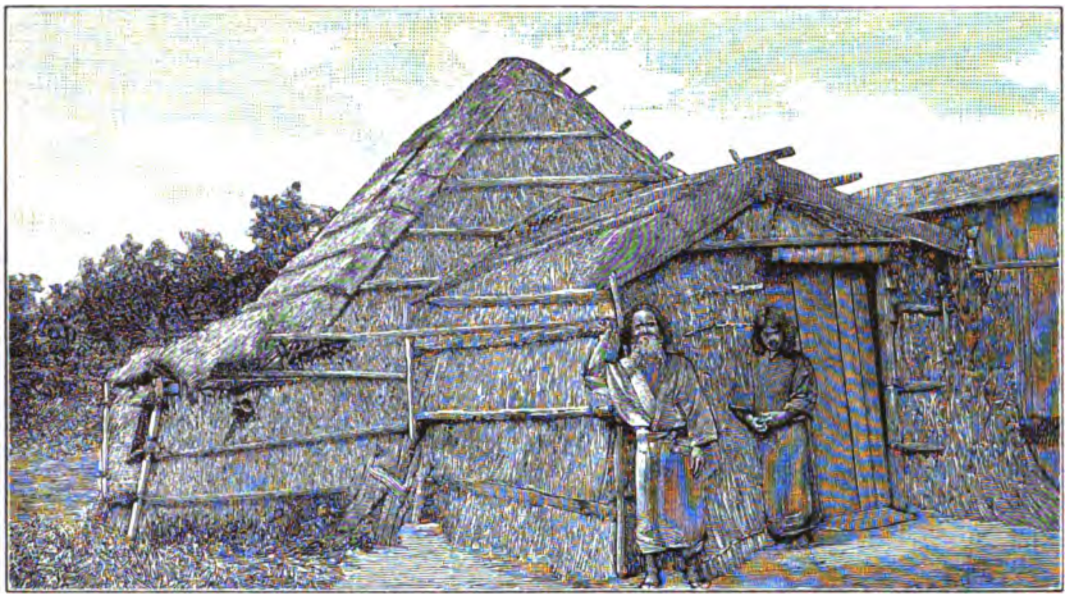

Fig. 285. Aïnohytte.

Vi har paa vor Vandring mellem Naturfolkene ikke ofte dvælet ved deres Sagn og Fortællinger, det ligger til Dels i, at vi sjeldent har truffet paa saadanne, der bærer Præg af at være paalideligt gengivne. Da nu Bachelor fortæller nogle, han har samlet blandt Aïnoerne, paa en saadan Maade, at de gør Indtryk af at være rigtig opfattede og genfortalte, vil vi benytte Lejligheden til at indhente det forsømte og give Læseren et Indblik i, hvorledes sligt former sig i det uudviklede Menneskes Bevidsthed.

Vi maa dog maaske minde om, at Eventyrene — eller hvad vi vil kalde dem — er gaaet gennem

Digitized by Google

en Missionærs Øre og Pen, dette bærer de for saa vidt Præg af, som der i flere af dem stilles en Gud og en Djævel i Modsætning til hinanden. Men saaledes staar det neppe for Aïnoernes Bevidsthed, de har ganske vist Tro paa baade gode og onde Guder, men ikke paa dette skarpt udprægede: et ondt og et godt Princip. De har saaledes en god Havgud, der bringer Bølgerne til Ro og vaager over dem, der betror sig til ham, og en ond Havgud, der rejser Braad og Brænding, kæntrer Baadene og drukner Menneskene.

Det er i det hele en gammel Erfaring, at Missionærerne er tilbøjelige til at gøre Naturfolkenes uklare og vage Begreber om en Overgud mere betydende, end de er, ligesom ogsaa til at udnævne én eller anden af deres onde Vætter til »Djævel«. Noget lignende har Mr. Bachelor vist gjort her. Men til vore Eventyr!

Gud har skabt Jorden og alle dens Beboere, men da han ikke kunde overkomme selv at tage sig af alt, maatte han overlade til Underguderne at udføre meget af Arbejdet. Naar noget ikke er fuldkomment, er det derfor ikke hans Skyld men maa tilskrives de mere underordnede Medarbejdere. Saaledes havde en mandlig og en kvindelig Gud faaet det Hværv at skabe Øen Jesso, og Kvinden havde da taget Vestkysten som sin Part, medens Manden skulde besørge Øst- og Sydkysten. Men medens Kvinden var i Færd med Arbejdet, mødte hun uheldigvis en Søster til Aioina-Kamui, Aïnoernes Nationalhelt, og i Stedet for at passe sine Ting, gav hun sig i Snak med hende, som Kvinders Skik er. Medens de nu passiarede, arbejdede den mandlige Gud støt paa sit og var næsten bleven færdig. Da den kvindelige saa det, blev hun forskrækket, og for ikke at blive bagud jagede hun sit manglende Stykke af i en Fart og jaskede dygtigt med det. Deraf kommer det, at Jessos Vestkyst er saa sønderrevet og saa farlig for de søfarende. Hvis nogen skulde være tilbøjelig til at skumle herover, maa han huske paa, at Fejlen ikke ligger hos selve den højeste Skaber men hos hans Medhjælperske.

Naar en Aïnokvinde forfalder til at sludre for meget i Stedet for at bestille noget, faar hun gerne at høre en Hentydning til, hvorledes det gik med Jessos Vestkyst.

Nogle Mennesker har for Vane at gaa i Rette med Forsynet i Anledning af, at det til ingen Nytte har skabt Rotter og andet saadant Utøj. Men Aïnoen svarer med følgende Sagn: »Efter at Skaberen havde gjort Jorden færdig, steg han ned fra Himlen for at se, hvorledes alt tog sig ud. Da kom den onde Aand til Stede og sagde: »Nu tror du vist at have gjort et godt Stykke Arbejde og at have indrettet alt paa det bedste. Men se nu til disse Torne og Tidsler, hvad Nytte skal saadan noget være til?« Gud blev ærgerlig ved denne Kritik og lagde Haanden bag paa Ryggen, hvor han i al Hemmelighed skabte en Rotte, der, saa snart den var færdig, straks smuttede ind i den ondes Mund og bed hans Tunge af. Og han har ingen Tunge den Dag i Dag, thi den er aldrig groet ud igen. Men han blev saa rasende over dette, at han fik Rotterne til at formere sig mægtigt, saa de snart blev til Skade og Plage for Mennesket. Aïnoerne samlede sig derfor og bad Gud om Hjælp mod dette Onde, for hvis han ikke hjalp dem, sagde de, kunde Menneskene ikke mere leve paa Jorden. Gud hørte deres Bøn og skabte Katten til at holde Rotterne i Skak. Lad os derfor bære over med Rotterne, for de har gjort en god Gerning ved at bide Tungen af den onde, og lad os ikke laste noget af det, Gud har skabt, men huske paa, hvorledes denne straffede Djævelen, da han gjorde saa.«

Kragen er en tyvagtig Fugl, der ogsaa er nærgaaende nok mod Aïnoen og hans tørrede Fisk; men der maa bæres over med den, thi den har en Gang gjort Menneskeheden en stor Tjeneste, som følgende Sagn viser:

»Da Gud skabte Verden, gjorde den onde Aand alt, hvad der stod i hans Magt for at ødelægge hans Planer, især med Hensyn til Menneskene. Da nu alting var færdigt, opdagede han snart, at Mennesket ikke kunde leve uden den Lys og Varme givende Sol. Han foresatte sig derfor at tilintetgøre dette Skaberens skønne og nyttige Værk og derved skade Menneskene. Til den Ende stod han en Morgen tidlig op, længe inden Solopgang, i den Hensigt at sluge den. Men Gud vidste om hans Plan og skabte en Krage for at forpurre den. Da Solen var i Opgang, kom den onde til og aabnede Munden for at sluge den; men Kragen, som laa paa Lur, fløj ned i hans Hals og frelste derved Himmellyset. Men i Erindring om den Velgerning, Kragerne saaledes en Gang har gjort Menneskene, mener de at kunne gøre, som de vil, og leve af den Føde, Menneskene samler til sig selv og sine Familier.«

Vi har nu fortalt et Par de Eventyr, Bachelor har meddelt; han maa staa inde for, at de er originalt aïnoske og ikke indførte fra Japan, som Aïnoerne har haft saa nær Berøring med. Men dette er neppe rimeligt, thi Berøringen har til de seneste Tider ikke været synderlig venskabelig eller fredelig, og Aïnoerne bærer kun i enkelte, rent udvortes Forhold Præg af japansk Paavirkning. I det væsentlige lever de deres eget Liv og tænker deres egne Tanker, som de synes at holde brav fast ved, i alt Fald havde Missionen ikke synderlig Fremgang hos dem.

De har bevislig tidligere beboet alle de japanske Øer, hvorfra de indvandrende Japanesere efterhaanden har fordrevet dem siden de første Aarhundreder efter vor Tidsregnings Begyndelse, ligesom de — Aïnoerne — selv en Gang havde fordrevet et andet Folkefærd, hvis Efterladenskaber findes i de talrige »Køkkenmøddinger« trindt om paa Øerne.

Endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede var de ikke helt forjagede fra det nordlige Nipon; nu findes de alene paa Jesso, frasét nogle faa Tusende paa Sachalin og Kurilerne. Og overalt er de døende; der er paa deres Hovedø kun 16,000 af dem tilbage navnlig i dens bjergrige, skovbedækkede Indre, omringede af 2—300,000 Japanesere, der behersker dem ganske og aldeles.

I tidligere Tid modsatte de sig kækt deres overlegne Fjender, men nu er deres Mod knækket, nedsunkne som de er i Nød og Fattigdom og halvt ødelagte af det japanske Risbrændevin »Saki«. Desværre! »Civilisationen« bekæmper de »vilde« med de samme Vaaben enten den er europæisk eller japansk.

Digitized by Google

De har tidligere levet som Jægere og Fiskere og kun givet sig meget lidt af med Agerbrug, som de aabenbart har lært af Japaneserne. Men nu har disse udryddet eller næsten udryddet Hjort og Bjørn paa Jesso, saa nu har Aïnoerne kun Fiskeriet, navnlig efter Laks, at støle paa, derfor maa de lægge mere Vind paa at dyrke Hirse, Kartofler og Løg, der dog kun yder et simpelt Udbytte paa Grund af den usle Behandling, de giver Jorden.

Tarvelige og nøjsomme i Levevis er Aïnoerne i høj Grad, deres Føde er ofte meget ussel. Blandt andet fortærer de, ligesom forøvrigt Kinesere og Japanesere, Havalger (Tang), som de samler ved Kysten, ligesom ogsaa Svampe, der vokser i Masser i Skovene. En fed Jordart spises ogsaa; den krydres med en vild Liljes Løg. Fisk, navnlig Laks, hører til deres vigtigste Fødemidler. De bruger til Fiskeri Kanoer af udbrændte Træstammer, 20 til 22 Fod (6—7 M.) lange. De ros med Dobbeltaarer. Dog har de ogsaa Baade, byggede af Bord.

Tidligere jagede de Hjort og Bjørn med Bue og Spyd; ja, de tog ofte modig Kampen op med den sidste blot væbnede med en Kniv, som de stødte den i Hjertet, idet den rejste sig paa Bagbenene for at knuge dem i Favn. Deres Pile forgiftede de med Saften af en Art Stormhats Rod, der virkede hurtigt dræbende selv paa store Dyr. Forøvrigt er intet særlig mærkeligt at berette om deres Liv; vi har jo nu saa ofte skildret et Folk paa deres Trin, at vi vilde løbe Fare for at blive trættende, om vi vilde gentage Skildringen. Vi skal derfor indskrænke os til at nævne, at Bjørneunger blev fangede og opdrættede, om fornødent endog opammede af en Kvinde en kort Tid, og holdt til Fedning, til de var 2 Aar gamle. Da blev de slagtede og spiste under store Festligheder og med mange Undskyldninger for, at man vovede at forgribe sig paa et guddommeligt Væsen. Deres Hovedskaller vises der, som nævnt, guddommelig Ære, og de udpyntes med de hellige Høvlspaaner.

Aïnoen tror paa et Liv efter dette i Underverdenen, hvortil man naar gennem en Hule. Et Menneske kan besøge den, men han er et usynligt Spøgelse dèr, ligesom en Beboer af den anden Verden er blandt

Fig. 286. Hovedskal af en Bjørn prydet med Aïnoernes hellige Høvlspaaner. (Ethnogr. Musæum.)

os; kun Hundene kan lugte ham og røber hans Nærværelse ved deres Tuden. Man har flere Fortællinger om saadanne Besøg af Mennesker i Underverdenen, hvor Livet for Resten leves ganske som her. Af mærkelige Skikke vil vi endnu kun nævne »la couvade«, Ægtemandens Liggen i Barselseng i Stedet for Konen, der forekommer her. Vi kunde have nævnt, at den ogsaa er fundet i Live paa én af Melanesiens Øer.

Vi skal kun endnu bemærke, at Aïnoerne vel er vilde at se til, men at de dog i Virkeligheden er godlidende, ærlige og meget frygtsomme. Deres Optræden er alvorlig og afmaalt; de ynder vidtløftige Ceremonier f. Eks. i Retning af, hvad Høflighed kræver. Deres Hilsener er saaledes meget højtidelige. Mænd folder Hænderne over Brystet, gnider dem, hæver dem op til Øjnene og lader tilsidst højre Haand glide ned ad Skæget. Kvindernes Hilsen bestaar i Gnidninger med Pegefingeren under Næsen, som om de vilde klø den eller tørre den kraftigt af.

Det mærkeligste ved Aïnoerne er dog deres isolerede Stilling som Folk. I Udseende, Levevis, Sprog, Tro o. s. v. staar de i bestemt Modsætning til hele den mongolske Folkeæt, der har trængt dem ud af deres Hjemlande og nu snart har udryddet dem. Heller ikke til de siberiske Folk kan de bringes i noget nærmere Forhold, om de end mulig ikke staar ganske saa fjernt fra nogle af disse. Saaledes skal deres Sprog være beslægtet med Goldernes, en Stamme ved Amurs nedre Løb, og nogle paastaar, at der ogsaa kan paavises Lighed mellem dem og Giljakerne, som vi tidligere har omtalt.

Det har ikke manglet paa Spekulationer og Gisninger om deres Oprindelse og om, hvilken »Race« de egentlig tilhører. I Virkeligheden vides der endnu langt fra tilstrækkeligt om dem og om de dem omgivende Folk til at disse og lignende Spørgsmaal kan afgøres; vi har derfor intet andet at gøre end indtil videre at indordne dem under den desværre alt for omfattende Gruppe af Folk, om hvilke vi kun ved, at de er Overlevere fra svundne Tider, Rester af ellers til Grunde gaaede Ætter, levende Forsteninger, hvis Gaader Fremtiden maa løse.

CENTRALASIATISKE NOMADER.

Asien er Nomadernes klassiske Land. Uhyre Strækninger af det store Fastlands Indre syd for Siberiens Skovgebet og nord for de mægtige Bjerglande i Kina, Thibet, Afghanistan og Persien er Steppeland, der kun egner sig for omstrejfende Hyrder med deres talløse Hjorde af Hornkvæg, Faar, Geder, Heste og Kameler. Selv i mange Bjergegne med udstrakte, højtliggende Fjeldsletter som i Thibet er Nomadelivet fremherskende; men her har Mennesket maattet tæmme et nyt Dyr, den langhaarede Yakokse, for at faa et Husdyr, der kunde udholde den fortyndede Bjergluft og det barske Klima. Mange af disse Egne er endnu temmelig ukendte, de huser nogle af Jordens vildeste og tapreste Folkeslag; nogle af dem, der har stillet sig mest afvisende overfor Evropæernes Fremtrængen og har haft Kraft og Mod nok til, støttet af deres Hjemlandes Uvejsomhed, at hindre denne.

Store Dele af de egentlige Stepper i det sydlige Siberien og i Turkestan er nu dog fuldt undersøgte, og deres Beboere er mange Steder i Færd med at omforme deres Liv under russisk Indflydelse og efter

Digitized by Google

russisk Mønster; thi her er som bekendt ét af de Omraader, hvor Rusland i dette Aarhundrede har gjort de største Erobringer. Og her har — som vi skal faa at se — dette mægtige Land og dets Folk en virkelig Mission i Civilisationens Tjeneste.

Vi har jo oftere talt om og beskrevet Livet paa Steppen, men intetsteds finder vi det udviklet i en saadan Fylde og saa mangesidigt som her i det indre Asien; faa Steder er Steppenaturen saa udtalt som her. Enhver Form af den forefindes, enhver Overgang mellem velvandede, frugtbare Græssletter og øde Ørkener.

I Sydsibirien op mod Skovegnene, hvor Nedbøren endnu er temmelig betydelig og Floderne talrige, med Vand hele Aaret rundt, ligner Steppen nærmest de nordamerikanske Prærier. Navnlig i Foraar og Forsommer frembyder den et Billede af frodig Yppighed, dækket som den ofte er af mere end mandshøjt Græs isprængt med talrige, stærkt farvede Blomster. Selv en Rytter maa undertiden hæve sig op i Stigbøjlerne for at kunne faa fri Udsigt over den uendelige bølgende Ager af saftigt Grønt. Langs Floderne findes her endnu Strimler af Skov eller Krat, der ganske forsvinder i de mere tørre Steppeegne.

Disse, der indtager langt det største Areal, frembyder kun om Foraaret, naar alt spirer og grønnes efter den lange, strenge Vinter, et Billede af Liv og Friskhed. Da er de uendelige Flader, plane som et Logulv eller som en vestjysk Hedeflade, med en Horizont som Havets, dækkede med et frisk, kort Grønsvær, oplivet af Tulipaners og andre Løgvæksters stærkt farvede Blomster. Ud paa Sommeren, der er næsten ganske uden Regn, tørrer Græsset hen, og kun spredte, alenhøje Tisler og andre haardføre, dybt rodfæstede Planter formaar at bevare deres grønne, om end overstøvede Farve. Vandløbene udtørrer, de talrige Saltsøer svinder ind og efterlader triste Sumpe eller udstrakte Flader bedækkede med glitrende Saltkrystaller. Usigelig øde og sørgelig synes da Sletten med det tørre, støvede Græs; Heden er ulidelig, en glødende Blæst fejer hen over Fladerne, rejsende Støvet i hvirvlende Støtter og samlende de knastørre Planter til »Hekseboldte«, som den i rullende Flok jager frem foran sig, fremkoglende Billedet af Dyreflokke, der iler rastløse hen over Steppen. End mere gækkende er Fata Morganas fristende Søer og Skove, der er et dagligt Syn paa Sommerdage i disse øde Egne.

Om Vinteren dækkes Steppen af et Snelag, ikke tykt men fint og letbevægeligt. Naar da en Storm blæser op, en Buran, der om Sommeren kan være plagsom nok ved den Hede og det Støv, den medfører, bliver det farligt for hver den, der færdes ud over Landet, selv for dettes egne, stedkendte Børn. Buranen fører i Reglen ikke Snefald med sig, den fyger kun rasende af Sted med det én Gang dannede Snelag; men dens Voldsomhed gør, at intet levende Væsen kan modstaa den. De store Heste- og Faareflokke styrter fremad i Rædsel, drivende for Stormen, Mil efter Mil til de segner døende om, eller til en Kløft eller en stejl Flodbred sluger dem. Ingen menneskelig Magt formaar at stanse dem, og Mennesket selv kan, naar det overraskes ude i Steppen, kun redde sig ved at lægge sig fladt ned paa Jorden og lade sig indesne med Fare rigtignok for at fryse ihjel. Heldigvis varer en saadan Storm i Reglen kun tolv Timer, men raser den undtagelsesvis længere, da er det, at Nomadernes Dyr dræbes i titusendevis.

I Aaret 1820 omkom saaledes paa Saratovasteppen i det sydlige Rusland, thi ogsaa langt ind i dette Land strækker Steppen sig, under en Buran 10,500 Kameler, 280,000 Heste, 13,000 Stykker Hornkvæg og 1 Million Faar.

Hvor Jordbunden er stærkt saltholdig, dækkes den Kvadratmil paa Kvadratmil af tykbladede, lave, blaagrønne Salturter, der dog ingenlunde forsmaas hverken af Kameler eller Faar. Mod Syd i Turkestan og mod Øst i Mongoliet træffer vi egentlige Ørkener, snart ganske planteløse, snart med en tarvelig, men dog for Kamelen tilstrækkelig Opvækst af lave Tisler og andre tornede Planter. Til Ørkenens andre Rædsler, som Arabien og Sahara frembyder dem, slutter sig her den strenge Vinterkulde,

Fig. 287. Ung Mongol.

der gør den Tid, i hvilken Ørkenrejser ellers vilde være mindst besværlige, til den farligste.

Kun pletvis er Agerdyrkning mulig i disse udstrakte Egne, navnlig, hvor vandrige Floder som Amu Darja og Syr Darja muliggør Vanding eller Overrisling i større Omfang. Saadanne Steder driver en fastboende Befolkning da ogsaa Korn- og Havedyrkning i temmelig Udstrækning, og de hede Somre tillader her, til Trods for de barske Vintre, endog Dyrkning af halvtropiske, étaarige Vækster som Meloner, Ris og Bomuld. Men i de egentlige Stepper kan kun Nomaden — og Røveren — trives.

Befolkningen er overalt af mongolsk Æt; dels af renere Blod som de egentlige Mongoler i Nordkina, Kalmukker og Kirgiser, dels af mere blandet Stamme som de tyrkiske Folkeslag, Turkmener, Øsbeker og mange andre.

Den ægte Mongol udmærker sig ved et temmelig lavstammet, men firskaaret og kraftigt Legeme af knoglet Bygning. Hovedet er stort, kort med lav Pande, smaa, skævt liggende, sorte og missende Øjne, flad Næse, tykke Læber, sparsom Skægvækst og fremstaaende Kindben. De sidste anses for særlig skønne; Kirgiserne siger, at ved dem har Gud givet dem Lighed med Hesten, den ædleste af alle Skabninger. Hudfarven er i Reglen temmelig mørk,

Digitized by Google

brun, uden Kinesernes og Japanesernes udtalte gule Skær.

Det af de godt kendte mongolske Folk, der endnu bedst har bevaret Nomadelivet i dets Renhed, er Kirgiserne; dem vil vi derfor først og fremmest holde os til.

Inde blandt de mægtige Tschanschanbjerge og paa Pamirhøjlandets nordlige Affald lever Karakirgiserne, Kyrgz kalder de sig, hvilket skal betyde »Steppevandrer«, medens Russerne benævner dem de vilde, sorte Bjergkirgiser. Disse er egentlig de eneste, der med Rette bærer Navnet; Steppernes Kirgisere kalder sig selv Kaisakker (Kasakker) og betegnes derfor

Fig. 288. Mongolsk Musikant.

ofte som Kirgis-Kasakker. Hine Bjergenes Sønner er et tappert, men endnu lidet kendt, røversk Folk, der driver Dyrkning af Hvede, Hirse og Byg, tilstrækkeligt til eget Behov, og er rigt paa Heste, Faar og Kameler. Dog neppe overalt; hvor de har uhindret Adgang til de til Bjergene stødende Stepper, paa hvilke de græsser deres Hjorde om Vinteren, medens de om Sommeren drager op til højereliggende Bjergegnes frodige Græsgange, dèr er de velstillede, og de og deres Hjorder trives godt. Men hvor fjendtlige Stammer afskærer dem fra Stepperne, saa de maa holde sig i Bjergene hele Aaret rundt, dèr vantrives de og deres Dyr, der ofte om Vinteren har ondt ved at finde Føden.

Saadan Vekseldrift mellem Sommergræsgange i Bjergene og Vintèrgræsgange paa Sletterne er i det hele Betingelsen for et ideelt Nomadeliv, men Muligheden herfor findes kun faa Steder paa vor Jord. Vi skal imidlertid ikke beskæftige os videre med disse de ægte Kirgisere, vi vender os til dem, paa hvem Navnet er bleven overført, til Steppernes Kirgis-Kasakker. De hører til samme Race som hine, om de end fjerner sig noget mere fra de egentlige Mongoler og nærmer sig til de tyrkiske Folkeslag; deres Sprog synes nærmest at være en tyrkisk Mundart.

De bebor, delte i tre »Horder«, udstrakte Egne i Rusland, Siberien og Turkestan. Vestligst træffer vi den »lille Horde« — der i Virkeligheden er den største — mellem Uralfloden og Aralsøen. Den har udsendt en endnu vestligere Gren, der i Aaret 1812 tog de da ubeboede Stepper mellem Volga og Ural i Besiddelse, paa hvilke den endnu nomadiserer, om end stærkt i Færd med at blive russificeret. Den »mellemste Horde« færdes i Egnene nord og øst for Aralsøen, medens den »store Horde« har sine Græsgange østligst og sydligst, helt hen til Kinas Grænse og ned i Khiwa og Bokhara.

Kirgiseren har det almindelige mongolske Ydre, der ikke just tiltaler vore Skønhedsbegreber. Hans Rigdom er hans Hjorde, hans topuklede Kameler, hans Heste, Kvæg og Faar. Alle hans daglige Tanker drejer sig om disse, af dem afhænger han og dem elsker han. I hans Øjne er Syslen med dem i Forening med Jagt, Krigerfærd og Røveri det eneste, der sømmer sig en Mand, og med den dybeste Afsky afviser han, saa længe han er fri og upaavirket, enhver Tanke om at dyrke Jorden og nære sig af dens Frugter. De fastboende er, mener han, syge eller vanvittige, at de foretrækker det jordbundne Slid for det fri Liv i Steppen.

Hans Husdyr er hans et og alt, de gaar næsten forud for Familien. Naar to bekendte mødes, lyder Hilsnerne: »Hvorledes har dit Kvæg og din Familie det?« Højst sætter han Hesten. I de nordlige Egne er den temmelig lille og uanselig, mod Syd større og kraftigere, staaende nærmere ved Turkmenernes herlige Dyr, der er af persisk og arabisk Herkomst. Udholdende, nøjsom og ildfuld er den altid, skønt ofte klodset og tykbuget at se til i den Tid, da der er Overflod paa Græs, mager og elendig, naar Sommersol tørrer eller Vintersne dækker dette, dens eneste Næring. I Hjorde paa 200—1000 Stykker drives de om paa Steppen fra Græsgang til Græsgang i halvvild Tilstand. Hver Mand har dog sine Dyr, som er mærkede og som han holder nøje rede paa. Det mindste Antal, en Kirgiserfamilie paa fem Medlemmer kan nøjes med, er femten, der i Forbindelse med 3 Køer og 28 Faar holder lige netop Nøden fra Huse.

Vi behøver neppe at sige, at Kirgiseren er en fuldendt Rytter; fra Barnsben af er alle, Mænd og Kvinder, jo vante til at hænge paa Hesteryggen med eller uden den høje, snævre Sadel. Ved de hyppige Fester og Hestevæddeløb viser han gerne Rytterkunster, som man ellers kun ser i Cirkus. Hængende paa Dyrets ene Side, staaende op i Sadlen, ja staaende paa Hovedet i den, jager han af Sted i vildeste Karriere. Kvinderne rider overskrævs i Sadlen ligesom Mændene, de maa derfor ogsaa være

Digitized by Google

klædte væsentlig som disse, og de holder ikke mindre af at vise deres Færdighed. Jublende farer de hen over Steppen, atter og atter kastende deres Hue paa Jorden for smidigt og i fuld Fart at bøje sig ned fra Hesten og gribe den med ufattelig Behændighed.

Hestens Kød spises, dens Hud forarbejdes til Klæder eller sælges, dens tørrede Gødning brændes, og endelig benyttes Hoppens Mælk til Fremstilling af Kirgisernes og i det hele de nomadiserende Mongolers Nationaldrik, Kumys. Denne fremkommer ved Mælkens Gæring under Paavirkning af en bestemt Art Organismer, og den indeholder en vis Mængde Alkohol. Ved Destillation fremstilles der af den i et simpelt Apparat en tarvelig, ildesmagende men stærk Brændevin, som alle Nomader sætter højt. Daglig Drik er dog ikke denne men den egentlige Kumys, der findes i hvert Telt, opbevaret i Lædersække. De store Kar, hvori den gærer, er sammensyede af 4 Hestehuder, og Sømmene er tætnede med Fedt.

Den topuklede Kamel holdes ogsaa i ikke ringe Antal, i alt Fald i visse Egne. Den benyttes til Lastdyr, undertiden ogsaa til at trække plumpe Vogne, og har derfor navnlig Betydning under Flytningen fra Græsgang til Græsgang. Om Vinteren faar den her i de nordligere Egne en formelig Pels, bestaaende af lange, bløde Haar, som den omsigtige Kirgismoder anvender til at svøbe sit diende Barn i.

Hornkvæget har navnlig Betydning ved sit Kød, medens Mælken er langt mindre anset end Hoppens. Dog benyttes den, blandet med al anden Slags Mælk af Hopper, Kameler, Faar og Geder, for saa vidt der ikke haves anden Brug for den, til Fremstilling af det daglige Næringsmiddel: sur, ostet Tykmælk. Til højre for Indgangen i Teltet findes opstillet et mandshøjt Læderkar, firkantet eller ovalt, indsnøret paa Midten. En favnelang Stang er stukket ned i det, og det øverste Rums Aabning er dækket med en ugarvet Dyrehud, medens der paa det nederste Rums Lædervæg er et Hul med en Trætap i. I dette Kar heldes al Mælk, der ikke bruges til andet, og enhver af Teltets Beboere, der har en ledig Stund, benytter denne til at tage sig en Omgang med Stangen. Ved dennes Omrøren i Mælken bevirkes en ufuldkommen Kærning. Enhver, der ønsker en Portion af Tykmælken, tager Tappen ud af Underrummet og holder ét eller andet Kar til, saa er han snart tilfredsstillet.

Faarene er i de gode Egne store og af den fedthalede Race, medens de i de simplere er smaa og uden Fedt agter. Deres Kød udgør den almindeligste Kødføde, de slagtes jævnlig og efter Behov, medens større Kreaturer kun fortæres ved de store Fester o. l. Til daglig spises kun de styrtede og selvdøde. Faareskind bruges til mange Øjemed og Ulden til Fremstilling af Filt, et Stof af uhyre Vigtighed for Kirgisen. Det laves ved at lægge Kamel- eller Faareuld sammen lagvis, fugte det, rulle det med Hænderne og stampe det udholdende med Fødderne. Efter Ønske gøres det hvidt, sort eller broget.

Filtet bruges først og fremmest til »Kibitkaen«, Teltet, der er bygget efter samme Princip hos alle de mongolske Nomader. Det bestaar inderst af et Træskelet, der forneden danner en Cylinder af hinanden krydsende lette Stænger; disse er forbundne som Pindene i et bekendt Legetøj, der kan forlænges og forkortes efter Behag ved Tryk paa de to første Pinde. De enkelte Stykker af Cylinderen kan altsaa foldes sammen og let transporteres. Naar de er opstillede til Brug, er de 5—6 Fod ($1^1/_3$—2 M.) høje. Til dem bindes med Snore af Kamelhaar et stort Antal lette, buede Tagspær, der foroven samles om en stærk Træring.

Dette Træskelet sammenholdes af et bredt, stærkt, ofte i smukke Mønstre vævet Bind, og uden paa det anbringes med stor Omhu Teltdækket, der bestaar af et eller flere Lag Filt, delt i store Stykker, der omhyggelig snøres sammen. Hos fattige bruges i Stedet for Filt Birkebark, der om Vinteren dækkes med Sivmaatter. En Døraabning efterlades, der kan lukkes med ofte smukt udsyede Filttæpper eller med Trælemme. Hele den lette Bygning støttes med Snore til korte Pæle, og det er sjeldent, at selv de voldsomme Buraner kan vælte den. Derimod er den let at flytte. Bliver Utøjet for livligt, og det sker, thi Kirgiserne er nogle store Grise, saa tager et Antal Mænd blot fat i Træskelettet og spaserer nogle hundrede Alen bort til et nyt og bedre Sted med hele Historien.

Saadanne Kibitkaer er ofte ret rummelige; hos velhavende kan 40 Mennesker faa Plads i dem om Dagen, 20 om Natten. Enhver har sin bestemte Plads. Foran Indgangen ligger Mændene af Familien, de skal være rede til Forsvar i Tilfælde af natligt Angreb. Til venstre er Kvindernes, til højre det mandlige Tyendes Lejer. Midt paa Gulvet er Ildstedet, paa hvilket der af Hensyn til Brandfaren kun brændes tørret Gødning, i Reglen kan heller intet andet faas. Den yderst skarpe og ildelugtende Røg skaffes ud gennem »Lyren« i Teltets Top, hvor Træringens Gab efter Behag kan dækkes med Filt eller lades aaben. Forøvrigt er Bohavet yderst simpelt, foruden Kumys- og Brændevinssække, det store Surmælkskar, de langs Teltvæggene ophængte Vaaben, Ridetøjer, Lassoer m. m., nogle Trækar og en Jerngryde eller to finder vi kun Sengene med Over- og Underlag af Hestehuder og Filttæpper. Ved Kibitkaens Bagvæg ligger opstablede et større eller mindre Antal Lædersække i to Lag, dækkede af et smukt Filttæppe. De indeholder Familiens Skatte, dens Klæder, Tæpper o. l., og hos de rige er de gerne af rødt Læder smykkede med kulørt Saffian i paasyede Mønstre.

Klædedragten er væsentlig ens hos begge Køn. Den bestaar først og fremmest af en slobroklignende Kofte, der om Sommeren er af Lærred, om Vinteren af Pelsværk eller vatteret Tøj. I ældre Tid brugtes Huden af et Føl med vedhængende Hale til Kappe. Benklæderne er af Skind, Strømperne af Filt omvundet med Tøjlapper. Paa Fødderne bæres plumpe Læderstøvler. Sommerhatten er af Filt, skyggeløs, om Vinteren bruges store, kegleformede Hatte af Faareskind. I de til Kina stødende Egne er Dragten dog ofte paavirket af kinesisk Smag og bestaar af en Bluse med Bælte og lange, vide Benklæder af blomstret Tøj, medens Hatten har en bred Skygge. Falkejægeren paa vort Billede efter den russiske Maler Werestjagin bærer denne Dragt. Kvindernes

Digitized by Google

Haar hænger i to svære Fletninger ned ad Ryggen, ofte er de forlængede ved Hjælp af Hestehaar, da Skikken byder, at de skal naa nedenfor Bæltestedet. De forsires med Perler, smaa Konkylier og Kobberknapper.

Mændenes Bevæbning bestaar af Bue og Pile eller Luntebøsse og et Spyd. Vaabnene bruges foruden i Krig tillige til Jagt, hvortil ogsaa holdes talrige store Hunde samt afrettede Falke- og Kongeørne, der i dyre Domme købes af et Nabofolk, Bashkirerne. Genstande for Jagt er Antiloper, vilde Heste (Tar-

Fig. 289. Kirgisisk Falkejæger.

paner) og Kameler, Harer og Fuglevildt: Trapper, Fasaner o. s. v. Ulve jages til Hest, men de dræbes ved Slag af en Pisk med Snært af stærke Jerntraade; at skyde dem betragtes som ikke hæderligt. I visse Egne er Moskushjorten det vigtigste Vildt. dens kostbare Moskus er tillige med Huder, Rhabarberknolde — der opgraves i Bjergene, hvor saadanne findes — Kvæg og Heste deres eneste Handelsartikler.

Ogsaa Fiskeri drives i Søer og Floder, der i Reglen er uendelig rige paa Laks, Gedder og Stør; kun de salte, om Sommeren udtørrede Steppesøer er uden dyrisk Liv. Af Fartøjer kendes hist og her Trækanoer, hvor Skovene i nære Bjerge har Træer, der er store nok. Ellers bruges for at komme over Floderne, der jo er saa hyppige i mange Egne, store Knipper af tørre Siv, der bindes til de svømmende Hestes Haler. I Reglen er det dog kun Gods, der betros til dem; Menneskene bliver hellere paa Hesten og lader den om det øvrige.

Den daglige Levemaade er yderst tarvelig. Brød og andre Melspiser kendes — eller kendtes tidligere — kun af Navn; den eneste Plantekost var vilde Rødder og Knolde, der opgraves af Kvinder i Steppen, samt visse vilde Frugter. Mælk, særlig den sure, ostede, smaa, stenhaarde Oste, daarligt, harsk Smør, Kød af Faar, Vildt eller selvdøde Kreaturer er det, der nydes ved de to daglige Maaltider, Aften og Morgen. De mest yndede Drikke er Kumys og den saakaldte Teglthe. Denne bestaar af Affald af Thebladene, Stilke o. l., der presses til en fast Masse i Murstensform og udføres i store Mængder fra Kina. Den brydes i Stykker og koges i Vand, hvortil sættes en Klump harsk Smør, om hvis Beskaffenhed man kan gøre sig et Begreb, naar man hører, at den ofte føres med paa Rejser i — Pelsens Lommer. Haves der Brug for noget af den, stikker man blot Haanden i Lommen og haler en Portion op, blandet med Støv, Snavs og rigeligt med Haar!

Det daglige Arbejde forrettes af Kvinderne, der indttager en temmelig underordnet Stilling. De har foruden alt husligt Arbejde at samle og tørre Gødning til Brændsel, at sy alle Familiens Klæder, stampe Filt, sno Tov af Kamelhaar og tilberede Læder. Dette sidste forstaar de dog kun daarligt. De udbløder Huderne i Vand, hvori er opløst nogle tørrede Oste med Tilsætning af Mel og Salt og underkaster dem derefter en meget ufuldkommen Garvning. Ved Kibitkaens Flytning maa de tage den ned, pakke den paa Lastdyrene og sætte den op igen paa den nye Lejrplads.

Mændene vogter Hjordene, jager, kriges og drager paa Røvertog, hvor saadanne endnu finder Sted; de fleste Kirgiser er nu russiske Undersaatter og har derfor ikke deres gamle Frispas mere. Den mandlige Kirgis driver en stor Del af Dagen bort med Passiar, Tobaksrøgning, Kumys- og Brændevinsdrikning.

Folkekarakteren udmærker sig paa den ene Side ved Redelighed, Aabenhed, raa Godmodighed, Gæstfrihed og Stolthed, paa den anden ved Dovenskab og Hævnsyge. Egentlig modige kan Kirgiserne ikke kaldes; skønt de i opblussende Kamplyst kan øve kække Bedrifter, mangler de dog det koldblodige, velovervejede Mod, som i Grunden alene fortjener Navnet. Nøjsomme og haardføre er de fra Barnsben af. De smaa Børn gaar ganske nøgne; senere hen faar de en løs Pels paa, der kun daarligt holdes sammen om den bare Krop ved et Bælte; i den trodser de uforknytte Kulde og Sne. Der er skarpt Skel mellem adelige: »hvidbenede« og Menigmænd: »sortbenede«, som de kaldes, og Fødselsstoltheden er stor hos alle, men særlig hos de første. Naar to, hinanden ukendte Kirgiser mødes, er det første Spørgsmaal: »Hvem er dine syv Fædre (Forfædre)?« og selv Børn kan svare nøjagtigt herpaa.

I Spidsen for Horderne staar arvelige Fyrster, Khaner, som har stor Magt og vises stor Ære, navnlig har de uindskrænket Dommermyndighed og Ret til Anførsel i Krig. De mindre Klangrupper styres af Starchinoer, ældste, der indsættes af Khanen; men deres Magt og Indflydelse synes kun ringe.

Digitized by Google

Hver saadan Gruppe har fra Arilds Tid sit bestemte Omraade anvist, paa hvilket det græsser sine Hjorde. De er altid paa Vandring, idet Opholdene paa de enkelte Lejrpladser sjelden strækker sig over mere end et Par Uger; men deres Ruter er én Gang fastslaaede og fraviges kun af særlige, tvingende Grunde. Derfor vèd en kendt Mand altid, hvor den og den »Aul« (Klangruppe) er at træffe, hvor planløse end dens Bevægelser kan tage sig ud for udenforstaaende. Ofte krydses de forskellige Aulers Veje, men det giver aldrig Anledning til Kiv, enhver véd,

Fig. 290. Kirgisere paa Ulvejagt.

hvor langt hans Rettigheder strækker sig og respekterer andres, som han forlanger sine egne respekterede.

Af og til træffer flere Underafdelinger sammen til Afholdelse af Fester med stor Kvægslagtning og megen Drik, Hestevæddeløb, Brydning, Vagtelkampe o. l. Sang, Musik og Dans er meget yndede; det væsentligste Musikinstrument er en Slags tostrenget Guitar.

Nu er Kirgiserne Muhamedanere, men de er lunkne i religiøs Henseende, lidet fanatiske, anlagte, som de og Mongolerne i det hele er, som Fornuftmennesker med ringe Fantasi og liden religiøs Sans. Kvinderne gaar utilslørede, og Mangegifte er sjeldent udenfor de højere staaendes Kres. Konen maa hentes i en fremmed Klan, da Giftermaal inden for ens egen ikke taales. Ofte forloves ganske smaa Børn ved Forældrenes Aftale, ved den fastsættes da ogsaa Købeprisen. Thi en Kone maa ligefrem købes for saa og saa mange Hopper, Kameler, Bøsser, Jagtørne eller lignende. 100 Hopper er en høj Pris, 27 den laveste; kan den ikke erlægges, maa Brudgommen arbejde en vis Tid hos Brudens Forældre for paa den Maade at yde Valuta for hende. Mange Skikke tyder paa tidligere Tiders Kvinderov, saaledes anstilles paa Skrømt en Jagt til Hest efter Bruden af Brudgommen og hans Venner.

Ved et Barns Fødsel slagtes et Lam, af hvis Kød en Del kastes i Ilden som Offer til Aanderne, medens Resten udgør Konens eneste Føde i Barselsengen. Det koges, og Barnet bades i Suppen, hylles i Lammets varme Skind og anbringes i en firkantet Kurv, som Moderen under Ridtet holder foran sig paa Hesten.

Tidligere gik Koner i Arv som andet Gods; vi genfinder her den saa almindelige og oprindelige Betragtning af Kvinden som Mandens lovlige, købte og betalte eller ærligt røvede Ejendom.

Efter Døden blev Ligene pakkede ind i Filt og lagte ud paa Steppen, dækkede af Sten eller Kvas; de blev da hurtigt ædte af Rovdyr.

Som Livet levedes og til Dels endnu leves hos disse Kirgisere, saaledes former det sig i det væsentlige for alle de mongolske og tyrkiske Nomadefolk, der lever eller har levet paa de asiatiske og sydrussiske Stepper. Disse vilde, frihedselskende og ustyrlige Stammer har som bekendt spillet en vigtig Rolle i Europas Historie, thi dem var det, der under Navn af Hunner brød ind over vor Verdensdel i Oldtiden, og som under de store Erobrere Tamerlan og Dhingiskhan var Middelalderens Rædsel, ligesom det ogsaa var beslægtede Stammer, der under Navn af Osmanlier grundede den én Gang saa mægtige tyrkiske Stat.

Lige til den seneste Tid har Turkmener og Øsbeker i Sydturkestan været en Gru for de tilstødende Egne, navnlig for Persien, hvis ulykkelige Beboere de Aar ud og Aar ind overfaldt, plyndrede og slæbte i Slaveri i tusendvis. Den berømte ungarske Sprogforsker Wambéry, der inden Russernes Erobring vovede sig til at berejse Turkestan udklædt som Derwish, har givet en udmærket Skildring af Turkmenerne, af hvilken vi uddrager følgende.

Folket er delt i Stammer, som kalder sig selv Chale, »Mennesker«, og det lyder nødigt nogens Befaling eller taaler nogen Styrelse. »Vi er et Folk uden Hoved« siger de om sig selv. Der er ganske vist et Slags Høvdinger eller Fyrster af Navn, Aksakalerne, Hvidskæg; men deres Betydning er i alt Fald i Fredstid kun ringe. De maa tage sig vel i Agt for ikke at optræde befalende eller prale med deres Magt, thi det taales ikke af deres frihedskære »Undersaatter«. Det, der i Virkeligheden holder sammen paa Stammerne, er her, som saa ofte hos halvkultiverede Folk og navnlig da hos Nomader, den usynlige og ugribelige Magt: Skik og Brug. Den retter man sig uvægerlig efter, dens uskrevne Love forhindrer, at alt opløses i vildt Anarki.

En anden Magt er Religionen, Muhameds Lære; den og dens Præster, Mollaherne, har i alt Fald nogen Indflydelse. Skønt heller ikke Turkmenerne er egentlig fanatiske, saa lidt som andre Nomadefolk; Fanatismen trives ikke i Steppens og Ørkenens friske Luft og under det frie Liv, der føres i dem. Islam har væsentlig kun virket omformende i rene Udvortesheder, dens Bud lydes kun, for saa vidt de ikke griber hindrende ind i det tilvante Liv eller

Digitized by Google

støder an mod indgroede Vaner og gammel Tankegang.

Den forbyder som bekendt ikke Slaveri, men den paabyder, at ingen Muselman maa gøres til Slave. Adlødes dette Bud, vilde Turkmenerne have maattet give Slip paa deres kæreste Sport og bedste Indtægtskilde, Menneskerov og Slavehandel, thi de omboende Folk er jo alle Muselmen. Men det adlødes ikke, og da Wambéry en Gang spurgte om, hvorledes de kunde forsvare at sælge en troende som Slave, svaredes der ham snildt nok: »Koranen, Guds Bog, er sikkert ædlere end Mennesket, og dog købes og sælges den jo for nogle Kran (Øre). Joseph, Yacubs Søn, blev solgt, har det skadet ham?«

Der er endnu en mongolsk Folkestamme, som fortjener Omtale. Det er Kalmukkerne, et tidligere mægtigt Folk, hvoraf en Rest endnu nomadiserer paa Sydruslands Stepper i en Tilstand, der i alt Fald nærmer sig til et Naturfolks.

Deres oprindelige Hjemstavn er Kinas vestligste Egne, Dshungariets udstrakte Græssletter og Ørkener. Derfra udvandrede de i det 16de og 17de Aarhundrede og banede sig Vej til de store Sletter mellem Uralfloden, Don og Kavkasusbjergene. Her nomadiserede de og tog hurtig til i Velstand. De navnlig mod Nord vand- og græsrige Stepper nærede deres uhyre Hjorde, og deres Kibitkaer bredte sig i Tusender og atter Tusender ud over Landet. Deres Kameler talte de i Titusender, deres Heste og Kvæg i Hundredtusender, deres Faar i Millioner. Hvor kvægrige de var, ses bedst af de svære Bøder af Dyr, deres Love fastsatte for større som for mindre Forseelser. For Fejghed i Krig skulde en Fyrste foruden 100 Harnisker og 50 Kibitkaer betale 100 Kameler, medens en simpel adelig slap med 3 Slaver, 3 Kibitkaer og 30 Heste. For at slaa en anden skulde en almindelig, menig Kalmyk af med fra 5 til 9 Stykker Kvæg. En beskadiget Tommelfinger kostede 18 Okser, Forseelser mod Forældre eller Lærer fra 9 til 27. Og saaledes fremdeles; kun et meget kvægrigt Folk kunde bære en saadan Lov.

Fig. 291. Kalmukportræt.

Deres Liv leves som Kirgisernes, hvem de ogsaa ligner i Udseende; vi skal derfor ikke komme nærmere ind paa det her. Vi vil kun berette om en mærkelig Begivenhed i deres Historie, den sidste Folkevandring i stor Stil, som vor Verdensdel har været Vidne til. Den giver os et interessant og storslaaet Billede af Nomadefolkenes Liv.

Oprindelig frie og selvstændige laa Kalmukkerne efter deres Nedsættelse i de sydrussiske Stepper efterhaanden under for Ruslands Magt og Indflydelse. Af de fire Hovedstammer, hvori de var delte, Chochoter, Dærbøter, Sungarer og Torgoter, svor de sidstes Khan alt i Aaret 1616 Russerne Troskab. De andre fulgte efterhaanden efter, og i Midten af forrige Aarhundrede var alle under russisk Overhøjhed, i alt Fald af Navn.

I Begyndelsen mærkede de ikke stort hertil men levede deres frie, tilvante Liv under deres egne Herskere. Efterhaanden stræbte Rusland dog efter mere Indflydelse og ansatte Embedsmænd, Pristaw'er, som fulgte de enkelte Stammer, Ulusser, paa deres Nomadetog. De skulde have en vis Opsigt med Kalmukkerne, være Mellemmænd mellem dem og den russiske Regering og afgive Indberetninger om Forholdene til denne. De blev lønnede af den, men meget lavt, og Følgen blev naturligvis, at de tillod sig mange Slags Overgreb og Udsugninger, som efterhaanden ophidsede Nomaderne imod dem og det, de repræsenterede.

Der bredte sig desuden mere og mere i Horderne en dump Mistillid til Rusland. Man begyndte at frygte dets Hensigter, som man troede gik ud paa efterhaanden at gøre fredelige Agerdyrkere ud af de fri og krigerske Nomader. Dette benyttede en klog, energisk og ærgerrig Mand, Zøbøk Dorschi, sig af. Han var af Rusland anerkendt som Vicekhan under hans Slægtning, Overkhanen Ulasha. Men han mente sig forbigaaet til dennes, den højeste Stilling i Folket, som efter hans Anskuelse tilkom ham. Saalænge Russerne støttede Ulasha, indsaa han, at der ikke var Mulighed for at styrte denne, derfor fattede han den dristige Plan at bevæge Folket til at vandre tilbage til Kina og derved unddrage sig Ruslands Herredømme.

Snild, som han var, holdt han sig gode Venner med sin Frænde, Overkhanen, der nylig i Ruslands Tjeneste havde ført 30,000 Kalmukker til en stor Sejr over kavkasiske Folk, og som derfor var lige saa skattet af Russerne som æret og elsket af sit eget Folk. Ja! han forstod endog at drage Ulasha ind i sine Planer og faa ham til at bifalde dem.

Kalmukkerne er ikke Muhamedanere som Kirgiserne, de er Budhaister, og som saadanne er deres religiøse Overhoved, deres Pave, den bekendte Dalai-Lama i Hlassa, Hovedstaden i Thibet. Til ham ser hele Folket op med den dybeste Ærbødighed; han indsatte den Gang endnu deres øverste stedlige Lama, som nu udnævnes af Rusland. Til ham sendte Khanerne et Gesandtskab for at æske hans Raad om den paatænkte Udvandring og for at bede ham, Profeten, om at sige, om den vilde lykkes og naar det heldigste Tidspunkt til den vilde komme. Han bifaldt Planen, da det jo kun kunde være ham kært at faa saa stor en troende Menneskemasse ført tilbage til de svagt befolkede Egne i Thibets Nærhed, og han forudsagde, at den vilde lykkes, naar man valgte et eller to nærmere betegnede Aar til dens Udførelse. Der var endnu en halv Snes Aar, til disse indtraf, og Dorschi benyttede den saaledes givne Frist til ihærdigt og klogt at virke for sit Forehavende.

Han udsaaede Had og Mistillid til Rusland i Folket og vandt dets Fyrster for sin Plan. Da Tiden nærmede sig, lod han Ulasha sammenkalde et stort Møde af Fyrster og adelige, paa det blev Udvandringen besluttet og Tidspunktet for den fastsat til den strenge Vintertid, da de vest for Volga boende

Digitized by Google

Stammer kunde gaa over den paa Isen. Russerne blev advarede om, hvad der forestod, men den forblindede og hovmodige Overpristaw vilde intet høre og intet tro, og gennem ham blev Regeringen beroliget, saa Kalmukkerne kunde træffe deres Forberedelser i Ro.

Under Paaskud af at ville samle en Hær til et Felttog mod Kirgiserne, der havde vist sig urolige og ulydige, drog Ulasha saa mange af sit Folk til sig som muligt paa Volgas østre Bred. Paa den anden Side af den stod en anden kalmukkisk Fyrste med 20,000 Kibitkaer, kun ventende paa Is for at gaa over Floden og slutte sig til sine Landsmænd. Men Uge gik efter Uge, og stadig udeblev mod Sædvane den stærke Frost; tilsidst maatte Ulasha beslutte sig til Opbrud, da Planen umulig kunde holdes hemmelig længere. Derved bevaredes alle de Stammer, der endnu holdt til vest for Volga, for Rusland.

Det var den 5te Januar 1771. I den kalmukkiske Lejr, der Kibitka ved Kibitka strakte sig ud over Steppens uoverskuelige Sneflade c. 100 Werster fra Volgafloden, herskede der et livligt Røre, men ingen af de russiske Pristawer, ingen af de mange fremmede Handelsmænd, som den store Menneskemængde havde lokket til, anede noget ondt. Mellem Teltene vrimlede der af Kameler og Heste, Kvæg og Faar, Kvinder og Børn, og der var intet paafaldende i disses Nærværelse, thi naar et Nomadefolk drager i Krig, fører det med sig al sin Ejendom og Familie. Alt gik tilsyneladende som sædvanligt, da der pludselig fra alle Kanter af Lejren lød vilde Skrig, og Flokke af væbnede Mænd strømmede sammen om Pristaw'ernes og de handlendes Telte. I et Nu var hele Myretuen i Bevægelse; Vareoplag blev plyndrede, Russere og Kasakker fangede eller dræbte, hvis de satte sig til Modværge. I Almindelighed er Kalmukken godmodig, og Grusomhed ligger hans Karakter fjernt, men i Øjeblikkets Ophidselse gav den sig dog enkelte Udslag. En Kasak, der gjorde Modstand, blev grebet og fik Maven sprættet op i levende Live, medens hans Hjerte endnu bankende blev revet ud af hans Bryst. Dog, sligt var en Undtagelse; Modstand var umulig, snart var alt plyndret, hvad plyndres kunde, og alle Fanger lagte i Lænker.

Saa kom Opbruddets Time. Med feberagtig Iver blev Kibitkaerne taget ned, Filtdækkerne rullet sammen, Stængerne samlede, og de og alt rørligt Gods blev læsset paa de knælende, skrigende Kameler og de urolige, vrinskende Heste. Til Hest steg Krigerne, væbnede med Buer og Pile, Bøsser og Spyd, til Hest Kvinderne med deres spæde Børn i de varme Pelsværksposer, dinglende ved Dyrets venstre Side. De unge Mænd og Kvinder, Drenge og Piger samlede de uoverskuelige Hjorde af Kvæg og Faar og drev dem af Sted mod det fjerne Maal, medens raske Ryttere jog af Sted med de store Flokke af halvvilde Heste.

I Tempelteltene, Churullerne, havde de talrige Gejstlige under alenlange Tudehorns dybe Bastoner og under den skingre Klang af Metalbækkener bedt den sidste Bøn til Budha om Held og Beskyttelse paa den farlige Færd og ofret ham det sidste Offer. Saa blev Gudernes malede Billeder og alt Templernes Tilbehør pakket sammen paa mange taalmo-

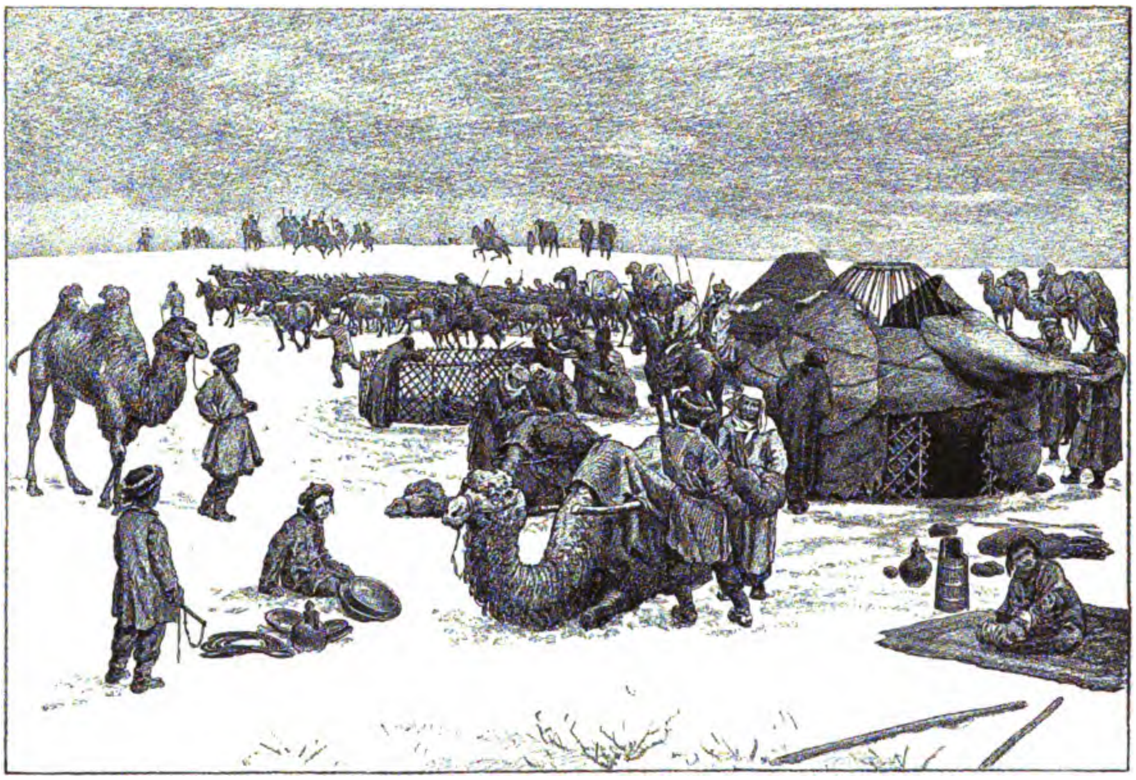

Fig. 292. En Kalmuklejr i Opbrud.

Digitized by Google

dige Kamelers stærke Rygge, og frem i Spidsen for det uoverskuelige Tog skred Folkets Guder og deres Præster, de sidste glade ved Tanken om at lyde Dalai-Lamas Bud og nærme sig med hvert Skridt til Thibets hellige Jord.

Samtidig var efter Aftale andre Horder brudt op fra andre Lejre, og alle stævnede de mod det første foreløbige Maal, mod Steppefloden Ural, Ruslands daværende Grænse.

Alle maa have været sig bevidst, hvilken uhyre Opgave de havde paataget sig: Ved Vintertid at bane sig Vej Hundreder af Mile frem over øde, snelagte Stepper med Kvinder og Børn, med utallige Hjorde, hvis eneste Føde maatte være det tørre Græs, de kunde skrabe frem under Sneen. Frem mellem fjendtlige Horder af røveriske Kirgiser, med russiske Tropper i Hælene, med Fare for Flankeangreb af hurtige Kosakafdelinger skulde det eventyrlige Togt gaa Maaned efter Maaned. Der skal al ét Naturfolks ubændige Frihedstrang, al Nomadens utrolige Haardførhed, al hans Tillid til hans nøjsomme og udholdende Ride- og Lastdyr og al et præstekuet Folks blinde Tro paa dets Guders Magt og Hjælp til, for at planlægge og gennemføre et saadant Vovestykke.

Ved Uralfloden samledes alle de hidtil spredte Flokke, og her lod Ulasha holde Mandtal over Skarernes Mangfoldighed. Mellem 40 og 50,000 Kibitkaer var det lykkedes at undfly; i alt har Tallet paa deres Beboere været omkring 400,000. I Sandhed, en uhyre Folkemængde at lede og styre paa den lange Vandring!

Det gjaldt om at komme frem i Hast, thi man maatte vente, at hurtige Stafetter havde varskoet Russerne i de vestlige sibiriske Garnisonsbyer om Flugten, saa man kunde risikere, at Troppemasser derfra kunde blive kastede frem for at afskære Tilbagetogslinjen. Derfor var der givet Ordre til at læsse Kamelerne let og bortkaste al overflødig Bagage. Kibitkaernes Gittere med de dertil hørende svære Filtstykker var ladte tilbage, og Jerngryder og Trækar, Tæpper og Klædningsstykker laa i Hobe paa Hordernes Vej.

Videre gik det over den tilfrosne Ural ind i Kirgisernes Land. Spredt over et uhyre Rum, som nødvendigt var for at skaffe Plads for og Græs til de mægtige Hjorde, ilede Folketoget frem. I Midten drog Kvinder og Børn syngende og glade med de letpakkede Kameler, uden om dem blev Kvæg og Heste drevet frem saa ilfærdigt, som Hensynet til deres Velvære tillod. Foran, bag ved og til begge Sider dækkede Krigernes beredne Skarer saa godt som muligt det kæmpemæssige Tog.

Om Natten blev der slaaet Lejr; Kibitkaernes hvælvede Tage var de trætte Menneskeskarers eneste Ly; deres Føde var de i Dagens Løb under Marchen styrtede Kreaturer, som straks blev slagtede, og hvis Kød man pakkede paa Heste og Kameler. Mælk, der ellers var den daglige Kost, har sagtens været sparsom, og nogen Forsyning af anden Proviant havde kun de rige kunnet føre med sig.

Overgangen over den islagte Ural gik let for sig, og med frisk Mod stræbte Skarerne ud over Kirgiserlandets rige Græsgange. Foraaret, der kommer tidligt i disse Egne, befriede dem foreløbig for Frygten for Fodermangel; men den ved Tøbruddet opblødte Jord lagde mange Hindringer i Vejen for hurtig Marche. Hvad kunde det frodigt spirende Græs, isprængt med de tusende Foraarsblomsters prægtige Farver hjælpe, eller den milde, lune Søndenvind fra Turkestans varme Egne, naar Kosakkernes plyndringslystne Horder og Russernes bøssevæbnede, raa Soldater truede med at indhente det langsomt fremskridende Tog?

Snart mødte de første alvorlige Ulykker dem. En lille Afdeling tapre Krigere blev afskaaret af 2000 velvæbnede Kosakker og dræbte til sidste Mand efter den mest haardnakkede Modstand. To Ulusser paa tilsammen flere tusende Kibitkaer overgav sig fejgt til de forfølgende Fjender, og en tredje fulgte — gjort modløs ved Eksemplet — snart efter. Alle disse vandrede tilbage over Volga, hvor de sluttede sig til deres dér tilbageblevne Landsmænd.

Dog Hovedmassen stræbte ihærdigt frem. Det korte Foraar var snart forbi, og den hede Sommer tørrede Vandløb og Damme ud, truende Mennesker og Dyr med Vandmangel. Fra alle Sider brød Kosakker og Kirgisere frem mod de ulykkelige, i hvis Rækker Nød og Elendighed bredte sig raskere Dag for Dag. Det var et sørgeligt Syn at se, hvorledes det af Tørst brølende Kvæg slæbte sig frem Fjed for Fjed over den tørre, støvende Steppe. Men endnu sørgeligere var det at iagttage den Dag for Dag voksende Hob af huløjede, pjaltede Mennesker, der møjsommelig krøb frem, sakkende agterud for det egentlige Tog. Det var de fattige, hvis faa Lastdyr og Heste var styrtede, og som nu saarfodede og tørstige maatte se at vinde med, saa godt de formaaede.

Deres eneste Trøst var Utallet af de styrtede Dyr, der forsynede dem i rigeligt Maal med Føde, og det med Føde, de paa ingen Maade foragtede, vante som de var fra Hjemmet til at nøjes med selvdøde Kreaturers Kød.

Utallige var de Kampe, de ufortrødne Kalmukkrigere maatte bestaa. Dag og Nat maatte de være paa deres Post for at værge sig selv og deres Familier mod Fjendens raske Overfald, og modigt bestod mange af dem Prøven. Men andre begyndte at knurre, som rimeligt kunde være, og forsagte Røster hørtes ofte, raabende paa at opgive det hele og vende tilbage selv paa Bekostning af Friheden.

Men Dorshi og Ulasha modsatte sig med sejg Ihærdighed ethvert Forsøg paa at bryde deres Forsæt; frem vilde de, frem mod Frihed og Lykke i Dshungariet, deres gamle Hjemstavns rige Egne. Der blev fra russisk Side gjort Forsøg paa at bevæge Vicekhanen til Frafald, idet man lovede ham Ulashas Værdighed, hvis han vilde føre Folket tilbage. Men han lod sig ikke forlokke; han havde ingen Tro til Russernes Ordholdenhed, og — rænkefuld som han var — ventede han sig mere af den kinesiske Kejsers og Dalai-Lamas Taknemlighed, naar han tilførte dem saa mange trofaste Undersaatter.

Efter to Maaneders Forløb naaede Toget Steppefloden Irgis; her brød Misfornøjelsen for Alvor løs. Mange anraabte i Fortvivlelse Guderne om, at Russernes Tropper blot maatte vise sig, for at de kunde overgive sig til dem og faa Ende paa deres Lidelser. Men der viste sig kun vilde Kosakker og Kirgisere,

Digitized by Google

til hvem ingen vovede at overgive sig, vel vidende, at Døden vilde blive Følgen.

Derfor gik det atter frem, nu gennem en Egn, hvor de opsvulmede Steppefloder lagde mange svære Hindringer i Vejen. Paa det korte Stykke mellem Irgis- og Torgaifloderne gik en stor Del af Hjordene til Grunde, og den uhyggelige Bagtrop af Marodører voksede daglig. Alt, hvad undværes kunde, blev bortkastet; saaledes ogsaa store Masser af de tunge, russiske Kobberpenge, som havde været deres kostbareste Eje, og som de forfølgende Russere begærligt opsamlede.

Men var Vejen besværlig for de haardføre, til Strabadser vante Nomader, var den det ikke mindre for de russiske Tropper, der forfulgte dem. Skønt de jo ikke skulde føre Kvinder, Børn og Hjorder med sig, slæbte de sig dog kun langsomt frem, og først i Nærheden af Torgaifloden nærmede de sig til Kalmukkerne. Her i en græsrig Egn havde disse, der troede sig undslupne deres farligste Fjender, med et Naturfolks Letsindighed slaaet sig til Ro og tænkte paa at tilbringe et Par Maaneder for at komme til Kræfter og lade deres Dyr græsse og hvile. Kun 6 Dagsmarcher var Russerne her bagved dem, da de fik Underretning derom og det gennem Sendebud, disse selv sendte til Lejren for at aabne Underhandlinger om Overgivelse. Men de førte ikke til noget; Kalmukkernes Fyrster mente, at nu, da de var naaede saa langt frem, var der ingen Mening i at vende om. De haabede at naa den kinesiske Grænse uden store Vanskeligheder.

Men Ro og Hvile blev der rigtignok intet af, og Folket knurrede højlydt. Dog, den vante Ærbødighed for og Lydighed mod Herskerne sejrede, skønt der foran dem laa en skrækkelig Ørken, hvor der i 3 Dagsrejsers Afstand ikke var ordentligt Vand at opdrive.

Atter satte de sig i Bevægelse forat møde nye Farer og Besværligheder, mod hvilke de tidligere var for intet at regne. Disse tre Dages Rejse kostede Kalmukkerne større Tab af Mennesker og Kvæg end hele den før tilbagelagte Strækning, og neppe var de, ødelagte af Tørst og Træthed, naaede igennem Ørkenen, før en ny, frygtelig Fare truede dem.

En stor kirgisisk Hær overfaldt dem og søgte at afskære dem fra de nærmeste Vandingssteder. Men Fortvivlelsen gav de udmattede Kalmukker Kræfter, to Dage kæmpede de med Heltemod og tiltvang sig endelig Vej frem. Mandefaldet havde været uhyre, og Kirgiserne var ingenlunde skræmmede; de forfulgte tvertimod stadig Toget med hurtige Angreb og rovlysten Plyndring.

Hvor Kirgisernes Gebet hørte op, mødte et nyt, kamplystent Folkefærd, Buræterne, de udtyndede Rækker. Først efter haarde Kampe med dem lykkedes det de utrættelige Krigere at bane sig Vej til Kinas Grænse, som endelig naaedes efter 7 Maaneders uafbrudte Vandringer og Kampe.

Kun henved Halvdelen af dem, der var draget over Ural, naaede Maalet, forarmede, pjaltede, berøvede Størstedelen af deres eneste Rigdom, deres Hjorder. Kun Kamelerne havde holdt ud i større Tal, Hestene og Kvæget var næsten ganske gaaede til Grunde.

Det var de færreste, der var i Stand til at optage det gamle Nomadeliv; den store Mængde blev der anvist Land til Dyrkning langs Ilifloden, hvor de maatte tage fat paa det, de var flygtet fra Rusland for at undgaa.

Ulasha hyldede den kinesiske Kejser, og Dorshis rænkefulde og ærgærrige Planer strandede, han overlevede ikke længe Ankomsten til Kina.

Horden i Dshungariet synes dog senere at være kommen til Kræfter igen, og Kalmukker i stort Antal har nomadiseret i fuld Frihed, lykkelige og velhavende, til de seneste Tider, da et Oprør af Dunganerne, et andet mongolsk Folk i disse Egne, kostede Tusender af dem Livet. Endnu lever der dog en betydelig Mængde af dem, baade som Nomader og Agerdyrkere, i det vestligste Kina.

Vi har fortalt om dette Kalmukkernes Tog efter en tysk Forfatter Bergmann, der har skrevet en af de faa paalidelige Bøger om dette Folk, fordi det viser, hvorledes en Folkevandring i det store er gaaet for sig, og hvad et Nomadefolk kan udrette, naar det drives frem af sin ubændige Frihedstrang.

Resten af de russiske Kalmukker lever endnu som Nomader i Stepperne mellem Kavkasus, Don og Volga; men det er gaaet stærkt tilbage for dem, til Dels fordi Rusland egenmægtig har indskrænket Omfanget af deres Vandringer i saa høj Grad, at deres Heste- og Kvægflokke er gaaede til Grunde i stor Udstrækning af Mangel paa gode og tilstrækkelig rummelige Græsgange. Men deres gamle Skikke, deres Tro og deres omflakkende Liv har de holdt fast ved med stædig Sejghed.

Vi kan henvise dem, der ønsker nærmere at lære deres Liv i Nutiden at kende, til den danske Forsker Dr. Hans Kaarsberg, hvis Bog, »Gennem Stepperne«, giver et godt og livligt Billede af dem og deres Færd, der er skildret med intelligent Forstaaelse, med Kærlighed og Sympati. Desværre — han traf kun et Folk i Nedgang, halvt ødelagt af Drik og Kønssygdomme, disse Civilisationens Svøber, frygtelige for Kulturfolkene i deres Hjemstavn, men tifold frygteligere for Naturfolkene, der ikke er hærdede mod deres Følger og som modstandsløse hengiver sig til de Udskejelser, der læres dem af det Udskud, som næsten overalt danner Fortravet for den fremrykkede Kultur.

Digitized by Google

SLUTNING.

Den Række Skildringer af Naturfolkenes Liv, vi havde tænkt os at give, er nu sluttet. Mange mærkelige og interessante Folkeslag har vi besøgt, mange andre, der vel kunde have fortjent vor Opmærksomhed, har vi maattet forbigaa. Valget mellem, hvad der skulde tages med, og hvad der skulde udelades, har ikke altid været let, Stoffet er overvældende. Forhaabentlig har det dog været Læseren muligt, af det, vi har lagt frem for ham, at danne sig et nogenlunde paalideligt Billede af Livet, som det leves eller levedes af Mennesket paa de lavere Udviklingstrin. Og forhaabentlig vil Gangen i Udviklingen, saa vidt denne kan følges indenfor Naturfolkenes Gruppe, staa nogenlunde klart for den, der med Opmærksomhed har fulgt Skildringerne.

Det skulde da staa tilbage at indfri Løftet fra Indledningen om ved Værkets Slutning at give i større Almindelighed et Omrids af Læren om Menneskeslægtens Udvikling. Men det Grundlag, vi gennem Betragtningen af Naturfolkene og deres Færd har vundet for Forstaaelsen af et saadant Omrids, turde være vel snevert og svagt. En hel Gruppe Folk har vi fuldstændig maattet forbigaa i Tavshed, det er dem, der lever under, hvad man har kaldt en »Halvkultur«, og hvad der i hvert Fald er en for os fremmedartet Kultur. Komme ind under Begrebet Naturfolk kunde de ikke, og den Arbejdet indrømmede Plads tillod ikke at gaa udenfor den engang fastslaaede Ramme.

Men Kendskabet til disse Folkeslag og deres Kultur, den være mig nu levende eller død, til Mexikanere og Peruanere, Persere, Indere, Kinesere, Japanesere o. s. v. er nødvendig, naar det skal forstaas, hvorledes Overgangen fra Naturliv til Kulturliv er gaaet for sig under de forskellige Betingelser, som Folkenes, Omgivelsernes og Klimaternes Ejendommeligheder har givet.

Selv naar ogsaa *det* er naaet at faa dannet sig et Billede af disse Folks Udvikling og Kultur, har man dog endnu i alt væsentligt kun fulgt én af de to Veje, vi i Indledningen angav som de, der fører til Forstaaelse, saa vidt den endnu er mulig, af Menneskeslægtens Udviklingshistorie. Den anden, Arkæologiens, Vejen tilbage til Forfædrenes Liv i forhistoriske Tider og til de tilgrundegaaede Kulturer, der har paavirket og formet dette, maa ogsaa i alt Fald i nogen Udstrækning betrædes, om man vil naa et Punkt, hvorfra et virkelig stort Udsyn er muligt.

For ikke at blive staaende paa Halvvejen, vil vi i et kommende Arbejde her i »Frem« søge at udvide Grundlaget for Udviklingshistoriens Forstaaelse gennem Skildringer af levende og døde, os fremmede Kulturer. Vi vil da stræbe at anskueliggøre ikke blot de ovenfor nævnte, helt eller halvt kultiverede Folks Liv, vi vil ogsaa vove os ud paa en arkæologisk Udflugt i alt Fald til Ægypten og Assyrien. Inden dette nye Arbejde paabegyndes, vil vi imidlertid gennem en mindre, ind under »den danske Stat« hørende Skildring af vort Lands Oldtid have havt Lejlighed til at behandle et forhistorisk Emne af stor Betydning.

Ved alt dette vil der vindes en ganske anderledes bred og solid Grundvold for Forstaaelsen af det, vi stræber at gøre forstaaeligt, af Menneskeslægtens Udvikling. Vi vil da foreløbig lade alle yderligere Betragtninger hvile, i Haab om inden længe at faa taget dem op igen med bedre Udsigt til at kunne kaste Lys over nogle af de mange dunkle Spørgsmaal, der knytter sig til Emnet.

Men med Naturfolkene maa vi tage Afsked! Man hører ofte den Formening udtalt, at deres Tid er forbi, ikke blot i den Forstand, at deres Ejendommeligheder svinder og deres Liv omformes, men ogsaa i den Forstand, at de vil dø ud og forsvinde, vigende Pladsen for andre, bedre udrustede ı olk og Racer. At Betingelserne for Naturliv paa v Jord forsvinder med rivende Hurtighed, maa ganske vist indrømmes, men den Dag turde dog endnu være fjern, da der ikke mere findes jagende og fiskende Stammer, da Nomade- eller Ørkenliv er en Saga blot. Endnu i Aarhundreder vil Eskimoen forfølge Havets store Pattedyr og efterstræbe dets Fisk, medens Lap og Samojede driver sine Rener ud over Skandinaviens Fjeldmarker og Siberiens Tundraer. Endnu er den Sol ikke ved at staa op, der skal lyse over Tuareg- eller Araberlivets sidste Dag.

Endsige da, at Indianere og Negere, Malajer og Melanesiere skulde uddø og forsvinde. De lavest staaende, lidet talrige Grupper af Naturfolk, Ildlændere, Buskmænd, Avstralnegere o. l. vil maaske, ja sandsynligvis snart være forsvundne. De staar vor Kultur for fjernt til at kunne bøje sig ind under den, deres Tid er ude. Men anderledes stiller det sig for de større, kraftigere, mere paavirkelige Folkegruppers Vedkommende. Til at begynde med slaas de til Jorden af den brutalt frembrydende Kultur, de smelter ind i Tal og kan for en Tid synes dømte.

Digitized by Google

Men de vil rejse sig igen. Navnlig de af dem, og det er jo de fleste, der hører hjemme i Troperne, har en uhyre Fordel i Kampen for Tilværelsen fremfor Europæerne, idet de er sted- og klimavante.

De kraftige og modstandsdygtige nordamerikanske Indianere har maattet vige hurtigt for de fremtrængende Hvide. Al deres vilde Mod, al deres forbitrede Modstand har hjulpet dem lidet, de manglede den mægtige Forbundsfælle: Klimaets, for de fremmede sundhedsnedbrydende, Indflydelse og Malariaens dræbende Gift. Men Negeren og Melanesieren har holdt sig ganske anderledes, deres Landes febersvangre Jordbund har støttet og vil fremdeles støtte deres Kamp.

Og netop i den nyeste Tid hører man om Tegn paa, at selv Folk, der synes dømte, begynder at rejse sig. De nyeste Statistiker fra Sydhavsøerne fortæller, at den indfødte Befolknings gaadefulde Bortdøen synes standset, i alt Fald mange Steder, og at en Tiltagen i Tal er begyndt. Fra Nordamerika forlyder det, at Indianerne nu for Alvor tager fat paa Jordens Dyrkning; der vil da sikkert oprinde bedre Tider for dem. Og bliver deres Skæbne end maaske den, at de gaar op i den sig dannende, nye amerikanske Race, vil de dog sikkert bidrage til at give denne sit Særpræg.

Den almindelige Tro paa Naturfolkenes Uddøen deler vi saaledes ikke, og vi vilde beklage, om vi maatte gøre saa. Livet paa Jorden vilde ikke vinde i Værd eller Interesse for os, om alle dens Beboere trak i samme Uniform og levede væsentlig det samme Liv, blev dette end nok saa meget et »Kulturliv«. Uden at istemme Jean Jacques Rousseaus fantastiske Lovprisninger af »Naturlivet«, kan man dog ikke lukke Øjnene for den Kendsgerning, at Naturfolkene gennemgaaende føler sig lykkeligere og mere i Harmoni med Tilværelsen end vi andre. Alle Rejsende fortæller os det atter og atter; selv de mod de strengeste, ydre Betingelser kæmpende Stammer, Eskimoer, Buskmænd o. s. v. lever Livet lykkelige og tilfredse, saalænge »Civilisationen« lader dem i Ro og ikke griber forstyrrende ind i deres Færden.

Er der end mange Tilfælde, hvor man maa glæde sig ved Tanken om, at der bliver gjort Ende paa de Grusomheder og Raaheder, der synes at være uadskillelige fra et vist Udviklingstrin, saa maa det dog ofte indrømmes, at det er en tvivlsom Gevinst for et Naturfolk, naar vor Kultur rykker det ind paa Livet. Lad dette nu ogsaa lyde kættersk i mange fanatiske Kulturtilbederes Øren, ét kan vi dog maaske alle blive enige om, det nemlig, at det vilde være værdigst for os og vor Civilisation, om de afskyelige Grusomheder, der endnu i Dag begaas mod forsvarsløse »Vilde« næsten overalt, hvor Europæerne vinder frem, dog kunde høre op. Længe nok har de sat en blodig Plet paa vor lovpriste Civilisation.

Men skal de høre op, da sker det kun derigennem, at Humanitet, Følelse af Ansvar overfor de svage og Kærlighed til virkelig Retfærdighed breder sig blandt Folkene. Lad os slutte med at ønske, at dette maa ske; da vil ogsaa Naturfolkenes Kaar under den for dem saa vanskelige og pinlige Overgangstid fra det tilvante Liv til et Kulturliv blive blidere, end de hidtil har været.

Fig 297. Duk-duk-Dansere paa Sydhavsøen Ny-Irland.

Digitized by Google

Digitized by Google

ETHG. D 825 n F
Naturfolkenes liv : popular ethnogr
Tozzer Library AWR6349
3 2044 043 228 576

This book is not to be
taken from the Library

Digitized by Google

Digitized by Google